

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

163386-B

NEU-

S A L B A
BASERICÉSCA-LITERARIA.

INCERCARI LITERARIE

PUBLICATE

**DE SOCIETATEA BASERICÉSCA-LITERARIA A TEOLOGILORU
ROMANI DIN VIEN'A.**

ANULU I.

VIEN'A 1863.

LAZARUSZ DE BUCUREATI SI TIH ARIULU MECHITARISTILORU.

FABIOLA

SEAU

BASERIC'A CATACUMBELORU.

DK

NICOLAU WISEMAN

CARDINALU SI ARCHIEPISCOPU DE WESTMINSTER.

CU IERTAREA EMINENTIEI SALE TRADUSA

DE MEMBRII

SOCIETATEI BASERICESCI-LITERARIE A TEOLOGILORU ROMANI DIN VIEN'A.

VIEN'A 1863.

CU SPESELE SOCIETATIEI SI TIPARIULU MECHITARISTILORU.

163386-B, Nu-

1

Digitized by Google

**Haec, sub altari sita sempiterno,
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam servat procerum creatrix
Purpureorum.**

Prudentius.

Prevorbirea traducatorilor.

Dorindu, de a ne eluptá la unu gradu mai inaltu alu cunoscientiei limbei materne, si de a ne castigá inca in primavér'a vietiei indemanatatea receruta intru aplicarea cu nosciintieloru, cari voru se ne inderepte mai tardú pasii candu vomu avé de a figurá cá luminatorii si conducutorii bunului nostru poporu: pre temeiu lu bibliotecei teologiloru rom. din Vien'a, sustatorie inca din a. 1853, infientiaramu cu inceputulu anului scolasticu 1861/2 o Soçietate basericé-sca-literaria cu scopu, cá parte prin produceri de opuri originali, parte prin traduceri din auctorii clasici ai altoru natiuni, ferbintea aceea dorire se ni-o vedemu realizata. Statoriramutotu odata prin Statute, cá dupa potintia cu capetulu fiacarui anu se sedé sub tipariu fruptele osteneleloru nóstre; intentiunandu, de a pune cu acésta pre altariulu bisericeii si alu natiunei o ardere, de si in privinti'a pretiului ei internu mica si neinsemnata, destulu de mare inse in privinti'a cugetului si a animei curate, din care purcede.

Dupa decurgerea unui anu potemu se marturimu, fora de a ne magulí, cà neci pre unu minutu nu amu perdutu din naintea ochiloru tient'a prefipta, pasíndu in cerculu Soçietatei nóstre fora scomotu pre carier'a activitatei.

Fiendu inse, cà in anulu primu alu esistintiei aceleiasi pentru scurtímea tempului ne fù preste potintia a ne prinde

si de opuri originali, otariramu traducerea renumitului romantiu Fabiol'a seau baseric'a catacumbeloru de Card. Nic. Wiseman, care in scurtu a ajunsu editiuni repetíte nu numai in testulu originalu, ci mai in tóte limbele mai culte din Europ'a; si dupa ce eminentisimulu autoriu in fruntea originalului si-retienuse dreptulu traducerii opului seu in limbe straine, ne intorseramu catra inaltu acelasi cu aceea rogare, cá se binevoiésca a ne concede traducerea opului amintitu in limb'a romana; ceea ce Eminentia Sa o si facú cu placere.

Nededarea nóstra cu o intreprindere cá acést'a, nu fù in stare a ne infrange propusulu, ci cu energia si diligentia de feru invinseramu multe greutati, ce ni se redicara in cale. Aici nu potemu a nu votá cea mai cordála multiumita Clarisimului D. Dr. Gregoriu Silasi, Prefectu seminariale, binefacatoriu si conducutoriulu Soçietatei laudate, care cuneinetatu zelu vèghià asupr'a toturoru lucrariloru nóstre. Ne respicamu totu odata adunc'a nóstra recunosciantia si catra acei romani marinimosi, cari porurea gat'a dea imbraçisiá cu caldura orice fapta tientitória spre inaintarea in florirei natiunali, nu pregetara a spriginí si modest'a nóstra incercare. Dorimu, cá esemplulu acestoru barbati se traga si pre alti fii ai natiunei spre partinirea acestei tenere Soçietati, cá astfelu aceea se póta devení o palestra cu tempu catu mai cercetata de tenerii acelu statu, care façia cu cultur'a si prosperarea gintei nostre are o menire atatu de grea, dara atatu de momentosa si sublime!

Traducerea s'a facutu dupa a cincia editiune germana din Coloni'a cu tóta fidelitatea, in catu a iertatu firea limbei romane.

Ce se atinge de limba, ne-amustraduitu cá prin folosirea ei corecta si curata, dar totusi pre catu s'a potutu simpla si populara, se corespundemu intru o forma asceptariloru atatu ale celoru naliati la unu gradu mai mare alu culturei, catu sí ale celoru mai puçinu invetiati. Ne rogamu inse de p. t.

lectori, se binevoésca a trece cu vederea acele scaderi, car cá unoru teneri inceputori nu ne-a fostu cu potintia a le in cungiurá, si cari cei mai dedati cu asemenea lucruri de securu le voru observá.

Cu aceste predamu acéstu opu cá fruptulu nesuintieloru nóstre de unu anu in manile onoratului publicu romanu, sperandu, cá-i intindemu o lectura placuta, o lectura nu numai desfatatória, ci in acelasi tempu plina de invetiature nobilitórie si edificatórie. Fia, cá acele pagine frumóse, in cari se reflecta atatu de fidelu sufletulu auctoriului, cá acele sentimente generóse, cari i-au inspiratu atate trasuri maretie din suferintiele chiaru ale gloriosiloru nostri strabuni pentru relegiunea crestina, se electriseze animele nepotiloru in acestu tempu de indiferentismu spre asemenea iubire si alipire catra aceeași santa relege.

Vien'a in 20. Faurariu 1863.

Membrii
Societatei basericesci-literarie
a teologiloru romani.

si de opuri originali, otariramu traducerea renumitului romantiu Fabiol'a seu baseric'a catacumbeloru de Card. Nic. Wiseman, care in scurtu a ajunsu editiuni repetite nu numai in testulu originalu, ci mai in tóte limbele mai culte din Europ'a; si dupa ce eminentisimulu autoriu in fruntea originalului si-retienuse dreptulu traducerei opului seu in limbe straine, ne intorseramu catra inaltu același cu aceea rogare, cá se binevoiésca a ne concede traducerea opului amintitu in limb'a romana; ceea ce Eminent'i'a Sa o si facú cu placere.

Nededarea nóstra cu o intreprindere cá acést'a, nu fú in stare a ne infrange propusulu, ci cu energia si diligintia de feru invinseramu multe greutati, ce ni se redicara in cale. Aici nu potemu a nu votá cea mai cordíala multiumita Clarisimului D. Dr. Gregoriu Silasî, Prefectu seminariale, binefacotoriu si conducutoriulu Soçietatei laudate, care cu neincetatu zelu vèghià asupr'a toturoru lucrariiloru nóstre. Ne respicamu totu odata adunc'a nóstra recunoscintia si catra acei romani marinimosi, cari porurea gat'a dea imbraçisiá cu caldura orice fapta timentítoria spre inaintarea inflorirei natiunali, nu pregetara a spriginí si modest'a nóstra incercare. Dorimu, cá esemplulu acestoru barbati se traga si pre alti fii ai natiunei spre partinirea acestei tenere Soçietati, cá astfelu aceea se póta devení o palestra cu tempu catu mai cercetata de tenerii acelu statu, care façia cu cultur'a si prosperarea gintei nostre are o menire atatu de grea, dara atatu de momentosa si sublime!

Traducerea s'a facutu dupa a cinci'a editiune germana din Coloni'a cu tóta fidelitatea, in catu a iertatu firea limbei romane.

Ce se atingede limba, ne-amustraduitu cá prin folosirea ei corecta si curata, dar totusi pre catu s'a potutu simpla si populara, se corespundemu intru o forma acceptariiloru atatu ale celoru inaltiati la unu gradu mai mare alu culturiei, catu sí ale celoru mai puçinu invetiati. Ne rogamu inse de p. t.

lectori, se binevoésca a trece cu vederea acele scaderi, car cá unoru teneri inceputori nu ne-a fostu cu potintia a le in cungiurá, si cari cei mai dedati cu asemenea lucruri de securu le voru observá.

Cu aceste predamu acéstu opu cá fruptulu nesuintieloru nóstre de unu anu in manile onoratului publicu romanu, sperandu, cá-i intindemu o lectura placuta, o lectura nu numai desfatatória, ci in acelasi tempu plina de invetiature nobilitórie si edificatórie. Fia, cá acele pagine frumóse, in cari se reflecta atatu de fidelu sufletulu auctoriului, cá acele sentimente generóse, cari i-au inspiratu atate trasuri maretie din suferintiele chiaru ale gloriosiloru nostri strabuni pentru relegiunea crestina, se electriseze animele nepotiloru in acestu tempu de indiferentismu spre asemenea iubire si alipire catra aceeași santa relege.

Vien'a in 20. Faurariu 1863.

Membrii
Societatei basericesci-literarie
a teologiloru romani.

Epistol'a Eminentiei Sale catra Cl. D. Prefectu Dr. Greg. Silasî, prin care concede traducerea, suna:

Clarissime Domine! Epistolam Tuam maximo cum gaudio accepi, de nova versione, in linguam sc. Romanam, concinnanda opellae meae Fabiol'a. Equidem nunquam, eam pro meis scribens, praevidi tantam esse gratiam apud exterarum nationes acquisituram, vel in bonum Ecclesiae tam immerito profuturam. Signum vere est et demonstratio consensus cordium inter Fideles, quam maxime dissitos, in charitate et amore fraterno.

Facultatem petitam hanc versionem typis edendi libenter et laetanter impertior, exemplar pro me rogans, sed magis preces Tuas Tuorumque, maxime in s. Sacrificio. Londini die 12 Aprilis 1862. Tui Clarissime Domine ac alumnorum Seminarii addictissimus in Christo famulus

N. Card. Wiseman, m. p.

Clarissime Domnule! Epistol'a Ta, despre o traducere noua, in limb'a adeca Romana facunda, a opsiurului meu Fabiol'a, cu cea mai mare placere am primit'o. Io intr'adeveru, scriend'o aceea pentru ai miei, neceodata n'am cugetatu, cumca va castigá atata gratia in ochii natiuniloru straine, seau cumca va sierbí intr'unu modu atatu de nemeritatu spre binele basericei. Acést'a cu buna séma e semnulu si demonstrarea consentirei animeloru intre credintiosii si cei mai departati de olalta in amorea si iubirea fratiésca.

Licenti'a ceruta de a tiparí versiunea acést'a bucurosu si voiosu o dau, rogandu-me de unu esemplariu pentru mine, dar mai tare de rogatiunile Tale si aloru Tei mai alesu sub S. liturgia. Londr'a in 12 Aprile 1862. Alu Clarissimei Domniei Tale si alu alumniloru seminariali celu mai aplecatu sierbu in Christosu.

N. Card. Wiseman.

Binefactorii societății.

- Ilust. Sa D. Alecsandru Dobr'a, episc. Lugosiului, cu tacsă anuale mai mare.
- Ilust. Sa D. Iosifu Popu Selagianu, episc. Oradei, cu sumă însemnată.
- Rdisim. D. Nicolau Borbol'a, canonicu în Orade, cu tacs'a an. ordinaria.
- Rdisim. D. Ioane Pák, canonicu în Orade, cu t. a. mai m.
- Rdisim. D. Gregoriu Kőváry, canonicu în Orade, cu t. a. mai m.
- Rdisim. D. Ioane Vanci'a, canonicu în Orade, cu t. a. mai m.
- Rdisim. D. Ioane Papp, canonicu în Orade, cu sumă însemnată.
- Rdisim. D. Toma Siorbanu, canon. onor. în Carei, cu t. a. ord.
- M. O. D. Vasiliu Vancu, protop. în Portelecu, cu t. a. ord.
- M. O. D. Vasiliu Vayda, protop. în Lipo, cu t. a. ord.
- M. O. D. Ioane Stanu, protop. în Pomi, cu t. a. ord.
- Clar. D. Vasiliu Iutiu, notariu consist. în Orade, cu t. a. ord.
- Clar. D. Ioane Szabó, vice-rect. semin. în Orade, cu t. a. ord.
- On. D. Ciriacu Barbulu, preotu în Bicou, cu t. a. ord.
- On. D. Gregoriu Fázsy, preotu în Olasutu, cu t. a. ord.
- Stim. D. Ioane Borbola, avocatulu în Carei, cu t. a. ord.
- M. O. D. Andrea Antonu, prefectulu de stud. în sem. Gherlanu, cu t. a. ord.
- Clar. D. Ioane Bobu, pref. de stud. și prof. în sem. Blasiănu, cu t. a. m. m.
- Clar. D. Greg. Silasi, pref. de stud. în sem. Vienesu, cu t. a. m. m.

Conducătorii societății.

Clarisimulu D. Dr. Gregoriu Silasi, prefectulu de studii.

Membrii ordinari ai societății

pre anul 1862.

Ioane Ardeleanu.
 Alecsú Hossu, casariu.
 Nicolau Solomonu, presie-
 dinte.
 Ioane Cetatianu, bibliotecariu.
 Demetriu Farago.
 Iustinu Popfiu, notariu.
 Gavriele Lazaru.
 Ioane Papiu.
 Ioane Ratiu.
 Vasiliu Ratiu.
 Ioane Romanu.
 Vasiliu Crisianu.
 Vasiliu Piscoreanu.
 Georgiu Telescu.

pre anul curg. 1863.

Ioane Cetatianu.
 Demetriu Farago, presie-
 dinte.
 Iustinu Popfiu.
 Gavriele Lazaru, casariu.
 Ioane Papiu, notariu.
 Ioane Ratiu.
 Vasiliu Ratiu.
 Vasiliu Crisianu, bibliote-
 cariu.
 Ioane Laslo.
 Vasiliu Piscoreanu.
 Macsimu Popu.
 Georgiu Telescu.
 Simeone Bulcu.
 Vasiliu Gecze.
 Nicolau Moldovanu.
 Gregoriu Serbu.

Precuventarea auctoriului.

Candu se urdî planulu ,bibliotecei poporale catolice, fû intrebatu in privinti'a acelui'a si auctoriulu urmatóriei carticele. Elu nu numai incuviintiã planulu, ci-si luã voia a propune intre altele, precumca in compilatur'a acést'a se se primésca unu síru de naratiuni, cari aru fí acomodate spre a infaçisiã starea bisericeii in deosebitele periode ale trecutului ei. O atare naratiune s'ar poté de esemplu numí ,baseric'a catacumbeloru, ' alt'a ,baseric'a basiliceloru'; fiacare din aceste dóue ar avé se cuprinda unu periodu de trei sute de ani. O atrei'a naratiune ar poté tractá despre ,baseric'a monastiriloru', si dóra inca si a patr'a s'ar mai poté adauge despre ,baseric'a scóleloru'.

Propunendu auctoriulu ast'a, adause, — cititoriului póte nu i se va paré lucrulu prea modestu, — cumca dinsulu mai cá ar fí aplecatu, spre lamurirea planului proieptatu, a luã asupra-si naratiunea cea de antãiu. Deci-lu prinsera in vorba si-lu provocara cu staruintia, cá se incépa lucrulu catu mai curendu. Dupa catava cugetare se invol; inse numai cu aceea reserva, cá dinsulu se nu fia obligatu a priví prelucrarea opului cá o detorintia, ci numai cá o cuprindere revenitória in óre libere. Sub acést'a conditiune se apucã de eju cu inceputulu anului acestui'a, si in estu modu-lu prelucrã pana in capetu.

Astfelu auctoriulu a lucratu la dinsulu in cele mai desclinite tempuri si in cele mai desclinite locuri, demanéti'a de tempuriu si sér'a tardîu, candu nu-lu inbuldiau alte detorintie; in bucatiele si particele de óre, candu poterile trupului erau prea stórse seau mintea prea obosita pentru ocupatiuni mai incordatórie; in ospetarfe de lânga drumulu tie-rei, in maneri pre cale, in case straine, intre relatiuni si impregiurari de totu soiulu, — a uneori in cercustari forte neplacute. Asie-si scrise elu cartea cu bucatîc'a: in bucati de diece síre pana celu multu la o diumetate de duçina de pagine; avendu de regula puçine carti si midfloce ajutatorie la mana. Dara dupa ce odata a inceputu cartea, ast'a deveni intr'adeveru aceea, ce avea se devina: — o recreare, si adesea o mangaiare si unu midlocu de liniscire; càce prin dins'a multe suveniri vechie eara se sternira si legature de nou se incopciara, remasitie imprasciate si frante din studie vechi si din carti citite mai nainte se folosira, si auctoriulu se vediù cu sufletulu strapusu in tempuri mai bune si in mai bune cercustari, decâtu cari ne impresura in dilele nostre.

Pentru ce i-le spune auctoriulu lectoriului tote aceste?

Din dóue temeiori.

Antâiu: acestu modu de prelucrare póte n'a remasu fora iniurintia a supr'a opului. Cititoriulu póte-lu va aflá pre acest'a fragmentariu si nu cum se cade rotundîtu ori neavendu legatura buna intre partile sale singurite. In casulu acést'a din cele díse va cunósce caus'a.

Adóu'a: cele díse arata vederatu, cumca cititoriulu n'are se ascepte vreunu tractatu sistematicu seau vreunu opu scientificu despre anticitalile basericesci. Nemicu n'ar fí fostu mai usioru, decâtu a dá cartei presinte o tintura de eruditiume si diumetatea fiacarei façie a o implé de note si citate; inse ast'a nicicandu n'a avut'o de cugetu auctoriulu. Mai vertosu nesuinti'a lui a fostu, a face pre citoriu cuno-

scutu cu moravurile, datinele, impregiurarile, ideele, modrul de cugetatu si spiritulu secliloru celoru de antâiu ai crestinetatiei. La acést'a se cerea órecare cunoscintia a locuriloru si obiecteloru, ce stau in legatura cu acestu periodu, si o studfare mai multu laintrica decatu erudita a inscientiariloru celoru vechi despre tempulu acest'a. Scrieri d. e., cum sunt faptele martiriloru celoru vechi, adeseori i-a cautatu auctoriului se le citésca, asie câtu ele se lase inti-pariri in anim'a lui inderetu; precandu, a le cercetá in modru scientificu si criticu spre scopuri curatu numai archeologice, n'a fostu de lipsa. Asemenea puçinu aterná de acolo, óre despre locurile si monumentele, ce erau se se descria, citit'a multu, catu mai vertosu, óre vedíutu-le-a desu, cá in urmarea acestei se i se légane viu dinaintea ochiloru.

Inca unu altu isvoru s'a mai intrebuintiatu desu. Totu insulu, care cunosce Breviariulu romanu, a trebuitu se bage de séma, cá in oficiulu cutaroru santi domnesce unu stilu de totu desclinitu, care ne represinta respectivele persone sante intr'o forma anumita si caracteristica. Ast'a se templa nu intr'atata prin vreo naratiune in legatura, catu mai cu séma prin cuvente puse in gur'a loru si prin descrieri scurte de evenimente din viéti'a loru, cari in antifone si in prochime-nele de dupa lectiuni si chiaru si in stichiri se repetiescu de multe ori, — pana candu in urma ne punu inainte o individualitate specialu deplinita, unu tipu curatu si chiaru. De acést'a plasa se tienu oficiele santei Agnete, Agate, Cecilie si Lucie, precum si acel'a alu santului Clemente si alu santului Martinu. Fiacare din acesti santi pasiesce intr'o figura anumita inaintea sufletului nostru; pare cá i-amu fi vedíutu seau i-amu fi cunoscutu.

Se luamu pentru esemplu oficiulu mai antâiu numitu; vomu gasí intr' insulu apriatu urmatóriele trasure: Agnet'a invederatu e urmarita de catra unu petítoriu paganu, ale carui rogari dins'a de repetíte ori le respinge. Odata i-díce;

cumca l'a intrecutu unu altulu, cu care ea e logodita acum; de alta data descrie pre acestu iubitu alu seu sub feliturite simbole; ba, ce e mai multu, dîce despre elu, cumca lui si sórele si lun'a i-depunu omagiulu loru. Earasi de alta óra deliniéza darurile avute si mundrele cununi de flori, cu cari elu a in-frumsetiatu-o, seau desmerdarile curate, prin cari elu-si arata iubirea sa catra dins'a. In fine se pare, cà pettitoriulu se indesuesce cu staruirea sa: si acum dins'a despretiuesce amorea unui moritoriu, a ,nutrementului mortiei', si cu triumfu se numesce pre sine mirés'a lui Christosu. O amenintia; inse ea dechiara, cumca sta sub scutulu unui angeru, care o va aperá.

Istori'a acést'a prin franturele oficiului ei atatu de vederosu e desemnata, precum se compune o vorba din mai multe litere. Prelanga aceea in icón'a ei mai bate la ochi inca o alta insusire intr' adevetu frumósá. Sant'a apriatu asie se represinta, cá si candu pre mirele seu nevediatu porurea l'ar avé la sine, cá si candu l'ar vedé, l'ar audí, l'ar semti, cá cum ar esiste intre dinsii o adevzata inclinare impromutata, de care semtiescu pre pamentu animele un'a catra alt'a. Ea se vede a ff in fericirea unei priviri neprecurmate, ba mai a unei gustari ecstatice a presintiei mirelui seu. Dinsulu i-a pusu unu anelu in degetu, si sangele vultului seu propriu a rosítu pre alu ei. Elu a incunat'o cu rose imbobocite; ochii ei-su nestramutatu atientiti asupr'a lui cu cautatur'a iubirei multiamitórie.

Care scriitoriu, voindu a represintá pre sant'a acést'a, ar cutezá se stramute acestu caracteru? Cine ar indresní se o intipuéscá altmintrea? Seau cine se speredze, cumca va ff in stare se adumbre o icóna mai via si mai frumosa, decum a deliniatu baseric'a? Câce, cá se trecemu cu vederea intrebarea despre genuinitatea fapteloru martiriloru, din cari s'au scosu aceste locuri ale Breviariului, si se lasamu la o parte si intrebarea, óre, dupa cum crede Gueranger, spiritulu preste

mesura criticu alu unui tempu mai dinainte n'a lapedatu prea usioraticu atari documente basericesci, — atat'a e siguru: cumca baseric'a in oficiulu seu voiesce a ne pune inaintea ochiloru unu tipu determinatu alu maretiei virtute prin icon'a santiloru acelor'a. Auctoriulu fóiiloru urmatórie s'a tienutu dereptu aceea indetoratu, a remané credintiosu acestui conceptu.

Ore ajunsu-si-a auctoriulu scopulu, judece cititoriulu. Considerandu, cate lucruri instructive se potu predá intr' unu opu in form'a acést'a, si cate intr'unu opu menitu pentru unu cercu mai mare de lectori, si asemenandu obieptele, ce se pertracta intr'insele mai pre largu au se atingu numai ocasiunalminte, cu materialulu, care-lu contienu cartile manuali despre vechimile crestinesci, cum d. e. cartea lui Fleury ‚Despre moravurile crestineloru‘, care cuprinde in sine cu cativa secli mai multu, — oricum ni se va concede, cumca in opsiorulu de fația chiaru asie de multe-cele se cuprindu despre datinele si credinti'a aceloru tempi de antâiu, pre cate ni-se impartasiescu de comunu in cele scrise intr'o forma mai sistematica.

Catra acést'a inse cititoriulu se aiba mereu in vedere, precumca cartea presinte nu e opu istoricu. Ea nu cuprinde, decatu unu periodu de cateva lune, preste care numai incheierea se intinde mai departe. Mai curendu consta dintr' unu síru de tipuri, decatu dintr'o naratiune de evenimente. Pentru aceea intemplari din tempuri diverse si din tiere diverse se strinsera intr' unu spatiu micutelu. Acestei privintie se jerrfi cronologi'a. Edictulu lui Dóocletianu e pusu cu dóue lune, ear martiriulu santei Agnete cu unu anu mai nainte; martiri'a santului Sebastíanu, tempulu carei'a nu e cu totulu certu, se strapuse in unu tempu mai tardíu. Ce se atinge de topografi'a crestina, aceea e pre catu se póte mai acurata. Unu martiriu s'a stramutatu din Imol'a la Fundi.

Erá de lipsa a intretiesse si propunerea datineloru si a pareriloru lunei pagane in contrastu cu cele ale crestineloru. Inse partea loru cea mai rea s'a delaturatu cu grigia, de óra ce aici n'a fostu iertatu a suferí nemicu, dela a cui privire ar fí cautatu se se întórca prea delicatulu ochiu crestinescu. Dorinti'a ferbinte a auctoriului e, cá estu opsioru scrisu numai din petrecere, se se citésca asemenea numai spre recreare de cuprinderi mai seriose, cá prelânga aceea inse cititoriulu cu aceea convingere se depuna cartea ast'a din mana, cà nu si-a perdutu tempulu si sufletulu seu n'a fostu cuprinsu cu idee frivole. Ci mai vertosu auctoriulu si speréza, precumca opsiorulu seu va adauge cesi-cevasi, spre a insuflá mirare si iubire catra acele tempuri betrane, care prin o interesare prea incordata pentru epoce mai tardie si mai stralucite ale basericeei tare lesne se pote debilitá.

In 8. Septembre 1854.

PARTEA ANTÂIA.

P A C E A.

CAPU I.

C a s ' a c r e s t i n a .

E in septembrie anului 302 in o dî dupa amédi, candu rogamu pre lectoriu, cá se ne insoçiésca prin stratele Romei. Sórele e catra santîtu, numai doue óre mai sunt pana la apunere. Diu'a e fora nuori, inse arsîti'a ei s'a recoritu, asie catu multi esu din casele sale, si unii mergu catra gradinele lui Cesare, cará altii catra ale lui Salustiu, spre a-si face acolo preambarea de sér'a, si spre a audî noutatile dîlei.

Inse partea cetatei, catra care poftimu noi a conduce pre amicabile lectoriu, e tienutulu cunoscutu sub numele campulu lui Marte. Acest'a cuprindea siesulu molitu dintre cei siepte munti ai Romei vechie, si dintre Tibru. Inainte de capetulu periodulu republicanu incepura a radica edificie publice pre acestu campu, carele mai inainte erá menitu pentru exercitiile atletice si belice. Pompeiu si-a edificatu pre acel'a teatrulu seu; curundu dupa aceea Agrip'a edificà Pantheonulu si scaldele invecinate. Dara cu incetulu se implù acestu campu de case private, precandu culmile, in periodulu primu alu imperatoru partea aristocratica a cetatei, se folosiau spre edificie mai mari. Asie muntele Palatinu dupa foculu de sub Nerone abie a fostu de ajunsu pentru palatiulu imperatescu, si pentru cerculu maximu invecinatu cu acel'a; muntele Escvilinu-lu cuprinsera scaldele lui Titu edificate pre ruinele casei de auru, muntele Aventinu scaldele lui Caracal'a; si in tempulu, in care cade naratiunea nostra, edi-

fiacă imperatul Diocletianu, termele seau scaldele calde pre unu spatiu alu Cvirinalului, ce ar fi fostu de ajunsu pentru multe locuintie pompóse, nu departe de gradinele lui Salustiu mai susu amintite.

Loculu din campulu lui Marte, catra care voimu a ne indereptá pasii, are una pusetiune, care o potemu descrie acuratu fiacarui, cui e cunoscuta topografi'a Romei vechie ori nóue. In tempulu republicei erá pre campulu lui Marte unu spatiu mare in patru cornuri, incungiuratu cu scandure, si impartítu in mai multe despartimente, unde se tieneau comitiile triburiloru, adeca adunariile seau corporatiunile poporului pentru votare. Acestu locu se numiá Septa seau Oville, pentru asemenarea sa cu unu staulu. Augustu efeptuá planulu lui Cicerone, descriu in o epistola catra Aticu (cart. 4. ep. 16.) de a stramutá acést'a miserabile incapere in unu edificiu maretu si tare. Septa Julia, precum se numi de atunci, erá o sala pomposa avendu 1000 de urme in lungime si 500 in latime, redimata pre colonne, si infrumsetiata cu picture. Ruinele ei se potu cunosce inca bine; ea erá asediata in loculu, care in presente lu cuprindupalatiile Doria si Verospi (langa Corso de adi), colegiulu romanu, baseric'a Santului Ignatiu si oratoriulu Caravitei.

Cas'a, la care voimu a duce pre lectoriu, jace chiaru fačia cu partea decatra resaritu a acestui edificiu; cuprinde in sine loculu unde stà acum baserica Santului Marcelu, si se intinde in diosu pana la petiorulu muntelui Quirinalu. Ea ocupa asiadara unu spatiu insemnatu, precumu preste totu ocupáu casele romaniloru de frunte. De dein afora apare gola si morta: murii su simpli, fora ornamente architectonice, nu inalti, si numai ici colea cate o ferestra.

In midiuloculu unei laturi a acestui edificiu patrucornuratu e o usia in antis, va se dîca ornata numai cu unu Tympanu, seau cu unu fruntariu in trei anghiuri asediatu pre doue semi-columne. Folosindune de privilegiulu atot presentiei nevediate, ce se cuvine unui naratoriu, se intramu

in casa cu amicul seau „umbra“ noastra, dupa cum s'ar fi numitu acel'a in vechime. Trecemu prin tind'a, pre a carei pardosela de petra cetimu cu placere in mosaicu salutatoriu lu Salve seau „bine ai venitu“, si ajungemu in A triu curtea cea de antâiu a Casei, care e incungiurata cu unu Porticu, foisioru de columne.

In midiuloculu pavimentulu de marmure se inaltia linu in aeru o radia de apa limpede, formandu unu cercu acusi mai micu acusi mai mare, care curge prin apeductulu lui Claudiu dein colinele Tusculane, apoi cade in unu basenu radiatu de marmure rosia, preste a carui margine cura in diosu in valuri line; si inainte de a ajunge la basenulu mai asiediatu si mai largu, vérsa o ploia fina preste florile cele rari si pompose care stau giuru impregiuru in vase infrumsetiate. Sub foisioru vedemu mobile pretiose si in parte rare: paturi de repausu obduse cu osu de elefantu si chiaru si cu argintu, mese de lemnu dein resaritu cu candelabre, lampe, si cu alte unelte de brontiu seau argintu, buste lucrate finu, vase de flori, tripode, si lucruri artificiose. Pre parieti vedemu icone care a buna sema se tragu dein unu tempu mai dein ainte dara sunt inca forte bine pastrate, si dein pomp'a colorei loru n'au pierdutu nemica. Ele sunt despartite de catra olalta prin afundature (cotlone) cu statue, cari representa obiepte mitologice si istorice cá si icónele. Usioru vomu observá inse, cumca ele nemicu nu infaçiosieza, ce ar poté vatemá si celu mai curatu semtiu. Fiendu inse ici colea cate o afundatura góla, seau cate o icóna acoperita, se póte cunosce, cumca acésta nu e numai din intemplare.

Dela columne in afara coperisiulu curtei lasa in midiu-locu unu spatiu mare neacoperitu, asie numitulu Impluviu; preste acesta e intinsu unu coperementu de pandia intunecosa, care-lu scutesce de sóre si plóia. Pentru aceea tóte cele descrise se vedu numai in una lumina dubia artificiosa; care impregiurare inse mai vertosu imprumuta obiepteloru, ce jacu afara de acelu spatiu, unu efectu mai mare.

Prin unu arcu, fația cu acel'a prin care intraramu, privim
adeca in o a d'ou'a curte inca mai pomposa, asternuta cu
marmure vargata, si ornata cu auriture frumose. Cortin'a
preste gaur'a din coperisiu, care inse aici e acoperita cu stic-
la grosa seau talcu (lapis specularis) e in parte trasa, si lasa
se strabata in curte radiele luminóse dar line ale sorelui de
séra. Aici aflamu mai antâiu că nu suntemu in o polata far-
mecata, ci in o casa locuita.

Chiaru in afara de columnele de marmure frigica, la o
mésa, siede una matrona, in anii midiloccii, ale carei trasure
nobile inse blande arata urme de suferintie trecute. Dar o
influintia poterosa alinà suvenirea acestoru suferintie, seau
o amestecà cu unu cugetu mai amicalu, si amendoue cugetele
intalninduse au locuitu indelungatu unite in anim'a ei. Sim-
pl'a ei inbrăcamente forméza unu contrastu batutoriu la ochi
cu lucsul a totu ce o incungiura: perulu ei, in parte deja
argentiu, e descoperitu, si nu invelitu intr' unu modu maes-
trosu; vestmentele ei sunt de colóre si materia cu totul co-
muna, fora broderia, luandu afora petéu'a de purpura, cosuta
pre ele si numita Segmentu, semnu că e vedua. Ea nu porta
petre scumpe, seau scule de mundria, de altmentrea atatu de
placute domneloru romane; ceea ce ne aduce aminte acestea
lucrure este o singura catena de auru in giurulu grumadiloru
ei, de care, dupa cum se pare, spendiura ceva, ce e ascunsu
cu grigia sub marginea de asupr'a vestmentului.

In tempulu, in care o observamu, d'ins'a se ocupa cu
unu lucru, care cum se vede nu e destinatu pentru ea insasi.
Pre o cordea lunga de materia pretiósá de auru cósá cu fire de
auru si mai pretiósé; din candu in candu se intinde la unulu
din elegantele scrinisióre de pre mésa, si luandu din acelea
cate o margea seau cate o gema cuprinsa in auru, o asiédia
iu borduri. Se pare, cásî candu pretiosele scule ale díleloru
de mainainte le-aru intrebuintiá spre unu scopu mai inaltu.

Inse dupa cum trece tempulu, cugetele-i liniscite, cari
pana aci cu totul erau atîntite la lucru, se vedu conturbate

prin ceva. Ea-si inderépta acum ochii din tempu in tempu spre usia, asculta puçintelu la pasi, si i-se pare, cà se insiéla. Cauta in susu la sóre, si-si întórce dupa aceea privirea catra o Clepsydra seau orologiu de apa asediatu-pre unu postamentu in apropiarea sa: inse chiaru precandu incepte a se esprimá pre façia-i sentiulu unei ingrigiri mai serióse, se aude cà cineva bate in usi'a casei poternicu, si ea arunca o privire plina de bucuria a supr'a intratoriului asceptatu cu doru.

CAPU II.

Fiiulu martirului.

E unu baiatu frumosu, vioiu si cu o façia deschisa, carele vine in pasi usiori si iuti preste atriu catra curtea din laintru: de abie vomu avé tempu a-lu descrie, pana ce va ajunge acolo. Elu e cá de patru spradicce ani, inse dupa etatea sa de o statura mare, bine facutu, si de o portare barbatesca. Grumadii lui cei góli si braçielei sunt intarite prin deprinderi grele; trasurile sale vedescu o anima deschisa si calda; fruntea inalta, incungiurata de peru brunetu in vuclii naturali, dà semnu de o minte agera. Elu porta vestmentulu de tóte dílele alu teneriloru romani, praetexta cea scurta, care ajunge pana preste genuchi, si la grumadi o bula de auru seau unu globu golu ovalu. Unu pachetu de charta si nesce faşice de pergamentu, cari le ducea dupa dinsulu unu sclavu betranu, arata, cà togma vine din scóla. ¹⁾

1) Datin'a, cá unu sclavu, ce se numiá Pedagogu, se pórté cartile prunciloru romani, esplica cugetulu celu frumosu alu S. Augustinu: cá Judeii aru fi pedagogii crestinismului, — pentru a cest'a portau ei cartile, cari ei insii nu le precepeau. (Aug. in Ps. 56, 9: Propterea adhuc Judaei sunt, ut libros nostros portent ad confusionem suam. Quando enim volumus ostendere prophetatum Christum, proferimus paganis istas literas... Proferimus codices ab inimicis, ut

Pre candu noi asie-lu descriseramu, elu-si imbracisià pre muma sa, punenduse la petiórele ei. Ea cauta la elu cat'va tempu uimita, cásì cum ar voi a citi depre fația-i caus'a, pentruce s'a reintorsu elu asie de tardîu, — cu o ora mai tardîu cá de alta data. Dar elu intempina ochii ei cu o cautatura atatu de deschisa, si cu unu surisu atatu de inocentu, incatu intr'o clipita dispare totu norulu indoiclei; si-lu agraesce in modulu urmatoriu:

„Ce te-a retienutu astadi, iubitulu meu? Dóra nu ti-s'a intemplatu ceva pre cale?“

„O nu, de siguru nu dulce ²⁾ mama; din contra tóte au mersu de minune bine, incatu io de abie cutezu seti spunu.“

O cautare amicala de infruntare casiună, cá baiatulu sinceru cu unu risu dulce se continuc: „Acum bine, vedu cá am seti spunu tóte. Tu scii, cá eu nu-su multumitu, si nu me prinde somnulu, de nu ti-asi nará totu binele seau reulu, ce l'am patîtu preste di.“ (Mam'a surise earasi la cugetulu, cá ore ce reu ar sci se-i spuna). „Jo citisem nu de multu, cá Scitii puneau in tóta sér'a in o urna o pétra négra seau alba, dupa cum diu'a a fostu fericita ori nefericita; de asi avé eu de a face acést'a, eu asiu insemná dilele cu globuri albe seau negre, dupa cum am avutu ocaziune de a-ti nará totu ce am facutu, seau nu. Astadi inse antâi'a data me indoiescu, cá óre spuneti-voiu tóte.“

Fost'a anim'a mamésca cuprinsa de o temere mai mare cá de alta data, ori fost'a acee'a o grigia mai frageda, care-i întunecà ochii, destulu cá tenerulu apucandui man'a, o atinse plinu de dulcore cu busele sale, inainte de a continuá:

Nu te teme: prea iubita mama; fiulu teu n'a facutu nemica, ce tiar poté casiună dorere. Spune-mi numai, doresci a

confundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio sunt. Judaei! Codicem portat Judaeus, unde credat Christianus. Librarii nostri facti sunt, quomodo solent servi post dominos codices ferre, ut illi portando deficiant, illi legendo proficiant.)

²⁾ „dulce, dulcis,“ e unu adiectivu fórte usitatu in catacumbe.

audî tóte cate mi-s'au intemplatú astadi, seau numai caus'a intardiarei mele?"

„Spunemi tóte iubite Pancratie,“ raspunse ea; „nemica, ce te privesce pre tine, póte fí pentru mine indiferinte.“

„Fia,“ incepù elu, „diu'a de adi, in care mai pre urma cercetài scól'a, mi-se pare a fi fostu desclinitu fericita, si tusi plina de intemplari straordinarie. Antâiu am meruitu premiu la o dechiamatiune, care ni-o asemnase bunulu invetiatoriu Casianu pentru orele de demanétia, si acést'a dede ocaziune, dupa cum vei audî, unoru descoperiri insemnate. Problem'a fû: „Adeveratulu filosofu are totudeun'a se fia gat'a a morí pentru dereptate.“ Neciodata n'am auditu ceva asie de rece si sarbedu credu, cà nu pecatuescu dicundu acést'a precum fura lucrarile, ce le prelesera conscolarii mei. Dara nu e vin'a loru; ce adeveru potu se posiéda bietii teneri, si ce i-arú poté pre ei induplecá, cá se móra pentru vreun'a din opiniunile loru cele desierte? Inse unui crestinu ce cugete maestóse i-vinu de sinc in minte la o atarè problema! Acést'a semtiám si io. Anin'a mea ardea, si tote cugetele mele se pareau aprinse, candu-mi serieam tem'a, plinu de invetiaturele, cari le audu dela tine si din esemplele ce le-am dinaintea ochiloru in famili'a nostra. Fiiulu unui martiru nu potea se semta altcum. Candu venì inse ordulu la mine, cá se-mi prelegu dechiamatiunea mea, atunci vediui, cá semtiumentele mele erau mai se me venda, spre perirea mea. In foculu dechiamarei mi-scapà din gura odata cuventulu „crestinu,“ in locu de „filosofu,“ si odata „credintia“ in locu de „adeveru.“ La prim'a smintéla observai, catu de uimitu trasari Casianu, la a dóu'a vediui o lacrema stralucindu in ochii lui; si atunci cu iubire intorcunduse catra mine mi-siopti: „baga de séma fetulu meu, pandescu urechie reutatóse.“

„Cum,“ lu-intrerupse mam'a, „e crestinu Casianu? Eu te-am tramesu in scol'a lui, pentruca elu e cunoscutu cá unu invetiatoriu bunu, si cá unu omu moralu; Acum multiamescu

lui Domnedieu, că am alesu d'in sierbii sei. Dar fresce, in dilele acestea de periclu si teróre suntemu nevoiti a traí cá straini in tiér'a nostra propria, in catu abie ne cunoştemu frații. De si-ar fi marturisu Casianu pre fačia credinti'a sa, cu buna séma in scurtu i-ar' fi remasu scól'a de-siérta. Inse continua, iubite fiule. Fost'a grigi'a lui inte-meiaata?

„Me temu, că é; pentrucà precandu multímea conscolariloru mei acést'a scambare de cuvente nu o observara, infocatei mele dechiamatiuni aplaudara cu entusiasmu, ve diui cumu-si tienti Corvinu ochii sei cei negri asupra-mi cu o cautatura intunecósa musicandusi busele de necasu.“

„Si cine e, fetulu meu, acestu Corvinu? Pentruce erá elu asie de maniosu?“

„Elu e celu mai betranu si celu mai tare, inse dorere si celu mai neghiobu baiatu in scóla. Ci acést'a, scii tu, n'aró de a i-se imputá lui. Numai se pare a fi avútu, nu sciu pentruce, catra mine porurea o antipatia si o ura, a carei cauza nu o potu descoperi.“

„Dora ti-a si dísu ceva, seau ti-a facutu ceva?“

„Dá, si acést'a fù caus'a de venii asie de tardíu, Candu esíramu din scóla pre campulu de lunga riu, me agrai sarcasticu inaintea conscolariloru mei, dicundumi, vino, Pancratie, că precum audu asta data e mai pre urma candu ne intalnimu aici — cuventulu aici lu-respicà apesatu, — inse noi avemu se ne facemu socótél'a pentrucà ti-s'a incarcatu carulu. Tu aflasi placere, facundu, cá in scóla io si altii mai betrani si mai buni decatú tine, se semtímu antaietatea ta; io vedeam sumetiele priviri, cavi le-aruncaí asupra-mi astadi in decursulu dechiamatiunei tale celei inganfate. Ba eu am audítu intrins'a si espresiuni, cari tu póte le vei plange, si inca preste pucinu; pentrucà tu scii, tata meu e prefectulu cetatei (mam'a se infiorà), si a pusu ceva la cale, ce te privesce chiaru si pre tine. Ci inainte de ce te-ai departa'; trebue se-

mi resbunu. De esti demnu de numele teu, ¹⁾ si déca acela nu e numai vorba góla, blemu se-ne luptámu in o lupta mai barbatesca decatú cea cu stilulu si cu tabl'a. ²⁾ Lupta-te cu mine, seau incerca-te cu cestulu ³⁾ in contra mea. Eu ardu de dorulu de a te umilí, precum meriti inaintea acestoru martori ai sumetieloru tale triumfuri.

Mam'a se plecà spre fiiulu seu, cu o privire ingrigiata, si de abie resuflandu, precandu-lu ascultá. „Si ce, strigà ea, tu respunsu-i-ai, iubitulu meu?“

„Jo i-dísi liniscitu, cà e cu totulu in retacire; cà eu n'asi fi facutu nece candu inadinsu ceva, ce l'ar fi potutu vatemá pre elu seau pre orecare altulu dintre conscolarii mi ei; si cà n'am cugetatu neciodata la aceea, cá se-mi pretindu o suprematia preste ei. Eara ce se atinge de provocarea ta, adausi tu scii Corvine, cà eu totudeuna am refusatu de a me lasá in atari lupte, cari se incepu cu o cercare despasiunata a istetímei, inse se finescu cu cërta cumplita, cu ura, si pofta de resbunare; cu atatu mai puçinu me potu invoí acum la de aceste, candu insuti marturisesci, cà vei ale începe cu atari pasiuni rele, cari de comunu sunt efectulu acelora. Conscolarii nóstri formasera in giurulu nostru unu cercu, si io vedeam apriatu, cà toti erau in contr'a mea; càci ei sperasera, cumca voru gustá ceva din placerile fioróseloru lorú jocuri; pentru aceea adausi cu amicétia: Si acum, fartatiloru, fiti sanetosí, Domnedieu cu voi. Precum amu traitu la olalta, in pace, asie me si despartu de voi.“ „Nu asie, respunse Corvinu, a carui façia se aprinse cá par'a focului de manía, ci —

1) Pancratiu insemneza esercitiulu trupescu, care cuprinde in sine tóte celelalte soiuri ale aceluia; precum: lupt'a, pumnatulu, s. c. a.

2) Stilulu si tabl'a erau materialiale de scrisu in scóla; tablele erau obduse cu céra, in care se scrieau literele cu capetulu celu ascutítu alu stilului, precandu capetulu batucitu sierbiá spre açe sterge.

3) Manusia de pumnatu, de luptatu.

Baiatulul rosi, viersui amorti, elu tremura si cu cuvente inecate in plansu suspina: „Nu potu continua; cele alalte nu le potu spune.“

„Pentru Domnedieu si pentru suvenirea parintelui teu,“ disse mam'a punendosi man'a pre capulu fiului seu, „te rogu nu ascunde de mine nemica. Jo nu voiu fi mai multu leniscita de nu-mi vei spune tote. Ce ti-a disu seau ce ti-a facutu Corvinu dupa aceea?“

Baiatulul eara si-veni in ori dupa cateva minute, si dupa o rogatiune implenita in tacere urma: „Nu, striga Corvinu, nu vei scapa numai cu atata, lasiule adoratoriu de capu de asinu! ¹⁾ Tu ti-ai tienutu ascunsa de noi locuint'a ta, dar eu voiu sci se te afli; pana atunci primesce acestu gagiul alu propusului meu celui tare, de a-mi resbuna! La acestea cuvente me lovi turbatu preste faia, incatu ametitu abie stam pre petiore, car copilii in giurulu nostru chiotiau in selbat'ea loru bucuria.“

Aci-lu pornira lacreleme; prin ce mai usiuranduse continua: „O, cum sentiám in acelu momentu ca-mi fierbe sangele! Cugetám, ca va se-mi crepe anim'a, si pare ca audiám o voce sioptindumi la urechia cu despretiu cuventulu lasiule. De siguru era unu spiretu necuratu. Me sentiám destulu de tare, — man'a, ce colcaia in pieptumi, me intaria, — ca pre acel'a, ce pre nedereptu me atacá, apucandulu de gutu se-lu asternu la pamentu. Acum audiám aplausulu care l'asi fi seceratu in urm'a invingerei mele. Acest'a fu cea mai aspra lupta in viati'a mea; niciodata sangele si carnea n'au fostu asie de tari in mine. O Domne! nu lasa ca vreodata se mai devina atatu de cumplitu poternice!“

„Si ce ai facutu tu scumpulu meu! intrebá matron'a tremuranda cu voce inadusita.

Elu respunse: „bunulu meu angeru ajutandumi a in-

¹⁾ Intre alte fabule, ce erau latite in popore despre Crestini, se vorbia si acea, ca ei s'aru inchina unui capu de asinu.

vinsu demonulu. Eu cugetai la blandeti'a si grati'a prea maritulni mieu, Mantuitoriu candu in cas'a Caifei-lu incungiu-rara inimicii batjocoritori batendulu cu despretiu preste fa-
 çia. Ore poteám io dorí altu ceva, decatu se potu fi lui asemenca? ¹⁾ Atunci i-am intinsu man'a dîcundui: Domnedieu se-te ierte, precum te-iertu io de bucurosu din tóta anim'a mea, si se te binecuvente cu indestulare! In acestu momentu se apropià Casianu, care din departare tóte le vediuşe, si pruncii se imprasciara indata. Eu-lu rogai pre credinti'a no-stra comuna, care intre noi acum nu mai erá secretu, cá se nu pedepsésca pre Corvinu pentru fapt'a lui, ceea ce elu mi-a si promis. Si acum, dulce mama", siopti baiatulu cu unu tonu blandu si gratiosu in sinulu mamei sale, „cum tí-se pare, óre potereasi numí diu'a acést'a o di fericita?“

CAPU III.

C o n s a n t í r e a.

Sub discursulu acest'a diu'a declinase rapede. O sier-bitoria betrana intrà pre nesciute, aprinse lampelle depre candelabrele de marmure si brontiu, si se departà earasi in linisce. O lumina chiara si-versá radiele preste mama si fiu, cari remasera in tacere, dupace Lucin'a pi'a matrona, la intrebar-ea cea din urma alui Pancratiu, i-ar fi respunsu cu o singura sarutare pre fruntea lui infocata. Nu erá numai amóre mamésca, ce misicá pieptulu ei; nici erá aici numai bucuri'a unei mame, care crescundusi fiulu in nescari principie inalte si grele, acum vede, cà acelea puse la cea mai aspra proba au esítu triumfatorie; nice erá aceea bucuri'a de a posedé unu fiu, care demustrà in atare etate o vertute, dupa parerea sa, atatu de eroica; — intr'adeveru, déca ma-

¹⁾ Scen'a aici descrisa e întemeita pre o întemplantare adevărata.

m'a Grachiloru si-presentà pruncii sei uimiteloru matrónale Romei republicane cá unicele sale petre scumpe, cu multu mai cu mare dreptu s'ar fí potutu mundrí acést'a mama crestina inaintea basericeii cu acestu fiu, pre care ea-lu crescuse! — Dar pentru dens'a acést'a ora a fostu ór'a unui semtîu mai profundu, cá se dîcemu unui semtiu mai sublimu; a fostu unu tempu, precare ea de ani cu doru lu-acceptase, unu momentu, pentru care se rogase cu tóta caldurós'a pietate a unei mame. Nu o mama evlaviosa si-a destinatu din léganu pre fiulu seu pentru statulu celu mai santu si mai maretiu depre pamentu, s'a rogatu si arsu de doru, cá se-lu véda crescutu, si esîndu dintr'insulu unu levitu nepatatu unu preotu santu la altariu, a panditu cu frica dupa orice aplecare crescunda, si a cercatu se inderepte cu blandetie cugetele cele fragede spre santuariulu Domnului ostiriloru ceresci. Si decumva elu erá uniculu ei fiu, precum Samuile uniculu fiu alu Anei, aeést'a consantîre a totu ce e mai scumpu unei intime iubiri, se póte cu dreptulu considerá cá unu actu de eroismu mamescu. Inse déca acést'a e asie, ce vomu díce atunci despre matróncele vechimei, cari, precum Fericitate, Simforas'a seu nenumit'a mama a Macabeiloru, pre pruncii loru — nu pre unulu, ci pre multi, ba inca pre toti — i-ferira seu consantîra, cá se fia — nu preuti, ci chiaru jerfe pentru Domnedieu?

Unu asemenca cugetu implea in acésta óra anim'a Lucinei, precandu cu ochii inchisi si-o radicá spre ceru cerendu taria. I-se parea, cá cum ar fi provocata de a sacrificá cu marinimosfa ee-i erá mai pretiuitu pre pamentu; si cu tóte cà ea de multu prevediuse si dorise acést'a, totusi nu se potea inpartasî din estu meritu, fora de a semtî dorerile nascerei.

Si ce se templa in sufletulu pruncului, carele inca remane in tacere si cufundatu in cugete? elu nu cugeta la o sórte inalta, ce-lu ascépta. Elu nu vede in spiretu aceea baserica venerabila, care inca si dupa 1600 de ani erá se fia cercetata cu zelul de archeologulu eclesiasticu si de piulu pe-

regrinu, si numele seu, precare-lu pórta, va se-lu dè si por-tei invecinate din Roma ¹⁾).

Elu nu are nece unu presentiu de o baserica, care in seculii credintici erá sese radice in onorea sa la tiermurii departatei Temse, si pre carea anime remase credentióse iubitei sale Rome, inca si dupa profanarea ei, o voru iubí si voru alege-o cu placere de loculu repausului celui din urma ²⁾). Elu nu prevede, cà unu tabernaculu de argintu seuu Ciboriu de 287. pundi de greu, va se se asiedie de catra Pap'a Onoriu I. de asupr'a urnei de porfiru, ce contine cenusi'a lui ³⁾). Nu-i vine in minte, cumca numele seu va fí inscri-su in fiacare martirologiu, cumca tipulu seu, cá alu martirului june din baseric'a vechia, incungiuratu de radie va se stralucesca depre multe altarie. Elu erá numai simplulu pruncu crestinu, care detorinti'a de a ascultá in totu tempulu de demandarile, lui Domnedieu si de Evangeli'a lui, o socotea cá unu lucru de sine intielesu, puntru aceea nu sentiá decatu fericitu, càce in diu'a acést'a intre inpregiurari preste mesura grele si-a implenit detorinti'a. In sentimentulu lui acestu curatu nu se mestecá nece unu picu de sumetía si desiertatiune; almintrea fap'fa lui n'ar fí fostu fapta eroica.

Candu Pancratiu, dupa o meditatiune lunga tacuta, si-radica éراسi ochii in lumin'a, care acum luminá sal'a dinsii intempinara privirea maica-sa, ce ea si-o pascea asupra lui cu o seriozitate maestósa si cu o fragedíme, cá si care elu nusi aducea aminte, se fia observatu cand' va la dins'a. Erá acést'a o privire mai cá de Domnedieu inspirata; faci'a ei semená cu faci'a unei profetesc; ochii ei erau, precum si-potea elu intipuf ochii unui angeru. In tacere si mai afara de sine si-scambase pusetiunea, si acum ingenuchiá inaintea ei. Si

1) Bareric'a si port'a San Pancrazio.

2) Old St. Pancras' in Londonu fú cemeteriulu favoritu alu catoliciloru, pre catu tempu inca n'avea nece unu locu propriu de inmormentare.

3) Asia narésa Anastasiu bibliotecariulu in viét'ta lui Onoriu.

si avea de ce se ingenuchia inaintei: au nu i-a fostu ea cá unu angeru pedîtoriu, care totu deuna-lu aperá de reu, seau nu-se cuvinea se privesca intr'ins'a o santa via, ale carei virtuti i-fusera modelu din copilaría? — Lucin'a rupse tacerea in unu tonu pliuu de doiosía seriosa.

In urma sosì tempulu, sufletulu mieu, „dise ea care indelungu a fostu obieptulu fierbintiloru mele rogatiuni, si dupa care oftám cu deplina iubire mamésca. Ingrigiata observám io mugurulu a tóta virtutea crestinesca in tine desvoltanduse, si multiamindu lui Domnedieu pentru desvoltarea loru. Observat'am docilitatea, blandéti'a, diliginti'a, evlavi'a, si iubirea ta catra Domnedieu si catra ómeni. Veddiut'am cu bucuria vi'a ta credintia, nepasarea catra lucrurile pamentesci si amorea ta catra seraci.

Cu neastemperu inse am acceptatu ór'a acést'a, carea se-mi arate apriatu, ore indestuliteva ereditatea mesera a virtutei debilei tale mame, ori vei fí demnu a credî virtutile mai nobili ale parintelui teu mortu cá martiru. Acést'a ora, multiumita Domnului, astadi a sositu!“

„Ce am facutu io,“ intrebà Pancratiu, „de acum ai alta, seau mai inalta parere despre mine?“

„Asculu fiule. Acést'a este diu'a, in care ai seti inchiai cursulu scolariu! astadi se pare, cà a voitu reseumparatoriulu nostru induratu a-ti dá o invetiatura chiaru asie de pretiósá, cá intrég'a ta cultura scolara; astadi a voitu seti arate, cà de acum inainte cauta se fii tractatu cá unu barbatu; pentrucà tu esti in stare a cugetá, a vorbí, ba chiaru si a lucrá cá unu barbatu.“

„Cumú o intielegi tu ast'a, iubita mama?“

„Ceea ce m'ai spusu despre declamarea ta de adi demanetia, mi-arata, catu de plina ti-va fi fostu anim'a de cugete nobili si marinimóse. Tu esti cu multu mai sinceru si mai dreptu, decatu se fii scrisu si rostitu cu unu focu asie mare, cumca e o detorintia plina de gloria a morí pentru credintia, deca n'ai fi crediut'o si semfít'o.“

„Acést'a o credu si o semtiescu in fapta!“ o intrerupse copilulu. „Ce fericire mai mare póte dorí crestinulu aici pre pamentu?

„Asie e ffiulu mieu, tu ai dreptu,“ continuà Lucin'a. „Inse io n'asi fi fostu multiamita numai cu cuvinte. Cele ce au urmatu dupa aceea, m'au convinsu, cà poti suferí fora de frica sî cu pacientia nu numai doreri, ci si rusínea petrundietoria a unei loviri infame, cuventele si cautaturile batjocoritorie ale unei multîmi fora de semtîre, ceea ce pentru sangele teu celu teneru de patriciu a trebuitu se fia cu multu mai greu de rabdatu. Ba, ce e mai multu, tu te-ai aratatu destulu de tare a iertá inamicului teu, si a te rogá pentru elu. Asta-di cu crucea pre umerii tei ai pasítu pre cararile mai inalte ale muntelui; inca unu pasiu, si tu vei implantá-o in culmea lui! Ai aratatu, cà esti adeveratulu fiu alu martirului Cuintinu. Voiesci se-i ffi asemenea?“

„Mama, mama! scumpa si dulce mama!“ strigà copilulu cu anima palpitanda; „potere-asi ffi io ffiulu lui adeveratu si se nu dorescu a-i ffi asemenea? Ce e dreptu io n'am fostu fericitu de a-lu cunosce; dara nu erá tipulu lui totdeuna inaintea ochiloru miei? Nu erá elu mundri'a sufletului mieu? In totu anulu, candu se serbá memori'a lui, cá a unui din cet'a celoru, cari inbracati in albu, stau iu giurulu mnelului, in alu carui sange-si spalá, si elu vestmentulu, cumu-mi saltá anim'a si trupulu de marirea lui, si cumu-lu rogám in foculu iubirei fiiesci, se nu-mi céra nece marire, nece onore, nici avutîa, nici bucurie lumesci, ci aceea, ce elu pretiuíá mai pre susu de tóte acestea; dá, cà acea un'a, ce a lasatu dupa sine aici pre pamentu asie sese intrebuintieze, dupacum — sum convinsu — crede elu acum, cà se póte intrebuintiá intru unu modu mai folositoriu si mai nobilu!“

„Ce e ast'a, ffiulu mieu?“

„E sangele lui,“ respunse copilulu, „care mai curgea prin venele mele, si numai prin acestea. Jo sciu, cà elu nu do-resce alt'a, decatu cá si acest'a sese verse, asemenea celui ce

a cursu prin venele lui din iubirea catra rescumparatoriulu seu, si spre marturisirea credentiei!“

„Destulu, destulu, fetulu mieu!“ strigà mam'a tremurandu de misicãre santa, „Ja diosu depre gutulu teu semnulu copilariei, voiu se-ti dau altu semnu mai bunu.“

Elu ascultà, si depuse bul'a de aurn.

„Ai ereditu dela tatane-teu“, dîse mam'a cu o seriozitate si mai serbatoresca, „nume nobilu, stare inalta, avutie mari, totu felulu de avantagiuri lumesci: Insc celu mai pretiosu lucru din cele ereditate l'am pastratu, pana candu teai aratã demnu de dinsulu; pana acumu l'am tienutu ascunsu de tine, desî-mi erã mai scumpu decatu aurulu si juvaerele. Acum e tempulu, cà se tî-lu dau.“

Cu mana tremuratoria luã catena de auru depre gutulu seu, si acum antã'ã ora observã Pancratiu, ca de ea aterna o pungulitia cosuta cu multu luesu si infrumsetiata cu petre pretioase. Deschidendu-ea punguliti'a, scose dintr' ins'a unu burete uscatu, dar fôrte rosîtu de sange.

„Si acest'a e sangele tatane-teu, Pancratiu!“ dîse ea cu vorba innecata, si intre sîrõie de lacreme.“ Jo insami l'am adunatu din ran'a i de mórte standu langa elu travestita, si vediendulu morindu in urm'a raneloru, pre cari le primise pentru Isusu.“

Ea cautã la sange cu unu sentiementu intimu, si-lu sarutã cu pietate: unu torinte de lacreme se versã din ochii ei, si cadiendu pre dinsulu lu umediau, in catu eãra-si capatã colorea sa chiara si calda, cá si candu ar fi cursu in momentulu acel'a din anem'a martirului. Cuvios'a matróna aduse buretele la busele tremuratorie ale fiului seu, si ele se rosîra de atingerea santa. Cu adunculu sentiementu alu unui crestinu si fiu onorã elu sant'a remasîtia, si i-se parca, cá si cumu sufletulu tatane-seu ar fi descinsu asupr'a sa, cutriemandulu pana in fundulu animei sale. Astfelu se vedea tóta familia inca odata intrunita. Lucin'a puse eãra-si tesaurulu in invelitur'a lui, si-lu acatiã de gutulu fiului seu dicundu:

„Candu se va mai moiá inca odata buretele acest'a, fia cá se se móia prin unu torinte mai nobilu, decum e celu ce erumpe din ochii unei femeie debile!“

Cerulu inca voi astfeliu: luptatoriulu futuriu fù unsu, martirulu futuriu fù consantítu prin sangele tatane-seu, mestecatu cu lacremele mamei sale.

CAPU IV.

Cas' a pagana.

Deodata cu scenele descrise in cele trei capete, se intemplara lucruri cu totulu deosebite in alta casa din valea, ce desparte muntele Civrinalu de celu Escvilinu. Acést'a erá alui Fabiu, barbatu din ordulu calaretiloru, fameli'a caruia-si gramadise averi nespuse prin arendarea contributiuniloru din provinciile asiatiche. Cas'a lui, carea erá mai mare sí mai pompósa decatú ceea ce o cercetaramu, avea unu alu treilea peristilu seau curte mare incungiurata cu odaie mari, si pre langa multe tesauere de ale artei europene vedeai in tr'ins'a in prisosintia productele cele mai rare ale orientului. Tapete din Persi'a erau intinse pre pamentu; materie de matasa din Chin'a, stoffe pistrite din Babilonu si borditure de auru din Indi'a si Frigi'a acoperiau mobilele; eara lucrurile minunate de osu de elefantu si de metalu, ici colea asiediate, se ascrieau locuitoriloru, de ó statura monstruósa si de origine fabulósa, ale unoru insule din oceanulu indicu.

Proprietariulu tuturoru acestoru odore si posesiuni mari, Fabiu, erá adeveratulu prototipu alu unui romanu sventuratu, care-si propuse a-si petrece din intregu viati'a acést'a; — de alta viatia nu-si mai aduse cand'va aminte. Elu nu credea in nemicu; a onorá inse dieitatile care dupa cumu-i veniá inainte, ast'a o tienea de unu lucru, ce de sine se intielege. De-reptu aceea elu trecea de unu omu, cá si cei-alalti, si nimene

n'avea dreptu de a poftí mai multu. Cea mai mare parte a dílei o petrecea in un'a seau in alt'a din baiele cele mari, cari pre langa scopulu din numele lor vederatu, prin cladirile cele multe laturali supleniau si cluburile nostre, cabinele de lectura si de jocu, salele pentru joculu cu pil'a, si asiementele de gimnastica. Acolo se scaldá Fabiu, conversá, citía si-si tramandá tempulu, seau se ducea puçinu in foru spre a ascultá vorbirea cutarui oratoriu seau pledarea vre unui advocatu; ori se preamlá prin careva din numeroasele gradine publice, unde fruntasii din Rom'a petreceau multu tempu. Dupa aceea cá m pre acelu tempu, candu ne indatinamu noi a prandí, se rentorcea a casa, unde-lu asceptá unu prandiu lucsuosu; Afara de aceea avea in tóta diu'a ospeti, cari seau i invitá mainainte, ori cà-i culegea preste dí dintre numerosii lingài, ce pandescu dupa cate unu prandiu bunu.

In cas'a sa erá Fabiu unu domnu bunu si indulgentu. O multime de sclavi portá grigi'a casei, si fiendcà, pana ce in pregiuru-i tote erau comóde si elegante, nemicu nu urí mai tare decatu nerepausulu, asie in cele alalte lasá cá se dispuna libertinii sei dupa placu. Mai vertosu atari, libertini, cari nu arare ori erau agentii cei mai intiepti si mai de omenia, administrau afacerile lui cele latíte de prin strainatate si Rom'a.

Ci noi nu intru atata cu elu voimu a face cunoscutu pre bunulu cetitoriu, catu cu o alta persona din cas'a lui, carea cu elu impreuna luá parte la acelu lucsu pomposu, si carea singura va se erediésca avutí'a lui. Acést'a e fií'a lui, carea dupa datin'a romana portá numele tatane-seu, ci in form'a miciorata mai placuta Fabiol'a. — Precum feceramu mainainte, asie voimu se ducemu si acum pre cetitoriu numai decatu in chili'a ei. O scara de marmure duce din curtea a dou'a la aceasi; pre de laturile acestei curti se intinde adeca unu síru de odaie, ce se deschidu spre o terasa revenita si infrumsetiata prin o funtana saritoria, si acope-

rita cu o multime de cele mai rare plante esotice. În aceste odaie se afla intrunite lucrurile cele mai alese si mai însemnate ale artei italiene si straine; atatu din colectiunea catu si din dispusetiunea loru se vede, cumca posesoriulu are unu gustu delicatu, si cà a trebuitu se aiba midilòce de ajunsu, si mai alesu ocazioni favoritòrie, spre a aduná tóte acestea.

Ór'a prandiului nu mai e departe, si pre domn'a acestei locuintie maretie o vedemu pregatinduse, pentrucá sese arate in pomp'a cuvenita. Ea siede pre unu patu de repausu, dupa artea ateniana inchistritu cu argintu, in o odaia de forma cizicensa, va se dîca in o odaia cu ferestre de sticla, cari ajungundu pana la pamentu se deschidu spre teras'a cea sedita cu flori. Façisiu cu dins'a aterna pre pariete o cautatoria de argintu poleitu, mare, incatu o figura se pòte vedé in marimea sa intrega. Pre o mésa de porfiru langa ea vedemu o multime nespusa de cosmeticuri si profumerie, cari erau atatu de placute dómneloru romane si pre cari spendau sume atatu de grandeóse ¹⁾; pre alta mésa de sandalu indicu jace o colectiune mare de juvaere si de ornamente puse in cutié pretiòse, spre a-si alege pentru fiacare dî-

Noi nu voimu, neci nu avemu indemanarea de a descrie persone ori trasure de façie; ci voimu mai multu a ne ocupá cu sufletele. Deci ne multiemimu cu aceea observare, cà, incatu pentru cele din afora, Fabiol'a, care acum numerá dóue dieci de ani, nu stá in deretulu altoru dómne de rangulu, etatea si starea ei materiale, si cà multi o petîra. Dara in stemperamentu si in caracteru erá cu totulu deosebita de tata-seu. Sumétia, inganfata, ambiósa, si interitatiósa domniá cà o imperatésa preste cei din giurulu ei, luandu afara unulu seau doi, si pofta o supunere umilita-dela toti, cari se apropiiau de dins'a. Cá pre unic'a sa fia, a carci mama morise nascundu-o, bunulu la anima dar nesocotitulu tata o

1) Popel'a, soçi'a lui Nerone, întrebuintiá cá unu stare midilocu pre fiacare dî laptele a 500 de asine.

crescù desmierdata. Avendu invetiatorii cei mai buni capatase o cultura fina, si tóte cate poftia, i-fure iertate; ea n'a invetiatu nici-odata, ce insémna, a-si denegá vre o dorintia.

Fiendu ea pana intru atat'a lasata — in voi'a sa, cetise multu, si inca carti seriose. Astfelu se facuse o adeverata filosofa, partisana epicureismului rafinatu, va se dica a epicureismului celui necredintiosu si intielesualu, care de multu erá de moda in Rom'a. De crestinismu nu sciea nemica, sí-lu intipuiá inse cá unu lucru prea de diosu, nepoleitu si simplu; altmintrelea-i erá cu multu mai uritu, decatu cá se-i fi plesnitu cand' va prin capu, a se face cunoscuta cu elu. De paganismu, cu dieitatile si foradelegile lui, cu fabulele si cu idololatri'a lui, si-batea jocu, cu tote cá in afara-lu marturisiá. Ea nu credea proprie in nemic'a afara de asta viétia, si nu cugetá la nemicu, decatu la gustarea rafinata a placerilor vietiei acesteia. Inse chiaru sumeti'a-i erá scutul ver-tutei sale. De decadinti'a societatei pagane-i erá grétia; despretiuiá pre junii flusturati, cari o curteniau si o complimentau, ceea ce altmintrea poftiá cu strictétia, aflandu-si placere in nebuni'a loru. Toti o tieneau de rece si egoista; dar in privinti'a moralitatiei erá fora scaderi.

Déca la inceputulu naratiunei nóstre ne lasámu in descrieri lunge, speramu cá lectoriulu ne va crede, cumca acele-su de lipsa, spre a-lu face cunoscutu cu starea materiala si sociala a Romei pre tempulu naratiunei nostre, si spre a lamuri mai tare pre acést'a. Si déca s'ar semti ispititu se cugete, cá lucrurile le descriemu prea stralucite si prea elegante pentru unu periodu alu degenerarei artiloru si a-gustului, ne-luámu voia a-i aduce aminte, cá anulu, in care visitámu Rom'a, nui asie de departatu de perioadele mai bune ale artei romane, s. e. de celu alu Antoniniloru, cá cum e tempulu nostru de cel'a alui Celini, Rafaele si Donatelo. Si totusi in cate palatiuri italiene suntu inca si astadi conservate si stimate multe din opurile acestoru mari maestrii, cu tóte cá nemine nui mai pote imitá! Chiaru asie stá lucrulu

fora indoiéla si cu casele familielor romane, celoru vechie si avute.

Pre Fabiol'a o affãmu asiedara pre patulu ei de repausu. In man'a stanga tiene o cautatoria de argintu cu manunchiu, in ceea alalta unu instrumentu, care cauta se ne surprinda, vediendu-lu in o mana asie frumoasa: unu pumnariu ascutitu, cu unu manunchiu de osu de elefantu, inchistritu frumosu, si cu o veriga de auru, spre a se poté acatiã. Acést'a erã arm'a favorita a domneloru romane, cu care-si pedepsiau sclavii, seau-i faceau se le sentia mani'a observandu cea mai mica gresiéla ori fiendu necasîte pre ei. — Trei selave-su acum cuprinse pre langa domn'a loru. Ele-su de deosebite ginti, si custara sume mari nu numai pentru faptur'a loru din afara, ci si pentru orecare ghibacia mai rara, ce se díce cà o au. Cea de antãiu e négra, dar nu din nefericit'a vitia a Negriloru, ci dintre celi ce, cá Abisinii si Numidii, au trasure chiaru asie de regulate, cá si poporele asiatiche. Se crede, cà acést'a sclava cunosce bine erburile si puterea loru cosmetica si vindecatoria, dóra si intrebuintiarea loru spre lucruri mai rele, spre gatirea filtrurilor de amoru si a beuturilor de farmecatu, póte si a veninului. Dupa patri'a sa se numesce Afra. Á dóu'a sclava e o gréca, pretiuita pentru gustulu, celu are in vestmente, precum si pentru chiaritatea si eleganti'a pronunciarei; ea se chiama Graia. Numele, ce-lu are a trei'a, Sir'a, ne spune, cà ea se trage din Asi'a; dins'a se destinge prin indemanatarea sa cea mare in cosutulu cu flori, si prin neobosit'a diligintia. E domóla si tacuta, implenesce inse fórte acuratu si conscientiosu lucrurile ste concrediute. Amendóue cele alalte, limbute si fora unu picu de stare, facu multu scomotu la totu lucrulu bagatelu. Pe fiacare minutu incarca pre tener'a despuitória cu cele mai necumpatate lingusíri, seau sprigionescu petírea acum a unui acum a altui dintre adoratorii ei sburdatici, a celuia adeca, care le-a datu bani mai multi seau mai in urma.

„Catu de incantata asi fí io, prea nobila despuitória“, dîse sclav'a négra „déca asi poté numai se fiu in tricliniu (sal'a de pranditu), candu vei intrá in asta séra, pentrucá se vedu, ce impresiune minunata va produce acestu stibiu ¹⁾ nou in ospeti! M'a custatu multa ostenéla, pana l'am potutu castigá in calitate asie de escelenta; su convinsa, cà in Rom'a nu s'a mai vediutu asemene.“

„In catu pentru mine“, intrerupse gréc'a vicléna, „io n'asi pretinde o onóre atatu de mare. Asi fí indestulita, deca asi poté aruncá numai o cautatura prin usia, se vedu, ce intiparire farmecatoria va face acést'a tunica de matasa, adusa din Asi'a cu cea din urma expeditiune de auru. Nemicu nu se póte asemená cu frumseti'a ei, eara despusetiunea ei, cutezu se dîcu, rezultatulu studiului mieu, nu e mai puçinu demnu de materia.“

„Dara tu, Sira“, intrevenì despuitóri'a cu unu surisu despretiitoru, „ce ai dorí? Ce ai de laudatu in lucrulu teu?“

„Io n'am alta dorintia, generósa dómna, decatu cá se fii totudeun'a fericita, si in lucrulu mieu n'am nemicu de laudatu; pentrucà nu sciu se fiu facutu mai multu, decatu ce mi-a fostu detorinti'a“ — acést'a fù respunsulu modestu si sinceru alu sclavei.

Nu i-a placutu sumétiei dómne, pentr' aceea dîse: „Mi-se pare, sclava, cà nu esti preste mesura plecata spre laude; arare ori aude omulu din gur'a ta unu cuventu placutu.“

„Si ce pretiu ar avé laud'a mea“, response Sir'a, „laud'a ce vine din gur'a unei slave mésere, si inca pentru o dómna nobila, care e invetiata a o audi tóta diu'a din buse elocvente si culte? Credi-o tu candu o audi dela densii? Nu o despretiuesci, candu ti-o oferimu noi?“

Cele alalte dóue slave se uitara uritu la dins'a; Fabiol'a inca se manià pentru acést'a indereptare, — de órace ea asie intielese cuventele. Sublime cugete dela o sclava!

1) Unu soiu de unsóre, spre a-si negrí sprancenele.

„Au n'ai invetiatiu inca“, raspunse ea cu inganfare, „cà esti a mea, si cà team cumparatu cu mare pretiu, pen-trucá se-mi sierbesci cumu voiu vre io? Pre sierbitiulu lim-bei tale am unu dreptu chiaru asie de bunu, cá pre sierbi-tiulu maniloru tale; si déca voiescu a ff de tine laudata, ma-gulita si cantata, tu ai se-o faci, ori vei voí ori ba. Intru adeveru, acést'a e o idea nóua, cá o sclava se mai aiba si alta vointia, afara de vointi'a despuitoarei sale, carea ori cum póte despune dupa placu cu viéti'a ei!“

„Ce e dreptu,“ raspunse sclav'a cu lenisce si cu de-mnitate, „viéti'a mea, si tóte cate incéta cu dins'a — tempulu, sanitatea, puterea, trupulu si resuflarea mea suntu in pote-rea ta. Tóte aceste le-ai cumparatu cu aurulu teu, si deve-nira proprietatea ta. Dara mai am ceva, ce e proprietatea mea, carea nu o póte cumpará nece unu imperatu cu catu auru are, carea nu o póte stringe catusi'a sclaviei, si carea nu incéta cu acést'a viéti'a.“

„Si ce e acést'a?“

„Sufletulu.“

„Sufletulu!“ repetí Fabiol'a uimita, carea inainte de acést'a nu audise niciodata, cá o sclava se fia pretinsu cand'-va o astfelu de posesiune. „Spune-mi, rogu-te, ce intielegi tu sub cuventulu acest'a?“

„Io nu-su in stare a vorbí in sentintie filosofice“, re-spunse sclav'a; „dara prin sufletu intielegu consciéti'a via din laintrulu meu, prin care cunosc, cá existu eu si intre fientie mai bune, decum sunt cele diu pregiurulu meu, — o conscientia, carea se infióra de nemicire, si cá prin stremuru se feresce de aceea, ce atatu de strinsu e legata cu acést'a, cá morbulu cu mórtea. Pentru aceea elu urgisesce tóta lin-gusîrea si uresce mintiun'a. Pana candu am acestu daru ne-vediutu — si acest'a a morí nu póte — amendoue-mi suntu cu nepotintia.“

Ambe celelalte intielesera din tóte aceste, fórte pu-cinu; pentru aceea stetea cá nescé náuce, mirandu-se de cu-

tezarea consóciei loru. Si Fabiol'a se uimí; ci sumetí'a ei se stirnî earasi indata, si cu apriata nerabdare díse:

„Unde ai invetiatu tu nebuniile aceste? Cine te-a invetiatu a blaterá astfeliu? Io din parte-mi am studiatu multi ani, si am venitu la acea convingere, cà tóte ideele de fientie sufletesci nu-su decatu nesce visuri poetice seau nescociture sofistice, si cá pre atari le-despretiuescu. Si tu, o sclava fora scientia, neculta, voesci se-o scii acést'a mai bine decatu desputóri'a ta? Seau nu cumva-ti intipuesci, cà aruncanduti-se dupa morte cadavrulu teu la unu locu cu sclavii morti de beutura, ori sbiciuiti pana la morte, pentrucá se ardia cu ei pre unu rogu infamu, si tipanduise cenusi'a toturor in unu mormentu comunu, ti-intipuesci dóra, cà atunci vei mai vié cá o fientia cu conscienti'a de sine, si vei mai poté sperá o viétia in bucuria si in libertate?“

„Non omnis moriar ¹⁾), dupacum díce orecare dintre poetii vostri“, respunse sclav'a modéstu, ci cu o cautatura intima, carea pre desputória o strapuse in uimire, — „asie e, io speru, seau mai bine, io credu cà voiu trái mai indelungatu decatu tóte aceste. Ba, ce e mai multu, io credu si sciu, cà o mana-mi va scóte tóte partile dearse ale trupului meu din acelu mormentu, care-lu descriresi atatu de lamuritu! Este o potere, care va luá la dare de séma pre cele patru venturi ale cerului, si dela fiacare va recere tóta particie'a cenusiei mele de elu respandita; si io voiu fí restaurata in acestu trupu alu meu, nu cá sclav'a ta ori a altui cuiva, ci libera, voiósa si plina de marire, iubindu si fiendu iubita in veci. Acést'a sperare sigura jace in anim'a mea!“ (Iobu 19. 27.)

„Ce producte selbatice ale unei fantasíee orientale suntu aceste, cari te facu necapace, de a implení ori ce detorintia? De aceste trebue se fii vindecata. In ce scóla ai inve-

¹⁾ „Nu voiu morí íntregu.“ Oratiu.

tiatu nebuniile aceste? Asia ceva n'am cititu neceodata in nici unu scrietoriu grecu ori latinu."

"Io le-am invetiatu in scol'a patriei mele, in o scola, carea nu face deosebire intre greci si barbari, intre liberi si sclavi."

"Ce!" strigà dómna a sumétia cu inversiunare, "tu neci nu voesci se ascepti pana la intipuit'a aceea viétia, ce o speri dupa mórte? Inca depre acum pretindi a-mi fí mie asemenea, — ba, cine scic, póte inca mai pre susu decatu mine? Pentru aceea, vina numai decatu, si-mi spune órdianu si fora a te prefacc: acést'a voesci?" La aste cuvente luà o puse-tiune de asceptare neastemperata. La totu cuventulu respun-sului domolu i-crescea intaritarea, si patime aprige se pa-reau a se luptá in laintrulu ei, candu Sir'a díse:

"Prea nobila dómna! tu stai pre o trépta cu multu mai inalta decatu mine in privinti'a rangului si a puterei, a scien-tieloru si a mintiei si in privinti'a la totu, ce face viétia avuta si frumósa; in totu feliulu de frumsetia a fapturei si a trasureloru façiei tale, in tóte gratiele portarei si ale vorbi-rei esti mai pre susu, decatu cá o persóna asia de diosu si neinsemnata, cá mine, se rivalizeze cu tine ori se te invi-dieze. Dar déca pre intrebarea-ti otarita su nevoita a-ti re-spunde adevverulu curatu", aici se ingalmaci si incetà, dara unu semnu impuitoriu alu domnei sale-i demandà se conti-nue — "apoi judeca insati, déca o sclava mesera, carea are convingerea neclatita, cumca posiede in sine o intielegintia sufletésca si via, a carei duráre e eternitatea, a carci unica locuintia adevverata e dincolo de nuori, si a careia prototipu unicu adevveratu este dieitatea, — déca o sclava, cu atare convingere solida in privinti'a demnitatiei morale seau a in-tielegerei mai inalte, se póte pretiuí mai puçinu decatu o dómna, carca, pre langa tóte avantagiurile ei, marturisesce, cà nu pretinde o destinatiune mai inalta, nu ascépta unu ca-petu mai bunu, decatu paseruicele frumosu cantatórie, cari

fora de a avé sperare de libertate sbóra spre vergele inaurite ale coliviei?“ 1)

Ochii Fabiolei schinteciau de turbare; acumu in tóta viéti'a sa se vedea antâi'a óra indereptata si umilita de o sclava. Ea apucà pumnariulu, ce-lu avuse in mana, si-lu rapedi orbesce asupr'a sclavei, carea nu se retrase. Sir'a condusa de instinctu-si intinse braçiulu inainte, spre a-se apará; in modulu acest'a primì lovitur'a pumnariului, care fiendu din patu in susu indereptata, i-fece o rana mai mare, decumu a capetatu cand'va in viéti'a. La antâi'a dorere-i dederu lacremele din ochi, si din rana isbucni sangele pareù. In momentulu urmatoriu Fabiolei i-erá deja rusine de fapt'a sa crudela, desì preste voia intemplata, si se sentiá inca si mai umilita inaintea sclaveloru sale.

„Mergi, mergi“, dîse ea Sirei, carea-si stringea ran'a cu o pandietura, „mergi la Eufrosin'a, si dà se-ti lege ran'a. Io n'am voitu se te vatemu asie reu. Dara ascépta puçintelu, trebuc se deregu ce am stricatu“; si intindiendu-se la sculele depre mésa, dîse: „Primesce acestu anclu, si in sér'a acést'a nu e lipsa se mai vini incóce.“

Conscienti'a Fabiolei erá cu acést'a liniscita; dandu unei sclave simple unu daru pretiosu, cugetá, cà a indereptatu din destulu nedereptatea casiunata.

In dominec'a urmatória se aflà in baseric'a seau, dupa cum se dîcea atunci, in titlulu santului Pastoriu, nu departe de cas'a Fabiolei, intre cele alalte daruri culese pentru seraci unu anelu pretiosu de smaragdu. Bunulu preotu Policarpu cugetá, cà acest'a e darulu vre unei dómne romane fórte avute; dara Acel'a, care observà si fileriuulu veduvei, priveghiandu cu ochi stralucitori asupra cutfei baserecei din Jerusalimu, singuru Acel'a vediù, cumu bagà o sclava straina cu braçiulu legatu anelulu in cutfa.

1) Sese alature responsulu frumosu, ce-lu dede judecatoriuulu unu sclavu alu imperatului, Evelpistu, in actele S. Justinu, la Ruinart, Acta Martyrum sincera, ed. Aug. 1802 tom 1.

CAPU V.

Visit'a.

Pre la capetulu discursului abie naratu, chiaru candu se templá catastrof'a din urma, intrà cineva in chili'a Fabiolei, si déca ar ff observatu acést'a Fabiol'a, discursulu póte s'ar ff intreruptu si catastrof'a ar ff fostu impiedecata. In o casa romana odaiele erau mai multu prin cortine decatu prin usi un'a de alt'a despartîte; si asia erá cu potintia a intrá in casa fora de a ff observatu, mai vertosu in tempulu unei scene atatu de infocate cá cea de mai ante. Astfelu Sir'a esíndu din chilia, erá mai sese sparie, vedíendu inaintea cortinei intunecatu rosietice dela usia o figura in stralucire luminósa, pre carea dens'a indata o si cunosçù, carea inse noi avemu a o descrie pre scurtu.

Ea erá o fetióra seau mai bine o copila de doispradiece ori treispradiece ani, inbracata in vestmente albe nepatate, fora neci unu ornamentu. In trasurile façiei sale vedea omulu naivitatea copilariei intrunita cu petrundietatea unei etati mai mature. In ochii ei locuíá nu numai inocinti'a de porumbu, ce o descrie poetulu santu ¹⁾, ci adese ori stralucíá din ei o intimitate de iubire curata, cá si candu ar trece preste tote obieptele deprin pregiuru, si ar repausá asupr'a oreçuiva, care pentru altii nevedíutu pentru dins'a in adeveru e presentu, si pretíuitu in cea mai mare mesura. Fruntea ei, deschisa si stralucíndu de adeverime fora vre-o umbra de reutate, erá scaunulu sinceritatiei; unu surisu amicabilu jocá pre busele ei, si trasurile-i víóie tenerele totudeuna aratau apriatu, si fora prefacere, semtiementele scambatióse ale animei sale calduróse si fragede. Cunoscúti ei credeau, cá

1) „Ochii tei suntu ochi de porumbítia.“ Cant. cant. 1, 14.

ea nu cugeta niciodata la sine, ci cà tota fienti'a ei e, asie dicundu, impartita in bunetate catra cei din pregiurulu ei, si in iubire catra mirele ei nevediuu.

Vediendu Sir'a inaintea sa acést'a aratare frumósa, asemenea aratarei unui angeru, stete pentru unu momentu in locu. Copil'a inse apucandu-i man'a, o sarutà cu reverintia, si-i dîse: „Tóte le-am vediutu; ascépta-me in chili'a cea mica langa usia, candu voiu esî afara!“

Dupa aceea pasi mai aprópe. O rosiétia intunecata se versà preste faci'a Fabiolei vediendu-o, de óra ce se temea, cà copil'a va fi fostu marturia pasiunei sale celei necuvientióse. Dimitiendu-si cu unu semnu rece sierbitóriele, salutà pre cumnata-sa cu multa cordialitate, — copil'a-i erá cumnata. Noi amu dîsu mai in susu despre Fabiol'a, cà vre-o-cateva persóne din giurulu ei erau scutite de pornirile capriciului si a inganfarei sale. De aceste se tienea mai antâiu o libertina, doic'a ei cea betrana Eufrosin'a, carea portá grigia de lucrurile de casa si carea n'avea altu simbolu de credintia, decatu: Fabiol'a e fienti'a cea mai perfecta, dómn'a cea mai iutielépta, cea mai amabila si mai admirabila in tóta Rom'a. Intre acestea e de a se numerá mai in celo tener'a ei cumnata, pre carea o iubia in adeveru, pre carea o tractá totdeuna cu cea mai mare amicétia, si a carei soçietate-i erá totdeuna placuta.

„In adeveru, iubita Ágnetá,” dise Fabiol'a cu totulu alinata, „tu ai lucratu fórté amicesce, primindu asie de bucurósa neprevediut'a-mi invitare, de a prandî astadi cu noi. Tata-mieu a invitatu pe vre-o doi óspeti noi, si io am voitu se am pre cineva langa mine, pentrucá se nu fiu constrinsa a conversá cu ei. Dara totusi-su cam curiósa, se vedu pre unulu dintre óspetii nostri cei noi. Acést'a e Fulviu, de a carui frumsétia, avutia si cultura audu atatea, cu tóte cà, precumu se pare, nimene nu scie, ce e, cine e, si deunde se trage.”

„Iubit'a mea Fabiola,” respunse Ágnet'a, „tu scii cà

totudeun'a te cercetezu cu mare placere, si iubirii miei parinti me lasa bucurosi; deci nu mai vorbî despre aceea."

"Si tu ai venit si acum cá totudeuna," dîse ceecalta glumindu, "fora de juvaere si ornamente, in vestmentulu teu celu albu cá néu'a, cá si candu ai fî in tóte dílele mirésa. Mi-vine totudeuna, cá cum teasi vedé serbandu unu ospetiu eternu. Dar cerule! ce e acést'a? Esti ranita? Au nu scii, cá chiaru in pieptu pre tunica e o pata mare rosia, cási de sange? Déca e asie, ti-voiu dá indata alta tunica."

"Ba, pentru lumea acést'a nu, Fabiola; e juvaer'a, uniculu meu ornamentu, care voescu a-lu portá in acést'a séra. Adeveratu cá e sange, si inca sangele unei sclave; dara inaintea mea e mai nobilu, decatu celu ce curge prin venele tale si ale mele."

Fabiol'a cunoscù acum acum adevेरulu: Agnet'a vedise tóte. Cu totulu umilita dîse cu órescare doiosia: "Voesci dóra se spuni lunei intregi iutímea mea, in care am pedepsitu o sclava gurateca prea aspru?"

"Nu, iubita lélia, departe se fia acést'a de mine. Io voescu numai se-mi pastrezu unu esemplu de taría sufletesca si de marinimitate, ce mi-lu dede o sclava, cá si care puçini filosofi patricii ne-arú poté dá."

"Ce idea curiósa! Intru adeveru, Agneta, io am cuge-tatu deja adese ori, cá prea multu pretiuesci acést'a plasa de ómeni. Si ce- su ei proprie?"

"Fientie omenesci, cá si noi, inzestrate cu aceeasi minte, cu aceleasi semtîri, si cu aceeasi organisatiune. Atata totusi vei concede la tóta intemplarea, pentrucá se nu mergemu mai departe. Afara de aceea se tienu cu noi de un'a si aceeasi familia, si déca Domnedieu e parintele nostru, pentrucá lui avemu de a-i multiamí viét'i'a nóstra, atunci Elu cu ace-lasi dereptu e si parintele lorú, si prin urmare ei ne-suntu frați si sorori."

"Unu sclavu fratele meu si o sclava sor'a mea, Agneta? Ferésca dieii! Ei-su proprietatea nóstra, si io nu-mi

potu intipuí, cum ar poté se-i lase omulu a se misicá, a lucrá, a cugetá si a semtî altmintre, decum aru voi domnii loru seau ar pofťi folosulu a cestor'a."

"Vina, vina," dise Agnet'a cu cea mai mare blandetia, „se nu incepemu la desbateri infocate. Tu esti cu multu mai derépta si mai nobila, decatu se nu semtiesci si se nu fii gata a marturisi, cà astadi te-a intrecutu o sclava in totu ce admiru mai tare: in privint'á sufletului, a mintiei, a adeverimei si a tarimei eroice. Nu-mi spune nemicu; aceea o citescu in acést'a lecrema. Ci io voiu, iubita lélia, cá se te crutiú de repétirea acestei suparari. Mi-vei implení o rogare?"

"Oricare, déca-mi stá in potintia."

"Deci dara vindemi mic pre Sir'a — cugetu cà asie o chiama. Caci si asie nu o vei vedé cu ochi buni in giurulu teu."

"Te insieli Agneta. Eu mi-voiu domolí de ací inainte sumet'á si marturisescu cà o voiu omení, póte mai admirá. Acést'a pentru mine e o simtíre cu totulú nóua față cu o persóna de sórtea ei."

"Dar mie mi se pare Fabiola, cumca io asi poté-o face mai fericita, decum e dinsa acum."

"Fora indoiéla, iubita Agneta; tu esti in stare pre ori si cine, care e la tine, a-lu face fericitu. Eu nici odata n'am veditu o casa, cá si a vóstra. Se pare cà voi aplicati la viétia minunat'a filsofia, despre care vorbiá Sir'a — ce nu cunoște nici o deosebire intre liberu si sclavu. Fiacare in cas'a vóstra deaporurea se ingrigesce voiosu si cu bucuria, cá se-si implinésca datoría. Si se pare a nu ff nimene, carui i-ar stá capulu cá se demande. Vina de-mi spune secretulu teu." (Agneta zimbì). "In urma mi-vine se credu, tu farmecatória mica, cumca in odaí'a cea misteriósa, care tu nici o data nu vrei se mi-o deschidi, ti-tieni ascunse midilócele de farmecatu, si beuturele, prin cari faci, cá toti se te iubésca. Déca ai ff tu o crestina, si te-ar duce in amfiteatru, sum incredintata, cà chiaru si leopardii s'aru umilí la petiórele tale. —

Dara de ce esti asie de seriósa, angerulu meu? tu scii dóra, cà io numai glumescu!“ Agnet'a se parea cufundata cu totulu in cugete; privirea ei avea intim'a si delicat'a espresiune ce o amintisemu, cá si cum ar vedé pre cineva dinaintea sa, pre care-lu iubiá ferbinte, ba, cá si cum l'ar audí vorbindu. Ast'a trecù, si ea grai intr'unu tonu voiosu: „Ce e dereptu, Fabiola, s'au intemplatu deja lucruri si mai curióse; si oricum, déca ar fí se se mai intemple si unu astfeliu de lucru infricosiatu, apoi Sir'a e chiaru o atare persóna, pre care omulu ar fi bucurosu cá se o véda atunci langa sine. Intr'adeveru, Fabiola, cauta se mi-o dai mie.“

„Pentru domnedieu, Agneta, nu-mi luá cuventéle asie de intr'adinsu! Te asiguru, cà numai in gluma le-am dísu. Eu am o parere cu multu mai buna despre judecat'a ta, decatu se tienu cu potintia o atare nenorocire. Ce se atinge de fidelitatea si alipirea Sirei, ai dereptu. Candu in vér'a trecuta tu erai dusa, si eu patimiam fórte reu de nesce friguri lipitióse, atunci pre cele alalte slave numai biciulu le potea misicá, cá se se apropie de mine, precandu acést'a sirmana fiintia abie se rumpea decatra mine, ea priveghiá langa mine, si me grigia diu'a noptea; eu credu in adeveru, cumca ea a ajutatulu multu la reinsanetosiarea mea.“

„Si nu o iubiai tu pentru aceea?“

„A o iubi! a iubi o sclava, copila! Firesce am remunerat'o din destulu, — dar nu potu oblicí, ce face dins'a cu aceea, ce-i dau. Cum spunu cele alalte, ea nemicu nu a pastratu, si cà de buna séma nemicu nu spendéza pentru sine. Ba inca audí, cà si nutrementulu seu de tóte dílele lu-imparte cu o féta órba cersitória. Pre lege, curiosu capritiu!“

„Jubita Fabiola“ díse Agnet'a, „io cauta se o am. Tu-mi promisesi, cà-mi vei impliní rogarea. Spune-mi pretiulu, si me lasa s'o ducu in asta séra cu mine a casa.“

„Nu-mi pasa, fia, tu neinvingibila. Ci noi nu vomu face tocméla la olalta. Tramite mane pre cineva incóce, cá se vorbiésca cu chivernisitoriulu tatalui meu, si lucrulu numai

decatu se va pune la cale. — Deci, inchiandu acésta afacere mare, se descindemu la óspetii nostri.“

„Dar tu uitasi a-ti luá juvarele tale!“

„Ei, nu face nemicu; astadata voiú fí si fora de ele, càci astadi n'am voia se le portu.“

CAPU VI.

Prandiulu.

Candu sosira diosu aflara pre toti óspetii adunati intr'o sala. Nu erá vreunu banchetu, la care aveau se iée parte, ci unu prandiu indatinatu a unei case avute, in care totudeun'a se faceau pregatiri pentru unu numeru de óspeti la mésa. Noi observàmú asie dara numai atat'a, cà tóte erau elegante, si alese in ori ce privintia, si ne marginimu eschisivu la aceea, ce póte respandí lumina preste istori'a nóstra.

Intrandu cele dóue dómne in exedra seau sala, Fabiu, dupa ce si-salutá fil'a, i-díse: „Cum e ast'a, fic'a mea, tu vini asie de tardiu in diosu, si totusi abie gatata dupa cuviintia! Tu ti-uitasi ornamenturile tale indatinat.“

Fabiol'a vení in confusiune, nu scieá ce se respundia; i-erá rusíne de inversiunarea sa pasionata, si inca mai tare de modulu celu nebunu intru care voiá insasi se se pedep-sésca pentru aceea. Agnet'a cá s'o scóta din confusiune, díse rósíndu: „A mea e vin'a, unchiule Fabie, atatu pentrucà vine tardíu, catu si pentrucà e imbracata asie de simplu: eu o opacii cu galagi'a mea, si fóra indoiéla ea nu voesce se me faca de rusíne, pentru aceea e fora de ornamente.“

„Tu, draga Agneta,“ respunse tat'a, „ai privilegiu de a face ce-ti place. Dar fora gluma, eu cugetu, cà si pentru tine aceea potea fí nimeritu, pana candu erai inca mica; acum inse, candu intri in anii de marítatu¹⁾, ar fí bine se in-

¹⁾ Dupa legile romane, potea o féta a se marítá candu erá de 12 ani.

cepi a pune mai multa grige pre cele din afara ale tale, si a cercá se castigi anim'a vr'unui june frumosu si de sém'a ta. Unu guleru frumosu de esemplu, de care aveti multe acasa, chiaru nu ti-ar miciorá nurii tei. Inse tu nu bagi sém'a la cuventele mele. Vinà, vina, io credu, cà tu ti-ai si alesu unulu.“

In cea mai mare parte a acestoru cuvente, cari precatu erau purcese din bunavointia, pre atatu erau si de lumesci, Agnet'a se pareá a fí cara in umorulu seu celu fantastu. Ochii ei cei farmecati, cum i-numiá Fabiol'a, straluciau in prera-piri de bucuria, cá si cum aru fí tientiti asupr'a cuiva. Dar intr'aceea ea nu perdù necicandu firulu vorbirei, si neci nu graiá ceva, ce se nu fi fostu la loculul seu. Ea respunse asiedara lui Fabiu numai-decatu: „Dá, de siguru am alesu pre unulu, carele me si incredintià prin anelulu seu de logodire, si me infrumsetià cu nenumerate juvaere ¹⁾.“

„Intr'adeveru?“ intrebà Fabiu. „Cu ce?“

„Dá,“ respunse Agnet'a cu o privire intima si cu o vorba nemaiestrita, „Elu mi-a incinsu man'a si grumadii cu juvaere, si urechicle mele le-a infrumsetiatu cu margaritare nepretiuite.“ ²⁾.

„Ceriule! Cine póte fí acela? Vina, Agnet'a, tu cauta se-mi spuni mai apoi secretulu teu. Acest'a, fora indoiéla, e amorulu teu celu de antâiu; macaru de ar tiené multu tempu si se te faca ferícita!“

„In eternu,“ respunse ea, si intorcunduse cara catra Fabiol'a intrà cu dins'a in sal'a de pranditu. A fostu bine cà acést'a nu audise discursulu, altcum s'ar fí simtítu fórte vetemata, càce Agnet'a nu a descoperitu amicei sale celei mai intime unu lucru atatu de insemnatu. Inse Fabiol'a precandu

1) „Annulo fidei suae subarrhavit me, et immensis monilibus ornavit me“ in ofic. S. Agnete.

2) „Dexteram meam et collum meum cinxit lapidibus pretiosis, tradidit auribus meis inestimabiles margaritas. Totu acolo.

Agnet'a o aperá, se întorsese de catra tata-seu, si salutà pre óspeti. Unulu dintre ei erá unu sofistu, séu unu atotusciutori romanu tardú si grosu la grumadi, cu numele Calpurniu. Alu doilea erá Proculu, care ne fiindu alt'a decatu unu iubitoriu de prandiuri bune, adese ori se affá la cas'a loru. Amendoi cei alalti merita o descriere mai acurata. Celu de antáiu dintre ei, persóna atatu Fabiolei catu si Agnetei invederatu placuta, erá unu tribunu, seau oficiaru supremu dela gard'a imperatésca, seau pretoriana; de si nu mai betranu de trei-dieci de ani, totusi se destinsese deja fórte prin eroismulu seu, si stá in mare gratia la imperatii Diocletianu in Orientu, si Masimianu in Rom'a. Elu erá liberu de tóta afectarea atatu in portare catu si in imbracamente, dar frumosu de statura; si macaru cà erá fórte placutu in conversatiune, despretiuiá in se apriatu nebuniile, cu cari se ocupau de comunu in societati. Cu unu cuventu, elu erá unu modelu perfectu de unu barbatu teneru, generosu, plinu de semtiu de onóre, si de cugete marinimóse, vertosu si erou, si fora vreo urma de sumetia si de desiertatiune.

Chiaru contrariulu acestui lu-formá óspetulu celu din urma Fulviu, steu'a cea nóua a societatiei, despre care a vorbitu Fabiol'a. Teneru, cu o figura mai muierésca, imbracatu cu cea mai mare elegantia, in degete cu anele brilante, pre imbracamente cu juvaere, afecionatu in vorbire, in carea se potea observá unu accentu cãm strainu, preste mesura curtenetiu in portare, dar la parere binevoitoriu si placutu, sciù in scurtu tempu a-si castigá intrare in cercurile mai inalte din Rom'a. Acést'a i-succese parte prin aceea, cá se vedea pre la curtea imperatésca, parte prin infaçisirea sa cea atragutória. Candu veni in Rom'a avea de soçi unu omu cãm betranu, care se vedea a-i fi fórte alipitu; fost'a acést'a unu sclavu, unu libertinu ori unu amicu a lui, nime nu sciea, Ei vorbiau intre sine dea porurea intr'o limba straina; faci'a cea intunecósa, ochii cei ageri infocati, si trasurile cele respingutórie ale companionului insuflau frica supusiloru sei;

pentru că Fulviu si-inchiriasc o locuinta in o asie numita insula — va se dica in o casa, carea se dá pre chiria in despartimente singuratice — o ajustase cu eleganta, si-si cumparase unu numeru de schiavi, ce erá de ajunsu pentru economi'a casei unui omu neinsoratu. In tóta chivernisirea casei sale mai curundu vedeai respire decatu avere; si in cercurile cele desfrenate si stricate ale Romei pagane, istori'a cea intunecata si aparerea lui neprevediuta in scurtu fure uitate pentru documentele ce le dá despre averea sa, si pentru atragerea frivolei sale conversatiuni. Celu ce se precepe inse la cunoscerea caracterelor, curundu ar fi observatu amblatulu celu nencetatu alu ochiloru lui, spionitóri'a luare aminte la totu, ce se potea vedé si audí inpregiuru-i, si ar fi cunoscutu in aceea o curiositate nesaturata. In momentele, in cari simitá de sine, se observá si o privire posomorita a inflacarati-loru lui ochi o incretitura de frunte, si o contragere a busei de asupr'a, ce erá in stare de a-ti sterní unu semtiu de neincredere, si prepusu, cumcá sub bland'a sa maniera de din afara ar ascunde unu caracteru reutatosu de mátia.

Ospetii numai decatu se pusera la mésa, si fiindu cá dómnele se indatinau a siedé, pre candu barbatii jaceau pre canape, asie Fabiol'a si Agnet'a ocupara o parte a mesei, cei doi óspeti in urma descrii partea fačia cu ele, domnulu casei cu ambii sei amici mai betrani cuprinsera midloculu, déca cumva se potu intrebuintá atari expresiuni spre a descrie o mésa rotunda, a carei trei parti menite pentru óspeti erau incungiurate de sigm'a¹⁾ séu de o sofa semicercuala, eara o parte erá deschisa pentru sierbire. Pre langa aceea mai insemnamu, cá se aflau si fație de mésa, unu lucsu pre tempulu lui Oratiu inca necunoscutu, acum inse preste totu in usu.

Dupa ce primele pretensiuni ale fómiei si setei fure alinate, conversatiunea se facú mai universale.

1) Asie numita pentru asemenarea formei sale cu forma vechia a literei grecesci Σ , sigma, adeca C.

„Ce noutati au fostu astadi pre la scalde?“ intrebà Calpurniu. „Eu insumi n'am tempu se amblu dupa atari manuntisiuri.“

„Noutati fórte interesante,“ respunse Proculu. „Se pare a fí siguru, cumca dela divulu Díocletianu a sositu mandatu, cá in trei ani se i-fia gat'a termele.“

„Nu e cu potintia!“ strigà Fabiu. „In dilelé trecute, mergundu catra gradinele lui Salustiu, me uitai cum stà lucrulu, si am aflatu cà in anulu din urma puçinu a inaintatu. Mai suntu inca nenumerate lucruri grele de implinitu, cum d. e. cioplirea columneloru de marmure, si prelucrarea loru cu dalt'a.“

„Netrecutu,“ lu intrerupse Fulviu; „Dar eu sciu, cumca in tóte partile s'a datu ordine spre a tramite intr'acóce prinsi si persóne condamnate la lucru in minele din Spani'a, si Sardini'a, ba chiaru si in Chersonesu; toti aceia, fora de cari potu fi aiurea, au se lucre aici la terme. Astfelu déca voru lucrá la dinsele vreo cateva mii de crestini, atunci in scurtu se voru duce in deplinire.“

„Si pentru ce óre se le duca in implinire mai iute crestinii, decatú alti condamnati?“ intrebà Fabiol'a incat'va curiosa.

„Intr'adeveru,“ díse Fulviu cu surisulu seu amicabilu, „eu nu potu se-ti aratu adeverat'a causa, dar in fapta e asie. Io me prindu, cà déca intre cincidieci de condamnati lucratori s'ar affá numai unu singuru crestinu, si pre acel'a l'asi affá.“

„Avea?“ strigara mai multi deodata; „si cum?“

„Criminalistii ordinari,“ respunse elu, „nu lucrea bucurosu; la totu pasiulu e opu de sbiciu, spre a-i urní la lucru, si déca supraveghiatoriulu nu e de façia, nu lucrea nemica. Pre-langa aceea firese suntu duri, plumbosi, certareti, si de aporurea nemultiumiti. Inse déca crestinii suntu judecati la atari lucruri publice, ei din contra se paru a se bucurá; totude-un'a-su voiosi si ascultatori. In Asi'a am vediatu patricii te-

neri in astfelu de sôrte, cari neci candu in viétia-le nu prinsera sap'a in mana, ai caroru umeri gingasi necicandu nu portara vreo greutate, si totusi lucrau cu diligentia, si dupa tôte semnele erau asie de fericiti, cá si candu ar fi fostu aca-sa. Firesce pentru ast'a supraveghiatoriulu e fórte liberalu din sbiciu, si din bâçiu façia cu dinsi, si cu dreptu, càci voi'a divului imperatu e, cá sôrtea loru precatu se pôte se se ingreuneze; ci totusi ei nu se plangu neceodata.“

„Nu potu se dîcu, cà admiru acestu modu de dreptate,“ response Fabiol'a; „inse ce deschilinitu soiu de ómeni trebuie se fia dinsi! Asi dorí se sciu, ce pôte fi indemnulu seau caus'a acestei neghiobie seau nesemtîri contranaturale la crestini.“

Proculu, aruncandu o cautatura satirica, dîse: „Acf e Calpurniu, elu ne va poté spune fora indoiéla; càci elu e filosofu, si precum audu, e in stare a dechiamá si o óra intré-ga despre ori si ce obieptu, dela Alpi pana la musínóiele de furnici.“

Calpurniu se semtí forte lingusitu, si se pregatía, cá se faca destulu acestei provocatiuni: „Crestinii,“ incepù elu serbatoresce, „sunt o secta straina, a carei fundatoriu cu multi seculi mai nainte vietiu in Caldea. Invetiaturele lui se fecera cunoscute in Rom'a pre tempulu lui Vespasianu prin doi frati Petru si Paulu. Unii dîcu cà acestia aru fi acei frati gemeni, pe cari Judeii i-numescu Moise si Aronu, si dintre cari alu doilea sî-venduse dreptulu de antâiu nascutu fratelui seu pentru unu iedu, din acarui piele vrù se-si face chirotece (manusi). Ci io negu acést'a identitate, de óra ce in cartile mistice ale Judeiloru stá scrisu, cumca alu doilea din acesti frati vediendu cà la arderile celui alaltu se arata mai bune presemne in sborulu paseriloru, de catu la ale sale, lu amagì cá se ésa la campu, si-lu omorì, cá si Romululu nostru pre Remu; inse cu o falca de asinu. Pentru acea regele Mardocheu din Macedoni'a, la rogarea sororei sale Judit'a, demandà, cá se-lu spendiure de nesce furci inalte de

50 de urme. Intr'aceea Petru si Paulu, cum s'a disu, venira la Rom'a; aici s'a affatu, cà celu de antâiu ar fí unu sclavu fugitu alui Pilatu din Pontu, care la mandatulu domnului seu fù crucefíptu pre Janiculu. De atunci numerosii lui sectatori sí-alesera crucea de simbolu si o adóra; pre langa aceea sí-tienu de cea mai mare onóre a fi batuti si a suferí chiaru si mórte rusínosa, fiindu cà aceea o privescu de celu mai bunu mídlocu, cá se se póta face asemenea invetiatoriloru sei, si precum si-intipuescu ei, cá se póta ajunge la dinsii intr'unu locu óreunde intre nuori.¹⁾

Acést'a desfasiurare chiara fù ascultata de toti cu admirare, luandu afara doi. Tenerulu oficiaru privi la Agnet'a cu cautatura compatimitória, cá si cum ar fi vrutu se intrebe: „Se respundiu ganscei seau se ridu cu hohotu?“ Dar ea zimbindu si-puse degetulu pre busa, si cu o privire blanda lu-rogà se taca.

„Atat'a dara stà,“ observà Proculu, „termele se voru gatá in scurtu, si noi vomu avé o serbatória pompósa. Nu se aude, Fulvie, se vina si divulu Díocletianu la deschiderea loru?“

„De siguru cà va vení, si atunci se voru tiené solemnitati stralucite si jocuri cu pompa. Ci noi nu vomu avé se acceptamu atat'a, de óra ce s'a si tramisu mandatu cu alte scopuri in Numidí'a, cá inainte de inceputulu iérnei se se trimita intr'acóce atati'a lei si leopardi, cati numais'aru poté capetá.“ Atunci Fulviu se întórse catra vecinulu seu, si privindu-lu cu ochi ageri, i-dise: „Unu luptaciu erou cá si tine, Sebastiáné, trebue se fia incantatu de spectacelele cele nobili ale amfiteatrului, mai alesu candu acele sunt indereptate in contr'a inimiciloru inaltiatului imperatu, si ai statului,“

Oficiarulu se redicà de pre canapa, si, privindu pre Fulviu cu o cautatura barbatésca si maiestósa, i-rispuose domolu: „Fulvie, eu n'asi meritá numele, care mi-lu dai,

¹⁾ Alat. scrip. lui Lucianu: De morte peregrini.

déca asi poté priví cu placere, si cu sange rece la lupt'a, — decumva este iertatu, cá se o numescu asie, — la lupt'a între unu animalu selbaticu, si între unu copilu ori muiere nepotintiósa; càci atari suntu spectacolele, cari tu le numesci nobile. Nu, eu vreu bucurosu a-mi scóte sabi'a in contr'a ori caruri inemicu alu principiloru seau alu statului, dara totu asie de bucurosu o asi trage si in contr'a leului si leopardului, care, — fia chiaru si din mandatulu imperatului, — se iniépta asupr'a celoru inocenti si nearmati.“

Fulviu tresari de mania, ci Sebastíanu si-puse man'a sa cea tare pre braçiulu lui, si continuà: „Asculta-me pana in capetu! Nu sum io celu de antâiu nici celu mai generosu romanu, care semte asie. Adu-ti aminte de cuventele lui Cicerone, ce díce: Maretie sunt jocurile aceste fora indoiéla; dara ce desfatere si-póte aflá unu omu cultu, candu unu omu nevoiésiu se spanteca decatra unu animalu puternicu, seau unu animalu nobilu se strapunge prin o lancea? ¹⁾ Mie numi e rusíne, a ff de o parere cu celu mai mare oratoriu romanu.

„Apoi asie dara noi nu te vomu vedé niciodata in amfiteatru, Sebastíane?“ întrebà Fulviu intr' unu tonu blandu, dar reutatosu.

„Decumva me vei vedé acolo,“ response ostanulu, „fii siguru, cà atunci me vei vedé de partea celoru ne armati, eara nu a féreloru, ce stau gatà se-i sfasie.“

„Sebastíanu are dereptu,“ strigà Fabiol'a batendu in palmi, „si eu incheiu discursulu cu aplausulu meu. Inca necicandu n'am auditu pre Sebastíanu se fia rostitu altu ceva, decatu semtiamente nobili si marinimóse.“

Fulviu musicandusi busele tacù, apoi se sculara cu totii.

¹⁾ Magnificae, nemo negat: sed quae potest esse homini polito delectatio, quum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur, aut praeclara bestia venabulo transverberatur? Ep. ad Fam. l. 7, ep. 1.

CAPU VII.

M é s e r u s i a v u t u .

Catra capetulu conversatiunei mai susu insirate Fabiu tacuse cá pescele; elu meditá asupr'a discursului seu cu Agnet'a. Catu de ascunsu-si tienù ba secretulu seu! Dar cine póte fi óre acelu fericitu, care se fi si castigatu anim'a ei? Elu cugetà la multi, ci la acést'a intrebare, nu potea dá nece unu respunsu. Mai cu séma presentulu de juvaerele cele pretiose i-casiunà multa batere de capu. Dintre junii romani de frunte nu cunoscea neci unulu, care se le fi potutu avé, si fiindu cà elu in tote dilele amblá la bóltele cele mari, erá siguru cà acolo ar fi trebuitu se audia, déca cineva ar fi cumparatu unu lucru atatu de insemnatu. Dintr' odata i-trecù prin minte, cumca numai Fulviu, care pre fiacare di portá alte pretióse aduse cu sine din strainetate, ar poté fi acela, care ar fi fostu in stare se i faca unu asemenea presentu. Prelanga aceea observà, cum frumosulu strainu aruncá din candu in candu atari priviri asupr'a nepótei sale, incatu nu-i mai remase neci o indoiéla, cumca dóra n'ar fí cu totulu amorisatu intr'insa. Si déca Agnet'a se aratà, cà nu observa admiratiunea aceluia, ast'a o credea cà sta firesce in legatura cu planulu ei. Dupa ce odata ajunse la acestu resultatu momentosu, si-propuse, se sprigionésca dorintiele amenduroru si intr'o di se puna in uimire pre fica-sa cu petrundietatea sa.

Ci nóue ne cauta se parasimu pre óspetii nostri de frunte, si se ne intórcemu la scene mai umilite. Noi urmarimu pre Sir'a din acelu minutu, de candu esíse din odai'a tenerci sale despuitoric. Candu vení la Eufrosin'a, uman'a betrana se infiorà de crud'a ei rana, si-si aratà pre fačia compatimirea. Dara oblicindu numai decatu, cumcà Fabiol'a ar fi casiunatu slavei ran'a, se clatiná intre doue semtiumente contradicatórie. „Sermana fintia“ dise ea, spalandu-i ran'a

dupa aceea stringundu-o la olalta si legundu-o; „e o taiatura cumplita. Pentru ce ai meritatu-o? Cum te va fi dorutu, seraca fic'a mea! Dar catu de rea ai trebuitu tu se fii, cá seti atragi acést'a. E o rana infioratória, inse casiunata de faptur'a cea mai amabila, — tu trebuie se fii de totu debila perdiendu atata sange; ica acést'a beutura, ea te va intarí, — si cu buna séma dins'a s'a vediutu constrinsa se te pedepséca.“

„Fora indoiála,“ dîse Sira suridiendu, „numai a mea e vin'a, eu inca se nu me fii prinsu cu despuitori'a mea.“

„A te prinde! a te prinde cu dins'a dîci tu? o diciloru! cine a mai audîtu, cá o sclava se se fia prinsu cu despuitori'a sa, si inca cu o despuitoria atatu de invetiata! Ce! insusi Calpurniu s'ar sfîi a se disputá cu dins'a. Apoi dieu nu e minune, cà intr'atat'a — intr'atat'a se interitase, incatu, fora cá se scia, te raní. Ci ast'a se remana intre noi, si se nu se faca cunoscutu, cumca tu ai fostu asie de rea. N'ai vre unu branu, seau vre unu velu finu, care se-lu potemu infasiurá impregiuru-lu braçiului, cá si unu ornamentu. Cele alalte sciu cumca tóte au de aceste, cumparate ori capetate presentu; dar, cum se vede, tu neccandu nu te ingrigiesci de atarí lucruri elegante. Blemu se vedemu!“

Ea se duse in dormitoriulu sclaveloru, ce erá langa chili'a sa, deschise capsá seau lacrutí'a Sirei, si dupa ce a cautatu din firu in peru neinsemnatulu cuprinsu alu acelei, in urma scose din fundu o marama de materi'a cea mai pretiósá, chindisita frumosu, si cu margele infrumsetiata. Sir'a rosí cá foculu, si se rogá cu deadinsulu, se nu o constringa a portá acestu odoru, ce nece decatu nu corespunde cu sórtea ei, mai vertosu fiindu acel'a unu suveniru din díle mai bune, pastratu acum de multu si cu mare grige. Ci Eufrosinei i-crá tare se nu se vedéca gresiél'a despuitórei sale, de aceea remase neinduplecata; si asie pretiós'a marama fù legata frumosu in giuru de braçiulu ranitu.

Dupa acést'a operatiune, Sir'a merse in odai'a cea mica fația cu cas'a portariului, in carea sclaveloru mai favorite le

erá iertatu a primí visita dela cunoscuti. Ea ducea în-mana o corfitia acoperita cu o pandiatura. Candu intrà pre usia o intempinà órecine in pasi usiori. Erá o fetitia de siesespradiece ori sieptespradiece ani, fórte seracu dar curatu imbracata, care imbraçisà pre Sir'a cu o façia atatu de serina, si cu o multumire atatu de cordiala, incatu privitoriulu abie ar fi potutu crede, cà ochii ei lipsiti de vedere nececandu nu vediura lumea din afara.

„Siedi iubita Cecilia“, dişe Sir'a cu unu versu dulce, ducundu pre órb'a la unu scaunu; „astadi ti-am adusu unu prandiu minunatu, tu vei mancá cá o princésa.“

„Cum asie? Mie-mi pare, cà ast'a o facu in tóte dilele.“

„Ba nu, dara astadi despuitóri'a mea mi-tramise dela mésa o bucata alésa, si eu am adus'o tie aici.“

„Ce bunetate dela dins'a! dar cu catu mai mare dela tine, sora! Inse pentru ce nu-o mancasi tu insati, fiindu ea pentru tine menita, ear nu pentru mine.“

„Se-ti spunu dar adeverulu: io sentiu o placere cu multu mai mare, candu vedu cumca órece tí-casiuna tie bucuria, decatu candu o asi gustá eu.“

„Ba nu, iubita Sir'a, nu; ast'a nu se pote. Domnedieu a voitu cá eu se fiu seraca, si mie-mi cauta se me nevoiescu a-i implení voi'a. Mie chiaru asie de puçinu mi-este iertatu se cugetu, de a me nutrí cu bucate de ale celoru avuti cá si de a portá vestmente de ale loru, pana candu am de ale seraciloru. Eu impartiu bucurosu cu tine pulmentulu (zém'a); sciu, cà acést'a mi se dà din iubire crestinésca decatra o persóna, cá si mine de seraca. Eu prin acést'a ti-castigu meritulu facerei de bine, eara tu me aduci la mangaitori'a cu-sciintia, cumca eu inaintea lui Domnedieu nu-su inca decatu o biéta de creatura órba. Credu, cà elu mai tare me iubescu asie, decatu déca asi mancá bucate alese. Mai vreu se fiu cu Lazaru la usia, decatu cu imbuibatulu avutu la mésa.“

„Cu catu esti tu mai buna si mai intielépta decatu mine, scump'a mea! Voiu se-ti plinescu dorinti'a. Bucat'a

acést'a de mare pretiu o voiu dá celoru alalte sclave eara tie-ti voiu aduce prandiulu teu indatinatu.“

„Multiumita, multiumita, iubita sora! Te asceptu.“

Sir'a se duse in cas'a sclaveloru si dede patin'a de argintu consócielorú sale jaluse; si fiindu cà despuitorí'a lorú, le dá a une ori atari dovedi mici de binevointia, asie nu se aflara tare surprinse, càce dins'a tramise Sirei mancare dela mésa sa. Dara biét'a sclava erá destulu de debila cá se se sfié-sca a se aratá inaintea consócielorú sale cu maram'a cea pretiósá pre mana; pentru aceea inainte de intrare o deslegá si o depuse. Ci cá se nu supere pre Eufrosin'a, candu esí eara o infasiurá, pre catu potù cu o mana. Intorcunduse la órb'a sa amica, candu erá in curte vediù pre unulu din óspetii de frunte ai despuitoréi sale venindu singuru si cu faci'a fórte megnita. Ea se trase dupa o columna, cá se incungiure potintiosele si pre atunci nu neindatinatele brutalitati. — Erá Fulviu, si catu ce-lu diari, ne fiindu ea vediuta de dinsulu, stete pre unu minutu cá si inmarmurita. Anim'a-i se batea cumplitu in peptu si tremurá, cá cum ar fi voitu se-si precurme functiunea; genunchii i-se loviau de olalta, unu fiору i-trecù prin totu trupulu, si o sudóre rece i-se ivi pre frunte. Involbatii ei ochi pareau farmecati, cá si a unei pasere la vederea sierpelui. Ea inse si-redicá man'a spre peptu, sí-facù cruce, semnulu vietiei, si farmeculu fù infrantu. Ne fiindu inca observata, fugì rapede, si abie se trasese fora vuietu dupa o cortina, ce spendiurá inaintea scarei, candu Fulviu cu capulu in pamentu veni la loculú unde stetese dins'a. Elu se retrase unu pasiu inderetu, cá si cum s'ar fi spariatu de ceva de dinaintea sa. Tremurá cumplitu; dar prin o incoredare rapede eara se reculese, cautá inpregiuru, si se vediù cà e singuru.

Feliu de ochiu nu erá tientitu asupr'a lui, decatu ochiulu Unui'a, pre care elu lu-nesocotía, dar care in acést'a óra i-petrunse anim'a lui cea rea. Se uitá eara la obieptulu de care se spariase, si se plecá cá se-lu redice; ci eara-sí

retrase man'a, — si asie fece mai de multe ori. In urma audî unu tropotu, cunoscû mersulu celu militarescu alui Sebaştianu, si apucà rapede de pre pamentu — pretiós'a marama, ce cadiuse de pe braçiulu Sirei. Se infiorà candu o impaturà; si candu a observatu pre dins'a pete próspete de sange, ce strabatuse prin legatória, plecà din usia impletecinduse de spaima cá si unu omu beatu, si se grabi contra locuinti'a sa.

Palitu si ametitu de diumetate intrà impletecinduse in odai'a sa, refusà cu asprime promteti'a indeletnicita a sclaviloru sei, si numai credintiosului seu soçiù i-fece din capu, cá se-i urmeze. Acestuia i-dede semnu se incuia usi'a. O lampa ardea luminosu pre mésa, pre care aruncà Fulviu maram'a bordita, aratandu in tacere la petele de sange. Morosulu seu soçiù tacea, dar negritiós'a-i făcia ingalbinî, precandu a domnului seu se facû mai cá cenusi'a.

„Acee a fora indoiéla“, dîse mai in urma soçiulu, in limb'a sa straina „dar ea de siguru e mórta.“

„Scii tu de buna séma, Eurota?“ intrebà domnulu cu o privire petrundiutória.

„Atat'a sciu, catu póte sci unu omu despre aceea, ce elu insusi nu a vediutu. Unde aflasi tu acést'a? Si deunde sangele?“

„Tóte tí-le voiú spune mane, in asta séra sum prea amaritu spre acést'a. Sangele erá inca umedu, candu aflai maran'a, io nu sciu deunde sunt petele, de nu cumva-su in-sciintiatória de resbunare, seau chiaru o resbunare aduncu taiatória si cruda, pre catu numai potura se o nescocésca furiele. Sangele nu s'a versatu acum.“

Pst, pst! Acum nu e tempu de a visá si de a fantasá. Vediut'a cineva, candu redicasi tu acelu obieptu?“

„Ba, nimene, despre ast'a-su convinsu.“

„Asie nu e de temutu. Mai bine in manile nóstre decatu in ale altor'a. Vomú vedé ce vomú mai visá la nópte.“

„Negresítu, Eurota; inse culca-te in asta nópte in odai'a mea.“

Amendoi se aruncara in asternuturile sale. Fulviu pre unu patu elegantu, Eurot'a pre o canapa ordinaria, pre care, cu capulu redimatu pre mana, preveghià lungu tempu la lumin'a unei lampe, urmarindu somnulu celu neliniscitu alu junelui, — paditoriu credintiosu si totu deodata geniulu lui celu reu. Fulviu se frementá neincetatu in asternutuliu seu, si gema prin somnu, càci visurile lui erau inspaimentatórie si grele. Antâiu vede inaintea sa o cetate frumósa in o tíera departata, prin carea curge unu fluviu cu valuri cristaline. Pre acest'a o corabia chiaru-si trage anghirele, de pre a carei coperisiu órecine i-face cu o marama cosuta cu flori unu semnu de remasu bunu. Scen'a se schimba: nai'a e pre o mare adunca, si se lupta cu unu viscolu infricosiatu; pre virfulu catargului falfaia cá o flamura, neincetita si nescasiata de ventu, aceea si marama. Nai'a se lovesce acum de o stanca, si toti cu unu típetu infricosiatu-si afla mormentulu in aduncime. Inse catargulu principalu se inaltia preste valuri cu flamur'a sa liniscita si stralucitória, pana ce dintre paserile marine, cari strigandu sborau inpregiuru, o figura cu facia in mana si cu aripe negre sbóra la dins'a, o rumpe de pe peregina, si cu faci'a turbata oprinduse in sboru dinaintea lui o despatura. Elu citece pre aceea scrisu cu litere de focu: Nemese (resbunare).

Inse e tempulu, cá se ne întórcemu la cele alalte persóne, cu cari facuramu cunoscintia in cas'a lui Fabiu.

Dupa ce audí Sir'a usi'a inchidienduse dupa Fulviu, asceptá inca puçinu cá se-si revina in ori, díse o rogatiune in anim'a sa, si se reintórse la amic'a cea órba, carca gatase de mancatu, si asceptá in pace reintórcerea Sirei. Sir'a incepù acum a-si impliní detorinti'a iubirei deaprópelui si a ospitalitatii, dupa datin'a sa de tóte dílele. Ea aduse apa, si, dupa indatinarea crestinésca, spalá manile si petiórele órbei, i peptiná si-i impletí perulu, cá si cum ar fi baiat'a sa propria. In adeveru, de si Sir'a nu erá cu multu mai betrana decatu Cecili'a, totusi precandu se cuprindea cu biét'a sa amica, pri-

virea ei erá atatu de placuta, viersulu ci atatu de blandu, si tóta portarea ei atatu de mamésca, incatu mai curundu ai fí dísu, cà e o mama, carea dadacesca copilulu seu, decatu o sclava, ce grigesce de o cersítória. Prelanga aceea cersítóri'a erá asie de multiumita, vorbiá atatu de voiósa, si spunea lucruri atatu de frumóse, incatu Sir'a si-intrerumpea lucrulu numai cá se o póta ascultá si priví.

In clipit'a acést'a vení Agnet'a, dupa cum se intielesera, cá se afe pre Sir'a. Fabiol'a cu de a tari'a o petrecù pana la usia. Redicandu Agnet'a incetu cortin'a si vediendu scen'a de inaintea sa, facù semnu Fabiolei, cá se privésca si ea in laintru, dar se taca. Fetiti'a cea órba siedeá chiaru fácia cu dinsele; sierbitória sa cea de buna voia stá in genuchi dinaintea ei, fora se semtiésca, cà o vede cineva. Anim'a Fabiolei fù misicata; ea nicicandu nu crediuse, cà asie ceva, cum e iubirea desinteresata, s'ar poté aflá intre straini aici pre pamentu; spre a insemná adeverat'a iubire a deaprópe-lui Grecii si Romanii nice nu aveau in limb'a loru cuventu. Dins'a se retrase cu lacreme in ochi, si luandusi remasu bunu, díse catra Agnet'a:

„Eu cauta se me ducu. Fét'a acést'a, precum scii, mi-aratá astadi, cà si o sclava póte fi cu minte; acum mi-aratá, cà póte se aiba si anima. Eu me uimisem, candu cu cateva óre mai inainte me intrebasi, cà nu iubescu eu o sclava. Acum credu, cà pre Sir'a o asi mai poté iubí. Mai cà mi-pare reu, càci m'am invoitu, cá se se duca dela mine.“

Precandu Fabiol'a se reintórse in curte, Agnet'a intrá in odaia, si díse ridiendu: „Asie Cecilia, in urma ti-am desco-peritu secretulu. Acést'a e dara amic'a ta, a carei mancari, precum totu díci, sunt mai bune decatu ale mele, incatu neceodata nu voiesci a mancá la cas'a mea. Si de si prandiulu nu e mai bunu, marturisescu cà ospetarés'a la tóta intemplanrea e mai buna.“

„O! ast'a n'o díce, bun'a mea dómna Agneta“ respunse órb'a fetitia; „intr'adeveru prandiulu e aceea, ce e mai bunu.

Tu ai ocațiuni de prisosu, de a-ti arată deplinu iubirea de-
aprópelui; dar o sclava seraca e in stare a face acést'a nu-
mai déca afla pre cineva, care, cá si mine, e mai seracu si
mai fora de ajutoriu decatu dins'a. Acestu cugetu face man-
carile ei atatu de dulci.“

„Bine, tu ai dreptu,“ díse Agnet'a, si eu me bucuru,
cà te affi aici, si poti se audi indata imbucuratóri'a scire ce o
aducu Sirei. Aceea ti-va casiuná si tîe bucuria. Fabiol'a mi
dede voia, cá se-ti fiu despuitoria, si se te ducu cu mine.
Mane esti libera si sor'a mea iubita.“

Cecili'a batù in mani de bucuria, si prindiendu pre
Sir'a pre dupe capu, strigà „O, ce lucru frumosu! Catu de
fericita vei fi tu acum, Sira!“

Sir'a inse fórte confusa respunse cu viersu tremurato-
riu: „O, buna si indurata dómna, tu in adeveru ai fostu plina
de bunetie, càci astfeliu ti-adusesi aminte de mine. Inse da-
mi iertare, déca te voiu rogá, se me lasi unde sum. Te in-
credintiezu, iubita Cecilia, cà eu sum fórte fericita aici.“

„Dara pentru ce doresci tu cá se remani?“ intrebà
Agneta.

„Pentruca e mai bine,“ respunse Sir'a,“ a remané
inaintea lui Domnedieu in statulu, la care e chiamatu fiacare
(Cor. I. 7. 24). Marturisescu, cà nu m'am nascutu in statulu
acest'a ci altii m'a au impinsu intr'insulu. „Unu síroiu de la-
cremi o intrerupse pre unu minutu, apoi continuà: „Dar cu
atatu mai lamuritu vedu, cà Domnedieu a voitu, cá eu se-
sierbescu in statulu acest'a. Cum dara asi poté eu se-lu pa-
rasescu?“

„Bine,“ díse Agnet'a cu unu zelu si mai mare, „acést'a
usioru se póte face. Eu nu te voiu mantuf, tu se-mi fi sclava.
Asie vei remané in statulu teu.“

„Ba nu, nu“ díse Sir'a suridiendu, „ast'a nu se póte.
Marele nostru apostolu ne invétia: „Voi sclaviloru plecati-ve
mai mariloru vostri, nu numai celoru buni si blandi, ci si
celoru rei“ (Petr. I. 2, 18). Departe de mine, cá se dícu,

Fabiol'a.

cumca dómn'a mea s'ar tîené de acesti mai din urma. Inse tu, nobila dómna, ai fi prea binevoitória si prea blanda pentru mine. Unde ar fi se-mi fia crucea, cá se suferiu, déca asi ff la tine? Tu nu scii, catu de aplecata sum eu din fire spre sumetfa si cerbicfa; si eu m' asi teme de mine in sa-mi, déca nu asi avé se suferiu vre-o dorere seau umilire.“

Agnet'a erá mai invinsa; ci dinsei i-pasá mai multu, decatu oricandu alta data, cá se posiéda unu atare tesauru de virtute, si díse: „Vedu Sira, cà provocarea mea la binele teu propriu nu te póte misicá; dereptu aceea sum silita a aduce unu altu temciu mai egoistu. Mie-mi cauta se te am, cá insusi prin sfatulu si esemplulu teu se me facu mai buna. Vina dara, nu-mi respinge o atare rogare.“

„Egoista respunse sclav'a, nu poti tu a ff nice-candu, si de aceea apelezu dela cererea ta la tine insati. Tu cunosci pre Fabiol'a si o iobesci. Ce anima nobila, si ce spiritu stralucitu posiede dins'a! ce insusiri alesc, si cunosciintie, frumoése, — de aru fi numai luminate prin facl'a adevéru! Si cu cata gelosia pediesce ea in sine margaritariulu virtutiloru, cari numai noi le scimu pretiu! Ce crestina in adevéru minunata ar poté fi din tr'insa!“

„Dî mai departe, pentru Domnedieu, iubita Sira,“ strigà Agnet'a, de totu surprinsa; „si speru tu acést'a!“

Eu me rogu diu'a nóptea pentru acést'a; acest'a mi-e cugetulu celu mai de frunte, si scopulu mieu celu mai inaltu; acést'a e tîent'a viétiei mele. Eu voiu staruí, a o castigá prin rabadare si diligintia, ba chiaru si prin atari discursuri strordinari, cum avuramu astadi. Si déca nu voiu reesi cu tóte midilocele aceste, mai am inca unulu.“

„Care este acela?“ intrebara amendoue.

„Viati'a mea a-o dá pentru întórcerea ei. Sciu cumca o sclava seraca, cá si mine, n'arc ce sperá multu, cà va mori cá martira. Ci, precum se vorbesce, o persecutiune mai aspra decatu cea de mai înainte ne ascépta, si aceea dóra nu va despretiu o jerfa si mai neinsemnata. Dar intempele cum

va voi Domnediu; eu mi-am recomandatu viéti'a in manile lui pentru sufletulu ei. Deci dara prea stimata si prea buna dómna,“ dîse ea, ingenunchiandu dinaintea Agnetei si udandu-i man'a cu lacreme „nu me impedecá in propusulu mieu!“

„Ai invinsu, sora Sira, — ah nu me mai numi dómna!“ dîse Agnet'a, „remani in locu-ti. O virtute atatu de sincera si marinimósa cauta se triumfe. Ea este prea in-alta pentru simplulu cercu alu casei mele.“

„Si eu din parte-mi dîcu“ adause Cecili'a cu unu aeru seriosu glumeti, „ea a scapatu in asta séra o vórba forte rea, si a vorbitu lucruri de necreditu.“

„Ce este aceea scump'a mea?“ intrebà Sir'a suridiendu.

„Ce? tu ai disu, cumca eu sum mai intielépta si mai buna decat tu tîne, pentrucà nu vreu se mancu o ticalósa de licaitura, carea cateva minute mi-ar fi cadiutu bine, ar fi trasu inse dupa sine acelu periclu, cá se pecatuescu in contra cum-petului; si tu insati ai respinsu libertatea si norocirea ta precum si neimpedecat'a deprindere a religiunci tale, ba chiaru viéti'a ti-o oferisi, cá se mantuesci pre o dómna, carea te tiranesce. Pfui, cum potusi vorbi asie ceva!“

Sierbulu insciintià, cà lectic'a Agnetei ascépta la usia; si oricine ar fi vediutu amorós'a despatîre a celor trei a dómnei fruntasie, a slavei, si a cersitóriei ar fi potutu cu dreptu se strige, cum au strigatu adese ori in vechime; „Uitati-ve, cum se iubescu crestinii acesti'a intre sine!“

CAPU VIII.

Incheierea dilei de antâiu.

Se remanemu inca cateva minute la usia, se ne uitamu, cum se sue Agnet'a in lectica, si se ascultâmu, catu de voiosu si-petrece cu Cecili'a: Agnet'a o róga se lase cá se o petréca unulu din sierbitorii sei pana a casa, fiindu cà in-noptase;

Cecilia prinse a ride, càci a uitatu dóm'n'a, cumcà ei diu'a si nóptea i-sunt totu un'a, si chiaru pentru aceea sierbesce de conducutória pre calile cele intunecóse ale catacumbeloru, cari i-su cunoscute, cá si stratele Romei, unde ambla sigura in susu si in diosu la orice tempu. Intorcundune, dupa scurt'a acést'a intardiare, in casa, cá se vedemu, de ce se apucà despuitóri'a dupa intemplantile dilei, tóte le aflamu in cea mai mare confusiune. Selavi cu lampe si faclie alérge in susu si in diosu cautandu pretotindene ceva, ce a peritu. Eufrosin'a intaresce, cà trebue se se afle, pana ce mai pre urma perdiendu tóta sperarea incéta de a mai cautá. Cititoriulu mai cà va fi gacitu lucrulu cautatu. Sir'a venise, dupa cum i s'a demandatu, cá se i-se lege ran'a de nou, si maram'a, cu care i-fù braciulu legatu nu se gasía. Ea nu potú se dica alta, decatu cà o luase diosu, si dupa aceea ear a infasiuratu-o firesce cà nu asie de bine cá Eufrosin'a, si adause si temeiu lu pentruce fece acést'a, càce nu vrea se mintiésca. Ce e dreptu ea nici nu aflase pana acum cà maram'a lipsesce. Bun'a betrana libertina erá fórte necesita pentru acésta perdere, carea precum credea, pentru o sermana de féta sclava trebue se fia mare, de óra ce ea de buna séma a pastratu maram'a, cá cu pretiu lu ei si se-si cumpere libertatea. Si Sirei i-para reu dupa dins'a, inse din cause, cari n'ar fi potutu face se le intieléga bun'a económa a casei.

Eufrosin'a intrebà tóte sierbitóriele, si pre multe dintre ele le cautà cu de amenuntulu spre mare superarea Sirei; dupa aceea ordinà o cercetare generala prin tóte partile casei, pre unde amblase Sir'a. Cine se-si fia potutu aduce a minte, cumca unu óspetu de frunte a domnului de casa se fia dusu cu sine unu obieptu órecare pretiosu seau nepretiosu? Betran'a femeia venì dar la acea convingere, cumca maram'a a trebuitu se péra óresi-cum prin farmecu, si avea prepusu fórte mare cumcà sclav'a cea négra Afr'a, carea, precum sciá, pre Sir'a nu o potea vedé in ochi, a facutu vreo boscóna, cá se necesiésca pre biet'a feta. Fiindu cà dinsu

tienea pre arapa de o adeverata Canidía ¹⁾, càci cautá se o lase nóptea afara singura, sub cuventu, cà la luna plina cu lege plante pentru cosmeticurile sale, cá si cum acele culese in altu tempu nu aru avé aceca potere. Eufrosin'a avea prepusu, cà ea la aceste esíri de nópte pregatesce veninu; dar in fapta Afr'a se folosiá de aceste, cá cu altele din cét'a ei se iée parte la uritiósele bacanale ale fetisísmului, seau la intalniri cu de aceia, cari cereau svatu dela dins'a cá dela bo-sconitória.

Numai dupa ce incetara de a cautare, si dupa ce Sir'a, fiindu singura, a recugetatu la templarile dílei, i-veni in minte, cumea Fulviu, amblandu prin curte, chiaru acolo sa opritu, unde stetese dins'a, si dupa aceea s'a grabitu cu pasi rapedi catra usia. Acum i-erá lamuritu, cà acolo a trebuitu se cada maram'a, si cà elu a trebuitu se o redice. Cumca ar fí potutu trece cu nepasare pre langa dins'a, i-para cu nepotintia: ea erá dara convinsa, cumca maram'a se afla la elu. Dupa ce a meditatú cat'va tempu la urmarile potintióse ale acestui casu nefericitu, fora se ajunga la unu resultatn multiu-mitoriu, si-propuse a lasá totu lucrulu in grígi'a Domnului, si se dede somnului, care consciinti'a buna fora indoiéla lu-fece dulce si recreatoriu.

Fabiol'a, despartínduse de Agnet'a, se retrase in chili'a sa, si dupa ce cele alalte dóue sclave si Eufrosin'a implinira siervitiile indatinate, le dimise mai pretinesce, decatu pana acum. Catu ce se departara ele, dins'a se lasà pre patulu de repausu, unde o aflaramu mai antâiu. Spre marea sa neplacere vediù pre acela^c pumnariulu, cu care ranise pre Sir'a, deschise unu scrinisoru si-lu aruncà cu infiorare intr'insulu. Nici candu n'a mai prinsu ea astfeliu de arma in manile sale.

Ea luà in mana cartea in care citise mai in urma, si

¹⁾ Canidí'a a fostu o farmecatória faimósa pre tempulu lui Augustu, cunoscuta din poesiele lui Oratiu.

careea o interesase fôrte; dar acum i-se parea o nebunia intréga si o secatura. O depuse eara, si cugeteloru sale le dede unu sboru liberu preste tóte cele intemplate. Mai antâiu i veni in minte, cà ce copila minunata e totusi nepóta-sa Agnet'a, — catu de neegoista, catu de curata, catu de naiva, prelanga aceea catu de preceputa ba chiaru intielépta! Ea-si propuse cá se-i fia aperatória, óresi cum o sóra mai betrana intru tóte. Dins'a inca observase, cá si tata-seu, cumca privirea lui Fulviu adese ori se paseca pre Agnet'a, dar' nu aceea privire voluptuósa, carea si dins'a adese ori cu desguštu o a suferitu, ci o privire vieléna reuvoitória, ce se parea a-i vedí unu planu órecare periculosu incontr'a Agnetei. Deci se determinà a nimici' acestu planu, oricare ar fí elu, si ajunse la unu resultatu cu totulu altulu in privinti'a lui Fulviu, decatu tata-seu. Inainte de tóte si propuse se luere intr'acolo, catu elu se nu se póta apropiá de Agnet'a celu pucinu in cas'a ei nu; ba si-facea si imputari, cà de ce a introdusu dins'a o fetitia asie de tenera in deschilinit'a soçietate, ce adese ori se aflá la més'a tatanc-seu, mai virtosu cà acum cunoscu, cumca acést'a o facuse chiaru numai din indemnuri egoistice. — Cam in acelu minutu se determinà si Fulviu, care se frementá neliniscitu in patulu seu, cá catu i-va fí cu potintia, se nu mai calce mai multu in cas'a lui Fabiu, si invitatiunile lui se le incungiure seau se le refuse.

Fabiol'a i petruncese caracterulu; cu ochiulu seu celu strabatatoriu cunoscu pre afectatulu pana din colo, cum si reutatea, care o vedía privirea lui si nevrendu facu o asemenea intre elu si intre sincerulu si marimosulu Sebastianu: „Ce omu nobilu e Sebastianu!“ cugetá in sine. „Catu de deschilinitu de toti cei alalti teneri, cati vinu la casa nóstra! Nececanu nu ese din gur'a lui vre unu cuventu ne rume-gatu, si ochii lui cei serini si voiosi nececanu nu arunca vre o privire reutatiósa. Catu de cumpetatu este elu la mésa, cum se cuvine unui oșteanu; catu de modestu, cum se cade unui erou, façia cu poterea si faptele sale eroice, despre cari

altii atatea vorbescu! E', de ar nutri elu acele sentimente pentru mine, cari altii le faciãrescu.“ — Ea nu cunplini senti-tinã; dar o melancolia adunca se pãrea a-se furisiã in anim'a ei.

Apoi cugetã la cuventele Sirei, si ce a urmatu dupa ele. Cugetulu acest'a erã pentru dins'a torturatori, si totusi nu se potea desface de dinsulu. I-veniã, cá si cum diu'a acést'a i-ar fí minutulu otaritoriu alu vietiei sale. Sumetí'a ei erã umilita prin o sclava, si anim'a ei, nu sciã cum, se mai imblandi. Déca in ór'a acést'a i-s'aru fi deschisu ochii, déca ar fí fostu in stare se privésca in afara de lumea acést'a, ar fi vediutu, cum se redicã din chili'a, in care o sclava ingenuchiã dinaintea patului seu, nuoru finu, cá mirosulu de temãia, dara roseticu — rogatiunea dinpreuna cu jefirea voluntaria a vietiei; — cum se suã nuorulu pana la petiorulu de cristalu alu unui tronu de gratia in ceru, si apoi se cobori cá roua de gratia pre anim'a ei cea usucata.

Vedi bine ea nu vediu acést'a; dar totusi erã asia. Ostenita in urma adormi. Si ea inca avu visuri grele. Intr'o gradina placuta vediu unu locu frumosu, luminatu cu pompa de o lumina vederósa, cá si diu,a alba, dar nespusu de suava, precandu totulu inpregiuru erã cuprinsu de intuneculu. Flori frumóse acoperiau verdéti'a, plante incovoióse cu inffloriturele cele mai imbelsiugate se intindeau cá si-o cununa dela arbore la arbore, si pre pomi straluciau frupte aurie. In midiloculu acestui locu vediu pre serman'a órba siedindu pre pamentu, cu faci'a sa cea voiiosa si multiumita; de o parte stã Agnet'a cu privirea ei cea dulce si inocinta, de alta parte Sir'a cu Zimbirea-i liniscita si rabdurã. Amendóue se plecau spre orb'a si o maguliau. Fabiol'a semti o pofta neimpacata de a fí cu dinsele; ei i-se pãrea, cá cum ele s'aru bucurã de o fericire si ne mai cunoscuta si ne mai vediuta; si inca i-se pãrea, cà tótetrele i-facu cu man'a cá se mérã la ele. Ea alérã catra dinsele, ajunge inse spre spaim'a sa la unu abisu intinsu, intunecosu si afundu, in acarui aduncime se audiã

vuetulu unui torinte. Ap'a lui crescù pre incetu pana ce ajunse la marginea de asupr'a a abisului, si curgea, de si atatu de afunda, limpede si stralucindu si fôrte placutu. O, déca ar avé ea curagiulu, se se arunce in fluviu, prin carele singuru potea se tréca preste abisu de ceea parte! Cele i-faceau necontenitu semnu, cá se cuteze. Dara precandu dins'a, stá la tiermure frangundusi manile in desperare, vede pre Calpurniu pasîndu inainte din intuncime cu o perdea désa, pre care erau depinse totu soiulu de chimere deforme si urite, cari intr'unu modu de totu bisaru treceau un'a intr'alt'a si erau contiesute; perdeu'a acéstá intuncósa totu crescù, pana ce aceperì de totu frumós'a visiune.

Ea, se megni, fôrte; A atunci eata cà vede in o departare órecare cu o privire trista standu unu geniu stralucitoriu asie numì ea neluc'a ale carui trasure, cum i-se parea, semenau cu a-le lui Sevastianu, numai catu erau chiarificate, si care a-cum venindu mai aprópe de dins'a, suridiendu i-recoriá cu aripele sale aurie si purpurie faci'a ardienda cá de friguri. Neluc'a disparù, si ea cadìu intr'unu somnu linu si recreatoriu,

CAPU IX.

I n t a l n i r i .

Dintre tóte culmile Roméi fora indoiéla Palatinulu se infaçisiéza privitoriului din tóte partile in cele mai chiare liniamente. Acolo-si alese Augustu locuinti'a; mai multi imperati dupa densulu i-urmara esemplulu, prefacura inse cas'a lui cea modesta pre incetulu in palatiu, ¹⁾ carele aco-perì culmea intréga. Nerone, nemultiumitu cu intinderca aceluia, aprinse a patr'a parte din cetate, si-si estinse dupa aceea resiedinti'a imperatésca pana la culmile Escuiline din

1) Cuventulu palatiu vene dela numele acestui doalu.

apropiãre, asie catu ea cuprindea totu spatiulu dintre ambele culmi, celu ocupa acum Coliseulu. Vespasianu derimã acést'a „casa de auru“ a lui Nerone, din care mai stau si astadi pompele bólte invescute cu picture frumosa, si din materialu redicã acum numitulu amfiteatru (colisculu), si alte edificie. Intratã acestui palatiu curundu dupa acestu tempu fù pre via sacra, strat'a santa, aprópe de arculu de triumpu alui Titu. Intrandu prin o tinda ajungea omulu in o curte marétia, acarei pusetiune si acum se póte cunósce bine. Dela acést'a spre stang'a se deschidea o piatia mare patrucornurata, pre carea Domitianu fundatoriulu ei o inchinase lui Adone, si erã sedita cu arbori, tufari, si cu Flori. Mai de parte totu spre stang'a crã unu sîru de chilie, cari le edificase Alesandru Severu pentru mama-sa Mame'a, a carei numelu si portã. Ele priveau spre culmea Celina si anume dreptu spre acelu cornu alu ei, care dà spre arculu triumpfalu de mai tardîu a lui Constantinu, si spre funtan'a saritoria cunoscuta sub numelle de meta sudans ¹⁾.

Aci-si avea Sebastianu, cá tribunu seau oficiaru supremu a gardei imperatesci, locuinti'a sa. Ea custã din vreo cateva chilie, cari erau mobilisate de totu simplu, cum se cuviniã unui oșteanu si crestinu. Sierbitiulu i-lu impliniau cativa libertini si o matróna veneranda, carea i-fusesse nutritoria, si-lu iubiã cá „si pre unu fiu alu seu. Dinsii erau crestini, precum si toti ostenii cohortei sale; acestia erau parte intorsi la crestinetate, parte intrara cá crestini, fiindu cà la recrutare Sebastianu se ingrigiã de aceea.

Vreo cateva díle dupa scenele descrise in capulu din urma, Sevastianu se suiã puține óre dupainseratu, pre scar'a tindei descrise, insoçitu de unu teneru, pe care inca-lu cunó

¹⁾ „Column'a asudatória.” Acéstã erã unu obeliscu de caramide ce si adi se vede: invescutu cu marmure, din a carui virfu isvoriã apa carea curgea in diosu pre, obeliscu cá si unu acoperementu de stiela, si de desuptu se adunã intr'o sîrôda.

scemu. Pancratiu admirá si iubiá pre Sebastíanu cu o atare atragere, cum póte se o sentia unu officiaru teneru si zelosu catra unu altu oșteanu erou mai betranu, care-lu invrednicesce de amicéti'a sa; inse nu pre oșteanulu imperatului, ci pre luptatoriulu lui Christosu-lu respectá tenerulu in junele tribunu, a carui marinimitate, sentiementu nobilu si eroismu erau in o portare atatu de blanda si modesta, asie dîcundu inelitate, si cu atare prudintia si judecata impreunate, in catu insuflá incredere si iubire toturoru, cari veniau in atingere cu dinsulu. Nu mai puçinu iubiá si Sebastianu pre Pancratiu pentru zelulu celu sinceru si pentru anim'a lui cea inocinta si curata; ci elu cunoscea bine periclele, cari i-le potea pregatí jun'a lui ardóre si aprigime si de aceea se bucurá cã tenerulu se alipesce strinsu de dinsulu, cá se-lu póta conduce si cate odata dóra a-lu si retiené.

Candu intrara in partea palatiului, unde cohortea lui Sebastianu tienca padia, acest'a grai catra soçiulu seu: „De cate ori trecu pre aici mi vine se cugetu, cã catu de frumosu a despusu provedinti'a dieésca, incatu mai la port'a palatiului imperatescu stã arculu de triumfu, care totu odata aduce aminte de caderea celei de antâia intre poterile mari, contrarie crestinismului, si implinirea celei mai mari profetie a evangheliei: Resipirea Ierusalimului prein Romani. ¹⁾ Eu nu potu crede, cumca orecand'va nu va se se mai inaltie inca si unu altu arcu de triumfu, intru aducerea a minte de o invingere nu mai puçinu insemnata: asupr'a unui alu doilea inamicu alu religiunei nóstre, insusi asupr'a imperiului romanu paganu.“

„Cum? socoti tu cumva caderea acestui imperiu cumplitu de unu midflocu spre intemeierea crestinismului?“

Dómne apera! Eu sum gatá pentru susticnerea imperiu-

¹⁾ Arculu de triumfu a lui Titu, care fû redicatu spre aducerea a minte de invingerea asupr'a Iudeiloru, si pre care sunt desemnate si valsele cele sante luate cá préda din baseric'a Ierusalimului.

lui chiaru asie a-mi versá cea din urma picatura de sange, precum mi-versai cea de antáia. Si fi siguru, cá de se va întórce imperiulu, atunci acést'a întórcece nu se va intemplá asie de pre incetu, cá acum, ci intr'unu modu atatu de supra-omenescu atatu de divinu, precum noi neci in sperarile nostre cele mai infocate nu o potemu presentí, asie in catu toti voru strigá: Acést'a este schimbarea dereptci celiu prea inaltu' (Ps. 76, 11.)

„Fora indoiéla; inse déca vorbesci de unu arcu trium-falu crestinu, cauta totusi se cugeti si la unu instrumentu omenescu; si unde cugeti tu cá ar fi acest'a?„

„Marturisescu Pancratie, eu cugetu la famili'a unuia dintre imperati, in carea, de nu me insielu, am descoperitu unu germine micu de sentiente mai bune: intielegu pre Constantiu Cloru.“

Ci cati vor dice, Sebastiane! dintre barbatii nostri cei mai invetiati si mai buni, déca le vei vorbf despre acést'a, seau cati si dîcu aevea: asemenea sperari au mai nutritu ómenii sub guvernulu lui Alesandru, alui Gordianu si alui Aurelianu, dar sperarile neceodata nu s'au realitasu. Ce temeiu, intréba ei, avemu noi acum, cá se asceptamu unu mai mare bine?„

„Prea bine sciu acést'a, iubite Pancratie; si amaru m'am caitu adese ori asupr'a acestui conceptu obscuru, care intr'atat'a ne covirsiesce curagiulu si asupr'a inchipuirei, pre care se baséza acestu conceptu, cá si cum resbunarea ar fi eterna, darulu numai de o durare scurta, cá si cum sangele martiriloru, si rogatiunile vergureloru n'aru avé nece o potere de a scurtá tempulu certariloru, si de a grabi órele darului.“

Intr'aceea sosira in locuinti'a lui Sebastianu. Cea mai mare odaia a acelei erá iluminata, si se vedea dispusa pentru o adunare. Façia cu usi'a erá o feréstra, ce ajungea pana'n pamentu, si ducea pre o terasa, carea se intendea de alun-gulu acestei laturi a edificiului. Aceea erá deschisa, si nó-

ptea priviá prin tr'ins'a atatu suavu in laintru, incatu ambii fora voia trecura prin odaia si esira pre terasa. O privire placuta si maiestósa li-se infaçisîã. Lun'a stá, — seau mai bine dicundu innotá, cum se indatina lun'a italiana — susu pre ceru, nu cá unu discu latu, ci cá unu globu rotundu si plinu, giuru inpregiuru scaldata in propri'a sa atmosfera stralucitória. Firesce, cà stelele din apropiare le facea nevediuete; si cu atatu in mai dese si mai stralucitórie grupe apareau ele retrase in anghiurile mai departate ale cerului azuru. Erá o séra, cum avura cu multi ani mai tardû Monica si Augustinu, candu siedeau intr'o feréstra la Ostía, si vorbeiau despre lucruri ceresci (Aug. conf. 9, 10, 23).

Sub dinsii si in giuru de dinsii tóte erau frumóse si maretie. De o parte se redicá Coliseulu seau amfiteatrulu Flavianu in tóta maiestatea, si de partea acést'a se audiá lin'a locioritura a fontanei saritórie, a carei apa stralucea cá si o columna de argintu, asemene valului marei, ce de pre o stanca pedisia relunea in mare. De alta parte se vedea unu edificiu inaltu, asie numitulu Septizoniu a lui Severu, si dereptu pe culmea Delina scaldatóriele cele elegante ale lui Caracal'a, in ai caroru muri de marmure si colonne maretie se deochiá lun'a de tótna. Ci tóte aceste monumente eclatante ale marirei pamentesci se inaltiau fora de a fi bagate in séma de ambii juni crestini. Ei stá in tacere; celu mai betranu si-puse derept'a pre umerulu celui mai teneru, imbraçisandulu pre dupa capu. Dupa o pausa lunga Sebastianu luà eara firulu vorbirei din urma, si cu unu tonu blandu dise: Venindu aici, voiam se-ti aratu loculu dela petiórele nóstre, unde adese ori cugetai cà va avé se ste arculu de triumfu, despre cáre chiaru vorbiám. ¹⁾ Dara cine póte cugetá la nesce lucruri atatu de ticalóse ací diosu, candu vede pompos'a bóltá colo susu atatu de stralucitu luminata, cá si cum ar fi spre

¹⁾ Arculu de triumfu a lui Constantinu stá chiaru in loculu numitu.

aceea acolo, cá se atraga ochii si animele catra inaltime?«

„Negresitu Sebastiane; si eu a une ori am cugetatu: cá déca partea de desuptu a bóltei ceresci, care este iertatu se o privésca ochiulu fiacarui-omu si a celui mai misielu si mai peccatosu, e atatu de frumósa si de marétia, apoi cum va trebui se fia partea de asupr'a, de pe care ochiulu maiestatiei ne marginite se micshóréza a cauté in diosu! Eu mi-o intipuescu cá unu velu borditu cu prisosintia, prin a carui tiesetura se stravedu unele parti micutie din firele de auru; si numai aceste le vedemu noi. Catu de straordinariu pompósa trebuie se fia partea cea superiara, carea o calca chiarificatele pe-tiore a le angeriloru si ale dreptiloru!“

„Cugetulu e frumosu, Pancratie, dar si adaveratu. Asie ni-se pare nóue subtíre si usioru de strabatutu si velulu, care ne desparte pre noi, cesti cari ne luptamu ací, de baseric'a triumfatória colo susu.“

„Se me ierti Sebastíane,“ díse tenerulu, cautandu la amiculú seu cu aceea privire, cu care vreo cateva díle mai nainte cautase in faci'a mamei sale, „se me ierti, déca eu, precandu tu ti-intipuesci unu arcu, care in venitoriu se pórte aducerea aminte de triumfulu crestinteatiei, — décà eu si vedu arculu gat'a si deschisu, prin care noi, de si asie de debili, potemu duce baseric'a curundu la triumfulu gloriei, si insíne a intrá in fericirea eterna.“

„Unde e acel'a, iubite baiate?“

Pancratiu aratà cu man'a spre stang'a, si díse: „Colo generóse Sebastíane; fiacare din aceste arcuri deschise ale amfiteatrului flavianu, ce ducu in arena; preste acést'a velulu, despre care chiar acum vorbísi, nu e mai desu decatu pandi'a, ce o intindu, cá se umbrésca pre privitori. — Ci asculta!“

„Acést'a fù regnirea unui leu sub culmea Celina,“ strigà Sebastíanu surprinsu. „Astadi trebuie se se fia adusu fére

selbatece in vivariulu ¹⁾ amfiteatrului; de óra ce sciu, cà eri inca nu erá nece un'a acolo.“

„Dá, asculta!“ continuà Pancratiu fora de a considerá intrerumperea. „Acele sunt sunetele de trambitie, cari pre noi ne chiama, aceea e music'a, care ne conduce la in-vingere!“

Amendoi tacura unu tempu lungu; apoi eara vorbì Pancratiu: „Acést'a mi-aduce aminte ceva, despre care voiam se te intrebu, credintiosulu meu svatuituriu. Aduna-se curundu soçietatea, ce o ascepti?“

Inca nu; apoi nici nu vinu toti deodata. Pana candu se voru aduná, vina se mergemu in dormitoriulu meu, unde nimene nu ne va conturbá.“

Ei plecara de a lungulu terasei si intrara in odai'a din urma. Acést'a jacea pre cornulu culmei chiaru façia cu funtana saritoria, si erá iluminata numai de radiele lunei, cari se versau din aceea parte prin ferestr'a deschisa. Osteinulu se puse langa feréstra, eara Pancratiu pre patulu de tabera.

Ce lucru momentosu e acel'a Pancratie“ intrebà oficialulu suridiendu, „despre care ai dorí se te svatuescu?“

„O, e ceva neinsemnatu, respunse tenerulu cu sfiéla, „pentru unu barbatu curagiosu si marinimosu, cá tine; dar pentru unu baiatu fora speriintia si debilu, cá mine, e unu lucru momentosu.“

„Cumca acel'a e ceva bunu si virtuosu, nu me indoescu. Spunemi, si eu ti-promitu totu ajutoriulu.“

„Deci dara, Sebastiane — ci tu se nu me tieni de ne-bunu,“ continuà Pancratiu, traganandu la totu cuventulu si rosíndu. „Tu scii, cà eu am a casa o multíme de argintarie fora nici unu folosu, — dupa datin'a nóstra de a vietiuí ele sunt cu totul de prisosu; si credu, cà nece mam'a nu va portá mai multu ornamentele cele multe de mod'a vechia, cari jacu incuiate, si nimenui nu folosescu. Eu n'am pre ni-

¹⁾ Loculu unde se tieneau ferele pentru jocurile din amfiteatru.

mene, cui se-i lasu acést'a eredia. Sum celu din urma din vi-ti'a mea. Tu inse adese ori-mi spusesi, cine aru ff in casulu acest'a eredií naturali ai crestinului: veduvele si orfanii, cei fora de ajutoriu si lipsíti. Pentru ce se ascepte acestia pana dupa mórtea mea, cá se capete aceea ce li s'ar cuveni? Si decumva vine vreo persecutiune, se póte inca intemplá, cá cerendunise viéti'a, lucrurile se se confiscé, seau se le fure lictorii jafuitori, si asie pentru eredií legiuiti se péra.“

„Pancratie“ díse Sebastíanu, „eu am ascultatú frumosu teu planu, fora de a te intrerumpe. Am voitu a-ti lasá totu meritulu de a-lu descoperí insuti. Ci spunemi acum, despre ce te indoiesci inca in aceea, ce, cum vedu, vrei a face?“

„Spunendu adevverulu, — me temeam, cà ar fi unu lucru fórte arrogantu, si nenimeritu pentru cineva de etatea mea, cá se se oferésca spre ceva, ce lumea de siguru va privi-o de unu lucru mare si generosu, candu aceea totusi — te potu asigurá, inbite Sebastíane, — nice decum nu e ceva mare. Pentrucà eu lips'a astoru lucruri de locu nu o voiu semtí; ele pentru mine nu-su de nece nnu pretiu. Dar pentru seraci voru avé pretiu, mai alesu in timpurile grele, ce ne ascépta.“

„Dar Lucin'a invoiescese la aceea?“

„Despre aceea n'avé grige! Fóra voi'a ci eu n'asi atinge neci unu grauntioru de pulbere de auru. Inse de ajutoriulu teu am lipsa mai cu séma la urmatoriele: eu n'asi poté suferí, déca s'ar scí, cumca mie mi ar fi venitu in minte se facu ceva, ce mai alesu la unu pruncu s'ar poté priví de unu lucru neindatinatu si desclinitu. Tu me intielegi? Voiam dar se te rogu, se grigesci de aceea, cá impartírea se se faca in o alta casa, si se se spuna numai atata, cà darurile aceste vinu dela unu omu, care dá, dí asie: dela unu omu, care are trebuintia de rogatiunile credintiosiloru, cu deosobirc de ale seraciloru si care poftesce, cá se remana necunoscutu.“

„Cu bucuria voiu se grigescu despre aceea iubite si generose baiate! — Tacere! nu audísi chiaru acum, rostinduse

numele dómnei Fabiole? — Eara lu-audu si inca cu unu adieptivu, ce n'arata a semne bune.“

Pancratiu pasí catra feréstra. Se audiau dóue persóne vorbindu la olalta, asie de aprópe de pariete, incatu nu se poteau vedé de cornicea ferestrei. Erá inse invederatu unu barbatu si o muiere. Dupa cateva minute esíra la lumin'a lunei, ce erá mai asie de stralucitória cá diu'a.

„Io cunoscu maur'a," dîse Sebastíanu; „dins'a e Afr'a, sclav'a cea négra a Fabiolei.”

„Si barbatulu” adause Pancratiu „e Corvinu, conscolariulu meu de mai nainte.”

Ei si-au tienutu de detorintia, se apuce, de aru poté, fiurulu complotului, — cà unu asie ceva se parea a se tiese —; inse fiindu cà amendoi amblau intre discursu in susu si in diosu, numai ici colea au potutu se intieléga cate unu cuventu. Totusi noi nu voimu a ne marginí intre aceste fragmente; ci vomu impartesí convorbirea intréga. Dara mai nainte vre dóue cuvente despre persónele aceste:

Despre sclava scimu pana acum destulu. Corvinu — cum s'a dísu — erá fiulu lui Tertulu, care a fostu mai nainte prefectulu pretoriului. In deregutori'a acésta, care nu esistá inca in tempulu republicei, si a fostu infintiata numai de imperati, s'a concentratu dela domnirea lui Tiberiu pre incetu mai tóta poterea civila si militaria, si de multe ori portatoriulu acestei impliniá in Rom'a functiunile tribunalului supremu criminalu. Se recereau nervi tari si amortíti, pentru de a portá postulu acest'a spre multumirea domnitórilor crudi si tirani. A siedé tóta diu'a in tribunalu, incungiuratu cu instrumente inforatórie de tortura, nemisicatu de gemetele si tîpetele betraniloru, a juniloru si a femeiloru, in contr'a caroru se aplicau acele; — a cercetá de o parte liniscitu si cu recéla pre unulu, carele, intinsu pe scaunulu de tortura, tremurá in agonia; pana ce de alta parte asupr'a altui s'a esecutatu judecat'a, se fia batutu cu biciuri pana la mórte; — a dormí liniscitu dupa atari scene, si inca a mai avé voia

in diu'a urmatoria a le vedé tóte aceste repetite, — spre acésta nu avea fiacare juristu daru si aplecare. Tertulu a fostu chiamatu din Sicili'a in Rom'a pentru primirea acestci deregutorie, nu pentru cà ar ff fostu omu crudelu, ci pentru cà erá cu sange rece, ce nu se induplecá neci spre compatimire, neci spre partinire. Tribunalulu lui a fostu prim'a scóla alui Corvinu; acest'a inca cá copilu potea siedé cu órele intregi la petiórele parintelui seu, desfetanduse in aceste spectacule tirane, si superanduse, déca se dechiará vre unulu de nevinovatu. Asie a crescutu elu, tempitu, cruðu si brutalu; si inca inainte de ce ar fi devenitu barbatu, faci'a lui inflata si urita, si ochii lui turburati, din cari unulu erá inchisu de diumetate, dovedeau in dinsulu unu omu degeneratu si selbatecu. Fora gustu spre totu, ce e cultu, fora talentu spre invetiare, unia in sine o cutare catíme de indresnéla si potere brutala, si o mesura insemnata de viclenia triviala. Neciodata nu a nutritu vre unu semtiu marinimosu, neci si-a dumeritu vre o pasiune rea. Nimene nu l'a vatematu cand'va, pre care elu se nu-lu ff fostu uritu si persecvatu aprinsu de resbunare. Mai alesu duoru a juratu ura vecínica: dascalului seu, care-lu pedepsise adese ori pentru lenea lui cea cerbicósa, si acelui conscolariu, care-i poftise fericire pentru insultatiunea lui brutala. Dereptate si iubire, binefaceri primite si vatemari i-erai intru o forma de urite.

Tertulu nu a fostu in istare, se-i lase avutiá, si elu se parea, cà are puçina indemanare, spre a-si castigá insusi ceva. Totusi unic'a-i dorintia erá, a se face avutu; pentru cà avuti'a, cá midiulocu spre multumirea pofteloru sale, avea la elu aceeasi insemnare cu fericirea cea mai mare. O eredítoria avuta, seau mai bine avuti'a ei, i-se parea dara cá 'tient'a cea mai naturala a nesuintiei sale. Fiindu prea neghibaciu, prea spariosu si prea neghiobu, pentru de a poté intrá in societati mai de frunte, a cercatu alte midiulóce, cari corespundeau mai bine firei lui, ca se-si ajunga scopurile ambiitóse seau averitíose. Ce feliu de midiulóce erau aceste, va

demustrá mai bine discursulu, ce l'a avutu cu sclav'a cea négra.

»Acumu me adu a patria data in acestu tempu necomodu aici la Meta sudans, cá se convinu cu tine. Ce scire aduci?»

»Nimica, numai cá dómna-mea va caletori alalta mane la vila sa langa Caieta (astadi Gaeta), si firesce io voiu caletori cu dinsa. Am lipsa de bani, cá se-mi potu continuá operatiunile mele in folosulu teu.»

»Inca-ti trebuie si mai multu? Tie ti-am datu totu, ce am primitu acum de órecate lune incóce dela tata-mieu.»

»Cum, si scii tu cine e Fabiola?»

»Cu buna séma, — cea mai banósa mirésa in Rom'a.»

»Nu é lucru usioru a castigá pre superb'a si recea Fabiola.»

»Dara tu mi-ai promisú, cá filtrulu teu mi-va castigá man'a, seau la tóta intemplarea avuti'a ei. Ce te potu costá óre aceste lucruri?»

»Fórte multu. La aceste se receru ingrediintiele cele mai scumpe, cari poftescu bani. Si tu cugeti, cá io voiu ambulá in o óra cá acésta intre mormentele drumului Apicu, pentru de a-mi culege erburile, fora de o resplata cuviintiósá? Dara cum socoti, cá me vei ajudá in nesuintiele mele? Ti-am spusú, cá numai acést'a va grabí sucesulu lorú.»

»Dara ce se facu? Scii, io chiaru nimicu nu am capetatu dela natura, si io insumi eara-si nimicu nu mi-am insusítu, prin ce asi poté se castigu amórea cuiva. Pentru acést'a asi voi mai buerosu, se me incedu artei tale magice.»

»Asie voiu se-ti dau unu svatu. Déca nu ai neci unu daru si insusíre, pentru de a ti castigá anim'a Fabiolei —

»Bani Fabiolei, dici tu?»

»Amendóue sunt nedespartíte; — nu te ingrigí, un'a poti totusi aduce, ce are potere neresistibila.»

»Si ce e aceea?»

»Auru»

„Dara de unde? Chiaru dupa acest'a amblu.”

Sclav'a négra-i dîse cu unu surisu reutatosu: „Pentru ce se nu poti tu capetá auru chiaru asie, cumu capeta Fulviu.”

„Cumu-si capeta elu?”

„Prin sange”

„De unde scii acést'a?”

„M'am cunoscutu cu unu soçiu betranu alu lui, — desi pelea-i nu e asie de négra, cá a mea, dara anim'a-i e mai négra; — limb'a lui are destula asemenare cu a mea, cá se ne potemu petrece la olalta. Elu m'a intrebatu multu despre veninuri, si mi-a disu, cà voiesce a me rescumpará, si a me duce de soçia in patri'a sa; ci io credu, cà aici am mai bune prospecte, decatu aceste. Totusi am intielesu dela elu tóte, cate am voitu a scí.”

„Si ce a fostu aceea?”

„Cà Fulviu a descoperitu o conjuratiune mare in contr'a lui Diocletianu, si din privirea ochiloru spaimentatori ai acestui betranu am potutu gací, cà elu însusi a scornitu antâia óra conjuratiunea. Dupa aceea s'a tramisu in Rom'a cu epistole recomandátorie urgente, ca se se aplice si aici spre astfeliu de lucruri”

„Dara io nu am ghibacia neci a faurí conjuratiune, neci a-le descoperí; mai curundu dóra a-le pedepsí”

„Si totusi intru unu tipu acést'a e lucru usioru”

„Cum?”

„In patri'a mea sunt nescari paseri mari, dupa cari indesiertu vei alergá cu caii cei mai ageri la petióre; cari inse se vendu pre sine insesi, déca cerci liniscitu dupa ele, pentru cà numai capulu si-lu ascundu”

„Si pre cine intielegi sub acést'a asemenare?”

„Pre crestini. Au nu e, se se incépa in scurtu persecutiune in contr'a loru?”

„Asie e, si inca atatu de furiósa, cum nu a mai fostu nececandu.”

„Asiedara urméza svatului mieu. Se nu te obosesci in

persecvarea lor, cá in urma se te trediesci, cá ai prinsu numai o féra neinsemnata. Deschide — ti ochii, si-ti alege unu lu seau dóue capuri grase de féra, cari mai cá se voru nesú a se ascunde; atunci i-apuca; pune man'a pre o particica buna din averea lor confiscata, si vina cu unu pumnu plinu de auru, cá se capeti doi pentru elu."

"Ti-multiumescu, ti-multiumescu! te intielegu. Tu dara nu iubesci pre crestinii acestia?"

"A iubi pre acestia! Urescu tota viti'a acesta. Spiretele, cari le-onorezu io, sunt inemice de morste inca si numelui lor." Si adause cu unu risu respingutoriu si ringitu: "Mi se pare, cá un'a dintre soçiele mele slave e crestina; ah, cum o urescu."

"De unde ti-se pare acest'a?"

"Antaiu, nu ar grai vre o mintiuna pentru tota lumea, si prin absurd'a ast'a adeverime adese ori ne aduce pre tote in confusiune."

"E bine! dara mai incolo?"

"Ea nu multu face din bani seau presente, si astfelu dins'a e caus'a, de neci noue nu ni se daruesce nimicu."

"E si mai bine!"

"Si mai incolo ea —" cuventulu din urma-lu siopti lui Corvinu in urechia, si acest'a-i raspunse:

"Adeveratu frumosa! Astadi am statu inaintea portei, cá se vedu caravan'a compatriotiloru tei; dar tu totusi i-intreci pre toti."

"Avea?!" eschiamà Afr'a incantata, "óre cine au fostu?"

"Dara Africani ¹⁾!" raspunse Corvinu ridiendu — "lei, pantere, leopardi."

"Omu de nimica! asie me batjocuresci?!"

"No, no, nu te mania! ei sunt anume pentru aceea adu-si aici, cá se scapi de uritii tei crestini. Se ne despartimu cá

¹⁾ Asie se numiau ferele selbatece, ce veniau din aceea parte a lunei; spre a se destinge de ursi si alte fere de medianopte.

amici. Aici sunt banii; inse acestia se fia cei din urma, si se me insciintiezi indata ce va incepe filtrulu a operá. Indrumarea ta in privintia baniloru crestiniloru nu voiu se o uitu; e de totu dupa gustulu mieu."

Elu se departa pre drumulu celu santu; ea s'a facutu, cá cum ar merge preste Carine, calea dintre muntele Palatinu si Celiu; dupa aceea se intorse si privindu dupa elu, díse: „Nebune! cugeti, cá asi cuteza ceva pentru tine in contr'a unei persóne, cum e Fabiol'a?"

Dupa acésta-lu urmarí din departame, dara apoi intrá in foisiorulu din naintea palatiului, cum credea Sebastíanu cu uimire a o fi observatu. Ea-si propuse indata, se insciintieze pre Fabiol'a despre complotulu acest'a; inse ast'a numai atunci se potú intempla, dupa ce aceea se reintórse dela mosia.

CAPU X.

Alte intalniri.

Candu ambii juni se reintórsera in chili'a, in care i-veduramu intrandu antaiaóra, aflara adunata asceptat'a soçietate. Pre mésa erá o cina frugala, mai multu cá pretestu pentru unu casu, candu ar intrá in casa unu óspete nechiamatu. Soçietatea a fostu numerósa si fórte mestecata; erau de façia preuti, laici, barbati si muieri. Se adunara spre a se svatuí despre nescari mesure, ce prin unu evenimentu nu demultu intemplatu in palatiu, se aretara a fi de lipsa. Noi trebue se reportamu pre scurtu mai antáiu acést'a intemplanare.

Imbucurandu-se Sebastíanu de increderea nefinita a imperatului, s'a folositu de influcsu seu spre latírea relegiunei crestine in palatiu. Astfelu s'au intemplatu mai nainte si mai tardú intórceri singuratice; dara cu puçinu inainte de acést'a pasí la crestinismu unu numeru mai mare de pagani. Istori'a acestei intórceri se naréza cu de amenuntulu in faptele acestui martiru gloriosu. In poterea legiloru de

mai nainte fusera multi crestini prinsi, citati inaintea judeciului, si unii judecati la mórte. Doi frati, Marcu si Marcellianu asemenea fusera acusat, si acceptau sentinti'a de mórte. Cumnatii lor, caroru li s'a iertatu, de ai poté visitá, cu ochi plini de lacrimi i-au rogatu, se-si mantue viéti'a prin lapedarea credintiei. Ei se pareau, cà se clatina, si promisera, cà se voru cugetá. Audiendu Sebastíanu despre acésta, grabi la dinsii, se-i mantuésca. Elu erá cu multu mai cunoscutu, decatu se fia cutezatu cineva a-lu impedecá in intratu, si pasí cá unu angeru alu duminei in prinsórea loru intunecósa.

Acést'a erá o odaia bine pedita in cas'a diregatoriului, cui a fostu incredintiata pedírea loru; càci asiediarea prinsiloru se concredea de comunu atarui diregatoriu. Tat'a aceloru doi juni, Trancvilinu, a fostu capetatu unu terminu de 30 de zile, in care se probeze a misica constanti'a loru; spre a-i usiorá lui acést'a, Nicostratu, diregatoriulu, i-a arestatu pre dinsii in cas'a sa propria. Sebastíanu facù dara unu pasu fórte cutezatu si periculosu. Afara de acesti doi crestini erau inca in prinsóre siesespradicce pagani, mai incolo parintii acestoru doi juni plangundu si indemnandu-i, se se lapede de credintia; in urma Claudiu pedítoriuulu, si Nicostratu diregatoriulu, cu Zoe muierea sa, pre carea a condusu-o acolo oftarea compatimitória, de a vedé acesti doi juni mantuiti de mórte. Au potea Sebastianu sperá, cà intre toti acestia nu se va aflá vre unulu, carele parte din detorinti'a diregatorie sale, parte din speme de agratiare, seau din ura catra crestinismu, lu-va tradá, déca se va dá pre fačia, cà e crestinu? ori dóra nu sciá, cà o asemenea tradare-lu va constá viéti'a?!

Elu a sciutu acést'a preabine; dara ce-i pasá lui de aceea? Déca se voru aduce lui Domnedieu trei jerfe in locu de dóue, cu atatu mai bine; elu numai de aceea se temea, cà nu se va aduce neci un'a. Prinsórea erá o sala de prandíu, ce diu'a se folosía puçinu, si pentru aceea nu erá prea vederósa; lumin'a strabatea, cá in Panteonu, numai prin o crepa-

tura in acoperisiiu. Sebastíanu, cá se fia vediutu de toti, se puse chiaru in radiele sórelui, cari acum intrandu prin aceea, luminau tare o palma de locu, pana ce in cea alalta parte a salei erá mai intunerecu. Lumin'a se refanse in aurulu si petrele scumpe a armaturei pompóse a tribunului, si aruncá la tóta misícarea lui schinteie de colori stralucitórie si pana in cele mai intunecate anghiuri ale chilicii, pana candu capulu lui descoperitu lu invescea intr'o lumina lina si viósa, si facea, de se cunosceau chiaru trasurele lui nobile, a caroru seriositate aspra o stemperá megnirea plina de iubire, candu cautá la acci doi confesori indoitiosi. Elu avù lipsa de mai multe minute, pana ce aflà cuvente spre rostirea aduncei sale doreri; in urma o descoperì in vaiere amara.

„Onorati si santi frati!“ strigà elu „cari ati marturisiu pre Christosu, cari v'ati incarceratu pentru dinsulu, ale caroru medularie dovedescu inca urmele catusieloru, ce le-ati portatu, cari ati gustatu cu dinsulu dorerea, — io asi trebui se cadu la petiórele vóstre, si se me rogu pentru intrevenirea vóstra, in locu se stau inainte-ve, cá se ve inde-mnu seau chiaru se ve mustru. Óre adevratu se fia, ceea ce am audítu, cá precandu angerii impletíau floreau cea din urma in cunun'a vóstra, voi le-ati mandatu, se incete, ba, cá, ce e mai multu, v'ati propusu a-le dice, cá despletindu cununele, se arunce florile in ventu? Se potu io crede, cá voi, cari v'ati si pusu petiorulu pe pragulu raiului, aveti de cugetu a-lu retrage, cá se petreceti eara in valea esiliului si a lacrimeloru?“

Ambii juni si-plecara capulu, si intre lacrime dese si-marturisira debilitatea. Sebastíanu continuà:

„Voi nu sunteti in stare a suferí privirea unui osténu meseru, care sum celu mai micu intre sierbii lui Christosu: cum veti poté dara suferí mani'a Domnului, pre care sunteti gata' a-lu negá inaintea ómeniloru, — in animele vóstre nulu poteti negá — in diu'a acea spaimentatória, candu ve va negá si elu pre voi inaintea angeriloru sei? Ati poté pasí

mai nainte fusera multi crestini prinsi, citati inaintea judeciului, si unii judecati la mórte. Doi frati, Marcu si Marcellianu asemenea fusera acusat, si acceptau sentinti'a de mórte. Cumnatii lor, caroru li s'a iertatu, de ai poté visitá, cu ochi plini de lacrimi i-au rogatu, se-si mantue viéti'a prin lapedarea credintiei. Ei se pareau, cà se clatina, si promisera, cà se voru cugetá. Audiendu Sebastíanu despre acésta, grabi la dinsii, se-i mantuésca. Elu erá cu multu mai cunoscutu, decatu se fia cutezatu cineva a-lu impedecá in intratu, si pasí cá unu angeru alu luminei in prinsórea loru intunecósa.

Acést'a erá o odaia bine pedita in cas'a diregatoriului, cui a fostu incredintiata pedirea loru; càci asiediarea prinsiloru se concredea de comunu atarui diregatoriu. Tat'a acelloru doi juni, Trancvilinu, a fostu capetatu unu terminu de 30 de díle, in care se probeze a misca constanti'a loru; spre a-i usiorá lui acést'a, Nicostratu, diregatoriulu, i-a arestatu pre dinsii in cas'a sa propria. Sebastíanu facù dara unu pasu fórte cutezatu si periculosu. Afara de acesti doi crestini erau inca in prinsóre siesespradicce pagani, mai incolo parintii acestoru doi juni plangundu si indemnandu-i, se se lapede de credintia; in urma Claudiu pedítoriulu, si Nicostratu diregatoriulu, cu Zoe muierea sa, pre carea a condusu-o acolo oftarea compatimitória, de a vedé acesti doi juni mantuiti de mórte. Au potea Sebastianu sperá, cà intre toti acéstia nu se va aflá vre unulu, carele parte din detorinti'a diregatorie sale, parte din speme de agratiare, seau din ura catra crestinismu, lu-va tradá, déca se va dá pre fácia, cà e crestinu? ori dóra nu sciá, cà o asemenea tradare-lu va constá viéti'a?!

Elu a sciutu acést'a preabine; dara ce-i pasá lui de aceea? Déca se voru aduce lui Domnedieu trei jerfe in locu de dóue, cu atatu mai bine; elu numai de aceea se temea, cà nu se va aduce neci un'a. Prinsórea erá o sala de pranditu, ce diu'a se folosía puçinu, si pentru aceea nu erá prea vederósa; lumin'a strabatea, cá in Panteonu, numai prin o crepa-

tura in acoperisiiu. Sebastíanu, cá se fia vediutu de toti, se puse chiaru in radiele sórelui, cari acum intrandu prin aceea, luminau tare o palma de locu, pana ce in cea alalta parte a salei erá mai intunerecu. Lumin'a se refanse in aurulu si petrele scumpe a armaturei pompóse a tribunului, si aruncá la tóta misícarea lui schinteie de colori stralucitórie si pana in cele mai intunecate anghiuri ale chilici, pana candu capulu lui descoperitu lu invescea intr'o lumina lina si viósa, si facea, de se cunosceau chiaru trasurile lui nobile, a caroru seriositate aspra o stemperá megnirea plina de iubire, candu cautá la acci doi confesori indoitiosi. Elu avù lipsa de mai multe minute, pana ce aflà cuvente spre rostirea aduncei sale doreri; in urma o descoperì in vaierare amara.

„Onorati si santi frati!“ strigà elu „cari ati marturisitu pre Christosu, cari v'ati incarceratu pentru dinsulu, ale caroru medularie dovedescu inca urmele catusieloru, ce le ati portatu, cari ati gustatu cu dinsulu dorerea, — io asi trebui se cadu la petiórele vóstre, si se me rogu pentru intrevenirea vóstra, in locu se stau inainte-ve, cá se ve indemn u seau chiaru se ve mustru. Óre adevveratu se fia, ceea ce am audítu, cá precandu angerii impletíau floreau cea din urma in cunun'a vóstra, voi le-ati mandatu, se incete, ba, cá, ce e mai multu, v'ati propusu a-le dice, cá despletindu cununele, se arunce florile in ventu? Se potu io crede, cá voi, cari v'ati si pusu petiorulu pe pragulu raiului, aveti de cugetu a-lu retrage, cá se petreceti eara in valea esiliului si a lacrimeloru?“

Ambii juni si-plecara capulu, si intre lacrimi dese si-marturisira debilitatea. Sebastíanu continuà:

„Voi nu sunteti in stare a suferí privirea unui osténu meseru, care sum celu mai micu intre sierbii lui Christosu: cum veti poté dara suferí mani'a Domnului, pre care sunteti gata' a-lu negá inaintea ómeniloru, — in animele vóstre nulu poteti negá — in diu'a aceea spaimentatória, candu ve va negá si elu pre voi inaintea angeriloru sei? Ati poté pasí

mane inaintea lui cá sierbi buni si credintiosi, si voi in locu de acést'a numai atunci voiti a pasi inaintea lui, dupa ce veti fi mai langitu inca in viétia vre doi ani plini de rusine, impinsi din sinulu bisericeii, despretiuiti de inemicii vostri, si ce e mai infioratoriu, torturati neincetatu de unu verme, ce nu móre, de mustrarea consciintiei vóstre?«

„Oh incéta, june! te rogu, incéta, ori cine se fii!“ strigà Trancvilinu tat'a juniloru. „Nu grai asie aspru filoru mei: pre ei numai lacrimelè mamei loru si rogarile mele i-au inceputu a-i clatiná, eara neci decatu tormentelè, cari le-au suferitu cu atata eroismu. Pentru ce se restórne pre parintii sei in necasu si megnire? Acést'a demanda religiunea ta? si numesci tu acést'a de unu lucru santu?“

„Fii liniscitu bune betrane“ i-dise Sebastíanu, cu o privire si unu versu plinu de dulcétia „iérta-mi se vorbescu mai antáiu cu fiii tei. Acestía me intielegu; tu inca nu me poti intielege, dara cu ajutoriulu lui Domnedieu nu preste multu me vei intielege si tu. Tat'a vostru are dreptu, candu dice, cà voi pentru dinsulu si pentru mam'a vóstra v'ati indoitu, óre nu ar trebui se-i preferiti pre ei celui, ce a disu: „Care iubescè pre tata-seu si pre mam'a sa mai multu decatu pre mine, nu este demnu de mine.“ Voi nu poteti sperá, cá veti castigá acestoru betrani parinti ai vostri viétia eterna prin aceea, cà voi insii-ve o veti perde. Prin lapedarea vóstra de credinti'a crestina voiti a-i face crestini? Prin aceea voiti a-i face osteni ai crucei, cà voi parasi stindardulu santu?! Prin aceea voiti a-i invetiá, cum cà invetiaturele lui Christosu sunt mai scumpe decatu viétia, cà preferiti acestoru viétia? Si déca voiti a meruí pentru dinsii — nu viétia trecutória a trupulu moritoriu, ci fericirea eterna a sufletulu nemoritoriu, atunci grabiti, a o meruí voi insiive; depuneti la petiórele mantuitoriulu vostru cunun'a, carea o veti castigá, si ve rogati pentru mantuirea parintiloru vostri.“

„Destulu, destulu Sebastíane! noi suntem detiermuriti“ strigara fratii deodata.

„Claudfe!“ dîse unulu „pune eara pre mine catusiele, cari le-ai luatu depre mine.“

„Nicostrate!“ adause celu alaltu „demanda, cá se se esecute sentinti'a.“

Dara neci Nicostratu, neci Claudfu nu se clatira.

„Fii ferice iubite tata; ȣemasu bunu scumpa mama,“ dîsera ei, imbraçisiandu pre parintii sei.

„Nu“ respunse tat'a „noi nu ne vomu despartî mai multu. Nicostrate, dà de scire lui Cromatiu, cà acum si io sum crestinu, cá fiii miei; cu ei voiescu a morî pentru o re-legiune, ce preface copii in atari eroi.“

„Si io“ adause mam'a „nu voi se me despartu de barbatulu meu si fiii miei.“

Scen'a, ce urmà acum nu se pôte descrie. Toti erau misîcati, toti plangeau, inca si cei alalti prinsu erau petrunsi de acelasi sentimentu, si Sebastîanu se vediù incungiuuratu de o grupa de barbati si femei, cari plini de gratia, erau misîcati de influinti'a ei. Inse tôte erau perdute, déca remanea numai unulu inderetu. Elu vedea periclulu, nu carc pre elu, ci care amenintiá baseric'a si aceste suflete, ce steteau in marginea vietiei, déca se va descoperî acést'a intemplare. Unii-lu prindeau de braçie, altii-i imbraçisau genuchii, altii-i sarutau petiórele, cá si candu elu ar fi fostu angerulu pacesi, cá acel'a, ce a visitatu pre Petru in prinsórea sa din Jerusallimu. Numai doi taceau. Nicostratu erá misîcatu, inse neci decatu meruitu; anim'a lui erá petrunsa, inse convingerea lui remase neclatita. Zoe, muierea lui ingenuchiá inaintea lui Sebastîanu cu o privire rogatória, si cu manile intinse, inse nu graiá neci unu cuventu.

„Vina Sebastiane“ dîse Primiscriniulu, càci ast'a erá dirigutori'a lui Nicostratu, „e tempulu, se te departi. Io nu potu, se nu amiru credinti'a ta cea tare si marinimitatea, ce ai demustratu la templarea acést'a, si care insufletiesce pre acesti juni, a morî bucurosi. Inse detorinti'a mi-respinge sentimentele personali.“

mane inaintea lui cá sierbi buni si credintiosi, si voi in locu de acést'a numai atunci voiti a pasi inaintea lui, dupa ce veti fi mai langitu inca in viétia vre doi ani plini de rusíne, impinsi din sinulu bisericeii, despretiuiti de inemicii vostri, si ce e mai infioratoriu, torturati neincetatu de unu verme, ce nu móre; de musturarea consciintiei vóstre?«

„Oh incéta, june! te rogu, incéta, ori cine se fii!“ strigà Trancvilinu tat'a juniloru. „Nu grai asie aspru filoru mei: pre ei numai lacrimelme mamei loru si rogãile mele i-au inceputu a-i clatiná, eara neci decatu tormentele, cari le-au suferitu cu atata eroismu. Pentru ce se restórne pre parintii sei in necasu si megnire? Acést'a demanda religiunea ta? si numesci tu acést'a de unu lucru santu?“

„Fii liniscitu bune betrane“ i-díse Sebastíanu, cu o privire si unu versu plinu de dulcétia „iérta-mi se vorbescu mai antâiu cu fiii tei. Acestía me intielegu; tu inca nu me poti intielege, dara cu ajutoriulu lui Domnedieu nu preste multu me vei intielege si tu. Tat'a vostru are dereptu, candu díce, cá voi pentru dinsulu si pentru mam'a vóstra v'ati indoitu, óre nu ar trebui se-i preferiti pre ei celui, ce a dísu: „Care iubesce pre tata-seu si pre mam'a sa mai multu decatu pre mine, nu este demnu de mine.“ Voi nu poteti sperá, cá veti castigá acestoru betrani parinti ai vostri viéti'a eterna prin aceea, cá voi insii-ve o veti perde. Prin lapedarea vóstra de credinti'a crestina voiti a-i face crestini? Prin aceea voiti a-i face osteni ai crucei, cá voi parasiti stindardulu santu?! Prin aceea voiti a-i invetiá, cum cá invetiaturele lui Christosu sunt mai scumpe decatu viéti'a, cá preferiti acestoru viéti'a? Si déca voiti a meruí pentru dinsii — nu viéti'a trecutória a trupulu moritoriu, ci fericirea eterna a sufletulu nemoritoriu, atunci grabiti, a o meruí voi insiive; depuneti la petiórele mantuatoriulu vostru cunun'a, carea o veti castigá, si ve rogati pentru mantuirea parintíloru vostri.“

„Destulu, destulu Sebastíane! noi suntem detiermuriti“ strigara fratii deodata.

„Claudíe!“ dîse unulu „pune eara pre mine catsucle, cari le-ai luatu depre mine.“

„Nicostrate!“ adause celu alaltu „demanda, cá se se esecute sentinti'a.“

Dara neci Nicostratu, neci Claudíu nu se clatira.

„Fii ferice iubite tata; remasu bunu scumpa mama,“ dîsera ei, imbraçisiandu pre parintii sei.

„Nu“ respunse tat'a „noi nu ne vomu despartí mai multu. Nicostrate, dà de scire lui Cromatiu, cà acum si io sum crestinu, cá fiii miei; cu ei voiescu a morí pentru o re-legiune, ce preface copii in atari eroi.“

„Si io“ adause mam'a „nu voiu se me despartu de barbatulu meu si fiii miei.“

Scen'a, ce urmà acum nu se póte descrie. Toti erau misîcati, toti plangeau, inca si cei alalti prinsii erau petrunci de acelasi sentimentu, si Sebastíanu se vediù incungiuuratu de o grupa de barbati si femei, cari plini de gratia, erau misîcati de influinti'a ei. Inse tóte erau perdute, déca remanea numai unulu inderetu. Elu vedea periclulu, nu care pre elu, ci care amenintiá baseric'a si aceste suflete, ce steteau in marginea vietiei, déca se va descoperí acést'a intemplanie. Unii-lu prindeau de braçe, altii-i imbraçisau genuchii, altii-i sarutau petiórele, cá si candu elu ar fi fostu angerulu pacel, cá acel'a, ce a visitatu pre Petru in prinsórea sa din Jerusallimu. Numai doi taceau. Nicostratu erá misîcatu, inse neci decatu meruitu; anim'a lui erá petrunchia, inse convingerea lui remase neclatita. Zoe, muierea lui ingenuchiá inaintea lui Sebastíanu cu o privire rogátoria, si cu manile intinse, inse nu graiá neci unu cuventu.

„Vina Sebastíanc“ dîse Primiscriniulu, càci ast'a erá dirgutorí'a lui Nicostratu, „e tempulu, se te departi. Io nu potu, se nu amiru credinti'a ta cea tare si marinimitatea, ce ai demustratu la templarea acést'a, si care insufletiesce pre acesti juni, a morí bucurosi. Inse detorinti'a mi-respinge sentimentele personali.“

„Si tu nu credi cá cei alalti?!“

„Nu Sebastián; io nu me convingu asie usioru; io potescu argumente mai tari decatu chiaru si vertutea ta.“

„O, graiesce dara tu“ dîse Sebastianu catra Zoe „graiiesce tu muiere credintiósá catra anim'a barbatului teu; càci ar trebui se me insielu fórte, déca nu mi-ar spune privirea ta, cà celu puçinu tu credi.“

Zoe-si invelfí faci'a cu manile, si ochii ei se implura de lacreme.

„Ai vatemat'o intru unu modu fórte semtîtu, Sebastián“, dîse barbatului ei; „au nu scii, cà e muta?“

„Nu sciám de acést'a, nobile Nicostrate; cà-ci candu o vediu pre urma in Asi'a, inca potea vorbf.“

„Siese ani trecura“, respunse Nicostratu cu unu versu tremuratoriu, „decandu limb'a ei, odinióra elocventa, e muta, si dela acelu tempu nu rostí neci unu cuventu.“

Sebastianu tacù unu minutu, dupa aceea-si intinse iute braçele, cum faceau totudeun'a crestinii, candu se rogau, si inaltandusi ochii la ceru, dîse cuventele urmatórie:

„O Dóme, tatalu Domnului nostru Isusu Christosu; Incéputulu acestui lucru e alu teu, fia si implinirea lui numai a ta. Arata poterea ta, càci e de lipsa. Incredintiéza-o acum odata sierbului teu celui mai debilu si mai meseru. Fà, cá pre langa tóta nedemnitatea mea se portu astfeliu arm'a crucei tale invingatórie, cá se fuga de ea spiritele intunerecului, si darulu teu se ne cuprinda pre toti! — Zoe, privesce inca odata la mine!“

Toti ascultau abie resuflandu, candu Sebastián dupa o rogatiune scurta si muta, facundu cu man'a sa derépta pe gur'a ei semnulu crucei, dîse:

„Zoe! spune-mi, de credi?“

„Credu in Domnulu Isusu Christosu“ respunse ea cu unu tonu apesatu si chiaru, si cadîu la petiórele lui Sebastián.

Nicostratu típl, si cadiendu in genuchi udá cu lacrima derépt'a lui Sebastíanu.

Triumfulu erá deplinu. Toti erau meruiti, si indata se luara mesure preventórie, spre impedecarea vr'unei descoperiri. Nicostratu oficiariulu, care asiediá prinsii dupa placu, unde voiá, pre langa raspunderea sa, i-primi pre toti un'a cu Trancvilinu si soçi'a lui cá ospeti in cas'a sa. Sebastíanu nu intardiá neci unu picu, a-i incredintiá lui Policarpu, cuviosului preotu dela titlulu santului Pastoriu. Acest'a erá unu casu atatu de straordinariu, depindea atatu de multu dela pastrarea lucrului in secretu, cercustarile si tempulu erau atatu de amenintatórie, tóta intaritarea noua a paganiloru trebuia incungiurata cu atata grigia, incatu invetiatur'a se continuá dî si nópte, si catecumenii in scurtu se botezara.

Crestinii noi fure insufletiti si mangaiati prin o alta minune. Trancvilinu, care pana acum ducea fórte mari doreri de matrici, se vindecá d'intru odata si deplinu prin s. botezu. Cromatiu erá prefectulu cetatei, cui erá respundietoriu Nicostratu pentru prinsii sei, si asie intemplantia nu multu tempu a potutu se remana in ascunsu din naintea lui. Descoperirea acést'a potea se-i custe pre toti viéti'a; inse acum intariti prin credintia, erau gat'a spre tóte. Cromatiu, omu de caracteru sinceru si neaplecatu spre persecvare, audî cu interesare cele intemplate; cara ceea ce audî despre vindecarea lui Trancvilinu, lu-petrunse aduncu. Elu suferia de acelasi morbu, si avea doreri cumplite. „Déca e adeveratu, ce-mi spuni”, dîse elu. „si déca voiú observá in mine insumi acést'a potere vindecatória, atunci de securu neci io nu voiú stá in contr'a unei atari adeverintie a relegiunei vóstre.”

Se chiamá Sebastíanu. A impartesi botezulu fora credintia preventória, numai pentru de a-i probá poterea vindecatória, ar fi fostu credintia desiérta. Sebastíanu si-a alesu alta cale, carea o vomu descrie mai tardîu, si Cromatiu se vindecá deplinu, si primî indata dupa aceea s. botezu una cu fiulu seu, Tiburtiu.

Firesce, ne mai potendu astfeliu Cromatiu a portá deregatori'a sa, abdisé. Imperatulu denumí de urmatoriulu lui pre Tertulu, prefectulu pretoriului, tat'a lui Corvinu celui de mare sperantia.

Lectoriulu va poté observá, cà evenimentele aceste, cari le amu impromutatu din faptele santului Sebastíanu, se intemplara cu ceva inainte de acelu tempu, in care se incepe naratiunea nóstra; pentru cà facuramu amintire in unu capu de mai nainte, despre tat'a lui Corvinu, ce erá inca pre atunci prefectu alu cetatei.

Acumu se ne reintórcemu la sér'a aceea, in care aflara Sebastíanu si Pancratiu cele mai multe din persónele adinéuri numite adunate in locuinti'a oficiariului. Multi dintre dinsii locuiau in palatiu, seau in apropiarea acestui; afara de ei mai erau de façia Castulu, care portá o deregatoria inalta la curte ¹⁾, si Irin'a muierea lui. Inca mai nainte se tienura unele adunari, spre a se svatuí, cum s'ar poté dá Catacumeniloru o invetiatura mai deplina, precum si cà in ce tipu s'aru poté trage atate persóne dela atentiunea publicului, alu caroru traiu stramutatu si retragere va intinde a buna séma ocasiune de mirare si de intrebari. Sebastíanu midiulocí iertare dela imperatulu pentru Cromatiu, cá acest'a se se póta retrage la vil'a sa in Campani'a; si se intielesera intre sine, cá o parte insemnata a catacumeniloru asemenea se mérga acolo, carea cá o familia se continue invetiatur'a in relegiune, si se se deprinda in lucruri evlavióse. Chiaru sosí aceea parte a anului, candu fiacine se retragea la sate; si insusi imperatulu se gatía a merge la malurile marei langa Neapole, si a face de acolo o caletoria prin Italia de médiadi. Asiedara erá unu tempu fórte favoritoriu pentru realizarea planului. In dominec'a urmatória dupa acést'a intorcere — asie ne spune istori'a — tienù pap'a S. Liturgia in cas'a lui Nicostratu, si svatuí departarea din cetate.

1) Care a fostu aceea deregatoria, nu se scie.

In adunarea ținută la Sebastíanu, se desbatù efectuirea acestui planu mai de amenuntulu. Se detiermuri, cá in cursulu díleloru mai de aprópe, se plece impartíti in mai multe cete pe drumuri deosebite; unii dereptu pe drumulu A piu, alții pe drumulu Latinu, eara alții preste Tiburu, si pe unu drumu de munte catra Arpinu; dara asie, cá toti se convina in vil'a, ce nu erá departe de Capu'a. Sub detiermurirea partiloru singuratece a acestui planu de caletoria, care ținù cam lungu, se portà Torcvatu, unulu dintre prinsii intorsi prin o visitare de mai nainte alui Sebastíanu, cam guratecu, cu nerabdare si furiosu. Elu avea de a face la tóta propunerea vr'o exceptiune, se parea nemultumitu cu indrumarile date sîe, vorbiá mai cu despretiu despre acést'a fuga din naintea periclului, cum o numiá dinsulu, laudanduse, cà elu din partea sa e gat'a a merge mane in Foru, si a derimá vre unu altariu, seau a se infaçisiá inaintea judelui cá crestinu. In totu modulu se nesuiiau a-lu aliná, si a-lu retiené, si cunoscura a fí de lipsa, se se departe si elu cu cei alalti la sate. Dara elu stete pre aceea, cà elu va lucrá dupa placulu seu.

Inca mai erá unu punctu se se otarésca, adeca intrebarea: cine se pasiésca in frunte si cine se conduca acést'a colonia mica. Care intrebare produse intre Sebastíanu si cuviosulu preotu Policarpu o cërta amabila; fiacare voiá se remana in Rom'a, cá se ajunga catu mai curundu la martiriu. Dara cért'a se compuse, sosindu o epistola a Papei catra „iubitulu seu fiu Policarpu, preotulu dela titlulu santului Pastoriu”, in carea i-se demanda, de a petrece pre cateumeni, eara pre Sebastíanu a lu lasá in Rom'a, spre a insulfeti pre marturisoru, si a aperá pre crestini. Firesce Policarpu se supuse numai decatu acestei demandari, si adunarea se inchise cu o rogatiune de multumire.

Sebastíanu si-luà remasu bunu dela amicii sei, si si propuse a petrece pre Pancratiu a casa. Lasandu chili'a,

observà celu din urma: „Sebastiáne! mie nu mi se pare de Torcvatu; me temu, cà inca ne va face necasu.”

„Déca trebuie se spunu adevèrulu” respunse osténulu „si io asi dorí, se fía elu altcum. Dara trebuie se consideramu, cà e unu nou-intorsu, si cu tempu din darulu lui Domnedieu póte se fía mai bunu”.

Ajungundu in curtea cea mai di'n afara a palatiului, audira unu adevèratu Babilonu de versuri ragusíte, intre aceste risuri necioplite si cate odata tîpète tari. Toiulu erá in curtea invecinata, unde aveau cortelu sagetarii Mauritani. In midiuloculu acestei se pareá, cà arde ceva cu flacara, càci se redicá fumu si schinteie preste foisioórele, ce incungiu-rau curtea.

Apropianduse Sebastiánu de osténulu, carele tienea padia in curtea, prin care trecura dinsii, lu-intrebà: „Amice! ce se intempla la vecinii nostri?”

„Sclav'a cea négra” respunse acest'a „careá e preoté-s'a loru, si pre care voiesce a o luá de muierè conducatoriulu sagetariloru, de-si va poté castigá libertate, vení la dinsii spre serbarea vre unei ceremonie relegiósè de nópte; larm'a ast'a cumplita se aude totudeun'a, candu este ea aici.”

„Asie?” dişe Pancratiu „si poté mi-ai spune, ce relegiune au Africanii acestí?”

„Áceea nu sciu” respunse osténulu, „de nu cum'va se tienu de asie numitii crestini.”

„Pentru ce cugeti acést'a?”

„Am auditu, cà crestinii se aduna nópteá, chorescu cantece uritíósè, si facu totu feliulu de crime; frigu si manca carnea unui pruncu ¹⁾ ucisu spre acést'a, — si asie ceva trebuie se se intemple si aici.”

„Nópte buna fartate!” dişe Sebastiánu, si esíndu amendoi din foisioru, graí lui Pancratiu: „Nu e óre batutoriu la

¹⁾ Aceste idei despre sierbitiulu domnedieescu la crestini, erau fórte latíte intre poporu.

ochi, cà pre langa tóte nesuintiele nóstre, — noi, cari scimu, cà numai pre unu Domnedieu viu lu-adoramu in spiretu si in adevèru, — cari scimu, cu cata grige trebue se ne ferimu de tóta pat'a peccatului, — cari morimu mai bine, decatu se vorbimu vr'unu cuventu necuratu, — cà noi langa tóte aceste si dupa trei sute de ani suntem schinbati de poporu cu urmatorii celei mai cumplite superstitiuni, si sierbitiulu nostru domnedicescu se pune intr'o linia cu sierbitiulu idoli-loru, carele noi preste tóte-lu despretiuimu. Pana candu, o Dómnè! pana candu?«

„Pana atunci“ respunse Pancratiu standu pe treptele foisorului si privindu la lun'a, care erá chiaru la apusu „pana atunci, pana ce vomu peregriná in lumin'a acést'a palida, si pana ce va resarí sórele dereptatei preste acést'a tíera in tóta frumoséti'a sa, si o va luminá cu stralucirea sa! — Spune-mi, Sebastíane, de unde vedi mai frumósa resarirea sórelui?«

„Cea mai frumósa resarire a sórelui, carea am vediut'o vreodata“ respunse osténulu la desclinit'a întrebare a sóciului seu „mi se parè pre culmea muntelui Latiale ¹⁾ langa templ'a lui Ioie. Sórele resariá de dupa munte, si umbr'a gigantica a acestuia se latíá cá o piramida preste siesu si mare departe; ci precum se redicá sórele mai in susu, umbr'a scadea si se retragea, in tóta clipit'a erá unu nou obiectu atinsu de lumina: mai antâiu naile si luntrile pre apa, dupa aceea portulu cu valurile sale saltátorie, pre incetu straluciau edificiele albe unulu dupa altulu in radiele noue, pona ce mai in urma fù luminata de sórele demanetiei insasi Rom'a maiestatica cu casele sale inalte. In adevèru erá o privire pompósa, despre care nu poteau visá cei, cari erau de desuptu.“

„Cu totulu asie, cum asceptám, Sebastiane,„ observà Pancratiu; „chiaru asie se va intemplá, candu se va iví in

1) Astadi: monte Cavo langa Albano.

acésta tiéra cuprinsa de nópte acelu sóre inca mai maiestosu. Ce spectaculu pomposu va fi, candu voru fugí mereu umbrele, si pre totu minutulu se va iví cate un'a noua din frumusetiele acum ascunse ale santei nóstre credintie, pana ce cetatea imperatésca va stralucí cá unu prototipu santu alu cetatei lui Domnedieu! Óre, cari voru traí pre acele tempuri, poté voru vedé si pretiuí aceste frumusetie? Seau voru priví numai in unu cercu strintu in giurulu seu, acoperindusi ochii cu manile, cá se nu-i orbésca stralucirea neasceptata? Nu sciu, Sebastíane, dara speru, cà tu si io vomu priví acestu spectaculu maretiu dintru o atare pusetiune, de unde singuru se póte pretiuí dupa cuviintia, — depre unu munte, care e mai inaltu, decatu unu munte de alui Ioie, decatu muntele Albanu si Olimpulu, — depre acelu munte santu, pre care sta mnelulu, sub a carui petióre isvoresce funtan'a vietiei. 1) ”

Éi si-continuara calea in tacere pe stratele pomposu luminatè 2). Ajungundu la cas'a Lucinei, si cu iubire poftindusi nópte buna unulu altuia, se parù Pancratiu a intardiá unu minutu, apoi grai:

„Mi-ai spusu in sér'a acésta ceva, Sebastíane, despre care asi dorí o deslucire mai de aprópe ”

„Despre ce ? ”

„Candu te certái cu Policarpu despre aceea, care se mérga in Campani'a si care se remana in Rom'a, te-ai promisu, cà déca vei remané aici, vei fi de totu cautu, si nu te vei espune fora de lipsa pericleloru. Dupa aceea ai adausu, cà ai avé inca si unu altu scopu, care te retiene, care inse

-
- 1) Vidi supra montem Agnum stantem, de sub cuius pede fons vivus emanat. (Vediui Mnelulu standu pre munte, de sub a carui petióre riuréza isvorulu vietiei) se díce in Oficiulu santului Clemente.
 - 2) Amianu Marcellinu naréza, cà in tempurile din urma ale imperiului stratele erau nóptea luminatè pomposu: „Et haec confidenter agebat (Gallus), ubi pernoctantium lumínium claritudo dierum solet imitari fulgorem, 1. 14, c. 1.

déca l'ai ajunge, atunci ti-ar cadé greu a stá in contr'a do-
rintiei tale, de a morí pentru Christosu."

"Si pentru ce vei asie de tare, Pancratie, a scí acestu
cugetu nebulu?"

"Pentru cà-marturisescu-sum curiosu a sci, ce scopu
póte se fia atatu de inaltu, incatu se infrene dorulu teu dupa
acelu lucru, pre care tu, cum sciu, lu-tieni de scopulu celu
mai inaltu alu crestinului"

"Mi pare reu, iubite copile, cà acum nu potu se tí-lu
spunu. Dara mai tardíu voiú se tí-lu descoperu."

"Mi promiti acést'a?"

"Cu buna séma. Se remani cu Domnedieu!"

CAPU XI.

Autorinlu catra lectoriu.

Noi voimu a ne folosí de feriele, cari le gusta Rom'a,
dupa ce si-a tramisu locuitorii sei intre colinele vecine, seau
la cóstele marine dela Genua pana la Pestu, spre a se recreá
pre uscatu si pre mare. Noi voimu a le folosí aceste, spre a
propune lectoriloru nostri ceva, ce parte respande lumina
preste cele scrise pana acum, parte-i pregatesce spre cele
urmatorie.

Form'a detotu constrinsa, in care invetiamu noi de co-
munu a cunosce istori'a baserecei stravechie, si ordulu ne-
cronologicu alu vietiei santiloru, in care o citimu noi de co-
munu, usioru póte se ne casiune o idea falsa despre starea
stramosiloru nostri crestini, si anume in dóue tipuri.

Amu poté devení la aceea idea, cà baseric'a in cele trei
vécuri d'antáiu ar fi suferitu persecutiuni crude fora intre-
rumpere; cà credintiosii aru fi serbatu intre frica si cutre-
muru cultulu loru domnedieescu in Catacumbe, si cà si-arú fi
petrecutu intru acele mai tóta viéti'a sa; cà relegiunea numai
catu ar fi tangitu, abie avendu ocaziune a se latí in afara,

Fabiol'a.

seau a se organisá in laintru, si cu atatu mai puçinu a de-svoltá óresicare splendóre; scurtu, cà acestu periodu ar fi fostu periodulu luptei si alu necesuriloru, fora celu mai micu tempu de pace si mangaiare. — De alta parte s'ar poté crede, cà aceste trei vécuri se impartu prin diece persecutiuni anumite in totu atate epoce, din cari unele tienura mai scurtu, altele mai lungu, cari inse sunt despartíte de olalta prin atari tempuri, in cari a domnitu pace deplina.

Ambele concepte sunt false, si noi vomu a reportá ade-verat'a stare a basericei crestine intre cercustarile deosebite ale acestui periodu plinu de evenimente alu istoriei ei.

Persecutiunea escata odata in contr'a crestiniloru, nececandu nu a incetatu de totu, pona ce in urma sub Constan-tinu baseric'a si-a recapatatu pacea. Déca publicá vre unu imperatu Edictu de persecutiune, acel'a arare ori se revocá, si cu tóte cà aplicarea strinsa a acelui se parea din candu in candu a se moiá seau a incetá, anume candu pasiá pre tronu vre unu imperatu mai blandu, totusi neciodata nu deveniá acel'a cu totulu litera mórta, ci remanea totudeun'a o arma periculósa in manile locutienutoriloru tirani seau netoleranti ai provinciiloru si ai cetatiloru. Pentru acést'a aflamu si in anii, ce cadeau intre persecutiunile mai mari generale, ordi-nate prin decrete nóue, atati martiri, cari au de a multiumi cununele sale seau furiei poporului, seau urei unoru dere-gatori in contr'a crestiniloru. Pentru aceea citimu si aceea, cà in o parte a imperatíei domniá o persecutiune amara in tóta furi'a sa, pona ce cele alalte parti se bucurau de pace deplina.

Unele esemple din deosebitele fase ale persecutiunei voru luminá póte mai bine adeverat'a relatiune a basericei vechie catra statu, decatu o descriere simpla.

Lectoriulu invetiatu póte se sara preste aceste digre-siuni, seau va cautá se auda repetínduise lucruri cunoscute.

Traianu necidecatu nu erá dintre imperatii tirani, ba din contra, luandu preste totu erá dreptu si blandu, si cu

tóte cà n'a publicatu neci unu Edictu nou in contr'a crestiniloru, totusi multi martiri renumiti marira pre Domnulu sub imperat'á lui, intre acest'á S. Ignatu Episcopulu Antiochiei in Rom'a, si S. Simeone in Ierusalimu. Candu a interpelatu Pliniu celu mai teneru, locutienutoriulu Bitinici pre imperatulu, ce ar fi de facutu cu crestinii adusi inaintea sa, imperatulu i-dede atare indrumare, ce arata unu gradu fórte micu de conceptulu lui de dereptate: cà adeca crestinii nu trebue cautati, inse cei acusatí se se pedepsésca. Adrianu, care nu a publicatu nece unu Edictu de persecutiune, dede totu asemenea respunsu la o asemenea interpelare a proconsululu Africeí, Sereniu Granianu. Si sub dinsulu, ba chiaru la demandarea lui, multi dintre crestini suferira martiriu crudu, anume: nemisicat'a Simforosa si cei siepte fii ai ei in Tibur seau Tivoli. O inscriptiune frumósá aflata in catacumbe amin-tesce pre Mariu, unu oficiariu june, care asemenea sub accstu imperatu si-versà sangele pentru Christosu ¹⁾ Eara Justinu martirulu, acelu mare Apologetu alu crestinismuluí, naréza, cà elu are de a multumí intorcerea sa statornicieí martiriloru de sub acestu imperatu.

Asemenea suferira multi crestini sub Septimiu Severu torture si mórte, inca inainte de ce si-ar fi publicatu acest'á Edictulu de persecutiune; asie renumitii martiri dela Scilit'a in Afric'a, si S. Perpetua si Fericitate cu soçii sei. Faptele martiriuluí cestei din urma cuprindu in sine dñariulu generósei muieri de dóuedieci de ani, ce o amintiramu antáiu, care-lu continuà ea insasi pana in diu'a din naintea mórtei sale; aceste-su unulu din cele mai frumóse si mai misícátórie monumente, carí ni-au remasu din baseric'a vechia.

Din aceste fapte istorice cunóscemu urmatóriele: cumca d'in tempu in tempu turbá in totu imperiulu o persecutiune mai activa, mai asprasi mai universalá a numelui crestinescu; dar cumca au fostu tempuri, candu acést'a persecutiune s'a

1) Roma Subterranea I. 3. c. 22.

domolitu in parte si in locuri singuratece, si cateodata sa intreruptu chiaru si preste totu. Unu asemenea casu a casiunatu, de ni-au remasu multe insciintari interesante privitorie la obiectulu nostru. Dupa ce adeca persecutiunea lui Severu incetase in alte tienuturi, o continuà Scapula, proconsulu in Afric'a, cu tirania nemiesiorata in provinci'a sa. Intru altele judecà pre Mavilu din Adrumetu, spre a fi spantecatu de fé-rele selbatece, candu elu cadìu in morbu greu. Tertulianu, celu mai vechiu scrietoriu basericescu latinu adresà catra dinsulu o scrisóre, in care-lu róga, cá se iée pre anima acésta certare, si se se caiéscá de pecatele sale. J-aduce aminte multele plage, cari ajunsera pre tiranii judeci ai crestiniloru in deosebitele parti ale lumii. Si cu tóte acestea amórea si pacinicí'a acestoru ómini santi erá totusi atatu de mare, incatu precum amintesce Tertulianu, se rogau neincetatu pentru insanetosiarea inemiciloru sei. Mai departe dice Tertulianu catra proconsulu, cà elu si-ar poté impliní diregatori'a cumu se cade si fora tirania, déca va face cá alti deregatori, Cinciu Severu p. e. insusi sioptía acusatiloru, ce se respun-da, cá se se dechiare nevinovati. Vesproniu Candidu liberà pre unu crestinn, radímatu pre acelu temeiu, cà nu cum'va dejudecarea lui se provóce turburari. Asperu nu voi se tortureze mai departe pre unu crestinu, pre care-lu vediù clatinanduse la aplicarea celoru mai mici torture, si-si desco-perì dorerea, càci i-a venitu inainte unu atare casu. Pudente citindu o denunciare, dechiarà, cà in titulu ei se afla o smin-ta in contr'a formeí, pentrucà e defaimatoria, si dupa acésta o spintecà. ¹⁾

Vedemu dara, catu demultu aterná aplicarea Edictelor imperatesci de persecutiune dela caracterulu si póte dela scopurile proconsuliloru si a judeciloru; si S. Ambrosiu spune cà unii gubernatori se mundriau cu aceea, cumca

¹⁾ Tert adv. Scapulam. c. 4.

si-au redusu spad'a din provincie, fora se o fiapetata cu sange (incruentos enses).

Din aceste usioru se póte cunósce si aceea, cà din tempu in tempu potea sé prepadésca in Gali'a, Afric'a seau Asi'a o persecutiune cruda, pona ce partea cea mai mare a basericeii se imbucurá de pace. Dara Rom'a erá fora indoiéla loculu acél'a, unde erumpeau mai adeseori dusimanéle in atatu, in catu in cele trei vécuri prime s'ar poté insemná cá unu privilegiu alu pastoriloru ei supremi, de a marturisi cu sangele seu dereptatea relegiunei, ce o invetiau. A fi alesu de Papa, insemná a se inaintá la martiriu.

Naratiunea nóstra cade in unulu din aceste periode mai lungi, in cari baseric'a gustá pace si se potea desvoltá mai liberu. Dela mórtea lui Valerianu in a. 278 nu a fostu neci o persecutiune nóua formala, cu tóte cà si acestu restempu fú maritu cu multe martirie nobili. In atare periodu poteau crestini se-si eserceze relegiunea sa deplinu, ba chiaru cu splendore. Cetatea erá impartita in districte seau parochie, din cari fiacare avea „titlulu,“ va se díca, baseric'a sa propria, in care sierbiau preoti, dfaconi si clerici de gradulu mai diosu. Se ajutau seracii, se visitau morbosii, se invetiau catecumenii, se aministrau sacramentele, se tie-ne in tóta diu'a sierbitiu domnedieescu, se efeptuiu prin preotii fiacarui „titlu“ canónele penitintiali, se faceau contribuiri pentru aceste si alte scopuri, cari erau in referintia cu binefacerea si ospetaritatea basericésca. Spunu, cà sub pontificele Corneliu in a. 250 avea Rom'a 46 de preoti, si 108 clerici de gradulu mai diosu, cari traiau din daruirile credintiosiloru cu mai multi de 1500 de veduve si seraci ¹⁾. Numerulu preotiloru, cum marturisesce S. Optatu, erá totudeun'a cam amesuratu numerulu paróchieloru romane.

De si mormentele martiriloru in catacumbe remaneau in aceste tempuri de pace obiepte de veneratiune; de si ace-

1) Eus. tst. bas. 6, 43.

ste asile ale persecvatorilor se conserbau in ordu si in stare buna, totusi nu erau atunci aceste ordinariile locuri pentru sierbitiulu domnedieescu. Basericele, de cari feceramu amintire, erau adese ori publice, largi, si inca pompóse, si paganii se indatinau a fi de faia la predicele tienute acolo, si la acele parti ale liturgiei, la cari le-erá iertatu catecumeniloru. De comunu inse basericele erau in case private; precum se vede, se aplicau spre acestu scopu acele sale mari seu triclinie, ce se aflau in casele mai de frunte; asie scimu, c multe dintre basericele romane au fostu la inceputu de felulu acest'a. Tertulianu amintesce si locurile de inmormentare a crestiniloru cu atare nume si in atare modu, din care se vede, că aceste erau de asupr'a pamentulu; elu adeca le asémena cu ariele de amblatitu, cari cu buna séma erau sub ceriu liberu (Tert. adv. Scap. c. 3.)

O datina vechia romana ne delatura indoiél'a, carea o-amu poté avé, c anume nu ar ff potutu se convina unu numeru mai mare de persóne in locurile aceste, fora de a trage asupra-si luarea aminte, si a sterni persecutiune prin acést'a. Avutii adeca se indatinau a tiené in tóta demanét'i'a unu feliu de primire dupa scolatu, la care se aflau de faia clienti seu omeni, cari depindeau dela dinsii, tramisi de ai amiciloru sei, sclavi si libertini. Unii dintre acest'ia se lasau, se intre in curtea din laintru, unde se aflá domnulu casei; altii numai catu se insciintiau, si apoi se dimiteau. Aste-feliu afara de sclavii de casa, de negociatori si alti asemenea, poteau si altii cu sutele se intre seu se ésa pre usi'a cea mare seu cea din deretu, fora de a sterni óresicare luare aminte.

Se mai aflá inca in viét'i'a soiala a crestiniloru vechi si o alta ivéla démna de insemnatu, carea abie amu crede-o, déca n'amu aflá pentru dins'a adevierintie in faptele cele mai autentice ale martíriloru, si in istori'a basericei, intielegu: tainuirea ghibacia a credintiei sale. Nu póte fi indoiéla, c se aflau persóne in soietati-le cele mai de frunte, in diregatoriele innalte de statu, si chiaru impregiurulu personei im-

peratului, cari erau crestini, fora se se fia nedaitu despre acést'a si cei mai intemi amici ai loru pagani. Ba au fostu casuresi, candu nece consangeni de aprópe nu sciau nimic despre aceea. Firesce, crestinii nu se folosira spre pasterarea acestui secretu neci de mintiuna, neci de prefacatura, si preste totu neci de o fapta, carea nu s'ar fi potutu uní cu moralitatea si adevverulu crestinescu; dara se folosira de tóta precautiunea, ce se póte compune cu cea mai deplina adevverime, spre a tiené ascunsu crestinismulu din naintea ochiloru multimei ¹⁾.

Dara precatu de lipsa potù se se véda acést'a precautiune, spre a prevení persecutiuni reutatióse, preatatu de rele urmari avù ea adese ori pentru aceea, cari o observau. Lumea pagana, lumea puterei, a influintiei si a statului, lumea care facea si aplicá legile dupa placulu seu, lumea, care se semtí impregiurata, impluta, si strabatuta de o putere misteriósa, carea se latia fórté — fora se scia cine-va cum, si carea avea o inriurintia — fora se scia cine-va prin ce. Familiile se rapiau in uimire, aflandu, cà unu natu seu o nata s'a alaturatu acestei legi nóue, despre carea neci nu presupuneau, cà ar fi venitu cu aceea in atingere, si pre carea ei in fantasi'a loru inferbintata si dupa prejudeçiele fórté latíte o tie-neau de neroda, indiositória si contrasoçiala. Pentru acést'a

¹⁾ De securu nimic nu erà mai greu, decatu candu voiá o mulere a tiené asounsa relegiunea sa din naintea barbatului seu; totusi Tertulianu presupue, cà acést'a nu a fostu lucru neindatinatu; pentru cà vorbindu despre aceea, cum si-a intinsu o mulere sie sant'a Cuminecatura la cas'a sa, precum erà acést'a in datina in acestu tempu de persecutiune, díce: „Se nu scia barbatulu teu, ce gusti tu in secretu inaintea toturoru altoru mancari; si déca ar soi ceva, nu va crede, cà e aceea, ce se díce a fire.“ (Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes; et si sciverit panem, non illum credit esse, qui dicitur). Ad uxorem 1. 2. c. 5. Din contra in altu locu vorbesce de unu barbatu si o mulere crestina, cari si-au intinsu unulu altuia sant'a Cuminecatura. De monogamia c. 11.

erá ur'a in contr'a crestinismului atatu política, catu si relegiósá: relegiunea crestina se priviá de neromana; se credea, cà crestinii au interesu, care stà in contradicere cu latirea si fericirea imperatiei, si cà asculta de o putere spiretuala nevediuata. Crestinii erau insemnati cá „irreligiosi in Caesares“ cá nelegali catra imperati, si acést'a erá destulu. Dereptu aceea securanti'a si pacca loru aterná multu dela umorulu poporulu. Déca-i succese vreunui demagogu seau fanaticu a atítiá poporulu, nu erá in stare neci incredintiarea loru, cumca acusarile aduse in contra-le sunt false, neci traiulu loru pacnicu, neci regulele vietici civilisate se apere pre crestinii in contr'a mesurorulu de persecutiune, cari poteau se se aplice oricandu fora pedépsa.

Dupa abaterca acést'a se apucamu eara firulu naratiunei nóstre.

CAPU XII.

L u p u l u s i v u l p e a .

Aieptarile slavei nu remasera fora impresiune asup'r'a necuratei anime alui Corvinu. Ur'a acestei slave in contr'a crestinismului proveniá de acolo, cà un'a dintre desputóriele ei de mai nainte facunduse crestina, eliberà toti cei aléti sclavi ai sei, eara pre Afr'a (seau Jubal'a, cum se numiá in adevéru) a dat'o unui altu domnu, fiindu, cà nu tienea a fire cu svatu, se daruiesca libertate unei persóne de caracteru asie periculosu.

Corvinu vediu se adese ori pre Fulviu in baie si in alte locuri publice de petrecere, lu amirase si-lu invidiasse pentru infaçisirea lui din afara, pentru imbracamentea si conversarea lui. Inse dupa natur'a sa neindemanateca, spariósá si murmurósá nu ar fi avutu necicandu curagiulu, se-lu agraiésca, déca nu ar fi descoperitu acum, cà acel'a, de si e mai rafinatu, e inse din cresetu pana in talpe chiaru asie omu

de nimica, cá elu însusi. In agerimea si ghibac'á lui Fulviu vedea elu o întregire bine-venita a naturei sale grosolane, carei i-lipsíau cu totul aceste însusiri; de alta parte inse brutal'a sa putere si nesentitóri'a sa cutezare voru poté fi pentru acele daruri mai inalte — cum cugetà dinsulu — aliati bineveniti. Elu avéa pre junele strainu in mana, dupa ce-i cunoscù prin atare modu caracterulu adevveratu; se detiermurì dar a probá, se faca legatura cù unu atare omu, care altcum ar poté se devina pentru dinsulu unu rivalu periculosu.

Cu vreo diece dile dupa scen'a descrisa mai in urma, tandaliá Corvinu de ici colea in gradinele lui Pompeiu. Aceste cuprindeau totu spatiulu impregiurulu teatrului lui Pompeiu, in apropiarea piatiei Farnese de acum. Unu focu sub domnirea lui Carinu nimicì partea edificiului numita scena, si Diocletianu lasà, se se restatornicésca pomposu. Gradinele aceste se destingeau de altele prin sirele de platani, cari formau promenade placute si umbrose. Afara de aceea erau infrumsetiate prin multe statue de animale selbatice, prin fontane saritóriie, si apaducte artificióse. Corvinu tandalindu observà pre Fulviu, si merse dereptu la elu.

„Ce vrei?“ întrebà strainulu cu o uimita si despretiuitória privire la imbracaméntulu negrigitu si méseru alui Corvinu.

„O vórba cu tine, care póte fi folositória pentru tine si pentru mine.“

„Despre cea din urma nu me indoiescu; dara ce mi-ai poté tu spune, ce se-mi fia mie spre folosu.“

„Fulvie, io sum atare omu, care spune verde, ceea ce sentiesce: io nu pretindu cultur'a si eleganti'a ta; inse noi amendoi avemu un'a si aceeasi maiestria, si pentru acést'a avemu totu aceleasi sentiuente.“

Fulviu se suprinse si rosì tare; dupa aceea-i dîse cu unu aeru despretiuitoriu: „ce socoti tu, omule?“

„Déca ti-ai inchisu pumnulu pentru aceea, cá se-ti vedu

anelele cele frumoase pe delicatele tale degete, e foarte frumos. Inse deca voiesci a me amenintia cu elu, asie-ti ascunde numai eara man'a in incretiielele togei. Acest'a va fi mai cu svatu.“

„Gata pre scurtu omule! Te intrebu inca odata, ce socoti?“

„Socotu, Fulvie,“ i-siopti la urechia „ca esti spionu si denuntiatoriu.“

Fulviu se sparia, dara reculegunduse numai decatu, i-dise: „Cu ce dreptu poti redica o invinovatire atatu de urita in contr'a mea?“

„Tu ai descoperitu,“ dise Corvinu intonandu aspru cuventulu acest'a, „tu ai descoperitu o conjuratiune in resaritu, si Diocletianu“ —

Fulviu nu-lu lasa se vorbesca mai departe, si-lu intreba: „Care-ti e numele, si cine esti?“

„Jo sum Corvinu, fiulu lui Tertulu a prefectului cetatei.“

Acest'a se paru a desluci tote, si Fulviu i-dise cu tonu alinatu: „Nu graf aici nemicu mai multu; vedu venindu nesecari cunoscuti. Mane la reversatulu dioriloru me vei afla stravestitu pre calea patricia (vicus patricius) in foisiorulu scaldeloru lui Novatu; atunci potemu vorbimai multe despre acesta.“

Corvinu se reintorse a casa, multumitu cu prim'a sa proba diplomatica, si-si procurà dela unulu din slavii parintelui seu unu vestmentu inca si mai reu, decatu cum portà elu de comunu, si candu crepà de diu'a urmatoria a fostu la locul prefiptu. Trebuì se ascepte multu, si-si mai perduse pacienti'a, candu vediu in urma pre noulu seu amicu venindu catra dinsulu.

Fulviu era invelitu cu unu surtucu, cu care si-coperise si faci'a, si salutà pre Corvinu astfeliu:

„Buna demanètia, fartate; me temu, ca te am facutu se ascepti in aerulu acestu rece de demanètia, langa ce esci imbracatu cam subtire.“

„Marturisescu“ raspunse Corvinu „m'asi fi uritu, déca nu m'asi fi desfatatu cumplitu si totu odata uimitu, de ce vediu intr' aceea.“

„Si ce se fia acést'a?“

„Fórte de demanétia, credu cà cu multu mai nainte, de ce asi fi venitu aici, se strinse din tóte partile adunarea cea mai rara de subieptele celè mai misiele, ce numai se potu vedé: orbi, schiopi, schidole, betrani, si diformi de totu feliu lu potintiosu; toti se ducu prin usi'a din deretu colo in cas'a aceea din strat'a cea strinta. Pre port'a din nainte intrara mai multe persóne, cari nesmintitu se tienu de o alta clasa.“

„Ore cine, locuiesce acolo? Se pare a fi o casa mare betrana, dar in cat'va ruinata.“

„Aceea e a unui patriciu betranu, fórte avutu, ci cum se spune fórte scumpu. Dar en cauta acolo vinu cara orecati.“

In minutulu acést'a se ivì unu mosiu fórte debilu, inclinat de sarcin'a aniloru, condusu de o copila tenera si voiósa, care vorbiá cu dinsulu amicalu si dulce.

„Indata suntemu acolo“ dîse ea catra dinsulu „inca numai cati-va pasi, dupa aceea poti se siedì, si se te odinesci.“

„Multumescu fic'a mea“ raspunse sirmanulu betranu „catu de buna esti tu, cà venisi asie de demanétia la mine.“

„Sciám“ dîse ea „cà ai lipsa de ajutoriu, si fiindu cà a casa io sum cea mai de prisosu, cugetai, se vinu se te conduc.“

„Totu am auditu, cà orbii sunt egoisti, si acést'a s'ar poté esplicá; dara tu Cecilia! a buna séma esti o esceptiune“

„Neci decatu, chiaru acést'a e si datin'a mea, se fiu egoista.“

„Cumú intielegi acést'a?“

„Asie, antâiu folosescu ochii tei, a dóu'a gustu acea bucuria, a te poté conduce. „Jo am fostu ochiu celui orbu,“ acést'a esti tu; si „petioru celui chiopu,“ ¹⁾ acést'a sum io.

¹⁾ Jobu 29, 16.

Dupa cuventele aceste ajunsera la usia.

„Copil'a e órba“ díse Fulviu catra Corvinu „nu vedi catu de oblu merge, fora se caute in derépt'a seu stang'a.“

„Vedu“ respunse celu alaltu. Dar totusi dóra nu e acest'a loculu, despre care se vorbesce asie de desu, unde se aduna cersítorii, si orbii vedu, schiopii ambla, si toti se óspeta la olalta. Credu, cà acesti omeni sunt de totulu altii, decum sunt cersítorii depre puntea Ariciana. ¹⁾ Ei se porta cuviintiosu, ba se vedu voiosi, si neci unulu nu me agrai in trécatu pentru elemosina.“

„E ceva fórte desclinitu, si asi dorí se descoperu acestu secretu. Póte cà ni s'ar intinde ocasiune spre o tréba buna. Díci, cà patriciulu betranu e fórte avutu?“

„Cumplitu de avutu!“

„Hm! cum amu poté óre intrá?“

„Io sciu cum. Mi-voiu trage caltiunii, voiu schiopetá de unu petioru cá unu schilavu, si alaturandume celei mai de antáiu grupe de acesti omeni minunati, voiu intrá cu dín-sii, si voiu face, ce voru face ei.“

„Ast'a abie-ti va succede. Crede-me, cà acesti omeni sunt la cas'a acést'a toti cunoscuti.“

„De securu nu; càci mai multi me intrebara, de e acést'a cas'a dómnei Agneta?“

„A cui casa?“ intrebà Fulviu tresarindu.

„Ce me privesci asie de curiosu?!“ díse Corvinu. „Ca-s'a e a parintiloru ei, dara Agnet'a e mai cunoscuta, decatu acestia, càci dín-s'a e o ereditória juna, mai asie de avuta cá vér'a sa Fabiol'a.“

Fulviu se cugetà unu minutu. Unu prepusu a trecutu prin mintea lui, carele inse a fostu cu multu mai vicleanu si

¹⁾ Loculu acest'a erá in nume reu in Rom'a, cá unu locu, unde petreceau cersítorii importuni si larmuitori.

mai momentos, decatu se-lu fi potutu cuminecá durului seu soçiu. Dereptu aceea dîse lui Corvinu:

„Déca credi, cà acesti omeni nu-su cunoscuti la cas'a acést'a, probéza-ti planulu. Io am convenitu odata cu dómn'a ast'a, si voiu se facu prob'a mea la usi'a cea dîn nainte. Astfeliu avemu o cale dupla, pentru de a ajunge la scopu.“

„Scii tu, Fulvie, ce cugetu io?“

„Fora induiéla ceva forte fromosu.“

„Cugetu, cà déca ne unimu noi ambii la o intreprindere, avemu totudeun'a dóue carari catra tient'a nóstra.“

„Cari se fia acele?“

„Calca vulpei si a lupului, candu se conjura acestia a nevali asupr'a unei turme.“

Fulviu aruncà o privire otierita asupr'a lui Corvinu, carea elu i-o reintórse cu o chiorare urita. Apoi se despartîra, si merse fiacare pre calea sa.

CAPU XIII.

B i n e f a c e r e .

Noi n' amu voi a intrá in cas'a Agnetei nece cu lupulu nece cu vulpea; se ne straportamu dara numai decatu cu cugetulu in laintrulu acelei.

Parintii Agnetei se trageau din o prosapia vechia de frunte; famili'a loru nu acum in tempulu mai dîn urma s'a fostu intorsa la crestinismu, ci marturisì credinti'a dejã in mai multe generatiuni. Precum se pretiuíã in familiile pagane suvenirea stramosiloru, cari celebrasera vré unu triumfu, seau portasera diregatorie innalte de statu, asie in acést'a si alte case crestiné se pastrá cu reverintia pia si munda plina de iubire suvenirea aceloru membrii ai familiei, cari in cei din urma o suta cincidieci seau mai multi ani si-

eluptara finiculu martiriului, seau portara diregatorie innalte basericesci.

Asie se nobilita famili'a acést'a. si unu torinte neintre-ruptu de sange versatu pentru Christosu curgealanga ramurile incovoióse ale arborelui genealogicu: dara trupin'a-i neciodata nu s'a taiatu, ci a invinsu vífore repetite. Acést'a ar poté fi batutoriu la ochi: inse déca vomu recugetá, cum iéu parte unii osteni la o espeditiune intréga de bataie, fora a fi raniti, seau cum traiescu unele familie nemicsiorate dupa ciuma, asie nu ne potemu mirá, déca provedinti'a. care a veghiatu asupr'a basericei sale, a serbatu in dinsa prin familieie vechie caten'a lunga, neintrerupta a Tradiúnei, asie incatu crestinii poteau dice: „De nu ni-ar fi lasatu nóue Domnulu Sabaotu semintia, amu fi fostu cá Sodom'a. si ne-amu fi asemenatu Gomorei.“ (Isai. 1,9.)

Tóta marirea si sperarea acestei familie se concentrá acum in un'a, a carei nume e cunoscutu lectoriloru nostri, in Agnet'a, unic'a fiia a acestei case vechie. Ea fú daruita parintiloru sei in atare tempu, candu acum incepuse a peri sperarea pentru necurmarea familiei loru. Din copilaria sa dovedí unu sentimentu atatu de delicatu, o minte atatu de docibila si intielépta, unu sufletu atatu de blandu sinevinovatu, in catu ea crescuse cá obieptulu amórei si mai a mirarei la tóta casa, incependu dela parinti pana la sclavulu celu mai din urma. Nimicu nu se parea a intiná seau a stricá natur'a ei detotu cuviósa, ci insusirile ei cele bune se desvoltau in o proportiune frumósa, si infloriseru in aceea etate tenera, in carea amu inceptu a o cunósce, intr'o insoáire marétia de gratia si intieptiune. Avendu sentiulu piu alu parintiloru sei, chiaru atatu de puáinu i-pasá de lume, cá acestora. Ea locuíá cu dinsi in o parte mica a casei, ce erá mobilisata frumosu, dara nu pomposu, si chivernisirea casei corespundea tuturoru trebuintieloru loru. Aici primiau pre cunoscutii, cu cari remasera in relatiune amicala. Numerulu acestoru erá micu, fiindu cá ei neci banchete nu dau, neci nu luau parte

la atari. F'abiol'a veniá catcodata la cas'a loru, de si Agnet'a mai bucurosu o visitá pre acést'a la cas'a ei; ea se dechiará adese ori amicei sale celei tenere, catu de tare se bucura de diu'a, intru care dins'a va pasi la o casatoria cuviintósa, si va infrumosetiá eara si va deschide tóta pompós'a casa. Cáci pre langa tóta legea Voconiana „in contra moscenirei femeiloru“ ¹⁾ carea acum erá de totu invecchita, eredíse Agnet'a catra bunurile sale parintiesci inca insemnata parte dela alti consangeni ai sei.

Firesce ospetii pagani ascrieau cu totii simpl'a mobiliare a casei si simpl'a vietuire a domniloru ei scumpiei loru, si calculau, catu de multu au potutu se immultiésca avutí'a parintii sgarciti. Ei credeau, cà dincolo de parietele tare de scandure, ce despartiá curtea a dou'a tóta casa e nefolosita si ruinata. Ci nu erá asie. Partea d'in laintru a casei, carea stá din o curte larga, din o gradina, si din o sala de prandítu seuu tricliniu in vecinatate-i, ce erá stramutata in o baserica, si partea casei mai de susu, in care poteai se intri de acolo, erá destinata fapteloru binefacerei, pre carea baseric'a o considerá ca pre o parte esentiala a activitatei sale. Aceste steteau sub preveghierea si conducerea lui Reparatu diacónulu, si alui Secundu esorcistulu, caroru erá incredintiata din diregatoria dela pap'a grigea pentru morbosii, méserii, si strainii acestei regiuni. Cu cinci ani mai nainte adeca impartise pap'a Caiu cetatea pentru scopulu acest'a in siepte regiuni, si le incredintiase celoru siepte diaconi ai basericii romane.

Erau anumite camere destinate pentru strainii, cari veniau la Rom'a din alte baserici departate cu epistola recomandatória; si acestia acolo si mancau. De asupr'a erá unu spitalu pentru cei ce jacea la patu, imbetranitii si morbosii

1) Ne quis haeredem virginem, neque mulierem faceret. — Nimene se nu faca pre vre o vergura, seuu pre vre o femeia de moscenitória. Cicerone in Verr. 1.

nutriti de diaconese si alti credintiosi, cari voiau se íce parte la acést'a fapta a iubirei crestinesci. Acolo si-avea si fét'a cea orba chili'a sa, de si aceea, precum vediuramu, nu voiá se mance a casa. Tablinulu seau archivulu, carele in casele romane de comunu se aflá in foisiorulu medilocú intre ambe curtile din laintru, sierbiá de cancelaria si archivu pentru causele acestui institutu de binefacere, si pentru pastrarea documenteloru, cum sunt faptele martiriloru, cari se consemnau de notariulu acelei regiuni. Pap'a s. Clemente I. denumí siepte notari de acest'á pentru cele siepte regiuni ale cetatei.

O usia legá locuinti'a familiei cu aceste institute de binefacere. Agnet'a erá indatinata din copilaría a intrá si a esí din ea mai de multe ori in dí, si a petrece acolo óre intregi; cá angerulu luminei respandífa dins'a mangaiere si bucuria intre morbosi si patimitori, ori in catrau se iviá. Cas'a acést'a se potea dar cu dreptu numí cas'a seraciloru si a morbosiloru acelei regiuni seau a districtului de binefacere si ospetaritate, in care jacea; spre scopulu acést'a erá intrarea prin posticu seau usi'a din deretu, carea se deschidea spre o strada angusta si puçinu amblata. Nu e mirare, cà la atare dispusetiune proprietarii casei nu aveau se-si bata multu capulu, spre ce se spesésca averea sa.

Audíramu, cum rogá Pancratiu pre Sebastíanu, cá se se ingrigésca de impartírea argintarfeí si a juvaereloru sale intre seraci, fora de a se numí posesoriulu. Sebastíanu nu seuitá acést'a incredintiare, si alese cas'a Agnetei cá cea mai apta spre scopulu acést'a. In demanéti'a descrisa trebuiá se se intemple impartírea; alte regiuni a cetatei si-tramisera seracii sei petrecuti de diaconi, precandu Sebastíanu, Pancratiu si alte persóne mai inalte intrara pre usi'a din nainte, cá se fia de facia la impartíre. Órecati dintre acest'á au fostu, pre cari i-vediuse Corvinu intrandu.

CAPU XIV.

Estremele se atingu.

Chiaru la tempulu seu sosí o céta nóua de seraci, carei se alaturà si Corvinu, si luandu afora modest'a loru portare i-imità in tóte cu mare indemanetate. Elu stetca destulu de aprópe de dinsii, cá se póta audí cum dícea fiacare intrandu „Deo gratias” — „multiumita lui Domnedieu.” Acést'a erá devisa nu numai crestina, ci catolica; pentru cà S. Augustinu naréza, cà ereticii (Donatisti) batjocuriau pre catolici pentru folosirea acestui cuventu, de óra ce acést'a nu e salutare, ci mai multu respunsu; catolicii totusi retienura acést'a dícala santíta prin datin'a evlaviósa. Si adi se póte audí cuventulu acest'a in Itali'a la asemenea ocasiuni.

Corvinu rostí cuventulu misteriosu, si intrà fora impedecare. Merse dupa cei alalti imitandu misícările si manier'a loru acuratu, si ajunsse in curtea din laintru a casei, carea erá deja plina de seraci si nepotintiosi. Barbatii stetera de o parte, si femeile de alt'a. In capetulu curtei sub foisioru steteau mai multe mese pline cu argintarie scumpe, langa acést'a o mésa cu juvaere pompóse. Doi aurari mesurau si pretiuiau cu grigia aceste odóre; langa ele jaceau banii, ce voiau se-i dé pentru sele, si cari erau se se impartiésca intre seraci.

Corvinu inghitiá tesaurulu cu ochii sei lacomi. Lui i-ar fi placutu, se le aiba tóte, si se sentiá mai ispititu a sarí la ele, a apucá ceva din dinsele, si apoi a o tuli la fuga. Dara vediù indata, cà acést'a ar fi nebunia, si se detiermuri a asceptá, pana ce si-va capetá partea sa, si intr'aceea a bagá sém'a la tóte acuratu in folosulu lui Fulviu. Ci indata cunoscut, cà pusetiunea sa póte devení periculósa. Seracii convorbiau la olalta cu incredere, si se preambulau in susu si in diosu; pre

Fabiol'a.

7

nutriti de diaconese si alti credintiosi, cari voiau se iée parte la acést'a fapta a iubirei crestinesci. Acolo si-avea si fét'a cea orba chili'a sa, de si aceea, precum vediuramu, nu voiá se mance a casa. Tablinulu seau archivulu, carele in casele romane de comunu se aflá in foisiorulu medilocfu intre ambe curtile din laintru, sierbiá de cancelaria si archivu pentru causele acestui institutu de binefacere, si pentru pustrarea documenteloru, cum sunt faptele martiriloru, cari se consemnau de notariulu acelei regiuni. Pap'a s. Clemente I. denumí siepte notari de acestía pentru cele siepte regiuni ale cetatei.

O usia legá locuinti'a familiei cu aceste institute de binefacere. Agnet'a erá indatinata din copilaría a intrá si a esí din ea mai de multe ori in dí, si a petrece acolo óre intregi; cá angerulu luminei respandía dins'a mangaiere si bucuria intre morbosi si patimitori, ori in catrau se iviá. Cas'a acést'a se potea dar cu dreptu numí cas'a seraciloru si a morbosiloru acelei regiuni seau a districtului de binefacere si ospetaritate, in care jacea; spre scopulu acést'a erá intrarea prin posticu seau usi'a din deretu, carea se deschidea spre o strada angusta si puçinu amblata. Nu e mirare, cà la atare dispusetiune proprietarii casei nu aveau se-si bata multu capulu, spre ce se spesésca averea sa.

Audíramu, cum rogá Pancratiu pre Sebastíanu, cá se se ingrigésca de impartírea argintaríei si a juvaereloru sale intre seraci, fora de a se numí posesoriulu. Sebastíanu nu seuitá acést'a incredintiare, si alese cas'a Agnetei cá cea mai apta spre scopulu acést'a. In demancti'a descrisa trebuia se se intemple impartírea; alte regiuni a cetatei si-tramisera seracii sei petrecuti de diaconi, precandu Sebastíanu, Pancratiu si alte persóne mai inalte intrara pre usi'a din nainte, cá se fia de facia la impartíre. Órecati dintre acestía au fostu, pre cari i-vediuise Corvinu intrandu.

CAPU XIV.

Estremele se atingu.

Chiaru la tempulu seu sosí o céta nóua de seraci, carei se alaturà si Corvinu, si luandu afora modest'a loru portare i-imità in tóte cu mare indemanetate. Elu stetea destulu de aprópe de dinsii, cá se póta audí cum dicea fiacare intrandu „Deo gratias” — „multiumita lui Domnedieu.” Acést'a erá devisa nu numai crestina, ci catolica; pentru cà S. Augustinu naréza, cà ereticii (Donatisti) batjocuriau pre catolici pentru folosirea acestui cuventu, de óra ce acést'a nu e salutare, ci mai multu respunsu; catolicii totusi retienura acést'a dícala santíta prin datin'a evlaviósa. Si adi se póte audí cuventulu accst'a in Itali'a la asemenea oca-siuni.

Corvinu rosti cuventulu misteriosu, si intrà fora impecare. Merse dupa cei alalti imitandu misícarile si manier'a loru acuratu, si ajunse in curtea din laintru a casei, carea erá deja plina de seraci si nepotintiosi. Barbatii stetera de o parte, si femeile de alt'a. In capetulu curtei sub foisioru steteau mai multe mesc pline cu argintarie scumpe, langa acést'a o mésa cu juvaere pompóse. Doi aurari mesurau si pretiuiiau cu gri-gia aceste odóre; langa ele jaceau banii, ce voiau se-i dé pen-tru sele, si cari erau se se impartiésca intre seraci.

Corvinu inghitiá tesaurulu cu ochii sei lacomi. Lui i-ar fi placutu, se le aiba tóte, si se semtiá mai ispititu a sarí la ele, a apucá ceva din dinsele, si apoi a o tuli la fuga. Dara vediù indata, cà acést'a ar fi nebunia, si se detiermuri a asce-ptá, pana ce si-va capeté partea sa, si intr'aceea a bagá sém'a la tóte acuratu in folosulu lui Fulviu. Ci indata cunoscu, cà pusetiunea sa póte devení periculósa. Seracii convorbiau la olalta cu incredere, si se preambiau in susu si in diosu; pre

Fabiol'a.

7

nutriti de diaconese si alti credinciosi, cari voiau se iée parte la acéstiá fapta a iubirei crestinesci. Acolo si-avea si féta cea orba chilia sa, de si aceea, precum vediaramu, nu voia se mance a casa. Tablinulu seuu archivulu, carele in casele romane de comunu se afa in foisiorulu mediiociu intre ambe curtile din lăintru, sierbia de cancelaria si archivu pentru causele acestui institutu de binefacere, si pentru pastrearea documentelor, cum sunt faptele martirilor, cari se consemnau de notariulu acelei regiuni. Papa s. Clemente I. denumi siete notari de acestia pentru cele siete regiuni ale cetatei.

O usia legá locuintia familiei cu aceste institute de binefacere. Agnetă erá indatinata din copilăria a intrá si a esi din ea mai de multe ori in di, si a petrece acolo óre intregi: cá angerulu luminei respandia dins'a mangaiere si bucuria intre morbosi si patimitori, ori in catrau se ivia. Casa acéstiá se putea dar cu dreptu numi casa seraciloru si a morbosiloru acelei regiuni seuu a districtului de binefacere si ospetaritate, in care jacea: spre scopulu acéstiá erá intrarea prin posticu seuu usia din deretu, carea se deschidea spre o strada angusta si puçinu amblata. Nu e mirare, cá la atare dispusetiune proprietarii casei nu aveau se-si bata multu capulu, spre ce se spesésca averea sa.

Audiramu, cum rogá Pancratiu pre Sebastianu, cá se se ingrigésca de impartirea argintariei si a juvaereloru sale intre seraci, fora de a se numi posesoriulu. Sebastianu nu seuită acéstiá incredintiare, si alese casa Agnetei cá cea mai apta spre scopulu acéstiá. In demanetiá descria trebuia se se intemple impartirea; alte regiuni a cetatei si-tramisera seracii sei petrecuti de diaconi, precandu Sebastianu, Pancratiu si alte persóne mai inalte intrara pre usia din nainte, cá se fia de facia la impartire. Órecati dintre acéstiá au fostu, pre cari i-vediuise Corvinu intrandu.

CAPU XIV.

Estremele se atingu.

Chiaru la tempulu seu sosí o céta nóua de seraci, carei se alaturà si Corvinu, si luandu afora modest'a loru portare i-imità in tóte cu mare indemanetate. Elu stetea destulu de aprópe de dinsii, cá se póta audî cum dîcea fiacare intrandu „Deo gratias” — „multiumita lui Domnedieu.” Acést'a erá devisa nu numai crestina, ci catolica; pentru cà S. Augustinu naréza, cà ereticii (Donatisti) batjocuriau pre catolici pentru folosirea acestui cuventu, de óra ce acést'a nu e salutare, ci mai multu respunsu; catolicii totusi retienura acést'a dîcala santîta prin datin'a evlaviósa. Si adi se póte audî cuventulu acest'a in Itali'a la asemenea oca-siuni.

Corvinu rostî cuventulu misteriosu, si intrà fora impecare. Merse dupa cei alalti imitandu misîcarile si manier'a loru acuratu, si ajunsse in curtea din laintru a casei, carea erá deja plina de seraci si nepotintiosi. Barbatii stetera de o parte, si femeile de alt'a. In capetulu curtei sub foisioru steteau mai multe mesc pline cu argintarie scumpe, langa acést'a o mésa cu juvaere pompóse. Doi aurari mesurau si pretiuiau cu gri-gia aceste odóre; langa ele jaceau banii, ce voiau se-i dé pen-tru sele, si cari erau se se impartíesca intre seraci.

Corvinu inghitiá tesaurulu cu ochii sei lacomi. Lui i-ar fi placutu, se le aiba tóte, si se semtiá mai ispititu a sarí la ele, a apucá ceva din dinsele, si apoi a o tuli la fuga. Dara vediù indata, cà acést'a ar fi nebunia, si se detiermurî a asce-ptá, pana ce si-va capetá partea sa, si intr'aceea a bagá sém'a la tóte acuratu in folosulu lui Fulviu. Ci indata cunoscù, cà pusetiunea sa póte devení periculósa. Seracii convorbiau la olalta cu incredere, si se preambulau in susu si in diosu; pre Fabiol'a.

elu nimene nu-lu bagá in séma. Nu preste multu vediù cativa juni fôrte amicali dara si fôrte ocupati fugindu in susu si in diosu, cari pre semne aveau ceva diregatoría. Acest'á portau vestmentulu, care elu lu cunoscea sub nume de dalmatica, — asie numitu dupa originea sa dalmatica, — va se dica, portau preste tunica in loculu togei o tunica mai scurta, strinta, cu manice largi, dara nu tare lungi ori falfaitórie. Acest'a erá vestmentulu, care lu portau d'áconii nu numai in baserica la sierbitiurile serbatoresci, ci si la implinfræa celei alalte parti a diregatoriei sale, — la grigi'a pentru morbosi si seraci.

Acesti diregatori pusera pre omeni in ordine; fiacare se vedea, cà cunósce pre aceia, cari se tieneau de districtulu seu, si i-duceau in unu locu deosebitu a foisiorului. Ci fiindu cà nece unulu nu recunoscù pre Corvinu, cá pre unulu din seracii sei, asie remase in urma singuru singurelu in midt-loculu curticii. Chiaru si unu spiretu atatu de tempitu, cum erá alu lui, trebuiá se cunósca pusetiunea extraordinaria, in care cadiuse. Ací stá elu, fiulu prefectului cetatei, a carui detorintia erá a pedepsi pre atari vatematori ai dereptului de casa, cá unu nevalitoriu in partea cea mai din laintru a unei case de frunte; prin insielatiune si-castigase intrare; imbracatu cá cersítorii se alaturase ataroru omeni; ce fire-sce, cà presupune unu scopu reu, seau celu puçinu nelegalu. Privindu catra usia cugetá se fuga; dar vediù, cà aceea este pedíta de unu omu betranu, cu numele Diogenu, si de duoi fii ai lui poternici, cari abie si-poteau infrená mani'a pentru nerusínarea acést'a, de si acést'a nu o aretau, decatu prin priviri intunecóse, si prin musicarea buzeloru. Vediù, cà tenerii d'áconi vorbescu de dinsulu, si-si atientescu cate odata ochii la elu; i-se pareá, cà si orbii — si invólba ochii catra dinsulu, si schidólele sunt gat'a a-si intórce cârjele cà baltagie in contra lui. Numai o mangaiere avea, erá adeca invederatu, cà nimene nu-lu cunósce, si sperá, cà va scorní ceva desvinuire, cá se póta scapá din clesce.

In fine se duse la elu dfaconulu Reparatu, si-lu agrai cu omen'a: „Tu nu te tieni, cum se vede, neci de un'a din regiunile, cari sunt chiamate adi aici. Unde locuesci?“

„In regiunea Altei semite.“¹⁾

Respunsulu acest'a areta impartirea Romei politica, eara nu basericésca; cu tóte aceste Reparatu continuà: „Alta semita se tiene de regiunea mea, si io nu-mi aducu aminte, se te fiu vediutu cand'va.“

Candu respicà cuventele aceste, cu uimire vediù dfaconulu, cà strainulu devenise galbinu cá cér'a, tremurá, si erá gat'a se cada, precandu ochii si-i atienti catra usi'a, ce ducea din curte in locuinti'a parintiloru Agnetei. Reparatu inca privi intr' acolo, si vediù pre Pancratiu intrandu chiaru atunci, si intrebandu pre Secundu despre ceva in graba. Acum perì si cea din urma sperare alui Corvinu. In momentulu acel'a stete junele inaintea lui, si rogà pre Reparatu, se se retraga. Amendoi steteau acum in acelasi tipu, fația in fația, cá si cu ocaziunea din urma, candu vorbisera la olalta; numai catu acum Corvinu nu se vedea incongiuratu de o turma de copii, cari i-aplaudau chiotindu, ci de o multime de omeni, cari priviau pre contrariulu seu cu o cautatura mai amicala. Lu-suprinse pre Corvinu si aceea, catu de frumosu se desvoltase conscolariulu seu de mai nainte, in cateva septemane, si ce portare barbatésca si-insusise. Elu asceptá unu torinte de infruntari aspre, si póte o pedépsa, cum ar fi facutu elu de securu intre asemene impregiurari. Catu de mare fù uimirea lui, candu-lu agrai Pancratiu cu celu mai blandu versu astfeliu:

„Corvine! seracit'ai si schiopat'ai intr' adeveru, ori cum s'a intemplat, de ai parasitu cas'a tatane-teu?!“

„La atata inca nu am ajunsu“ respunse nerusinatulu, incuragiatu prin acést'a adresa blanda, „de si tu fora indoiéla te-ai bucurá din anima de aceea.“

¹⁾ Alta semita e partea cea de asupr'a a Cvirinalului, ce duce la pórt'a Nomentana (porta Pia).

elu nimene nu-lu bagá in séma. Nu preste multu vediù cativa juni fórte amicali dara si fórte ocupati fugindu in susu si in diosu, cari pre semne aveau ceva diregatoría. Acestía portau vestmentulu, care elu lu cunoscea sub nume de dalmatica, — asie numitu dupa originea sa dalmatica, — va se dica, portau preste tunica in loculu togei o tunica mai scurta, strinta, cu manice largi, dara nu tare lungi ori falfaitórie. Acest'a erá vestmentulu, care lu portau dfaconii nu numai in baserica la sierbitiurile serbatoresci, ci si la implinræa celei alalte parti a diregatoriei sale, — la grigi'a pentru morbosi si seraci.

Acesti diregatori pusera pre omeni in ordine; fiacare se vedea, cà cunósce pre aceia, cari se tieneau de districtulu seu, si i-duceau in unu locu deosebitu a foisiorului. Ci fiendu cà nece unulu nu recunoscù pre Corvinu, cá pre unulu din seracii sei, asie remase in urma singuru singurelu in midilocolu curtici. Chiaru si unu spiretu atatu de tempitu, cum erá alu lui, trebuiá se cunósca pusetiunea extraordinaria, in care cadiuse. Ací stá elu, fiulu prefectului cetatei, a carui detorintia erá a pedepsí pre atari vatematori ai dereptului de casa, cá unu nevalitoriu in partea cea mai din laintru a unei case de frunte; prin insielatiune si-castigase intrare; imbracatu cá cersítoriu se alaturase ataroru omeni; ce fire-sce, cà presupune unu scopu reu, seau celu puçinu nelegalu. Privindu catra usia cugetá se fuga; dar vediù, cà aceea este pedíta de unu omu betranu, cu numele Diogenu, si de duoi fii ai lui poternici, cari abie si-poteau infrená mani'a pentru nerusnarea acést'a, de si acést'a nu o aretau, decatu prin priviri intunecóse, si prin musicarea buzeloru. Vediù, cà tenerii dfaconi vorbescu de dinsulu, si-si atientescu cate odata ochii la elu; i-se parea, cà si orbii — si invólba ochii catra dinsulu, si schidólele sunt gat'a a-si întórce cârjele cà baltagie in contra lui. Numai o mangaiere avea, erá adeca invederatu, cà nimene nu-lu cunósce, si sperá, cà va scorní ceva desvinuire, cá se póta scapá din clesce.

In fine se duse la elu dfaconulu Reparatu, si-lu agrai cu omen'a: „Tu nu te tieni, cum se vede, neci de un'a din regiunile, cari sunt chiamate adi aici. Unde locuesci?“

„In regiunea Altei semite.“¹⁾

Responsulu acest'a aretá impartirea Romei politica, eara nu basericésca; cu tóte aceste Reparatu continuà: „Alta semita se tiene de regiunea mea, si io nu-mi aducu aminte, se te fiu vediutu cand'va.“

Candu respicà cuventele aceste, cu uimire vediù dfaconulu, cà strainulu devenise galbinu cá cér'a, tremurá, si erá gat'a se cada, precandu ochii si-i atienti catra usi'a, ce ducea din curte in locuinti'a parintiloru Agnetei. Reparatu inca privi intr' acolo, si vediù pre Pancratiu intrandu chiaru atunci, si intrebandu pre Secundu despre ceva in graba. Acum perì si cea din urma sperare alui Corvinu. In momentulu acel'a stete junele inaintea lui, si rogà pre Reparatu, se se retraga. Amendoi steteau acum in acelasi tipu, façia in façia, cá si cu ocasiunea din urma, candu vorbisera la olalta; numai catu acum Corvinu nu se vedea incongiuratu de o turma de copii, cari i-aplaudau chiotindu, ci de o multíme de omeni, cari priviau pre contrariulu seu cu o cautatura mai amicala. Lu-suprinse pre Corvinu si aceea, catu de frumosu se desvoltase conscolariulu seu de mai nainte, in cateva septemane, si ce portare barbatésca si-insusise. Elu asceptá unu torinte de infruntari aspre, si póte o pedépsa, cum ar fi facutu elu de securu intre asemenea impregiurari. Catu de mare fù uimirea lui, candu-lu agrai Pancratiu cu celu mai blandu versu astfeliiu:

„Corvine! seracit'ai si schiopat'ai intr' adeveru, ori cum s'a intemplatu, de ai parasitu cas'a tatane-teu?!“

„La atata inca nu am ajunsu“ response nerusinatulu, incuragiatu prin acést'a adresa blanda, „de si tu fora indoiéla te-ai bucurá din anima de aceea.“

¹⁾ Alta semita e partea cea de asupr'a a Cvirinalului, ce duce la pórt'a Nomentana (porta Pia).

„Crede me, neci decatu. Io nu amu neci o ura asupr'a ta. Dereptu aceea, déca ai lipsa de ajutoriu, mi-spune, si cu tóte, cà nu e pre calea sa, cà esti aici, potu totusi se me du-cu cu tine in o alta chilia, si se-ti dau ceva in ascunsu.“

„Asie dara-ti voiu spune dereptu, cà numai din gluma venii aici, si m' asi bucurá, déca m' ai poté departá de ací in pace.“

„Corvine”, dise junele cu cevasi asprime, „acést'a ai facutu-o fórte reu. Ce ar dice tata-teu, déca asi demandá acestoru barbati teneri, cari voru ascultá fora intardiare, se te duca asie, cum te afli, descultiu, imbracatu cà unu sclavu, dandu-te de nepotintiosu, in foru inaintea tribunalului lui, si se te acuse in publicu dè o crima, ce totu romanulu o tiene démna de pedépsa, cà te-ai veritu cu puterea in lain-trulu casei unui patriciu.”

„Pentru diei! bune Pancratie, nu me pedepsí asie cumplitu.”

„Scii, Corvine, chiaru tata-teu ar trebuí se lucre in con-tr'a ta cá unu Juniu Brutu, seau a-si perde diregatori'a sa.”

„Te rogu pre tóte, ce-ti sunt iubite, pre tóte, ce-ti sunt sante, nu me desonorá pre mine si pre ai mei asie de cru-delu. Nu io, ci tata-mieu si cas'a lui s' ar ruiná si s' ar ni-micí pentru totudeun'a. Voiu se ceru dela tine in genuchi iertare pentru vatemarile mele de mai nainte, numai acum aibi compatimire cu mine.”

„Lasa lasa, Corvine; ti-am spusu, cà acele le-am uitatu demultu. Dar acum asculta. Toti, cei din giurulu nostru afara de orbi sunt marturie crimei tale, asi poté se o demu-stru de sute de ori. Déca vei graí cuiva órecandu de aduna-rea acést'a, seau déca chiaru vei cutezá a fi spre greutatea cuiva pentru acést'a, asie stà inca in puterea nostra, se te infaçisiamu inaintea tribunalului parintelui teu propriu. Me intielegi, Corvine” ?

„Te intielegu, de securu”, response prinsulu cu tonu plangutoriu. „Necicandu in viéti'a mea nu voiu se graiescu

neci unui moritoriu despre aceea, că am fostu in loculu acestu infricosiatu. Me juru pre —

„Pst, pst! nu avemu lipsa de atari juramente. Iá-me de subsuóra, si vina cu mine. Dupa aceea intorcunduse ca-tra cei alalti, adause: „Io cunoscu pre omulu acest'a, elu veni aici din gresiéla.“

Privitorii, cari tienura manier'a cersítória si cuventele omului de nemica de rogare pentru ajutoriu, strigau cu versu inaltu; „Pancratie, dóra nu-lu vei lasá flamendu si fora elemosina.“

„Lasati pre mine“ fù respunsulu. Barbatii, cari primira asupr'a sa diregatori'a de portari, fecera locu lui Pancratiu, si acest'a conduse pre Corvinu, carele inca totu schiopá, la strata, si-lu lasá cu cuventele aceste: „Corvine; acum me platii de tine, dara-ti adu aminte de promisiunc.“

Fulviu, dupa cum vediuramu, voi se-si probeze noroculu la pórt'a din nainte, carea dupa datin'a romana o aflá deschisa; neci nu putea presupune cineva, că unu strainu va intrá la o atare óra. In locu de portariu aflá la usia numai o copila simplutia de 12—13 ani in vestmente tieranesci. Alt-cum nu erá nimine in apropiare, si elu credea, c'a sositu ocasiunea alésa, de a se incredintiá deplinu despre prepusul tare, ce-i tocá prin capu. Intrebà dara pre mic'a portarésa: „Cum te chiama copilitia, si cine esti?“

„Io sum Emerentiana“ respunse fetiti'a „sor'a de títia a dómnei Agnete.“

„Esti crestina?“ intrebà elu cu asprime.

Biét'a tierancutia i-respunse cu ochii involbati: „Ba nu, domnule.“ Sinceritatea si nesciinti'a ei erá invenderata, si Fulviu se convinse, că a retacitu. Lucrulu inse intru ade-veru stá asie: Emerentiana erá fét'a unei tierane, care a fostu nutritóri'a Agnetei. Mam'a ei nu demultu morise, si Agnet'a luà orfan'a la sine, cá se se invetie si se se boteze. Numai cu o dî dóue mai nainte sosise, si intru adeveru nu sciea inca nimicu despre crestini.

Fulviu erá confusu, si se socotía, ce se faca. Elu se sentiá in singuretatea acést'a chiaru cu atata netignéla, cá Corvinu in cét'a seraciloru. Acum s'ar fi reintorsu, dar prin acést'a-si nimiciá tóte sperarile; ar fi mersu in laintru, dar prin acést'a putea se cada in neplaceri. In momentulu acést'a vediù venindu prin curte cu pasi usiori — pre tener'a dómna a casei cu faça serina si stralucindu de bucuria, cá cum tóta ar fi fostu primavéra si radia de sóre. Ea catu celu vediù, stete in locu, cá si candu ar voi se-lu intrebe de dorinti'a lui; si elu apropianduse catra dins'a cu suriderea sa prea amicala, si cu o maniera de totu curtenétia, o agrai: „Io veni mai demanétia, decatu s'au indatinatu a veni visitatorii, si me temu, cà voiu fi privitu cá unu irumpatoriu generósa Agneta; dara eram cu nerabdare, de a me presentá cá clientulu umilitu alu nobilei vóstre case.“

„Cas'a nóstra“ respunse ea simbindu „nu are clienti, si neci nu cercamu de acestia; càci nu pretindemu influintia seau potere.“

„Iérta-me, cas'a, care sta sub o atare domnia, posiede influinti'a cea mai mare, si poterea cea mai manina, aceea influintia si potere, cari domnescu fora incordare preste anime cá preste supusi plecati.“

Agnetei neci prin minte nu-i trecù, cà sub cuventele aceste póte fi intielésa dins'a; respunse dara cu sinceritate nemaiestrita: „Ah, catu de derepte sunt cuventele tale; domnulu casei acesteia intru adeveru domnesce preste animele tuturoru locuitoriloru ei.“

„Dara io intielegu“ o intrerupse Fulviu, „aceea domnia, mai dulce si mai blanda, carea numai frumosétia incantatória póte se o eserceze asupra aceloru, cari o privescu din apropiare.“

Agneta se para cá prerapita, ochii ei vedeau inaintea sa unu tipu de totu altulu, decatu acestu lingusitoriu mi-sielu, si cu o adunca privire din laintru catra ceriu strigà: „Asie, a carui frumosétia o privesce uimitu sórele si lun'a

pre inaltulu firmamentu, lui e consantitu sierbitiulu meu si iubirea mea." ¹⁾)

Fulviu se confundà. Privirea entusiastica, faci'a incantata, music'a versului sunoru, cu care rostì dins'a cuventele aceste, intielesulu loru misteriosu, caracterulu scenei intregi lu incremenira pre locu, si-i incuiara busele. Totusi reculgunduse indata, cá se nu scape ocasiunea cea mai favoritória, de a-si descoperi Agnetei sentimentulu seu (amóre nu se potea numi) dişe indresnetiu: „Io vorbescu de tine insati, si te rogu, se credi respicarei amiratiunei mele celei mai sincere si a amórei melo nemarginite.” La cuventele aceste plecandusi genuchii, se cercà a-i prinde man'a, dara fetiŝr'a pasì cu gróza in deretu, si-si întórse faci'a sa aprinsa.

Fulviu sarì indata eara in susu; pentru cà vediù pre Sebastíanu grabindu catra sine cu privire otierita, carele veniá, se chiamo pre Agnet'a la seracii, ce o acceptau.

„Sebastíane,” dişe Agnet'a, candu se apropià dinsulu, „nu te superá; omulu acest'a cum se vede venì aici fora vóia d'in gresiéla, si fora indoiéla se va departá in pace.” Dupa cari cuvente ea se departà.

Sebastíanu agrai pre irumpatoriulu, ce cugetá, cà se nimicesce inaintea seriósei lui priviri, cu tonu liniscitu, dar energiosu astfelu: „Fulvie, ce faci tu aici? Ce te aduse aici?”

„Cugetu” response acest'a imbarbatanduse, „fiendu cà intalni pre dómn'a acestei case in acel'asi locu, unde tu, la més'a generosului ei unchiu, io inca am dreptu de a-i face visita cá alti clienti voluntari.”

„Dara totusi nu intru o óra asie necuvenita, cum e acést'a.”

„Ór'a, care nu e necuvenita pentru unu oficiariu teneru”, response Fulviu cu indresnéla, „a buna séma nu e necuvenita neci pentru altii, cari nu sunt osteni.”

¹⁾ „Cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, ipsi soli servo fidem.”
Oficiulu santei Agnete.

Sebastíanu trebuì se-si stringa tóta puterea, cá se-si póta domní preste mania, candu i-respunde astfelíu: „Fulvie, nu vorbí asie nerumegatu, ci recugeta, cà dóue persóne potu se ste cu aceeași casa in relatiune deosebita. Dar neci cunos-cintí'a cea mai vechia, necum convenirea la unu prandiu, nu póte escusá cutezarea aceluí pasu, care ti-l'ai iertatu înainte cu cateva minute in privintí'a tenerei dómne a casei acesteia.”

„O, tu intr' adevéru esti prea jalusu, brave capitane!” respunde Fulviu cu sarcasmulu seu celu mai ascútítu. „Se aude, cà tu esti celu mai favoritu, déca nu si recunoscutulu petitoriú alu Fabiolei. Dins'a e acum la vil'a sa, si tu fora in-doiéla vei a-ti asecurá avutí'a uneia seau alteia dintre cele mai avute ereditórie din Rom'a. E lucru, ce nu are parechia, déca omulu póte avé dóue córde pre arculu seu.”

Cuvenelé aceste dure si amare ranira pre generosulu oficiariu pana in sufletu, si a buna séma l'ar fi invinsu maní'a, déca nu s'ar fi dedatu demultu cu blandéti'a crestina.

„Neci pentru tine, neci pentru mine nu e bine, Fulvie, cá se remani aici mai multu. Nobil'a dómna, pre care ai va-temat'o, ti-a datu drumulu cu polítétia; acést'a nu a fostu de-stulu; io cauta se implinescu dar mandatulu ei in modu mai necrutiatoriu. Dupa cuvenele aceste prinse cu man'a sa po-ternica pre óspetele nechiamatu de brație, si-lu duse la usia. Candu-lu impinse afara, adause tienendu-lu inca tare: „Du-te acum in pace, Fulvie, si recugeta, cà adi prin portarea ta nedémna ai calcatu legile statului. Io voiescu se te crutiú, déca te vei luá pre séma; dara e bine, cá se-ti spunu, cà sciu ce lucrí in Rom'a; nerusínarea ta de adi demanétia se-mí fia gagíu, cà te vei luá pre séma. Acum inca odata: du-te in pace!”

Dar abie lasase Sebastianu pre contrariulu seu, candu insusi se semtí apucatu din apoi prin unu dusmanu, pre care nu-lu vediù, dara care invederatu cà erá puternicu cá unu gigante. Eurot'a, inaintea carui Fulviu nimicu nu cutezá se ascunda, si carui i-spusesé planuit'a sa intalnire cu Corvinu,

lu-urmase si bagá séma de dinsulu. Dela sclav'a cea négra audise inca mai nainte destule despee caracterulu trivialu si duru alu clientului magieloru sale; pentru acést'a se temea de cursa. Candu vediù lupt'a paruta, s'a furatu dupa spatele lui Sebastíanu, pre care-lu tinea a fi noulu aliatu alu amicului seu, si l'a apucatu cu furi'a unui ursu. Dar nu avea de a face cu unu contrariu de tóte dílele. Indesiertu se incercá, se arunce pre osténu de pamentu, de si Fulviu lu ajutá; in urma desperandu de sucesulu acestei incercari, trase din branulu seu o arma mica, dar ucigatória, unu busduganu de oçielu siriacu, lucratu minunatu, si-lu redicà spre capulu lui Sebastíanu, candu acel'a d'intru odata i-se smulse din mana, si elu insusi fù redicatu de dóue seau treiiori in susu cá de unu braçiu de feru, si dupa aceea aruncatu in midiuloculu stratei.

„Me temu, cà ai vatematu prea tare pre bietulu flacau, Cvadrate,“ dísc Sebastíanu centurionului seu; càci elu erá acelu omu cu putere erculana, care chiaru atunci sosise acolo cá se mérga in adunarea crestiniloru in cas'a Agnetei.

„A meritat'o, tribune, pentru violen'ia sa,“ respunse acest'a, reintorcunduse in casa.

Amendoi strainii parasira desgustati loculu rusínarei sale; candu sosindu in cornu, vediura pre Corvinu, care acum nu mai schiopá, ci fugiá din respoteri. De cateori convenira mai tardíu, neci odata nu vorbira de patířile acestei demanetie; totu insulu sciá rusínea si batjocur'a, ce a patít'o celu alaltu, si ambii se convinsera, cà este in Rom'a celu puçinu o turma, pre care vulpea silupulu indesiertu o ataca.

CAPU XV.

Impartírea de elemosina.

Restabilinduse eara pacea dupa acést'a turburare dupla, se continuà lucrulu dilei fora impedecare. Langa impartírea

de elemosine mai mari din partea bisericii, cum facuse un'a S. Laurentiu, nu erá neindatinatu in vécurile prime, cá atari, cari voiau a se retrage din lume, se-si daruésca dintr' odata tóta avutí'a ¹⁾ Si intru adevéru e lucru fórte firescu, cà marinimosulu exemplu de binefacere, care-lu dede biseríc'a apostolica din Jerusalimu, nu remase neurmatu in biseríc'a Romana. Atari impartíri de elemosina extraordinarie se intemplau firesce mai alesu in atari perióde, candu erá biseríc'a amenintiata de vreo persecutiune. Crestinii, cari pentru starea sa si pentru impregiurari trebuiau se fia gat'a spre martiriu, si-tieneau anemele si casele sale asie dícundu gat'a de bataie, departandu din amendóue tóte cele, ce i-aru fi potutu legá do pamentu, si ce ar fi potutu devení préda proclétiloru osteni, in locu de a fi ereditatea seraciloru. ²⁾

Nu s'a seuitatu la aceste nici regul'a crestina, cà lumin'a fapteloru bune se lumine inaintea omeniloru, pana ce man'a, care a implutu lamp'a, trebuie se tórne oleiulu in ascunsu, unde numai acel'a se o véda, carele vede in ascunsu. Déca argintariile si juvaerele unei familie de frunte se pretiuiu in publicu, si se vindeau, si banii strinsi din vindiare se impartiau intre seraci, acést'a erá unu exemplu stralucitu alu binefacerei, care mangaiá biseríc'a, insufletíá pre binefacutorii, rusíná sgarcitii, misicá anemele catecumeniloru, si efaptuíá, cá busele seraciloru se reverse binecuventari si rogatiuni. Totusi man'a derépta, care dede acestea, remanea ascunsa cu grige din naintea celei stange, si umilinti'a si modestí'a generosului daruitoriu remanea ascunsa in sinulu lui Domnedieu, unde s'au pastratu aceste bunuri pamentesci, cá se se redé cu usura nemesurata si eterna.

Astfelu se intemplà si in casulu nostru. Candu tóte

¹⁾ Despre Nepotianu se scrie, cà la întórcerea sa si-a impartítu tóta avutí'a intre seraci. Asemenea fece si S. Paulinu din Nol'a.

²⁾ „Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti, et hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.“ S. August.

erau pregatite, se ivi D'fonisfu, preotu si totu odata medicu, a carui detoria erá grigi'a celoru morbosi, si care se fece urmatoriulu lui Policarpu in titlulu S. Pastoriu, si siedindu pre unu scaunu in midiuoculu curtei, agrañ adunarea estu modu:

„Iubitiloru frati! Induratulu nostru Domnedieu a miscatu anim'a unui frate alu nortru binefacatoriu, cá se se indure de fratii sei mai seraci, si se se lipsésca de multe bunuri pamentesci pentru Christosu. Cine se fia, nu sciu, neci nu voiescu a cercá. E órecineva, care nu voiesce a-si pastrá tesaurulu seu acolo, unde-lu consuma rugin'a, si nevalindu furii lu-potu furá, ci mai vertosu doresce, asemeneaa fericitului Laurentiu, cá acel'a se se duca susu in vistier'a cerésca prin manile seraciloru lui Christosu. Primiti dar cá darulu lui Domnedieu, carele a insuflatu daruitoriulu cugetulu acest'a, ceea ce se va impartí acum, si care póte se ve fia spre folosu in dílele de necasu, ce ne ascépta. Singur'a multiu-mire, ce se poftesce dela voi, e, cá toti se díceti rogatiunea, carea o dícemu in tóta diu'a pentru binefacatorii nostri.”

Sub cuventarea acést'a scurta nu sciá bietulu Pancratiu in catrau se-si întórca ochii. Se retrase in unu cornu la spatele sierbitoriloru, si Sebastíanu din compatimire se puse inaintea lui latínduse precatu numai se potea. Dar aici erá selu venda misícarea si indoiosímea sa, candu ingenunchiandu tóta adunarea, cu manile intinse, cu ochi inaltiati la ceriu, si cu unu versu intimu s'a rogatu cá cu o gura:

„Retuibuere dignare, Domine, omnibus nobis bona facientibus propter nomen tuum vitam aeternam. Amen.” ¹⁾

Dupa aceste s'au impartítu elemosinele, cari au fostu mai grase, decatu se ascéptá. S'au impartítu si viptuale in catíme mai mare, si unu prándiu voiosu inchià scen'a esemplara. Inca erá demanétia, si multi nu gustasera nimicu, cà-

¹⁾ Resplatesce-le Dómne, toturoru binefacatoriloru nostri pentru numele teu cu viéti'a de veci. Amin.

ci erá se se gatésca pentru dinsi in baseric'a invecinata unu nutretiu spiretualu, mai placutu.

Fininduse tóte, Cecili'a nu a intardiatu a duce pre seraculu betranu eara a casa, si ai duce si traist'a cea grea de pandia. Ea cicaliá atatu de voiosu cu dinsulu, incatu elu erá de totu uimitu vediendu, cà au si ajunsu la usi'a seracei dar curatei sale locuintie. Conducutori'a lui cea órba i-dede acum traist'a in mana, i pofiti in graba remasu bunu, si perì cu pasi usiori din naintea ochiloru lui.

Betranului i se parù traist'a multu mai grea; dereptu aceea-si numerà cu grige cuprinsulu ei, si aflà in dings'a spre uimirea sa portiune dupla. Numerà denou, si in adeveru a fostu asie. Cu prim'a ocaziune intrebà pre Reparatu despre acést'a, dar nu capetà neci o deslucire. Déca ar fi vediutu, cum a risu cu hohotu Cecili'a, candu ajunsu cornulu stradei, cá si candu si-ar fi facutu din cinøva jocaría, si cum fugì de rapede, cá si candu n'ar avé nimicu greu de dusu, dóra ar fi gacitu cimelitur'a inavutírei sale.

CAPU XIV.

Lun'a lui Octobre.

Lun'a lui Octobre e in Itali'a unu tempu pomposu. Sórele si-pierde in parte arsiti'a sa, dar nemicu din lumin'a sa; elu nu e mai multu asie ardietoriu, e inse inca totu atatu de straluctoriu, cá vér'a. Resarindu demanéti'a arunca schintie luminatórie preste natur'a reinvienda, precum arunca unu principe indfanu, candu pasiesce in sal'a de audientia, mani pline de pietre scumpe si auru intre multíme, si se pare, cá si candu muntii si-ar redicá capetele sale stancóse, si padurile si-ar intinde inaltele sale braçie, pentru cá se primésca darurile liberalitatei lui principesci. Si sórele si-percurge calea sa preste bolt'a fora nori, si ajungundusi tient'a si-afla patulu in marea apuséna preseratu cu auru to-

pită; asupra-i aterna că unu baldachinu nuori purpurfi, incongiurati cu garniture late, inse subtîri, mai stralucitôrie decatu de cari dede Ofiru pentru taber'a lui Solomonu, si se latiesce in unu globu mare, gratîosu stralucitoriu, că si candu ar voi se dica unu remusu bunu calei sale percurse; dar abie că santiesce, indata ne tramite soli stralucitori din lumea, ce a cercetatu si desfata'to acum, spre a ne anuncia, că in scurtu eara va se se reintôrca, si se ne desfate.

De si radiele sórelui sunt acum mai puçinu ardietôrie, dar in locu de acést'a sunt mai imbelsiugate, si mai poteróse. Sórele avù lípsa de mai multe lune, pentru de a scóte din uscat'a si nesucós'a vitia de viia mai antâiu frundie verdi, dupa aceea ramuri subtîre si cretie, si in urma a scóte gramadióre mice de bóbe acre, si crescumentulumergea linu de nesuferitu. Dar acum frundiele sunt mari, si invelescu vití'a că unu mantelu, — in tielele cu vinatie, cum e Itali'a, frundi'a vitiei se tiene démna a portá unu nume deosebitu¹⁾ — si micii nodurei de bóbe se prefacura in struguri pomposi, si unii dintre dinsii primescu deja splendid'a sa colóre de ambra, pana ce acei, cari preste puçinu voru se stralucésca in purpuru regalú imbelsiugatu, acum si vedescu presemnulu acestei coloru, unu opalu abie mai puçinu frumosu.

E o adevărata desfatare a siedé intr' unu atare tempu in unu locu umbrosu pre cost'a vr'unei coline, si a priví din candu in candu din carte la tienutulu feliuritu si variantu. Căci in ce modu suspina o suflare lina de ventu pintre olivii colinei si intôrce frundiele loru, ni se presenta lumina si umbra, dupa cum se infaçisiéza ochiloru nostri laturea din susu seau din diosu a frundieloru, si dupa cum viiele in vagmaunele de munti sunt acoperite de radie chiare de sóre, seau umbrite de vre unu nuoru, ni se arata pre tapetulu pomposu alu fóieleru de vitia o adumbrare mai galbina seau mai bruna a verdetiei loru pompose. Aduge catra aceste

¹⁾ Latinesce *pampinus*, ital. *pampino*.

cele alalte nenumerate colori ale tipului: ciparosulu intunecat, goronulu vertosu, castanulu lucuosu, merulu rumenitu, miriscele piriite, pinulu melancolicu, — pentru Itali'a aceea ce e finiculu pentru orientu, — care se redica inaltu preste cimisiru, preste arbutu si dafinii din pregiurulu vileloru; si vilele preperate pretotindenea pre munte, colina si vale, cu fontane inaltu saritorie, si cu cascade, ce se revérsa linu in diosu, si foisiori cu colonne de marmure stralucitoriu, si statue de bronzu seau de piatra; pestritiile fruntarie a case-loru tieranesci, si florile nenumerate si frumósele locuri cu verdétia — intipuesce-ti-le tóte aceste, si vei avé o idea debila despre aceea, ce amagiá in acést'a frumósa luna de tótna, precum in dílele nóstre asie si atunci, pre patricii si cavalerii romani se ésa din alarm'a si fumulu Romei, cum díce Oratiu, spre a-si pasce ochii pre frumusetiele mai liniscite ale vietiei.

Apropianduse lun'a cea frumósa, potea omulu se véda, cum se deschideau vilele, spre a lasá se intre in ele aerulu, si cum erau cuprinsi sclavi nenumerati, intru a sterge pulberea si a curatí, a retediá desisiurile in forme fantastice, a curatí cananele apeducteloru maestróse si cararile gradinei preperate cu arina de maracine. Viliculu seau economulu i-supraveghiéza, si i-mana cu cuvente aspre, seau cu loviture si mai aspre, — asie cauta se suferé multi, pentru de a pregatí placere póte singuru unui omu.

In urma drumurile pulberóse se implu de totu feliulu de trasure incependu dela carele mari trase incetu de boi incarcate cu mobile de casa, pana la usiórele carutíe de drumu, cu cari alérge cai ageri; si fiindu cà drumurile cele mai bune erau anguste, eara carausii din dílele betrane nu erau mai leniosi in folosirea limbei sale, decatu cei din dílele nóstre, asie se póte cugetá, ce confusiune, ce larma, ce scomotu domniá pe drumurile de tíera. Si acést'a nu se intielege numai despre vre unulu. Colinele Sabine, Tusculane si Albane erau tóte preperate cu vile pompóse, precum a

potutu se fia ale lui Mecenate, si cu case tieranesci mai modeste, cum a potutu se fia ale lui Oratiu. Inca si siesulu Campaniei romane e coperitu cu ruine de vile mari, si alun-gulu costei marei dela gur'a Tibrului preste Laurentu, Lanuviu si Antiu pana la Caiet'a, Baie, si pana la alte locuri plecute de scalde impregiurulu Vesuvului se intindea, cum s'ar dice mai bine, o strata de vile pompóse. Si chiaru si spatiulu acest'a erá prea strimtu pentru frigurile periodice ale vietiei campenesci. Tiermurele Benacului (Lago Maggiore spre médianópte dela Milanu) si a lacului Como, precum malurile placute a Brentei nu erau cercate numai de locuitorii cetatiloru invecinate, inca si mai puçinu de caletori de origine germana, ci mai alesu de locuitorii capitalei lumii.

La unulu din acesti ochisiori ai Italiei (ocelli Italiae) — precum numesce Pliniu vilele, pentru cà erau celu mai frumosu ornamentu alu tierei — purcese Fabiol'a inca mai nainte de a fi stratele tare amblate, in dñu'a dupa intalnirea sclavei sale celei negre cu Corvinu. Ast'a vila a ei jacea pre cost'a colinei invecinate cu sinulu Gaetei; ea se destingea, cá locuinti'a ei din Rom'a, prin gustulu bunu, cu care erau dispuse tóte, ce se tieneau de comoditate; tóte erau pretióse si pompóse, dar nu cu risipa si cu prea incarcatura. Despre teras'a curtei frumóse se vedea liniscitulu sinu asuru alu marei, cuprinsu intre tiermuri imbelsiugati, cá o cautatória in o cadra cioplita si damascinata, inviosiatu de ventrelele albe ale nailoru, galereleloru, barceloru si ale luntrisióreloru de pescari, ce straluciau in radiele sórelui. Depre unele din aceste se respandía risulu voiosu a caletoriloru, depre altele cantecu seau sunetu de arpa dela o soçietate doritoria de petrecere; din altele chorele sonore, ascutite si nu prea placute ale corabiariloru si ale matelotiloru. O galeria de grátie acoperita cu scumpia ducea la scaldele depre tiermure; la midiuloculu drumului dintre casa si malu se deschidea din galeri'a acést'a o usia spre unu locu verde, minunatu de fru-

mosu, carele se pastrá totu vioiu prin unu isvoru cristalinu, ce decadea depre o stanca intinsa inainte, si sustienutu pentru unu minutu in unu basenu naturalu, in care colcaia si maná unde, apoi se reversá preste marginea acestuia, si in urma murmurandu si lociorindu de alungulu gratiei grabia voiosu in mare. Doi platani giganteci aruncau umbr'a sa preste acestu pamentu clasicu, cá preste locul favoritu alu conversarilor filosofice ale lui Platone si Cicerone. Florile si erburile cele mai frumoase din zone indepartate s'au dedatu a privi cá patri'a sa locul acest'a, ce era intru o forma scutitu de seceta si geru.

Fabiu din nescari temeiuri, cari le vomu cunosce mai tardu, arare ori petrecea mai multu decatu cateva ore in vil'a acest'a, si si atunci de comunu numai in caletori'a sa la vre unu locu de petrecere mai amblatu si mai cercetatu de lumea alésa, unde avéa seau dicea cá are orecari afaceri. Fic'a sa era dreptu aceea mai multu singura, si se sentiá forte fericita in singuratatea acest'a. In vila se afla o biblioteca bine provedita, care continea mai mare parte carti despre economia, seau-despre interese locali; afara de aceea se aducea in vila din Rom'a in totu anulu unu numeru de carti, parte favorite vechi, parte scrieri mai usiore este de curundu, din cari Fabiol'a si-castiga indata copie pentru unu pretiu mare, asemenea unu numeru de produse mai mici de arte din locuinti'a ei din cetate, cari erau asiediate in salele deosebite, incatu domn'a se sentiá in nou'a locuintia chiaru cá a casa. Orele de demanétia le petrecea mai cu séma la lociorulu favoritu acum descriu, cu unu sicriiu de carti langá sine, din cari luá in mana acusi un'a, acusi alt'a. Inse celu ce ar fi visitat'o in anulu acest'a, cu uimire ar fi luat a minte, cá ea acum mai totudeun'a avea langa sine pre cineva, si anume — o sclava.

Usioru ne potemu cugetá, cum se uimí Fabiol'a, candu fù insciintata prin Agnet'a in diu'a de dupa ospetiulu din cas'a loru, cá Sir'a nu voiesce a-si parasí sierbitiulu, de si i-s'a promis libertate; se mirá inca si mai tare, audindu, cá

caus'a aceleia e alipirea sclavei catra dins'a. Ea nu putea se-si face sîe aceea marturisire placuta, cã amórea ast'a ar fi meritat'o prin o tractare buna, seau si numai prin multiumita cuviintiósã pentru ingrigirea aceea, din care s'a impartasîtu prin sclava sub morbulu seu. Pentru aceea intru inceputu erã plecata, a tiené pre Sir'a de nebuna. Inse acestu cugetu nu potù se-lu sustiena; ea citise incólea, seau audise adese ori esemple de fidelitatea si alipirea unoru sclavi chiaru si catra domni crudeli; ¹⁾ dar aceste totusi au fostu totudeun'a numai esceptiuni dela regul'a generala; si ce au si fostu órecateva duzine de casuri de iubire in totu atate vécuri, in asemenare cu cele diece mii de casuri de ura, cari le vedea ea in tóta diu'a impregiurulu seu? Ací inse avea inaintea ochiloru unu casu chiaru, sî pipaibilu a unei astfelu de alipire, si acést'a facù impresiune adunca asupr'a ei. Ea acceptã puçinu si bagã séma cu agerime la sclava, cá se véda, óre nu ar poté se descopera ceva in portarea ei, ce ar vedí consciinti'a acelei, cumca a facutu ceva mare, si cã despuitori'a sa trebue se o sentia aceea. Nimicu de feliulu acest'a. Sir'a portá grige de tóte trebile sale cu indatinat'a-si diligintia liniscita, si neciodata nu-i trecù prin capu cugetulu, cã ar fi acum mai puçinu sclava, decatu nainte. Anim'a Fabiolei se facù din ce in ce mai móle, si incepù a nu priví de unu lucru chiaru asie de totu de greu aceea, ce in conversarea sa cu Agnet'a intarise a fi cu nepotintia — a iubi pre o sclava. Acum aflã o a dóu'a dovéda despre aceea, cã e totusi in lume ceva asemena cu iubirea neinteresata, o alipire, ce nu pretinde neci o resplata.

Conversarile, cari le avù Fabiol'a cu sclav'a dupa memorabilele discursuri mai nainte narate, o convinsera, cã aceea a trebuitu se aiba o educatiune buna. Ea erã mai delicata, decatu se o intrebe despre sórtea ei de mai nainte, mai alesu, cãci domnii adese ori lasau se se cultive cu grigia sclavii teneri, cá se-i póta vinde mai scumpu. Aflã inse cu-

¹⁾ Macrobiu C. 1. a Saturnal. si Valer. Maximu aducu atari esemple. Fabiol'a.

rundu, cã Sir'a scie citî cu usioretate si la precepere scrietorii greci si latini, si a scrie bine in amendoué limbele. Pre incetu o preferî pre Sir'a din ce in ce mai tare spre marea superare a celoru alalte sclave; demandã Eufrosinei, cá sei dé acestei o chilia deosebita, ce a fostu binefacerea cea mai mare pentru serman'a féta, si o facû scrietóri'a si lectóri'a sa. Cu tóte aceste nu luã aminte neci o stramutare in portarea sclavei, neci o trufia, neci o pretensiune; pentru cã de cate ori i-se dá inainte vr'unulu din lucrurile mai comune, cari trebuia se le implinésca in starea sa de mai nainte, nu se pare a-i trece neci prin minte, a-lu incarcã acel'a pre capulu cuiva, ci-lu impliniã indata cu totul voiósa, si cá si candu s'ar intielege acést'a de sine.

Fabiol'a citia de comunu, cum amintiramu, cu predileptiune scrieri filosofice. Dar spre uimirea sa aflã, cã sclav'a sa adese ori cu o observatiune simpla restornã unu principiu, ce la vedere se pare a stã tare, demonstrã goletatea cutarei dechiamatiuni bombastice moralisatórie, seau aretã o intielegere mai inalta a unui adeveru moralu, seau o regula de portare mai practica, decum propuneau in scrierile sale scrietorii, pre cari ea i-admirã demultu. Cu tóte aceste Sir'a neci decatu nu se falia cu vr'o istetîme desclinita, seau sciintia iscusita; chiaru asié de puçinu se pare a o face pre dins'a apta spre acést'a vr'o lectura mare, vr'o meditare adunca, seau vr'o cultura insemnata; pentru cã de si se diariau urme de aceste in cuventele, ideele si portarea ei, totusi cartile si invetiaturele, cari le citia acum, apriatu i-erã noue. Se pare, cã sufletulu sclavei posiede vr'o ascunsa, dar neinsielatória pétra de proba a adevêrului, o chiaie generala, care deschise tóte reservatóriile incuiate ale scientiei morale, o córda bine intonata, carea consunã in armonia deplina cu totu, ce e dreptu si bunu, cu carea inse formã o disunantia strigatória, totu, ce erã falsu, nemoralu, seau si numai-neacuratu. Ce feliu de secretu e acest'a, i-ar fi placutu Fabiolei se scia; acel'a se pare a fi mai multu o contemplare spire-

tuala nemediulocita, decatu o destoinicia, ce si-ar fi insusîtu-o mai nainte. Ea inca nu erá in stare a cunósce, cà celu mai neinsemnatu si mai micu in imperati'a ceriului, — si ce erá mai de diosu, decatu o sclava? — e mai mare in intieleptiune sufletésca, mai avutu in lumin'a spiretului si in darurile ce-resci, decatu insusi Ioanu Inaintemergutoriulu. (Mat. 12, 11.)

In o pompósa demanétia de Octobre siedeau despuitóri'a si sclav'a langa isvoru, cuprinse cu citire. Urinduise cu cartea antáia, din care citía Sir'a, cercà Fabiol'a un'a mai noua si mai petrecutória, si luandu unu manuscriptu din scriiui, dîse: „Sira! arunca neród'a acea de carte.” Aci é alt'a, carea spunu cà e fórte petrecutória, si numai acum nu demultu esí la lumina. Acést'a va fi nóua pentru noi ambe.

Sclav'a facù, precum i-se demandà; priví in titlulu car-tei ste intinse, si rosí. Se uità preste sirele prime, si tém'a-i se adevèri. Erá un'a din acele carti rele, cari precum se caiesce S. Justinu, se poteau latí fora impedecare, de si erau dure, nemorale, si surpau tóta virtutea; pana ce tóte scrierile crestine se confiscau, seau intimpinau totu feliulu de greutati. Sir'a depuse cartea cu resolutiune liniscita, si dîse: „Nu poftí dela mine, bun'a mea despuitória, cá se ti citescu din cartea acést'a. Neci mie nu mi se cuvine, se o citescu, neci tîe, se o asculti.”

Fabiol'a se uimí. Ea nececandu nu audíse despre aceea, neci nu cugetase la aceea, cà potu se fia oresícari marginiri pentru studíele sale. Ce s'ar priví in dílele nóstre de necu-venintiosu pentru de a fi cititu fora alegere, aceea se tie-neá atunci de literatur'a comuna si placuta. Acést'a. se vede din toti scrietorii clasici dela Oratiu pana la Ausoniu. Si dupa care principiu s'ar fi si potutu priví de necuvenita lectur'a cartiloru, in cari se propunea numai in cuvente ace-l'asi moralu, cu care penelulu si dalt'a deprinsese necur-matu toti ochii? Fabiol'a nu avea neci unu conceptu mai inaltu despre dreptu si nedereptu, decatu ce-i potù dá si-stem'a sub care se crescusc.

„Ce ar pot  se-ti strice tie seau mie cartea ast'a?"  ntreb  ea suridiendu. „Nu me indoiescu, c  se descriu in din-s'a multe faradelegi infame si fapte rele, dar pentru aceea to-tusi nu ne va intinde ocasiune citirea cartei, ca se le si fa-cemu acele. Prelanga aceea e desfatatoriu, a citi de aceste despre altii.”

„Iert -tia! tu insati tie atari fapte sub  re cari condi-tiuni?”

„Neci pentru tóta lumea nu.”

„Si totusi cetindule acele, trebuie se-ti cuprinda mintea intipuirea acelora, si déca acele te desfata, atunci cugetele tale se petrecu la dinsele cu placere.”

„A buna séma. Dar apoi ce e acést'a?”

„O atare intipuire e rea, astfeliu de cugete sunt pe-cat se.”

„Cum e acést'a cu potintia? Au nu e de lipsa fapta spre aceea, pentru de a pot  vorbi de pecatu?”

„A buna séma, despuitoria mea! Dar ce e alta fapt'a mintei, seau cum o numescu io a sufletului, déca nu cugetulu? Mania, care oft za  recui mórtea, e lucrarea acestei fiintie nevediate, asemenea acestei si insasi nevediate; lovi-rea, care efeptuesce mórtea, e numai lucrarea mecanica a trupului, asemenea acestui semtibila si esterna. Dar care demanda din aceste dóue, sufletulu seau trupulu? si care asculta? si pre care din dóue o apasa raspunderea faptei?”

„Te intielegu” raspunse Fabiol'a, dupa ce tacuse ca-teva minute cevasi superata, „dar in contr'a preceperei tale se p te face inca o obiectiune insemnata. Tu intaresci, c  omulu e respundietoriu atatu pentru faptele sale externe, catu si pentru cele interne. Dar  re cui? Déca catra fapt'a din laintru se adauga cea din afara, atunci omulu e respun-dietoriu pentru ambe dinpreuna so ietatei, legiloru, princi-pieloru dreptatei, s e insusi; pentru că din o fapta rea potu purcede urmari stricatióse. Inse candu e de fa ia nu-mai fapt'a din laintru, cui p te fi omulu respundietoriu pen-

tru dins'a? Cine o vede? Cine póte judecá, cine a-si dá parerea despre aceea?"

„Domnedieu”, respunse Sir'a nepreocupata si seriósa.

Fabiol'a nu erá multiumita. Ea acceptase, cà Sir'a va propune vr'o teoria nóua, vr'unu principiu frapantu; in locu de acést'a Sir'a se scoborì la aceea, ce Fabiol'a erá plecata a o tiené numai de o credintia desiérta; cu tóte cà acum nu judecá despre aceea cu atata despretiu, cá mai nainte. „Ce, Sira” intrebà ea, „credi tu intru adevèru in Ioc, Iunone seau dóra in Minerva, care totusi inca e cea mai cuviintiósa persóna in famili'a Olimpica? Credi tu, cà acestíá ar avé ceva tréba cu lucrurile nostre?”

„Departè se fia de mine acést'a; inca si numele loru me ingreçisiéza, si urescu foradelegile acele, cari se intipuescu prin istoriele seau fabulele loru. Nu, io nu vorbí despre diei si dine, ci despre singuru unulu Domnedieu.”

„Si cumu-lu numesci tu pre acést'a in sistem'a ta?”

„Elu nu are altu nume, decatu, Domnedieu'; si acestu nume i-lu dedera ómenii, numai cá se póta vorbí despre din-sulu; acést'a nu cercuscrie fiinti'a, originea si perfectiunile lui.”

„Si cari sunt aceste?” intrebà Fabiol'a a carei curiositate se atítià acum denou.

„Fiinti'a lui e simpla, cá lumin'a; asemenea acestei e un'a si aceeasi pretotinde, nedespartíta, nemutabila, atotu petrundietória, dar necuprinsa, atotu presenta si nemarginita. Elu a fostu, inainte de ce a fostu vre unu inceputu; elu va fi dupa capetulu a tóte. Potere, intieptiune, bunetate, iubire, dreptate si judecata neinsielabila se tienu de fiinti'a lui, si sunt nefinite si nemarginite cá acést'a insasi. Elu singuru póte creá, elu singuru a sustiené, elu singuru a nemié.”

Fabiol'a ctise adese ori despre privirile entusiastice ale Sibilei seau a vre unei Pitfe; dar acum vediù primadata atari priviri. Façi'a sclavei ardea, in ochii-i fulgerá o splen-

dóre lina, totu trupulu ei erá nemiscatu; cuventele curgeau depre busele ei, cá si candu acele aru fi gur'a unei flaute, din care a scosu tonuri suflarea unui altuia. Rostirea si portarea ei i-aduse aminte Fabiolei cu vioitiune aceea privire incantata si misteriósa, care o observase atatu de desu la Agnet'a; si déca aceea la copila erá mai delicata si mai amabila, la fetióra i-se pareá mai interna si mai misteriosa. „Catu de entusiasticu si aprindietiosu e totusi unu stemperamentu orientalu“ cugetá Fabiol'a privindu la sclava. „Nu e mirare, cà orientulu e patri'a poesiei si a inspiratiunei.“ Vediendu, cà se reintórse liniscea indatinata a Sirei, i dise precatu potù de indiferenta: „Dara Sira, cugeti tu, cà o fintia cu multu mai marétia, decatu cum cunósce vre un'a vr'o fabula vechia, póte se se ocupe cu aceea, a bagá séma neincetatu la faptele seau chiaru la cugetele simple ale milioneloru de creature?“

„Aceea nu e ocupatiune pentru Domnedieu, despuitóri'a mea, ba neci nu e lucrulu alegerei libere. Io l'am numitu pre elu lumina. É óre aceea vr'unu lucru pentru sóre, a-si tramite radiele sale prin cristalulu acestei fontane saritórie pana la petricellele din fundu? Cauta, cum vedescu ele de sine insesi nu numai cele frumose, dar si cele urite ce se afla acolo; nu numai picurii schinteiatori, cari decadu, nu numai bulbuceii menunti, cari suinduse in susu sclipescu unu minutu, si dupa aceea se spargu, nu numai pescutii aurfi, cari se incaldiescu la lumin'a lui, — ci si acelu verme negru si uritu, care cérca a se terí si a se ascunde in anghiuletie intunecóse, si nu póte, pentru cà-lu urmaresce lumin'a. Sunt óre tóte aceste vr'unu lucru pentru sórele, care strabate pretotindenea. Mai curundu ni s'ar paré acést'a o incordare, déca amu vedé, cà sórele si-retiene radiele sale pre suprafaci'a elementului stravediutoriu, neluminandulu pre acel'a. Si ceea ce face elu aici, aceea o face in torentulu celu mai de aprópe, si in torentulu, ce e o miie de miluri departe de aici cu asemenca usioretate; si candu fluviele aru fi inca pre

atatu de mari, si inca pre atatu de numeróse, scimu totusi, cà sórelui nu-i voru lipsí radie, nu lumina, pentru de a le strabate tóte.”

„Teoriele tale sunt totudeun’a frumóse, Sira, si demne de mirare in gradulu celu mai mare, déca sunt derepte,” observà Fabiol’a dupa o pausa, sub care priviá cu ochi atenti funtan’a saritória, cá si candu ar voí a ispití adevverulu cuventeloru Sirei. „Si acele suna cá adevveru“ adause ea; „pentru cà potere-ar fi óre mai frumosu falsulu, decatu adevverulu? Ce cugetu maiestosu, cà noi neci odinióra nu amu fostu singuri, cà neciodata n’amu avutu neci o dorire de noi singuri, neci unu cugetu in ascunsu; cà noi neciodata nu amu potutu se ascundemu fantasi’a cea mai nebuna a unei anime sumetie seau naive din aintea ochiloru unei fiintie, ce nu cunosce neci o neperfectiune! Ce cugetu infioratoriu, cà noi, déca cuventele tale sunt derepte, traimu sub ager’a si necurmat’a privire a unui ochiu, pre langa care sórele e numai umbra, càce nu petrunde in sufletu. Acést’a ar poté indemná pre ómeni in tóta sér’a, a se nemicí pre sine insisi, cá se scape de supraveghiarca ast’a necasítoria. Si totusi suna a fi atatu de adevveratu.”

Privirea Fabiolei, candu vorbiá asie, invescù o espre-siune mai selbateca. Trufi’a animei sale pagane se revoltà la acelu cugetu, cà mai multu nu póte se fia singura in meditarile sale, seau cà trebue se esiste o potere, care privesce neincetatu cele mai ascunse pofte, intipuiiri si capricie ale sale. Ci ear se reintórse cugetulu acel’a: „Si totusi suna a fi atatu de adevveratu.” Nobilulu ei sufletu se luptá cu pasiunea, ce-lu impregiurá, cum se lupta vulturulu cu sierpele, care mai multu cu ochiulu, decatu cu plisculu si unghiele invinge pre lasiulu inemicu. Dupa o lupta, ce se cunoscea invederatu in façi’a si trasurele ei, se liniscì. Acum se pare a semtí primadata presenti’a unei fiintie mai mari decatu ea insasi, a unei fiintie, de care se temea, dar pre care ar fi doritu a o si iubí. Ea si-a plecatu sufletulu, si-a umilitu min-

tea la petiórele acelei, inca si anim'a-i acum recunosc  primadata, că are unu domnu si despuitoriu.

Sir'a privi  tacundu cu atentiune incordata dar lini-scita lupt'a din laintru a despuitoriei sale. Ea sciea, catu de multu aterna dela rezultatulu acestei, catu de mare pasu s'a facutu in eformarea relegi sa a acelei, care nesciindu se facuse invetiaccu'a sa, prin aceea, d ca va cunosce adevverulu s e propusu; ca se rog  ferbinte pentru darulu acest'a.

In urma Fabiol'a si-redic  capulu, care se parea a si-lu fi plecatu dinpreuna cu sufletulu, si d se blandu si dulce: „Sira, sum convinsa, c  inca nu am ajunsu aduncimea scientiei tale; tu trebue se aibi inca cu multu mai multe, ce poti se mi le impartasiesci.” O lacrima si o ros re i-ven  sclavei, modeste in confusiunea sa spre ajutoriu. „Dar adi deschisesi cugeteloru mele o lume si o viétia nóua. O sfera a virtutei redicata preste parerile si judecat'a omeniloru, recunoscerea unei poteri supraveghiat rie, ba si resplatat rie, — nu e dreptu?” (Sir'a-si inclina capulu afirmandu) „care e cu noi inca si candu nu ne p te ved , infricosi  seau insuflet  altu ochiu; semtiulu acel'a, cumca noi, de ne-amu si îngropă pentru totudeun'a in singuratate, totusi totu aceiasi amu remané, c ci acelu influcsu, ce lucra in noi, trebue se ne con-duca cu multu mai tare, decatu influcsulutu tuturoru principieloru omenesci, si pentru că acel'a nu ne p te paras : — acest'a e maretulu statu moralu, pre care teori'a ta, d ca am preceptu'o bine, lu des mna singuritu fiacarui omu. A se cufund  sub acest'a, chiaru si langa o viétia din afara virtuo sa, e numai fa iaru si lucru cu totulu pecatosu. Asie e?!”

„O, iubit'a mea despuitoria!” strig  Sir'a „cu catu mai bine scii tu se le esprimi tóte aceste, decatu mine.”

„Tu inca necicandu nu mi te-ai liugusitu pana acum Sira” response Fabiol'a, „nu incepe acést'a acum. Dar tu mi-ai reversatu lumina noua si preste alte puncte, cari pana adi mi-au fostu intunecóse. Spune-mi acum, nu ai cugetatu la acést'a candu mi-ai disu odata mai nainte, c  dupa teori'a

ta nu existe neci o deosebire între dăspuitória și sclava? Nu ai voit tu cu aceea se dîci, că deosebirea între amendouă e numai din afara, trupésca și soțiala, și chiaru pentru aceea necidecatu nu se considera în asemenare cu egalitatea amendurorū față cu fiintîa cea mai înaltă, și în asemenare cu perfectiunea morala mai mare, ce acést'a fiintia mai înaltă pôte o observa în aceea, care dapa rangulu din afara e cea mai neînsemnata."

„Cu buna séma am cugetatu la acést'a generós'a mea dăspuitória, cu tóte că atunci am mai avutu încă și altu ceva înainte ochiloru, ce acum abie te-ar interesá."

„Si totusi candu rostisi acést'a afirmare, mi se parù atatu de aventurós'a, atatu de nebuna, încatu me invinsera trufi'a și mani'a. Ti-aduci încă a minte Sira?"

„O nu, nu!" răspunse Sir'a cu dulcétia; „nu vorbí despre aceea, te rogu!"

„Iertatu-mi-ai în diu'a aceea, Sira,?" dîse Fabiol'a cu o doiosía, ce-i erá de totulu nóua.

Acést'a fû prea multu pentru biét'a Sira. Se scolá, se aruncá în genuchi înainte dăspuitóriei sale, și se încercá a-i prinde man'a; dar acést'a o împedecá, și în vietîa sa acum primadata înbrașisá Fabiol'a plangundu grumadii unei sclava.

Lacrimelē i cursera îndelungatu și dese. Anim'a începù a învinge mintea, și acést'a numai atunci se pôte templá, dēca aceea se face mai mólē și mai blanda. În urma se linisí, și lasandu pre Sir'a dîse: „Încă un'a, Sira! Pôte omulu adorandu a agrái fiintîa aceea, care mi ai descris'o? Nu e dîns'a spre acést'a prea mare, prea maiestós'a, prea departe?"

„O nu, necidecatu, generós'a dăspuitória," răspunse sclav'a. „Elu nu e departe de noi, că precum în lumin'a sórelui, asie traimu, ne mîscamu și suntem noi în splendórea poterei, bunetatei și întieptiunei lui. Pentru aceea nu trebuie se-lu agraimu cá pre unulu, care e departe de noi, ci cá pre unulu, care e împregiurulu nostru și în noi, precum noi

suntem in elu; si elu nu ne aude pre noi cu urechi'a, ci cuventele n6stre strabatu indatu in sinulu lui, si oftarile animei n6stre mergu nemidiulocitu in adunculu divinu alu animei lui."

"Dar" continu6 Fabiol'a incat'va ingrigita, "nu e vre o atare fapta serbator6sca, cum e dupa parerea 6meniloru sacrificiulu, prin care se-lu potemu recun6sce si ador6 in publicu?"

Sir'a intard6 cu responsulu, p6ntu c6 conversarea se parea a trece pre unu campu misteriosu si santu, care b6seric'a necicandu nu vol se-lu lase a fi calcatu de peti6re profane. Ea respunse intr'aceea simplu si neotaritu cu „asie."

"Si nu asi pot6 io" intreb6 despuitor6 ei inca mai ingrigita si mai umilita, „se me cunoscule intru atata cu invetiaturele sc6lei tale, c6 se fiu in stare, a aduce acestu omagiu maretiu?"

"Me temu, c6 nu, gener6sa Fabiola; la ac6st'a netrecutu se poftesce o jerfa, care e demna de domnedieire."

"Ah, de buna s6ma asie," respunse Fabiol'a; „unu tauru p6te se fia prea destulu p6ntu Ioe, si o capra p6ntu Bacu; dar unde se p6te afl6 o jerfa, care se fia d6mna de acel'a, pre carele m'ai invetiatu a-lu cunosce?"

"Aceea trebue se fia intru adeveru in t6ta privinti'a d6mna de elu; nepetatu de curata, neasemenatu de mare, nemarginitu de scumpa."

"Si ce p6te se fia aceea, Sira?"

"Numai elu insusi."

Fabiol'a-si acoper6 faci'a cu manile; dupa aceea d6se, privindu seriosu la Sir'a: „Fiindu c6 mi-ai depinsu atatu de chiaru conscienti'a adunca a respunderei, care-ti conduce porurea atatu pasii, catu si faptele tale, sum convinsa, cumca trebue se legi si cuventele acestea infior6rie cu unu conceptu adeveratu, cu t6te c6 io nu te intielegu."

"Catu de securu e, c6 se aude totu cuventulu meu;

catu de securu e, cà se vede totu cugetulu mieu, asie de securu e adeveru, ceea ce ti-am spusul!”

„Nu me semtiu destulu de tare a petrece mai multu la obieptulu acest'a; sufletu-mi are lipsa de repausu.”

CAPU XVII.

Soçietatea crestina.

Dupa conversarea acést'a Fabiol'a se departà, si preste ceea alalta parte a dñei anim'a ei a fostu acusi agitata, acusi liniscita. Déca priviá mai de aprópe la conceptulu maretiu a vietiei morale, ce invetiase a o cunosce acum, in contemplarea acést'a aflá o linisce neindatinata; i-se pareá, cá cum ar fi facutu vr'o descoperire mare, prin care s'a condusu in o regiune nóua si maiestósa, de unde ar poté se rida de gresielele si nebuniele omeniloru. Dar recugetandu detorinti'a, ce o impunea acést'a lumina nóua, veghiarea preste sine, ce dins'a o recerea, nevediuetele si neresplatitele lupte din laintru, la cari provocá dins'a, singuretatea, asie dicundu, a unei virtuti fora mirarea, ba fora simpatf'a ómeniloru, — atunci se infiorá earasi de viéti'a aceea, ce-i stá inainte, si care trebuiá se o percurga fora orice spriginire si ajutoriu cunoscutu. Fora se fia sciutu temeiu adeveratu, recunoscu, cà lipsescu potere si midiulóce pentru efeptuirea astei teorie frumóse. Acést'a i-se pareá a fi asemenea unei lampe stralucitórie, ce sta in midiuloculu unei sale mari, nelocuite si góle, iluminandu numai unu desiertu. La ce a respíatat'a lumina?

Demanéti'a urmatória erá menita spre o visita, ce la tiéra in vecinatate o facea de comunu in totu anulu, lui Cromatiu fostulu prefectu alu cetatei. Lectoriu si-va aduce a minte, cà deregutoriulu acest'a, dupa ce se facuse crestinu, depunendosi diregutori'a, se retrase la vil'a sa in Campani'a, si luase acolo cu sine unu numeru din cei intorsi prin Seba-

stianu, precum si pre cuviosulu preotu Policarpu, cá-acest'a se-i invetie mai departe. Firesce Fabiol'a necicandu nu audise ceva despre acést'a; i venira inse la audiu totu feliulu de sciri curióse despre vil'a lui Cromatiu. Se vorbiá, cà are acolo óspeti multi, cari nu s'au vediutu mai nainte in cas'a lui, cà nu face festivitati, cà si-a eliberatu toti sclavii depre mosia, multi inse au remasu acolo de buna voia, cà numerosii locuitori ai vilei se paru toti a fi fórte fericiti, cu tóte cà nu se observa neci o petrecere scomotósa. Tóte aceste atítiara curiositatea Fabiolei. Visit'a acést'a erá incolea pentru dins'a si implinirea unei detorintie placute a curtesiei catra unu omu, care a aretatu multa bunavointia catra dins'a din copilaria sa; dar totusi ea doriá si aceea, cá se véda cu ochii sei proprii acestu experimentu — cum i-se parea ei — platonicu, noi l'amu numí utopia.

In o carutia usióra cu cai buni porní Fabiol'a desu de demanétia, si trecù rapede incolo pe drumulu celu netedu alu Campaniei fericite. O ploitia de tótna asiediasse pulberea la pamentu, si preserase díamante stralucitórie preste cunun'a vitieloru de viia, ce intíndienduse depre arbore pre arbore marginia drumulu in locu de gardu. Nu tienù lungu, pana ce ajunse la redicatur'a acea mica — dealu abie cà s'ar poté numí, acoperita cu cimisiru, arbutu si dafini inveluti cu ciparosi sulegeti ascutíti la virfuri, prin cari se iviá depre culmea redicaturei albii parieti a vilei mari. Ea observà de locu, cà se fece ceva stramutare, nu potù inse gací indata, cà ce; trecundu totusi pre sub pórtá, se facù atenta prin numerosele pedestale si cotlóné góle, cà vil'a-si perduse cu totulu unulu dintre ornamentele sale cele mai caracteristice si mai destinse, adeca multele statue frumóse, cari steteau elegantu inaintea arcadeloru porurea verdi, si dela cari vil'a capetase numele seu acum fora neci unu intielesu „ad statuas” „vil'a statueloru” seau „la statue.”

Cromatiu, pre care, mai in urma-lu vediuse ologitu de podagra, acum unu betranu poterosu, o primí cu curtesia, si

intrebà cu interesare despre tata-seu, óre este adevèratu ce se aude, cà are de cugetu se mérga preste puçinu in Asi'a? Acést'a se parù a desgustá pre Fabiol'a, pentru cà tata-seu nu i-a fostu spusu nimicu despre propusulu acest'a. Cromatiu si-descoperì sperarea, cà ast'a trebue se fia o fama falsa, si o pofiti la o preamblare prin gradine. Ea le aflà acele pastrate cu totu aceeași grige, cá totudeun'a, si pline de plante frumóse; dar sentiá tare lips'a statueloru vechi. In urma ajunsera la o pescera cu o funtana saritória, ce mai nainte erá infrumsetiata cu nimfe si diei de mare, dar acum stá cu totulu desiérta si fora ornamentu. Nepotenduse retiené mai departe, dîse lui Cromatiu: „Ce secréta ai facutu, Cromatie, de ti-ai departatu tóte statuele, si ai stricatu o trasura caracteristica a frumósei tale vile? Ce te-a indemnatu la acést'a?“

„Iubit'a mea domnisióra“, respunse bunulu domnu betranu, „nu te superá asie tare. Ce folosescu figurele aceste?“

„Déca tu ai cugetatu astfeliu“ respunse ea, „altii póte nu au cugetatu asie. Dar spune-mi totusi, ce ai facutu cu tóte acele?“

„Asie dar cá se-ti spunu adevèrulu, le-am datu sub barosu?“

„Cum! si tu nu mi-ai spusu nîmicu despre aceea? Tu scii, cà au fostu intre ele mai multe bucati, cari le-asi fi cumparatu bucurosu.“

Cromatiu rise cu hohotu, si dîse intr' unu tonu confidentu, intru care vorbiá totudeun'a cu Fabiol'a, pre care o cunoscea dîn copilaria: „Ei, ei! catu de tare alérge jun'a ta fantasía, multu mai iute, decatu cá se póta tiené pasi cu ea sirman'a mea limba betrana. — Jo nu am intielesu barosulu licitatoriului, ci a faurului. Diei si dînele s'au sfarimatu in bucati si s'au prefacutu in pulbere tóte. Déca-ti trebue vre unu petioru remasu din ei, seau o mana, carei i lîpsescu vreo dóue degete, asie dóra inca ti-asi aflá óreunde'va; dara unu

vultu, care se aiba inca nasu, si o capetina fora spartura, nu ti potu promite.“

Fabiol'a uiminduse in gradulu celu mai mare, strigà: „Ce barbaru spaimentatoriu te facusi tu, betranulu si intielectulu meu jude! Ce umbra de temeiu poti tu se aduci spre desvinuirea unei tractari atatu de dure?“

„Tu vedi, cà facundume maî betranu, me facui si mai intielectu; astfeliu m'am convinsu si despre aceea, cà domnulu Joe si dómn'a Iunone chiãru atatu de puçinu sunt diei, cá tine si cá mine, si pentru acést'a am gatatu pre scurtu cu ei.“

„E, ast'a se póte; si io cu tote cà nu-su neci betrana, neci intielépta, sum demultu in asemenea parere. Dar pentru ce nu ti-le ai pastratu cá simple producte de arte?“

„Pentre cà ele nu erau redicate aici in calitatea acést'a, ci cá dieimi. Ei erau aici cá insielatori sub steametu falsu, si precum ai departá tu din cas'a ta tóta bust'a si icon'a, ce s'ar affá intre portretele stramosiloru tei, tienenduse de o familia cu totulu alt'a, asie am facutu si io cu tipurile aceste, cari pretindeau o legatura mai inalta cu mine, dupa ce cunoscu, cà pretinsîunea e nefundata. Pentru aceea neci nu le-am potutu vinde, -càci si-ar fi potutu continuá insielarea sa la altii.“

„Dara, celu mai conscientiosu alu meu amicu betranu, nu e óre aceea insielare, candu nu inceti de a-ti numf vil'a „ad statuas,“ dupa ce departasi tóte statuele?“

„De securu“ respunse Cromatiu ridiendu de sofistari'a ei; „vei si vedé, cà am plantatu giuru impregiuru finici, si indata ce-si voru inaltia acestia capurile preste porurea-verde, vil'a va capeta numele „ad palmas“ „la finici.“

„Acest'a e unu nume frumosu“ disse Fabiol'a necuge-tandu neci pre daparte la adunculu intielesu alu acestui nume. Firesce ea nu scia, cà vil'a acum era o scola, in care se pregatiau multi, cá atletii si gladiatorii spre maiestri'a loru, spre marea lupta a credintiei, spre martiriu. Cei ce in-

trau aici, si cei ce esiau de aici, puteau cu totu dreptulu dîce, cã au plecatu se castige ramur'a de finicu a invingerei, carea se o porte inaintea tribunalului lui Domnedieu in semnu cã au invinsu lumea. Si numerulu ramureloru, cari nu preste multu se castigara in loculu acest'a, erã mare.

Aici inse cauta se intretiesemu si istori'a sfarmarei statueloru lui Cromatiu. Ea forméza o episoda deosebita in faptele s. Sebastíanu.

Insciintiandu Nicostratu pre Cromatiu, cá pre Prefectulu Romei, despre liberarea prinsiloru sei si despre vindecarea lui Trancvilinu prin botezu, acest'a, dupa ce a cercatu lucrulu cu de a menuntulu, chiamà la sine pre Sebastíanu, si se dechiarà, cã e gat'a a se face crestinu, numai se sevindece si elu asemenea de podagra. Acést'a firesce nu mergea; dar i-se propuse unu altu midilocu, prin care potea capetá o nóa adeverinta personala despre adevverulu crestinismului, fora periclu, de a i-se impartasí botezulu fora de cuvenit'a dispusetiune. Cromatiu erã renumitu cá posesoriulu unei multimi nespuse de statue idolesci, si Sebastíanu-lu asigurà, cã de le va sfarmá tóte, se va insanetosia indata. Acést'a erã o conditiune aspra; dar elu totusi se invol. Fiiulu seu inse Tiburtiu erã turbatu, si amenintia, cã de nu va urmá vindecarea promisa, pre Sebastíanu, si pre Policarpu i-va aruncá intrunu cuptoriu infocatu, — ce dóra fiului prefectului aavea nu i-ar fi fostu cu nepotintia.

Intru o dî dar se sfarmara in bucati doua sute de statue paganesci, firesce atatu cele dela vila, catu si cele din locuinti'a din Rom'a. Tipurile erau sfarmate; Cromatiu inse nu erã tameduitu. Se chiamà Sebastíanu, si fu infruntatu cu asprime; dar acest'a remase de totu Iniscitu si fora frica. „Eu sum fórte convinsu“ dîse elu, cã tipurile nu s'au sfarmatu tóte, ci vreunulu, s'a crutiatu.“ — Se adevèrì, cã a avutu dreptu. Cateva tipuri micutie, fiindu privite mai multu cá obiepte de arta de catu religiose, le au fostu ascunse asemenea rapirei lui Acanu (Josua 7.) Deci aducanduse înainte,

se sfarmara si aceste, si Cromatiu de locu se facè sanetosu, Acum se intorse nu numai elu singuru ci si fiulu seu Tiburtiu, facunduse unulu dintre cei mai zelosi crestini, (Elu morì ca martiru, si o catacumba se numì cu numele lui:) — Tiburtiu a cerutu iertare se póta ramané in Rom'a, cá sub persecutiunea ce se acceptá, se intarésca si sprigionésca pre cei alalti crestini, spre ce pentru referinti'a sa catra palatiulu imperatescu, cum si pentru barbatia si neinfrant'a sa nesuintia erá desclinitu aptu. Se intielege, cà prin acést'a devenì celu mai intimu si mai incrediutu amicu alui Sebastianu si Pancratiu.

Dupa acést'a scurta abatere se apucamu earasi firulu convorbirei intre Cromatiu si Fabiol'a. Acést'a continuà, „Dar scii tu, Cromatie, — se siedemu in loculu acestu placutu, unde mai nainte stetea frumosulu Bacu — scii tu, cà circula de totu feliulu de faime curiöse despre ceea, ce faci tu aici?“

„Anume? si ce? Spunemi rogu-te.“

„Se vorbesce, cà ai avé multi ómeni la tine in casa, pre cari nimene nu-i cunósce; cà nu primesci nici o visita, cà nu esi de locu din casa, si cà duceti aici o viétia cu totulu filosofica si formati o republica platonica.“

„Ast'a e fórte magulitoriu pentru mine“ intrerupse Cromatiu suridiendu si inchinanduse.

„Dar acést'a inca nu e totu“ continuà Fabiol'a. „Se mai díce, cà voi ve sculati fórte de demanetia, traiti de totu cumpetati, nu ve faceti nici o pretrecere, ba cà ve mai omoriti cu flamendírea.“

„Speru inse, cà ómenii voru fi totusi atatu de dèrepti a adauge, cumca pentru acea nimene nu are de a patimí ceva scadere“ insemnà Cromatiu. „Ori dóra dícu si aceea, cà amu avé conturi vechi si neplatite pre la paneri seau negutiatori?“

„O nu!“ respunse Fabiol'a ridiendu.

„Ómenii acestá-su prea buni,“ continuà cu umoru be-tranulu jude. Se pare, cà ei — intielegu publiculu intregu

— se intereséza tare de lucrurile nóstre. Inse nu e óre curiosu; scump'a mea, cà pana candu la vil'a mea erá voia buna si cicaliturele sburdate si bichieriele cate odata impreunate cu erumperile si nebuniile spulberatelorú tineretie, spre neliniscea veciniloru tieneau si aice cá si la alte vile pana tardú in nópte, — se me ierti, cà amintescu astfeliu de lucruri, dar e asie, — pana ce noi, io si amicii miei, nu eramu nici cumpetati nici fora scaderi, nimene nu-ne avea grigi'a. Retraga-se inse cineva spre a vietuá in linisce, spre a fí cumpetatu si sirguintiosu, departatu de tóte afacerile publice, ne vorbindu de locu despre politica si noutatile dílei, — numai decatu se voru aflá curiosi, cari voru cercá dupa tóte ce lucra, si fiacine va avé voia a se amestecá in trebile lui; apoi asie cauta se se nasca o multíme de faime false si calumnie nerusínate in privintia traiului si a indemnuriloru lui. — Nu e acést'a o ivéla minunata?“

„Vedi bine, dar cum ti-o esplici tu ast'a?“

„Eu nu o potu esplicá, decatu numai díń acea insusíre a sufletelorú mici, prin care ele sunt totudeun'a jaluse de totu scopulu mai inaltu de catu alu loru; si asie si nevrendu micescu totu, ce cunoscú, cà e cu multu mai bunu, decatu se póta ele strabate la dinsulu.“

„Dar, rogu-te amice, spune-mi, care e aici scopulu vóstru, si modulu vietiei vóstre?“

„Noi intrebuintiamu tempulu spre desvoltarea poteriloru nóstre mai inalte. Ne scolamu desu de demanétia, — abie me incumetu a-ti spunc catu de tempuriu; apoi petrecemu cateva óre cu deprinderi religióse, si dupa aceea ne cuprimdemu cu tóte celea, unii citescu, unii scriu, alti lucra in gradina, si te asiguru, cà nici unu díleriu nu a lucratu vreodata mai cu nesuintia si mai bine, cá acesti gradinari de buna voia. La óra anumita ne stringemu la unu locu, si cantamu cantari frumóse, dar numai pie si curate; citimu carti fóрте bune, si primimu invetiatura dela invetiatori elocuinti. Mancarea nóstra intru adevéru e fóрте simpla; traimu numai

cu legume; dar am esperiatu acum, cà si prelanga atari bucate poti ride catu de bine, si cà spre a fi voiosu, nu e neincungiuratu de lipsa unu ospetiu.“

„Voi v'ati facutu Pitagorei deplini. Cugetám, cà acestía au esítu cu totulu din moda. Traiulu vostru dara trebuie se fia fórte eftinu,“ insemnà Fabiol'a in batjocura.

„O, tu dracósa!“ respunse judele. „Tu cugeti dar anume, cà noi prin acést'a ne nesuimu se stringemu comóra? Inse retacesci; càce noi ne-amu propusu unu scopu cu totulu desperatu.“

„Si ce naib'a pote fí acel'a?“ intrebà tener'a dómna.

„Nemica mai puçinu, de catu aceea: cà vomu staruí intr'acolo, cá in pregiurimea nóstra, se nu mai fia nici unu seracu. In iérn'a acést'a ne vomu nesuí se inbracamu pre toti despoiatii tienutului, se nutrimu pre cei flamendi, si se grigimu de toti morbosii. Pre acéste va merge totu ce amu crutiatu.“

„Acést'a e intr' adeveru o idea marinimosa, de si cu totulu nóua in tempulu nostru. Fora indoiéla ve voru ride bine pentru nesuintiele vóstre si ve voru batjocurí din tóte partile. Voru se ve graiesca si mai de reu, decatu acum, de póte fi ceva si mai reu; ce inse abie e cu potintia.“

„Cum asie?“

„Nu te superá, déca-ti spunu, cà prepusulu ómeniloru a ajunsu pana acolo, de dícu cumca ati fí crestini. Dar te incredintiezu cà eu acést'a defaimare cu despretiu o am respinsu.“

Cromatiu surise si díse: „Pentru ce cu despretiu, fetulu meu?“

„Pentru cà pre tine, pre Tiburtiu, pre Nicostratu, si pre bun'a muta Zoe cu multu mai bine ve cunoscú, decatu se potu numai pre unu minutu supune, cà voi ati fi primitu acea mestecatura de nerodía si reutate, care e cunoscuta sub acestu nume.“

„Iérta-mi o intrebare. Ti-ai luata vreodata tempu se citesci vreo carte crestina, din care se fii potutu cunósce,

cà in adevèru ce credu si ce lucra acestu soiu de ómeni perduti?“

„Ba nu dieu io; sciu cà nu-mi voiú perde tempulu cu aceea; nu voiú se sciu de ei nemica. Cá pre inimicii propasîrei spirituale, cá pre cetatiani suspecti, cá pre ómenii cei mai usioru crediutori, cari si cele mai urite crime le tienu a fi iertate, i-urescu cu multu mai tare, decatu se dorescu a-i cunósce mai de aprópe.“

„Iubit'a mea Fabiola! mai nainte chiaru asie opiniune aveam si eu despre ei; mai tardiu inse mi-am schimbatu parerea.“

„Acést'a e intr' adevèru batutoriu la ochi, de óra ce tu cá prefectu cetatii, pentru necurmatele loru calcari de lege, ai pedepsitu pre multi din misieii acestia.“

Unu nuoru intunecosu se trase pre serin'a façia a be-tranului, si o lacrema se storse din ochii lui. Elu si aduse aminte de santulu Paulu, care odinióra persecase baseric'a lui Domnedieu. Fabiol'a vediendu schimbarea façiei lui, se confundà; si cu unu versu dulce dîse catra dinsulu: „Me temu, cà am vorbitu prea necugetatu, seau ti-am adusu aminte ceva, ce casiuna o dorere amara bunei tale anime. Iérta-me, iubite Cromatie, si se vorbimu despre altu ceva. Unu scopu alu visitei mele a fostu, se te intrebú, nu cumva scii pre cineva care ar merge de curendu la Rom'a. Am audîtu din mai multe parti despre caletori'a ce si-a propusu-o tata-mieu, si asi voi se-i scriu, ¹⁾ se nu faca cá mai nainte, — intielegu, se nu plece, fora de a-si luá diu'a buna dela mine, cá se-mi crutie dorerea.“

„Dá“ respunse Cromatiu, „mane demanétia merge unu teneru de aici la Rom'a. Vîno in biblioteca de-ti scrie epistol'a; pre semne si curieriulu e acolo-“

Mergundu in casa, intrara intru o chilia pre suprafá-

¹⁾ Nefiendu inca poste, cine voiá a tramite vreo epístola, cautá se trimita anume pre cineva, seau se ascepte dupa ocaziune.

çi'a pamentului, plinu de carti. La o mésa in medîlocu siedea unu teneru, si descriea ceva dintr'o carte mare, pre care, vedindu cà intra o straina, o inchise, si o puse de laturi.

„Torcvate“ dîse catra elu Cromatiu, „dómn'a acést'a voiesce a tramite o epistola tatane-seu la Rom'a.“

„Mi-voiu tiené totudeun'a de norocire“ respunse tenerulu, „a poté sierbí generósei Fabiole seau renumitului ei tata.“

„Cum, tu dara o cunosci?“ întrebà judele cu ceva mirare.

„Inca fiendu copilandru am avutu onóre, cá si inaintea mea tata-mieu, a fî in sierbitiulu generosului Fabiu in Así'a; unu morbu m'a nevoitu a-lu parasí.“

Pre mésa jaceau mai multe fóie frumóse de pergamentu de un'a si aceeași marime, se vedeau a fî gatite pentru a descrie din carti. Un'a din fóie o puse bunulu betranu inaintea Fabiolei, langa ea negréla, si ea scrise tatane-seu cateva síre cordíale. Impaturandu apoi fói'a, o legà inpregiuru cu unu firu, si punendu céra sí-apasà in ea sigilulu, care l'a scosu dintru o pungulitia cosuta cu flori. Si cá mai tardiu, cunoscundu inpregiurarile curieriului mai bine, se-i póta resplatí intr'unu modu cuviintiosu luà o alta fóia de pergamentu, scrise pre ea numele si locuinti'a lui, si o bagà in sinu. — Apoi inbucandu puçintelu, se sui earasi in cocia, luandusi remasu bunu cordíalu dela Cromatiu. In privirea lui se vedea unu semtiu parintescu atatu de doiosu, cá si cum ar cugetá, cà mai multu nu o va vedé. Asie i-se pareá ei; anim'a lui inse o misícáse unu semtumentu cu totulu altulu. Totu asie se remana dins'a? Póte-o elu lasá, cá se péra in acést'a cerbicósa nesciintia? Anim'a ei nobila si ager'a-i minte se se cufunde in noroiulu amarului paganismu, de si tóte semtîrile si tóte cugetele ei, se vedu a fi formate din fire tari si prelanga aceea fine, din cari ar poté esí tiesutur'a cea mai pretiósá a adevéruului? Nu se póte; si totusi miie de privintie-lu retieneau, cá inca de astadata se nu-i descopera adevéruulu;

elu vedea bine, că acést'a acum numai ar împedecá-o de a se apropiá catra credintia. „Fii sanetósa, fetulu mieu“ dîse, elu, „binecuventata se fii de sute de ori cu binecumentarile, cari tu acum inca nu le cunosci!“ Apoi intorcundusi faci'a, o lasà de mana, si se departà cu iutiéla.

De aceste cuvente pre catu de misterióse, pre atatu de fragede, si Fabiol'a erá petrúsa, ci, inca inainte de a ajunge la pórtá, fù conturbata in cugetarea sa prin Torcvatu, care i-oprí caruti'a. Contrastulu între portarea cea usióra, cãm familiara, de si plina de reverintia a junelui, si între seriositatea cea blanda si amestecata cu voiosía a ecsprefectului betranu, o atinse dorerosu.

„Iérta-me ca-ti intrerumpu calea, generósa dómna,“ dîse Torcvatu; „dar te rogu, poftesci cá epistol'a se se inmanue curundu?“

„De siguru, dorescu fórté, cá se se dé catu mai curendu tatane-mieu.“

„Asie me temu, că nu voiú fí in stare se-ti sierbescu. Mie-mi cauta a calatorí pre diosu, de cumva nu mi se va dá vreo ocasiune, cá se potú merge mai repede dar eftinu; altmíntre-mi va tiené calea vreo cateva díle.“

Fabiol'a i-dîse cu sfiéla: „Potú cutezá se te ambíu cu spesele recerute pentru o caletoria mai rapede?“

„De ce nu,“ respunse cu graba Torcvatu, „déca prin acést'a potú mai bine sierbí nobilei vóstre case.“

Fabiol'a i-intinse o punga; banii dintr'ins'a erau de ajunsu nu numai pentru suportarea speseloru caletoriei, ci si pentru resplátirea liberala a osteneleloru lui. Elu apucà iute pung'a zimbíndu cu amicétiá, si se fece nevedíutu in unu aleíu laturalu. In portarea lui erá cev'a, ce a facutu o impresiune neplacuta asupr'a Fabiolei; si i-vení in mínte, catu de reu se nimeresce acestu teneru, cu iubitulu seu amicu betranu. Se-lu fi vedíutu Cromatiu cu ce pofta a apucatu banii, si-ar fi adusu amínte de Jud'a.

Fabiolei inse i-a parutu bine, că in acestu modú cu o

suma de bani s'a mantuitu de tóta detorinti'a sa catra teneru; pentru aceea scose din sinu o insemnare devenita acum fora scopu, spre a o sfarticá; atunci observà scrisore pre cea fa-
 ția a pergamentului. La descrierea cartiei celei mari, care la
 intrarea ei se puscse de o parte, chiaru incepuse Torcvatu a
 scrie pre foi'a acést'a; inca nu erau numai vreo cateva diceri
 pre dins'a. Ea citi acum antái'a óra urmatóriele cuvente din-
 tru o carte sie necunoscuta:

„Eara eu dicitu voue, iubiti pre inimicii vostri, faceti
 „bine celoru ce ve urescu pre voi, si ve rogati pentru cei ce
 „ve perseca si ve vorbescu de reu pre voi, cá se fiti fii parin-
 „telui vostru, carele e in ceru, care resare sorele seu preste
 „cei buni si preste cei rei, si plóia preste cei derepti si cei
 „nederepti.“ (Mat. 5,44.)

Ne potemu intipuí confusiunea unui tieranu din Ind'ia
 candu gasesce in vale o petra alba si straparenta, carea pre
 dinafara dura si intunecósa, pre unde e sfarmata vérsa schin-
 teie de lumina. Elu nu scie, óre gasit'a unu díamantu pre-
 tiosu seu o petricica nepretiuita, ceva, ce ar infrumsetiá o
 coróna regéscá, seu asie cevasi, ce si unu cersítoriu póte
 calcá in petióre. Si cum se-si curme confusiunea, aruncandu
 dela sine pétr'a, seu mergundu cu ea la unu juvaerariu se-i
 intrebe pretiulu, si prin acést'a se se faca póte de risu? —
 De acéste simtiumente se schimbau si in Fabiol'a mergundu
 catra casa. „Dela cine potu se purcéda aceste sentintie? Dela
 nici unu filosofu grecu seu romanu. Ele suntu seu prea
 false, seu prea adeverate; intru acéste se cuprinde seu o
 invetiatura morala sublima seu o nemernicia ticalosa. Ore
 urméza cineva acést'a invetiatura, ori e numai unu paradocsu
 sclipitosu? Mai multu nu-mi sfarmu capulu cu ea. Seau se
 intrebu pre Sir'a despre acést'a; càce aceste principie sé-
 mena de totu cu frumósele dar nerealisaverele ei teorie. Ba;
 mai bine va fí se nu o intrebu. Ea me apasa si micsioréza cu
 inaltele sale invetiaturi, cari mie-mi sunt cu nepotintia a le
 urmá, de si ei i-se paru asie dé usióre. Spiritulu meu,

are lipsa de repausu. Celu mai usioru midlocu e, se departu caus'a nelinisei mele, dandu uitarei astfeliu de cuvente sióde, Asie dar pasa cu ea! Póрте venturile fói'a acést'a, ori neliniscésca pre altulu, care póte o va aflá pre cale. — — Stái Formione! opresce coci'a, si-mi da pergamentulu, care-lu scapai.“

Sclavulu ascultá; dar elu cugetase, cà fói'a a fostu cu voi'a aruncata. Fabiol'a o ascunse in sinu, si a fostu cà unu sigilu pre anim'a ei; càce anim'a i fù acum liniscita pana a casa.

CAPU XVIII.

I s p i t' a.

In ceea dî fórte de demanétia sosì unu mulu cu conductoriuu seu inaintea usiei dela vil'a lui Cromátiu. Pre siea erá legata o traista mica, care cuprindea tóta avuti'a lui Torcvatu. Multi amici de ai lui s'au sculatu acum, cá se-lu védia plecandu si se-i poftésca cale buna, dandui sarutarea pacii. Macaru de n'ar fi sarutarea acést'a cá cea din Getsemane! Unii i-sioptíau in urechia cuvente dulci si pline de iubire, indemnandulu se pastreze bine charurile capatate; si elu o promise acést'a serbatoresce, si póte cu sinceritate. Altii, cari cunosceau seraci'a lui, i apesau cate unu micu presentu in mana, si-lu rogau, se incungiure cararile si cunoscutii sei cei de multu. Earu Policarpu, conductoriuu sufletescu alú soçietatii, chiamandulu intru o parte, intre multe lacreme si cuvente petrundiutóric-lu jurà pre totu ce e santu, cá neinsemnatele, dar totusi periculósele sale gresiele, ce se aratara in portarea sa, se se nesuéscá a le indereptá, luptanduse in contr'a sburdalniciei sale, si nevoinduse a inplini mai cu zelu virtutile crestine. Torcvatu asemine lacremandu, a promisú ascultare, si ingenunchiandu sarutá man'a bunului preotu, si primí binecuventarea lui. Apói capetá dela dinsulu litere

comendatorie pentru calea sa si o sumusióra pentru acoperirea speselor,

In fine tóte au fostu gat'a, celu din urma remasu bunu cum si binecuventarea i-sunara, si Torcvatu incalécandu pre mulu, cu caleusulu langa sine, plecà cu pasi lini prin lungulu síru de arbori, care ducea la pórtã. Toti seintorsesera acum de multu in casa, numai Cromatiu mai stá inca in usia, cu fundatu in cugete si cu ochii umedi uitanduse dupa caletoriu, cu o atare privire, cum a potutu se fia aceea a parintelui fiului celui perdutu, la departarea acestuia.

Fiendu cà vil'a nu erá langa drumulu celu de tíera, a condusu mululu care se duca pre Torcvatu pana in Fundi (astadi Fondi) celu mai de aprópe locu de drumulu tiei. Acolo aveá se se ingrigésca insusi, cum se póta mai pre usioru caletorí mai departe. Pung'a inse dela Fabiola in ast'a privíntia-lu mantul de tóta grigi'a.

Calea ducea preste unu tienutu cu frumosetie feliurite. Precat'va tempu calatorì de alungulu tiermuriloru Lirei plini de vile si colibe frumóse. Dupa aceea trecù preste o strintóre mica dela pólele Apeniniloru, incungiurata de stance acoperite cu mirti, plante de aloe, si cu vitie de viia selbatece, printre cari pasceau nisce capre albe vedienduse din departare cá néu'a. Prelanga carare curgea murmurandu o valcea, care se pareã a-si intipuí, cà e unu riu de munte, atat'a erá larm'a si vuetulu cu care grabiá inainte; prelanga aceea se incercá si a spumegá, si pare cà se lingusiá síesi cu viersu inaltu, cà forméza o cadere de apa, sarindu preste dóue petre deodata, si scurgunduse intru o aduncime, care o acoperiá o frundia mare de acantu. Din strintur'a acést'a esiá drumulu eara la largu, de unde se deschidea unu prospectu intinsu preste maretí'a gradina a Campaniei, si din dosu preste venetulu sinu alu Caietei preseratu cu ventrelealbe, cari din departarea acést'a se vedeau cá cete de paseri de apa vederosu colorate, candu aceste sorinduse pre faci'a apei sboratéza inpregiuru.

Ce cugetá caletoriulu nostru între aceste scene schimbatórie ale unui actu nou din dram'a vietii sale? Farmecatu-l'au aceste pre elu? Insufletítu-l'au? Despusul'au pre elu spre voia buna ori spre intristare? — Ochii lui abie bagá séma la ele, càce cugetele lui prebegiau departe prin umbrósele foisióre de colonne si prin stratele cele scomotóse ale capitalei. Gradin'a pulberósa, maestrós'a funtana saritória, baiele de marmure, si boltiturile sugravite erau mai frumoése in ochii lui, decatu dealurile cu viie de tómná, riurile curate, oceanul purpurú si cerulu azuru. Cugetele lui firesce nu petreceau la faptele cele neomenóse si la moravurile corupte ale Romei, nu la buiací'a, desfrenenele, foradelegea, coruptiunea, defaimarile, tradarile si necuratétele ei: o nu; cá crestinu cum ar fi pututu elu cugetá eara la aeeste? Dar de vreo cateva ori dandu cursu liberu fantaséi sale, vediù in cornulu intunecosu alu unui foisioru in baie o mésa, la care siedeau jucatori morosi, dar ageri, sbarnaindusi cubii de osu, si semtí cum se atítia in dinsulu o pasiune de multu apesata; dar o parechia de ochi blandi, cá ai lui Policarpu, lu-priviau de ceea lature de mésa, si-lu tredíra. Apoi earasi se vediù in cugetu siedindu la o mésa de paltinu, pre care erá unu pocalu de auru plinu de vinu rosiu de Falernu, ce casiuná in pregiuru o petrecere nesfortiata si voiósa; inse serios'a faéia alui Cromatiu se aratá de cea alalta parte a mesei, si cu o cautatura aspra-lu oprí de a se atinge de pocalu, si de a se inpartasí la acést'a voia buna.

Si intru adevéru cugetele lui petreceau numai la plácerile cele nevinovate ale cetatei imperatesci, la preamblarile, music'a, picturele pomp'a si frumseti'a ei. Elu uitase, cà tóte aceste erau numai inpregiurimea unei mase vie si invaluite de fiintie omenesci, ale caroru pasiuni lucruri de acéste le infóca, dorintiele loru rele le aprindu, ambitiunea o inpintena, superbi'a o misíca, strica propusurile loru cele bune, si viéti'a li-o debilita. Sermane june! Elu cugetá, cà va poté trece prin foculu acest'a, fora se se arda! Sermane fluturele! elu credea,

cà fora de a-si pirlí aripele, va poté sborá prin flacara!

Intr'unu momentu, fiindu cufundatu in atari cugete, se trediesce deodata la capetulu unei cali afundate, preste carea trecuse calare, si aprópe inaintea sa vede unu cotu de mare si pre dinsulu o luntritia standu singura nemisícata. Privirea acést'a fora voia i-aduse aminte o templeare, care o audise inca cá pruncu; fost'a aceea derepta seau scornita, destulu, cà elu mai credea, cumca vede acum inaintea sa teatruulu acelei.

A fostu odata unu pescariu teneru si indresnetiu, care locuiá pre malulu marii in Itali'a de amédi. Intru o nópte fórte intunecósa si furtunósa tata-seu si fratii sei nu cutezara cu naile loru cele tari si tiépene a esí pre mare. Elu inse se otarì in butulu tuturoru admoneriloru, se crepe singuru unde de marii cu o luntritia mica, ce stá legata dupa nai. Erá unu viforu infricosiatu; dar mic'a si usior'a lui luntre, resbì printre valuri, pana ce resarì sórele, versandusi caldele sale radie preste marea liniscita si domola. Atunci obositu de ostenéla si de caldura, adormì; preste scurtu tempu inse lu-tredì o strigare nu departe de elu. Se uita in pregiuru si vede o nae mai mare, ai carei corabieri-lu strigau, si i faceau semnu, se se întórca inapoi, inse fora de a face vreo incordare, cá se-lu ajunga. Ce vreu ei óre? Elu apuca visl'a, si din tota poterea se nesuiesce a-i ajunge; dar spre cea mai mare a sa mirare, vede in data, cà naea catra care a fostu indereptatu pror'a luntrei sale, e din apoi'a sa: si de se si incercá a merge dereptu spre dins'a, indata o vede earasì de cea alalta lature. Erá vederatu, cà elu descriesce unu cercu, asie inse, cà capetulu erá mai aprópe de centru decatu inceputulu, cá la o linia spirala, si acum incepea unu altu cercu mai angustu. Unu presentiu infioratoriu se sternì in anim'a lui; si-típà tunic'a si se apucà cá turbatu de vislare, Dar de-i si succedea-ici cóle a esí puçintelu din cercu, se mistcá totusi necurmatu inpregiuru, si veniá totu mai aprópe

de centru, in care diari o vultóre spumanda si vijeitória. Atunci desperatu aruncà visl'a, sarì in susu, si de spaim'a cumplita-si frangea manile; si o pasere de mare, ce sborá croncanindu de asupr'a lui, l'a auditu strigandu tare: „Carib-dea!“¹⁾ Si cerculu, ce-lu facea, erá acum numai de vreo dóue ori mai lungu decatu luntrea; elu se aruncà diosu in luntre, si-inchise ochii, si acoperindusi urechiele cu manile, nu a resuflatu, pana ce a semtítu, cà undele se inpreuna de asupr'a lui, si elu se cufunda in abisu.

„Óre perit'a intr' adevèru in acestu modu cineva?“ dicea Torcvatu in sine; „seau e acést'a numai o alegoria simpla? si de e, ce póte óre insemná? — — Ore póte fi cineva astfeliu trasu cu incetulu inpericlu moralu? — Ore nusu cugetele mele de mai ante póte celu d'antaiu din atari cercuri, si —“

„Fundu“ strigà caleusulu, aratandu o cetatiuia, ce jaceea inaintea loru; si nu multu dupa aceea calcà mululu pre latele pietre, cu cari erau pardosite stratele ei.

Torcvatu-si cercà epistolele, si luà un'a din acele, care erá de a se dá aici. Caleusulu l'a petrecutu la o ospetaria mica din cele pentru clas'a mai de diosu, si capatandusi plat'a cuviintiosa se departà murmuindu si injurandu averiti'a caletoriului. Torcvatu a intrebatu apoi de cas'a invetiatoriului Casfanu, care aflandu-o, i-dede epistol'a. Aici cu atata amicéti'a fù cuprinsu, cá si cum ar ff sositu a casa. Casfanulu invità la prandiulu seu frugalu, sub care i narà istori'a sa propria.

Elu s'a nascutu in Fundi, mai tardíu a condusu in Rom'a cu succesu eminentu o scóla, care o cunóscemu din cele d'antâie capete ale naratiunei nóstre. Vediendu inse, cà erá se se sternésca o persecutiune, si cumca l'au cunoscutu cà e crestinu, se lasà de scóla, si se retrase la loculu nascerei sale; elu voiá se deschida acolo o scóla, si locuitorii cei mai

¹⁾ O vultóre între Itali'a si Sicili'a.

de frunte ai cetatei i-au promis, cã dupa ferie-si voru trãmite pruncii la elu. Elu priviã pre unu crestinu dereptu cã pre unu frate, si pentru aceea unui cã acel'a i-vorbiã fora re-tienere despre patirile si propusurile sale. Lui Torcvatu inse i-plesni prin capu acelu cugetu desclinitu cã din aceste des-coperiri dora va poté face si bani vreodata.

Inca erã tempurú, candu-si luã Torcvatu remasu bu-nu; sub pretextu, cã ar avé ceva de lucru in cetate, nu primì se-lu petréca ospetatoriulu seu. Dupa aceea-si cumparã in-bracamente mai buna, se duse la ospetari'a cea mai de frunte, si-si mitul doi cai si unu caleusu: cãce cã se faca destulu do-rintiei Fabiolei, a trebuitu se caletorésca mai rapede, se-si schimbe caii la tóta statiunea, si se mérãgã tóta nóptea. A caletoritu neintreruptu, pana ce a ajunsu la Bovile pre cóst'a dealuriloru Albane. Acóle pausã, si-schimbã vestmentele de cale, si purcediendu merse voiosu calare pintre sírele de mormente, pana la pórt'a cetatii, ai carei muri cuprindeau in sine mai multu bine si mai multu reu, de catu oricare pro-vincia a imperatiei.

CAPU XIX.

C a d e r e a.

Torcvatu imbracatu elegantu, se duse numai decatu la cas'a lui Fabiu, i-dede epistol'a, si respundiendu la tóte sciri-cirile lui, ne asceptandu multe rogari primì invitarea la cina. Si-cercã apoi o locuintia dupa starea de acum a pungei sale, ce curundu-si si gasì.

Precum díseram, Fabiu nu-si petrecuse fét'a la tíera, si acolo a rare ori o cercetã. Elu adeca nu avea mare desfa-tare in campurile cele verdi seau in isvórele galgaitórie; lui i-placeau mai bine distragerile si societatile din Rom'a. Pre-senti'a ficei sale preste anu ore cum lu-staviliã; dar dupa ce

ea cu sierbitorimea sa erá dusa in Campani'a, in cas'a lui se petreceau de acele scene si áveau intrare de acei ómeni, pre cari nici cà-i ar fi potutu aduce in atingere cu dins'a. Omeni demoralisati siedeau la mésa cu elu facundu ospetie grase, dupa cari de comunu urmau bichierii, jocuri si petreceri desfrenate pana nóptea tardíu.

Dupa ce a inviatu pre Torcvatu la cina, a esítu cá se mai cerce vreo catíva óspeti. Curundu-si gasí óre cati perdevéra, cari tandaliáu in locurile, unde avea Fabiu datina a merge, asceptandu o atare invitatiune. Ducunduse elu dela baiele lui Titu catra casa, intru o lunca mica langa o templa diarí doi ómeni vorbindu la olalta cu focu. Pre unu minutu uitanduse la ei se duse catra dinsii, dar intru o departare mica a asceptatu cá se-si ciunte discursulu, alu carui intielesu erá cá m acést'a:

„Asiedara faim'a e adeverata?”

„De siguru. E adeveratu, cà poporulu in Nicomedí'a s'a rescولاتu, si a aprinsu baseric'a asie numita crestina, ce jacea aprópe de palatiu si se potea vedé din acest'a. Tata-mieu a audítu acést'a adi demanétia, chiaru dela secretariulu imperatului.”

„Dar cum le-a si venitu in minte nebuniloru, se mérga acolo, si se-si edifice o templa in cea mai poporata parte a resiedintiei! Potut'au ei scí bine, cà mai tempuríu au mai tardíu se va atítia asupr'a loru semtiulu celu religiosu alu natiunei, si le va derimá templ'a, care nu potea fí decatu unu spinu in ochii ei, cá si tóta ivirea vreunei religiuni straine.”

„Vedi bine, cum díce si tata mieu: de aru avea crestinii numai unu picu de minte, si-aru ascunde capulu, si s'aru virí in vreunu coltiu, déca de unu tempu incóce suntu suferiti de principii blandi cu atata binevointia. Dar fiindu cà ei nu voru acést'a, ci-si facu temple publice, in locu se se ascunda cá mai nainte in ulitióre mai departatate, din parte-mi nu me prea superu de acést'a intemplare. Ba inca dóra

prin apesarea si potintios'a nimicire a acestoru ómeni urgisiti, si-ar poté castigá omulu órecare renume si folosu."

"Se póte; dar se venimu la lucru, intre noi stà dara tocmél'a, cà vomu impartí dereptu, de vomu poté descoperí, cari dintre cei avuti-su crestini si pentru inceputu nu asie poternici. Ne vomu ajutá unulu pre altulu. Tu faci planuri indresnetie si tari; eu despre ale mele me voiu mai cugetá. Fiacare se-si iée intregu folosulu din cele ce a descoperitu, si partea cuviintiósá in casu candu vomu lucrá amendoi. Nu e dereptu?"

"Ba asie."

Acumu pasí inainte Fabiu cu cuvente sonóre si cordfale: "Ce mai faci Fulvie? De multu nu te am vediutu. Vino in asta séra la mine pre cina, am invitatu mai multi amici; si si amicul tu Corvinu, de nu me insielu," — acest'a facù o plecatiune neindemanatica — "speru, cà inca ne va insoçi."

"Ti-multiumescu," respunse "Fulviu; mi-pare reu, çà m'am promis aiurea."

"Nebunia amice" dîse binevoitoriulu cavaleru; "abie a mai remasu cineva in cetate, afara de mine, la care ai poté tu ciná. Seau dóra domnesce in cas'a mea cium'a, de nu vei a-mi mai calcá preste pragu, de candu mancasi cu Sebastianu la mine, si te certasi cu dinsulu? Seau ceva farmecu te a alungatu de acolo?"

Fulviu ingalbiní, si tragundu pre Fabiu intr'o parte, i-dîse: "Spunendu cea derépta chiaru asie."

"Nu potu crede" respunse cu unu feliu de mirare Fabiu, "cà strig'a cea négra se-si fí batutu jocu de tine; mi-ar paré bine din anima, de s'ar cará dela cas'a mea. Dar vino," continuà voiosu, "eu am cugetatu dieu, cà in sér'a aceea altu ceva te-a farmecatu. Io am ochi buni, si am luatú sém'a bine, cum ti-ai uitatu anim'a la nepóta-mea Agnet'a."

Fulviu-lu priví cu ceva mirare, si dupa o scurta pauza i-rspunse: "De ar fí chiar si asie, dar eu totu am observatu si aceea, cà fét'a ta si-a propusu, se nu fia nemicu dinlucru."

„Asie credi tu? Acum dar e vederatu, pentru ce nu ai voit nicidecum se me cerci. De altminte Fabiol'a e o filozofa, si nu precepe nemicu la astfeliu de lucruri. Io asi dorí intr' adeveru, se se lase de carti, si se se cugete de maritatu, in locu se inpedece pre altii dela acést'a. Dar io-ti potu inpartasi sciri mai bune: Agnet'a are asie mare aplecare catra tine, cum poti numai tu avé catra dins'a.“

„E cu potintia? Si cum poti tu scí acést'a?“

„Acést'a ti-asi fi potutu-o spune inca demultu, de nu-mi incungiurai cas'a cu atata recéla: acestu secretu mi l'a incredintiatu ea insasi chiaru in aceea dí.“

„Tíe?“

„Vedi bine, mie; petrele tale cele scumpe i-au meruitu anim'a de totu. Asie cevasi mi-a spusu ea mie. Si io sciámu, cà numai pre tine te póte intielege. Ba sum cu totulu convinsu, cà te a intielesu pre tine.“

Cuventele aste Fulviu le intielese despre petrele cele pretióse, ce le portá elu, pre candu cavalerulu vorbiá despre juvaerele, cari, precum si-intipuiá, Agnet'a le ar fi capatatu dela cel'a. Fulviu cugetá, cà de e asie, cu tóta cerbici'a ei o a castigatu cu unu pretiu usioru, si acum nu vedea inaintea sa decatu avutía si rangu, numai de-si va duce lucrulu intieptiesce. Fabiu i-intrerupse visulu cu urmatóriele cuvinte: „Vino, acum n'ai decatu se-ti faci tréb'a cu curagiu, si eu te incredintiezu, cà-ti vei ajunge scopulu, cugete Fabiol'a ori si ce. Tu acum n'ai de a te teme de ea; dins'a a culetoritu de acasa cu tóte sclavele sale; partea casei, in care locuesce ea, e inchisa, si noi vomu intrá pre usi'a cea din deretu in partea cea mai frumoasa a ei.“

„Vinu de siguru,“ reespunse Fulviu.

„Si Corvinu cu tine,“ adause Fabiu departanduse.

Noi nu voimu a descrie cin'a, ci insemnamu numai, cà din vinurile raritate de bune atata a trecutu, incatu curundu toti ospetii multu puçinu s'au infocatu si atítiatu. Dar Fulviu totusi s'a retienutu.

Discursulu venì la scirile cele din resaritu. Dupa derimarea bisericeii din Nieomedí'a a urmatu incercari dese de aprinderi in palatiulu imperatescu. Nu erá nici o indoiéla, cà urditoriulu acelu a fostu imperatulu Galeriu; dar elu puse vin'a pre crestini, cá se sumutie in contr'a loru pre Dfocletianu, care se opunea planuriloru de persecutiune. Toti asceptau cá in cateva dile se sosésca in Rom'a edictulu imperatescu pentru inceperea persecarei, siguri, cà Masimianu-lu va si pune in lucrare cu tóta nesuirea.

Ospetii erau cu totii aplecati spre persecarea ferei vulnerate; càce spre a fi marinimosu in privinti'a aceluora, pre cari inversiunarea poporului seau opiniunea publica i-perseca, se poftesce unu curagiu eroicu si chiaru pentru aceea nu de tóte dilele. Chiaru si cei mai liberali si-au afluat vreunu temeiu, spre a denegá crestiniiloru tóta bunavointi'a. Unulu nu putea suferi secretele loru, pre altulu-lu neliniscia intipuit'a loru propasire; acest'a credea, cà impedecea adeverat'a marire a imperatiei, cel'a i privia, cá pre unu elementu strainu, ce ar trebui sterpitu din imperiu; unulu dicea, cà invetiaturele loru aru fi uritiose, celu alaltu, cà moravurile loru aru fi blastemate. Sub acést'a desbatere — de póte fi vorba de desbatere, unde amendoue partile vinu la acelasi resultatu, — Fulviu perendandu cu privirea sa pre toti óspetii, si-tienti reutatosii ochi asupr'a lui Torcvatu.

Tenerulu tacea; dar faci'a lui aci ingalbiniá aci rosia. Vinulu l'a fostu atítiatu; dar se incercá inca se se domnésca pre sine. Ací-si stringea pumnulu si-lu apesá catra pieptu, aci-si musicá busele, odata sfarmá pana in degetele sale, de altadata éra desiértá unu pocalu de vinu in cugetulu seu.

„Crestinii acestia ne urescu pre noi, si se póta ne-aru nimic' de totu, dise unulu.“ Torcvatu se plecá inainte, si-ghese gur'a, dar nu dise nimicu.

„Vedi bine! sub Nerone au datu focu Romei, Si n'au aprinsu ei si acum in Asi'a palatiulu pre capulu imperatului?“ intreba unu alu doilea. Torcvatu se scolá in susu pre canap'a

sa, si intinse man'a, cá si cum ar voi se respunda, dar si-o retrase eara.

„Dar, ce e inca si mai uritosu, invetiaturele loru su-
rupa temeliele soçietatei, si pre langa acést'a facu nesce
crime atatu de infiorátorie, si se indiosescu pana la gretiós'a
adorare a unui capu de asinu,“ continuà unu alu treilea.
Torcvatu tremurá acum de manía; se scolà, si-si redicà bra-
çiulu, atunci adause Fulviu cu unu tonu amaru si sarcasticu
calculandu cu sange rece tempulu si vorbele: „Asie, si la
tóte adunarile loru, ucidu unu copilu, si-i manca carnea si
i-beu sangele.“¹⁾

Braçiulu lui Torcvatu cadìu pre mésa, cu atata potere,
in catu tóte pocalele sariá si diureiá, si cu unu viersu inne-
dusítu de furia strigà: „Acést'a e o mintiuna, o mintiuna
blastemata!“

„Cum poti scí tu acést'a?“ intrebà Fulviu catu se póte
de rece si de liniscitu.

„Pentru cà si io sum crestinu, si gat'a de a morí pen-
tru credínti'a mea,“ respunse Torcvatu cu totulu inver-
siunatu.

De ar fi picatu pre pavimentulu de marmure si s'ar ff
sfarmata in bucati frumos'a statua de alabastru cu capaçin'a
de brontiu, ce stetea intru o firida langa mésa, n'ar ff casiu-
natu mai mare misiccare, de catu acést'a neasceptata marturi-
sire. Toti se cutrierara; apoi urmà o tacere lunga, si dupa
aceea a inceputu fiacare a-si aratá semtiumentele prin aerulu
façiei sale. Fabiu erá de totu confusu, cá si cum s'ar semtí
elu de vina, càce a adusu ospetii intru o asie de rea soçietate.
Calpurniu foreiá, si se semtiá vatematu, cà se afla cu elu la
mésa unu óspe, intru care dóra din nebunia s'ar poté supune
o cunosciintia mai acurata despre crestini, decatu in elu in-
susi. Unu teneru se uitá cu gur'a cascata la Torcvatu, si unu
domnu betranu morosu se cugetá invederatu, se culce la

1) Asie-si intipulau paganii serbarea santei cuminecature.

pamentu pre vreunulu, totu un'a ori pre care. Corvinu cu o ringire diumetate neuca diumetate selbatica priviá pre bietulu crestinu, cám precum privesce tieranul sderulu, care-lu afla de demanétia prinsu in curs'a s'a: elu vedea pre cineva inaintea sa, pre care putea se-lu duca spre tortura seau pre gratía, catu ce voiá. Trasurile lui Fulviu inse intreceau pre tóte ale celoru alalti. De a avutu vreunu cercatoriu cand'va ocaziune, de a priví cu microscopulu espresiuile trasurilor unui paingenu, candu dupa o fóme indelungata vede o musca ingrasiata de sangele altoru animale venindu catra retiele sale, si observandu cu agerime tóta batatur'a aripe-loru ei calculéza, cum ar poté invertí numai unu firu inpregiurulu ei, fiindu apoi siguru, cà e a lui — acést'a ar fi, precum credemu, cea mai nimerita icóna a trasurilor, si fora indoiéla si a sentimenteloru lui. Se capete vreunu crestinu, care se fia in stare de a se face tradatoriu, acést'a erá dorirea si nesuinti'a sa demultu; acum vedea, cà a datu de unulu, numai se scia tractá bine cu elu. Cum sciá elu acést'a? Elu cunoscea prea bine pre crestini, si erá convinsu, cà unu crestinu adeveratu nici nu be multu, nici nu se lauda cu aceea, cumca e gat'a a morí cá martiru.

Soçietatea se sparse; toti incungiurau pre delarvatulu crestinu cá pre unu leprosu. Torcvatu se sentiá singuru si in pusetiune neplacuta, candu Fulviu, sioptindu cateva cuvinte lui Fabiu si lui Corvinu, vení catra dinsulu, si prindiendulu de mana i-díse cu curtenire: „Me temu, cà am vorbitu prea necugetatu, danduti ocaziune la o astfeliu de mar-turisire, care ar poté ff stricatiósa pentru tine.“

„Nu me temu de nemicu,“ respunse Torcvatu cu iutié-la, „voiu remané credintiosu standartului meu pana la mórte.“

„Incetu, incetu!“ lu-intrerupse Fulviu; „sclavii te aru poté tradá. Vina cu mine in alta chilia, unde se potemu discuré in pace.“

Cu aceste cuvinte-lu conduse intr'unu salonu fórte

frumosu, unde Fabiu a demandatu se duca pocale si butelie pline cu de celu mai bunu vinu de Falernu pentru cei ce, dupa datin'a romana, voiau se iée parte la o comesatiune (bechieria). Dar numai Corvinu le-a urmatu, la unu semnu alui Fulviu.

Pre o mésa inchistrita frumosu erau nesce cubi. Fulviu, dupa ce a dusu pre Torevatu in ispita, facundulu se mai bea cateva pocale, luà cubii cu nepasare in mana, i-aruncà jocanduse, si intru aceea vorbiá despre lucruri neinteresate. „Aleii!“ strigà in urma, „cà reu-mi ambla astadi cubii! Inca e bine, cà me jocu singuru, càce altcum tóte mi le-asi perde. En probéza odata si tu Torevate!“

Perirea lui Torevatu, precum amintiramu si mai nainte, a fostu joculu; pentru o cërta escata din jocu a fostu si in prinsóre, unde-lu intorse Sebastíanu. Candu luà cubii in mana, fora scopu se se joce, cum cugetá elu, — Fulviu-lu priviá cá risulu préda s'a. Ochii lui Torevatu ardeau, busele i-se misícau, si man'a i-tremurá. In tóte aceste, precum in tienerea si in indemanarea incovoiarei manei lui, si in agerimea cu care priviá dinsulu cubii aruncati, Fulviu cunoscù poterea ispitei d'antâic, de a se dá eara spre unu pecatu, pre care l'a fostu parasitu.

„Mi pare cà nici tu n'ai mai multu norocu cá mine, in ocupatiunea acést'a neghióba, dar Corvinu dóra va probá cu tine, de va fi joculu in bani puçini.“

„Se fia dar o suma fórte mica, asie catu numai din petrecere se ne jocamu; cà eu mi-am propusu, se nu me jocu mai multu. Mai nainte, — inse e totu ata'ta,“

„Vino incóce,“ díse Corvinu, cui i-facù semnu Fulviu.

Se jocara dar in fórte puçínu, si mai totu Torevatu meruiá. Fulviu din candu in candu lu indemná la beutu, si elu se fece fórte vorbitoriu.

„Corvinu, Corvinu,“ díse in urma, cá si cum ar cugetá despre ceva, „nu erá óre acest'a numele, carc-lu amintíá Casíanu?“

„Cine?“ întrebà celu alaltu miranduse.

„Asie, asie, est'a a fostu acel'a,“ urmà Torcvatu vorbindu in sine, „certaretiulu si meteleulu tintavu. — Tu ai fostu omulu acel'a,“ întrebà apoi uitanduse la Corvinu, „care batusi pre Pancratiu, frumosulu acelu baiatu de crestinu?“

Corvinu erá se sara in susu; ci Fulviu facundui unu semnu l'a retienutu, si-lu prevenì cu întrebarea: „Casfanu acest'a, pre care chiaru acum-lu amintisi, e unu invetiatoriu escelentu; unde locuesce acum'a?“

Ast'a, precum scia Fulviu, i-ar fi placutu lui Corvinu se o scia, pentru aceea-lu molcomì cu întrebarea acést'a. Torcvatu respunse: „Elu locuesce,— ascépta — ba, ba nu; nu vreu se fiu vendiutoriu. Nu, eu sum gat'a a me dá spre torture, seau se me arda si se moriu pentru credinti'a mea: dar nu voi vinde pre nimene, — aceea nu o facu!“

„Lasa se me jocu eu in locu-ti, Corvine,“ disse Fulviu, vediendu cà Torcvatu se joca totu cu mai mare grigia si cu mai mare zelu. Elu aruncà cu destula indemanare, cá se faca pe contrariulu seu si mai atentu. Apoi puse o suma mai marisióra; Torcvatu se cugetà unu picu, si puse si elu o asemenea suma. Elu meruì. Ast'a se pareá cà supera pre Fulviu. Torcvatu puse apoi de véda totu castigulu; Fulviu se traganá, dar apoi puse si elu asisiderea sum'a, si ear perdù. Acum se jocara in tacere mai incolo; candu meruiá unulu candu celu alaltu; dar preste totu Fulviu stá mai bine; elu erá si mai trédiu decatu Torcvatu.

Odata se uità Torcvatu in susu, si incremenè. I-se pareá cà vede pre bunulu Policarpu la dosulu contrariului seu. Frecandusi inse ochii, vediù, cà nu erá decatu Corvinu, care-lu priviá nemisicatu. Acum si-reculese tóta desteritatea. Consciintiei i-se impuse tacere; credinti'a se cletiní; darulu se departà; càci díavolulu lacomieii, si alu neomeniei si alu cutezarei órbe se intorse la elu inapoi, si aduse cu sine in cas'a cea curatita dar reu padita siepte spirite mai rele de-

catu sine, si cum se incuibara aceste, se departà de acolo totu ce erá santu si bunu.

Mai pre urma Torcvatu, prin repetitele perderi si de-sele beute atítiatu pana la nebunia, aruncà pre mésa insasi pung'a capetata dela Fabiol'a, dupa ce scosese acum de vreo cateva ori dintr'ins'a. Fulviu o deschise cu tóta liniscea, si desiertandu-o, numerà banii, si puse oasemenea suma catra ei. Amendoi se pregatiau la cea mai din urma aruncatura. Cubii picara, apoi se uitara la ei ambii tacundu. Fulviu trase banii, eara Torcvatu se lasà pre mésa acoperindusi faci'a cu manile. Fulviu facù semnu lui Corvinu, se ésa din casa.

Torcvatu batea cu petiórele in pâmentu; apoi suspină; mai dupa aceea criscá in dinti si tîpá; in urma inplantandusi degetele in capu, incepù a-si incalcí si smulge perulu. O vóce i-sioptì in urechia: „crestinu esti tu?“ — Care din cele siepte spirite a fostu acest'a? De siguru celu mai reu.

„Nu mai e nici o sperare pentru tine“ continuà vócea; „tu-ti profanasi religiunea ta, ba prelanga acést'a o si vendusi.“

„Ba nu, ba nu!“ tîpà nefericitulu in desperare.

„Asie; in beti'a ta tóte ni le-ai spusu, — destulu, cà e cu nepotintia se te mai intorci carasi la aceia, pre cari i-ai vendutu.“

„Cara te!“ strigà cu amaru peccatosulu necasitu „Ei totusi me voru iertá inca. Domnedieu —“

„Taci, nu-lu mai numí! Tu te ai facutu blastematu; ai juratu strimbu; esti perdutu fora sperantia. Esti cersítoriu; mane trebue se-ti cersiesci panca. Esti unu omu urgisitu, unu resipitoriu ruinatu prin jocuri. Cine-ti va prinde partea? Amicii tei crestini? Si de esti inca totu crestinu, pentru ast'a vei fi casnitu si torturatu pana la mórte; dar ei pentru aceea totu nu te voru onorá cá pre unu martiru de ai loru. Esti unu faciarnicu, Torcvate, si alta nemicu.“

„Cine e celu ce me torturéza?“ strigà uitanduse in susu. Fulviu stá langa elu cu manile preste olalta. „Si de

aru si fi aceste tóte derepte, ce-ti pasa tie? Ce ai inca de a-mi mai spune?“ continuà elu.

„Cu multu mai multe, decatu cugeti tu. Tu esci cu totulu in manile mele. Io-su domnu preste banii tei — i-arată pung'a Fabirolei — preste numele teu celu bunu, preste pacea si viéti'a ta. Eu n'am decatu a spune celoru alalti crestini, cà ce ai facutu, ce ai disu, si ce ai fostu tu astadi, si nu vei mai cutezá a-le merge inaintea ochiloru. Eu n'am decatu se lasu asupr'a ta pre fiulu prefectului cetatei, seau, cum l'unumesci tu, pre certaretiulu si meteleulu grosolanu, pre care afara de mine, dupa ce atata-lu interitasi, nimene nu-lu mai póte retiené, — si tú mane vei stá inaintea tribunalului tataneseu, cá se mori pentru religiunea, ce o vendusi si o defaimasi. Gat'a esti, se te tereesci tu acum cá unu jucatoriu beatu, cum esti, pana acolo, spre a stá inaintea scaunului de judecata in foru, cá unu marturisitoriu alu crestinetatei?“

Cadiutulu nu avù curagiu se urmeze in întórcere pre fiulu celu curvariu, de si i-a urmatu in pecate. In elu se stinse tóta sperarea, càci a fostu cadiutu in pecatulu seu celu de capetenia inderetu si abie mai sentiá mustrarea consciintiei. Elu tacù, pana ce-lu tredí Fulviu cu intrebarea: „Otaritu-te-ai acum? Intórcetevei numai decatu la crestini ingreuiatu cu pecatele serei acesteia, seau vei merge mane in foru? Care-ti place din dóue?“

Torcvalu- si redicà ochii in susu, se uità la elu cu o privire tempita, si i respunse cu unu viersu languedu: „Necce un'a.“

„Ce vei face dara?“ lu-intrebà Fulviu petrundiendulu cu o privire agera.

„Ce vei vre tu,“ dîse Torcvatu, „numai aceste dóue nu.“

Fulviu se asiedià acum langa elu, si i-dîse cu unu viersu blandu si amicescu: „Asculta-me dar, Torcvate; fa ce-ti voiu spune eu, si inca ti-potu merge tóte bine. Tu vei avé locuintia, viptu si inbracamente, ba inca si bani de jocu, de vei ascultá de mine.“

„Dar ce se facu?“

„Mane te scóla dupa datina, ieati faci'a de crestinu, ambla liberu cu amicii tei, fa-te cá si cum nu s'ar fi templatu nemica, dar apoi se respundi la tóte intrebarile mele, si semi spuni tóte.“

Torevatu gemù: „Asiedara totusi tradare!“

„Numesce-o cum vei voi; ast'a inse o vei face seau vei mori, — si inca casnitu. Audu pre Corvinu amblandu prin curte in susu si in diosu. Iute, ce voesci?“

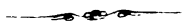
„A mori nu! O nu, mai bine orice!“

Fulviu est' afara, si aflà pre amiculiu seu infocatu de furia si de vinu; lu costà multu fatigiu, pona ce se-lu póta-domolí. Corvinu pintre alte lucruri, ce de curendulu amarira, mai uitase de Casianu; dar acum i-se atitià eara din intregu ur'a de mai nainte, si ardea de dorulu resbunarei. Fulviu-i promise, cà va scirici, unde locuesce Casianu, si prin aceea-lu retienù deocamdata de a folosí midilóce asupritórie.

Dupa ce s'a dusu Corvinu maniosu si megnitu a casa, Fulviu se intorse la Torevatu, cà voiá se-lu petréca, cà se véda, unde locuesce. Catu ce est' Fulviu din chilia, ticaitulu se sculase de pre scaunu, si prin amblare in susu si in diosu se incercase se-si vina in ori si se-si castige eara domnirea preste sine. Dar indesiertu; capulu i-erá ametítu de beutura si de interitarea urmata dupa aceea. Chili'a i-se pareá, cà se invertesce róta si se légana; elu se sentiá chiaru morbosu, si anim'a-i batea, de se mai audiá. Rusínea, mustrarea conscientiei, urgisirea de sine, ur'a asupr'a celui ce l'au coruptu si insusi asupr'a sa, nemangairea celui proscrisu, si négr'a desperare a celui lapedatu se invaluiá cá nesce valuri intunecóse in sufletulu lui, asie, catu acusi un'a, acusi alt'a ajungea de asupr'a. Nepotendu mai multu stá pre petióre, se lasà cu faci'a pre o perina de metasa, ingropandusi ardiend'a frunte in ghiaçiosele sale mani, si incepù a geme. I-se pareá inca mereu, cà tóte cele se invertu inpregiu-

ruleu seu in cercu, si unu vuietu neintrereptu suná in urechile lui.

Fulviu aflandulu in starea acést'a, i-atinse umerulu, cá se-lu trediésca. Torcvatu trasari si-lu cuprinsera nesce fiori; apoi strigà: „Ast'a se fia Caribdea?“

PARTEA A DOU'A.

LUPTA.

CAPU I.

D i o g e n e .

Scenele, preste cari petrecuramu pana acum pre lectoriu, cadu intr' unu periodu de pace, seau mai bine dîcundu, in tempulu unei incetari de arme, cari adese ori se intemplau intre dóue persecutiuni. Dar pre calea nostra obliciramu acum faime de bataia, si audîramu chiaru si sunetele invitatórie. Urletulu leiloru aprópe de amfiteatru, care pe Sebastianu-lu surprinse dar nu-lu infricà, scirile din orientu, aieptarile lui Fulviu, si amenintiarile lui Corvinu, — tóte aceste ne-au datu se intielegemu, cà in scurtu eara se voru

Monumentulu mai susu tiparitu s'a aflatu in cemeteriulu s. Sebastianu; inscriptiunea suna: „Díogene mormentatoriulu repusu in pace in diu'a a opt'a inainte de prim'a Octobre.“ V. Boldetti I. 15. p. 60,

aratá terorele persecutiunei, si cá va trebui se curga sange de crestinu, intr' o mesura mai mare si mai nobila, de cum a udatu pana ací paradisulu legei nóue. Baseric'a in ingrigeria sa necurmata si liniscita, nu putea trece cu vederea multimea semneloru unei lupte amenintatíorie, nici a intrelasá pregatirile cuviintiósse. Din momentulu, in care a inceputu mai cu deadinsulu a se armá, datamu noi alu doilea periodu ale naratiunei nóstre. Elu e inceputulu luptei.

Erá eatra capetulu lui Octobre, candu unu tineru, nóue cunoscutu, invelitu bine in mantelulu seu, — càci erá intunerecu si rece binisioru-trecea prin stratele eele strinte ale districtulu Romei, ce se numiá Subura. Despre intinderea si acurat'a pusetiune a acestei parti de cetate si astadi se disputa; ci la tóta intemplantarea erá in nemidilocit'a apropiare a forului. Fiindu inse pecatulu, dorere, adese ori in legatura cu seraci'a, asie amendóue-si aflara aici adapostu comunu. Pancratiu se parea cá m strainu in partea acést'a a cetatei: mai de multe ori nu nimerí calea, pana ce in urma dede de strat'a, care o cercá. Vedi bine cá nefiendu la usi numeri, aflarea casei erá inca o problema neresolvata, dar totusi nu neresolvabila. Elu se uitá dupa cea mai curatica si mai frumósá casa in strat'a aceea, si fiindu ca un'a dintre cele alalte se distingea prin curatí'a si starea sa cea buna, fora vreo precugetare batú la usi'a acelei, care i-o deschise unu omu betranu, alu carui nume-lu si cunóscemu, — Diógene. Elu erá mare si spatosu; se vedea, cá e invetiatu a portá greutatea pre umerii sei, in a carei urmare amblá unu picu cam plecatu. Perulu lui argintú, se lasá de ambe partile prelanga capulu lui celu mare si tiépenu. Trasurele façiei lui aveau o espresiune fórte melancolica, ce e dereptu lina, dar serbatoresce trista, si-lu aratá vederatu a fí unulu dintr' aceia, cari au vietuitu multu intre morti, si cari in soçietatea lorú se sentu mai fericití. Amendoi fii lui, Maiu si Severu, juni frumosi si atletici, siedeau cu elu. Celu d'antâiu se cuprindea cu scobirea seau mai bine sgariarea unui epitafiu pre o bucata vechia de

marmure, pre alu carei dosu se vedeau inca urmele unei inscriptiuni pagane, ce o rase posesoriulu ei de acum. Pancratiu se uità la lucru, si surise, càci abie erà unu cuvintu scri-su bine. Inscriptiunea sunà adeca:

DE BIANOBA
POLLECLA QVE ORDEV BENDET DE BIANOBA ¹⁾.

Celu alaltu fiu facea unu desemnu duru, in care potea destinge pre Ion'a, candu-lu inghitit pescele, si pre Lazaru inviendu din morti. Amendoue erau desemnate cu carbune pre o scandura, — erà se fia apriatu o schitia pentru o icóna aiurea facunda intru unu modu mai tienutoriu. Candu batura la usia, betranulu Dfogene chiaru se cuprindea cu gătirea unei code noue la o secure.

Aceste ocupatiuni diferite intr' o familia pre noi póte ne aru fi surprinsu, pre tenerulu visitoriu inse nu-lu surprinsera nici decatu; pentru cà elu scia, cumca famili'a acést'a se tiene de statulu fosoriloru seau mormentatoriloru blandi si onorati din çimterimele crestine. Capulu acestei insoçiri erà Dfogene.

Unii cercetatori mai noi de anticitati, provocandu la testimoniulu unui scriitoriu necunoscutu de pre tempulu santului Ieronimu, dîcu, cà fosorii in baseric'a vechia, s'aru fi tienutu de clericii inferiori, cá si lectorii seau inaintecitorii. Dar de si opiniunea acést'a e fora fundamentu, totusi e fórte probabilu, cà acésta diregutoria o portau persóne, cari se denumiau si intariau de mai marii basericei. Sistemulu uniformu, care s'a observatu la saparea, ordinarea si implerea numeróseloru locuri de inmormentatu din giurulu Romei, — unu sistemulu, care prelanga acea din inceputu e atatu de întregu, incatu nu se vedu semne anumite se fiasuferitu in de-

¹⁾ „De via nova — Pollecla, quae hordeum vendit de via nova.“ „De pre strat'a cea noua — Polecl'a, care vinde ordiu pre strat'a cea noua.“ Inscriptiunea s'a aflatu in cemetierulu lui Calistu.

cursulu tempului ceva reforme si schimbări, — ne indreptătesce a conchide, că aceste lucruri minunate si venerande s'au dusu in deplinire sub o conducere si pre semne de ca-
tra o corporatiune intemeiata spre acestu scopu. Ast'a inse
nu erá, cá acum in Angli'a, o societate de çimterimu seau ne-
cropole, care face speculatiune din astrucarea mortiloru, ci
o confratietate unita spre acestu scopu, pia si recunoscuta si
de baserica.

Unu sîru de inscriptiuni interesante, cari s'au aflatu in
baseric'a santei Agnete, adeveresce, că profesiunea acést'a
s'a facutu ereditate in unele familie, si a remasu dela bunu la
tata si la fii, totu intru acelu locu. Astfeliu se esplica si
acea desteritate mare si un'a si aceeasi pracse, care se obser-
véza in catacumbe. Fosorii inse aveau in ast'a lume subte-
rana si o diregutoria mai inalta, ba chiaru si juredictiune.
Baseric'a avea pentru toti fii sei mormenturi; unii inse fire-
sce că trebuiau se platésca ceva pentru locul de mormentu,
déca voiau se fia asiediati in vreunu locu cu deosebire pla-
cutu, d. e. in apropiarea mormentului vreunui martiru. Atari
cumparari, ce se amintescu adese ori in cemetieriele cele de
demultu, le manipulau mormentatorii acest'á. Inscriptiunea
urmatória d. e. se padiesce pre Capitoliu:

**EMPTV LOCVM AB ARTEMISIVM VISOMVM HOC EST
ET PRAETIVM DATVM FOSSORI HILARO IDEST
FOL NOOD PRAESSENTIA SEVERI FOSS ET LAURENTI. 1)**

— Adeca: „Acést'a e locul pentru dóue corpuri, care l'a
cumparatu Artemisú, si pretiulu l'a datu fosoriului Ilariu,
adeca . . . pungi, (derere, numerulu e espresu cu unu se-
mnu necunoscutu) in fienti'a de façia a mormentatoriului Se-
veru si alui Laurentiu.” — Cestu din urma póte a fostu mar-
turi'a cumparatoriului, eara Severu a vendiutoriului. Ci ori

1) „Emptus locus ab Artemisio. bisomus hic est, et pretium datum
fossori Hilario, id est folles . . . in praesentia Severi Fossoris et
Laurentii.“

cum se fia, noi credemu a fi aratatu cititoriului tóte, cate se sciu despre maiestri'a lui Díogene si a filoru lui.

Noi lasaramu pre Pancratiu desfatandu-se de incercarile dure ale lui Maiu in maestri'a cu dalt'a; pre care apoi-lu intrebà: „Totu tu faci acestu feliu de inscriptiuni?”

„Ba nu”, respunse maestrulu uitanduse in susu si suri-diendu; „eu facu inscriptiuni numai pentru ómenii cei mai seraci, cari nu suntu in stare a platí vreunu maestru mai bunu. Acést'a er'á o femeia buna, care a avutu o bóltá mica pre strat'a cea nóua, si poti cugetá, cà din aceea nu s'a prea inavutítu, mai alesu fiendu ea fórté de omenia. Si totusi facundui inscriptiunea, mi-venì unu cugetu desclinitu in minte.”

„Si ce ai cugetatu, Maie?”

„Acea, cà dupa o miie seau mai bine de ani, crestinii voru cití póte cu respectu sgariatele aceste ale mele, si voru audí cu interesu despre serman'a Polecl'a si boltiti'a ei de ordiu, pre candu póte nu se va mai cití nici se va cunósce nece o inscriptiune a cutarui imperatu, carele a persecatu baseric'a.”

„Ci eu nu-mi potu intipuí, cum aru poté se piéra cu totulu maretiele Mausolee ale imperatiloru, si totusi memori'a unei boltarese se remana preste seculi. Dar pentru ce cugeti tu ast'a?”

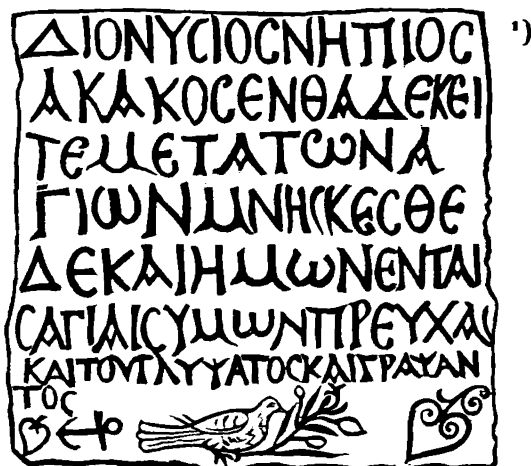
„Numai pentru aceea, cà eu mai bucurosu asi lasá fitorimei aducerea aminte a unui méseru evlaviosu, decatu a unui avutu fora de domnedieu. Simpla mea inscriptiune e cu potintia se se cetésca inca dupa ce arcurile de triumfu voru fi acum derimate. Dar totusi e fórté pocitu scrisa; nu e asie?”

„Nu face nemica; e simpla, si ast'a e asie de bine, cá si cum ar fi scrisa frumosu. Ce tabla e ast'a radímata de pariete?”

„É, ast'a apoi e o inscriptiune intr' adeveru frumósá, care ni s'a adusu, cá se o punemu la locu-i; vei se vedi, cà altulu a compusu-o, si altulu o a scobitu. Se va asiediá in

çimterimulu depre vil'a dómnei Agnete langa calea Nomen-
tana. Mi se pare, cà e pentru unu copilu, pre care bunii pa-
rinti fórte-lu jelescu.*

Pancratiu luà o lumina, si citì precum urmeza:

„Aici repauséza între santi inocentulu copilu Dfónisfu.
„Dar aduceți-ve si de noi aminte intru santele vóstre roga-
„tiuni, de celu ce a scrisu acést'a, si de celu ce a scobitu-o.”

„Iubite si fericite copile!” continuà Pancratiu dupa ce
a cititu epitafulu; „adu-ti aminte si de mine in rogatiunile
tale, care citeescu acést'a inscriptiune, asemenea cá si de celu
ce o-a scrisu si celu ce o-a scobitu!”

„Aminu,” respunse pi'a familia.

Pancratiu inse se surprinse de tonulu celu ineditu,
cu care rostise Dfogene acestu cuventu. Se întórse si vediù,
cà betranulu se cuprindea fórte cu retundiarea unui capetu
de icu, care-lu batuse in capetulu códei de secure, cá se se
tiepenésca in feru, — intru aceea inse cu dosulu manei sale

1) Διονύσιος νήπιος άκακος ένθάδε κείται μετά τών άγιών μνήσεσθε
δέ και ήμών έν ταίς άγίαίς ύμών προσευχαίς και του γλύφατος και
γράφατος.

cei aspre se stergea neincetatu la ochi, cá si cum n'ar vedé bine. „Ce-ti e, bunulu si betranulu mieu amicu?” lu-intrebà tenerulu cu amicétia. „Pentru ce te móia asie tare epitafiulu tenerului Díonisú?”

„Nu e insusi epitafiulu aceea; dar elu-mi aduce aminte atate lucruri, ce s'au templat, si atate lucruri, ce póte acusi se voru mai templá, incatu mai tremuru, aducundumi aminte si de une si de altele.”

„Ce feliu de cugete triste ai tu, Díogene?”

„Vedi, pre unu copilu bunu, ca Díonisú, care e infa-siuratu in giolgiu, si mirósa de aromate, e usioru a-lu luá in braçie, si a-lu pune in mormentu. Cà de si plangu parintii lui, elu a avutu o trecere usióra din dorere in desfatare. E inse de totului altu lucru, la care se poftesce o anima invertosiata prin datina, cá si a mea” — ear se sterse cu man'a la ochi — „candu i-cauta omului, se culéga rapede spintecat'a carne, si membrele frante ale unui altu se-le invelésca iute intrunu velu de inmormentatu, si apoi eara intru o alta pandia plina de varu in locu de balsamu, si se-lu vire cu iutiéla intru o grópa. ¹⁾ Catu de tare ar dorí omulu se tracteze altmintrea cu trupulu unui martiru!”

„Asie è, Díogene; inse unu oficiariu bravu mai multu pretiuesce mormentulu simplu d' unu osténu gregariu pre campulu bataliei, decatu sarcofagulu infrumsetiatu cu scobiture de pre calea Apia. Dar astfeliu de scene, cum le descriesi acum, intempla-se adese ori in tempu de persecutiune?”

¹⁾ In cemetierulu Santei Agnete se aflara in morminte bucatiele de varu, in cari-su tiparite acuratu diverse medulari ale trupului, si pre a caroru parte dinlaintru se cunósce intiparitur'a pandiei fine, ear pre dinafara a celei mai gróse. Ce se atinge de balsame si arome, insémna Tertulianu, cà Arabii si Sabeii sciau bine, cumca crestinii folosescu preste anu pentru mortii loru mai multu, decatu paganii pentru dieii loru. (Tert. Apol. 42: Thura plane non emimus; si Arabiae quaeruntur, scient Sabaei pluris et carioris suas merces Christianis sepeliendis profigari quam diis fumigandis).

„Chiaru nu arare ori, bunulu meu domnisoru. Eu sum convinsu, cã unu teneru asie de piu, ca tine, ai trebuitu se visitezi acum vreodata la aniversare mormentulu lui Restitutu in çinterimulu lui Erme.”

„Acést'a am facutu-o; si adese ori, mai cã-lu pismuiam pentru martiriulu lui asie de timpurú. Tu l'ai mormentatu?”

„Eu, si parintii lui au lasatu se i se faca unu mormentu frumosu; acest'a e arcosoliulu criptei sale ¹⁾. Tatalu-mieu si eu l'am facutu din siese table de marmure adunate cu grab'a la olalta, si eu am taiatu epitafulu, care inca si acum se vede. Mi se pare inse, cã scrieam mai bine, decatu Maiu cólea,” adause betranulu, acum cu totul voiosu.

„Aceeã nu face nemicu, tata,” respunse cu asemenea ilaritate fiulu; „dar eaca o copia a inscriptiunei, care o facusi tu,” adause elu, scotiendu un'a dintr' o legatura de pergamente.

„Mi-aducu inca bine aminte de epitafulu acel'a,” dise Pancratiu uitanduse la fóia, si citinduo; intr'aceea corese smintelele cele ortografice, dar nu cele gramatice:

AELIO FABIO RESTVTO
 FILIO PIISSIMO PARI N
 TES FEOERVNT QVIV.
 XIT ANNI . S XVIII MENS
 VII INIRENE.

„Bunului fiu Eliu Fabiu Restitutu, i-au redicatu parintii (acestu mormentu). Elu a traitu optuspradiece ani si „siete luni. In pace.” ²⁾

„Ce minunatu teneru,” urmã Pancratiu mai incolo, „care in asie etate a si marturisu pre Christosu!”

1) Espresuinea acést'a se va deslucí mai tardú.

2) Aelio Fabio Restituto filio piissimo, parentes fecerunt. Qui vixit annis XVIII., mensibus VII. In irene.

„Adeveratu,” respunse betranulu; „dar tu pare-mi că credeai, cumca santulu lui trupu jace singuru in mormentu. Si după inscripțiune ori si cine trebue se fia de parerea acést'a.”

„Firesce că eu totu asie tieneam. Dar dóra nu e asie?”

„Nu generóse Pancratie; mai jace cu elu in acel'asi mormentu inca unulu mai teneru si decatu dinsulu. Candu inchideamu mormentulu lui Restitutu, ne adusera corpulu unui baiatu cá de doispradiece treispradiece ani. O, niciodata nu voiu uitá ce am vediutu! Elu fusese spendiuratu de asupr'a focului; si capulu, trupulu si medularile lui erau mai pana la genunchi arse; asie erá de schimositu, incatu nici o trasura a façiei nu se mai cunoscea. Sermanulu baiatu, amaru a trebuit se patimésca! Dar de ce se-lu compatimescu? — Noi atunci fóрте ne grabiamu, deci am cugetatu, că tenerulu de optuspradiece ani nu va denegá unu picu de locu conluptatoriului seù de doispradiece ani, ci-lu va recunósce cá pre unu frate mai teneru; si asie l'amu asiediatu la petiórele lui Eliu Fabiu. Dar n'amu avutu si altu vasu de sange, cá se-lu punemu afara pre mormentu, semnu, că acolo mai jace inca unu martiru, cace foculu a fostu uscatu sangele in venele lui.” ¹⁾

„Ce baiatu nobilu! Celu d'antâiu a fostu mai betranu, astu din urma mai teneru decatu mine. Ce cugeti, Diogene, nu s'ar poté, cá in dilele aceste se-mi faci si mie asemenc sierbitiu?”

„O nu, ast'a nu o speru,” díse betranulu mormentatoriu si viersulu lui incepù earasi a ff tristu. Rogu-te, nu mai vorbf despre atare lucru cu potintia. De siguru are se so-

¹⁾ Acestu mormentu s'a gasitu nevatematu in 22. Aprile 1823. Osele aflate in elu erau albe, luciose si netede cá osulu de elefantu. De asupr'a capului erá vasulu de sange. La petióre jacea scheletulu unui pruncu de 12 ori 13 ani totu arsu si negru, mai álesu dela capu pana in siolduri, de unde ósele se vedeau totu mai albe. Ambe corpurile repauséza acum inelitate in scumpeturi sub altarulu basericei iesutiloru din Loreto.

sésca or'a mea mai curundu. Pentru ce se si crutia arborii cei betrani, ear surceii teneri se taia?"

„Vino, Vino, bunulu micu amicu, eu n'am voitu se te superu. Dar mai si uitasem, pentru ce am venitu. Mane pana'n diua se vini la mam'a, cá se ve intielegeti despre pregatirile in çimterime pentru amenintiatóri'a persecutiune. Acolo va fi si santulu nostru pontifice cu preotii titluriloru, cu díaconii tienuturiloru, si cu notarii, cari acum eara-su in numeru completu, si tu cá antistulu fosoriloru inca trebuie se fi de façia, cá se se ordinezé tóte bine.”

„Acola voiu fi, Pancratie.”

„Dar acum io mai am o rogare la tine,” adause tenerulu.

„O rogare la mine?” intrebà betranulu miranduse.

„Asie; mi-pare, cà indata vei avé se-ti incepi lucrulu. Eu am fostu din pietate ce e dreptu acum adese ori in san-tele nóstre çimterime, dar niciodata inca nu le-am cercetatu cu de amenuntulu; si acést'a mi-ar placé a o face insoçitu de tine, fiendu cà tu le cunosci asie de bine.”

„Prea bucurosu,” respunse Díogene, semtínduse inca-t'va magulitu prin complimentulu acest'a; dar mai tare bucuranduse de aceea, cà pre Pancratiu asie de multu-lu intereséza acelu lucru, care lui i-e atatu de scumpu. „Pre locu ce voiu capatá insarcinarile mele, voiu plecá indata in çimterimulu lui Calistu. Ascépta-ne la port'a Capena, cu o diu-metate de óra inante de amédi, si apoi vomu merge amendoi.”

„Eu inse nu voiu vení singuru,” díse Pancratiu; „doi teneri nu demultu botezati tare dorescu a cunósce ceme-teriele nóstre, despre cari nu multu sciu inca, si m'au ro-gatu, se-í iéu cu mine.”

„Oricare amicu alu teu, e binevenitu. Cum i-chiama — cá se nu se temple vreo gresiéla?”

„Unulu e Tiburtiu, fiulu fostului prefectu Cromatiu, celu alaltu e unu teneru cu numele Torcvatu.”

Severu se surprinse încat'va, și dîse: „Esti tu convinsu, Pancratie, cã cestui din urma se pôte omulu increde?”

Dîogene probozî pre fiulu seu pentru acêst'a întrebare dîcundu: „E destula securitate, dēca elu vine insoçitu de Pancratiu la noi.”

„Marturisescu” lu-intrerupse Pancratiu, „cã eu nu-lu cunoscū asie bine, cá pre Tiburtiu, care de siguru e unu teneru bravu și generosu. Torcvatu inse se nesuesce a scîf tôte din fundamentu, și se vede a luã lucrulu seriosu. Ce-ti insuffla grigia din partea lui, Severe?”

„E puçinu lucru ce e dreptu. Mergundu eu adi demanētia la çimterimu, intrai in baiele lui Antoninu” ¹⁾.

„Cum!” lu-intrerupse Pancratiu ridiendu; „dar tu asie lacuri de frunte de petrecero cercetezi?”

„Necidecum,” respunse onestulu maestru; dar tu pôte nice nu scii. cã Cucumione capsariulu ²⁾ și muierea lui sunt crestini?”

„E cu potintia? Unde nu se si afla crestini!”

„Dar, asie e; ei-si facu unu mormentu in çimterimulu lui Calistu, si eu le-am aratatu epitafiulu, care li-l'a facutu Maiu; eaca-lu aici,” dîse aratandui urmatori'a inscriptiune:

**CVCVMIO ET VICTORIA
SE VIVOS FECERVNT
CAPSARARIVS DE ANTONINIANAS. ³⁾**

„Fôrte bine!” dîse Pancratiu desfatanduse de smintelele scrierei; „dar mai uitaramu pre Torcvatu.”

¹⁾ Mai cunoscute sub numele de „baiele lui Caracala.”

²⁾ Asie se numia, celu ce grigiã de vestimentele celoru ce se scaldã, — dela capsã, lada.

³⁾ „Cucumione și Victori'a fecera (mormentulu) pentru sine fiindu inca in viētia. (Elu a fostu) capsariu la baiele Antonine.” Acēsta inscriere s'a aflatu in cemetierulu lui Calistu, și antãiu l'a publicatu parintele Marchi, care inse din smintēla dîce, cã s'a aflatu in cemetierulu lui Pretestatu.

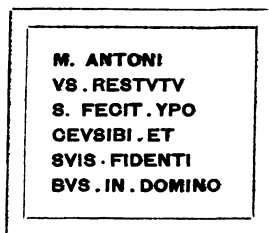
„Asiedar, cum am intratu in edificiu,” continuà Severu, „aflai spre marea mea mirare asie de demanétia intr' unu anghiu pre Torcvatu acest'a vorbindu fôrte infocatu cu fiulu prefectului de acum, cu Corvinu, care facunduse schiopu, se furisià in cas'a Agnetei, scii tu, candu a lasatu unu bine facatoriu nenumitu (Domnedieu i-dé bine) se se inpartia asie manósa elemosina intre seraci. Nu prea frumósa soçietate pentru unu crestinu, cugetaiu, mai alesu la o atare óra.”

„Acea e dereptu, Severe,” respunse Pancratiu tótu rosîndu, „elu inse e teneru in credintia, si cunoscutii lui de mai nainte póte cà nu sciu nemica de întórcerea lui. Se fimu in buna sperare.”

Gatinduse Pancratiu se plece catra casa, se imbiara amendoi tenerii, se-lu petréca printre vecinii cei méseri și cu nume reu. Elu primì voiosu, si poftì betranului fosoriu din anima nópte buna.

CAPU II.

Çimterimele.

1)

- 1) Marcus Antonius Restitutus fecit hypogeum sibi et suis, fidentibus in Domino. „Marcu Antoniu Restitutu fece acestu mormentu subteranu pentru sine si pentru ai sei, carii speru in Domnulu.” — Acést'a inscriptiune nu demultu s'a aflatu in cemeteriulu s. Nereu si Achileu. E desclínitu, cà in epitafulu lui Restitutu din capu antâiu, cà si aice, e lasata afara o silaba, care si in pronuncia usiori se nemicesce.

Ni se pare, că mai amu trecutu cu vederea o persona, alu carei caracteru si sentiumente le-amu fostu descrisu in inceputulu istoriei nóstre, adeca pre pi'a .Lucina. Virtutile ei, firesce se tieneau de virtutile cele ascunse si modeste, cari nu usioru esu nice se arata in publicu. Cas'a ei, care erá titlu seau baserica parochiala, seau mai bine disu, cuprindea in sine baseric'a, erá acum si locuinti'a pontificelui.

Apropiarea unei persecutiuni inversiunate in care ducii imperatiei spirituale alui Christosu poteau scí cu siguretate, că pre ei i-voru urmarí mai antâiu, cá pre nesce inemici ai imperatului, — a facutu de lipsa, cá pastoriulu supremu se-si scaimbe locuinti'a indatinata cu alt'a mai segura. Spre acestu scopu se alese cas'a Lucinei, si spre marea ei bucuria a remasu de locuintia si urmatoriului patriarcu, sub care se adusera acolo fere selbatice, cá pap'a Marcelu se le nutrésca in cas'a s'a, care pedépsa tirana in scurtu i-casiunà mórtea.

Lucin'a fù primita in etate de patrudieci de ani ¹⁾ intre d'íaconese, unde-si aflà destulu de lucru in implinirea diregulatoriei sale. Supravighiarea preste femeie in baserica, grigi'a de cei morbosi si seraci din secsulu seu, gatirea vestmenteloru celoru sante si a pandiei pentru altariu si tienerea loru in stare buna, invetiarea prunciloru si a femeieloru, cari se gatíau spre s. botezu, cum si sierbitiele la botezulu loru, — tóte aceste erau detori'a d'íaconeseloru, si le dá lucru destulu afara de grigiele casei proprie. Prelanga implinirea astoru dóue plese de detorintie ducea, Lucin'a o viétia lina, alu carei scopu principalu se vedea a fi ajunsu: fiulu ei se consantíse lui Domnedieu, si erá gat'a a-si versá sangele pentru credintia. A grigi de elu, si a se rogá pentru elu, erá pentru dins'a mai multu o bucuria de catu cuprindere.

In diu'a anumita desu de demanétia se tienù adunarea amintita in capulu de mai nainte. E destulu se insemnamu,

1) De comunu se primiau cu 60, cá esceptiune si cu 40 de ani.

că in aceea s'au facutu otariti apriate, cá se se culéga elemosina pentru largirea cemetierilor si inmormentarea celoru morti, pentru ajutarea celoru cari sub tempulu persecutiunei cauta a stá ascunsi, pentru sustinerea celoru prinsi, si spre a castigá intrare la dinsii, in urma pentru de a rescumpará trupurile martirilor. Mai incolo pentru fiacare tienutu se numi unu notariu, care se culéga date despre martiri si se insemne templarile cele mai interesante. Cardinalii seau preotii titulari capetara indrumari, cum se adnimestre sacramentele, mai alesu sant'a Cuminecatura, sub persecutiune, si se incredintiá fiescecarui cate unu çimterimu, cá acolo in bisericele de sub pamentu, se serbeze santele misterie. Pap'a si alese çimterimulu lui Calistu, ceea ce pre Dío-gene, cá pre celu d'antâiu mormentatoriu din acel'a, lu-facu binisioru sumetiu, de si intr'unu modu cu totul nevinovatu.

Bunulu betranu la cutrieratóriele presenme ale prese-
cutiunei, ce-i amenintiá, mai curundu se vedea a fí voiosu de-
catu tristu. Unu ingeneriu supremu, desteritatei carui e con-
crediuta apararea unei cetati inpresurate, nu ar poté inpartí
mai cu taria si mai detiermuritu ordinele sale, decatu cum
fece Dío-gene inpartasíriile sale supraveghiatoriloru deosebi-
teloru çimterime de sub man'a sa, pre cari i-a chiamatu la
sine, cá se le cuminece otaririle adunarei.

Candu sosi Dío-gene cu ambii sei fii la pórt'a Capena,
umbr'a orologiului de sóre depre aceea aratá la amédiadi;
si aflá pre cei trei teneri deja acolo. Ei se dusera doi cate
doi de alungulu stratei Apie, si cá la dóue miluri dela
pórta ¹⁾ o luara pre cali diverse, pana candu, tupilinduse
pintre diverse mormente de langa cale, au ajunsu la aceeasi
vila, ce erá de a drept'a drumului. Aici aflara de tóte ce
erá de lipsa spre a se scoborí in çimterimele de sub pamentu,
precum: lumine, lampe si unelte de focu. Severu le svatuf
se se compuna parchiesce, fiindu cá si conducutorii si stra-

1) Acum a s. Sebastiánu. Port'a Capena cea de demultu jacea mai cu
unu milu anglesu mai aprópe de cetate, decatu cea de acuin.

inii erau asemenea la numeru, la impartire elu-si alese sfesi de parechia pre Torcuatu; pentru ce, usioru potemu intielege.

Ar fi póte ostenitoriu pentru bunulu cititoriu a urmarí intrég'a petrecere a acestei soçietati. Dfogene nu numai cà respunde la tóte intrebarile loru, ci din tempu in tempu dá si cate o scurta deslucire despre lucrurile, cari le cugetá a fi mai atragutóric. Noi inse credemu, cà pentru amicii nostrii va fí mai interesantu, si mai instructivu, déca le vomu infaçisiá tóta materi'a intr' o legatura; prelanga aceea ei voru dorí a sci ceva si despre istori'a mai tardia a acestoru asiédimente, unde amu introdusu pre tenerii nostrii peregrini.

Istori'a locurilor de inmormentare ale crestiniloru celor vechi, seau a cemetieriloru, catacumbeloru, precám se numescu de comunu, se póte impartí in trei parti: dela inceputulu loru pana la tempulu naratiunei nóstre au cu vreo doi ani mai tardiú; dela tempulu acest'a, pana la seclulu a opt'a; si in urma, de aci, pana in dílele nóstre, candu avemu temeiu de a sperá, cà se incepe o epoca nóua.

Noi preste totu amu incungiuratu numirea de „catacumbes,” cá se nu casiune lectoriloru nostri acea sinistra parere, cá si cum acest'a ar fi fostu numele primitivu seau comunu alu acestoru cripte vechie crestine. Càce nu e asie; Rom'a e incungiurata cu unu cercu cá m de siesedeci de çimterime, din cari cele mai multe sunt cunoscute sub numele unui seau mai multoru santi, ale caroru trupuri au jacutu acolo; asie avemu çimterimulu S. Nereu si Achileu, alu s. Agnete, s. Pancratiu, Pretestatu, alu Priscilei, alui Erme si ale altor'a. Cateodata se numiau si dela locul, unde erau asiédiate. ¹⁾ Cemetieriulu santului Sebastíanu, afara de alte numiri, avea si numele ad Catacumbas ²⁾. Insemnarea acestui cuventu, e cu totul necunoscuta; póte sta in referintia cu

¹⁾ D. e. Ad Nymphas, Ad ursum pileatum, Inter duas lauros, Ad Sertum Philippi s. a. m.

²⁾ Verasemenea compusu din grecesculu κατά si latinulu cumbere.

inpregiurarea aceea, că remasțiile S. Petru și Paulu au fostu asiediate mai multu tempu in o cripta din apropierea acestui cemeteriu, care și astăzi se vede. Numirea acéști'a, a avutu-o d'antâiu numai cemeteriulu acest'a, mai târziu a capatatu o însemnare mai universală, acum toate incaperile acele de sub pamentu le numim de comunu „catacumbe.” ¹⁾

Despre originea lor se disputau în seclulu trecut. Unii cercatori de anticități învetiați, însielându-se prin vreo două sau trei locuri nedeterminate și dubie, întăreau că catacumbele din începutu a fostu nesce gavanituri pagane, făcute cu scopu de a săpă arina pentru clădiri în cetate. Grópele aceste de arina se numiau Arenaria, și asie se numescu câte odată și țințerimele creștine. Dar o cercetare mai acurată și științifică, alesu cea întreprinsă de diligentulu parinte Marchi, a demintitu cu totul acéști'a teorie. Întrarea în catacumbe, precum și azi se mai pôte vedé, eră adese ori prin grópele cele de arina, care și dinsele sunt sub pamentu, și fora îndoiela erau fórté acomodate spre a ascunde cemeteriulu; mai multe împregiurări înse ne dovedescu, cumca niciodată nu sau folositu spre mormentarea creștiniloru, nici n' au fostu prefacute în țințerime (v. Northcote l. c.)

Celu ce voiesce se scóta arina din pamentu, si-va săpă gróp'a catu se pôte mai aprópe de fači'a pamentului, făcându catu mai comóda întrarea pentru scóțerea materialului, și largindu asie de tare gróp'a, catu suferé tari'a boltituri, și catu poftesce catimea prundului de scosu. Tóte aceste le aflam și la arinarie, de cari se mai afla încă multe împregiurulu Romei. Catacumbele înse sunt făcute după nesce principie chiaru contrarie.

Catacumb'a duce de comunu indata pre o scara tiepisia în diosu printre nesce straturi de arina menunța și sfarmatiósa ²⁾ într'unu stratu, unde arin'a e tiepenită în o pé-

¹⁾ Vedi Northcote, Catacumbele Romana pag. 119.

²⁾ Unu feliu de nisipu roșu vulcanicu, numitu Puzzo lana, și care se pôte întrebunția de totu bine spre prepararea „cementulu romanu.”

tra móle dar tienutória, pre a carei suprafația inca si acum se pôte cunósce bine tóta lovitur'a de ciocanu. Ajungundu in aduncimea acést'a, te afli in contignatiunea antáia a çimterimulu; fiindu ca o scara duce mai departe in etagiulu alu doilea si alu treilea si mai afundu, cari tóte sunt asiediate dupa acel'asi planu.

Tóta catacumb'a se pôte inpartí in trei parti: in ambiturei seau strate, in camere seau piatie si in biserice. Ambiturele sunt nesce galerie lungi si strinte, binisioru de regulatu sapate, asie, càtu pavimentulu cu boltitur'a si cu laturile forméza anghiuri derepte; de multe ori sunt asie de strinte, catu abie potu merge dóue persóne alaturea. A une ori mergu in linia obla cate o distantia buna, dar taianduse crucisii de alte ambite, si aceste car de altele, asie catu forméza unu labirintu intregu, seau o retia de corido're subterane. Perdiendute printr'insele, usioru te-ai periclitá.

Ci foisiórele aceste nu sierbescu numai spre a conduce in alte incaperi, cum s'ar poté din nume conchide; ci ele insele sunt catacumbele seau çimterimulu. Parietii lor, precum si ai scariloru, sunt plini de mormente, va se dica, prin parietii acestia sunt siruri de gavaniture mici si mari, de o lungime, incatu potu cuprinde in sine trupulu unui omu mare, seau alu unui copilu; trupulu jace cu laturea catra galeria. Cate intr'unu locu sunt pana la patru radieci, eara in altu locu numai cate trei seau patru síre de aste preste olalta. Marimea mormentelor, e asie de acuratu mesurata, incatu pre semne trupulu jacea langa mormentu, pona ce se scobiá acel'a.

Dupa ce trupulu, invelitu in pandia, precum audíramu dela Díogene, se punea in strint'a sa gaura, acést'a se astupá ermetice, au cu o léspede de marmure, au mai comunu cu mai multe caramide late, cari cu cornurile se asiadiau intr' o vagauna taiata spre acestu scopu in stanca, si apoi se muriau inpregiuru cu cementu. Epitafulu se scobiá in marmure, seau se scriá in cementu pana erá inca móle. Miie de

inscriptiuni de soiulu antâiu s'au adunatu si se pastréza prin musee si prin biserice; ear din œele mai de pre urma s'au descriu si publicatu mai multe. Dar cele mai multe momente sunt fora inscriptiune.

Lectoriulu ar mai poté întrebá acum: in care periodu pica inmormentarea in catacumbe? si cum se determina inceputulu si capetulu acestui periodu? Noi ne vomu încercá a respunde la acést'a întrebare pre catu se póte mai scurtu.

Nu se afla nici unu documentu, cá crestinii se fia avutu inainte de intemeierea catacumbeloru alte locuri de mormentatu. Dóue principie, cá insusi crestinismulu de vechi, ne indruma la acestu modu de inmormentare. Celu d'antâiu e modulu, cum fù inmormentatu Domnulu Christosu: elu a fostu pusu intr'unu mormentu sapatu in pétra, infasiuratu in giolgiu, balsamatu cu arome, si o pétra sigilata acoperiá mormentulu lui. Si fiindu cà s. apostolu Paulu asie desu neinfășiéza pre Mantutoriulu cá pre tipulu invierii nóstre, si dice, cumca noi ne inmormentamu cu elu in botezu: astfelu erá lucru firescu, cà si invetiaceii lui pofтира a se inmormentá dupa esemplulu lui; cá asie se fia gat'a, a invié eara dinpreuna cu dinsulu.

Asceptarea acest'a a invierei a fostu alu doilea indegnu, care a casiunatu facerea astoru locuri de inmormentare. Tóte espresiunile privitórie la dinsele çintescu la inviere. Cuventulu „inmormentare” in inscriptiunile crestine nu vine inainte. „Depusu in pace”, „depunerea lui N. N.” — aste sunt espresiunile comune: mortii se incredintiéza mormentulu numai pre unu tempu, pana ce se voru cere inderețu, precum unu amanetu seau unu lucru pretiosu se depune óreunde spre conserbare mai sigura, inse numai temporaria. Chiaru si cuventulu cemeteriu (dormitoriu), arata, cumca e numai unu locu, unde repauséza multi cá intru o sala de dormitu, dormitandu cat'va tempu, pana ce va resarf auror'a, si trimbiti'a i-va tredí. Pentru acea se numesce

mormentulu de comunu „loculu”, seau si mai comunu „locsiorul” adormitoru in Domnulu (locus, locus).

Aceste dóue idee, cari au avutu dinpreuna influintia in edificarea catacumbeloru, nu s'au viritu numai mai tardiu in sistem'a crestina, ci chiaru in tempurile cele mai vechie tre-bue se fia fostu in deosebita vigóre. Pentru acea crestini au despretiuitu arderea mortiloru, cá o datina pagana, si nici o dovéda nu esista, cà acést'a datina ar fi fostu cand'va adoptata de crestini.

Dar si insesi in catacumbe aflamu multe documente despre vechi'a loru fundare. Picturile, cari mai esistu, arata unu tempu, in care art'a acést'a erá inca in flóre. Intipuirile loru si insusi caracterulu loru simbolicu, sunt unu semnu caracteristicu de unu tempu fórte vechiu; pentrucà predileptiunea, catra tipuri simbolice a inceputu din ce in ce a se miciorá. De si inscriptiuni provediute cu insemnarea datului, sunt rare, totusi intru acele diece miie, care le culesc si voiesce a le dá la lunima invetiutulu si agerulu cavaleru de Rossi, aprópe la trei sute sunt datate de sub consuli, si inca din tóte perioadele, incependu dela cei d'antái imperati, pana la midfloculu seclului alu patrulea. — O alta datina deschilinita si interesanta ne da si alte date despre mormente. La inchiderea mormentului, candu erá muruitur'a inca móle, adese ori apesau in ea cumnatii ori amicii cá semnu unu banu, o camea seau pétra cioplita, une ori si o scoica de melciu seau o petricica, póte cá se se gasésca mormentulu, si de nu ar avé inscriptiune. Astfeliu de obiepte se totu afla nein-cetatu, si s'au si adunatu multe. Nu arare ori banulu a caditu diosu, inse a lasatu dupa sine in cementu unu tipariu vederosu si chiaru, de pre care se póte inca cunósce datulu. Aceste date se intindu une ori pana in tempulu lui Domitianu, seau alu unui altuia din imperatii cei d'antái.

S'ar poté intrebá: pentru ce faceau crestini multu din aceea, cá se afle eara mormentulu? Afara de motivulu pietatei naturale, unu temeiu de regula se spune in epitafile.

Déca acum ne ar lipsí spatiulu spre a scrie intregu datulu repausarei unei persóne, amu lasá afara mai bucurosi diu'a decatu anulu, pentru cà e mai istoricu; càce nime nu se bate cá se scia diu'a, in cate a moritu cineva, déca nu scie anulu; anulu inse si fora de dî e o nota ponderósa. Si totusi fórté puçine epitafie crestine ne arata anulu mortiei, pana ce altele, cu miiele ne spunu fórté apriatu diu'a, in carea moritu cineva, cu mórté naturala seau prin martiriu. Si acést'a e usioriu a o deslucí: càce ori in ce tipu a moritu cineva, in diu'a aniversaria se serbá amintirea lui, pentru aceea erá de lipsa a scí diu'a mortii, si se insemná cu tóta punctualitatea.

In unu çimterimu, aprópe de cel'a, in care lasaramu pre tenerii nostri trei amici la Dfógene si fii lui, ¹⁾ se aflara nu demultu langa olalta nesce inscriptiuni ce se reducu la ambele plase de morti. Un'a in limb'a grecésca amintesce „inmormentarea Augendei in diu'a a treispradiecea inainte de Calendele (prim'a dî a) lui Iuniu,” si apoi adauge simpl'a apostrofa:

ZHCAIC ENKΩ KAI
EPΩTA YTEPHMΩN

„Petrece in Domnulu si te róga pentru noi.” ²⁾

Alta frantura suna asie:

....N. IVN-
....IVIBAS-
IN PACE ET PETE
PRO NOBIS

„... Nonele lui Iuniu . . . Petrece in pace si te róga pentru noi.” ³⁾

1) In çimterimulu santiloru Nereu si Achileu.

2) Ζήδαις ἐν κυρίῳ καὶ ἐρώτα ὑπὲρ ἡμῶν.

3) . . . Nonas Iunii . . . Vivas in pace et pete pro nobis.

O a trei'a suna:

**VICTORIA . REFRIGERER (ET)
ISSPIRITVS . TVS IN BONO**

„Victoria, repauséza si sufletulu teu se fia in fericire.”¹⁾

Inscriptiunea asta din urma ne reduce in minte pre alt'a fórte desclinita, ce se aflà taiata in cementu langa unu mormentu in çimterimulu lui Pretestatu (nu departe de cel'a a lui Calistu,) si e interesanta antâiu pentru aceea, cà cuprinsulu ei latinu e scrisu cu litere grecesci, apoi si pentru cà contine unu adeveru despre domnedieirea lui Christosu, si in urma pentru cà se esprima in ea rogatiunea cá Domnedieu se dé repausu celoru morti. Noi suplenimu lacunele, ce se fecera prin caderea unoru bucati de cementu:

BENE	MERENTI	SORORI	BON
		VIII	KAL
		NOB	
	ΔΕ		CTI
	ΟΥC		PIT
	ΧΡΙC		ΤΟΥ
	ΤΟΥC		ΡΕΦ
	ΟΝΝ		ΙΓΕΡΕ
	ΙΠΟ		ΙΝ
	ΤΕC		

„Sororei bine meritate Bon . . . in diu'a a opt'a inainte de Calendele lui Noembre. Domnedieu Christosu Atotopotintele se-ti faca repausu sufletului in Christosu.”²⁾

Pre langa asta abatere despre rogatiunile statatòrie de asupr'a mormenteloru, speramu totusi cà nu va fi uitatu cetoriulu, cumca noi ne ocuparamu cu demonstrarea, cà çimterimele crestine din Rom'a se tragu din tempurile cele mai vechi. Mai avemu numai atata de aratatu, cà: pana pre ce tempu sau folositu? Restatorinduse pacea in baserica, in unii

1) Victoria refrigereris (et) spiritus tuus in bono.

2) Bene merenti sorori Bon. . . VIII. Kal. Nov. Deus Christus Omnipotens spiritum tuum refrigeret in Christo.

dintre creștini se stornă acelu șentiu religiosu, de doriau se se se inmormente intre martirii și credincioșii cei pîi din tempulu mai dinainte; inse de comunu se indestuliau cu aceea, că se se astruce sub pavimentu. Pentru aceea, pietrele acele de mormentu, cari se aflau adese ori in ruinele catacumbeloru, și inca nu arare ori chiaru la loculul seu, și pre cari se numescu consuli din seclulu alu patrulea, sunt mai gróșe și mai mari, și inscrierile pre ele-su mai bine scobite și cu pușinu mai simplu stilisate, decatu cele depre pietrele din tempulu mai vechiu, cari-su lipite de parietii laturari. Ci inca inainte de capetulu seclului alu patrulea monumentele aceste devenira mai rare, și celu mai tardiu in seclulu alu cincelea au incetatu cu totul de a se mai inmormentá in catacumbe. Pontificele Damasu, care mori in a. 384, se sfi — dupa cum insusi dîce in epitafiulu seu, — a se indesu in șocietatea șantiloru.

Asiedara Restitutu, alu carui epitafiu-lu impartasîsemu nemidilocitu la inceputulu acestui capu, se póte privi că cum ar vorbi in genere in numele vechiloru creștini, candu dîce: că pentru sine și ai sei si-a șapatu unu mormentu sub pavimentu; dereptu aceea creștinii cei vechi-si potu pretinde că unu opu și proprietate, eschisiva a loru cetatea subpamenténa, ale carei ștrate la olalta au o lungime de o miie de miluri anglice cu șiese milióne de locuitori, cari dormitandu incredintiati in Domnulu și-ascépta invierea prin dinsulu. ¹⁾

¹⁾ Acești numeri ni-i propune parintele Marchi că rezultatulu unei cercetari fórte cu grigia (cf. Northcote l. c. p. 14.) Apoi e de inșemnatu, că la facerea acestoru șimterime, arin'a ce se școtea, o carau din unu foșioru in altulu, care erá golu; din care cauza unele-su astupate acum cu totul.

CAPU III.

Ce n'a potutu spune Díogene despre catacumbe.

Díogene a traitu in periodulu antâiu alu istoriei çimterimeloru, de si cu puçinu inainte de capetulu aceluiasi; déca ar fí potutu elu aruncá o ochire asupr'a ursitei loru venitórie, ar fí observatu, cà le ascépta de curendu o epoca, ce i-ar fí implutu anim'a de bucuria, dar totuodata si alt'a urmatória, care l'ar fí intristatu fórte. Pentru aceea, de si obieptulu acestui capu nu sta in neci o referintia nemidilocita cu naratiunea nóstra, totusi ne va sierbí esentialminte de ajutoriu, cá se potemu aduce scenele ei in legatura cu topografi'a de astadi.

Dupa ce se restaurà pacea si libertatea in baserica, credintiosii pii cercetau çimterimele fórte tare. Fiacare din ele-si capetá numele dela unulu seau mai multi martiri faimosi inmormentati acolo, si la diu'a aniversaria a martiriloru acestoru se adunau cete de cetatiani si peregrini la mormentele loru, unde se celebrau sacramentele domnedieesci, si se tieneau cuventari intru laud'a loru. Din tempulu acest'a incepura a se face cele de antâiu martirologie si calendarie despre dílele martiriloru, din cari poteau se scia credintiosii, cà unde au de a merge in anumite díle. „La Rom'a pre calea Salariana seau Apia seau Ardeatina”, — atari-su insemnarile, ce le citimu in martirologiulu romanu mai la tóta diu'a, cari firesce prin adaugerile din tempurile mai tardie acum au unu cuprinsu cu multu mai mare. ¹⁾

¹⁾ De esemplu ne potu sierbí unele date din calendariulu celu vechiu romanu:

III. Non. Mart. Lucii in Callisti.

VI. Id. Dec. Euthichiani in Callisti.

XIII. Kal. Feb. Fabiani in Callisti et Sebastini ad catacumbas.

VIII. Id. August. Systi in Callisti.

Cititorii comuni ai martirologiului abie voru fi cuno-scundu ponderositate a acestoru date: cari inse au sierbitu spre aceea, cá se se póta demustrá cateva çimterime altcum dubie. La acést'a ne póte sierbí de ajutoriu inca si o alta plasa de scrieri pretióse; dar inainte de a-le reproduce, se cercetamu schimbarile, ce s'au templatu in çimterime in urmarea acestei pietati. Mai antáiu se fecera intrari mai large si se asiediá scara mai comoda, se radicara muri spre a radimá galeriele, ce erau aprópe de a se ruiná, si in boltuiture se facura ici colea gaure in forma de tornariu, prin cari se póta strabate lumin'a si aerulu. In urma se redicara biserice si temple de asupr'a intratelor, cari de comunu duceau la celu mai insemnatu mormentu: acést'a se numiá pre atunci „confesiunea” besericei. Caletóriuulu venindu in sant'a cetate, cercetá, — precum si astadi mai e datin'a, — tóte bisericele aceste, descindea in çimterimu, si, fora de a avé se cerce indelungatu calea, ajungea prin nesece ambite curate oblu la mormentulu celui mai renumitu martiru, si de acolo mai departe la altele, ce póte inca erau obieptulu veneratiunei.

In periodulu acést'a, despre care vorbimu, nu erá iertatu a deschide vreunu mormentu, nece a scóte de acolo vreunu trupu. Prin gaurele facute in parietele laturariu alu mormentulu viriau neframe seau veluri, asie numitele bran-

Noi aleseramu chiaru acele locuri, cari se reducu la çimterimulu lui Calistu, pent'u cá chiaru candu ne ocupámu cu descrierea acestui capu, furamu inscientiati, cá intr'o capela din çimterimulu lui Calistu s'au aflatu mormente si epitafie de ale amintitoru patru pontifici, si de ale s. Anteru, cu o inscriptiune in viersuri de s. Pontifice Damasu (cf. Northcote l. c. p. 124.) Alte esemple din Calendariulu vechiu:

Prid. Kal. Ian. Sylvestri in Priscillae.

IV. Id. (Aug.) Laurentii in Tibartina.

III. Kal. Dec. Saturnini in Thrasonis.

Vedi Calendariulu acést'a la Ruinar. Acta Mart. t. 3. (si la Krüll, archeologia crestina t. 1. pag. 428.)

dea, cá se atinga móscele martirului; neframele aceste le duceau apoi prin tiere departate, unde se tieneau in mare onóre. Asiedara nu e mirare, cá santului Ambrosiu, s. Gaudentiu si altoru episcopi le erá asie cu greu a capetá corpuri seau relievie mai mari de ale martiriloru pentru basericele sale. Unu altu soiu de mósce stá in oleulu asie disu alu unu, martiru. Acest'a erá oleulu (adese ori cu balsamu mestecatu); ce arsese in vreo lampa langa mormentulu lui. Nũ arare ori se afla langa mormentu o columna rotunda de pétra, inalta cárn de trei urme de asupr'a scobita, pre care presemne stá lamp'a, seau sierbiá spre impartirea cuprinsului acestei. S. Gregoriu celu mare scrie reginci Teodelinde, cá-i tranite o colectiune de oleuri de ale pontificiloru acelor'a, cari au fostu martiri; list'a alaturata o descrie Mabillon in visteri'a din Monza, si e tiparita la Ruinart (Acta Mart. t. 3.); ca se afla inea acolo dinpreun'a cu butelcele, ce contienu oleulu sigilatu in tievi de metalu.

Sfiél'a ast'a, de a turburá liniscea in mormentele santiloru, se arata fórte frumosu intr'o intemplantare, ce-o naréza s. Gregoriu de Tours. De martirii cei mai tare onorati in beserie'a vechia romana se tienu s. Crisanu si Daria. Mormentele loru devenira, prin numerósele vindecari de morburi acolo intemplate, atatu de renumite, incatu crestinii fecera de asupr'a loru, va se dica scobira in stanca, o casa cu o boltitura fórte frumosu lucrata, unde se adunau cete de rogatori. Descoperindu acést'a paganii, imperatulul demandá, cá se inchida acolo pre cei ce se rogau, intrat'a s'o astupe cu muri, si pre de asupr'a, pre semne prin luminarie seau resufature, se arunce pre ei pamentu si petre, incatu i-au inmormentatu de vii, morindu si acest'á cu asemenea mórte, cá si amendoi santii inainte de ei. Loculu, pre tempulu candu se restaurà pacea in basereca, erá necunoscutu, pana candu nu se descoperì prin o aratare domnedicesca. Inse peregriniloru acum nu le mai erá iertata intrarea in acestu locu santu, ci numai a se uitá acolo prin o feréstra facuta in pa-

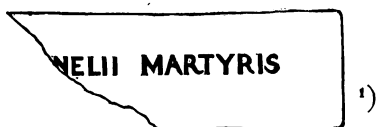
riete, si asie se poteau vedé nu numai mormentele martiriloru, ci si corpurile acelor'a, ce se inmormentasera acolo de vii. Si fiendu ca inmormentarea asta cruda s'a templatu chiaru candu erau ocupati cu pregatirea de a aduce jerf'a neincrunzata, se vedeau si vasele cele de argintu jacundu inpregiuru, in cari se aducea vinulu pentru sant'a liturgia. ¹⁾

E invederatu, cà peregrinii, cari veniau la Rom'a, aveau lipsa de o carte portativa pentru çimterime, din care se póta scí, ce au de cercetatu. Asisíderea e lucru firescu, cà peregrinii, reintorcunduse de acolo, se nesuiiau a intari sufletesce pre cunoscutii loru mai puçinu norociti, prin reportarea despre cele vediute. Se mai afla inca mai multe reporturi de acestea (itineraria,) cari ñu-su mai puçinu interesante pentru noi cá pentru acei cunoscuti ai autoriloru, cari n'au caletoritu.

Intre aceste loculu antâiu-lu cuprindu insemnarile din seclulu alu patrulea, din cari un'a descrie locurile de inmormentare ale pontificiloru romani, eara ceea alalta cele ale martiriloru (publicate de Bucheriu in a. 1634). La aceste se adaugu trei caleusf diferiti pentru catacumbe, cu atata mai interesante, cà de si urméza ordu diferitu, totusi consuna cum se cade in datele loru.

Cá se aratamu pretiulu acestoru documente, si totu odata cá se descriemu schimbarile template in catacumbe in periodulu alu doilea alu istoriei loru, vomu a incunoscientiá pre scurtu despre o petra aflata in acelu çimterimu, unde amu lasatu mic'a nóstra soçietate. In ruine aprópe de usi'a unei catacumbe, alu carei nume erá inca in indoiéla, si care se tienea a fí alui Pretestatu, s'a aflatu o bucata din o lespede de marmure, ce erá rupta costisiu despre stang'a spre drept'a, cu urmatóriele litere:

¹⁾ S. Greg. Turon. de gloria mart. l. 1. c. 28. la Marchi l. c. p. 81. Unu epigramu alu S. Damasu asupr'a acestoru martiri-lu referescu la ast'a templare (Carm. 28.)

Tenerulu cavaleru de Rossi dechiarà indata, cà aceea e o bucata din pétr'a dela mormentulu santului pontifice Corneliu; cà de desuptu a buna séma se va aflá mormentulu lui in o forma desclinita, si fiendu cà tóte itinerariële laudate punu cu unu acordu mormentulu acest'a in çimterimulu lui Calistu, acést'a catacumba pretinde pre dereptu onorca astui nume, eara nu cea dela s. Sebastíanu, ce e departata de acolo cu vreo cateva sute de pasi. Elu merse si mai departe predicundu, cà de órá ce scrierile aceste intarescu, cumca s. Ciprianu ar ff mormentatu langa Corneliu, cauta se se mai afle ceva langa mormentulu ast'a, prin care se se deslucéscá acést'a asertiune, càce erá cunoscutu cà corpulu celui d' antâiu repausase in Afric'a. Neci nu se manà multu si aceste pareri se adevërirá. Se aflà, cà scar'a cea mare ²⁾ ducea de adereptulu la unu locu mai largu, ce erá incungiuratu cu muri de tegle din tempulu de dupa persecutiuni, si-si capetá lumin'a si aerulu pre de asupr'a. De a stâng'a erá unu mormentu, cá si cele alalte sapatu in pétra, si fora de a avé pre din afara boltitura deasuprasi. Inse erá latu si largu, si nu avea alte mormente de asupr'a ori de desuptu seau pre de laturi; numai unulu erá forte susu de asupr'a lui. Acolo se aflà bucat'a, ce lipsía din lespeda de marmure, si aducunduse bucat'a aflata mai nainte din museulu Kircherianu, unde se pastrá, dupa ce s'au lipitu la olalta, acoperiau mormentulu in modulu urmatoriu:

1) (Alui) . . . nelii martirulu.

2) Cript'a, precum credemu, se descoperi mai nainte de catu scar'a.

3) Alui Corneliu, martirulu si episcopulu.

Dela partea de desuptu a petrei acesteia mai in diosu pana la pamentu a fostu o lespede de marmure cu inscriptiune, din care frangunduse o parte se pierdù, si numai de a stang'a mai remase o bucata; de asupr'a mormentului erá 'alta lespede infipta in pétr'a arinósa, din care remase capetulu dereptu, si alte cateva bucati s'au aflu sub ruina, cari nu-su de ajunsu spre a restatorí deplinu inscriptiunea, dar de ajunsu spre a cunósce, cà a fostu o inscriptiune in viersuri facute de pontificele Damasú. Inse cum se póte aratá, cà acle-su facute de Damasú? Fóрте usioru. Noi scimu nu numai cà santulu pontifice scriá fóрте bucurosu epitafile, ¹⁾ ci si cà numerósele inscriptiuni de ale lui, ce se mai pastrara, sunt scrise cu litere proprie si fóрте elegantu formate, cari la cercatorii de anticitati sunt cunoscute sub numele de „Damasíanc;” apoi pre aceste franture de marmure sunt nesce capete de viersuri chiaru cu asemeni litere.

Totu pre aceea lature, in derept'a dela mormentu, erau pre pariete dóue figure întregi, imbracate in vèstmente albe preotiesci si cu aureole in giurulu capului depinse, fora in-doiéla lucru bisantinu din seclulu alu sieptelea. Pre pariete de desuptu de a stang'a fiacarei figure stá numele loru, in cari litercele erau puse un'a sub alta; unele litere erau sterse, noi le vomu întregí cu scrisóre culcata:

SCI + CORNELI PP SCI + CIPRIANI. 2)

-
- 1) Atari inscriptiuni facu partea cea mai mare din operele lui poetice ce ne-au mai remasu.
- 2) „(tipulu) santului Corneliu papa, santului Ciprianu.“ De ceea alalta parte, pre unu pariete angustu, ce forméza anghiu dereptu cu acést'a sunt dóue icóne asemeni, ci numai unu nume se póte descifrá, alu s. Sistu, seau precum e scrisu ací si aiurea, Sustu. Pre icónele celoru mai renumiti santi si astadi se mai citescu, in trasure din seclulu alu sieptelea sgariate in cementu, nume de acelor'a ce au cercetatu mormentele. D. e. doi preotí asie si-au inscrisu numele:

+ LEO PRB IOANNIS PRB.

In calendariulu celu vechiu romanu despre s. Ciprianu se citește:

Astfelu citindu unu strainu ambe aceste inscriptiuni de langa icóne, si sciendu, cà baseric'a celebréza serbatóri'a ambiloru martiri in aceeași dî, usioru potca vení la acelu cugetu, cumca amendoí aru fí pusi langa olalta. — In urma de partea derépta a mormentului stá unu trunchiu de columna, inaltu cãm de trei urme, scobitu de asupr'a in modulu aratatu mai susu, si presupunerea nóstra despre scopulu ataroru colonne se confirma prin aceea, cà s. Gregoriu in consemnarea olecloru tramise la regin'a Lombardíci amintese si despre oleulu santului Corneliu, oleum sancti Cornelii.

Asie dara vedemu, cà in periodulu alu doilea çimterimele cele din inceputu simple cu catu erau mai pomposu cu atatu si mai comodu intogmite. Inse pentru aceea n'avemu de a ne teme, cà dóra infrumsetiarile de mai tardiu s'aru poté confundá cu productele tempului mai vechiu. Diferinti'a atatu e de mare, catu chiaru asie de usioru s'ar poté schimbá o icóna de alui Rubens cu o icóna de alui Beato Angelico, cá o figura bisantina a o repune in cei doi seculi de antái.

Acum ajungemu la alu treilea periodu alu acestoru sante çimterime, — la periodulu celu tristu alu depredarei loru. Dupa ce incepura Longobardii si mai tardiu Saraceni a depredá tienutulu din giurulu Romei, si catacumbele se espusera pericolului profanarei, fecera pontificii, cá corpurile celoru mai renumiti martiri se se aduca de acolo in bisericele cetatei. Acést'a tienù pana in seclulu alu optalea seu nouélea, in cari se reportéza inca despre reparaturele, ce le-au facutu pontificii in çimterime. De ací incóce catacumbele nu fure cercetate de atati evlaviosi, si bisericele ce stá de asupr'a usiei loru seuu se derimara seuu insele se cutropira, remanendu numai acele, cari fiendu intarite se poteau aperá.

»XVIII. Kal. Oct. Cypriani in Africa: Romae celebratur in Callisti.«

»In 14. Sept. (inmormentarea) lui Ciprianu in Africa; in Roma se celebréza in (çimterimulu) lui Calistu.«

De aceste se tienu bisericele, cari jacu afara de murii cetatei: a santului Paulu, in drumulu ce duce la Ostia, a s. Sebastianu in calea Apia, a s. Laurentiu in calea Tiburtina seau pre agrulu Veranu, a santei Agnete in calea Nomentana, a s. Pancratiu in calea lui Aurelianu, a s. Petru pre Vaticanu cea mai mare dintre tote. In giurulu celei de antaiu si din urma jaceau sate seau suburbie deosebite, si prelanga unele din cele alalte se mai vedu inca urme de muri tari.

E demnu inse de insemnatu, ca tenerulu archiologu, pre care cu lauda-lu amentiramu mai susu, la intrad'a cimiterimului lui Calistu mai aflã doue biserice inca cu totulu intregi; un'a erã prefacuta in poiata si paneria, ear cea alalta in celarã de vinu. Un'a pre semne e biserice'a redicata de mai desu amintitulu pontifice Damasu. — Pamentulu cadiutu in laintru prin resuflatorie, depredarile casiunate in decursulu vécuriloru prin atari persóne, ce poteau strabate in laintru prin usie nepadite din partea decatra viie, poterea cea derimatoria a tempului si a tempestatei — aceste tóte numai ruine ne-au mai lasatu inapoi din vechiele catacombe. Au mai remasu totusi multecele, pentru cari suntemu detori cu multiamita provedintiei. Ne-au remasu destulu, spre a comprobá datele pastrate nóue din dile mai bune, si apoi aceste earasi ne sierbescu de ajutoriu intru recompunerea ruine loru. Pontificele de acum a facutu mai multu in cativa ani pentru aceste locuri sante, decatu se facu pentru ele in mai multi seculi. Nesuintiele comisiunei denumite spre acestu scopu te punu in uimire. Cu midiloce fórte marginite lucra neintreruptu; nemicu nu se iá din loculu in care se afla, cincatu e cu potintia se rastauréza cum fù din inceputu; depre tóte picturele se facu desemnuri acurate, se iau planuri depre tóte partile cercetate. Spre a ajunge la atari rezultate frumóse, pontificele cumparã cu spesele proprie viie si agri, anume la Tor Marancia, unde jace cimiterimulu santiloru Nereu si Achileu, si celea depre cimiterimulu lui Calistu. — Si imperatulu francescu a tramisu la Rom'a artisti, cari ela-

borara unu opu pomposu, ceva póte prea incarcatu, despre catacumbe — o intreprindere adeveratu imperatésca.

Inse e tempulu, cá se ne cautamu earasi soçietatea si sub conducerea amiciloru nostri, ai mormentatoriloru, se ne finimu visit'a in aste cetati minunate ale santiloru celoru adormiti.

CAPU IV.

Ce a naratu Díogene despre catacumbe.

Tóte cate spuseramu noi cititoriloru nostri despre periodulu antâiu din istori'a Romei subterane, dupa cum le place anticistiloru a numí catacumbele, Díogene fora indo- iela le-a propusu cu multu mai bine teneriloru sei `auditori, candu mergeau incetu cu lumin'a a mana prin o galeria lunga obla, ce erá taiata crucisiu de multe altele. Fiendu ingaleri'a cea lunga; de repetíte ori stá pre locu si ascultau propunerile lui Díogene, cari cuprindeau totu cá m aceea, ce amu compusu noi in capu doi intr'unu modu prosaicu.

In fine se intorse Díogene in derept'a, si Torcvatu se uitá cu grigia inpregiurusi intrebându: „Ore preste cate cali curmedisie trecuramu inainte de a esî din galeri'a asta principale?“

„Preste multe“ respunse Severu pre scurtu.

Si cate cugeti tu diece ori dóuedieci?

„Credu, cá celu mai puçinu atatea; io inse nece candu le-am numeratu.“

Ci Torcvatu le numerase, si numai pentru aceea a intrebatu, cá se fia incredintiatu cá óre bine anumeratu. Apoi standu inca totu pre locu continuà: „Si cum vei scí, candu trebuie se te abati dela dereptiunea de antâiu? — O, si ce e ast'a?“ intrebà mai incolo, facunduse cá cum ar cercá o feréstra órba din cornu. Dara Severu uitanduse la elu cu ochi ageri, lu-vediù, cà fece semnu in arina.

„Dà se mergemu inainte“ dise elu „altcum vomu pierde .

pre cei alalti din ochi, si nu vomu vedé, pre ce cale au apucatu. Cotlonulu acestu micu e pentru aceea, cá se se puna o lampa in elu, si in totu anghiulu vei affá cate unulu. In catu e pentru noi, asie de bine cunóscemu ambitele aceste aici diosu, cá si tine stratele de asupr'a in cetate.“

Torcvatu se bucurà de ceea ce audí despre lampe. (Aceste erau acele lampe mice de lutu, cari dupa cum se vede s'au facutu anume pentru catacumbe, si de cari se afla atatea acolo). Inse ne indestulitu cu aceea, numerá catu se potea mai bine tote anghiurile, pre langa cari treceau, si de repetíte ori, acum sub unu stémetu acum sub altulu, standu in locu cercetá unele locuri mai de amenuntulu. Inse Severulu petrecea cu ochi de vulpe si nu scapá nemicu din vedere-i.

In urma au ajunsu prin ó pórtá intr'o sala in patru cornuri, ce erá fórté infrumsetiata cu picture.

„Cum o numiti voi ast'a?“ Intrebà Tiburtiu „Ast'a e o cripta seau cubiculu, de cari se afla multe in çimterimele nóstre“ respunse Díogene. „Cate odata-su numai locuri de inmormentare pentru anumite familie, de comunu inse se afla in ele mormentulu órekarui martiru, la a carui di aniversaria convenimu aici. Vedi cólea mormentulu cel'a façia cu noi, ce e impreunatu cu murulu dar de asupr'a e arcuatu. In atari ocazioni acest'a ne e altariulu pre care se celebréza misteriele domnedieesci. Voi cunósceti datin'a acést'a.“

„Póte ca ambii miei amici,“ lu-interrupse Pancratiu, „fiendu botezati de curundu, n'au audítu inca nemicu despre aceea, mie inse-mi este cunoscuta bine datin'a. In adeveru e una din cele mai maretie destingeri ale martiriloru, cà santulu corpu si pretiosulu sange alu Domnului se jefesce de asupr'a cenusieci loru si cà ei astfeliu repauséza la petiórele lui Domnedicu ¹⁾. Ci en se vedemu picturele aceste mai de aprópe.

1) „Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altar et impositum;“

„Pentru picture va'm condusu si io in odai'a ast'a mai bucurosu decatu in multe alte ale çinterimului. E un'a din cele mai vechie, si cuprinde celu mai deplinitu sîru de sugraviture depre tempurile cele mai vechi pana pre tempulu nostru; cà cele mai próspete-su de man'a fiiului meu.“

„Esplica-le dar amiciloru miei in sîru, Díogene,“ dîse Pancratiu. „CREDU cà si io le cunoscú cele mai multe, inse nu tóte; apoi la tóta intemplarea voiú si io a ascultá cu placere descrierea ta.“

„Eu nu su omu invetiatu,“ response betranulu cu modestía, „inse cine petrece siesedieci de ani, cá copilu si cá barbatu, intre anumite obiepte, invétia a-le cunósce totusi mai bine cá altii, pentru cà se inamoreza mai tare in ele. CREDU cà toti cei de faça voru fi initiati in misteriele sante,“ adause si apoi mai stete pre locu.

„Asie e“ response Tiburtiu „de si cá decurundu intorsi, nu prea deplinu invetiati; Torcvatu si io ne-amu impartasitu si cu s. cuminecatura.“

„Bine dara“ continua mormentatoriulu. „Picturele cele depre boltitura firesce-su cele mai vechi, pentru cà acele se fecera atunci candu s'a scobitu cript'a eara parietii se in frumsetiara candu s'au facutu mormentele. Vedeti, pre boltitura e sugravita unu feliu de gratía cu struguri, dóra cá se repre-

*Illa, Dei sita sub pedibus,
Prospicit haec, populosque suos
Carmine propitiata fovet.“*

Prudentius, Peristeph. 3, 43.

Osele-i aice se tienu in onóre
Si altariulu, care-e asiediatu pre ele;
Ea cauta la-acestea standui la petióre
Domnului, si asculta blanda cu placere
Viersulu, ce poporu-i canta in favore.

Espresiunea, ca unu martiru jace „sub petiórele lui Domnedieu,“ se reduce la presenti'a reale a Domnului Christosu in preasant'a Cuminecatura.

pre cei alalti din ochi, si nu vomu vedé, pre ce cale au apu-
catu. Cotlonulu acestu micu e pentru aceea, cá se se puna o
lampa in elu, si in totu anghiulu vei afá cate unul. In catu
e pentru noi, asie de bine cunóscemu ambitele aceste aici
diosu, cá si tine stratele de asupr'a in cetate.“

Torevatu se bucurà de ceea ce audí despre lampe.
(Acesté erau acele lampe mice de lutu, cari dupa cum se
vede s'au facutu anume pentru catacumbe, si de cari se afla
atatea acolo). Inse ne indestulitu cu aceea, numerá catu se
potea mai bine tote anghiurile, pre langa cari treceau, si de
repetíte ori, acum sub unu stémetu acum sub altulu, standu
in locu cercetá unele locuri mai de amenuntulu. Inse Severu-
lu petrecea cu ochi de vulpe si nu scapá nemicu din vedere-i.

In urma au ajunsu prin ó pórtá intr'o sala in patru
cornuri, ce erá fórté infrumsetiata cu picture.

„Cum o numiti voi ast'a?“ Intrebà Tiburtiu „Ast'a e o
cripta seau cubiculu, de cari se afla multe in çimterimele
nóstre“ respunse Díogene. „Cate odata-su numai locuri de
inmormentare pentru anumite familie, de comunu inse se afla
in ele mormentulu órekarui martiru, la a carui di aniversa-
ria convenimu aici. Vedi cólea mormentulu cel'a façia cu
noi, ce e impreunatu cu murulu dar de asupr'a e arcuatu. In
atari ocazioni acest'a ne e altariulu pre care se celebréza
misteriele domnedieesci. Voi cunósceti datin'a acést'a.“

„Póte ca ambii miei amici,“ lu-intrerupse Pancratiu,
„fiendu botezati de curundu, n'au auditu inca nemicu despre
aceea, mie inse-mi este cunoscuta bine datin'a. In adeveru e
una din cele mai maretie destingeri ale martiriloru, cà san-
tulu corpu si pretiosulu sange alu Domnului se jerfesce de
asupr'a conusiei loru si cà ei astfelu repauséza la petiórele
lui Domnedicu ¹⁾. Ci en se vedemu picturele aceste mai de
aprópe.

1) „Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altar et impositum;“

„Pentru picture va'm condusu si io in odai'a ast'a mai bucuros decatu in multe alte ale çinterimului. E un'a din cele mai vechie, si cuprinde celu mai deplinitu sîru de sugraviture depre tempurile cele mai vechi pana pre tempulu nostru; cà cele mai prospete-su de man'a fiuului meu.“

„Esplica-le dar amiciloru miei in sîru, Dîogene,“ dîse Pancratiu. „Credu cà si io le cunoscule cele mai multe, inse nu tôte; apoi la tóta intemplantarea voiu si io a ascultá cu placere descrierea ta.“

„Eu nu su omu invetiatu,“ respunse betranulu cu modestía, „inse cine petrece siesediecí de ani, cá copilu si cá barbatu, intre anumite obiepte, invétia a-le cunósce totusi mai bine cá altii, pentru cà se inamóreza mai tare in ele. Credu cà toti cei de façia voru fi initiati in misteriele sante,“ adause si apoi mai stete pre locu.

„Asie e “ respunse Tiburtiu „de si cá decurundu in-torsi, nu prea deplinu invetiati; Torcvatu si io ne-amu impartasítu si cu s. cuminecatura.“

„Bine dara“ continua mormentatoriulu. „Picturele cele depre boltitura firesce-su cele mai vechi, pentru cà acele se fecera atunci candu s'a scobitu cript'a eara parietii se infrumsetiara candu s'au facutu mormentele. Vedeti, pre boltitura e sugravita unu feliu de gratía cu struguri, dóra cá se repre-

*Illa, Dei sita sub pedibus,
Prospicit haec, populosque suos
Carminе propitiata fovet.“*

Prudentius, Peristeph. 3, 43.

Osele-i nice se tienu in onóre
Si altariulu, care-e asediatu pre ele;
Ea cauta la-acestea standui la petióre
Domnului, si asculta blanda cu placere
Viersulu, ce poporu-i canta in favore.

Espresiunea, ca unu martiru jace „sub petiórele lui Domnedieu,“ se reduce la presenti'a reale a Domnului Christosu in prea sant'a Cuminecatura.

pre cei alalti din ochi, si nu vomu vedé, pre ce cale au apu-
catu. Cotlonulu acestu micu e pentru aceea, cá se se puna o
lampa in elu, si in totu anghiulu vei affá cate unul. In catu
e pentru noi, asie de bine cunóscemu ambitele aceste aici
diosu, cá si tine stratele de asupr'a in cetate.“

Torcvatu se bucurà de ceea ce audí despre lampe.
(Aceste erau acele lampe mice de lutu, cari dupa cum se
vede s'au facutu anume pentru catacumbe, si de cari se afla
atatea acolo). Inse ne indestulitu cu aceea, numerá catu se
potea mai bine tote anghiurile, pre langa cari treceau, si de
repetíte ori, acum sub unu stémetu acum sub altulu, standu
in locu cercetá unele locuri mai de amenuntulu. Inse Severu-
lu petrecea cu ochi de vulpe si nu scapá nemicu din vedere-i.

In urma au ajunsu prin ó pórtá intr'o sala in patru
cornuri, ce erá fórté infrumsetiata cu picture.

„Cum o numiti voi ast'a?“ Intrebà Tiburtiu „Ast'a e o
cripta seau cubiculu, de cari se afla multe in çimterimele
nóstre“ respunse Díogene. „Cate odata-su numai locuri de
inmormentare pentru anumite familie, de comunu inse se afla
in ele mormentulu órekarui martiru, la a carui di aniversa-
ria convenimu aici. Vedi cólea mormentulu cel'a façia cu
noi, ce e impreunatu cu murulu dar de asupr'a e arcuatu. In
atari ocazioni acest'a ne e altariulu pre care se celebréza
misteriele domnedieesci. Voi cunósceti datin'a acést'a.“

„Póte ca ambii miei amici,“ lu-interrupse Pancratiu,
„fiendu botezati de curundu, n'au audítu inca nemicu despre
aceea, mie inse-mi este cunoscuta bine datin'a. In adeveru e
una din cele mai maretie destingeri ale martiriloru, cà san-
tulu corpu si pretiosulu sange alu Domnului se jerfescé de
asupr'a cenusiei loru si cà ei astfelu repauséza la petiórele
lui Domnedicu ¹⁾. Ci en se vedemu picturele aceste mai de
aprópe.

1) „Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altar et impositum;“

„Pentru picture va'm condusu si io in odai'a ast'a mai bucurosu decatu in multe alte ale çinterimului. E un'a din cele mai vechie, si cuprinde celu mai deplinitu sîru de sugraviture depre tempurile cele mai vechi pana pre tempulu nostru; cà cele mai próspete-su de man'a fiiu'ui meu.“

„Esplica-le dar amiciloru miei in sîru, Dfógene,“ dîse Pancratiu. „Credu cà si io le cunoscú cele mai multe, inse nu tóte; apoi la tóta intemplarea voiu si io a ascultá cu placere descrierea ta.“

„Eu nu su omu invetiatu,“ respunse betranulu cu modestía, „inse cine petrece sicsediecí de ani, cá copilu si cá barbatu, intre anumite obiepte, invétia a-le cunósce totusi mai bine cá altii, pentru cà se inamóreza mai tare in ele. Credu cà toti cei de façia voru fi initiati in misteriele sante,“ adause si apoi mai stete pre locu.

„Asie e “ respunse Tiburtiu „de si cá decurundu intorsi, nu prea deplinu invetiati; Torcvatu si io ne-amu impartasítu si cu s. cuminecatura.“

„Bine dara“ continua mormentatoriulu. „Picturele cele depre boltitura firesce-su cele mai vechi, pentru cà acele se fecera atunci candu s'a scobitu cript'a eara parietii se infrumsetiara candu s'au facutu mormentele. Vedeti, pre boltitura e sugravita unu feliu de gratía cu struguri, dóra cá se repre-

*Illa, Dei sita sub pedibus,
Prospicit haec, populosque suos
Carmine propitiata fovet.“*

Prudentius, Peristeph. 3, 43.

Osele-i aice se tienu in onóre
Si altariulu, care-e asiediatu pre ele;
Ea canta la-acestea standui la petióre
Domnului, si asculta blanda cu placere
Viersulu, ce poporu-i canta in favore.

Espresiunea, ca unu martiru jace „sub petiórele lui Domnedieu,“ se reduce la presentia reale a Domnului Christosu in preasant'a Cuminecatura.

sente viti'a de viia cea adeverata, ale carei ramurele suntemu noi. Vedeti colo pre Orfeu siedindu si cantandu armoniosu nu numai pentru ciredele lui ci chiaru si pentru animalele cele selbatice ale desiertului, cari incantate stau in giurulu lui.“

„Cum pote fi acést'a, càce ast'a e o icóna cu totulu pagana!“ lu-intrerupse Torcvatu uimitu si càm sarcasticu. Ce are acést'a de a face cu crestinismulu?“

„E o alegoria, Torcvate,“ respunse Pancratiu amicesce, „si inca forte placuta. Folosirea icóneloru pagane se tienea a fi iertata, déca acelea in sine nu erau scandalóse. Vedi tu p. e. colo pre boltitura larve si alte infrumsetiari pagane: aceste-su de comunu din unu tempu fórte vechiu. Asie si Mantuitoriulu fù representatu sub simbolulu lui Orfeu, pentru cá se se póta aperá sant'a-i icóna de batjocur'a si profanarea paganiloru. (Northc. p. 81.) Colo pre arculu cel'a ai o representatiune mai nóua a aceluasi obieptu.“

„Vedu aici“ dise Torcvatu „unu pastoriu cu unu mnelu pre umeri; — acést'a o precepu, e pastoriulu celu bunu, mi-aducu aminte de parabol'a ast'a.“

„Dar pentru ce se representéza acestu obieptu asie desu?“ intrebà Tiburtiu. „Ast'a representatiune am vediut'o si in alte çimterime.“

De te vei uitá colo preste Arcosoliu ¹⁾ respunse Severu „vei vedé representarea mai deplina a acestei scene. Inse va fi mai bine, se mergemu antáiu pre unde amu inceputu, pana vomu finí cu boltitur'a. Vedi colo de a derept'a figur'a ceea?“

¹⁾ Asie se chiamau mormentele infrumsetiate cu unu arcu, cari s'aru poté asemená cu o vétra inalta de trei urme pre de asupr'a cu unu arcu, intipuidune icón'a din laintru de asupr'a vetrei (Northc. p. 47). Icon'a dela inceputulu tomului representa unu Arcosoliu infrumsetiatu, inse cu unu arcu ceva mai naltu. Icónele-su din çimterime. Sub boltitura se representa pastoriulu celu bunu si Moise candu lovesce petr'a cu vérg'a sa.

„Vedu“ response Tiburtiu, „pare cà unu barbatu se vede siedindu in o barca, cu unu porumbu, ce sbóra spre elu. Representa acést'a diluviulu?“

„Asie e“ dîse Severu; „si e simbolulu renascerei din apa si Spiritulu s., si alu rescumpararei lumei. — Acest'a e inceputulu si aici e capetulu nostru: Jon'a, fiendu aruncatu din naie, si inghitîtu de pesce, si apoi siedindu liniscitu in colib'a sa, — invierea in Domnulu si repausulu eternu, cà fructulu acestei.“

„Catu de naturale e representarea ast'a in atare locu!“ observà Pancratiu. „Si aici“ dîse elu mai incolo, aratandu pre ceea lature, „inca avemu o representare a aceleiasi invetiature pline de mangaiare.“

„Unde?“ intrebà Torcvatu cu nepasare; „io nu vedu alt'a decatu o figura infasiata standu cà unu copilu mare in o templa mica, si façia cu aceea alta persóna.“

„Fórte bine,“ dîse Severu, „noi totudeun'a asie ne-amu indatinatu a intipuî invierea lui Lazaru. Ací vedi o espresiune misicatória a sperarei parintiloru nostri in persecutiune: cei trei teneri din Babilonu in cuptoriulu de focu.“

„Acum cugetu cà amu poté trece la arcosoliu,“ dîse Torcvatu, „cà se finimu odata cu odai'a ast'a. Ce icóne-su astea in giurulu arcosoliului?“

„Uita-te de a stang'a e inmultîrea paniloru si a pesciloru. Pescele ¹⁾ pre cum scii, e simbolulu lui Christosu.“

„Cum asie?“ intrebà Torcvatu cu nerabdare. Severu-si aruncà ochii spre Pancratiu, dorindu cà se respunda acest'a cà celu mai preceptu.

„Despre inceputulu acestui simbolu-su dóue pareri,“ response tenerulu promptu. „Unii afla insemnarea in cuventu insusi, de óra ce cele cinci litere ale cuventului grecescu „pesce“ sunt literele inceputórie din cuventele grecesci, cari

1) De comunu se usuaza cuventulu grecescu, si Christosu in genere se numesce Ichthys, *ἰχθύς*. (Northc. p. 73.).

sente viti'a de viia cea adeverata, ale carei ramurele suntemu noi. Vedeti colo pre Orfeu siedindu si cantandu armoniosu nu numai pentru ciredele lui ci chiaru si pentru animalele cele selbatice ale desiertului, cari incantate stau in giurulu lui.“

„Cum pote fi acést'a, càce ast'a e o icóna cu totulu pagana!“ lu-intrerupse Torcvatu uimitu si cámsarcasticu. Ce are acést'a de a face cu crestinismulu?“

„E o alegoria, Torcvate,“ respunse Pancratiu amicesce, „si inca forte placuta. Folosirea icóneloru pagane se tienea a fí iertata, déca acelea in sine nu erau scandalóse. Vedi tu p. e. colo pre boltitura larve si alte infrumsetiari pagane: aceste-su de comunu din unu tempu fórte vechiu. Asie si Mantuitoriulu fù representatu sub simbolulu lui Orfeu, pentru cá se se póta aperá sant'a-i icóna de batjocur'a si profanarea paganiloru. (Northc. p. 81.) Colò pre arculu cel'a ai o representatiune mai nóua a aceluia si obieptu.“

„Vedu aici“ dîse Torcvatu „unu pastoriu cu unu mnelu pre umeri; — acést'a o precepu, e pastoriulu celu bunu, mi-aducu aminte de parabol'a ast'a.“

„Dar pentru ce se representéza acestu obieptu asie desu?“ intrebà Tiburtiu. „Ast'a representatiune am vediut'o si in alte çimterime.“

De te vei uitá colo preste Arcosoliu ¹⁾ respunse Severu „vei vedé representarea mai deplina a acestei scene. Inse va fí mai bine, se mergemu antâiu pre unde amu inceputu, pana vomu finí cu boltitur'a. Vedi colo de a derept'a figur'a ceea?“

¹⁾ Asie se chiamau mormentele infrumsetiate cu unu arcu, cari s'aru poté asemená cu o vétra inalta de trei urme pre de asupr'a cu unu arcu, intipuindune icón'a din laintru de asupr'a vetrei (Northc. p. 47). Icon'a dela inceputulu tomului representa unu Arcosoliu infrumsetiatu, inse cu unu arcu ceva mai naltu. Icónele-su din çimterime. Sub boltitura se representa pastoriulu celu bunu si Moise candu lovesce petr'a cu vérg'a sa.

„Vedu“ răspuse Tiburtiu, „pare că unu barbatu se vede siediendu in o barca, cu unu porumbu, ce sbóra spre elu. Representa acést'a diluviulu?“

„Asie e“ dîse Severu; „si e simbolulu renascerei din apa si Spiritulu s., si alu rescumpararei lumei. — Acest'a e inceputulu si aici e capetulu nostru: Jon'a, fiendu aruncatu din naie, si inghitîtu de pesce, si apoi siediendu liniscitu in colib'a sa, — invierea in Domnulu si repausulu eternu, cá fructulu acestei.“

„Catu de naturale e representarea ast'a in atare locu!“ observà Pancratiu. „Si aici“ dîse elu mai incolo, aratandu pre ceea lature, „inca avemu o reprezentare a aceleiasi inventiature pline de mangaiare.“

„Unde?“ întrebà Torcvatu cu nepasare; „io nu vedu alt'a decatu o figura infasiata standu cá unu copilu mare in o templa mica, si făcia cu aceea alta persóna.“

„Fórte bine,“ dîse Severu, „noi totudeun'a asie ne-amu indatinatu a intipuí invierea lui Lazaru. Ací vedi o expresiune misicatória a sperarei parintiloru nostri in persecutiune: cei trei teneri din Babilonu in cuptoriulu de focu.“

„Acum cugetu că amu poté trece la arcosoliu,“ dîse Torcvatu, „că se finimu odata cu odai'a ast'a. Ce icóne-su astea in giurulu arcosoliului?“

„Uita-te de a stang'a e inmultîrea paniloru si a pesciloru. Pescele ¹⁾ pre cum scii, e simbolulu lui Christosu.“

„Cum asie?“ întrebà Torcvatu cu nerabdare. Severu-si aruncà ochii spre Pancratiu, dorindu cá se raspunda acest'a cá celu mai preceputu.

„Despre inceputulu acestui simbolu-su dóue pareri,“ răspuse tenerulu promptu. „Unii afla insemnarea in cuventu insusi, de óra ce cele cinci litere ale cuventului grecescu „pesce“ sunt literele inceputórie din cuventele grecesci, cari

¹⁾ De comunu se usuaza cuventulu grecescu, si Christosu in genere se numesce Ichthys, ἰχθύς. (Northc. p. 73.).

insemna: Isusu Christosu, fiulu lui Domnedicu, Mantuito-riu ¹⁾ Ear alti afla insemnarea in simbolulu: precum pescele se nasce in apa si acolo traiesce, asie se nasce crestinulu prin botezu din apa si se inmormenta in aceeasi cu Christo-su. (Tertul. de bapt. c. 1.) Pentru aceea aflaramu in calea noastra pre mormente tipulu pescelui seau cuventulu: pesce', sapatu. Acum continua Severu.

„Mai incolo impreunarea panei si a pescelui la aceeasi inmultire, ne arata, cum se face Christosu in s. Cuminecatura mancarea toturoru ²⁾. — Mai de ceea parte vedi pre Moise, cum scoete apa din petra, din care beura toti. Petr'a c Christosu, care e precum beutur'a asie si mancarea no-stra“ ³⁾.

„Ajungemu in urma si la pastoriulu celu bunu“ disc Torcvatu.

„Asie e“ continua Severu; „tu-lu vedi pre elu in midiloculu Arcosoliului in tunic'a sa cea simpla si in fota, cu oi'a cea retacita pre umeri; alte doue-i stau de laturi, berbecele lenesiu de a derapt'a si blandulu mnelu de a stang'a — penitentulu cuprinde loculu celu de onore. Vedi de fiacare lature si cate o persona, caroru se vede a-le fi incredintiatu se predice. Amendoue se pleca inainte, si vorbescu catra oi

1) *Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτὴρ*. Ast'a esplicare se afla la Optatu (de schism. Donat. c. 3) si la s. Augustinu (Civ. D. 18. 23).

2) In acel'asi cimterimu se mai afla o icona forte interesanta. Pre o mesa e pusa o pane si unu pesce; unu preotu si intinde manile preste ele, de ceea parte sta o figura de femeia in pusetiune adoratoria. Preotulu e acel'a si, care pre o alta icona aproape de acolo se vede botezandu. In alta odaia, din care nu demultu s'au delaturatu ruinatele, se aflara infrumsetiari forte vechi, larve si altele, intre ele si pesci notatori, pre spate cu corfe de pane si butelle de vinu. (Northc. ed. 3. p. 71.)

3) Sub tipulu lui Moise adese se representa in cimterime s. Petru. Pre o icona de sticla, care representa scen'a ast'a, sta scrisu de asupr'a capului personei, ce lovesce stanc'a: PETRUS.

de acele, ce nu se tienu de turma. De ambe partile se vede cate un'a care nu baga in séma cuventele lor, si pasce liniscita mai incolo, precandu un'a redicandusi capulu si ochii in susu si uitanduse la ei, i-asculta cu luare aminte. Plóua o plóia manósa, ast'a e darulu lui Domnedieu. Nu e greu de a precepe icon'a acést'a.“

„Dar pentru ce vine icon'a acést'a asie desu inainte?“ intrebà Tiburtiu a dou'a óra.

„Noi asie credemu“ respunse Severu, cà acést'a icóna, si altele asemeni, se tragu din tempulu, candu eresulu Novatianu casiunà in besereca atatu de mari stricatiuni.“

„Ce eresu e acel'a?“ intrebà Torcvatu indiferentu, pentru cà se vedea cà lucrulu nu-lu intereséza tare.

„Acestu eresu a fostu, seau mai bine dicundu este acel'a,“ respunse Pancratiu, „care invétia, cumca aru fi si de acele pecate, de cari beserec'a nu póte deslegá, fiendu cu multu mai mari, decatu se le póta iertá Domnedieu,“

Pancratiu nu observà, ce impresiune au facutu cuventele aceste; dar Severu, carele nu-si luá ochii depre Torcvatu, lu-vediù, cum a schimbatu la façe, acum rosíndu acum galbinindu.

„E acést'a eresu?“ intrebà tradatoriulu turburatu.

„Vedi bine; e unu eresu cumplitu,“ respunse Pancratiu, „candu óre cineva vre se marginésca indurarea aceluia, ce a venitu se chame nu pre cei derepti ci pre cei pecatosi la penitintia. Baseric'a catolica totudeun'a a invetiatu, cumca unu pecatosu, se aiba pecate ori catu de grele si multe, numai sé-i para reu de ele cu adeveratu, prin sacramentulu penitentiei póte capetá iertare. Pentru aceea a iubitu totudeun'a asie de tare icón'a ast'a a pastoriului celui bunu, carele porurea e gat'a a alergá in desiertu si a cautá oi'a cea pierduta.“

„Dar se presupunemu,“ díse Torcvatu, vedienduse a fí misicatu fórte tare, „cà orecine s'a facutu crestinu si cà s'a impartasítu cu s. cuminecatura, sia poi recadiendu s'a

insémna: Isusu Christosu, fiulu lui Domnedieu, Mantuitoriu ¹⁾ Ear alti afla insemnarea in simbolulu: precum pescele se nasce in apa si acolo traiesce, asie se nasce crestinulu prin botezu din apa si se inmormenta in aceeași cu Christosu. (Tertul. de bapt. c. 1.) Pentru aceea aflaramu in calea noastră pre mormente tipulu pescelui seau cuventulu: pescé, sapatu. Acum continua Severu. «

»Mai incolo impreunarea panei si a pescelui la aceeași inmultire, ne arata, cum se face Christosu in s. Cuminecatura mancarea tuturor ²⁾. — Mai de ceea parte vedi pre Moise, cum scóte apa din pétra, din care beura toti. Pétr'a c Christosu, care e precum beutur'a asie si mancarea nostra ³⁾.

»Ajungemu in urma si la pastoriulu celu bunu « dîse Torcvatu.

»Asie e « continuà Severu; »tu-lu vedi pre elu in mîdloculu Arcosoliului in tunic'a sa cea simpla si in fota, cu oi'a cea retacita pre umeri; alte dóue-i stau de laturi, berbecelene lenesiu de a derépt'a si blandulu mnclu de a stang'a — penitentulu cuprinde loculu celu de onóre. Vedi de fiacare lature si cate o persóna, caroru se vede a-le ff incredintiátu se predice. Amendóue se pléca inainte, si vorbescu catra oi

1) *Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτῆρ*. Ast'a esplicare se afla la Optatu (de schism. Donat. c. 3) si la s. Augustinu (Civ. D. 18. 23).

2) In acelasî çimterimu se mai afla o icóna fórté interesantá. Pre o mésa e pusa o pane si unu pesce; unu preotu si intinde manile preste ele, de ceea parte sta o figura de femeia in pusetiune adoratória. Preotulu e acél'a si, care pre o alta icóna aprópe de acolo se vede botezandu. In alta odaia, din care nu demultu s'áũ delaturatu ruinatele, se aflara in frumsetiari fórté vechí, larve si altele, între ele si pesci notatorí, pre spate cu corfe de pane si butelle de vinu. (Northc. ed. 3. p. 71.)

3) Sub tipulu lui Moise adesu se reprezenta in çimterime s. Petru. Pre o icóna de sticla, care reprezenta scen'a ast'a, sta scrisu de asupr'a capului persónéi, ce lovesce stanc'a: PETRUS.

de acele, ce nu se tienu de turma. De ambe partile se vede cate un'a care nu бага in scéma cuventele loru, si pasce linniscita mai incolo, precandu un'a redicandusi capulu si ochii in susu si uitanduse la ei, i-asculta cu luare aminte. Plóua o plóia manósa, ast'a e darulu lui Domnedieu. Nu e greu de a precepe icon'a acést'a.“

„Dar pentru ce vine icon'a acést'a asie desu inainte?“ intrebà Tiburtiu a dou'a óra.

„Noi asie credemu“ respunse Severu, cà acést'a icóna, si altele asemeni, se tragu din tempulu, candu eresulu Novatianu casiunà in besereca atatu de mari stricatiuni.“

„Ce eresu e acel'a?“ intrebà Torcvatu indiferentu, pentru cà se vedea cà lucrulu nu-lu intereséza tare.

„Acestu eresu a fostu, seau mai bine dícundu este acel'a,“ respunse Pancratiu, „care invétia, cumca aru fi si de acele pecate, de cari beserec'a nu póte deslegá, fiendu cu multu mai mari, decatu se le póta iertá Domnedieu,“

Pancratiu nu observà, ce impresiune au facutu cuventele aceste; dar Severu, carele nu-si luá ochii depre Torcvatu, lu-vediù, cum a schimbatu la façie, acum roşindu acum galbinindu.

„E acést'a eresu?“ intrebà tradatoriulu turburatu.

„Vedi bine; e unu eresu cumplitu,“ respunse Pancratiu, „candu óre cineva vre se marginésca indurarea aceluia, ce a venitu se chame nu pre cei derepti ci pre cei peccatosi la penitintia. Baseric'a catolica totudeun'a a invetiatu, cumca unu peccatosu, se aiba pecate ori catu de grele si multe, numai se-i para reu de ele cu adeveratu, prin sacramentulu penitentiei póte capetá iertare. Pentru aceea a iubitu totudeun'a asie de tare icón'a ast'a a pastoriului celui bunu, carele porurea e gat'a a alergá in desiertu si a cautá oi'a cea pierduta.“

„Dar se presupunemu,“ dîse Torcvatu, vedienduse a fí miscatu fórte tare, „cà ore cine s'a facutu crestinu si cà s'a impartasítu cu s. cuminecatura, sia poi recadiendu s'a

cufundatu earasi in foradelegi, si — si — (viersu-i tremurá) si si-ar fí mai tradatu pre fratii sei, óre unui atare nu i-ar negá baseric'a tóta sperarea?«

„Nu, nu,“ respunse tenerulu; „chiaru despre atari crime e vorb'a; fiendu cà catolicii credu, cumca si aste peccate potu se se ierte, pentru aceea se pórtá Novatianii cu atata dustímânia catra dinsii. Baseric'a e o mama, ale carei braçie totudeun'a-su deschise spre primirea filoru sei celoru retaciti.“

Lui Torcvatu i-a datu lacremele din ochi, busele-i tremurau, si acum erau se rostésca marturisirea pecatului, carea pentru unu momentu asie dícundu se redicà din anim'a lui; dar se parea, cá si cum de odata s'ar fí redicatu si unu picuru negru veninosu si o-ar fí sugrumatu; preste unu minutu façia lui se fece incremenit'a si invertosiata, si musícandusi busele dîse, nesuinduse se vorbésca cu nepasare: „in adevèru o invetiatura plina de mangaiare pentru celu ce are lipsa de ea.“

Numai Severu bagà de séma, cà in anim'a acestui omu s'a perdutu unu momentu alu darului, si prin unu cugetu desperatu s'a nedusítu o schinteia de sperare.

Reintorcunduse Díogene si Maiu, cari se departasera cá se cerce unu locu acomodatu pentru scobirea unei galerie nóue, grai Torcvatu catra betranulu mormentatoriu: „Acum amu vediutu galeriele si salele; mi-ar placé se vedu inca baseric'a, unde avemu se ne adunamu.“

Díogene nepresemiendu neci unu reu, voiá se-lu duca acolo, inse fiulu seu-lu oprì cu cuventele aceste: „Tata, credu cà pentru astadi e prea tardiu. Scii cà avemu de lucru. Tenerii nostri amici voru iertá, si afara de aceea voru se véda in scurtu baseric'a, si inca in o stare mai buna, de ora ce s. pontifice si-a propusu se celebreze in ea.“

Se invoira toti, si ajungudu la acclasi locu, unde lasasera cea de antáia galeria óbla spre a cercetá oda'i'a cea ele-

ganta, Dfogene i-rogà se ascepte, si mergundu cativa pasi prin unu ambitu de cecca parte, dise:

„De veti merge prin coridorulu acest'a pana in capetu, si apoi ve veti abate in drept'a, veti ajunge la baserica. Dar io numai pentru aceea v'am adusu aici, cá se ve aratu unu arcosoliu cu o icóna frumósa. Vedeti aici pre sant'a Vergura, cu domnedicesculu seu fiu in braçie, si pre magii de la resaritu, cari-lu adóra; aci se representa patru, de si noi numeramu de comunu numai trei¹⁾).

Cu totii se mirau de icóna; inse bietulu Severu erá fórte necasítu, càce bunulu seu tata aratase lui Torcvatu unde jace baseric'a, si càce totu odata i-a usiòratu lucrulu de a aflá earasi calea, facundulu atentu la o icóna atatu de insemnata.

Dupa departarea strainiloru impartasí fratíne-seu observarile sale, dicundu: „Omulu acest'a inca ne va face nóue surprere; io nu me ineredu in elu de locu.“

In scurtu tempu fratii stersera tóte semnele, cate le facuse Torcvatu pre cale in cornuri. Inse ast'a nu erá destulu, de ora ce elu numerase si calile crucisie; pentru aceea se detiermurira cá se astupe calea de acum catra baserica, si se intogmésca alta intrare. Spre acestu scopu adunara arin'a dela edificarile cele nóue la capulu unei galerie, ce crucisiá calea principale, unde erá aceea mai asediata. Deocamdata lasara arin'a acolo in gramadi, cá se incunoscientieze mai antáiu pre credintiosi despre propus'a schimbare. —

1) Icón'a ast'a vine mai de multe ori inainte in catacumbe (Northc. p. 80). Unu esemplariu, de-mi aducu bine aminte, s'a aflatu nu demultu in çimterimulu s. Nereu si Achileu. Icon'a titularia e unu desemnu din aceea. E cu multu mai vechia decatú conciliulu Calcedonense, depre care tempu de comunu-si tragu atari icóne origine.

CAPU V.

P r e p a m e n t u .

Pentru cá cititoriulu se se póta recreá dupa lung'a acést'a escursiune subpamentena, lu-ducemu a dou'a óra in „fericit'a“ seau „binecuventat'a“ Campania (Campania felix cá si Arabia felix) precum aru fi potut'o numí scrietorii vechi. Noi lasaramu pre Fabiol'a acolo, unde prin aflarea unor sententie scrise fù strapusa in uimire. Ei i-veniau aceste cá o epistola depre alta lume; nu sciá inse ce caracteru se le insusiésca. Ar ff doritu se scia mai multe despre ele, inse abie cutezá se intrebe pre cineva. Avendu in diu'a mai de aprópe si in cele urmatórie visite multe, i-vení adese ori in cugetu, se arate sentintiele misterioése la unulu seau altulu din cei ce o cerceteau, dar nu se potú detiermuri spre aceea.

Intre altii vení si o dómna, carea asemenea ei ducea o vietia filosofica fora scaderi si rece-virtuósa, si vorbira la olalta despre parerile dílei. Fabiol'a scóse foi'a de pergamentu, cá prin aceea se aduca pre strain'a in uimire si confusiune; inse-i fù cu nepotintia cá se i-o arate; i-veniá, cá si cum prin ast'a ar ff profanatu-o. Unu invetiatu, fórté cititu in tóte ramurile de scientia si literatura, o cercà mai indelungatu si vorbí fórté frumosu despre parerile mai maretie ale scóleloru mai vechie. Ea se semtí ispitita a-lu intrebá despre cele aflate; ci intielesulu sententieloru i-se parú earasi mai aduncu, decatu se-lu póta dinsulu cuprinde. Ce lucru curiosu, cà ea, nobil'a si superb'a Romana, de cate ori cercá scientie si mangaiare, fora de voia se semtí atrasa catra sclav'a sa cea crestina! Asie si acum. Indata ce dupa mai multe díle a scapatu de visitele si soçietatile cele multe, si aflanduse numai cu Sira amendóue, sî-scóse pergamentulu seu afara, si-lu aratà acestei. Sir'a cití sententiele nu cu pu-

çina mișcare, de si nu observase acést'a despuitoria sa. Dupa citire cautà in susu cu totul liniscita.

„Pergamentulu acest'a,“ dîse Fabiol'a, „póte prin greșiela, l'am adusu din vil'a lui Cromatiu. Nu-mi potu scóte din capu dîcerile aceste, si-su cu totul turburata prin dinsele.“

„Pentru ce, generós'a mea despuitoria? Intielesulu loru se pare a fi totusi destulu de chiaru.“

„Asie e, inse chiaru acést'a me face neliniscita. Sentiulu meu celu firescu se rescóla in contr'a acestei pareri. Io credu, cà ar trebui se urescu pre barbatulu, ce nu-si resbuna pentru vatemare, si nu resplatesce ur'a cu ura. A iertá, e si in sine multu; inse a face bine pentru reu, mi-se pare a fi o pretindere prea incordata dela firea omenésca. Dar de si aceste tóte le sentiescu, sciu, cà m'am vediutu constrinsa a te stimá pentru o portare chiaru contraria la aceea, ce credeam cà firesce am se acceptu dela tine.“

„O, nu vorbí despre mine, iubit'a mea despuitoria, ci cauta numai la acestu principiu simplu; tu-lu stimezi si in altii. Despretiuesci seau pretiuesci tu pre Aristide, pentru cà facù acea placere unui inemicu necultu, de-si scrise numele propriu pre hirbulu, cu care acest'a votisà pentru esilarea lui? Despretiuesci tu, cá dómna romana, seau stimezi numele lui Coriolanu pentru marinimosi'a lui aratata catra cetatea vóstra?“

„De siguru i-stimezu, Sira, pre amendo; dar tu scii, cà ei au fostu eroi, ear nu ómeni comuni.“

„Si pentru ce se nu fimu noi toti eroi?“ intrebà Sir'a ridiendu.

„Rogu-te, fetulu meu! in ce lume se traimu atunci? E fórte desfatatoriu a cití despre faptele ataroru ómeni minunati; inse totusi nu leamu vedé bucurosi in tóte dilele impenite de omenii comuni.“

„Pentru ce nu?“ repetî sclav'a.

„Pentruce nu? Placé-tiar se vedi tu unu copilu, ce ai

avé deal-u cresce, jocanduse in léganu cu sierpi seau omorindui cá Ercule? Mic nu mi-ar placé, cá unu domnu, pre care l'asi invitá lamésa, se-mi nareze cu sange rece, cumca in demanéti'a aceea a omoritu unu Minotauru, seau a sugrumatu o Idra; seau cá unu amicu se mi-se ambie, cà va indepreptá Tibrulu prin staurele mele, se mi le spele. Numai atata dicu, se ne ferésca Domnedieu de o generatiune de croi!" Si Fabiol'a ridea din anima la cugetarea ast'a.

In aceeași umóre vioía continuà Sir'a: „Dar se punemu, cà amu avé nenorocirea de a traí intr'o tíera, unde s'aru aflá atari monstri, Centauri si Minotauri, Idre si belauri. N'ar fí atunci mai bine, cá omenii comuni se fia, destulu de croici spre ai invinge decatu se cautamu a ne aduce din alta parte de lume pre unu Teseu seau Ercule, cá se-i nemicésca? In adeveru, atunci unu omu, ce ar invinge atari monstri, nu ar meritá cu nemicu mai multu numele de erou, decatu unu venatoriu de lei in patri'a mea.“

„Ai dereptu, Sira; inse io'nu precepu, ce vrei tu se arati cu aceste.“

„Aceea, cà mani'a, ur'a, pism'a, ambiuneasi avereti'a in ochii miei-su chiaru atari monstri, cá sierpii si belaurii, si ataca pre omenii comuni chiaru cá pre cei mari. Pentru ce se nu me nesuescu si io a-le invinge chiaru asie, cá si Aristide seau Coriolanu ori Cincinatu? Pentru ce se lasamu totu numai pre eroi in cele ce potemu face si noi togma asie de bine?“

„Si tieni tu acést'a in adeveru de unu principiu moralu de valóre generale? De faci ast'a, me temu, cà sbori preá pre susu.“

„Nu, scumpa despuitoria. Ai fostu surprinsa, candu am rostitu asertiunea: cà virtutea din laintru si nevediuata e chiaru asie de lipsa, cá si cea din afara si vediuata; me temu cà voiu cautá se te suprindui si mai tare.“

„Continua numai, si nu te sfii a-mi spune tóte.“

„Fia; principiuu sistemului, de care me tienu cu, e

acest'a: cá se tienemu de o virtute de tóte dîlele si comune, bá chiaru de o detoria simpla, si cá atare se deprindemu aceea, ce tóte câte alte legi, si cele mai curate si mai maretie ce potu ff, tienu de ceva eroicu si de adevcrinti'a unei virtuti straoardinarie.“

„Ast'a e in adeveru unu idealu morale forte inaltu; inse prelanga aceea uiti o impregiurare tare insemnata. Eroulu se proptesce si se inaltia prin laud'a lunei; fapt'a lui se insémna si se trada urmatoriloru, déca-si infrena patimile seau face ceva, ce se privesce de o fapta maretia. Dara cine vede, cine baga in séma, seau cine remunera pre unu omu comunu, care-lu urméza pre elu in ascunsu liniscitu?“

Sir'a redicandusi cu o cautare serbatorésca si evlavioása ochii si man'a cea derépta catra ceriu, dîse incetu: „Parrintele lui, care e in ceriu, si face se rasara sórele seu preste buni si rei, si plóua preste derepti si nederepti!“

Fabiol'a tacù cat'va tempu in o uimire plina de veneratiune; apoi dîse cu blandétia si cu reverintia: „Sira, cara mi-ai invinsu filosofi'a; intieleptiunea ta e chiaru asie de consecventa cá si marétia. Tu prescrii o virtute eroica, chiaru si candu e aceea ascunsa, cá o virtute comune de tóte dîlele pentru fiacare. Omenii firesce trebue se se faca mai multu, decatú e in datina a crede despre diei, pentru cá se incerce acést'a; ci si insasi idea ajunge cu o filosofia intréga. Poti-me duce si mai susu?“

„O, cu multu, cu multu mai susu!“

„Si unde m'ai duce in urma?“

„Acolo, unde ti-ar dîce anim'a: acum am aflátu pacea.“

CAPU VI.

S v a t u r i i.

Persecutiunea sub Díocletianu si Galeriu in resaritu prepedia acum de cat'va tempu, si Masimianu inca capetá

decretulu, prin care i-se demandá, cá s'o încépa si in apusu. Inse s'a detiermuru, cá persecutiunea se fia nu numai spre apesarea, ci spre total'a stergere a numelui de crestinu. Cá se nu scape nime-si propusera a incepe dela capii religiunei, cá apoi se porcéda mai incolo pana la total'a macelare a claselor mai de diosu. Spre acestu scopu erá de lipsa a grigí, cá diferitele instrumente ucidiutórie se conlucre intr'o armonia infioratória, cá tóte midilocenele potintióse se se puna in misicare, spre a ajunge scopulu deplinu, si cá si maiestatea mandarei imperatesci se ajute a face lovitur'a nemicitória inca mai marétia si mai fiorósa.

Pentru aceea imperatulu, de si plinu de nerabdare de a-si incepe lucrulu seu celu cruntu, detiermuri la svatulu consiliariloru sei, cá se se tiena edictulu in ascunsu, pana candu se va poté publicá deodata in tóte provinciile apusene. Astfeliu se leganá norulu amenintatoriu de peritiune cat'va tempu neplacutu si misteriosu de asupr'a victimelor sale, pana candu erumpendu odata cu rapediune, versà preste ele „focu, ghiaçia, nea si viforu fiorosu (Ps. 148,8).

In Noembre conchiamà Masimianu Erculeu adunarea, in care se se determine definitivu measurele, ce erau de a se luá. Se invitara deregutorii cei mai mari de curte si de statu. Celu mai insemnatu dintre dinsic, prefectulu cetatei, ducundu cu sine pre fiulu seu Corvinu, lu-propuse de capitánu alu unui despartiamentu de trabanti inarmati, cari aveau de a urmarí si pandí pre crestini noincetatu; spre acést'a se alesera cei mai selbatici inimici ai loru. Prefectii seau locutientorii din Sicili'a, Itali'a, Spani'a, Africa si Gali'a inca erau de façia, cá se-si iée si ei indrumarile sale. Afara de aceea fure invitati si unii invetiati, filosofi si oratori, intre acestia si vechiulu nostru cunoscutu Calpurniu; inca si multi preoti, cari venisera la Rom'a din diferite tienuturi, pentru cá se midilocésca measure aspre in contr'a crestiniloru, capetara mandatu, cá se se afle de façia la acést'a adunare.

Resiedinti'a comune a imperatiloru erá, precum vediu-

ramu, pre muntele Palatinu. Ei inse mai aveau in Rom'a si unu altu palatiu, unde le placea a petrece, si pre care Masimianu Erculeu-lu preferia. Sub Nerone adeca avutulu senatoriu Plautiu Lateranu fiendu acusatuu pentru crima de maiestate, firesce se pedepsi cu morte. Imperatulu i-confisca tote averile lui nespuse; de acele se tienea si cas'a lui, pre care Iuvenale si alti scrietori o descriu a fi fostu extraordinariu de mare si pomposa. Avea o pusetiune forte frumosa pre colin'a Celia la capetulu de amedi alu cetatei cu unu prospectu, caruia asemenea nu se afla neci in giurulu Romei. De aci privia ochiulu Campani'a cea valurosa, curmata de colosalele apeducturi, si crucisiata de cali cu mormente de marmure, si pretotindene preserata cu vile stralucite, ca totu atatea petre pretiose cuprinse in umbrosulu smaltu verde de lauri si ciparosi. Preste aceste dincolo catra apusu se vedea sirulu celu purpuru de munti, pre cari jacea, ca pre operina intinse cu buecia, Alb'a si Tusculu cu „ficele“ loru (ca se intrebuintiamu o espresiune resaritena) stralucindu pomposu in soarele ce apunea. Spre stang'a caten'a cea stancosa a muntilor Sabinici, eara spre derapta faci'a cea auria a marei marginia acestu tienutu deplinu frumosu.

De amu supune, ca dora Masimianu si-a alesu acestu palatiu minunatu din sentiulu frumosului, ne-amu insielá, ascriendui o insusire, ce nu o posiedea. Caus'a era mai virtosu pomp'a edificiului, pre care dinsulu lu-infrumsetia inca si mai tare, seau dora si aceea, ca de aici potea esi forte comodu din cetate la venatulu de porci selbatici si lupi.

Fiendu de nascere din Sirmiu in Slavonia, si asie dupa conceptele Romaniloru barbaru, din vitia cu totulu de diosu, numai unu ostenu norocosu, fora de neci o cultura si fora insusiri eminenti, luanduse afara poterea brutale, carea facea tota onorea numelui seu de Erculeu, fu imbracatu cu purpura prin unu altu barbaru, Diocle, cunoscutu ca imperatu sub nume de Diocletianu. Precum acest'a asie si elu pofitto-

riu de avere pana la dediosire, resipitoriu pana la necuge-tare, dedatu spre aceleasi fora delegi brutali si pecate uriti-óse, pre cari o péna crestina nu le póte descrie mai de aprópe, in patimele sale fora frenu, fora anima pentru de-reptate si fora sentiu de omenia n'a incetatú vre odata ace-stu monstru a apesá, a sfarimá, si nemicí pre toti, cari i-steteau in cale. Pentru elu persecutiunea venitoria erá aceea, ce e unu ospetiu pentru unu imbuibatu, care arc lipsa de ceva extraordinariu, pentru cá se póta face suferita monotoni'a esceselor de tóte dílele. De statura gigantica, cu trasurile cele cunoscute ale gintei sale, pre capu si pre fačia cu peru, ce erá mai multu galbinu cá rosiu, si bursucatu si selbatecu cá si unu volmotocu de paie, cu ochi, cari neincetatu i-se in-virtíau in capu, si din cari straluciá prepusu, sburdalnicia si crudíme, — insuflá Masimianu, mai celu din urma dintre ti-ranii Romei, prin singura cautarea sa frica in fiaciné, numai in unu crestinu nu. E dar de miratu, déca uriá elu asie de tare poporulu acest'a si numele lui?

Masimianu-si adunà dara senatulu seu celu pestritiu in baseric'a seau sal'a cea marc a palatiului Lateranu (aedes Lateranae); erá demandatu sub pedépsa de morte cá lucrările se se tiena in ascunsu. La capetulu celu din susu alu salei in semi-cerculu Apside siedea imperatulu in unu tronu de osu de elefantu, infrumsetiatu pomposu, si dinainte-i stá consiliarii lui umiliti si mai tremurandu. Unu despartie-mentu alesu din gard'a pretoriana padiá intrarea; ducele acestuia, Sebastianu, se radímà a lene de partea din laintru a usici, ascultá inse cu luare aminte tóte, ce se vorbira.

Imperatulu n'a visatu despre aceea, cà sal'a, in care siede, si care mai tardíu o dede dinpreuna cu palatiulu in-vecinatu, cá parte din zestrea fiei sale Faust'a, lui Constan-tinu, prin acest'a va veni la capulu acelei relegiuni, pre care elu voiá se o nemicésca, si cumca ea prelanga pastrarea nu-melui „basilica Laterana” va fí catedral'a Romei, „mam'a si capulu tuturoru basericelor cetatei si ale lumci.” (Om-

nium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput. Asie se numesce in inscriptiunea de asupr'a usiei si pre monete). Elu nu si-a adusu aminte, cã in loculu acelu, unde e acum tronulu lui, in scurtu se va redicã unu scaunu, de pre care va impartî mandatele sale o generatiune nemoritória de domnitori sufletesci si lumesci, cari voru strabate pana si in acele tienuturi, unde poterea romana e necunoscuta.

Din unu anumitu respectu catra relegiune mai antãiu li s'a datu cuventu preotiloru, si fiacare-si propuse lucrulu scu; aci esîndu unu riu din tiermurile sale fece mare dauna in siesurile invecinate; cole unu cutremuru de pamentu ruinã din parte o cetate; la marginile de médianopte amenintiã nevalirea barbariloru, de catra amédi domniã cu tóta furi'a intre poporulu blandu cium'a: la tote aceste casuri asie au dechiaratu oraclele, cã crestinii sunt caus'a toturoru, toleranti'a catra ei a maniatu pre diei, si artile loru magice aducu nenorocire preste imperatiã. Ma unele oracle, spre dorerea celoru pii, au spusu-o apriatu, cumca nu voru mai dá respunsu, pana ce nu se voru sterpî urgisitii de Nazareni, si oraclulu celu mare din Delfi nu se indoì a dice, cã celu „Dereptu” nu concede diciloru a vorbí.

Dupa aceea venira filosofii si oratorii, si fiacare tienù o vorbire lunga maiéstra. Sub acele Masimianu dá semne invederate, cã i-se uresce; ci fiendu cã imperatii in resaritu inca tienusera o asemenea adunare, asie-si tienù de datorintia, prelanga totu uritulu a-i lasá se vorbéscã toti pana in capetu. Clevetirile indatinat se repetîra pana la a diecea miie de ori, si se aplaudara de catra cei adunati: cã crestinii omóra si manca copii, cã facu crime uritióse, cã adóra corpurile martiriloru, cã veneréza unu capu de asinu, si inca — ce firesce nu se prea loviã cu aceste — cã aru fi necredintiosi si nu aru sierbí nici unui dieu. Fabulele aceste aflara tóta credinti'a, de si precum se pare insisi naratorii sciau bine, cã-su numai nesce mintiuni bune pagane, cari sierbiau spre a tiené frica de crestini totu descépta.

În fine se redică unu barbatu, despre care erá faim'a, că ar fi celu mai bine cunoscutu cu invetiaturele inamicului, si că ar cunósce cu temeiu nesuinti'a lui cea periculósa. Se credea despre elu, că ar fi cititu cartile crestiniloru, si s'ar ocupá cu compunerea unei refutari in contr'a retaciriloru loru, care pentru ei va se fia cu totulu nemicitória. Asie de mare védia avea la ai sei, catu candu ar fi intaritu, că crestinii au cutare principiu monstruosu, si de i-ar fi contradísu si in-susi pontificele loru, oricare ar fi tienutu lucru de risu si numai cugetulu, a crede mai adeverala dechiararea pontificelui despre relegea sa, de catu ceea ce intaresce Calpurniu.

Elu a tractatu lucrulu de totu altmintrelea cá oratorii de pana acum, si prin eruditiunea sa aduse pre cei alalti sofisti in uimire mare. Dícea, că a cititu scrierile originali nu numai ale crestiniloru, ci si ale stramosiloru loru, ale Iudeiloru. Acestia pentru fómete parasindusi tíer'a, sub regele Ptolemeu Filadelfu s'au dusu in Egiptu, si la svatulu celu astutu alu conducutoriului loru Iosifu, unuia din istoricii cei mari ai loru, cumparandu tóte bucatele, le-au tramisu in tíer'a sa. Atuncia Ptolemeu prindiendui, le-díse: cá fiindu că au mancatu tóte bucatele, acum se traiésca cu paie, si se faca cu ele tiegle, spre redicarea unei cetati mari. Demetriu Falereu audi apoi dela ei fórte multe istorie insemnate de ale strabuniloru loru, si pentru aceea inchise pre Moise si Arone, cei mai invetiati doi barbati ai loru, cu barb'a de diumatate rasa in unu turnu, cá se-si scria tóte reporturile sale cele vechi in limb'a grecésca. Elu (Calpurniu) a vediutu aceste carti rare, si propunerea lui se radíma pre ele. Acestu poporu evreescu seau crestinescu a invinsu si a nemicitu pre toti regii si popórele, cari i-au statu in cale. La dinsii e lege, cá dupa ocuparea unei cetati se arunce pre toti locuitorii in ascutítulu sabiei, si ast'a vine de acolo, că-su sub conducerea preotiloru sei celoru pofitori de domnia; asie odata unu anumitu rege Saulu, care se numesce si Paulu, prindiendu pre unu bietu monarcu, cu numele Agagu,

lu-cruțiã; inse preotii aducundulu inainte, lu-taiara in bucati. „Acum inse” continuã „crestinii acestã stau inca totu sub domni'a aceleiasi preotîmi, si-su gat'a pana si in ór'a acé-st'a a restornã sub conducerea ei marele imperiu romanu, pre noi pre toti a ne arde in foru, si ce e mai multu, a-si redicã manile sacrilege asupr'a capeteloru celoru sante si venerate ale dieesciloru nostri imperati.”

Unu tîpetu de ingrozire resunã la cuventele aceste in intreg'a adunare; inse mintenu se liniscè eara, pentru cà imperatulu si-deschise gur'a cá se vorbésca.

„Ce se atinge de minc” dîse elu, „io am alta causa si mai cu temeiu de a persecvã pre crestinii acestã. Ei au cutezatu in anim'a imperatiei si in cetatea ast'a a-si fundã o auctoritate religiósã mai inalta, care pana acum erã necunoscuta, care e neaternata dela regimulu statului si n'are putere mai mica asupr'a loru, decatu acest'a. Mai nainte puterea sũverana a imperatului erã recunoscuta preste totu atatu in lucrurile basericesci catu si cetatianesci; pentru aceea mai pórtã elu titlulu de pontifice maximu, unu titlu, ce voiescu se i-lu rapésca acesti omeni intr'unu modu vatematoriu de maiestate; càci au intemeiatu o putere, ce e in contradicere cu'acel'a, si astfeliu fidelitatea loru de supusi e impartîta. Pentru aceea urescu domni'a ast'a preotiésca preste supusii miei, cá o apucatura in derepturile mele, si dechiaru, cà mai bucuros asi voí se audu despre unu rivalu nou, care s'ar bate dupa coron'a mea, decatu despre alegerea unui din acesti preoti in Rom'a” ¹⁾).

Imperatulu respicã cuventele aeele cu unu viersu

1) Asie se exprimã imperatulu Deciu din cuventu in cuventu despre alegerea santului Corneliu de papa: „Cum multo patientius audiret levare adversus se aemulum principem, quam constitui Romae Dei sacerdotem.” S. Cypr. ep. 52. ad Antonian. c. 9. Póte fi óre documentu mai tare despre aceea, cà puterea papale sub imperatii pagani a fostu si inafara manifestata, asie catu sterni frica chiaru si in imperati?

aspru ragusitu, si cu o intonare de diosu si straina; dara se primira cu unu aplausu cumplitu. Se facura planuri n'oue, spre a publicá edictulu deodata in intregu apusulu, si spre a-lu poté duce in capetu pana la total'a sterpire a crestiniloru.

In urma intorcunduse imperatulu catra Tertulu, i-dise: „Prefecte, tu diceai, cà ai avé de a recomandá pre cineva, carele ar fí in stare se conduca aceste roudueile, si se persece pre tradatori fora crutiare.”

„E aici Dómne; acel'a e fiiulu mieu Corvinu.” Cu aceste cuvente duse Tertulu pre tenerulu barbatu la treptele tronului, unde acest'a ingenunchià. Masimianu lu-priv'ageru, si erupse in unu risu hidu, dicundu: „Pre credinti'a mea, acest'a e bunu spre aceea. Dar n'asi fí cugetatu, prefecte, cà ai avé unu fetioru asie de uritu. Mi-vine a crede, cà e chiaru acel'a, de care avemu lipsa; tóte insusirile unui omu cum se cade de destramatu si fora conscientia se arata in faci'a lui.”

Apoi se intórse catra Corvinu, care de mania, de necasu si de rusíne se fece rosíu cá par'a, si i-dise: „Te sufulca, flecaule! Io poftescu lucru de tréba, nu carpitura. Io platesecu bine, déca-mi sierbesce cineva bine; dar io platescu si atunci, candu-mi sierbesce cineva reu. Acum cara-te; si nu uitá, cà spatele tale-mi stau bune pentru gresielele mai mice, eara pentru mai mari-ti sta bunu capulu. In fascile lictoriloru se afla si secure si baçie.”

Imperatulu se scolà, cá se se departe; atunci diari pre Fulviu, care cá spionu platitu de curte inca fù invitatu, ci remase catu se potea mai inderetu. „Mei amice din resaritu” strigà elu „vino mai aprópe!”

Fulviu ascultà, la parere bucurosu, inse din laintru fora voia, cam asie, cá si candu ar fí fostu poftitu se se apropie de unu tigru, fora de a fí incredintiatu de plinu, cà óre legatu e bine in catusiele sale. Elu a fostu observatu indata din inceputu, cà locuirea sa in Rom'a nu-i place lui Masimianu, de si nu scia bine pentru ce. Caus'a erá nu numai cà tiranulu avea si for de aceea destuli favoriti de a inavuti si

destuli spioni de a platf, si de nu i-ar fi tramesu Dfocletianu din Asf'a inca mai multi. Acést'a oricum erá o cauza, la care se mai adaugea si aceea, cà avea prepusu, cumca Fulviu mai cu séma spre acelu scopu ar fi tramesu la Rom'a, cá tiendulu pre elu insusi in vedere, se inscientiéze la Nicomedi'a despre ceea ce s'ar templá in curtea lui. Firesce cà i-cautá se-lu suferé si se-i dé de lucru, inse avea neincredere si antipatia catra dinsulu, si la elu æceste atata insemnau catu ura.

Pentru Corvinu fù o mica mangaiare, audîndu, cum fù agraitu in publicu confederatulu seu celu cultu chiaru asie de aspru, cá si elu, cu cuventele urmatórie: „Remani departe, omule, cu faci'a ta cea neteda si lingusítoria! Io asceptu fapte nu risu. Tu ai venitu aici cá unu venatoriu famosu de complóte, cá unu feliu de dihoru, cá se smulgi pre conjurati din cuiburile loru seau se le sbei óuele pentru mine. Inse pana acum nu mi-ai aratatu nemicu, cu tóte cà ti-am datu inainte bani, cá se-ti incepi meseri'a. Acum vei avé destulu de lucru cu crestinii acestfa; pentru aceea fii gat'a, si ne arata, ce scii. Tu cunosci moravulu mieu; pentru aceea ascuti-ti ochii, seau vei avé se vedi ceva fórte ascutitu dinaintea ta. — Averea celoru condamnati se vá impartí între acusatori si visteri'a statului, de nu cumva voiú avé cause speciale de a o luá tóta pre sém'a mea. Acum poti merge.”

Cei mai multi cugetau, cà aceste „cause speciale” se voru aratá in fapta fórte generali.

CAPU VII.

O m ó r t e i n t u n e c a t a .

Preste puçine díle dupa reintórcerea Fabiolei dela vi-l'a sa, si-tienù Sebastíanu de detorintia a o cercetá si a-i face intr'atata cunoscuta convorbírea lui Corvinu cu sclav'a ei cea négra, cá incatu s'aru poté se nu casiune cuiva neplaceri

fora de lipsa. Noi amu fostu amintitu, cumca d'intre acci multi teneri nobili, cu cari se cunoscuse Fabiol'a in cas'a parintelui seu, neci unulu nu i-meruì stim'a si admirarea intr' atata, cá Sebastíanu. Asie de sinceru, asie de marinimosu, asie de erou, si totusi asie de modestu, asie de blandu, asie de binevoitoriu in fapta si in vorbirea sa, asie liberu de egoismu si asie ingrigitu de altii, unindu asie deplinu nobléti'a si simplicitatea, intieptiune inalta si minte practica in unu caracteru, — i-se parù ei cá unu tipu indeplinitu alu virtutei barbatesci, care prin tempu nu usioru se póte stramutá, nece indelungatu a se ostení.

Pentru aceea candu i-se inscientiá, cumca tribunulu Sebastíanu ar dori se vorbésca cu ea singura într'o sala de desuptu a casei, la o atare scire neindatinata i-sbocotì anim'a, si miie de cugete desclinite i-venira in minte despre potintiosulu scopu alu cercetarei acesteia. Misícarea ast'a nu i-se miciorà, candu Sebastíanu, escusandusi parut'a sa indesuire, cu o suridere observà, cumca scie bine catu de multu o supara numerosii pettitori, si cumca i-pare fórte reu cà e constrinsu se inmultésca numerulu acelor'a cu numele unui pettitoriu nou, care pana acum inca nu s'a dechiaratu. Déca Fabiol'a se mirà de acést'a salutare cu dóue intielesuri, si pote se semtì prin ea lingusíta, cu atatu maineplacutuse desamagì indata, audiendu, cumca e vorba despre Corvinu celu duru si neghiobu; pentruca insusi tata-seu, care altcum decumva nu se tractá despre trebi proprie, chiaru nu erá mare cunoscutoriu de ómeni, totusi la prandiulu, la care fusese inviatu si Corvinu, lu patruase destulu, cá se-lu póta caracterisá ficei sale cu adieptivele aceste.

Fiindu-i lui Sebastíanu frica, nu de efectulu moralu alu beuturilor farmecátorie ale Afrei, ci de celu fisicu, aflà cu cale, a incunoscentiá pre Fabiol'a despre contielegerea sclavei cu Corvinu; dara adause, cumca scopulu principalu se vede a ff, cá se insiele bani dela Corvinu. Déspre ceea ce au fostu vorbitu amendoi despre crestini, firesce n'a dísu

nemicu. I-svatuî Fabiolei, cá se se padiésca de tradarea sclavei sale; si ea promise cá va oprî esîrile de nópte ale farmecatórei. Ea necedecatu nu credea, cumca Afr'a aavea are de cugetu se incerce ceca ce a promisui lui Corvinu, si neci nu se temea de artille ei, pre cari le despretuiá de totu.

Pre langa aceea cuventele din urma ale Afrei i-se pareau a-i demonstrá de ajunsu, cumca dins'a insiela numai pre Corvinu. Dara firesce venî si in mania, cáce doi ómeni asie de nemica tractara astfeliu despre dins'a, si cáce pre ea o tienu de o femcia asie de sgarcita, care se póte cumpará cu bani.

„Recunoscú fôrte” dîse in urma catra Sebastîanu, „ce bunetate mare e aceea dela tine, cá vini, cá se me inscien-tiezi; si me minunezu de modulu acelu fragedu, in care mi-ai propusu unu lucru atatu de uritosu, si de binevoirea, care o aratasi in privinti'a toturoru celoru inpartasîti la acel'a.”

„Numai aceea am facutu” respunse osténulu, „ce asi face pentru fiacare omu, cá incatu s'ar poté, selu mantui de nenorocire si periclu.”

„Pentru fiacare amicu, voesci dóra a dîce,” respunse Fabiol'a suridiendu; „altcum me temu, cá ti-ai poté petrece tóta viet'a cu astfeliu de fapte de binevoientia neinteresata.”

„Totu atata! mai bine totu n'asi poté-o petrece.”

„Ast'a de siguru nu e voi'a ta seriósa, Sebastîane. Déca pre cineva, care totudeun'a te-a uritu si s'a nesuitu se-ti strice, l'ai vedé cá-lu amenintia unu periclu, care l'ar face nestricatiosu: óre intinde-tiai man'a, cá se-lu mantui seau se-i ajuti?”

„Cu buna séma. Déca Domnedieu face se resara sórele seu, si se plóie intru asemenea preste amicii si neamicii sei: óre se aiba nepotintiosulu omu o alta regula de dereptate?”

Cuventele aceste suprinsera pre Fabiol'a: cum nu, de óra ce mai din litera in litera sunau cá cuventele de pre enigmatic'a fóia de pergamentu, si chiaru asie cá tebriele morali ale sclavei sale. „Mi-se pare, cá ai amblatu in orientu,” in-trebà ea dintr'odata; „acolo ai invetiatu principiile aceste?”

Io am adeva in giurulu meu o persóna, care de buna voia remane selava, si posiede o rara intiepletiune morala; ca-mi propuse mie totu acele idee: si e din Asfa.»

„Io nu le-am invetiatu acestea neci intr'o tíera departata, fora le-am suptu aici cu laptele mamei; inse original-minte se tragu a buna sema din orientu.»

„Principiele aceste in sine-su cu adeveratú frumóse,“ observà Fabiol'a; „inse ne-ar surprinde mórtea inainte de ce le-amu fi implinitu de diumetate, déca ni le-amu alege de regul'a vietii.“

„Si cum ar poté se ne suprinda, seau se dicemu, se ne afle mórtea mai bine, decatu facundune astfelu detorintí'a nóstra, de si nu ne-amu fi implinit'o deplinu?“

„Ce se atinge de mine“ continuà domn'a, „io tienu cu poctulu Epicureu: lumea acést'a e o mésa plina de mancari, dela care bucurosu me scolu, dupa ce m'am saturatu — ut conviva satur, (cá unu óspetu satulu) — inse mai nainte ba. Asi dorí se citescu cartea vietici intréga, si in pace o-asi inchide, fora numai dupa ce am cititu pagin'a cea din urma.“

Sebastíanu clatinà din capu suridiendu, si dise: „Pagin'a cea din urma a cartii lunei acesteia e in midiuloculu legaturei, unde togma e scrisu cuventulu mórte. Eara pre pagin'a urmatória se incepe maréti'a carte a unei nóue vietie, si aceea n'are pagina din urma.“

„Te intielegu“ respunse Fabiol'a voioasa; „tu esti unu osténu bravu si vorbesci cá atare. Tu ai se fii gat'a totude-un'a spre mórte, care in miie de moduri se póte apropiá de tine; noi arare ori o vedemu apropianduse pre neasceptate; catra cei debili pasiesce mai linu si mai pre ascunsu. Tu cugeti fora indoiéla la o sórte gloriósa: candu nenumeratele sageti ale inimicului voru patrunde peptulu teu, si tu acoperitu de gloria vci se cadi la pamentu; tu cugeti la mormentulu luptatoriului acoperitu cu trofee; pentru tine se incepu dupa mórte foiele cele stralucite ale cartii gloriei.“

„Nu, nu, frumósa, dómna,“ strigà Sebastíanu cu vioiti-

une. „Io nu cugetu acést'a. Intru nemicu nu pretiuescu glori'a aceea, care numai cu fantas'ă privitoria in viitoriu se pôte gusta. Vorbescu numai despre mórtea comuna, care me pôte nimeri pre mine cá si pre celu mai méseru sclavu, despre mórtea, care me pôte rapí prin nesce friguri pre incetu desnervatórie, prin o marcediare pre-furisia indelungata, prin inflature doreróse pre incetu consumatórie, seau, déca voiesci, prin si mai crude torture escugetate de furi'a ómeniloru. Ori in ce modu se vina mórtea, ea vine dela o mana, pre care eu o iubescu.“

„Si cugeti tu anume, cà vei poté numí si o astfelu de morte de binevenita?“

„Precum se bucura imbuibatulu, candu se deschidu usiele salei de mancare, si vede in laintru lampele cele luminóse, més'a bine incarcata, bucatele cele pretióse, si sierbitorii incinsi elegantu si incoronati cu rose; precume de incantata mirés'a, candu i-se inscieniéza mirele, care vine cu presente avute, cá se o duca in patri'a sa cea nóua: asie se va bucurá anim'a mea, candu va deschide mórtea ori in ce forma portile -- de feru pre partea cea dincóce, inse pre cea dincolo de auru — cari ducu in o viétia nóua si eterna. Nu-mi pasa nemicu de aceea, catu de uritosu si intunecatu e tramisulu, care me inscieniéza despre apropiarea celui, ce are o frumosetia cerésca.“

„Si cine e acel'a?“ intrebà Fabiol'a cu incordare. „Nu se pôte elu vedé, decatu numai dupa mórte?“

„Nu,“ respunsé Sebastíanu, „càci elu e acel'a, care are se ne resplatésca, nu numai pentru viéti'a, ci si pentru mórtea nóstra. Ferice de aceia, cari atatu adunculu animei, in care elu totudeun'a citește, si-l'au pastratu curatu si nenocentu, catu si in faptele loru au fostu virtuosi!. Ei potu sperá, cà-lu voru privi pre elu, ale carui remuneratiuni adeverate inca atunci voru incepe.“

„Cu totulu cá parerile Sirei!“ cugetá in sine Fabiol'a. Inse inainte de ce ar fi potutu se vorbesca earasi, cá se in-

Fabiol'a.

trebe, de unde se tragu acele, intrà unu sclavu, stete lângă pragu, si dise cu reverintia: »Chiaru acum sosì unu tramisu din Baie.«

»Me rogu de iertare, Sebastíane,* dise Fabiol'a. — »Se vina indata in laintru.«

Tramisulu intrà plinu de pulvere si cu totulu obositu; calulu ostenitu si-lu lasase la pórtã. Elu dede Fabiolei unu pachetu sigilatu.

Man'a ei tremurá, candu-lu primì; si rumpendu firulu, intrebà cu traganare: »Dela tata-mieu?«

»Celu puçinu-lu privesce pre elu,« fù respunsulu plinu de prepusu.

Ea deschise epistol'a, se uità intr'ins'a, si dandu unu tîpetu ametî. Sebastíanu o prinse inainte de ce ar fì picatu la pamentu, si punendu-o pre unupatu de repausu, o lasà in manile sierbitórieloru, cari intrara indata ce audira tîpetulu.

O singura privire in epistola i-spusesese tote. Tata-seu erá mortu.

CAPU VIII.

Mai intinnecatn.

Ajungundu Sebastíanu in curte, affà o cêta mica de sclavi adunati in giurulu tramisului, care le nará mai pre largu despre mórtea domnului loru.

Epistol'a, care o-a fostu tramisu Fabiol'a prin Torcvatu tatane-seu inainte de caletori'a lui catra Así'a, si-ajunsese scopulu: elu se rapedi la vil'a sa, si remase acolo la fic'a sa cateva dñle. O iubire extraordinaria aratà catra dins'a; si candu-si luara remasu bunu unulu dela altulu, se pareau ambi a semtî, cumca nu se voru vedé mai multu. Dara Fabiu-si recapatà earasi voi'a, catu ce ajunsse la Baie, unde-lu acceptà o societate de desfrenati de frunte, si unde cugetá elu cà are

se remana, pana i-se va gatá nai'a pentru caletoria, si anume pana se va provedé cu cele mai bune vinuri si midiulóce de traiu, ce se puteau affá in Campani'a. Inse in Baie s'a datu preste mesura desfrenarei; astfeliu dupa unu prandiu lucosu scaldanduse, lu-loví gut'a, si preste dóuedieci si patru de óre devení préda mortiei. Avereá sa tóta o lasà unicei sale fice. Candu plecà tramisulu, chiaru i-se imbalsamá trupulu, cá se se tramita pre nai'a sa la Ostí'a.

Dupa ce audí Sebastíanu scirea acést'a trista, mai cà-i pareá reu, càce a vorbitu despre mórte cu espresiuni cá cele intrebuintiate; si intre cugete triste parasí cas'a.

Fabiol'a se cufundà de locu pana la lesínare in adun-cimea intunecósa a jeli. Poterea teneretiei si a spiritului ei o aredicà eara pre nivéla, si acum i-se pareá viéti'a cá o nemarkinita mare de valuri negre ferbinti, pre cari nu se vedeá alta fientia vietuitória, fora numai ea singura. Nenoro-cirea sa i-se pareá nemesurata; cu infiorare-si inchise ochii si lesínà eara. Se tredí a dóu'a óra, si asie fù inca de vreo cateva ori aruncata intre mórte si viétia trecutória, precandu sierbitóriele ei intrebuintiara tóte potintiósele midilóce de vindecare incontr'a acestoru sgarciuri neliniscitórie, dupa cum li-se parca loru. In fine se redicà, galfeda, incremenita-si tíenti înainte-si ochii fora lacremi; man'a, ce-i tindea leacuri, o inpinse cu blandetia la o parte. In starea acést'a remase multu tempu. Pareá cà a cuprins'o o amortíre de mórte; ochii ei mai nu sentiau lumin'a, si acum se sioptía cu frica, cumca i-s'a turburatu mintea. Mediculu chiamatu i-strigà chiaru si tare in urechia: „Fabiola, scii tu cà e mortu tata teu?“ La acést'a infioranduse, cadíu inderetu pre patulu de repausu, si unu torinte de lacremi i-usiorà anim'a si capulu. Vorbiá despre tata-seu, lu-strigá intre suspinuri, si graiá despre elu cu cuvente selbatice si fora legatura, dar intime. Uneori se pareá a crede, cumca elu mai traesce; dupa aceea si-aduceá aminte, cà e mortu; si asie planse si se vaietà, pana

ce luà somnulu chiamarea lacremeloru de a linisçi sufletulu si corpulu ei celu adunçu s'guduitu.

Numai Eufroisina si Sir'a singure veghiau langa ea. Cea d'antâiu repetâ din tempu in tempu indatinatele mangaiari paganesçi, si-i amintia, ce domnu bunu, ce barbatu onoratu, si ce parinte plinu de iubire a fostu Fabiu. Crestin'a dincontra siedeä in pace, si-si deschidea gur'a numai cá se insulfietiesca pre despuitoria sa cu cuvente blande si alinatorie; o sierbia cu atentiune asie de frageda, care neci acum nu remase neobservata. Preste acestia ce potea ea face inca altu ceva, decatu a se roga? Ce potea spera alta, decatu cá din cercarea acestia se se desvólte asemenea unei flóre unu daru nou, cá in norulu intunecatu se se ivésca unu angeru stralucitoriu, care se adumbre pre despuitoria sa cu totulu infranta?

Precum se miciora poterea dorerei, se reintorse pre incetu cugetarea, si numai decatu se sternira intrebari infioratie in sufletulu Fabiolei. Ce s'a intemplat cu tata-seu? Undea ajunsu elu? incetat'a de a mai esiste, si ore nemicitusa cu totulu? Ore fost'a viatia lui cercata de acelu ochiu neveduitu, care vede si cele nevedite? Supusu-s'a ore cercetarei, despre care vorbira Sebastianu si Sir'a? Cu neputintia! Ce s'a facutu dara cu elu? Se infiora cugetandu la aceea, si se incerca se delature aceste cugete din anima sa.

O, de ar cadé in momentu vreo radia din cutare lumina necunoscuta si i-ar arata, ce e acel'a! Poesia a fostu incercatu se-lu lumineze si pre sine se se glorifice; inse intru adeveru a remasu numai radimata de usia, cá unu geniu cu capulu plecatu si cu faci'a intorsa. Scientia pasise in laintru, dar iute esi eara plina de spaima, cu aripe hedite si cu lamp'a stinsa de aerulu inedituriu; pentru cá n'a fostu aflatu acolo alta, decatu o casa de ose. Filosafia abie a cutezatu se amble in giurulu mormentului, cu frica se caute in laintru, si dupa aceea retragunduse se balbaesca seu se blatero si mistcandu din umeri se marturisesca, cumca problema

inca nu e deslegata, si velulu nu s'a sventuratu inca. O, de ar delaturá órece seau órecine nesecuritatea ast'a torturatória, decatu tóte acele!

Precandu cugetele aceste intunecau anim'a Fabiolei cá o nópte grea, vede sclav'a sa lumina in forma de moritoriu inbracata, transparenta si stralucitória, esíndu din mormentu cá dintr'o retórta destilatórie, in care remasera inderetu in-susíriile cele mai dure ale materiei, fora cá acést'a se-si fia perdutu cele esentiali ale naturii sale. Chiarificata si libera, placuta si gloriósa se ivesce antái'a radia din putrediune, si a dou'a si a trei'a si inca multe altele de pre uscatu, si din mare, din çimterime si de sub altariile santíte, din tufisiurile paduriloru, unde s'a comisu in secretu uciderea cutarui nevinovatu, si din campurile vechi de batalia, unde s'a luptatu Israilu pentru Domnedieu, — cá nesce fantani saritórie, chiare cá cristalulu, cari se inaltia in aeru, cá nesce lucitórie focuri de semnalu, cari de pre pamentu se redica catra ceriu: pana ce o ceta de milioane nespusu de désa inpoporéza earasi lumea cu viétia nemarginita si plina de bucuria. — Si de unde scie ea acést'a? Pentru cà unulu, carele a fostu mai mare si mai bunu decatu poetii, invetiati si sofistii, a aratatu acést'a in fapta, jacundu mai antái'u pre alu mortiei intunecosu patu de repausu si prin acést'a santíndulu, cum se pusese inainte de aceea in léganu de a santítu prunci'a; prin elu se fece si mórtea unu ce santu si mormentulu unu santuariu. Elu a intratu in mormentu in sér'a cea mai intunecata, si a esítu din acel'a in demanéti'a cea mai luminósa; elu s'a depusu invelitu in miresme, si eara s'a scolaru, invescutu in neputrediunea sa propria mirositória. Si din diu'a aceea a incetatu mormentulu de a mai fi o spaima pentru sufletulu crestinescu; de óra ce elu a remasu aceea, ce l'a facutu dinsulu, — o brasda, in care trebuie se se semine seminti'a nemurirei.

Inca n'a fostu sositu tempulu, de a vorbí Fabiolei despre aceste lucruri. Ea inca jelia, precum cauta se jelésca cei

ce n'au sperare. Trecù o di dupa alt'a intre cugete megni-tiose despre secretulu mortii, panacandu alte grigie i-fecera acelu bunu sierbitiu, de o desceptara din acelea. Cadavrulu sosi, si se tienù o inmormentare, cá si care pana ací raru vediu-se Rom'a. Petrecerea mortului se templà la lumina de faclic, si se purtara si tipurile cele de cera ale strabuniloru; se fece unu rogu mare din lemne mirositòrie si preseratu cu miresmele cele mai pretiose din Arabi'a; si in urma se pu-sera vreo cativa pumni de óse carbunificate intr'o urna de alabastru, si acést'a, dupa ce s'a insemnatu pre ea numele ce-lui mortu, se depuse intr'unu cotlonu in cript'a familiara.

Calpurniù tienu cuventarea asupr'a mortului, in care dupa opiniunea comuna domnitòria descrie virtutile ceta-tianului iubitoriu de óspeti si serguitoriu in opusetiune cu fals'a moralitate a ómeniloru, ce se numescu crestini, cari tóta diu'a postescu si se róga, si cari intr' ascunsu se nesue-scu a castigá principiiloru sale celoru periculóse intrare la tóte familiele cele de frunte, si a latí nemoralitatea, si neloia-litatea in tóte cercurile. Déca este o viétia venitòria, despre care nu se unescu filosofii, Fabiu acum fora indoiéla repau-séza in Eliseu pre unu scaunu verde bendu nectaru. „O, de aru grabí dieii” — incheià in modu plangutiosu betranulu fa-çiarnicu, care de siguru n'ar fí datu unu pocalu de falernu pre o amfora ¹⁾ din beutur'a aceea, — „o, de aru grabí dieii diu'a aceea, in care eu, umilitulu lui clientu, se potu vení la umbrosulu lui locu de repausu si la ospetiulu lui eliseicu!” Poft'a ast'a nobila i-a seceratu o complacere nespusa.

Grigiei acesteia urmà alt'a. Fabiol'a cautà se cercete afacerile cele incalcite ale tatane-seu, si sele ordinezze. De cate ori aflà ea, spre adunc'a s'a dorere, in afacerile unui atare omu, pre care lumea-lu stimá cá pre celu mai de ome-nia si mai liberalu intre arendatorii statului, luerruri de ace-

¹⁾ Unu vasu mare de pamentu, in care se indatinau a tiené vinulu in celaria.

lea, cari trebuî se-le tiena de nederepte, de insielare, de apesarea si spre daun'a altor'a!

Mai tardîu, preste cateva septemane, visità Fabiol'a in vestmente negre de doliu pre cunoscutele sale, si intre aceste mai antâiu pre véra-sa Agnet'a.

CAPU IX.

F r a t e l e f a l s u .

Se ne întórcemu si se privimu puçintelu la istori'a lui Torcvatu. In demanéti'a dupa caderea sa tredînduse din somnu, vede pre Fulviu siedindu dinaintea patului seu. Fulviu erá falconariulu acel'a, care prindiendu unu falconu bunu, acum venî se-lu inblandiésca si se-lu invetie, cá in sclavia bine provediuta se prinda porumbii pentru elu. Cu linişcea rece a unui omu deprinsu in astfeliu de lucruri i-aduse aminte tóte cercustarile desfranarei din sér'a trecuta, total'a sa ruinare si uniculu midiulocu de mantuire. Cu o precumpanire fora sentiu intarî totu firulu tiesuturai din nóptea trecuta, catra care adause multe alte legature nóue.

Pusetiunea lui Torcvatu erá urmatori'a: cà, de va face numai unu pasiu spre ase întórce la crestinetate, ce, dupa cum lu-asigurá Fulviu, ar ff fora de nici unu folosu, numai decatu se va dá in manile judelui si intr' unu modu crancenu seva ucide; de va remané pre langa promisiunea sa tradatória, atunci nu va duce nece o lipsa.

„Tu esti atítiatu si inferbentatu de friguri,” incheià in urma Fulviu; „o preamblare si aerulu prospetu te voru recorí.”

Torcvatu se invol. Abie ajunsera in foru, candu eata cà, la parere pre neasceptate, i-intempina Corvinu. Dupa ce se salutara inpromutatu, dîse cestu din urma: „Me bucuru, cà

ve afiu; v'asi duce bucurosu, cá se ve aratu lucratoria pa-
rintelui meu."

"Lucratoria?" intrebà Torcvatu surprinsu.

"Asie; unde-si tiene instrumentele sale; chiaru acume
bine provediuta si curatita. Aici e, si randiosulu voinicu be-
tranu, Catulu se numesce, ne va deschide usiele."

Ei intrara intr'o curte mare, ce erá inpregiurata cu unu
siopru, si plina de totu feliulu de instrumente torturatórie.
Torcvatu se retrase infioratu.

"Veniti in laintru, domniloru; nu ve temeti", dîse be-
tranulu calau. "Inca nu e aprinsu foculu si nu ve va face ni-
me nemicu, decumva nu ve tieneti de crestinii cei fora do-
mnedieu. Pentru dinsii le amu curatitu tóte in dílele acestea."

"Acum, Catule", dîse fiulu prefectului, "esplica-le
acestoru domni straini, de ce-su bune jocarfele aceste fru-
móse."

Catulu i-conduse bucurosu pretotindene prin infiora-
toriulu seu museu, si le esplicà tóte cu o umóre asie de cor-
dála si intre atatu de nenumerate glume — cari nu e cuve-
niintiosu a le amintí aici, — încatu in entusiasmulu seu mai
cà nu i-a datu lui Torcvatu lamuriri practice despre ceea ce
descrie, de óra ce odata puçinu de nu l'a apucatu de urechia
cu nesce clesce ascutite, de altadata a datu cu unu ciocanu
numai de unu degetu pre dinaintea dintiloru lui.

Instrumentele de tortura, o gratfe, unu scaunu de feru
cu unu cuptoriu, cá se se póta inferbentá; caldari mari pen-
tru calde de oleu seu de apa ferbinte, lingure de topitu
plumbu spre a-lu torná in gura; clesce, topóre si peptini de
feru de feliurite forme, cá se traga pelea de pre cóste; asie-
numitele obeliscuri, adeca instrumente, cu cari se ardea car-
nea pre trupu seu pre membre; scorpione seu sbiciuri cu
globurèle de feru seu de plumbu; sgarde de feru, catusi si
legature de mani de cele mai infioratórie, in urma sabie, cu-
tite si securi in feliurimi gustuóse, — tóte acestea se espli-
cara cu o adeverata placere de catra Catulu, care inca de

pre acum se bucurá, cà va poté probá aste instrumente pre crestinii cerbicosi si grosi la pele ¹⁾).

• Torcvatu a incremenitu. De aici fù condusu la scaldele lui Antoninu, unde trase asupra-si atentiunea padftoriului⁴ de vestmente Cucumione si a femeiei sale Victori'a, cari-lu vediusera in baserica. Dupa ce se restaura inbucatarindu bine, fù condusu in o sala de jocatu in terme, unde firesce perdù. Fulviu i impromutà bani, inse despre totu fileriu lu cerea scrisóre. Prin astfeliu de tractare repetita in puține dile lu-fecera ambii berbani cu totulu sclavulu loru.

Demanéti'a conviniau tempurfu, sér'a tardfù; preste df lu, lasáu liberu, cá se nu se sternésca prepusulu crestiniloru, si prin aceea se-si pérda folosiveritatea. Corvinu-si propusesse, se intreprinda o lovitura infricosiata incontr'a crestiniloru catu ce se va publicá edictulu. Pentru aceea incatu pentru sine pretinse dela Torcvatu, cá se spioneze, cà óre in care cemeteriu va tiené pontificele sant'a liturgia. A rescí acést'a nu l'a costatu multu pre Torcvatu; visit'a lui facuta in çimterimulu lui Calistu a fostu in legatura cu tréb'a acést'a. Candu se templase in sufletulu lui lupt'a între gratia si peccatu, pre care a observatu-o Severu, atunci cugetarea la Catulu, cu sutele lui de instrumente torturatórie, si la Fulviu, cu sutele lui de contracturi de detoria, a fostu apesatu aduncu cumpan'a stricatiunei. Elu inscieniã pre Corvinu despre tóte, si cest'a proieptà in urmarea acelei unu planu alu çimterimului, si detiermuri, ca acel'a indatà in diu'a antàia dupa publicarea edictului de persecutare se se atace.

Fulviu avea altu planu. Elu si-a fostu propusu se-si faca cunoscienia cu preotii cei de capetenia si cu crestinii cei mai de frunte din Rom'a. Cunoscundui odata in persóna, erá siguru, cumca neci o stravestire nu-i va poté ascunde dinaintea ageriloru sei ochi, si cumca usioru i-va poté prinde

¹⁾ Numitele instrumente de tortura se amintescu in actele martiriloru si in istori'a basericésca.

ve aflu; v'asi duce bucuros, cá se ve aratu lucratoria pa-rintelui mieu."

„Lucratoria?” întrebà Torcvatu surprinsu.

„Asie; unde-si tiene instrumentele sale; chiaru acume bine prevediuta si curatita. Aici e, si randiosulu voinicu be-tranu, Catulu se numesce, ne va deschide usiele.”

Ei intrara intr'o curte mare, ce erá inpregiurata cu unu siopru, si plina de totu feliulu de instrumente torturatórie. Torcvatu se retrase infioratu.

„Veniti in laintru, domniloru; nu ve temeti”, dîse be-tranulu calau. „Inca nu e aprinsu foculu si nu ve va face ni-me nemicu, decumva nu ve tieneti de crestinii cei fora do-mnedieu. Pentru dînsii le amu curatitu tóte in dîlele acestea.”

„Acum, Catule”, dîse fiulu prefectului, „esplica-le acestoru domni straini, de ce-su bune jocarfele aceste fru-móse.”

Catulu i-conduse bucuros pretotindene prin infiora-toriulu seu museu, si le esplicà tóte cu o umóre asie de cor-dála si între atatu de nenumerate glume — cari nu e cuve-niintiosu a le amintí aici, — incatu in entusiasmulu seu mai cá nu i-a datu lui Torcvatu lamuriri practice despre ceea ce descria, de óra ce odata puçinu de nu l'a apucatu de urechia cu nesce clesce ascutíte, de altadata a datu cu unu ciocanu numai de unu degetu pre dinaintea dintiloru lui.

Instrumentele de tortura, o gratfe, unu scaunu de feru cu unu cuptoriu, cá se se póta inferbentá; caldari mari pen-tru calde de oleu seau de apa ferbinte, lingure de topitu plumbu spre a-lu torná in gura; clesce, topóre si peptini de feru de feliurite forme, cá se traga pelea de pre cóste; asie-numitele obeliscuri, adeca instrumente, cu cari se ardea car-neá pre trupu seau pre membre; scorpione seau sbiciuri cu globurèle de feru seau de plumbu; sgarde de feru, catusi si legature de mani de cele mai infioratórie, in urma sabie, cu-tite si securi in feliurimi gustuóse, — tóte acestea se espli-cara cu o adeverata placere de catra Catulu, care inca de

pre acum se bucurá, cà va poté probá aste instrumente pre crestinii cerbicosi si grosi la pele ¹⁾).

Torcvalu a incremenitu. De aici fù condusu la scaldele lui Antoninu, unde trase asupra-si atentiunea padtiorului^x de vestmente Cucumione si a femeiei sale Victori'a, cari-lu vediusera in baserica. Dupa ce se restaura inbucatarindu bine, fù condusu in o sala de jocatu in terme, unde firesce perdù. Fulviu i impromutà bani, inse despre totu fileriu lu cerea scrisóre. Prin astfeliu de tractare repetita in puçine dñle lu-fecera ambii berbani cu totulu sclavulu loru.

Demanéti'a conviniau tempurú, sér'a tardú; preste dñ lu, lasáu liberu, cá se nu se sternésca prepusulu crestiniloru, si prin aceea se-si pérda folosiveritatea. Corvinu-si propusese, se intreprinda o lovitura infricosiata incontr'a crestiniloru catu ce se va publicá edictulu. Pentru aceea incatu pentru sine pretinse dela Torcvalu, cá se spioneze, cà óre in care cemetieriu va tiené pontificele sant'a liturgia. A rescí acést'a nu l'a costatu multu pre Torcvalu; visit'a lui facuta in çimterimulu lui Calistu a fostu in legatura cu tréb'a acést'a. Candu se templese in sufletulu lui lupt'a între gratia si peccatu, pre care a observatu-o Severu, atunci cugetarea la Catulu, cu sutele lui de instrumente torturatórie, si la Fulviu, cu sutele lui de contracturi de detoria, a fostu apesatu aduncu cumpan'a stricatiunei. Elu inscienià pre Corvinu despre tóte, si cest'a proieptà in urmarea acelei unu planu alu çimterimulu, si detiermuri, ca acel'a indatà in diu'a antàia dupa publicarea edictulu de persecutare se se atace.

Fulviu avea altu planu. Elu si-a fostu propusu se-si faca cunosceniã cu preotii cei de capetenia si cu crestinii cei mai de frunte din Rom'a. Cunoscundui odata in persóna, erá siguru, cumca neci o stravestire nu-i va poté ascunde dinaintea ageriloru sei ochi, si cumca usioru i-va poté prinde

¹⁾ Numitele instrumente de tortura se amintescu in actele martiriloru si in istori'a basericésca.

unulu dupa altulu. Pentru aceea constrinse pre Torcvatu, cá se-lu conduca la cea d'antâia serbatóre basericésca, candu se voru aduná preoti si d'fáconi multi in giurulu pontificelui. Opunerile lui Torcvatu nemicu nu folosira; elu delaturà tóte scusarile acestuia, si-lu asigurà, cà capetandu odata prin cuventulu lui intrare in adunarea crestiniloru, chiaru asie se va portá, cá ori si care crestinu. — Nu multu dupa aceea-lu inscientià Torcvatu, cumca ocașiunea cea mai buna spre efep-tuirea planului seu va fi chirotonirea cea mai de aprópe, care se va templá in lun'a lui Decembre.

CAPU X.

Chirotonirea din Decembre.

Cine a cititu istori'a pontificiloru celoru mai vechi, acel'a va fi observatu, cumca mai despre toti se spune fora esceptiune, cà in lun'a lui Decembre au tienutu chirotoniri, si au santitu atatia si atatia preoti si d'fáconi, atatia si atatia episcopi pentru locuri diverse. Preotii si d'fáconii se santiau pentru cetatea Róm'a, Episcopii erau destinati precum se vede pentru alte dícesese. Mai tardiu dílele patru tempuriloru din decembre, ce cadcau dupa serbatórea santei Lucie, au fostu acele, incari tienea pap'a consistoriu, si denumiá pre preotii sei cardinali si pre d'fáconii sei cardinali, si preconisá episcopii din tóte partile lumei; si cu tóte cà functiunea acést'a acum nu cade de odata cu tempulu chirotoniei, totusi se implinesce inca necurmatu mai cu séma spre acel'asi scopu.

Despre Marcelinu, sub alu carui pontificatu cade istori'a nóstra, se scrie, cumca ar ff tienutu dóne chirotoniri in Decembre, firesce in ani deosebiti. Un'a dintre acele e ceea, despre care amintiramu, cà in scurtu avea se se tiena.

Cea d'antâia intrebare alui Fulviu fù, cumca unde se va tiené serbatórea. Respunsulu cu buna séma va interésá

pre totu anticistulu crestinu. Cunoscienti'a noastră despre baseric'a antica romana neci n'ar ff deplina, déca nu amu cunosce insemnatulu locu, unde a predicatu pontifice dupa pontifice si a serbatu misteriele divine si a tienutu sinódele sale si gloriósele chirotoniri, cari tramisera nu numai episcopi, fora si martiri, cá se conduca alte biserice, si cari unui s. Laurentiu i-dedera demnitatea de dfaconu si unui s. Novatu seau Timoteu demnitatea preotiésca. Acole cercetà unu Policarpu, seau unu Ireneu pre urmatoriulu santului Petru, si de acolo-si capetarà misiunea sa apostolii, cari întórserà la adeverat'a credintia pre regele nostru (anglu) Luciu.

Cas'a, in care locuiau pontificii, si baseric'a, in care functiunau, pana candu Constantinu le dede palatiulu Lateranu si baseric'a Laterana, — resiedinti'a si catedral'a gloriosului síru de pontifici martiri din cei d'antâi trei secli, nu póte ff unu locu nerenumitu. Si cá in cercarea aceluia se nu fimu sedusi de respecte natiunali si personali, se ne luamu de conducutoriu pre unu anticistu invetiatu, care si adi trae-sce, si care prelanga cercetarea unui altu obieptu a adunatu tóte datele, de cari avemu noi lipsa spre a respunde la întrebarea nostra ¹⁾.

Cas'a parintiloru Agnetei jacea, precum amintiramu, in Vicu Patriciu, strat'a patriciiloru. Strat'a acést'a inse avea inca si unu altu nume: se numiá si strat'a Corneliiloru (vicus Corneliorum), pentru cà renumit'a familia de acestu nume locuiá intr'ins'a. Centurionulu pre care l'a întorsu s. Petru (Fapt. Ap. 10.) erá din famili'a acést'a, si dóra elu fù acél'a, care conduse pre apostolu in Rom'a la capulu familiei sale, la Corneliu Pudente. Senatoriulu acest'a luà in

¹⁾ D. Bertolini in opulu seu esáu in Rom'a in 1852. „Sopra l'antichissimo altare di legno, rinchiuso nell' altare papale, etc.“ (Despre prea vechiulu altariu de lemnu care e asiediatu in altariulu papalu in baseric'a Laterana).

unulu dupa altulu. Pentru aceea constrinse pre Torcvatu, cá se-lu conduca la cea d'antâia serbatóre basericésca, candu se voru aduná preoti si d'fáconi multi in giurulu pontificelui. Opunerile lui Torcvatu nemicu nu folosira; elu delaturà tóte scusarile acestuia, si-lu asigurà, cà capetandu odata prin cuventulu lui intrare in adunarea crestiniloru, chiaru asie se va portá, cá ori si care crestinu. — Nu multu dupa aceea-lu inscienția Torcvatu, cumca ocașiunea cea mai buna spre efep-tuirea planului seu va fi chirotonirea cea mai de aprópe, care se va templá in lun'a lui Decembre.

CAPU X.

Chirotonirea din Decembre.

Cine a cititu istori'a pontificiloru celoru mai vechi, a cel'a va fi observatu, cumca mai despre toti se spune fora esceptiune, cà in lun'a lui Decembre au tienutu chirotoniri, si au santitu atatia si atatia preoti si d'fáconi, atatia si atatia episcopi pentru locuri diverse. Preotii si d'fáconii se santiau pentru cetatea Róm'a, Episcopii erau destinati precum se vede pentru alte d'fécese. Mai tardiu dílele patru tempuriloru din decembre, ce cadcau dupa serbatórea santei Lucie, au fostu acele, incari tienea pap'a consistoriu, si denumiá pre preotii sei cardinali si pre d'fáconii sei cardinali, si preconisá episcopii din' tóte partile lumei; si cu tóte cà functiunea acést'a acum nu cade de odata cu tempulu chirotoniei, totusi se implinesce inca necurmatu mai cu séma spre acél'asi scopu.

Despre Marcellinu, sub alu carui pontificatu cade istori'a nóstra, se scrie, cumca ar fi tienutu dóue chirotoniri in Decembre, firesce in ani deosebiti. Un'a dintre acele e ceea, despre care amintiramu, cà in scurtu avea se se tiéna.

Cea d'antâia intrebare alui Fulviu fù, cumca unde se va tiéne serbatórea. Respunsulu cu buna séma va interesá

pre totu anticistulu crestinu. Cunoscienti'a n'otra despre baseric'a antica romana neci n'ar ff deplina, déca nu amu cunosce insemnatulu locu, unde a predicatu pontifice dupa pontifice si a serbatu misteriele divine si a tienutu sínódele sale si gloriósele chirotoniri, cari tramisera nu numai episcopi, fora si martiri, cá se conduca alte biserice, si cari unui s. Laurentiu i-dedera demnitatea de díaconu si unui s. Novatu seau Timoteu demnitatea preotiesca. Acole cercetá unu Policarpu, seau unu Ireneu pre urmatoriulu santului Petru, si de acolo-si capetarà misiunea sa apostolii, cari întórserá la adeverat'a credintia pre regele nostru (anglu) Luciu.

Cas'a, in care locuiau pontificii, si baseric'a, in care functiunau, pana candu Constantinu le dede palatiulu Lateranu si baseric'a Laterana, — resiedinti'a si catedral'a gloriosului síru de pontifici martiri din cei d'antái trei secli, nu póte ff unu locu nerenumitu. Si cá in cercarea aceluia se nu fimu sedusi de respecte natiunali si personali, se ne luamu de conducutoriu pre unu anticistu invetiatu, care si adi traece, si care prelanga cercetarea unui altu obieptu a adunatu tóte datele, de cari avemu noi lipsa spre a respunde la întrebarea nostra ¹⁾.

Cas'a parintiloru Agnetei jacea, precum amintiramu, in Vicu Patriciu, strat'a patriciiloru. Strat'a acést'a inse avea inca si unu altu nume: se numiá si strat'a Corneliiloru (vicus Corneliorum), pentru cá renumit'a familia de acestu nume locuía intr'ins'a. Centurionulu pre care l'a întorsu s. Petru (Fapt. Ap. 10.) erá din famili'a acést'a, si dóra elu fú acel'a, care conduse pre apostolu in Rom'a la capulu familiei sale, la Corneliu Pudente. Senatoriulu acést'a luà in

¹⁾ D. Bertolini in opulu seu estu in Rom'a in 1852. „Sopra l'antichissimo altare di legno, rinchiuso nell' altare papale, etc.“ (Despre prea vechiulu altariu de lemnu care e asiediatu in altariulu papalu in baseric'a Laterana).

casatoria pe Claudf'a o dómna nobila britana ¹⁾; si e de miratu, cum rivaliséza nespalatulu poetu Martialu in poes'a sa la nunt'a acestoru doi miri virtuosi cu cei mai morali poeti.

In cas'a loru a locuitu s. Petru, si consoçiulu seu apostolu s. Paulu inca i-numera intre amicii sei: „Eubulu si Pudente si Linu si Claudf'a si toti fratii te saluta.” (2. Tim. 4, 21). Asiedara din cas'a acést'a esira episcopii, pre cari i-a transmisu principele apostoliloru in tóte partile, cá se latiésca credinti'a crestina si se móra pentru ea. Dupa mórtea lui Pudente deveni cas'a in posesiunea prunciloru ori nepotiloru sei, doi fii si dóue fete. ²⁾ Cele din urma sunt mai bine cunoscuté, pentrucà numele loru s'au primitu in consemnarea santiloru basericei, si pentru cà dupa numele loru se chiama dóue dintre cele mai renumite baserice din Rom'a, adeca a santei Prasede si a santei Pudentiane. ³⁾ Baseric'a ast'a din urma, pre care Alban Butler o numesce „cea mai antica baserica din lume,” e asediata acolo, unde erá mai nainte Vicu Patriciu si cas'a lui Pudente.

La inceputu, pre cum in alte cetati, asie si in Róm'a, jef'a eucharistica numai intr' unu locu se aducea, si anume prin episcopi. Chiaru si dupa ce s'au edificatu mai multe baserice, in cari se adunau credintiosii, cuminecatur'a se aducea depre unulu si acel'asi altariu prin dfaconi, si acolo se impartia prin preoti. Pap'a Evaristu, alu patrulea urmatoriu alu s. Petru, a fostu, care intre cercustari desclinitu interesante a inmultitu basericele in Rom'a.

Acestu pontifice emise adeca o ordinatiune dupla: an-

-
- ¹⁾ Claudf'a erá fii'a prinçului britanu Caractacu, care in a. 50 cadiu in prinsore romana cu familia cu totu. Imperatulu Claudu-lu liberà pre elu, inse fii'a sa remase in Rom'a si se marità dupa Pudente. Numele Claudfa pre semne-lu primí in onórea imperatului, care o liberà.
 - ²⁾ Despre Novatu si Timoteu se insémna a fi fostu fii lui Pudente. S e amintesce inse si unu alu doilea seau mai teneru Pudente.
 - ³⁾ Ambe basericele aceste-su titluri de Cardinali.

tâiu statorî, cã de acî înainte se se redice numai altarie de pétra, si acelea se se santiésca; a dóu'a impartî titlele, va se dica, impartî Rom'a in parochie, si basericeloru parochiale le-dede numele de „titlu.” Legatur'a, in care stau ambele acestea ordinatiuni, va fî fiacarui invederata, déca va citî capu dóuedieci si optu din cartea facerei. Acolo se díce, cã lui Iacobu, dormindu cu capulu pre o pétra, i-s'au aratatu in visu angerii, si cã tredînduse a dísu tremurandu: „Catu de infricosiatu e loculu acest'a! nu este acést'a alta, fora numai cas'a lui Domnedieu, si acést'a este pórt'a ceriului.” Eara mai incolo se díce: „Si s'a scolatu Iacobu demaneti'a, si a luatu pétr'a, care o-a fostu pusu la capetâiulu seu, si o-a pusu titlu (stilpu monumentalu), si a tornatu untu de lemnu pre virfulu ei.” (I. Moís. 28, 17. 18.)

Baseric'a seau oratoriulu, unde se serbau misteriele sante, cu buna séma erá pentru crestini „cas'a lui Domnedieu”, si altariulu de pétra redicatu intr'ins'a se santiá ungundulu cu untu de lemnu — precum se templa si pana in diu'a de astadi, pentru cã legea lui Evaristu inca si acum e in deplina valóre — si astfeliu deveniá unu titlu, unu monumantu seau semnu ¹⁾

Deci inscientiarea acést'a dóue lucruri interesante ne arata: antâiu, cumca pana atunci in Rom'a erá numai o baserica cu unu altariu, si nececandu n'au fostu indoiéla, cã acést'a a fostu aceea baserica, care mai tardîu se numî a san-tei Pudentiane, si inca si acum se numesce asie; apoi, cumca uniculu altariu, care esistá intr'ins'a, nu erá de pétra. Est'a erá altariulu de lemnu, pre care-lu intrebuintiase s. Petru, si care s'a pastratu in baseric'a aceea, pana ce s. Silvestru-lu straportá in baseric'a laterana, unde acel'a e altariulu celu de frunte ²⁾. Mai de parte deducemu de aici, cumca legea lui

¹⁾ Ince insemnare iau clasicii cuventulu „titlu”, nu e lipsa se cercamu aici.

²⁾ Numai Pap'a seau unu cardinalu, impoternicitu anume prin o bula, póte citî liturgi'a la altariu-lu acést'a. In tempii mai noi se decorá

Evaristu n'a avutu neci o potere relucratória, si cumca altariulu celu de lemnu alu pontificiloru remase in baseric'a aceea, unde se redicase d'antâiu, de si din tempu in tempu s'a straportatu si folositu si aiurea.

Asiedara baseric'a din Vicu Patriciu, care esistá inainte de impartirea „titlurilor”, ea insasi n'a fostu titlu, ci remase baserica episcopala, seau mai bine, baserica papala din Rom'a. Pontificatulu santului Piu I. (142—157) forméza unu periodu interesantu in istori'a ei, din dóue temeuri.

Antâiu pontificele acest'a, fora se stramute caracterulu basericeii, adause catra dins'a unu oratoriu, care l'a facutu titlu¹⁾; si fiendu cà l'a concrediutu fratelui seu Pastoriu, de ací se numí titlulu lui Patoriu, si cardinalatulu inpreunatu cu baseric'a acést'a portà multu tempu numele acel'a. Ast'a arata, cumca baseric'a insasi a fostu mai multu de catu unu titlu.

A dóu'a sub pap'a acest'a vení invetiaturu apologetu Justinu adóu'a óra la Rom'a, si suferí acolo martiriu. Comparatiunea scriptelorui lui cu actele martiriului ne da desluciri interesante despre cultulu domnedieescu la crestini pre tempulu unei persecutiuni.

„In care locu se aduna crestini?” lu-intrebà judele.

„Tu cugeti”, respunse elu, „cà noi ne adunamu toti la unu locu? Necidecum.” Candu fù inse intrebaturu mai de parte, cumca unde locuesce si unde convine cu invetiaceii sei, atunci respunse: „Eu am locuitu pana acum aprópe de cas'a cutarui Martinu, in scald'a, ce se numesce Timotina. Acum a dóu'a óra sum in Rom'a si nu cunoscu altu locu, afara de acel'a pre care l'am numitu.” Ci scaldele Timotine séu Timoteane faceau o parte din cas'a familiei lui Pudente,

fórte pomposu. In s. Pudentiana totudeun'a s'a pastratu in altariulu santului Petru o scandura din estu altariu de lemnu. Nu de multu s'a asemenatu cu lemnulu altariului din Lateranu, si s'a aflatu, cumca e totu acel'a lemnu.

¹⁾ Oratoriulu acest'a erá acolo, unde e acum capel'a Caetana.

si sunt aceleasi, la cari, dupa cum amintiram, se intalnira Fulviu si Corvinu intr'o di desu de demanétia. Novatu si Timoteu au fostu frati cu santele vergure Prasede si Pudentian'a; eara scaldele pentru aceea se numira Novatiane seau Timotine, fiindu cà dupa olalta devenira in posesiunea ambiloru frati.

Santulu Justinu locuia dara acolo; si de óra ce nu cunoscea altu locu in Rom'a, acolo a fostu de faèia si la sierbitiulu domnedieescu, ceea ce si regulele ospitalitatii aduceau cu sine. Inse elu in apologi'a sa (I., 65—67), unde descrie liturgi'a crestina, si inca firesce asie precum o vediuise, vorbesce despre preotulu functionatoriu cu astfelu de expresiuni, cari destulu de lamuritu-lu desémna pre episcopulu seau mai marele pastoriu alu cetatei; nu numai adeca i-da unu titlu, care in vechime-lu portau episcopii ¹⁾, ci-lu si însémna cá pre unulu, care pórtá grigia de veduve si orfani, care ajutura pre cei morbosii, pre méseri, pre prinsoneri si pre strainii veniti cá óspeti, care „cu unu cuventu, se nesuesce a grigi' pentru toti lipsitii”; acest'a numai insusi episcopulu seau pontificele a potutu se fia.

Mai incolo e de observatu ce se naréza despre s. Piú, cumca a facutu o fantana de botezatu in baseric'a acésta, — o nóua prerogativa a catedralei, care mai tardiu se straportá cu altariulu papalu in Lateranu. Se naréza, cumca s. pontifice Stefanua botezatu la anulu 257 pre tribunulu Nemesiu si famili'a lui dinpreuna cu altii mai multi in titlulu lui Pastoriu ²⁾. Totu aci a impartitu si diaconulu Laurentiu pretiósese vase ale basericeii intre méseri.

1) Ὁ προστάς, prepositu (v. Ebr. 13, 17). Totu cu acelu cuventu numesce Eusebiu (ist. bas. 5, 24) pre pap'a Victoriu: ὁ τῶν Ρωμαίων προστάς Βλαπῶ.

2) Invetiátulu Bianchini e de aceea ver'asemenea parere, cumca „statiunea“ in dominec'a pasciloru de acea nu e in Lateranu in baseric'a catedrala, neci in a s. Petru, unde functionéza pap'a, — de si s'ar asceptá, cá statiunea se fia in un'a din aste dóue, — fora in

Numirea „titlulu lui Pastoriu” s'a schimbatu cu tempu cu alt'a „titlulu santei Pudentiane” ¹⁾. Inse loculu e totu acel'a, si nu suferu neci o indoiéla, cumca baseric'a santei Pudentiane a fostu in cei trei secli d'antâiu modest'a catedrala a Romei.

In loculu acest'a promisese Torcvatu preste voi'a sa, cà va aduce pre Fulviu, cá se fia de fația la chirotonirea din decembre.

Atatu in inscriptiunile depre mormente, catu si in martirologie si la scrietorii istoriei basericesci aflamu multe urme de tóte santírile, ce se templa pana in diu'a de adi in baseric'a catolica. Inscriptiunile amintescu santírile de lectori seau cititori si de esorcisti inca dóra mai desu, decatu multe alte santíri. Noi aducemu cate unu esemplu interesantu despre amendóue. Despre unu lectoriu:

**CINNAMIUS OPAŞ, LECTOR
TITULI FASCIOLE AMICUS PAUPERUM
QUI VIXIT
ANN. XLVI. MENS. VII. D. VIII. DEPOSIT IN PACE
X. KAL. MART. ²⁾**

Despre unu esorcistu:

**MACEDONIUS
EXORCISTA DE KATOLICA ³⁾**

baseric'a Liberiana, pentru cà in diu'a acést'a se botezá in s. Pudentian'a, care de baseric'a ceea numai de o aruncatura de pétra e departe.

- ¹⁾ Preotulu cardinalu dela titlulu santei Pudentiane e astadi insusi Cardinalulu Wiseman. Trad.
- ²⁾ „Cinamiu Opa, lectoriu in titlulu Fasciolei (acum a santiloru Nereu si Achileu), amicul seraciloru; vietiu 46 de ani 7 luni si 8 díle. S'a depusu in pace in a 10. dí inainte de 1. Martiu.” Inscriptiunea e din çimterimulu s. Paulu.
- ³⁾ „Macedoniu esorcistulu basericeei catolice.” Din çimterimulu s. Trasone si Saturninu, pre strat'a Salariana.

Pracs'a cea de mai nainte in aceea s'a desclinitu de cea de acum, cà mai nainte o chirotonía mai de diosu nu erá neaparatu de lipsa se fia unu gradu alu unei alte mai nalte, ci unii adeseori remaneau preste tóta viéti'a loru in un'a d'in aceste orduri mai de diosu. Pentru aceea acestea neci nu se conferiau asie de desu, si pre semne neci nu in publicu cu chirotoniele mai inalte.

Torcvatu-si castigà parol'a de lipsa si intrà cu Fulviu, care aratà indata, cumca a fostu deja deprinsu in aceea, cá se se pórte chiaru cá aceia, in alu caroru midiulocu se aflá. Adunarea nu erá mare. Se tienù intr'o sala a casei, care erá stramutata in o baserica seau unu oratoriu. Cei mai multi dintre cei de fačia erau preoti, seau de accia, cari aveau se primésca chirotoni'a. Intre acestí se aflau si doi frati gemeni, Marcu si Marcelianu, intorsi deodata cu Torcvatu, cari se santírà de díaconi, si tat'a loru, care se santi de preotu. Fulviu-si insemnà bine trasurele façiei si statur'a loru; inca si mai cu grigia i-luà in séma pre cei mai de frunte preoti din Rom'a adunati acolo. Inse mai multu decatu pre toti-si atienti pre unulu agerulu seu ochiu; i-invetià tóta misícarea lui, façi'a, versulu si trasurele lui. Acest'a erá pontificele, care intreprinsese maréti'a ceremonia.

Marcelinu guberná baseric'a acum de siese lune si erá unu betranu venerandu. Amical'a si bland'a lui fačia abie aratá atata taría, cata poftesce martiriulu si cata a demustratu la mórtea sa pentru Christosu. In dílele acestea se departara cu grigia tóte semnele esterne, deosebitorie, cari aru fi potutu vinde lupiloru pre mai marele pastoriu. Preotulu portá vestmente simple, comuni, care se cuvinu ómeniloru de omenia; inse candu sierbiá la altariu, fora indoicela luá preste vestmentulu indatinatu unu altu vestmentu, din care mai tardíu s'a facutu casul'a cea larga (felonu). Episcopulu portá afara de aceea o corona seau infula, din care se formà mai tardíu mitr'a; in mana tienea toiagulu, emblem'a oficiului seu pastorescu si a auctoritatii sale.

Fabiol'a.

Pontificele stá cu façi'a catra poporu la altariulu santului Petru, care erá între elu si între poporu. Spionulu orientalu aruncá cele mai agere priviri asupr'a lui, si cu cea mai mare acuratétia i-ispití façi'a, i-mesurá marimea, si-insemná colorea perului si a façiei lui, bagá de séma la tóta mistcarea capului lui, la ambletulu, versulu, si mai cà si la respirarea lui, si în fine dîse intru sine: „Déca se va aratá, stravestésca-se cum va vre, elu e alu meu; si eu sciu ce platesce elu.”

CAPU XI.

Vergurele.

**PRIE IUN PAUSA
 BET PRAETIOSA
 ANNORUM PULLA
 VIRGO XII TANTUM
 ANCILLA DEI ET XPI
 FL. VINCENTIO ET
 FRAVITO VC. CCNSS.**

1)

Decumva ar fi cunoscutu invetiatalu Tomasinu inscriptiunea acést'a de curundu aflata, candu cu multa eruditieune demonstrá, cumca in baseric'a antica votulu verguritatei se po-tea depune in etate de 12 ani, ²⁾ de siguru ar fi citat'o. Pen-

1) Pridie (Kal) Jun. pausavit Praetiosa, annorum puella virgo XII. tantum, ancilla Dei et Christi, Fl. Vincentio et Fravito, viro consulari, consulibus. „In diu'a înainte de prim'a Iuniu mori Pretios'a, o vergura numai de 12 ani, sierb'a lui Domnedieu si a lui Christosu, sub consulatulu lui Flaviu Vincentiu si alu consulariului Fravitu.” Inscriptiunea e din çimterimulu lui Calistu.

2) Vetus et nova Ecclesiae disciplina circa beneficia (Lucca 1727) P. 1. l. 3.

tru că nu e indoieła, că tener'a, ce „erá o vergura numai de doispradiece ani, si sierbitóri'a lui Domnedieu si alui Christosu” si-a fostu consantítu verguri'a sa lui Domnedieu; altcum, cu catu i-erá mai frageda etatea, cu atatu mai puçinu ar fi fostu de miratu verguritatea ei.

Dar de si concedeá baseric'a, cá vergurele se se consantiésca astfelu lui Domnedieu in acést'a etate, in care dupa legile romane si maritisiulu erá iertatu, totusi consantírea serbatorésca, la care episcopulu (de comunu in dominec'a pasciloru) le-intindea velulu verguritatea, o amaná pana la o etate mai cópta. Acelu actu d'antáiu pre semne nu stá din nemicu alt'a, decatu că vergur'a primíá din manule cumnati-loru unu vestmentu simplu, negru. Dar decumva amenintiá ceva periclu, atunci concedeá baseric'a, cá santírea serbatorésca a vergureloru se se póta intemplá cu multi ani mai nainte, pentru cá prin binecuventarea sa serbatorésca se se intarésca miresele lui Christosu in promisiunea loru cea santa. (Tomas. I. c. p. 792).

O persecutiune de cele mai inforatórie se acceptá acum, de care erá de temutu, că nu va crutiá neci pre cei mai fragedi mnei din turma; si n'avemu ce ne mirá, déca acele, cari in anima se logodisera pentru vecia cá caste mirese ale mnelului, inca inainte de mórte doriau se intre la nunt'a lui; ele oftau firesce se póрте lili'a intregu in florita incolacita prelanga finicu, déca cumva acestu din urma erá se fia partea loru.

Agneta inca cá copila-si alesese statulu acestu prea santu. Intiepletiunea supraomenésca, care totudeun'a o-a aratat in cuventele si in faptele sale, si care la dins'a asic de placutu erá impreunata cu simplicitatea unei copile nepatate si fora reutate, o facea pe langa tóta tenereti'a ei démna de tota favórea, ce se potea numai concede aceluor anime, cari oftau dupa óra nuntei celei curate. Cu bucuria apucá ea de reptulu, concesu sté de periclulu amenintiatoriu, de a pre-tinde o usiorare preste datina mai mare de legea, dupa care

altmintrea împlinirea poftei sale s'ar fi amanatu inca cu mai multu de diece ani. Catra dins'a se adause o adou'a petítória.

Potemu cugetá lesne, cà dela antái'a intalnire a Agnetei cù Sir'a, ce o-amu descrisu, sant'a amicitia între ambele se fece totu mai intima. Amórea Agnetei catra Sir'a se intari prin tóte acelea laude, cari le nará Fabiol'a despre favorit'a sa sclava.

Acestea si inscientiarile mai modeste ale sclavei insasi o convinsera, cumca lucrulu, spre care se consantíse sclav'a, adeca întorcerea despuitoriei ei, se póte lasá cu totulu in manile ei: erá vederatu, cà lucrulu merge inainte, multiunita întieptiunei si iubirei, care-lu inaintá. Dereptu aceea Agnet'a la visitele sale cele dese facute Fabiolei se multiamí cu aceea, cà se mirá si incuviintiá ceea ce-i spunea lelia-sa despre vorbirile Sirei, dar incungiurá cu grigia tóta espre-siunea, care ar fi potutu sterní prepusu de contielegere între dins'a si Sir'a.

La mórtea lui Fabiu s'au fostu inbracatu Sir'a cá sclava, si Agnet'a cá consangéna in doliu; astfeliu stramutarea acést'a de vestmente nu potea se sternésca in fic'a mortului vreunu prepusu, cumca dóra aru fi facutu amendóue vreunu pasiu secretu seau comunu. Deci potura cere fora téma, cá se li-se dé acum indata consantírea solemna de verguria eterna. Rogamintea loru se incuviintiá; lucrulu inse din cause vederate se tienù in secretu. Numai cu o di seau dóue inainte de fericit'a di a nuntei loru sufletesci i-grai Sir'a amicei sale cei órbe despre aceea, cá despre unu secretu mare.

„Asie” dîse acést'a, facunduse maniósá, „tu pastrezi dara totu ce e bunu pentru tine? Acést'a insemnéza iubire?”

„Nu te superá, iubit'a mea,” dîse Sir'a liniscindu-o; „lucrulu trebuì se se tiená cu totulu in secretu.”

„Si pentru aceea, serman'a de mine, io neci cà voiú poté fi pre semne de façia?”

„Ba é, Cecilia, cu buna séma poti fi de façia si se privesci, catu-ti va placé,” respunse Sir'a rídiendu.

„Nu te ingrigí de privirea mea. Inse spune-mi cum vei ff inbracata? Si ce trebuie se faci mai nainte?”

Sir'a i-descrise cu de amenuntulu vestmentulu si velulu, colórea si form'a loru.

„Catu de frumosu!” dîse orb'a. „Si ce ai se faci atunci?”

Ceea alalta se desfatá in neindatinat'a curiositate a Ceciliei, si i-descrise scurt'a ceremonia acuratu.

„Bine; si acum inca o intrebare”, continuà fetiti'a órbá. „Candu si unde se voru templá tóte acestea? Tu dîci, cumca si eu potu ff de façia; deci trebuie se sciu tempulu si loculu.”

Sir'a i-spuse, cumca serbarea se va tiené in titlulu lui Pastoriu, preste trei díle la resarit'a sórelui. „Inse ce te-a facutu pre tine, copila, asie de curiósá? Ast'a inca n'amu observatu-o in tine pana acum; me temu cà te faci cu totul de lume.”

„Ast'a nu se tiene de tine,” respunse Cecilí'a. „Déca alti ómeni lucrurile loru le ascundu de mine, nu sciu, de ce se nu potu si eu vreodata tiené ceva in secretu.”

Sir'a rise de maestrit'a ei cerbicíá; càci cunóscea fórte bine umilit'a simplicitate de anima a bietei copile. Se inbraciosiara cu cordfalitate si se despartira. Cecilí'a merse dreptu la bun'a Lucina; acolo, cum si in tóte casele, o vedeau bucurosu. Nu ajunse bine in chili'a piei matróna, candu alergundu la aceea, se aruncà in braçiele ei si prorupse in lacreme. Lucin'a o mangaià si o maguli, si curundu i-succese a o liniscí. Preste vreo cateva minute eara erá voiósá, vióia, si cufundata cu amical'a dómna intr'unu discursu, care se vedea a se atinge de unu secretu dinsei fórte placutu. Candu se departà, erá in celu mai mare graðu multiu-mita. Merse la cas'a Agnetei, in ospitalulu, unde locuiá preotulu Dónisíu, pre care aflandulu acasa, se aruncà in genuchi inaintea lui, si asie patrundiutoriu i-vorbì, incatu elu prorupse in lacreme si o mangaià cu cuvente dulci. Te Deum pre atunci inca nu erá compusu; fora asie ceva re-

suná in anim'a órbei fetitie, candu se intornà la umilit'a sa locuintia.

In urma sosì fericit'a demanétia. Santele misterie fure inca inainte de resaritulú sórelui celebrate, si credintiosii se inprasciara. Numai aceia au remasu inderetru, cari aveau de a luá parte la desclinit'a serbatóre seau cari au fostu invitati se fia de façia. Acestia erau Lucin'a si fiulu ei, betranii parinti ai Agnetei si Sebastianu. Inse Sir'a indesiertu se uità se véda pre órb'a sa amica; ea pre semne se departase cu cei alalti credintiosi, si bland'a sclava se temeá, cumca o va ff vatematu la convorbirea cea din urma.

Murgitulú unei demanetie de iérna domniá inca in sala, de si lucitoriulu orientu anunciá afara o di serina de Decembre. Pre altaru ardeaiu luminari frumosu mirositórie si in giurulu lui lampe de auru si de argintu fórté pretióse, cari inprasciau o lumina svava in santuariu. Inaintea altariulu stetea scaunulu, care nu erá mai puçinu venerabilu decatu altariulu, — acel'asi, care se pastréza acum in baseric'a Vaticaná, — scaunulu santului Petru ¹⁾. Pre acest'a siedea onoratulu pontifice, cu toiagulu in mana si cu coron'a pre capu, si in giurulu lui steteau sierbii sei, nu mai puçinu demni de onóre cá dinsulu.

Din fundulu capelei se audiau versuri dulci, asemine viersuriloru angeresci, cari cantau in tonuri suave unu imnu, ce esprimá aceleasi semtiumente, cari nu multu dupa aceea se invescura in imnulu „Iesu, corona virginum” — „Isuse, coron'a vergureloru.” Dupa aceea pornì in lumin'a santuariulu procesiunea vergureloru consecrate, condusa de preoti si dfaconi, sub a caroru conducere steteau. In midiuloculu loru se vedeau dóue in vestmente albe cá néu'a, cari intre vestmentele cele negre ale celoru alalte inca si mai luminóse se pareau. Aceste erau cele dóue petítorie, cari, precandu cele alalte trecura si se pusera de amendóue laturile in síru,

¹⁾ Wiseman, *scripte diverse*. part. 3. pag. 100.

dinsele fure conduse de cate dóue vergure santíte la treptele altariului, unde ingenuchiara la petiórele pontificelui. Nenasielae stá langa ele.

Amendóue fure serbatoresce intrebate, cumca ce poftescu; si spusera dorinti'a de a primí velulu, si de a-si impliní detorintiele inpreunate cu acest'a sub conducerea nenasieloru sale. Inca inainte de acestu tempu adeca au fostu inceputu vergure santíte a vietiuí in soçietate; prelanga tóte acestea multe remaneau in casele sale, si in tempulu persecutiuniloru erá fórté greu de a vietiuí la olalta. Inse vergurele cele santíte aveau in baserica unu locu desclinitu, si adese ori si conveniau la desclinite invetiature si deprinderi evlavioase.

Pontificele salutá cu cuvente cordáli pre aspirante. Le vorbí despre aceea, cá ce chiamare inalta e a duce pre pamentu o viétia cá a angeriloru, cari „neci nu se insóra, neci nu se marita (Mat. 22, 30.)”, — a amblá pre aceeaasi carare curata catra ceru, care o alese Cuventulu intrupatu pentru mun'a sa, — si ajungundu acolo, a fí primitu in ordurile curate ale cetei alese, care urméza mnelului, ori unde merge. (Apoc. 14, 4.) Desfasiurá invetiatur'a santului Paulu in epistol'a catra Corinteni (I. 7, 25) despre precelinti'a verguritatei preste oricare altu statu, si le descrie vioiu, cumca ce norocire e aceea, a nu avé alta iubire pre pamentu, decatu aceea un'a, care in locu de a se vescedí infloresce spre nemurire in ceriu; pentru cá fericirea eterna, díse elu, nu e decatu desvoltarea flórei, ce o produce pre pamentu iubirea divina.

Dupa acést'a vorbíre scurta, si dupa o esaminare a pefitórielor, binecuventá pontificele desclinitele bucati din vestmentele ordului loru, cu órecari rogatiuni, cari e de crediutu cá au fostu mai aseminea celoru de acum. Dupa aceea se imbracara in vestmente, ajutate fiendu de nenasie. Nóuele sorori de ordu si-pusera capulu pre altariu in sémnu de jefire de sine; in apusu nu li-se tundeá perulu cá in orientu

În fine i-se puse la fiacare cate o cununa de flori pre capu; pentru cà de si erá iérna, totusi se aflara spre acestu scopu pompóse flori mirositórie pre teras'a Fabiólei bine scutita.

Tóte se vedeau a fí implinite, si Agnet'a ingenuchiá neclatita dinaintea trepteloru altariului in prerapire privindu necurmatu insusu, pana ce Sir'a cu capulu plecatu ingenuchiá langa ea, fiindu cu totulu patrunsa de umilintia si de uimire, càce fù invrednicita de o gratia atatu de mare. Ambe erau atatu de cufundate in rogatiunea loru de multumire, încatu nu qbservara cumca in adunare se fece o misticare mica, cá si cum s'ar fí templatu ceva neasceptatu.

Numai atunci se tredira din meditarea loru, candu repetî pontificele intrebarea: „Ce poftesci, fic'a mea?“ Inse inainte de ce s'aru fí potutu uitá inpregiuru, se semtira amendóue prinse de mana si audira respundiendu unu versu amenduroru pretiuitu: „Parinte sante, ceru velulu, cá se me consantiescu lui Isusu Christosu, unicului mieu amoru pre pamentu, sub padi'a ambeloru acestoru sante vergure, cari sunt acum norocitele lui mirese.“

Ele se bucurara preste mesura: càci erá serman'a órb'a Cecilia. Dins'a candu a audítu despre fericirea, care asceptá pre Sir'a, alergà, precum vediuramu, la bun'a Lucina, care o mangaià indata cu asigurarea, cà e cu potintia cá se fia si ea partasia la o astfelu de fericire. Ea i promise, cumca i-va dá tóte cele de lipsa spre acestu scopu; numai catu Cecil'i'a se rogà, cá vestmentulu ei se fia duru si seracutiu, precum se cuvine unei sermane cersítorie. Preotulu Díonisíu substernù rogamintea ei pontificelui, si efeptuî incuviintia-rea acelei; si de óra ce a poftitu se aiba pre ambele sale amice de nenasie, se detiermuri, cá dupa consacrarea amendurora se o duca la altariu. Cecil'i'a inse tienù acést'a cu totulu in secretu.

Dupa binecuventare danduisé vestmentulu si velulu, fù intrebata, de n'a adusu cu sine cununa de flori? Cu sfiéla scóse de sub vestmentulu seu cunun'a, ce o adusesé — erá

unu ramu golu de spini inpletitu laolalta, care-lu intinse cu cuventele aceste: „Eu nu potu se dau mirelui mieu flori; neci elu n'a portatu flori pentru mine. Eu sum numai o féta se-raca; inse cugetati voi, cà se va vatemá Domnulu mieu, déca voiu cere coron'a aceea, care elu insusi a portat'o? Florile insémna si virtuti la aceia, cari le pórtá; inse nefruptuitorí'a mea anima n'a produsu nemicu mai bunu, decatu spinii acestí'a.”

Ea nu vediù cu ochii sei cei orbi, cum sî-luara ambele ei amice cununele sale, cá se i-le puna pre capu; inse unu semnu alu pontificelui le oprì acést'a, si panacandu cei dinpregiuru versau lacreme din ochi, ea stá ací plina de bucuria, cu cunun'a sa de spini, — unu simboļu viu a acelei, ce a invetiatu baseric'a in totu tempulu: cumca regin'a virtutiloru e nenocinti'a infrumsetiata cu cunun'ã penitintiei.

Capu XII.

Vil'a Nomentana.

Drumul Nomentanu merge dela Rom'a catra resaritu; intre elu si celu Salarianu este o vale adunca; dincolo de ast'a prelanga călea Nomentana se intinde in forma de valuri unu tienutu placutu. In midfloculu aceluia jace o templa rotunda, pictorésca, si in apropiarea ei o baserica frumósa, inchinata santei Agnete. Acolo erá vil'a ei in departare căm de unu milu si diumetate de cetate. Cele dóue, seau acum cele trei fetióre santíte, se intielesera, cá se se mute acolo, spre a-si petrece dílele in retragere si in bucuria liniscita. Si asie póte cà numai puține díle de aceste mai aveau inca de a sperá.

Noi n' avemu ce se dicemu alta despre vil'a acést'a, decatu cà acolo tóte resuflau indestulare si fericire. Erá un'a din acele díle frumóse, cum sunt intr' o iérna romana. Ape-

ninii cei stancosi erau presarati subtile cu nea; pamentulu erá puçintelu inghiaçiatu, aerulu curatu, sórele caldu, ceriulu fora nuori. Singuru nesce nuorisiori de fumu subtîri si albi, ce se inaltiau in susu din colibe, si vitiele de viia fora frun-die erau aceea, ce ne aducea aminte lun'a lui Decembre.

Tóte fientiele vietuitorie se pareau cà cunoscú si iubescu pre bland'a despuitória a locului. Porumbii veniau si sborau pre umerii au pre man'a ei, mneii din staulu sarindu fugiau spre dins'a, catu ce se apropiá, si mancau cu tignéla invederata din manile ei buruenele cele verdi si mirositorie, ce le aducea lorú; nime inse nu recunoscea bland'a ei dom-nire cu atata supunere cá betranulu Molosu, canele celu mare de casa. Legatu langa pórtá erá asie de furiosu, incatu din-tre sierbitori numai unii cutezau a se apropiá de dinsulu; dara catu ce se aratá Agnet'a, se culcá diosu si sucindu din códa se schiauná pana ce-lu deslegá; càci acum si unu pruncu se potea apropiá de elu. Mai multu nu se departá nece pre unu minutu de langa domn'a sa, i-urmá cá si unu mnelu, si déca dins'a se puneá diosu, se culcá la petiórele ei, si o pri-viá cu bucuria, candu cu delicat'a ei mana i-netediá capulu lui celu mare.

Erá o adeverata di de pace: acum tacuta si liniscita, blanda si placuta, — candu cele trei vorbiau despre fericirea demanetiei acesteia si de o demanétia inca mai fericita de preste azurulu celu luminos alu bóltei ceriului, a carei ama-netu erá cea de adi; acum serina si voiósa, — candu in-trebau amendóue pre Cecili'a despre fest'a, ce li-o jocà. Ci ea rise, cá totudeun'a, voiósa, dîcundu, cà si-a propusu o festa inca mai frumósa, càci la reversatulu acelei demanetie a dou'a le va prevení, fiendu cà atunci nu va se fia eara cea din urma ci cea de antâiu.

Intr' aceea Fabiol'a vení la vila, cá se cerceteze, acum antâi'a óra dupa mórtea tatane-seu, pre Agnet'a, si se-i mul-tumésca pentru compatimirea ei plina de iubire. Cautà pre Agnet'a in gradina, se oprí inse dintr' odata, candu vení in

apropierea locului, unde erá adunata fericit'a ceta; pentruca vedindu pre celea dóue, cari puteau privi stralucirea cea din afara a ceriului, plecate spre a trei'a, care se parea a avé in sufletu-si tóta stralucirea cerului, cunoscú in scen'a acest'a implinirea visului seu. Totusi nu voiá a se aretá celoru trei pre neasceptate, vrendu se afe pre Agnet'a numai singura, eara nu in soçietatea sclavei proprie, si a unei sermane fetit'e órbe; de aceea retragunduse, inainte de a fí observata, s'a dusu in alta parte a gradinei. Ci preste voi'a sa i-vení in minte intrebarea: pentru ce nu póte fí si dins'a voiósa si fericita, cá cele trei? pentru ce e unu astfeliu de abisu intre dins'a si intre ele?

N'a fostu data inse, cá diu'a acést'a se tréca fora de nuori, — altcum ar fí fostu si prea fericita pentru lumea acést'a! Afara de Fabiol'a mai vení inca cineva din Rom'a, cá se faca Agnetei o visita mai puçinu binevenita. Acel'a erá Fulviu, care nu uitase asigurarea din partea lui Fabiu, cumca incantatóri'a sa fientia, si stralucitóriele sale ornamente aru fí scosu pre Agnet'a din fire. Elu asceptase pana candu trecura cele d'antáiu díle de jele; ba se si sfíá incat'va de cas'a, unde mai nainte a aflu o primire atatu de rece, seau mai dreptu, unde nu aflá bine usi'a, pre unde se ésa. Pentru aceea audíndu, cumca Agnet'a s'a dusu acum antái'a óra fora parintii sei si fora de vreunu curtegiu barbatescu la vil'a sa de dinaintea cetatei, ast'a i-se parú a fí buna ocasiune, spre a continuá cu petírea ei. Esíndu calare pre port'a Nomentana, curendu sosí dinaintea vilei. Coborínduse diosu, díse: cá are se vorbésca cu Agnet'a despre unu lucru interesantu; si dupa catava cugetare portariulu lu-lasà inlaintru. I-are-tara unu aleiu, in capetulu carui'a va se o afe. Sórele se plecase catra apusu; cele alalte dóue se departasera puçintelu, si Agnet'a siedea singura pre unu locusioru frumosu la sóre, cu betranulu molosu la petiórele sale. O lina moraitura a canelui — ceea ce erá o raritate, candu se aflá cu dins'a — a facutu se-si redice in susu ochii depre florile de icrna

adunate de consóciele sale, pre cari dins'a le inpletía intru o cununa. Ea-si redicà degetulu si prin ast'a infrenà descoperirea instinctuala a neplacerei, ce o semtiá Molosu catra strainu.

Fulviu se apropià cu unu aeru plinu de respectu, inse mai liberu si mai incrediutu cá de alta data, cá unulu, care e si siguru despre inplinirea dorirei sale.

• „Am venitu, nobila Agneta,” dîse, „cá se-ti repetiescu espresiunea sincerei mele stime; si o dî mai buna decatu ast'a n' asi fí potutu se-mi alegu, de óra ce mai serina si mai frumósa dî si sorele verei abie ar fí potutu aduce.”

„Intru adeveru pentru mine a fostu diu'a de adi frumósa si serina,” respunde Agnet'a, repusa cu cugetulu in scen'a demanetiei, „si in vietí'a mea sórele nu-mi aduse nece candu vre un'a mai placuta, — numai o dî mai frumósa decatu ast'a póte inca se-mi aduca.”

Fulviu se semtí lingusítu, cugetandu, cà cuventele aceste tientescu la presentí'a lui; si continuà: „Tu de siguru intielegi diu'a maritarei tale cu acel'a, care póte ti-a castigatu anim'a?”

„Acee intr' adeveru e fapta inplenita,” respunde ea cà prerapita, „si adi e diu'a lui cea marétia.”

„Cá pregatire la órale aceste fericite ti-ai pusu acestu velu in cunune?”

„Asie e, acest'a e semnulu, care mi-lu puse iubitulu meu preste façia, cá afara de elu pre altu amantu se nu cunoscu.” ¹⁾

„Si cine e acclu fericitu? — Catava sperare aveam si eu, de care inca neci acum nu voiescu de totu a abdíce, cà in cugetulu teu, seau dora si in anim'a ta, posedu puçintelu locu.”

Agneta se parea, cà abie de aude cuventele lui. In pri-

¹⁾ Posuit signum in faciem meam, ut nullum praeter eum amatorem admittam. Ofic. s. Agnetè.

virea si in manier'a sa n' arată neci o sfiéla seau temere, ba nece confusiune.

„La vestmentu nemaculata, si la anima curata.”

„Câci pecatu nu cunoscea, neci de rele se temea.”

Copilarésc'a ei făcia remase serina, deschisa si fora reutate; ochii ei blandu stralucitori se uitaū la Fulviu dereptu in făcia, cu o naivitate atatu de inocenta, incatu elu mai cadiū la pamentu dinaintea ei. Dupa aceea sculanduse, dîse cu o demnitate gratiosa: „Miere si lapte am gustatu din gur'a lui, si sangele făciei lui celei sfarmate mi-a infrumse-tiatu genele mele.” ¹⁾

„Acést'a e smintita de fire,” incepū a cugetá intru sine Fulviu; dar se semtī invinsu de uimire si veneratiune prin espresiunea cerésca a vultului si prin luminós'a stralucire a ochiloru ei, cu cari se parea a se uitá la unu obieptu numai pentru dins'a vediptu. Dara ea intr'o clipita eara si-veni in ori, si Fulviu inbarbatanduse dinnou, si-propuse a-si descoperí rogarea.

„Agneta,” dîse, „tu-ti bati jocu de unulu, care te admira si te iubesc sinceru. Eu sciu din celu mai securu isvoru — asie, din celu mai securu isvoru, dela unu amicu comunu alu nostru, care numai acum nu demultu s'a mutat la cele eterne, — cà tu ai cugetatu despre mine cu favóre, si te-ai descoperitu: cumca nu mi-ai despretiuf petîrea. Pentru aceea acum te ceru seriosu si cu staruintia. Petîrea mea póte se ti-se para neprevediuta si fora formalitate, inse ea purcede dintru o anima sincera si iubitória.”

„Departa-te de mine, nutretiulu mortiei!” dîse ea cu o maiestate domóla, „pentru cà mi-a castigatu acum anim'a unu altu iubitu; lui singuru i-pastrezu credinti'a mea; lui singuru me incredintiezu cu tóta devotiunea. Iubirea lui e casta, ma-

1) Mel et lac ex ore ejus suscepti, et sanguis ejus ornavit genas meas.
T. a.

gulirea lui e curata, si miresele lui niciodata nu depunu cunun'a loru cea de fetiora" ¹⁾).

Fulviu cadiuse la cuvintele sale cele din urmă in genuchi. Dupa acést'a respingere aspra se scolà, plinu de mania si furia, càci a fostu atatu de reu insielatu.

„Nu e destulu" dîse elu, „cà me despretiuesci, dupa ce tu m'ai fostu insufletitu? Trebuie inca se me mai si batjocuresci? Si trebuie se-mi spuni in fația, cumca adi mi-ai preferitu pre unu altulu? Est'a eara va fi Sebastîanu, care —"

„Cine esti tu?" strigà unu viersu maniosu din deretulu lui; „cine esti tu, de cutezi a rostí cu despretiu numele unui barbatu, a carui onóre e nepatata, si a carui virtute e in togm'a fora indoiéla, cá curagiulu lui?"

Fulviu se întórse, si vediù pre Fabiol'a standu dinaintea sa. Ea se preamblyase cat'va tempu prin gradina, panacandu a cugetatu, cà acum dora va aflá pre véra sa singura. Dins'a venira inca chiaru destulu de tempuriu, cá se audia cuventele cele din urma ale lui Fulviu. Acest'a vediendu-o, venì in confusiune si tacù.

Fabiol'a continuà cu o interitare nobila:

„Si cine esti tu, de — neindestulitu cu aceea, cà te-ai viritu odata in cas'a consangenei mele, cá se-i fii spre greutate, — acum earasi cutezi a te inbuldí in tacut'a singuratate a vilei sale?"

„Si cine esti tu," i-rispuise Fulviu, „de te scoli cá despuitoria atatu de avama in o casa straina?"

„Eu am fostu de vina," rispuise, dómna'a, „cà véra mea s'a intalnit cu tine mai antâiu la mész'a mea; acolo-ti cunoscu reutatioésele tale scopuri in privinti'a unei copile inocente; pentru aceea me semtiu indetorata prin onórea si

¹⁾ Discede a me pabulum mortis, quia iam ab alio amatore praeventa sum. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. Quem cum amavero, casta sum; cum tetigero munda sum; cum accepero virgo sum. T. a.

conscienti'a mea, a-ti nemicí planurile, si a aperá pre Agnet'a incontr'a acelu.

Atunci prinse pre Agnet'a de mana, cá se o duca de acóle. Molosu avù lipsa de o lovitura blanda cu man'a — elu nu-si aducea aminte se fia capetatu cand'va vreo lovitura de la man'a acést'a, o primì inse bucurosu, — cá alta ceva se nu faca, decatu se morneia, candu Fulviu criscandu in dinti dîse: „Superba romana! vei se plangi cu amaru diu'a si ór'a acést'a. Vei esperiá, cum sí-scie resbuná unu asiátu.”

CAPU XIII.

Edictulu.

In urma sosì diu'a, in care erá se se publice in Rom'a edictulu in contr'a crestiniloru, otarirea totalei sterpiri a numelui crestinu. Corvinu fù insarcinatu cá se-lu acatie in foru la loculu cuvenitu, si elu sciù pretiuí insemnatatea acestei insarcinari. Din Nicomedí'a se respandise faim'a, cumca unu osténu bravu crestinu, anume Georgiu, ar ff spintecatu unu asemenea edictu inperatescu, si pentru acést'a cutezare a suferitu mortea cu statornicia. Corvinu se determiná a grigí, cá asie ceva se nu se póta templá in Rom'a; pentru cà sciá destulu de bine, ce urmari rele ar avé aceea pentru dinsulu. Asiedara luà tóte mesurile de cercuspectiune, ce numai i-erai cu potintia. Edictulu erá scrisu cu litere mari pre fóie de pergamentu lipite de olalta, cari tientuite pre o scandura fure acatiate pre unu stelpu aprópe de tribunalulu judecatorescu (puteal Libonis) in foru. Ast'a inse se întemplá numai dupa ce a inseratu de totu, si dupa ce forulu s'a golitu cu totulu de ómeni; pentru cá cetatianii aflandulu in alta dî demanétia acolo, astfelu se faca in dinsii o intiparire cu atatu mai adunca.

gulirea lui e curata, si miresele lui niciodata nu depunu cununa lor cea de fetiora¹⁾).

Fulviu cadiuse la cuvintele sale cele din urma in genuchi. Dupa acest'a respingere aspra se scolà, plinu de mania si furia, càci a fostu atatu de reu insielatu.

„Nu e destulu” dîse elu, „cà me despretiuesci, dupa ce tu m'ai fostu insufletitu? Trebuie inca se me mai si batjocuresci? Si trebuie se-mi spuni in façia, cumca adi mi-ai preferitu pre unu altulu? Est'a eara va fi Sebastfanu, care —”

„Cine esti tu?” strigà unu viersu maniosu din deretulu lui; „cine esti tu, de cutezi a rostí cu despretiu numele unui barbatu, a carui onóre e nepatata, si a carui virtute e in togm'a fora indoiéla, cá curagiulu lui?”

Fulviu se întórse, si vediù pre Fabiol'a standu dinaintea sa. Ea se preambfase cat'va tempu prin gradina, pancandu a cugetatu, cà acum dora va aflá pre véra sa singura. Dins'a venira inca chiaru destulu de tempuriu, cá se audia cuventele cele din urma ale lui Fulviu. Acest'a vediendu-o, veni in confusiune si tacù.

Fabiol'a continuà cu o interitare nobila:

„Si cine esti tu, de — neindestulitu cu aceea, cà te-ai viritu odata in cas'a consangenei mele, cá se-i fii spre greutate, — acum earasi cutezi a te inbuldi in tacut'a singuratate a vilei sale?”

„Si cine esti tu,” i-rispuise Fulviu, „de te scoli cá despuitoria atatu de avama in o casa straina?”

„Eu am fostu de vina,” rispuise, dóm'n'a, „cà véra mea s'a intalnit cu tine mai antâiu la més'a mea; acolo-ti cunoscu reutatiosele tale scopuri in privinti'a unei copile inocente; pentru aceea me semtiu indetorata prin onórea si

1) Discede a me pabulum mortis, quia iam ab alio amatore praeventa sum. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. Quem cum amavero, casta sum; cum tetigero munda sum; cum accepero virgo sum. T. a.

conscienti'a mea, a-ti nemicí planurile, si a aperá pre Agnet'a incontr'a acelu."

Atunci prinse pre Agnet'a de mana, cá se o duca de acóle. Molosu avù lipsa de o lovitura blanda cu man'a — elu nu-si aducea aminte se fia capetatu cand'va vreo lovitura de la man'a acést'a, o primì inse bucurosu, — cá alta ceva se nu faca, decatu se morneia, candu Fulviu criscandu in dinti dîse: „Superba romanal vei se plangi cu amaru diu'a si ór'a acést'a. Vei esperiá, cum sî-scie resbuná unu asíatu.”

CAPU XIII.

Edictulu.

In urma sosì dîu'a, in care erá se se publice in Rom'a edictulu in contr'a crestiniloru, otarirea totalei sterpiri a numelui crestinu. Corvinu fù insarcinatu cá se-lu acatie in foru la loculu cuvenitu, si elu sciù pretiuí insemnatatea acestei insarcinari. Din Nicomedí'a se respandise faim'a, cumca unu osténu bravu crestinu, anume Georgiu, ar ff spintecatu unu asemenea edictu inperatescu, si pentru acést'a cutezare a suferitu mortea cu statornicia. Corvinu se determiná a grigí, cá asie ceva se nu se póta templá in Rom'a; pentru cà sciá destulu de bine, ce urmari rele ar avé aceea pentru dinsulu. Asiedara luà tóte mesurile de cercuspectiune, ce numai i-erai cu potintia. Edictulu erá scrisu cu litere mari pre fóie de pergamentu lipite de olalta, cari tienteute pre o scandura fure acatiare pre unu stelpu aprópe de tribunalulu judecatorescu (puteal Libonis) in foru. Ast'a inse se întemplá numai dupa ce a inseratu de totu, si dupa ce forulu s'a golitu cu totulu de ómeni; pentru cá cetatianii aflandulu in alta dî demanétia acolo, astfelu se faca in dinsii o intiparire cu atatu mai adunca.

gulirea lui e curata, si miresele lui niciodata nu depunu cunun'a loru cea de fetiorfa" ¹⁾).

Fulviu cadiuse la cuvintele sale cele din urmă in genuchi. Dupa acést'a respingere aspra se scolà, plinu de manía si furia, càci a fostu atatu de reu insielatu.

„Nu e destulu” dîse elu, „cà me despretiuesci, dupa ce tu m'ai fostu insuffetitu? Trebuie inca se me mai si batjocuresci? Si trebuie se-mi spuni in façia, cumca adi mi-ai preferitu pre unu altulu? Est'a eara va ff Sebastíanu, care —”

„Cine esti tu?” strigà unu viersu maniosu din deretulu lui; „cine esti tu, de cutezi a rostí cu despretiu numele unui barbatu, a carui onóre e nepatata, si a carui virtute e intogm'a fora indoiéla, cá curagiulu lui?”

Fulviu se întórse, si vediù pre Fabiol'a standu dinaintea sa. Ea se preamblase cat'va tempu prin gradina, panacandu a cugetatu, cà acum dora va aflá pre véra sa singura. Dins'a venira inca chiaru destulu de tempuriu, cá se audia cuvintele cele din urma ale lui Fulviu. Acest'a vediendu-o, veni in confusiune si tacù.

Fabiol'a continuà cu o interitare nobila:

„Si cine esti tu, de — neindestulitu cu aceea, cà te-ai viritu odata in cas'a consangenei mele, cá se-i fii spre greutate, — acum earasi cutezi a te inbuldi in tacut'a singuratate a vilei sale?”

„Si cine esti tu,” i-rispuise Fulviu, „de te scoli cá despuitoria atatu de avama in o casa straina?”

„Eu am fostu de vina,” rispuise, dóm'n'a, „cà véra mea s'a intalnit cu tine mai antâiu la més'a mea; acolo-ti cunoscuí reutatósele tale scopuri in privinti'a unei copile inocente; pentru aceea me semtiu indetorata prin onórea si

¹⁾ Discede a me pabulum mortis, quia iam ab alio amatore praeventa sum. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. Quem cum amavero, casta sum; cum tetigero munda sum; cum accepero virgo sum. T. a.

conscienti'a mea, a-ti nemicí planurile, si a aperá pre Agnet'a incontr'a acelorú."

Atunci prinse pre Agnet'a de mana, cá se o duca de acóle. Molosu avù lipsa de o lovitura blanda cu man'a — elu nu-si aducea aminte se fia capetatu cand'va vreo lovitura de la man'a acést'a, o primì inse buculosu, — cá alta ceva se nu faca, decatu se morneia, candu Fulviu criscandu in dinti dîse: „Superba romana! vei se plangi cu amaru diu'a si ór'a acést'a. Vei esperiá, cum sî-scie resbuná unu asiátu."

CAPU XIII.

Edictulu.

In urma sosì dîu'a, in care erá se se publice in Rom'a edictulu in contr'a crestiniloru, otarirea totalei sterpiri a numelui crestinu. Corvinu fù insarcinatu cá se-lu acatie in foru la loculu cuvenitu, si elu sciù pretiuf insemnatatea acestei insarcinari. Din Nicomedí'a se respandise faim'a, cumca unu osténu bravu crestinu, anume Georgiu, ar fí spintecatu unu asemenea edictu inperatescu, si pentru acést'a cutezare a suferitu mortea cu statornicia. Corvinu se determinà a grigí, cá asie ceva se nu se póta templá in Rom'a; pentru cà sciá destulu de bine, ce urmari rele ar avé aceea pentru dinsulu. Asiedara luà tóte mesurile de cercuspectiune, ce numai i-erai cu potintia. Edictulu erá scrisu cu litere mari pre fóie de pergamentu lipite de olalta, cari tientuite pre o scandura fure acatiate pre unu stelpu aprópe de tribunalulu judecatorescu (puteal Libonis) in foru. Ast'a inse se intemplá numai dupa ce a inseratu de totu, si dupa ce forulu s'a golitu cu totulu de ómeni; pentru cá cetatianii aflandulu in alta dî demanétia acolo, astfeliu se faca in dinsii o intiparire cu atatu mai adunca.

Spre a preveni pre catu se póte cutare incercare, de a rumpé preste nópte pretiosulu documentu, Corvinu se folosì de o asemenea mesura, cá si preotii evreesi, candu vrura se împiedéce invierea mantuatoriului. Elu midflocì, cá se se puna padia in foru, si anume din cohorte panonica; acést'a constá din osteni din cele mai selbatice poporatiuni dela médianopte, din Daci, Panoni, Sarmati, si Germani, cari cu cautatur'a loru selbatice, cu trasurele mógicóse, cu perulu celu blondu inpletitu, si cu barb'a loru cea rosia tufósa, erau nesce fenomene spaimentatórie pentru ochiulu romanu. Acesti osteni abia poteau vorbí latinesce; erau comandati de oficiari din tierele loru, si pre tempulu caderei imperatiei formau gard'a cea mai credintiosa a domnitoriloru tirani, cari de multe ori erau compatrioti de ai loru; nu erá neci unu lucru atatu de infioratoriu, care demandandulise se nu-lu fia facutu.

Unu anumitu numeru din acesti selbatici duri, si totudeun'a gat'a spre bataia, asie fù inpartitu, incatu la tóte intrarile in foru erau paditori; ei primira mandatu, cá pre oricine, care s'ar incereá a se apropiá fora de parola seau simbolu, se-lu strapunga seau se-lu taie. Parol'a se inpartasiá in tóta sér'a decatra comandantele supremu prin tribuni si centurioni tuturoru osteniloru; si cá in ast'a nópte neci unu crestinu se nu o póta intrebuintiá, chiaru de ar si audí-o, viclénulu de Corvinu propuse un'a, despre care erá convinsu, cumca neci unu crestinu nu o va rostí; aceea erá: „Numen Imperatorum” „domnedieirea imperatiloru.”

Totu deodata amblá si elu insusi róta pre la paditori, dandule cele mai aspre instructiuni, mai alesu osténului, care erá pusu aprópe de edictu. Pre est'a-lu alesera anume la statiunea acést'a pentru tari'a cea cruda, nespus'a marima a trupului, si desclini'ta selbatacía a caracterului si a cautaturei. Corvinu i-demandá fórtre strinsu, cá pre nimene se nu crutie, pre nime se nu lase a se apropiá de santulu edictu, spunendu de repetíte ori parol'a, si-lu lasà ametitu acum de diu-

metate de sabaia seau bere¹⁾), asie catu numai atat'a mai erá in stare se cugete, cumca detori'a lui e, cá pana demanétia se decóle pre cineva cu lancea seau cu sabi'a, ceea ce elu o priviá de o insarcinare chiaru nu neplacuta. Noptea erá aspra si furtunósa, candu si candu ploá rece si indesatu. Daculu invelitu in mantelulu seu amblá in susu si in diosu, dar din candu in candu inghitiá cate un'a buna dintr'o butelia adusa cu sine pre ascunsu, care continea o beutura gatita, dupa cum se dícea, din cerasie selbatece din padurele Turingiane; in intretempu se cugetá megnitu, nu cà in care padure seau la care apa se voru fi jocandu tenerii sei barbari, ci cà óre aprópe e tempulu, candu voru se taie capulu imperatului de acum, si se prede cetatea.

Intr' aceea betranulu Dfógene si fiii sei, nu departe de aici in casuti'a loru din Subur'a, erau ocupati cu pregatirile pentru cin'a loru cea frugala. O lina ciocanitura in usia i-intrerupse, si acést'a deschidienduse, intrara doi teneri, pre cari Dfógene indata i-cunoscù, si-i salutá.

„Veniti inlaintru generosii miei domnisióri; cata bunatate e ast'a dela voi, càci mi-ati onoratu méser'a locuintia! Abie indrasnescu se ve ambiu cu mancarile nóstre simple; ci totusi de va fi cu placere, astea voru fi pentru noi cu adeveratu cin'a iubirei crestinesci.”

„Multiumescu din anima, mosiule Dfógene,” respunse celu mai betranu dintre cei doi straini, Cvadratu, vengiosulu sutasiu a lui Sebastíanu; „Pancratiu si io chiaru de aceea amu venitu, cá se cinamu la tine. Inse inca nu; mai antáiu avemu ceva de lucru in partea ast'a a cetatei, si dupa aceea ne va paré bine, capetandu ceva de mancare. Pana atunci unulu din fiii tei póte merge, cá se cumpere ceva pen-

¹⁾ Est. autem sabaia ex hordeo vel frumento in liquorem conversis paupertinus in Illyrico potus. (Sabai'a e o beutura gatita din ordiu seau granu pentru omenii seraci in Iliri'a). Am. Marcel. l. 26. 8, p. 422. ed. Lips. .

tru noi. Nóue ne trebue ceva bunu, si tu inca cauta se te desfatezi odata la unu pocalu de vinu generosu.”

Cu aceste cuvente dede pung'a sa unui dintre fetiori, demandandu-i, cá se aduca ceva mai bunu, decatu cum scie elu cá se afla de comunu in casa. Ponenduse se siedia, Pancratiu, cà se vorbésca totusi ceva, díse catra betranulu: „iubite Díogene, am auditu dela Sebastíanu, cumca tu ai vediutu pre Laurentiu, gloriosulu díaconu, morindu pentru Christosu. Spune-mi ceva despre elu.“

„Prea bucurosu“ respunse betranulu. „Voru fi acum cam la 45 de ani, de candu s'a templatu aceea (258 dupa Ch.); si fiendu io atunci mai betranu decatu cum esti tu acum, ti-poti cugetá, cumca de tóta intemplanrea mi aducu inca fórte bine aminte. Intru adeveru erá unu teneru frumusu, pre catu de blandu si de svavu, pre atátu de atragutoriu si placutu, si vorbiá asie de dulce si amicesce, mai cu séma candu graiá cu seracii! Catu de iubitu erá toturoru! Io l'am urmatu pretotindene; am fostu de fačia candu pre venerandulu pontífice Sistulu-dusera la mórte, si candu Laurentiu venindu la dinsulu i-imputá cu atata fragedíme, cá unu fiu unui tata, càce nu-lu lasa se-i fia soçu la jerfirea de sine, precum i-a sierbitu la jerfirea trupului si sangelui Domnului nostru.“

„Totusi maretie tempuri au fostu acele, Dígene, nu e dreptu?“ lu-intrerupse tenerulu. „Catu de degenerati suntemu noi acum! Noi suntemu cu totul unu altu soi. Nu e asie, Cvadrate?“

Virtosulu osténu surise pentru nobil'a sinceritate a acesteii caira, si rogá pre Dígene se continue.

„Io-lu vediu si atunci, candu a impartítu intre cersítori pretiosele vase ale basericeii. De atunci n'amu mai avutu asie pretiose lucruri. Lampe si candelabre, temiiarie, potire si discosuri de auru ¹⁾, si afara de aceea argintu multu, tóte fure íopite si impartíte intre orbi, schiopi si méseri.“

¹⁾ Vedi imnulu lui Prudentiu despre s. Laurentiu.

„Dar spune-mi,“ întrebà Pancratiu, „cum a suferitu elu casnele cele din urma? Acele sciu cà a trebuitu se fia fostu infiorătoric.“

„Tóte le-am vediutu“ respunse betranulu inmormentatoriu, „si pentru oricare altulu aru fí fostu de nesuferitu infricosiate. Mai antâiu fù intinsu pre unu scaunu de tortura si casnitu in diverse moduri, fora cá se suspine vreodata; in urma judecatoriulu demandà, cá se gatésca si se inferbinte patulu infioratoriu — gratariulu. Candu vedeai, cum i-se besică si-i crepá pre trupu de asupr'a focului fraged'a lui carne, si cum petrundeau, pre unde erau vergile cele de fieru, taiature rosie aduncu pana in ose; candu vedeai, cum se inaltia unu aboru desu dintr' insulu cá dintr'o caldare, si candu audiai foculu sferaindu sub elu, cum se topia; si candu vedeai, cum i-tremurá pielea din candu in candu, si fiacare muschiu trasaria, cá in agonia, si tóte medularile lui i-se cutremurau in convulsioni, si se contrageau, — acest'a intr' adeveru a fostu celu mai infioratoriu spectaculu, care l'am vediutu cand'va in viéti'a mea. Dar déca priviai in fačia lui, uitai de tóte. Elu-si redicase capulu preste trupu, carele ardea, si se pareá, cà ar priví la o vedenia cerésca, asemenea celei a santului Stefanu, celui mai vechiu díaconu. Fačia-i ardea de fierbintiél'a focului si sudorile curgeau pre dins'a, inse lumin'a, care se redicá din focu in susu si stralucia prin bucelele-i aurie, formá in giurulu capului si alu façiei lui celei frumóse o gloria, încatu se pareá a fí deja deplinu chiarifícatu. Si in tóte trasurile sale vióie si liniscite cá totudeun'a, precum si in ochii lui redicati in susu se ivia unu doru intimu, încatu ai fí poftitu se fii in loculu lui.“¹⁾

„Ast'a si io asi dorí-o,“ díse Pancratiu, „si inca catu ce i-va placé lui Domnedieu. Io nu me incumetu a cugetá, cá asi poté rabdá ceea ce a suferitu elu, de óra ce elu a fostu unu levitu generosu si eroicu, eara io-su numai unu baiatu

1) Memori'a lui o serbéza amendóue basericele in 10. Augustu. Trad.

debilu si neperfectu. Dar credi, iubite Cvadrate, cà in aceea óra capatamu astfelu de putere, care sta in proportiune cu dorerile nóstre, fire-ar u acele catu de mari? Cumca tu tóte le-ai pote suferí, nu me indoiescu, fiendu cà esti unu luptaciu bravu si tare, dedatu cu greutati si cu rane; dar io — io n'am ce se dau, decatu o anima promta. Destulu e acést'a? Cecugeti?

„De siguru, fetulu meu!“ respunse centurionulu cu totulu misícatu, si uitanduse cu iubire la teneru, carele cu ochi stralucitori se scolase de pre scaunu si pusese manele pre umerii lui. „Domnedieu ti-va dá putere, precum ti-a si datu acum curagiu. Dar noi uitamu de treb'a nóstra. Inveli-te bine in manta, si trage-ti tog'a pre capu, — asiel! Cáci e o séra ploioása si rece. Pune dara, bune Dfógene, mai multe lemne pre focu, si grigesce, cá se fia gat'a cin'a, precandu ne vomu întorce. Multu nu vomu întârdíá; n'ai la ce se incui pórt'a.“

„Mergeti, mergeti, fii miei,“ dîse betranulu, „si Domnedieu se ve ajute! Fire-ar propusulu vostru ori si care, sum convinsu, cà e ceva de laudatu.“

Cvadratu-si strinse bine prelanga sine clamidea (manteu'a ostasiésca), si ambii juni se grabira prin întunecósele strate ale suburei catra foru. Precandu erá ei dusi, usi'a se deschise cu bine cunoscutele binetie „Multiumita lui Domnedieu!“ si Sebastíanu intrandu întrebà rapede, nu cumva a vedíutu Dfógene pre cei doi juni; elu adeca audíse ceva despre propusulu lor. Dfógene i-responduse, cumca preste puçinu se voru întorce.

Abie trecuse unu patrariu de óra, si se audíra pasi iuti; usi'a se deschise rapede, si dupa ce au intratu Cvadratu si Pancratiu, chiaru asie de rapede fû inchisa si incuiata tíepenu.

„Eca-lu,“ dîse celu din urma, rídiendu din anima si scotiendu unu pachetu de foiede pergamentu.

„Ce?“ întrebarea toti cu luare aminte.

„Dar' apoi edictulu celu mare,“ respunse Pancratiu cu o vofosia copilarésca. „Uitati-ve aici: DOMINI NOSTRI

DIOCLETIANUS ET MAXIMIANUS, INVICTI, SENIORES AUGUSTI, PATRES IMPERATORUM ET CAESARUM ¹⁾ si asie mai incolo. — Alo cu elu!« Dinsulu aruncà pergamentulu in focu; fetiorii lui Dìogene pusera o despicatora de lemnu pre elu, cá se-lu apase si se impedece piraiturele lui. Si sbercinduse, se contrase, si apoi se rupse si arse incetisioru — mai antâiu o litera, seau unu cumentu, apoi altulu, antâiu o lauda de a imperatorilu, dupa aceea o calumnia incontr'a crestinatatei, pana ce totu s'a facutu cenusia négra.

Ce alta seau ce mai multu ceva erá se alege preste catíva ani dintru aceia, cari au fostu emisu edictulu acestu sumetiu, — déca odata cadavrele loru voru fí arse pre unu rogu de cedri si arome, si se va maturá la olalta o mana de cenusia, abie destula, spre a inple o urna aurita? Si ce erá se se aléga preste catíva ani alta si din paganismulu ast'a, pentru a carui aparare sa fostu datu acestu edictu, — decatu celu multu o litera mórtá, si o gramada de cenusia chiaru asie de fora pretiu, cá si care erá acum pre vatra? Si insusi imperiulu, care-lu sustienura acesti augusti „neinvinsi“ prin tirania si nedereptate, preste puçini seclii catu de bine avea se semine cu acestu edictu nimicitu, — candu monumentele marimei sale, jacundu in cenusia seau in ruina, voru fí anunciandu, cumca altu domnu adevratu nu este, decatu unulu, care e mai puternicu decatu Cesarii, Domnulu domniloru, si cumca in contr'a lui nece intiepletiunea nece poterea omeńesca nemicu nu póte face!

Póte cà atari cugete cuprinsera si preSebastíanu, candu melancolisandu, cautá la cenusi'a inganfatului si laudarosului edictu, care nu din ceva reutate l'au fostu ruptu ambii juni, ci pentru cà cuprindea in sine blastemuri in contr'a lui Domnedieu si in contr'a celoru mai sante adevaturi ale lui. Ei sciau,

¹⁾ „Domnii nostri Dìocletianu si Macsimianu, neinvinsii, mai betranii augusti, parentii Imperatiloru si ai Cesariloru.

debilu si neperfectu. Dar credi, iubite Cvadrate, cã in aceea óra capatamu astfeliu de putere, care sta in proportiune cu dorerile nóstre, fire-aru acele catu de mari? Cumca tu tóte le-ai pote sufer, nu me indoiescu, fiendu cã esti unu luptaciu bravu si tare, dedatu cu greutati si cu rane; dar io — io n'am ce se dau, decatu o anima prompta. Destulu e acs't'a? Cecugeti?

„De siguru, fetulu meu!“ respunse centurionulu cu totulu miscatu, si uitanduse cu iubire la teneru, carele cu ochi stralucitori se scolase de pre scaunu si pusese manele pre umerii lui. „Domnedieu ti-va d putere, precum ti-a si datu acum curagiu. Dar noi uitamu de treb'a nóstra. Inveli-te bine in mantea, si trage-ti tog'a pre capu, — asiel! Cci e o sra ploiosa si rece. Pune dara, bune Dogene, mai multe lemne pre focu, si grigesce, c se fia gat'a cin'a, precandu ne vomu intorce. Multu nu vomu intardi; n'ai la ce se incui pórt'a.“

„Mergeti, mergeti, fii miei,“ dse betranulu, „si Domnedieu se ve ajute! Fire-ar propusulu vostru ori si care, sum convinsu, că e ceva de laudatu.“

Cvadratu-si strinse bine prelunga sine clamidea (manteu'a ostasisca), si ambii juni se grabira prin intunecsele strate ale suburei catra foru. Precandu er ei dusi, usi'a se deschise cu bine cunoscutele binetie „Multiumita lui Domnedieu!“ si Sebastianu intrandu intreb rapede, nu cumva a vedu Dogene pre cei doi juni; elu adeva audse ceva despre propusulu lor. Dogene i-responduse, cumca preste puinu se voru intrce.

Abie trecuse unu patrariu de óra, si se audra pasi iuti; usi'a se deschise rapede, si dupa ce au intratu Cvadratu si Pancratiu, chiaru asie de rapede f inchisa si incuiata tipenu.

„Eca-lu,“ dse celu din urma, ridenti din anima si scotiendu unu pachetu de foiede pergamentu.

„Ce?“ intrebara toti cu luare aminte.

„Dar' apoi edictulu celu mare,“ respunse Pancratiu cu o voiosia copilarsca. „Uitati-ve aici: DOMINI NOSTRI

DIOCLETIANUS ET MAXIMIANUS, INVICTI, SENIORES AUGUSTI, PATRES IMPERATORUM ET CAESARUM ¹⁾ si asie mai incolo. — Alo cu elu!« Dinsulu aruncà pergamentulu in focu; fetiorii lui Dfogene pusera o despicatora de lemnu pre elu, cá se-lu apase si se impedece piraiturele lui. Si sbercinduse, se contrase, si apoi se rupse si arse incetisioru — mai antâiu o litera, seau unu cumentu, apoi altulu, antâiu o lauda de a imperatorilu, dupa aceea o calumnia incontr'a crestinatatei, pana ce totu s'a facutu cenusia négra.

Ce alta seau ce mai multu ceva erá se alege preste cativa ani dintru aceia, cari au fostu emisu edictulu acestu sumetiu, — déca odata cadavrele loru voru fi arse pre unu rogu de cedri si arome, si se va maturá la olalta o mana de cenusia, abie destula, spre a inple o urna aurita? Si ce erá se se aléga preste cativa ani alta si din paganismulu ast'a, pentru a carui aparare sa fostu datu acestu edictu, — decatu celu multu o litera mórta, si o gramada de cenusia chiaru asie de fora pretiu, cá si care erá acum pre vatra? Si insusi imperiulu, care-lu sustienura acesti augusti »neinvinsi« prin tirania si nedereptate, preste puçini seclii catu de bine avea se semine cu acestu edictu nimicitu, — candu monumentele marimei sale, jacundu in cenusia seau in ruina, voru fi anuciandu, cumca altu domnu adevratu nu este, decatu unulu, care e mai poternicu decatu Cesarii, Domnulu domniloru, si cumca in contr'a lui nece intieleptiunea nece poterea omeńsca nemicu nu póte face!

Póte cà atari cugete cuprinsera si preSebastíanu, candu melancolisandu, cautá la cenusi'a inganfatului si laudarosului edictu, care nu din ceva reutate l'au fostu ruptu ambii juni, ci pentru cà cuprindea in sine blastemuri in contr'a lui Domnedieu si in contr'a celoru mai sante adevururi ale lui. Ei sciau,

¹⁾ »Domnii nostri Dfocletianu si Macsimianu, neinvinsii, mai betranii augusti, parentii Imperatiloru si ai Cesariloru.

cumca de voru fi descoperiti, sortea loru va fi o tortura indiecita. Ci de si crestinii in acestu tempu-si vedeau martiriulu dinaintea ochiloru si se pregatiau spre dinsulu, totusi nu faceau multe socotele despre acel'a: mórtea pentru Christosu, fia aceea mai iute si mai usiora, ori mai pre incetu si mai dorerósa, acést'a le erá çint'a, spre care nesuiau; si asemenea luptatoriloru animosi, ce mergu in bataia, nu cugetau la aceea, unde i-va nemerí lancea seau sabi'a, óre o singura lovitura de morte i-va oborí, seau cá trunchiatí ori strapunsi voru trebuí óre intregi a se vercolí pre pamentu, morindu casniti intre cét'a celoru omoriti si nebagati in séma.

Sebastíanu reculegunduse indata earasi, nu-lu lasà anim'a se mustre pre eei ce inplinira fapt'a acést'a. Vedi bine intru acést'a erá si ceva de risu, si lui insusi i-veniá se rida de larm'a ce se va face demanetia. Elu priví lucrulu din ast'a parte, vediendu, cà Pancratiu se uita cam cu frica in faci'a lui, si cumca centurionulu seu e in cat'va turburatu. Asiedara dupa ce au risu din anima despre totu lucrulu, se pusera cu voia buna la mésa, nefiendu inca mediulu nóptei, candu se incepea ajunulu de pregatire la sant'a cuminecatura. Cvadratu facuse ast'a cina comuna, parte cá betranului Díogene se i-faca o binefacere mica, parte inse si pentru aceea, cá déca i-arú aflá acolo se nu fia asiebatutoriu la ochi; in urma, parte cá pre soçiulu seu mai teneru, cum si pre Díogene si fii lui se-i animeze, déca cumva fapt'a ast'a indresnétia i-arú poté spariá, ce nu se prea observá intr'insii. Conversatiunea se intorse indata la souvenirile din juni'a lui Díogene si din tempurile cele vechi si bune ale zelului, cum le numiá Pancratiu.

Sebastíanu petrecù pre amiculu seu acasa, si se duse la locuuti'a sa pre o cale laturala, vrendu se incungiure forulu. Deca cineva ar fi vediutu in ser'a acést'a pre Pancratiu singuru in dormitoriulu seu, candu se gatiá se se culce, ar fi observatu, cumca mai de multe ori-lu inflá risulu de órecare aventura desclinita, inse placuta.

CAPU XIV.

D e s c o p e r i e a.

Corvinu sculanduse pana in diua se duse dea dereptulu in foru, de si demaneti'a erá neplacuta. Pre padîtorii din a-fara i-gasî la loculu loru, si numai decatu se grabî la obieptulu principalu alu grigiei sale. — Indesiertu ne-amu ostenî incercandune se-i descriemu uimirea, mani'a, si furi'a lui, candu aflà scandur'a góla, numai cu cateva bucatiele de pergamentu prelanga cuie, si langa dins'a pre padîtoriuulu seu dacu intru o nepasare neghioba.

Elu l'ar fî apucatu de gutu, cá si unu tigru, deca n'ar ff observatu in ochii sclipitiosi ai barbarului o ochire de hi-ena, care i spunea, cà ast'a mai bine se nu o faca. — Dar erupse indata in pasionatele cuvente: „Misielule! unde e edictulu? Raspunde! Numai decatu!“

„Incetiu, incetiu, Domnule Kornweiner!“ respunse omulu dela medianopte cu o linisce necutrierata. „Aci e“ asie precum mi-lu concrediusi cá se-lu padiescu.“

„Unde, mei nebune? vino si te uita!“

Daculu pasî langa elu si privî acum antâi'a orala scandura; cautandu la dins'a cateva minute, dişe: „Bine, dá nu e scandur'a ast'a aceea, care ati acatiat'o ieri aici?“

„E, captiule; inse a fostu si ceva scrisu pre ea, si aceea a peritu. Chiaru de aceea aveai se grigiesci!“

„Fara uita-te, Capitane, cese atinge de scrisoria, la aceea nu me pricepu de locu, pentruca decandu-su n'am amblatu la scola. De altmintrea tota noptea a ploatu, si asie pote cà ploi'a va ff sters'o.“

„Si fiendu cà a fostu unu tempu furtunosu, vedi bine ventulu va fi suflatu pergamentulu, pre care erá scrisori'a!“ —

„Fora indoieála, domnule Kornweiner; ai dereptu.“

„Omule! aici nu e lucru de gluma, spune-mi indata, cà cine a fostu aicea asta nopte?“

cumca de voru fi descoperiti, sortea loru va fi o tortura indiecita. Ci de si crestinii in acestu tempu-si vedeau martiriulu dinaintea ochiloru si se pregatiau spre dinsulu, totusi nu faceau multe socotele despre acel'a: mórtea pentru Christosu, fia aceea mai iute si mai usiora, ori mai pre incetu si mai dorerósa, acést'a le erá çint'a, spre care nesuiau; si asemenea luptatoriloru animosi, ce mergu in bataia, nu cugetau la aceea, unde i-va nemerí lancea seau sabi'a, óre o singura lovitura de morte i-va oborí, seau cá trunchiati ori strapunsi voru trebuí óre intregi a se vercolí pre pamentu, morindu casniti intre cét'a celoru omoriti si nebagati in séma.

Sebastíanu reculegunduse indata earasi, nu-lu lasà ani-m'a se mustre pre eei ce inplinira fapt'a acést'a. Vedi bine intru acést'a erá si ceva de risu, si lui insusi i-veniá se rida de larm'a ce se va face demanetia. Elu priví lucrulu din ast'a parte, vediendu, cà Pancratiu se uita cam cu frica in faci'a lui, si cumca centurionulu seu e in cat'va turburatu. Asiedara dupa ce au risu din anima despre totu lucrulu, se pusera cu voia buna la mésa, nefiendu inca mediulu nóptei, candu se incepea ajunulu de pregatire la sant'a cuminecatura. Cvadratu facuse ast'a cina comuna, parte cá betranului Díogene se i-faca o binefacere mica, parte inse si pentru aceea, cá déca i-arú aflá acolo se nu fia asie batutoriu la ochi; in urma, parte cá pre soçiulu seu mai teneru, cum si pre Díogene si fii lui se-i animeze, déca cumva fapt'a ast'a indresné-tia i-arú poté spariá, ce nu se prea observá intr'insii. Conversatiunea se intorse indata la suvenirile din juni'a lui Díogene si din tempurile cele vechi si bune ale zelului, cum le numiá Pancratiu.

Sebastíanu petrecù pre amiculú seu acasa, si se duse la locuuti'a sa pre o cale laturala, vrendu se incungiure forulu. Deca cineva ar fi vediutu in ser'a acést'a pre Pancratiu singuru in dormitoriulu seu, candu se gatiá se se culce, ar fi observatu, cumca mai de multe ori-lu inflá risulu de órecare aventura desclinita, inse placuta.

CAPU XIV.

D e s c o p e r i e a .

Corvinu sculanduse pana in diua se duse dea dereptulu in foru, de si demaneti'a erá neplacuta. Pre padítorii din a-fara i-gasi la loculu loru, si numai decatu se grabí la obieptulu principalu alu grigiei sale. — Indesiertu ne-amu ostení incercandune se-i descriemu uimirea, mani'a, si furi'a lui, candu aflá scandur'a góla, numai cu cateva bucatiele de pergamentu prelanga cuie, si langa dins'a pre padítoriuulu seu dacu intru o nepasare neghioba.

Elu l'ar ff apucatu de gutu, cá si unu tigrú, deca n'ar ff observatu in ochii sclipitiosi ai barbarului o ochire de hi-ena, care i spunea, cà ast'a mai bine se nu o faca. — Dar erupse indata in pasionatele cuvente: „Misielule! unde e edictulu? Raspunde! Numai decatu!“

„Incetú, incetú, Domnule Kornweiner!“ respunse omulu dela medianopte cu o linisce necutrierata. „Aci e“ asie precum mi-lu concrediusi cá se-lu padiescu.“

„Unde, mei nebuñe? vino si te uita!“

Daculu pasi langa elu si priví acum antái'a ora la scandura; cautandu la dins'a cateva minute, díse: „Bine, dá nu e scandur'a ast'a aceea, care ati acatiat'o ieri aici?“

„E, captíule; inse a fostu si ceva scrisu pre ea, si aceea a peritu. Chiaru de aceea aveai se grigiesci!“

„Fara uita-te, Capitane, cese atinge de scrisoria, la aceea nu me pricepu de locu, pentruca decandu-su n'am amblatu la scola. De altmintrea tota noptea a ploatu, si asie pote cà ploí'a va ff sters'o.“

„Si fiendu cà a fostu unu tempu furtunosu, vedi bine ventulu va fi suflatu pergamentulu, pre care erá scrisori'a!“ —

„Fora indoiéla, domnule Kornweiner; ai dereptu.“

„Omule! aici nu e lucru de gluma, spune-mi indata, cà cine a fostu aicea asta nopte?“

„Dá au fostu doi?“

„Ce doi?“

„Doifarmecatori seaustrigoi seauinca si maireu cev'a.“

„Nu-mi vorbí nebunie!“ — Ochii barbarului eara schintieau. — „Audi Arminie, spune-mi: cà ce omeni au fostu, si ce au facutu?“

„Unulu dintre ei a fostu unu flacau teneru, numai unu baiatu, subtirelu si uscatiosu; elu se duse pre dupa columna, si acest'aa trebuitu se fia luatua aceea, ce voi aflati cà lipsesce, pana candu io erám cuprinsu cu celu alaltu.“

„Si ce se intemplà cu elu? cum erá?“

Daculu cascandusi gur'a si involbandusi ochii privi nemisicatu cateva minute la Corvinu, apoi díse cu o solenitate necioplita: „Cum erá? Déca n'a fostu insusi celu necuratu, dar nu multu s'a deosebitu de dinsulu. Asie potere n'am semtítu neceodata.“

„Dar cum si-a aratatu tfe poterea?“

„Mai antáiu veni la mine si-mi fleuri de totu amicalu, intrebandume, cà nu cumva mi-e frigu tare, si altele. In urma mi-am adusu aminte, cà eu trebue se culcu de pamentu pre oricine s'ar apropiá de mine.“

„Si apoi,“ lu-intrerupse „Corvinu, pentru ce n'ai facutu asie?“

„Pentru cà nu s'a lasatu. Eui-am dísu, cá se se care de aici, seau de nu lu-strapungu; si tragundume inderetu mi-am íntinsu lancea inainte; inse elu cu totulu liniscitu, nice nu sciu cum, mi-o smanci din mana, o rupse de genuchi, cá si cum ar fi fostu sabi'a de lemnu a unui comedíantu, si virfulu celu de fieru-lu inieptà tiépenu in pamentu sverlindu-lu de 50 de coti departe, colo, unde-lu vedi.“

„Dar de ce nu te-ai rapeditu la elu cu sabi'a si se-lu fii dumicatu numai decatu? Inse unde-ti e sabi'a? càci nu e in téca.“

Daculu aratandu cu o ringireneghioba pre coperisiulu

basericeii vecinè dîse: „Dar nu o vedi colo pre tiegle stralucindu in lumin'a demanetiei?“

Corvinu se uità intr'acolo, si firesce cà vediù ceva asemenea; ci abie se potea increde ochiloru sei. „Dar cum a ajunsu aceea acolo, mei meteleule?“ intrebà dinsulu.

Osténulu-si netedî barb'a intr'unu modu fôrte suspiciosu, asie catu Corvinu cugetà a fî mai bine se-lu intrebe de nou mai cu bun'a, si capetà urmatoriulu respunsu:

„Elu, seau orice a fostu, mi-smulse sabi'a din mana fora greutate, cum se vede prin órecari boscóne, si o aruncà acolo, unde o vedi, cu atata usioratate, cá cum asi aruncá io unu discu in departare de o ducina de coti.“

„Si apoi?“

„Si apoi elu si baiatulu, care esî de dupa columna, se pierdura in intunerecu.“

„Minunata istoria!“ murmura in sine Corvinu. „Si aceste-su documente vederate despre cele ce spune strengariulu! Ast'a n'ar fi fostu fiacine in stare se o faca. Dar, omule, de ce n'ai facutu larma si n'ai strigatu pre cei alalti padîtori cá se-i urmariti?“

„Antâiu, Domnule Kornweiner, pentrucà noi in tier'a nóstra ce e dereptu ne luptamu cu orice omu pamenténu, inse cu dracii nu ne prindemu. Si adou'a, de ce folosu ar fî si fostu acést'a? Pentru cà scandur'a, care aveam se o padîescu, vedeam bine cumca spendiura acî in pace!“

„Barbaru hebeucu! bonbanî Corvinu, dar nu asie de tare catu se-lu póta audî celu alaltu; si apoi adause: „Ceea ce vei capatá pentru acést'a, nu-ti va fî móle la cóste; tu scii, cà ast'a e o crima de capetenia.“

„Ce?“

„Ce? aceea, cà tu ai suferitu pre cineva a se apropiá de tine si a te agraf, fora cá se scia parol'a.“

„Incetú, Capitane! Cine dîce, cà n'a sciutu-o? cu aceea nu o-am dîsu.“

„Dar rostitú-o-a? Atunci n'a fostu crestinu.“

„Cu buna séma; a venitu la mine, si a disu cu viersu inaltu: „Nomen Imperatorum“ (numele imperatiloru).

„Ce?“ regní Corvinu.

„Nomen Imperatorum.“

„Nomen Imperatorum a fostu parol'a!“ strigà furiosu romanulu.

„Nomen ori Numen credu cà e totu un'a. O litera numai nu va face deosebire. Tu me numesci Arminiu si eu me numescu Hermanu, si amendóue totu un'a insemneza. Ce sciu io de rafinariele limbei vóstre?“

Corvinu erá maniosu pre sine insusi, fiendu cà vedea, cumca ar ff fostu cu multu mai cu scopu a pune pre unu pretorianu cercuspectu si intieptu in loculu acestui strainu sineticu si selbatecu. „Pentru acést'a“ dîse elu in celu mai reu umoru, „vei ff trasu la dare de séma inaintea imperatului; si scii, cà elu n'are datina de a lasá se-i tréca asie usioru vatamarile.“

„Vedi, domnule Krummbeiner,“ respunse osténulucu o cautatura pre catu de neghióba pre atatu de astuta; „ce se atinge de acést'a, intr'o forma ne intereséza preamendoi.“ (Corvinu ingalbiní, pentru cà semtiá, cumca Daculu avea dereptu) „Trebuie se affi unu midilocu, cá se me mantuiesci, déca voesci se scapi si insuti. Pre tine te-a facutu imperatulu respun-dietoriu pentru acestu — cum numesci numai scandur'a?“

„Ai dereptu, amice; asie dara voi spune, cumca ai fostu atacatu de o céta poternica si omoritu in statiunea ta. Pentru aceea remani cateva díle la cortelulu teu, — bere vei avé dindestulu, — pana se va dá lucrulu uitarei.“

Osténulu departanduse se ascunse. Preste cateva díle Tibrulu aruncà pre uscatu trupulu unui dacu, s ecredea, cumca elu a fostu ucisu in cutare hartiu intre nesce osteni beati, mai departe nime nu-si batea capulu despre dinsulu. Intru adevéru asie s'a templatú; inse Corvinu ne-ar ff sciutu spune mai cu deamenuntulu despre decursu lucrului.

Inainte de ce ar fi parasitu nenorocitul locu din foru, se uità la tôte cu luare aminte, dóra ar aflá ceva, care se-lu póta duce pre urm'a vinovatului. Aprópe de columna aflà unu cutítu, de care indata-si aduse aminte a-lu fi vediutu in scóla la unu conscolariu alu seu. Lu-ascunse la sine intru speme, cà mai tardíu i-va poté fi de buna trebuintia, si se grabì, cá se demande a face o paria nóua din edictu.

CAPU XV.

D e s l u c i r i .

Dupa ce s'a facutu diua cum se cade, curiosii curgeau din tôte partile catra foru, cà se citésca infricosiatulu edictu, despre care se vorbiá de atata tempu. Aflandu inse numai scandur'a góla, se escà o turburare generale. Unii se mirau de curagiulu crestiniloru, pre cari altcum i-tieneau de fricosi; altii venira in furia pentru cutezarea unei atari fapte; altii rideau de deregutorii insarcinati cu procliamatiunea edictului; car altii se necasiau, cà póte pentru acést'a se va amaná asceptat'a persecutiune de crestini.

Inca de demanétia vorbiau deja despre lucrulu acest'a si in locurile, unde se aduná lumea cea alésa. In termele cele mari ale lui Antoninu o multíme de cercetatori regulati conversau fórté voiosi despre aceea. Acolo erau juristulu Scauru, Proculu, Fulviu, filosofulu Calpurniu, care se vedea affórtécuprinsu cunesce carti plinede pulvere, si alti catíva.

„Ast'a e o templare minunata cu edictulu,“ díse unulu

„Dî mai bine, o tradare de Maiestatea domnedieesciloru imperati“ respunse Fulviu.

„Cum a fostu?“ intrebà alu treilea.

„Dar nu audîsi?“ díse Proculu. „Daculu, ce tienea padiala Puteale, se aflà mortu cu dóue diecisi siepte de inpunse-

ture de pumnariu, dintre cari nóuespradiece au fostu de mórte.“

„Nu e dreptu, acest'a e unu reportu de totu falsu,“ lu-
intreupse Scauru; „ast'a nu s'a intemlatu de locu cu pote-
rea, ci curatu numai prin farmecatura. Dóue femeie venira
spre osténu; elu aruncà lancea dupa un'a, ci aceea trecù
prin trupulu femeiei si se inplantà de ceea parte in pamentu,
fora cá se fia vatematu muierea. Dupa aceea dede cu sabi'a
in cea alalta; dar cá cum ar fi datu in marmure. Mai pre ur-
ma femeia aruncandui nesce pulvere in faci'a, paditoriulu
sborà in aeru si adi demanetia fù aflatu neatinsu si dormin-
du pre coperisiulu basericei Emiliane. Unu amicu alu mieu,
trecundu pre acolo astadi tare de demanétia, vediù inca
acolo scar'a, pre care-lu coborira.“

„Minunatu!“ strigara mai multi. „Ce omeni descliniti
potu fi totusi crestinii acestia?“

„Eu nu credu nece unu cuventu din acele,“ insemnà
Proculu. „Atata potere n'are magi'a. Si oricum, io nu potu
cuprinde cu mentea mea pentru ce se aiba acesti ómeni ti-
calosi mai multa potere magica, decatu altii mai buni decatu ei
Vino, Calpurnie,“ continuà dinsulu, „pune de o parte cartea
cea vechia si ne deslucesca lucrulu. Io intr'o di la unu prandiu
mai multu invetiai dela tine despre crestinii acestia, decatu
mai nainte in tóta vieti'a mea. Ce memoria escelenta trebue
se aibi, de poti tiené in minte asie de acuratu genealogi'a si
istori'a acestui poporu barbaru! E cu potintia seau ba, ceea
ce ne spuse mai ante Scauru?“

La acést'a Calpurniu tienù cu solenitate mare urmató-
ri'a vorbire: „Nu e neci unu temeiu de a tiené asie ceva cu
nepotintia; pentru cà poterea magiei n'are margini. Spre a
poté pregatí o pulbere, care efectuesce cá omulu se sbóre in
aeru, se cere a aflá numai nesce buruene, in cari aerulu pre-
cumpanesce preste cele alalte trei elemente. Atari buruene
sunt spre esemplu, dupa Pitagor'a, legumele pastaióse. Déca
aceste se culegu panacandu sórele sta in zodíaculu cumpe-

nei, a carui natura e, de a sustiené chiaru si obiepte grele leganate in aeru, si anume in momentul intalnirei lui cu Mercuriu, care precum sciti e o fientia cu aripe, — si déca preste plantele acestea unu magu ghibaciu rostesc nește cu-vente misterioșe, si apoi le piséza intr'o piua, facuta dintr' unu aerolitu, va se dîca dintru o pétra, care sborase in aeru, si de acolo ear cadîù, cu acéș'a pulvere bine intrebuintiata ai poté pune pre cineva in stare seau a-lu nevoi, cá se sbóre in aeru. Căce si aceea e cunoscutu, cumca in Tesali'a strigele se potu mutá prin nuori dupa placu dintr' unu locu intr'altu-lu; si acéș'a trebue negresîtu se se temple cu ajutoriulu unui atare midilocu de farmecatura. Ce se atinge mai departe de crestini, ti-vei aduce aminte, eminente Procule, cumca in reportulu, care spre onorea mea binevoisi a-lu amintí, — ce de-mi aducu bine aminte lu-feci la més'a lui Fabiu, care acum e primitu la domnediei, — cumca io inca atunci, dîcu, v'am inpartasîtu, cà sect'a acéș'a e de origine din Calde'a, asiedar dintr'o tíera, care pentru artile sale cele secrete a fostu totudeun'a cunoscuta. Dealtmintrea noi aflamu intre altele despre poterea farmecatória a crestiniloru in istoria unu documentu fórte insemnatu. Si anume se scie, cà aici in Rom'a cutare Simonu, care cate odata se numiá Simonu Petru cate odata si Simonu Magulu, a sboratu dinaintea tuturoru susu in aeru; ci picandui din branu midiloculu farmecatoriu, cadîù diosu si-si rupse amendóue petiórele; din aceea cauza cautara mai tardîu si pre cruce se-lu pironésca cu capulu in diosu.“

„Asiedara crestinii toti-su farmecatori?“ intrebà Scauru.

„Netrecutu, acéș'a e o parte a relegiunei loru celei superstitioșe. Ei credu, cumca preotii loru au o potere de totu extraordinaria asupr'a naturei; cà dînsii spre esemplu scaldandu pre ómeni in apa, sufletele acestor'a capeta prin aceea nesce daruri minunate, prin cari de si sunt sclavi, se inaltia

totusi preste domnii loru, ba inca preste insisi domnediescii imperati.“

„Lucru infricosiatu!“ strigara cu totii.

„Mai incolo scimu cu totii,“ continuà Calpurniu, „cà ce foradelege infioratória au facutu unii dintre ei in nôptea trecutà, rumpendu diosu prea inaltulu edictu alu domnediesciloru imperati. Ci chiaru se mérga in nerusînarea loru si mai departe, de ce se ne ferésca dieii, si chiaru se revólte in contr'a vietiei celei santite a imperatiloru, ei totusi credu, cumca n' au alta, decatu se se duca la careva dintre preotii acestia, se-si marturisésca crim'a si se céra iertare, ce decumva li-o da, atunci se tienu cà-su deplinu inocenti.“

„Infioratoriu!“ resunà corulu soçietatei.

„O atare invetiatura,“ dîse Scauru, nu se póte inpacá cu securitatea statului. Celu ce crede, cà unu altu omu i-póte iertá tóta foradelegea, acel'a e gat'a a inplini ori si ce crima.“

„Si fora indoiéla,“ insemnà Fulviu, „acést'a e si caus'a edictului celui nou si aprigu. Dupa acele ce ne spuse Calpurniu despre acesti ómeni desperati, nu póte fi nici o lege in contr'a loru destulu de aspra.“

Fulviu petrecea cu ochi ageri pre Sebastianu, carele sub tempulu conversarei intrase in laintru. Acum intorcunduse catra elu dîse: „Asie e, Sebastiane, cà tu inca cugeti astfelu?“

„Eu cugetu,“ respunse acest'a cu linisce „cà déca crestinii-su farmecatori asie de infami, precum intaresce Calpurniu, atunci merita se se stérge de pre faci'a pamentului. Dar inca si atunci mi-ar placé a pune o conditiune.“

„Óre care?“ intrebà Fulviu cu despretiu.

„Cá la sterpirea loru se nu póta luá nime parte, care nu e mai nepatatu decatu ei. Asi dorí, cá nimenui se nu i-fia iertatu a-si redicá man'a asupr'a loru, care n'ar poté adeverí, cà neceodata n'a fostu precurvariu, apesatoriu de altii, in-sielatoriu, betívu, barbatu tata seau fetioru reu, desfrenatu,

seau furu ¹⁾. Cu asie crime pre bietii crestini nime nu i-in-culpa.“

La list'a acestoru pecate Fulviu se neliniscì, si inca mai tare-lu atîtià cautatur'a lui Sebastîanu cea maniósá dar serina. — La cuventulu acest'a „furu“ sarì in susu. Dóra a vediutu osténulu, cà elu a luatú din cas'a lui Fabiu maram'a cea pretiósá? Fia ori cum, destulu cà antipaf'a, care o sem-tise in privinti'a lui Sebastîanu indata la convenirea loru cea de antâiu, la a dóu'a se facù in ura, si in anim'a lui cuventulu „ura“ erá scrisu cu sange. Ur'a acést'a se mai marì acum.

Sebastîanu estí afara, si cugetele lui cu incetulu erupsera in adeseori repetítele cuvente de ruga: „Pana candu, Dómne! pana candu? — Cum vomu poté sperá întórcerea atatoru ómeni seau chiaru a întregului acestu imperiu mare la adevèru, pana candu inca cauta se vedemu, cà chiaru si ómenii de omenía si invetiati credu de locu tóta clevetirea, ce se scornesce incontr'a nóstra, si asie straplanta din fii in fii tóte aceste fabule si iscoditure, si déca prelanga aceea nece nu voescu a-ne esaminá invetiaturele nóstre, pentru cà si-au pusu odata in capu, cumca acele aru ff false si de despretiuitu?“

Elu vorbiá tare, cugetandu cà e singuru; inse unu viersu blandu i-respunse: „Bunule teneru! oricine se fii, eare vorbesci asie,— si io credu, cà-ti cunoscu viersulu,— cugeta bine, cà fiiulu lui Domnedieu a luminatu ochii cei intunecati ai trupului punendu predinsii tina, care in man'a unui omu si ochii vediutori i-ar ff orbitu. Déca voimu a ff midilócele, prin cari luminéza dinsulu ochii cei sufletesci ai ómeniloru, atunci trebue se fimu cá pulbèrea de sub petiórele lui. Se rabdamu inca puçinu tempu cu pacientia, se-ne calce in pe-

¹⁾ Cu asemenea cuvente a vorbitu Luciu catra judecatoriulu Urbicu, care condamnase pre martirulu Ptolemeu. (Just. M. apol. II. c. 2. Euseb. ist. b. 4. 17. Ruinart I. p.

tióre, dóra se va escá din cenusi'a nostra schinteu'a, care va se aprinda foculu.“

„Multiumimu, multiumimu, Cecilia!“ dîse Sebastfanu, „pentru binevoitóri'a si derépt'a ta certare! Unde fugi asie voiósa in diu'a acést'a d' antâiu a pericolului?“

„Nu scii cà m' au denumitu de conducutória in çimterimulu lui Calistu? Me ducu se-mi cuprindu loculu. Baremu de asi ff io flórea cea d' antâiu a primaveri viitórie!“

Si ea horindu voiósa pornì se mérga mai incolo; dar Sebastíanu o rogà, cà se ascepte puçintelu.

CAPU XVI.

Lupulu in turma.

Tenerii nostri dupa aventur'a de nópte nu multu pótura pausá. Cu multu mai nainte de resaritulú sórelui aveau se se adune crestinii in deosebitele titluri, cà inainte de a se face diua alba se se póta earasi inprasciá. Acést'a erá se le fia cea din urma adunare in titluri, dupa care apoi casele de rogatiuni aveau se se inchida, si din diu'a acést'a sierbitiulu domnedieescu numai in basericele Catakumbeloru subpamentene se se tiena. Inse nu puteau sperá, cà voru ff in stare se se póta duce baremu in domineci cu totii din cetate afara in departare de vreo cateva miluri¹⁾. Pentru aceea dara se concese credintiosiloru in atari tempuri turburate a duce sant'a cuminecatura cu sine acasa, si demanéti'a „inainte de orice alta mancare,“ precum dîce Tertulianu, (l. 2. c. 5. ad uxor.) insisi a se cuminecá.

Crestinii nu se semtiau cá oiile, pre cari le-mana la

¹⁾ Unu çimterimu se chiamá ad Sextum Philippi; se crede a ff fostu sîese miluri departe de Rom'a; multe erau intr'o departare de trei miluri de centrulu cetatei.

macelaría, seau cá criminalii, pre cari i-ducu la locul de perdiare, ci cá ostenii, cari se gata de bataia. Arm'a, viptulu, poterea si barbatí'a loru — tóte aste se cuprindeau in acestu sacramentu; chiaru si cei nece reci nece caldi, si cei fricosi, prin pana vietiei se impleau de unu zelu nousi de curagiu. In biserice, precum se potu vedé si acum in çimterime, erau scaune pentru preotii marturisoru, inaintea caror'a ingenuchiau peccatosii, si-marturisiau peccatele, si capatau deslegare. In tempuri cá acestea canonulu se mai usiorá, si tempulu caintiei publice se mai scurtá. Zelosii preoti tóta nóptea fure cu. prinsi cu pregatirea credintiosiloru la sant'a cuminecatura care pentru multi erá se fia cea din urma cuminecatura publica pre acést'a lume.

E de prisosu a aduce aminte cititoriloru, cà oficiulu domnedieescu, cum se tienea atunci, in tóte partile lui esentiali si in multe parti singuratice erá acel'asi, precum lu-vedemu in tóte dílele la altariile nóstre. Liturgi'a nu numai erá privita cá jerf'a trupului si sangelui Domnului nostru Isusu Christosu, cá acum, ea nu numai stá din aducere prefacere si cuminecare, precum si astadi, ci multe rogatiuni de atunci sunt inca si acum totu acele, asie catu crestinulu dereptu-credintiosu, care le aude rostinduse, si inca mai tare preotulu, care le rostesce, — mai alesu in limb'a, in care se rostíau acele si in biserica romana a catacumbelor, — se sènte intru o unire via si intima cu martirii, cari serbau aceste misterie maretie, si cu martirii, cari erau de façia la dinsele.

Candu in diu'a, de care vorbimu, la liturgia veni tempulu, in care-si dá sarutarea pazei, — o inbraçiosiare in semnu de iubire, — se audiau multi suspinandu si plangundu càci ast'a erá pentru multi unu remasu bunu. Multi teneri inbraçiosiaru grumadii parintiloru sei, nesciendu cà óre nu cumva diu'a acést'a va se i-desparta unulu de altulu, pana se voru íntalní earasi in ceriu cu ramuri de finicu a mana. Si cum voru fí strinsu mamele pre ficele sale la peptu in foculu in-

noitei iubiri, ce o sterníá temerea unei despartîri indelungate! Dupa aceste a urmatu cuminecarea, tienenduse mai serbatoresce, mai cu pietate si mai cu linisce, cá ori si candu. „Trupulu Domnului nostru Isusu Christosu,“ dícea preotulu fiacarui, tindindui santulu nutrementu, si celu ce se cuminecá respundea cu credintia deplina si cu iubire: „Aminu.“ Dupa aceea sî-intindea pre mana unu orariu, o pandiatura alba de inu, si intru ac'st'a i-se punea o particica din sant'a mancare. Pandiatur'a acést'a inpaturata cu socotéla si cu reverintia o ascundea in sinu, si verasemenea se inveliá adese ori intru o alta naframa si mai pretiósá, seau se punea in unu scrinisoru de aur. ¹⁾ Acum i-parù reu mai antâiu bieteí Sire dupa maram'a sa cea pretiósá chindisita, care cu buna séma demultu arff daruit'o seraciloru, decumva nu o pastrá cu grigia pentru o atare ocasiune si pentru o atare intrebuintiare; pentru cá altcum nece despuitorí'a sa nu o potea misícá cá se primésca vreunu daru mai pretiosu, decatu iertandu-i a-lu intrebuintiá dupa placu, va se díca a-lu folosí spre elemosina.

Deosebitele adunari ale crestiniloru inainte de a se descoperí nimicirea edictului se inprasciara — inse cu acelu propusu, cá cea mai mare parte eara se se intalnésca in çimterime. Convenirile cele dese ale lui Torcvatu cu cei doi ali-anti pagani ai sei in caldele lui Caracal'a, precum amintiramu, n'au trecutu luarea aminte alui Capsariu si a muierei sale. Victori'a audíse, cum s'au intielesu toti trei, cá in diu'a dupa publicarea edictului se nevalésca in çimterimulu lui Calistu. Crestinii credeau dar, cumca in diu'a de antâia voru poté ff securi acolo, si de aceea se otarí, cá in acést'a dí óresícum se santiésca din nou basericele catacumbeloru

¹⁾ In 1571 cercandu prin çimterimulu Vaticanului au aflatu in momente dóue vascióre de aur in patru cornuri, pre coperisiu cu o veriga. Bottari (Roma subterr. t. I. fig. 11.) e de parere, óa in aceste vase portau sant'a Cuminecatura de a grumadi; si acést'a adeverece Pellicia cu multe argumente. (Christ. Ecc. Politia. ed. Colon. 1838 t. 2. pag. 19.)

prin unu sierbitiu domnediescu solemnu. Acele mai de multi ani nu se intrebuintiasera, car acum inmormentatorii le curatîsera de nou, punendule in ordu bunu; in unele locuri icónele se renoira, si se adusera tóte cele de lipsa spre sierbitiulu domnediescu.

Corvinu inse dupa antâi'a spaima venindusi in ori, si demandandu, cá, catu se póte mai curendu, se se lipésca o copia nóua dar nu asie de mare din edictu, se convinse mai deplinu, cumca póte se esperieze mani'a imperatescului seu domnu intr'unu modu fórté semtítu. Daculu a avutu dereptu; Corvinu erá respundietoriu pentru perirea edictului. Asie-dara i-erá de lipsa se faca ceva inca in diu'a aceea, cá se-si póta spelá rusînea, pana a nu vení earasi inaintea ochiloru imperatului; pentru aceea detiermuri, cá iruptiunea in çimterimu, propusa pre diu'a urmatória, se o puna la cale numai decatu.

Demanétia tare se duse la scalde, unde Fulviu cu Torcvatu, pre care nu-lu lasá de locu din ochi, lu-acceptau spre a se svatuí. Aceste trei póme bune fecera urmatoriulu planu: Corvinu condusu de apostatulu reluptatoriu, in fruntea unui despartimentu de osteni alesi, cari i-stáu spre despusetiune, se irumpa in çimterimulu lui Calistu, si se alunge seau se aduca afara de acolo pre preotí si pre crestinií fruntasi; Fulviu cu unu altu despartimentu se remana afara, cá se-i prinda si se impedece tóta scaparea. Fulviu avea de cugetu, se puna man'a desclinitu numai pre persónele cele mai insemnate, si anume pre pap'a si pre preotii cei mai inalti, pre cari i-cunoscea dela chirotonia. Acest'a erá planulu lui. „Alunge-i nebunii aceia afara,” dîcea intru sine, „precum alunga furetii pre iepurii de casa din gaurele loru; io cá venatoriu i-voiu asceptá la usia.”

Victori'a audí destulu din discursulu acest'a, pentru cá se-si faca multu de lucru cu curatítulu si cu stersulu pulverei in odaí'a invecinata, unde erá, fora de a se paré, cà asculta la ceva. Tóte le spusu lui Cucumione, care dupa mai

multa cugetare si scarpinare in capu aflà unu midilocu bunu, prin care celea audite se le inainteze mai departe.

Sebastíanu demanétia a fostu de façia la sierbitiulu domnediescu, inse pentru oficiele sale in palatiu n'a potutu se merge in çimterimu. Dupa datin'a comuna se duse si elu la terme, cá prin o scalda se se recreeze, si totu odata se se apere de prepusulu, ce s'ar ff potutu nasce din absentia lui de adi demanétia. Pana ce s'a scaldatu, betranulu Capsariu, precum se numi pre sine in anteceptulu seu epitafiu, scrise pre o fóa de pergamentu totu ce audise dela muierea sa despre planulu de a nevalin çimterimu si de a prinde pre pap'a. Acestu pergamentu lu-acatià cu unu acu de tunic'a lui Sebastíanu, care i-a fostu datu-o se grigésca de ea, pentru cà in presentia altor'a n'a cutezatu se vorbésca cu dinsulu.

Sebastíanu dupa scalda s'a dusu in sala, unde se vorbià despre templarile de demanétia, si unde Fulviu asceptá, pana candu va aduce Corvinu inscientiarea, cà tóte-su pregitate. Departanduse de acolo megnitu, semti mergundu ceva inpunsetura in pieptu, si cercandu-si vestmentele, aflà foi'a. Erá scrisa cu latinia cam asie de eleganta, cá epitafiulu lui Cucumione; inse elu a preceptu dintr'ins'a destulu cà e de lipsa, in locu de a merge pre muntele Palatinu, se-si inde-repte pasii catra strat'a Apia si se inscientieza pre crestini adunati in çimterimu despre insemnat'a scire. Dar aflandu in biet'a fetitia órba o curiera mai iute si mai sigura, care nu potea ff asie batutória la ochi cá elu insusi, o oprì sii-dede fói'a, dupa ce adause si elu cateva cuvente cu pen'a si negrel'a, ce le portá cu sine, demandandui, cá se o duca catu mai rapede. Ci abie paradis dinsulu scaldele, candu Fulviu capatà scirea, cà Corvinu se si duce cu cet'a sa preste campuri, cá se incungiure totu prepusulu. Fulviu dara numai decatu se sul calare, si grabì pre drumulu tierei, pana candu Sebastíanu pre o cale laturala dá curierei órbe insarcinabile sale.

Candu amu petrecutu pre Dfogene cu soçietatea sa in

catacumbe, nu ne-amu dusu chiaru pana la baseric'a subpamenténa, fiendu cà Severu nu voi cá Torcvatu se o védia. In basericà acést'a erá acum comunitatea crestina adunata cu pastoriulu seu celu mai mare. Erá totu dupa acelu planu facuta, cá si alte sapatute de acestea, — pentru cà edificie abie se potu numí.

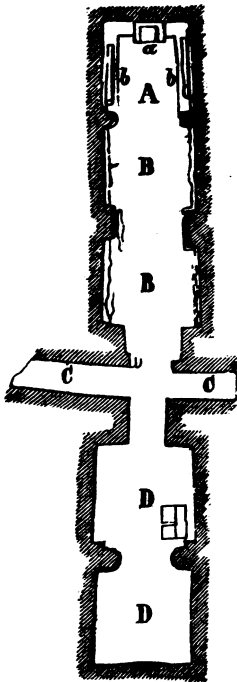
Intipuéscá-si cititoriulu dóue cubicule seuu odaie, cá cele descrise mai susu, asiediate de amendóue laturele unui foisioru seuu ambitu, asie catu usiele seuu mai bine intratele loru cele largi sunt chiaru fačia in fačia. In capetulu unei din aceste odaie se afla unu arcusoliu seuu mormentu de altariu; e verasemenea, cà in despartítur'a acést'a se adunau barbatii sub preveghiarea Ostíariloru seuu portariloru, ¹⁾ in cea alalta femeiele sub veghiarea dfaconeselorú. Despartírea acést'a a sesuriloru la sierbitiulu domnedieescu se observá fórte strinsu in baseric'a cea vechia.

Aste baserice subpamentene adese ori nu erau lipsite neci de infrumsetiari architectonice: parietii, mai vertosu in apropiarea altariului, erau colorati seuu sugraviti, si semicolunne cu base si capitale, cari nu fora maiestria erau scobite in pietr'a arinósa, marginiau deosebitele despartítute seuu infrumsetiau intratele. In cea mai insemnata baserica, ce s'a descoperitu pana acum in çimterimulu lui Calistu, se afla si o camera fora altariu, care sta in legatura cu baseric'a prin o apertura in form'a unui tornariu. Gaur'a acést'a e facuta intr'unu pariete, care aici are o grosime de dóuespradiece urme, si duce in camer'a amintita, care jace mai afundu decatu baseric'a, cam cinci ori siese urme inalta dela pamentu in dereptiune tiapisie, asie catu cei adunati in camera poteau audí tóte, ce se vorbiau in baserica, dar nu poteau vedé nemica, cese templá acolo. Pre dereptu se crede, cà camer'a acést'aa fostu loculu acél'a, unde se aduná clas'a penitentiloru

¹⁾ In baseric'a latina „ostiarii”- su unu gradn mai de diosu din chirotonia.

publici, cari se numiau audientes seu auditori, si a catecumeniloru inca nebotezati.

Baseric'a, in care erau adunati crestinii candu le tramise Sebastianu scirea, era asemenea celei, ce s'a descoperitu in cimterimulu santei Agnete. Fiacare din ambele despartimente

Planulu unei biserice subterane in cimterimulu S. Agnete.

- A. Corulu cu tronulu Episcopescu. (a) si cu scaunele pretiloru (bb).
 B. Despartimentulu pentru barbati, deosebitu de coru prin doi stelpi, cari tienu o boltitura.
 C. Coridorulu catacumbeloru, pre unde intra in biserica.
 D. Despartimentu pentru femei, unde in der pt'a e unu mormentu.
 Ambe despartimente se despartu in doue mai micé prin colonne, ce se estindu din pariete.

era duplu, adeca fiacare sta din doue camere, cari in despartimentulu femeieloru erau marginite prin semicolumne, si in despartimentulu barbatiloru prin nescé stelpi scurti. Unulu din stelpii acestia avea unu colonu pentru o icóna seu lampa. Dar insusirea cea mai insemnata a acestei biserice este o prelungire a ei, ce forma corulu seu presbiteriulu. Acest'a e pre diumetate atatu de mare cá oricare din cele doue despartimente, de cari se desparte prin doi stelpi statutori la pariete. Corulu, cá si in unele biserice mai noue, nu e asie de inaltu cá cele alalte despartimente; cáci precandu fiacare parte a acestor'a are in pariete mai antaiu unu mormentu in form'a unui arcu si apoi inca patru seu cinci sîre de mormente de asupr'a, corulu nu cu multu e mai inaltu decatuarcosoliele seu mormentele arcuate de altariu. In capetulu corului in midilocu la pariete este unu scaunu cu spate si cu laturi de radimatu scobitu in stanca, si incepundu dela acest'u se intinde de amendoue laturile o lattia de pé-

tra, care cuprinde capetulu si amendóue laturile corului. Fiendu suprafația arcosoliului dinderetulu scaunului mai inalta decatu dosulu scaunului, si fiendu acest'a nemiscatu: santele misterie nu pôte se se fia serbatu pre acestu mormentu. A trebuitu dara se fia fostu unu altariu portativu asiediatu la midfloculu corului dinaintea tronului; si acest'a a fostu, dupa traditiune, altariulu de lemn alu santului Petru.

Aici avemu dara chiaru aceea impartire, care o aflamu in bisericele redicate in tempulu dupa persecutiune, si care in Rom'a si adi se gasesce in tóte bisericele, cele vechi. Tronulu episcopescu e in midfloculu Apsidei, presbiteriulu seau scaunele pentru preoti de ambe partile si altariulu intre tron si intre poporu. Asie crestinii cei de demultu antecupura in bisericele loru subpamentene formele arhitecturii bisericesci, seau mai bine pusera fundamentulu, pre care-su intemeiate principiile aceleia.

Intru o asemenea baserica trebue se cugetamu cà erau adunati crestinii, candu venì Corvinu cu band'a sa la usi'a çimterimului. Calea acést'a erá cea cunoscuta lui Torcvatu, si ducea dela o casa de diumetate ruinata pre nesce trepte in diosu si erá acoperita de tufe. Aflandule tóte nepadite, sífecera numai decatu pregatirile sale. Fulviu remase cu diece seau doispradiece osteni inderetu, spre a padì intrat'a si a prin depreoricine s'ar incercá a esì seau a intrá; Corvinu se apucà se se scobóra cu Torcvatu si cu alti optu.

„Mie nu-mi place lucrulu acest'a subpamenteanu“ dîse unu osténu caruntu la barba. „Io-su osténu ear nu prindietoriu de chitiorani. Scóteti-mi omulu mieu la vedere, apoi aici afara me voiu luptá cu elu; inse se me lasu se me nédu-siéscá seau se me invenine, cá pre o rima intru o grópa, nu am voia.“

Vorbirea acést'a placù osteniloru. „Aici de desuptu,“ dîse unulu, „pôte cu sutele se afla crestinii acesti vicleni, si noi abie suntemu mai multi de o diumetate de ducina.“

„Acest'a nu e lucrulu, pentru care capetamu léf'a nóstra“ adause altulu.

„Io me temu de boscónele nu de eroitatea loru,“ continuà alu treilea.

Fulviu trebui se-si folosésca tóta elocventia, cá se-i induplece. I-incredintià, cumca nu e nemicu de temutu, cà fricosii de crestini voru fugí cá iepurii dinaintea loru, si ei voru aflá in baserica mai multu auru si argintu, decatu au capetatu cá léfa preste totu anulu. Astfeliu inbarbatati se coborira pre trepte pipaindu. In ambitulu lungu si intunecosu, ce erá inaintea loru, vedeau ici cóle lampe.

„Pst!“ díse unulu „audíti! viersuri!“

Ei audiau tonuri, cari din departare mare resunau linu catra dinsi; erá canteculu unui viersu vioiu tenerescu, care nu tremurá de frica, si asie de chiaru, catu tóte cuventele le poteau precepe. Cantarea erá acést'a; „Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo? Dominus protector vitae meae; a quo trepidabo?“

Dupa aceea se audí unu coru tare, alu carui cantecu suná cá urletulu de ape multe:

„Dum apropiant super me nocentes, ut edant carnes meas; qui tribulant me, inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.“

Rusínea si totu deodata mani'a i-cuprinse pre nevalitori, candu audíra aceste cuvinte line, pline de incredere, si óresicum provocatórie. Dupa aceea sunà earasi viersulu celu singuraticu, dar mai debilu:

„Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum“ ¹⁾.

1) „Domnulu este? luminarea mea si mantuirea mea; de cine me voiu teme? Domnulu e scutitorulu vietiei mele; de cine me voiu infricosiá? — Candu se voru apropiá asupr'a mea cei ce-mi facu reu, cá se mance carnurile mele,cei ce me necasiescu, si inimicii miei, aceea s'au debilitatu si au cadutu. — De aru stá in contr'a mea tabere, nu se va infricá anim'a mea.“ Versurile prime din Ps. 26.

„Mie mi se pare, că cunosc viersulu acest'a,“ murmură Corvinu. „Asie e, io-lu cunosc si dintru o miie! Acest'a e viersulu demonului meu celui reu, care a casiunatu tóta nefericirea noptiei din urma si greutatile dílei acesteia. Acest'a e viersulu lui Pancratiu, care a sferticatu edictulu! Susu, susu, fetiori! O mare remuneratiune se aiba acel'a, care-lu va aduce aici viu ori mortu!“

„Inse stati!“ díse unulu, „mai antâi se nê aprindemu facliele.“

„Ascultati!“ díse unu alu doile, pana ce eráu cuprins cu acést'a, „ce frémetu desclinitu e acel'a? Cá si cum s'ar audí unu sunetu de lopeti si ciocane in departare. Acum de unu tempu-lu totu audu.“

„Si uita-te!“ audause unu alu treile, „luminele mai departe tóte au desparutu si canteculu a amutítu. De securu suntemu venduti.“

„Nu-e de temutu nemica,“ díse Torcvatu cu unu curagiu façiaritu „frémetulu vine dela cartitioiulu betranu Díogene si dela fii lui, cari facu mormente pentru crestinii, pre cari i-vomu prinde noi.“

Torcvatu svatuise osteniloru, se nu duca cu sine nece o faclia, fara lumine de céra, cá si elu, seau atari lampe, cum vedemu in man'a lui Díogene pre tabloulu dinaintea capului antâiu a partiei acesteia. Dara ostenii s'au dechiaratu, cumca ei nece la o intemplare nu se voru coborí, déca ambitulu nu va ff luminatu bine, si inca cu faclie, cari se nu se si stinga la totu ductulu de aeru si de tóta lovitur'a de braçiu. Urmarile se semtira numai decatu. Pana candu ei se duceau in tacere si cu luare aminte prin ambitulu scundu si strintu, facliele cele resínose pocniau si bobotíau cu o lumina orbitória, forte neplacuta, si unu fumu grosu, negru cá smól'a, se lasà de pre boltitura diosu pre ducatori, mai innedusíndu-i si latíndu in pregiurulu loru unu nuoru asie de grosu, incatu erá téma se nu se stinga facliele. Torcvatu mergea in frunte si numerá foisiórele ce duceau in derépt'a si in stan-

g'a; semnele, cari la vîsit'a sa din urma le-a fostu facutu in diverse locuri, nu le-a mai gasitu. Spre cea mai mare mirare si spaima a sa aflà calea de totu incuiata, inainte de ce ar fi numeratu abie pre diumetate atatea ambituri laterali, cate credea cà are se numere.

Au fostu padîtu ochi mai ageri, decatu cum cugetá elu. Severu avuse neintreruptu grigia, cá se nu fia surprinsu. Elu erá diosu la intrat'a çimterimului, candu sosira ostenii de asupr'a inaintea acesteia; si catu ce i-vediù, se grabì la loculu, unde erá deja gramaditu nesipulu pentru inchiderea calei; frate-seu cu alti catîva barbati tari lu-acceptá acolo pentru unu casu de periculu. Intru o clipita se apucara voiosi de lucru cu indatinat'a loru linisce si iutîme; aruncara cu lopete de amendóue laturile nesipu in coridorulu celu angustu si scundu, si prin loviture binemesurate cu ciocanulu oboriau bucati de pétra arinósa de pre boltitur'a diósa, asie catu calea in scurtu a fostu de totu astupata. Ei stá dupa parietele acestu subtîre, si abie-si poteau oprí risulu, candu audîra, cà inimicii loru au sositu de cea alalta parte. Lucrulu loru casiuunase fremetulu, care l'au fostu audîtu ostenii, si parietele de curundu aredicatu impedecase, de ei nu vediura mai multu luminele si nu mai audîra cantarea.

Confusiunea lui Torcvatu nu se miciorá prin ploia de injurature, blastemuri si amenintiari, cari le-au versatu ostenii asupr'a lui, cá asupr'a unui nebunu ori tradatoriu. — „Acceptati unu picu, rogu-ve,“ disc; „póte cà n'am numeratu bine. Ci earasi voi aflá calea cea derépta de pre unu mormentu insemnatu, care e numai catîva coti departe de ambitulu celu de antâiu; io me ducu catîva pasi inlaintru intr'unulu seau dóue din coridórele cele din urma, cá se me uitu.“

Cu aceste cuvente se grabì inapoi pana la celu mai de aprópe ambitu laturalu spre stang'a, se duse catîva pasi inlaintru si disparù. Soçii lui-lu petrecusera pana la gur'a ambitului cestui laturalu, inse nu-lu potura vedé, cà ce s'a fa-

cutu. Disparerea lui o tieneau că e facatura, in care si asie erau fórte aplecati a crede. Mai multu nece lumin'a lui nece pre elu nu-lu vediura. „Acum dara e destulu,“ dîsera, „Torcvatu seu e unu insielatoriu, seu e bosconitu.“

Osteniti si inferbintati de atmosfer'a mai aprinsa prin faciele loru, de fumu innegriti, orbiti si mai innesusiti, se intorsera inderetu deladiati si descuragiati; si fiendu că calea loru i-ducea dreptu la intrata, si-tipara in trécatu faciele ardietorie, că se scape de ele, unulu intr'unu ambitu laturalu altulu in celu alaltu. Uitanduse acum inca odata inapoi, se vedea totu ambitulu iluminatu serbatoresce. Din gu-rele deosebiteloru ambituri laturali strabatea o lumina de focu, in care pétr'a arinósa, altmintrelea intunecata, stralucia rosiiu luminos, precandu fumulu se intindea in nuori de colóre de ambra pre suptu boltitur'a intréga. Mormentele, ale caroru tegle galbine si table de marmure eráu inundate de radiele luminei extraordinarie, se vedeau că acoperite cu table de auru seu de argintu, ce aru fi lipite in damastulu celu rosiiu alu parietiloru. Pare că acesti pagani turbati au voitu in diu'a cea de antâia a persecarei se glorifice martiriu-lu; faciele, cari le aprinsesera spre a derimá, sierbira spre aceea, că se incungiure cu stralucire monumentele virtutiei aclel, care totudeun'a a mantuitu baseric'a.

Inse mai nainte ce aru fi sositu la intrat'a çimterimului, cu capulu in pamentu cá nesce cani alungati inapoi, i-mai spariá o vedenia desclinita. La inceputu cugetau, că acum vedu lumin'a dilei; ci preste puçinu se convinsesera, cumca erá numai sclipirea unei lampe. O figura standu dreptu in susu, nemiscata, o tienea aceea in mana, asie catu ea insasi erá luminata printr'insa. Erá inbracata in negru, asie incatu semená unei dintru acele statue de brontiu, capulu si manile caroru sunt de marmure alba, si cari facu o asie impresiune desclinita, pentrucá la antâi'a vedere sémena çu fiintie vie.

„Cine póte se fia acést'a? Ce e ast'a?“ sioptiau osteniul unulu altuia.

„O farmecatória,“ respunse unulu.

„Geniulu locului.“ dîse unu altulu.

„Unu spiritu,“ continuà alu treilea.

Ci apropianduse preincetu, li se parù, cá si candu figur'a nu i-ar observá; ochii ei se pareau a nu avé poterea vederei, càci ea remase nemisicata si neinfricosiata. In urma venira doi destulu de aprópe de dins'a cá se-o póta prinde de braçie.

„Cine esti tu?“ intrebà Corvinu cá turbatu.

„O crestina,“ respunde Cecili'a cu indatinat'a sa vio-sîme amicale.

„Aduceti-o afara!“ demandà elu. „Celu puçinu cineva se-si iée resplat'a, pentru cà furamu insielati.“

CAPU XVII.

Flórea cea d'antâiu.

Cecili'a, admoniata de Sebastíanu, se scoborise prin o alta intrata, aprópe de cea comune, in çimterimu. Semtî indata fumulu facieloru. „Acest'a nu e de temiea nóstra,“ cugetà; „inimiculu trebue se fia acum inlaintru.“ Pentru aceea grabì la loculu acel'a, unde erau adunati crestinii, le dede epistol'a lui Sebastíanu, si spuse ceea ce a observátu. Sebastíanu in epistol'a sa provocá pre crestini se se inprascie, si se se ascunda in galeriele mai din laintru si mai asiediate; mai alesu lu-rogå pre pap'a, se remana in çimterimu, pana candu-lu va poté mantuí elu insusi; de ora ce ambla desclinitudupa dinsulu.

Pancratiu svatuiá cu totu adinsulu pre curier'a órba, cá se se ascunda si dins'a. „Ba,“ respunse ea, „deregutori'a mea e de a padì la usia, si de a conduce pre credintiosi.“

„Dar potu se te prinda inimicii.“

„Nu face nemica,“ raspunse ridenti; „decumva me voru prinde pre mine, póte prin aceea se voru mantuí multe vietie scumpe. Da-mi o lampa, Pancratie.“

„Pentru ce? tu neci asie nu vedi;“ díse Pancratiu suridindu.

„Dereptu cà nu;“ dar póte luminá altor'a.“

„Dar aceea potu fi inimicii tei.“

„Totu un'a,“ raspunse ea. „N'asi voí se me prinda in intunerecu. Decumva-mi va vení mirele in noptea acestui çimterimu, óre nu trebuie se me afle cu lamp'a aridindu?“

Apoi grabì de si-cuprinse locul. Si fiindu cà nu audí neci unu vuetu, ci numai sunetu de pasi lini, in cugetu cà se apropia amici, aredicà lamp'a cá se le lumineze.

Candu au esítu osteniei cu unic'a loru prinsonera din çimterimu, Fulviu mai nu crepà de mania. Planulu lui erá nu numai cu totul, ci pana de batjocura nemicitu: muntele intre pireiture mari nascù unu siorece. — Elu se apucà de Corvinu cu asie furia, incatu misielulu ferbea si spumá de necasu. Dupa aceea intrebà dintr' odata: „Dar unde e Torcvatu?“ Istori'a disparerei lui i-se narà chiaru intr'asie deosebite modruri, cá aventura padítoriuului dacu. Inse lucrulu lu-necasiá fórte; si nu se indoia de locu despre aceea, cumca Torcvatu — pre care cugetase a-lu poté intrebuintiá de instrumentu,—l'a pacalitu si s'a ascunsu in labirintulu nemarginitu alu çimterimului. Ce decumva e asie, cugetá in sine, prinsoner'a cauta se scia ceva de aceea; dereptu ce si-propuse se o asculte. Se puse dara inaintea ei, si privindu-o aspru si posomoritu, díse cu unu viersu crudu: „Uita-te in ochi-mi, muiere, si-mi spune adeverulu!“

„Adeverulu cauta se tí-lu spunu, Domnule, dar in ochi-ti nu me potu uita,“ raspunse biét'a féta cu surisulu celu mai serinu si cu celu mai blandu viersu. „Nu vedi; cà sum órba?“

„Orba!“ strigara toti deodata, indesanduse curiosi inpregiurulu ei. Inse in Fulviu fórte puçina intiparire a fa-

„O farmecatória,“ respunse unulu.

„Geniulu locului.“ dîse unu altulu.

„Unu spiritu,“ continuà alu treilea.

Ci apropianduse preincetu, li se parù, cá si candu figur'a nu i-ar observá; ochii ei se pareau a nu avé poterea vederei, càci ea remase nemisicata si neinfricosia. In urma venira doi destulu de aprópe de dîns'a cá se-o póta prinde de braçie.

„Cine esti tu?“ intrebà Corvinu cá turbatu.

„O crestina,“ raspunde Cecili'a cu indatinat'a sa vio-sîme amicale.

„Aduceti-o afara!“ demandà elu. „Celu puçinu cineva se-si iée respLAT'a, pentru cà furamu insielati.“

CAPU XVII.

Flórea cea d'antâiu.

Cecili'a, admoniata de Sebastíanu, se scoborise prin o alta intrata, aprópe de cea comune, in çimterimu. Semtî indata fumulu façieloru. „Acest'a nu e de temiea nóstra,“ cugetà; „inimiculu trebuie se fia acum inlaintru.“ Pentru aceea grabì la loculu acel'a, unde erau adunati crestinii, le dede epistol'a lui Sebastíanu, si spuse ceea ce a observátu. Sebastíanu in epistol'a sa provocá pre crestini se se inprascie, si se se ascunda in galeriele mai din laintru si mai asiediate; mai alesu lu-rogå pre pap'a, se remana in çimterimu, pana candu-lu va poté mantuí elu insusi; de ora ce ambla desclinitudupa dinsulu.

Pancratiu svatuiá cu totu adinsulu pre curier'a órba, cá se se ascunda si dîns'a. „Ba,“ respunse ea, „deregutori'a mea e de a padí la usia, si de a conduce pre credintiosi.“

„Dar potu se te prinda inimicii.“

„Nu face nemica,“ response ridenti; „decúmva me voru prinde pre mine, póte prin aceea se voru mantúf multe vietie scumpe. Da-mi o lampa, Pancratie.“

„Pentru ce? tu neci asie nu vedi;“ dîse Pancratiu su-
ridiendu.

„Dereptu cà nu;“ dar póte luminá altor'a.“

„Dar aceea potu fí inimicii tei.“

„Totu un'a,“ response ea. „N'asi voí se me prinda in in-
tunerecu. Decumva-mi va vení mirele in noptea acestui çim-
terimu, óre nu trebuie se me afe cu lamp'a ardiendu?“

Apoi grabì de si-cuprinse locul. Si fiindu cà nu audì
neci unu vuietu, ci numai sunetu de pasi lini, in cugetu cà se
apropia amici, aredicà lamp'a cá se le lumineze.

Candu au esítu ostenii cu unic'a loru prinsonera din
çimterimu, Fulviu mai nu crepà de mania. Planulu lui erá nu
numai cu totul, ci pana de batjocura nemicitu: muntele in-
tre pireiture mari nascù unu siorece. — Elu se apucà de
Corvinu cu asie furia, incatu misielulu ferbea si spumá de
necasu. Dupa aceea intrebà dintr' odata: „Dar unde e Tor-
cvatu?“ Istori'a disparerei lui i-se narà chiaru intr'asie deo-
sebite modruri, cá aventura padìtoriuului dacu. Inse lucrulu
lu-necasiá fórte; si nu se indoiá de locu despre aceea, cumca
Torcvatu — pre care cugetase a-lu poté intrebuintiá de in-
strumentu, — l'a pacalitu si s'a ascunsu in labirintulu nemar-
ginitu alu çimterimului. Ce decumva e asie, cugetá in sine,
prinsoner'a cauta se scia ceva de aceea; dereptu ce si-propuse
se o asculte. Se puse dara inaintea ei, si privindu-o aspru si
posomoritu, dîse cu unu viersu crudu: „Uita-te in ochi-mi,
muiere, si-mi spune adeverulu!“

„Adeverulu cauta se tí-lu spunu, Domnule, dar in
ochi-ti nu me potu uita,“ response biót'a féta cu surisulu
celu mai serinu si cu celu mai blandu viersu. „Nu vedi, cà
sum órba?“

„Orba!“ strigara toti deodata, indesanduse curiosi in-
pregiurulu ei. Inse in Fulviu fórte puçina intîparire a fa-

cutu respunsulu acest'a; cam cá o suflare lina de ventu, ce trece preste holdele cópte. I-a fostu venitu ceva in minte, ce i-se pareá, cá i-va poté fi de folosu.

„Ar fi lucru de risu,“ díse vrendu se mergeti dóuedi-eci de osteni cu o féta órba cá unica prinsonera prin cetate. Intórceti-ve la cortelele vóstre; voiú grigí se vi-se resplátésca bine. Tu, Corvine, incaleca pre calulu meu, si te du la tata-teu, si i-repórta despre tóte; eu-ti voiú urmá cu prins'a pre o carutia.“

„Neci o tradare, Fulvie!“ díse Corvinu megnitu si maniosu; „vai de tine, decumva nu o vei aduce! Dílei acesteia nu e iertatu se tréca fora victima.“

„N'avé grigia!“ fù respunsulu.

Fulviu intr'aceea-si sfermá capulu, óre n'ar poté intrebuintiá pre Cecili'a in loculu lui Torcvatu, peritulu spionu. Inse liniscea voiósa a sermanei cersítorie mai tare-lu confundá, decatu zelulu laudarusu alu jucatoriului, si ochii ei cei orbi mai tare, decatu cautaturele neasiediate ale beutoriului. Totusi a voitu se incerce, dóra ar poté sciricéí mai multe prin Cecili'a. Siediendu in carutia singuru cu ea, o agráí cu unu viersu mai blandu; sciá, cá convorbirea sa cu Corvinu ea nu o audíse.

„Sermana copila!“ díse; „de candu esti órba?“

„Din nascere-su asie,“ respunse dins'a.

„Spunemi istori'a ta. De unde esti?“

„Eu n'am neci o istoria, Domnule. Parintii miei au fostu méseri si m'au adusu cu sine la Rom'a, candu eram de patru ani, mergundu acolo se se róge la mormentulu fericitiloru martiri Crisantu si Daria, precum s'au-fostu prinsu, fiendu io odata fórté morbósa. Preminem'aulasatula o femeia schiópa evlaviósa la pórt'a titlului Fasciolei, pana ce ei s'au dusu spre a-si inplíní rogatiunile. Acést'a s'a templatú in aceea dí renumita, candu la mormentulu acestoru fericiti martiri multi crestini fure ingropati de vii cu pamentu si cu

petre aruncate pre dinsii. Parintii miei inca au fostu norociti de a morí astfeliu.“

„Si de atunci cum ti-a mersu lucrulu?“

„Singuru Domnedieu mi-a fostu tata, si baseric'a lui catolica mi-a fostu mama. Elu nutresce paserile ceriului; si ea pasce mnelusieii debili ai turmei. Nece candu n'amu dusu lipsa.“

„Dar tu scii amblá cu atata siguretate si fora frica pre strate, cá cum ai vedé.“

„De unde scii tu acést'a?“

„Pentru cà te-am vediutu. Aduci-ti aminte de asta tómana, cum ai condusu int'ro demanétia pana in diua pre unu bietu omu schiopu pre strat'a patricia?“

Ea rosí si tacù. Dóra a vediutu, candu a pusu ea partea sa de elemosina in saculu bietului betranu?

„Tu ai marturisitu, cumca esti crestina?“ intrebà Fulviu cu unu tonu nepasatoriu.

„Adeveratu; pentru cà cum asi poté negá acésta?“

„Asiedara adunarea aceea a fostu o adunare de crestini?“

„Cu buna séma; ce ar ff fostu alt'a?“

Mai multu nu doriá; prepusulu seu a fostu dara intemeiatu: Agnet'a, despre care Torcvatu nemicu n'a sciutu seau n'a voitu a-i spune, de bunaséma erá crestina. Lucrulu erá acum chiaru: ea trebúia se fia a lui, ori cà castigá bunurile ei prin confiscare. Dupa o pauza cautandu ageru la Cecilí'a, i-díse: „Scii unde mergi acuma?“

„Credu cà inaintea judelui aici pre pamentu, care me va tramite la mirele meu in ceru.“

„Si totusi asie esti de liniscita?“ intrebà surprinsu pentru cà nu vedea in façi'a ei neci unu semnu de turburare; ci numai unu surisu serinu.

„Mai vertosu me bucuru,“ fù respunsulu scurtu.

Dupa ce si-a ajunsu scopulu, si-dede prinsoner'a la port'a bisericeii Emiliane lui Corvinu, si o lasa in sórtea sa.

Diu'a erá rece si ploioáa, cá noptea trecuta. Tempulu norosu si intemplarea de nópte au fostu casiunatu voia rea generala. Prefectulu n'a fostu in stare se tiená judecat'a afara, ci numai in casa, unde nu s'a potutu stringe multíme mare. Fiindu cá acum au fostu decursu mai multe óre fora arestare, fora condannari si fora sciri, cei mai multi curiosi au fostu parasitu baseric'a; si trecundu si tempulu dıstrage-rei indatinate de dupa médiadi prin gradinele publice, nu-mai-unii mai remasera inderetu, cari posedeau mai multa pacientia. Inse nu cu multu inainte de sosirea prinsonerei intrà o céta noua de privitori, cari se pusera intr'o usia latu-rala, de unde tóte le poteau vedé.

Corvinu a fostu facutu acum reportu tatane-seu. Tertulu semtí órecare compatimire, si cugetà: nu va fí asie greu a infrange cerbici'a unei biete cersitórie órbe si nein-vetiate. Pentru aceea demandà privitoriloru, se fia in tacere, cá ea se créda, cumca numai elu singuru e cu dins'a, si cá astfeliu cu atatu mai bine se póta încercá se o induplece. ame-nintiandu pedépsa grea fiacarui, care ar turburá tacerea.

Cecili'a intr'adeveru credea, cá nu e nimene altulu de fația, candu prefectulu o agrai cu amicétia astfeliu; „Cum te chiama, fetulu mieu?“

„Cecilia.“

„Acest'a e unu nume nobilu. De la familia-lu ai?“

„Nu; eu nu sum din vreo familia de frunte. Dar parin-tii miei, de si meseri, au moritu pentru Christosu. Aceia inse, cari m'au primitu din indurare, fiendu eu órba m'au numitu caeca (órba), si din amicétia au stramutatu numele ace-st'a in Cecilia, cum se numiá un'a din cele mai renumite martire ale nóstre.“

„Dar lasa-te acum de tóte nebuniile aceste ale cresti-niloru, cari te-au lasatu pe tine órba si mésera. Onóra de-cretele dieesciloru imperati, si jerfesse dieiloru; atunci vei fí avuta, vei avé vestmente frumóse, si mancari bune: medi-cii cei mai buni voru încercá vindecarea orbiei tale.“

„Adu-mi mai bune temeieri decatu aceste inainte; pentru că cu chiaru pentru ceea ce voiesci a-ni luá, dau mare multiumita lui Domnedieu si unuia nascutu fiului seu.“

„Cum intielegi acést'a?“

„Eu multiumescu lui Domnedieu, că sum sermana si inbracata seracesce si că nu me potu ospetá cá o avuta; pentru că asie sum cu atatu mai asemenea unicului meu mire Isusu Christosu.“

„Copila nebuna!“ o-intrerupse judele, care prinsese a fí cam nepacientu; „ai si invetiatu tóte visurile aste neghio-be? Dar celu puçinu pentru aceea nu vei multiumí Domnedicului teu, că te-a facutu órba?“

„Chiaru pentru acést'a i-multiumescu in tóta diu'a si in tóta ór'a din tóta anim'a mea mai multu decatu pentru tóte altele.“

„Cum asie? Dar tu tieni de fericire, că de candu esti n'ai vediutu façia omenesca, ori sórele seau pamentulu? Aste-su desclinite fantasme!“

„O nu, generóse Domnule. Pentru că eu intru aceea ce voi numiti intunerecu, vedu ceva, ce cauta se o numescu lumina; intr'atata se desclinesce de totu ce o incungiura. Acést'a e pentru mine aceea, ce e pentru voi sórele; căce si dins'a e legata de unu locu: ast'a o sentiu eu din direptiunea schimbatiósa a radielor ei. Mi-vine, cá si cum lumin'a acést'a s'ar uitá la mine cu o façia pana lamirare frumósa, si cácum porurea ar suridecatramine. Si eu sciu, cumca ast'a e façi'a aceluia, pre care eu-lu iubescu cu anima neinpártita. N'asi voi pentru lumea ast'a, cá stralucirea lui se se intunece prin unu sóre mai lucitoriu, si minunat'a lui frumoseți'a se se mestece cu trasurele deosebite ale altor'a, seau se se re-traga cautarea mea de lá dinsulu prin obiepte pamentene, cari le-asi vedé. Cu multu mai tare-lu iubescu, decatu se nu oftezu a-lui vedé totudeun'a numai pre dinsulu.“

„Destululu, destulu! Nu vreu se audu mai multu flécurile tale nebune. Numai decatu se te supuni imperatiloru

ratorilor; seau voiu fi nevoitu se incercu ceva, ce-ti va casiuná puçinica dorere, A ceea sciu, cà-ti va dá minte.“

„Dorere?“ repetá ea cu naivitate.

„Asie e, dorere. N'ai semtítu tu neciodata dorere? De candu esti nu ti-a facutu nime nemicu?“

„O nu; crestinii nececandu nu supera unulu pre altulu.“

Scaunulu de tortura stá dupa datina dinaintea lui, si elu facú semnu lui Catulu, se o culce pre dinsulu. Calaulu prindiendu-o pre din deretu de mani, o trase diosu, si ea neopunendu-se, curendu fù intinsa pre patulu de lemn. Latiurile funiloru totudeun'a de indemana intr'unu momentu au fostu pre inchiaturele maniloru ei, si braçiele i-se trasera preste capu. Biét'a fetitia órba n'a vediutu, cine le face tóte aceste; ea cugetá, cà e fapt'a accluiasi omu, care a fostu vorbitu cu dins'a. Déca a fostu si pana ací tacere, apoi acum si resuflarea si o retieneau presintii. Cecili'a rogandu-se cu caldura si-misicá busele.

„Inca odata te provocu, pan'a a nu merge mai departe, se jerfesci dieiloru, si se te mantuesci de torturele infricisiate;“ díse judele cu tonu mai aspru.

„Neci tortura neci morte nu me voru poté despartí de iubirea lui Christosu,“ respunse cu taria victim'a legata pre altariu. „Eu numai unui Domnedieu celui viu potu jerfí. Lui sum gat'a se me jerfescu pre mine insami.“

Prefectulu dede semnu calaului, si acest'a întórse odata rapede amendóue rótele torturei, de cari erau legate funile. Membrele copilei se intinsera cu o smancire rapede, — o a dóu'a sucire de róta le-ar fí smulsu din inchiature; dar si intinderea acést'a i-casiuná deja o dorere cumplita si desclinitu torturatória. Dorerea cu atatu erá pentru dins'a mai semtíta, pentrucà nu vediuse caus'a acelei si pregatirile, cari au premersu; dá, càci intunecimea preste totu maresce suferinti'a. Inse numai o tremurare in façia-i si o venetire rapede aratau, cà semte dorere.

„Ha, ha!“ strigà judele „tu simtiasi acèsta? Fia dar destulu! Asculta, si esti libera.“

Ea se vedea a nu bagá de séma la cuventele aceste, ci-si esprimà simtiurile sale prin o rogatiune: „Multiumescu tîe, Dómne Isuse Dhristóse, cà mé lasasi pre mine antâia a simtî dorere pentru tine. Pre tine te-am iubitu in tempulu pabei, pretine te-am iubitu in tempulu mangaiarei, pre tine te-am iubitu in tempulu bucuriei: si acum intre doreri te iubescu si mai tare. Cu catu mi-e mai dulce, cà acum me asémenu cu tine, cum ai fostu intinsu pe cruce, cá in viétia, candu-ti eram asemenea in seracia si in umilitate!“

„Tu-ti bati jucu de mine,“ strigà judele maniosu, „sí abusezi cu blandétî'a mea Vomu se probamu cu ceva mai aspru. Catule, en tiene-i faci'a acèsta aprinsa la coste!“¹⁾

Spaim'a si mani'a i-cuprinse pre cei adunati, si se audiá din tóte partile salei o murmuratura maniósa su-grumata.

Numai acum a luatú sém'a Cecili'a, cà e incungiuurata de o multíme de poporu. O rosiétia intunecósa a rusînei i-cuprinse fruntea, faci'a si grumadii ei, cari pana acum erau albi cá marmurea. Judele cu mania demandà linisce; si cu totii ascultau in tacere, candu dins'a, inca mai intimu decatu inainte de aceea, prinse earasi a vorbí:

„O scumpulu mieu Domnu si mire! Eu totudeun'a ti-am fostu tîe fidela. Iérta-mi se patimescu doreri si torture pentru tine; dar me padiesce de rusînare inaintea ochiloru omenesci! Iá-me curundu la tine, cá se nu fiu constrinsa a-mi invelf de rusîne faci'a cu manile, candu voiu stá inaintea ta!“

Unu murmuru nou de compatimire se audi.

„Catule!“ strigà judele turbatu; „inplinesce-ti detori'a, strengariule! Ce tandalesci tóta diu'a cu faci'a aceea?“

1) Scaunulu de tortura se intrebuintiá spre dóue scopuri: cá tortura, si cá prin elu se se tiema trupulu intinsu spre aplicarea altoru torture. De torturele indatinatè se tiema si cea de mai susu.

Calaulu pasî catra dins'a si-si intinse man'a la vestmentele ei, cà tragundule diosu, se-i arda laturea cu faci'a; dar retragundu-o indata, dise prefectului cu tonu domolitu: „E tardiu; — a moritu.“

„A moritu?“ strigà Tertulu. „A moritu? si tu numai odata ai sucitu rot'a? Nu e cu potintia!“

Catulu a destorsu rôt'a; dar trupulu jacea neclatitu. Erá intr'adeveru asie; ea a fostu sboratu dela scaunulu torturei la tronulu, dela amenintiarile randiöse ale judelui la imbraçisierea plina de amóre a mirelui seu, Dóra si-a espiratu sufletulu seu curatu, cá mirosu dulce, cu mirésm'a rogatiunei? Seau d'ora anim'a-i n'a potutu se recépa earasi sangele, care l'a fostu manatu in faci'a ei rosîrea cea de an-tâia a verguriei?“ ¹⁾.

Candu de mirare si uimire plina de reverintia inca toti taceau, din multimea, ce stá la usia, strigà unu viersu curatu si nefricosu: „Proclete tirane, nu vedi cà o biéta crestina órba are mai multa putere preste viétia si mórte, decatu tu si domnii tei crudeli?“

„Ce! in douedieci si patru de óre a trei'a óra mi-stai in cale? Dar astadata nu vei scapá!“ Acestea strigandu intre injurari cumplite sarî Corvinu delanga tata-seu spre multime. Dar fugindu orbisiu, se lovî de unu oficiariu ca unu Hercule de tare, care — fora indoiéla, numai din intemplare — pasiá inainte din multime. Elu sarî inderetu inpletecinduse cá ametîtu de capu; dar osténulu lu-apucà dîcundu: „Credu cà nu te-ai vatematu, Corvine?“

„Nu, nu! lasa-me Cvadrate, lasa-me!“

„In catrau asie iute? Potu-ti fî spre ajutoriu?“ întrebà osténulu, tienendulu inca totu tare.

„Lasa-me, dîcu, altcum lu-scapu din mani.“

1) De multe ori mórtea martiriloru a fostu fruptulu rogatiunei lor; asie se templà cu s. Prasede, s. Cecilia, s. Agata, si m. m.

„Cine e acel'a, pre care-lu scapi?“

„Pancratiu,“ respunse Corvinu; „care chiaru acum sîbatù jocu de tata-mieu.“

„Pancratiu?“ dîse Cvadratu, si se uità inpregiuru. Vedìu, cà a scapatu norocosu. „Eu nu-lu vedu.“ Acum lasà pre Corvinu; inse prea tardîu: tenerulu erá deja siguru in Subur'a in cas'a lui Díogene.

Intr'aceea prefectulu demandà furiosu lui Catulu, se tîpe cadavrulu in Tibru. Dara unu altu oficiariu, care invelitu in mantelulu seu stá in apropiare, fece semnu lui Catulu, si acest'a intielegundulu, si-intinse man'a, spre a primí o punga, ce i-se dede intr' ascunsu.

„Inaintea pórtei Capena, in vil'a Lucinei, cu o óra dupa santítulu sórelui,“ i-dise Sebastíanu.

„De buna séma va fí acolo,“ dîse calaulu.

„Ce cugeti, de ce a moritu biét'a féta?“ intrebà unulu din privitori pre altulu, cu care mergea impreuna.

„Credu, cà de spaima,“ respunse acest'a.

„De pudicitia crestinésca,“ dîse unu strainu, care trecea prelanga dinsii.

CAPU XVIII.

R e s p l a t i r e a .

Prefectulu cetatei se duse la palatiu, cá se faca reportu despre templarile superatórie ale dílei, si precatu va fí cu potintia se escuse pre ticaitulu seu fiu. Imperatulu avea fórte rea voia. De se aretá Corvinu demanétia inainte-i, nime n'arfí potutu stá bunu pentru capulu lui. Acum resultatulu cercarei çimterimului eara i-a fostu atítiatu mani'a, candu Tertulu intrà in sal'a de audfentia. Sebastíanu asie sciù intogmí lucrulu, catu elu tienea acolo padi'a.

„Unde e strengariulu acel'a, fiulu teu?“ fù salutarea cea d'antâiu catra prefectu.

„Ascépta afara cu umilintia mandatulu domnedieirei tale, si doresce ferbinte a inblandi mani'a-ti domnedieésca pentru pacaliturele, cari ursit'a a amesuratu zelului seu.“

„Ursit'a?“ strigà tiranulu. „Ursit'a? Neghiobi'a si lasitatea lui propria! Frumosu inceputu, cu adeveratu! Inse nu-i va mancà-o lupulu. Aduceti-lu in laintru!“

Amaritulu intrà tremurandu si plangundu si se tîpà la petiórele imperatului. Acest'a-lu inpinse inderetu, incatu cá unu cane batutu sborà inapoi pana la midfloculu sãlei. Ast'a i-casiunà dieescului imperatu unu risu cu hohotu, carè a condusu multu spre stemperarea maniei lui.

„Vino mai aprópe, omu de nemica! Scola-te si-mi spune tu insuti, cum a peritu edictulu?“

Corvinu facù unu reportù confusu, care cate odata-lu desfatá fórte pre imperatulu; pentru cà i-placù modulu acelu viclènu, intru care fù insielatu Corvinu. Acest'a erá semnu bunu.

„Deci,“ dîse in urma, „voiu se fiu gratiosu catra tine. Lictori deslegati fuscele vostre.“ Ei-si scosera bardele din manunchiulu de verge si le cautau ascutitulu.

Corvinu ear se aruncà la petiorele imperatului, si strigà: „Crutia-mi viéti'a; eu potu inca face inpartasiri insemnate, numai me lasa se traescu.“

„Cui i-trebue viéti'a ta buna de nemica?“ raspunse Masimianu. „Lictori, puneti bardele la o parte; destulu de bune-su pentru dinsulu baçiurile.“

Intr'o clipita i-fure legate manile, tunic'a luata de pre umeri, si vergele i-piraiu pre spate cá plói'a, — se vedea, cà mani deprinse si-aratau desteritatea, — pana candu urlà si se tavali pre pamentu, spre marea desfatara a domnului seu impèratescu.

Sfarmatu de dorere sîde rusîne cautà se sté eara inaintea lui.

„Deci, domnúle,“ dîse imperatulu, „ce minuni ai se-mi inpartasiesci?“

„Aceea, cà sciu cine a cutezatu in nóptea trecuta a se atinge de edictulu teu imperatescu.“

„Si cine a fostu acel'a?“

„Unu teneru cu numele Pancratiu. I-am aflatu cutítulu sub scandur'a, de pre care s'a sforticatu edictulu.“

„Si pentru ce nu l'ai prinsu, si se-lu fii dusu inaintea judelui?“

„Adi de dóueori mai nu l'am prinsu; càce i-am audítu cuventulu: dar de amendóue orile l'am scapatu din mana.“

„Iá-te pre séma, cá se nu-lu scapi si a trei'a óra altcum ai poté se capeti tu pentru dinsulu. Dar de unde-lu cunosci pre elu seau cutítulu lui?“

„Mi-a fostu conscolariu in scól'a lui Casánu, despre care inca s'a aflatu mai tardíu, cà a fostu crestinu.“

„Unu crestinu indresnesce a ff invetiatoriulu supusiloru miei, cá se faca din dinsii inimici de ai patriei proprie, rescolatori incontr'a principiloru, si despretiutori de domnediei. De buna séma acest'a va ff stremuratu si pre viper'a asta tenera, pre Pancratiu, cá se ne sfortice edictulu imperatescu. Scii tu, unde e Casánu acest'a?“

„Sciu, Dómnne; Torcvatu, care se lapedà de desiert'a credintia crestina, mi-a datu de scire.“

„Cine e Torevatu acel'a?“

„Unu omu teneru, care pana la unu tempu a fostu cu Cromatiu si si cu o soçietate de crestini la olalta in vil'a acestuia.“

„Cum? Acést'a totu mai reu merge! Dar si fostulu prefectu inca s'a facutu crestinu?“

„É; si elu traesce in Campani'a dinpreuna cu multi altii din sect'a acést'a.“

„Ce nefidelitate! Ce tradare! mi-ar placé se sciu, cà in cine me mai potu increde. — Prefecte tramete indata pre cineva, care se-i prinda pe toti acestí ómeni, cu invetiatoriu si cu Torcvatu cu totu.“

„Torcvatu nu e mai multu crestinu,“ dîse judele.

„Totu atata“ respunse imperatulu cu atitiare. „Prinde, pre cati vei poté, si nu crutiá pre nimene. Apuca-i aspru; me intielegi? Acum ve stergeti! Ací e tempulu prandiului.“

Corvinu se duse a casa; inse prelanga tóta intrebuinti-
area medieloru medicinali, tóta noptea a semtítu doreri si
friguri. In alta di demanétia rogà pre tata-seu, se-lu tramita
pre elu in Campani'a, cá se-si póta indereptá fapt'a si a-si
multiumí poft'a de resbunare, si totu odata se incungiuire ru-
sinea si defaim'a, de cari avea se se téma in Rom'a.

Fulviu predandu-si prinsoner'a sa, se grabí a casa, cá
dupa datina se-si nareze aventurele sale lui Eurot'a. Betra-
nulu ascultà cu linisce reportulu, si in urma díse cu recéla:
„Aceste fórté puçinu folosu ne voru aduce, Fulvie.“

„Pentru momentu intr'adeveru memica; inse baremu
ne deschidu prospecte bune pentru venitoriu.

„Cum?“

„Asie, cà Agnet'a e in man'a mea. Sciu acum curatu, cà
e crestina. Acuma dar in totu casulu o potu meruí seau o
potu stricá. In ambele casuri averea ei e a mea.“

„Alege-o a dóu'a,“ díse betranulu cu o ochire agera,
dar cu faci'a neschimbata; „acést'a e calea cea mai scurta si
mai puçinu incomoda.“

„Dar acést'a taia in onórea mea; eu nu me potu lasá se
fiu respinsu cu atata despretiu, pre cum tí-am naratu.“

„Inse tu esti acum respinsu, si acést'a e de resbunatu.
Cugeta bine, cà cu nebuie de aceste nu poti perde tempulu.
Banii-ti preste puçinu tempu se gata, si nemicu nu se adauge.
Tu cauta se cutezi ceva.“

„Cu buna séma si tíe-ti va mai placé, Eurot'a, déca voiú
castigá averea acést'a intr'unu modu onorificu, decatu prin
midloce neomenóse.“ La cuventulu acést'a „onorificu“ se
zimbi Eurot'a a ride; i-se parù lucru desclinitu, cà între din-
sii mai póte ff vorba de asie ceva.

„Acuma oricum, trebue se o castigi, si inca pre calea
cea mai segura si mai scurta. Tu scii contractulu nostru: fa-

mili'a nostra seau va fi eara avuta si poternica, seau se va stinge in tine cu totul. Péra mai bine, decatu se traésca in rusine, va se dica in méseria.“

„Sciu, sciu; de si nu mi-ai aduce aminte in tóte dílele de conditiunea aceea amara,“ díse Fulviu, frangundusi manile si tremurandu in totu trupulu. „Da-mi tempu, si tóte voru merge bine.“

„Ti-totudau tempu, pana ne vomu perde tóta sperarea. Lucrurile acum chiaru nu ne stau prea stralucitu. Inse, Fulvie, e tempulu se-ti spunu, cine sum eu.“

„Cum? dar n'ai fostu tu credințiosulu sierbu alu tata-ne-mieu, grigiei caruia m'a concreditu dinsulu?“

„Eusum fratele celu mai betranu alu tatane-teu, Fulvie si eu sum capulu familiei. Numai unu cugetu, numai o tienta am avutu in tóta viéti'a mea: a restaurá stralucirea si avuti'a casei nostre, carica prin negrigi'a si respirea tatane-mieu le-a fostu perdutu. Inse tienendu pre tata-teu, adeca fratele meu, spre aceste mai istetiu, sub anumite conditiiuni i-am lasatu lui dereptulu si averea mea. Din aceste conditiiuni un'a a fostu, cá se se concreda eschisivu mie crescerea ta si direptiunea poteriloru tale. Scii, eu asie te-am crescutu, cá in alegerea mediiloru spre ajungerea marelui nostru scopu se nu stai pre cugete.“

Fulviu, care cu uimire si cu luare aminte adunca ascultase pre Eurot'a, se inspaimentá de acest'a descoperire fora de rusine a animeloru sale amenduroru. Betranulu intunecatu privindulu mai aspru cá niciodata, continuá: „Tu-ti aduci aminte de négr'a si incurcat'a foradelege, prin care adunaramu in man'a ta remasítiele inpartíte din avuti'a familiei nostre.“

Fulviu-si puse ochii in pamentu de rusine si se inforá; apoi díse cu tonu rogatoriu: „O Eurot'a, pentru domnedieu fii cu crutiare catra mine!“

„Deci,“ continuá celu alaltu cu recéla, cá totudeun'a, „voiu fi scurtu. Cugeta, nepote, cá celu ce nu se infricosiéza de unu venitoriu gloriosu castigandu prin pecatu, acól'a nu

trebuie se se infiore neci de unu trecut, pre care l'a pregatitu prin pecatu. Pentru cà si venitoriulu va se fia orecandu trecut. Se fimu dara in invoiél'a nostra sinceri si de omenia; càce si in pecatu este omenia. Natur'a te-a provediutu pre tine cu egoismu si cu viclenia dindestulu, ear mie mi-a datu cutezare si neconsciintiositate intru conducerea si intrebuintiarea acelor'a. Sorteja nostra e nedespartita: noi la olalta vomu fi avuti, seau la olalta vomu mori."

Fulviu blastemà in anim'a sa diu'a, in care a venitu in Rom'a, seau in care s'a supusu acestui domnu aspru, ale carui catene secrete cu multu erau mai tari, decatu cum le scia mai nainte. Insc elu se semtia cá prin farmecu legatu de dinselulu si nepotintiosu, cá mnelulu in unghiele leului. Se tipà pre patulu seu cu anim'a mai ingreunata cá oricandu; cà totudeun'a, candu inserá, i-se para, cá si cum o ursita intunecoasa si amenintiatória i-ar apesá sufletulu.

Dar bunulu cititoriu va fi dorindu acum se scia si aceea, cà ce s'a facutu cu necredintiosulu Torcvatu. Candu fugi elu confusu si spariatu, spre a cercá mormentulu, de pre care cugetá a poté recunosce calea, in foisiorulu laturalu, in care a intratu, dupa órecati pasi dede din intemplantare de nescie trepte ruinate taiate in pétr'a arinósa, cari duceau intr' unu despartiamentu mai afundu alu çimterimului. Treptele erau rósesi lucie, descinderea tare tiepisia. Torcvatu, fugindu for de nici o grigia inainte cu lumin'a, cadiù in afundime, si remase langa trepte jacundu inbetatu de capu si nesciendu desine, precandu soçii sei se departasera demultu. Tredinduse earasi, cat'va tempu asie a fostu de confusu, incatu nu scia, unde e. Se scolà si pipaì inpregiuru, pana mai pre urma venindusi in ori cum se cade, si-aduse aminte, cumca se afla intr'o catacumba, dar fora de a precepe inca, pentru ce e singuru si in intunerecu. Dupa aceea i-veni in minte, cumca are la sine candele si scaparatori, si aprindiendu o candela se inbuçurà, cà póte vedé earasi lumina. Inse pipaindu prin

intunerecu, s'a fostu departatu dela trepte, de cari acum neci nu-si mai aducea aminte, si astfelu se duse totu mai incolo si mai incolo, totu mai afundu in labirintulu subpamenteanu.

Elu sperá, cà cu buna séma va ajunge la órece usia, pana inca nu-lu voru lasá poterile si nu i-se voru gatá luminele. Dar totusi din ce in ce mai tare l'a cuprinsu grigi'a. O lumina ardea dupa cea alalta, si sentiá, cà poterile i-scadu totu mai tare, pentru cà din diori de diua nu gustase nemica. Pre urma aflà, cà eara s'a intorsu la acel'asi locu, dupa ce, precum cugetá, ar ff amblatu óre intregi. De antáiu se uitase cu nepasare inpregiuru citindu epitafiole mormenteloru; dar debilitanduse si perdiendus sperarea de scapare, monumentele aste seriose au prinsu a-i graí la sufletu intr'asie limba, care nu putea se nu-o asculte seau se nu-o precépa. „Depusu in pace“ erá locuitoriulu unui mormentu; „repausatu in Christosu“ alu celui alaltu; chiaru si miiele, ale caroru mormente n'aveau inscriptiuni, jaceau aici in pace si linisce, fiacare cu semnulu iubireimuresci a basericei in loculu seu de repausu, si dinlaintru osementele asceptau sunetulu trimbiteiloru angeresci, ca se fia scolate spre o inviere fericita. „Eu inca voiú fí,“ cugetà, „preste cateva óre mortu, aseminea loru,“ — picà pre o gramada de ruine, si-si aprinse lumin'a cea din urma; — „inse óre ff-voiú atunci si eu prin' mani pie depusu in pace, eá ei? Pre pamentulu rece voiú se moriu, singuru, neplansu, nejelitu, necunoscutu de nimene. Aici voiú putredí si me voru mancá vermii; si déca preste ani se voru aflá ósele mele aici, fora se fia puse in vreunu mormentu crestinescu, voru avé póte prepusu si-si voru spune, cà aceste sunt ósele blastamate ale unui apostatu, care s'a retacitu prin çimterimu. Si atunci voru fí típate din loculu santitu, precum sum si eu eschisu d'in comunitatea loru!“

Mortea se apropiá rapede; i-se para, cà semtiesce acést'a; capulu i-se inbetá, anim'a i-batea tare. Lumin'a intr'atata a fostu arsu, incatu nu o mai putea tiené, si o puse pre o pétra langa sine. Inca ar ff potutu arde vreo trei minute;

inse picà pre dins'a unu picuru de apa depre bolta, si se stinse. Asie i-ar fí parutu de bine se mai aiba lumina in aceste trei minute, asie i-ar fi parutu de bine se mai pota intrebuintiá micutelulu mucu — cá ochiulu celu de urma in caten'a desfatariloru sale lumesci. Asie de bucurosu s'ar fi uitatu inca odata la obiectele de dinafara, cá se nu fia constrinsu a privi in laintrulu seu, — incatu scotiendusi creminea si amnariulu unu patrariu de óra s'a truditu se-si aprinda ésc'a ume-dita de sudori le reci, ce-i acoperiau trupulu. In urma aprin-
 endu intr'adeveru muculu de lumina, in locu de a-lu intrebuintiá spre a-se uitá inpregiuru, si-atienti ochii la dinsulu cu o cautatura hebeuca, si se uitá cum arde, cá cum ar fí fostu farmeculu, ce-i sustiene viet'i'a, si cá cum ar fí avutu se móra cujelu deodata. Preste puçinulicuriá inca numai schintéu'a cea din urma, cá o lucióra, pre pamentulu rosiu si se stinse.

„Morit'am si eu?“ cugetá in sine. „De ce nu? O intunecime eterna si deplina me incungiura. Pentru porurea sum taiatu de orice legatura cu cei vii; gur'a-mi nu va mai gustá mancare; urechile nu-mi voru mai audí neci unu sunetu; ochii miei nu voru mai vedé lumina seau ceva obieptu. Eu sum numeratu cu mortii. Numai cà mormentulu meu cu multu e mai mare decatu alu loru, dar asemenea intunecatu, singuratecu si inchisu pentru totudeun'a. Ce alta e mórtea?“

„Nu; ast'a totusi nu póte fí mórtea. Dupa mórte urméza altu cev'a. Dar si acést'a vine. Vermele si incepe a-mi róde consciinti'a; si crescundu incetu in lungimea unei vi-
 pere, mi se invertesce prelanga anima.“

S'a nisuitu a cugetá la alte obiepte placute, si aceste i-se si ivira: órele placute, cari le-a petrecutu la tiéra cu Cromatiu si cu Policarpu, cuventele dulci ale acelor'a, si imbraçiosierea loru cea din urma. Dar din icón'a acést'a frumósa erupse o flacara mistuitória: elu i-tradase pre ei, si vorbise despre dinsii — cu cine? cu Fulviu si Corvinu. Córd'a cea rea fù atinsa, cá fragedulu nervu a lu unui dinte, de la care dorerea torturatória ajunge dereptu in mediulu creriloru.

Desfranarea indelungata, jocurile insielat6rie, faciari'a spurcata, tradarea tical6sa, apostasi'a vicl6na, sacrilegiile neru-sinate din d6lele cele din urma si irumperea hoti6sca de adi demanetia,—t6te pecatele aceste saltau c6 totu atati draci dinaintea lui in intunerecu, iuindu, ridiendu, batjocorindu, plangundu, sberandu, crisi6candu in dinti, si faciele, ce le tieneau in mana, i se pareau a imprasci6 schintei infocate, cari i luciau inaintea ochiloru. Elu cadiu de pamentu si-si acoperi ochii cu manile.

„Eu totusi am moritu,“ di6se intru sine, „pentru c6 iadulu nu p6te fi mai infricosiatu, decatu ac6st'a.“

Anim'a lui er6 cu multu mai debila, decatu se vina in furia; o implea numai o desperare lesinata. Poterile i se storceau rapede,—atunci i se par6 a aud6 de departe unu versu; cugetulu ac6st'a si-l'u fugari din minte; dar sunetulu unci cantari din departare strabat6 carasi la audiulu lui. Se radic6, si sunetulu er6 mai de intielesu. Cantarea resun6 atatu de svavu, catu semen6 cu melod'i'a unui choru de versuri angeresci, — asie catu di6se in sine: „Cine ar fi potutu cuget6 se fia asie de apr6pe raiulu de iadu? seau d6ra ei inso6iescu pre infricosiatulu jude, care vine se me judece?“

Acum se ivi o sclipire debila de lumina in aceea6si departare, din care venira tonurile, si se poteau intielege curatu si cuventele cantarei:

„In pace in idipsum dormiam, et requiescam“ ¹⁾.

„Cuvintele aceste nu-mi suna mie. F6rte se lovescu la depunerea caruiva martiru, dar nu la mormentarea unui afurisitu.“

Lumin'a se fece totu mai chiara, si semen6 cu diuorile, candu se prefacu in diua. Ea strabat6 in foisoru si trec6 printr'insulu, si elu vediu in lumina, c6 intr'o cautat6re, o aratare cu multu mai chiara, decatu se nu fia aieve. Mai ant6iu veniau feti6re in vestmente lungi si cu lampe in mana; dupa aceste

¹⁾ „Cu pace impreuna me voi cule6 si voiu adormi.“ (Psalmu 4, 9).

patr'insi duceau o figura invelita in pandia alba, pre capu cu o cununa de spini; dupa ei mergea tenerulu acolitu Tarcisú cu unu tameiariu, din care se suiá fumu de tameia; apoi, dupa alti preoti, onoratulu pap'a insusi insoçitu de Reparatu si de unu altu díaconu. Prosesiunea o inchidea Díogene si fii lui superati si multi altii, intre cari cunosçù pre Sebastíanu. Fiindu cà multi portau lampe seau lumine, figurele pareau a se misicá intr'o atmosfera totu intr'o forma remanetória de cea mai debila lumina.

Candu au trecutú pre langa dinsulu au cantatu versulu urmatoriu alu psalmului.

„Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constitui-
sti me“ ¹⁾.

„Acést'a,“ strigà scolanduse, „acést'a mie-mi suna.“

La cugetulu acest'a a genuchiatu, si prin lucrarea gratiei cuventele mai ante audite resunau cá unu echo in sufletulu lui, cuvente, cari se loviau cu minutulu acest'a, cuvente, despre cari sentiá, cà trebue se le rostéscá. Debilu si ostentitu, precum erá, se trase prin foisoru, pre unde trecù petrecani'a mortului, si-i urmà de departe, fora a fí observatu. Prosesiunea ajunsé intr'o odaia, care intr'atata erá luminata de faclie, catu o icóna a pastoriului celui bunu aruncà o lumina stralucitória pre dinsulu. Dar nu a indresnitu a pasí preste pragu, ci batendusi peptulu, si roganduse de indurare, stete dinaintea lui.

Mortulu se puse diosu, si se cantara si alti mai multi psalmi, inmuri si rogatiuni, tóte in tonulu desfatatoriu alu sperarei, cu care s'a indatinatu a vorbí baseric'a totudeun'a despre mórte. Pre urma se puse cadavrulu intr'unu mormentu gatitu pentru dinsulu sub unu arcu. Intr'aceea Torçvatu pasiesce la unulu dintre privitori, si-lu intréba incetu:

„Pre cine inmormenta?“

„Pre fericit'a Cecilia,“ respunse intrebatulu, „pre feti-

¹⁾ „Cá tu, Dómné, desclinitu intru sperare mai asediatu.“

ór'a cea órba, care in çinterimulu acest'a a picatu adi dema-
nétia in man'a osteniloru, si alu carei sufletu l'a luatú Dom-
nedieu la sine.“

„Apoi asie eu sum ucigutoriulu ei!“ strigà cu unu su-
spinu aduncu, — si tragunduse la pap'a, cadiù la petiorele
lui. A trecutu mai multu tempu, pana ce-si potù aflá cuvente
spre a-si respicá semtiumentele sale. In urma rostì cuventele,
ce si-a fostu propasu se le dica: „Parinte, pecatuit'am in con-
tr'a ta si in contr'a ceriului, si nu sum demnu se me nume-
scu fiulu teu.“

Pap'a-lu redicà cu blandetie, si stringundulu catra pe-
ptu, i-dîse: „Domnedieu te-a adusu, fiulu mieu, oricine se
fii, in cas'a parintelui teu. Dar tu esti debilu si morbosu si
ai lipsa de repausu.“

Lu-imbiana cu mançare si beutura; dar Torcvatu n'avù
pace, pana nu si-a marturisu in publicu tóte pecatele sale
dinpreuna cu gresielele dîlei acesteia; pentrucà erá inca sé-
r'a aceleiasi dîle. Toti s'au bucuratu de intorcerea fiului re-
tacitu, de reafierea óiei perdute. Agnet'a-si redicà privirea
de pre mormentulu fetiórii órbe, pre care i-erâu atientiti
ochli, catra ceriu, si i-se parea, cà o vede cum siede dins'a
la petiórele mirelui seu, suridiendu cu ochii largu deschisi,
preserandu flori pre capulu celui intorsu, parg'a intrevenirei
sale in ceriu.

Torcvatu se concrediù lui Díogenu si fiiloru sei, si i-se
fece cortelu in serman'a locuintia a unui crestinu din vecini,
cá se fia scutitu de ispite si de persecutiuni. Se primì intre
penitinti, cá dupa o canonire de mai multi ani, — care inse
la rogarea marturisoriloru, adeca a fiitoriloru martiri,
se scurtà — se fia lasatu cara la folosirea gratieloru si a de-
repturiloru, ce le perduse ¹⁾).

1) Despre sistemulu penitentiei in baseric'a vechia va ff mai cu scopu a
a vorbí intr'unu altu opu, care va avé de obieptu periodulu alu doilea
alu istoriei basericesci „baseric'a basiliceloru.“ E lucru sciutu, mai

CAPU XIX.

Resbunare indoita.

Sebastíanu nu numai pentru aceea a fostu mersu in çimterimu, cá se duca acolo remasîtiile martirei prime spre depunere, ci si pentru cá se se intieléga cu pap'a Marcelinu despre sigurantî'a acestuia. Viéti'a lui cu multu erá mai scumpa pentru baserica, decatu se fia fostu iertatu a o sacrificá asie de iute, si Sebastíanu sciá, catu de cumplitu ambla dupa dinsulu. Torcvatu intari acés't'a, impartasîndu planurile lui Fulviu: care chiaru pentr'aceea s'a fostu indesuitu la chirotonirea din Decembre. Pap'a nu erá mai multu securu in locuinti'a sa indatinata, si Sebastíanu „aperatoriulu crestini-loru“ (acestu nume de onore l'a capetatu dela diregutoriea basericésca, dupa cum spunu actele martiriloru) a fostu facutu unu planu indresnetiu spre mantuirea papei: pre pap'a adeca acolo se-lu asiedie, unde neci nu voru cugetá seau cautá, in palatiulu imperatescu ¹⁾. Stravestitu parasî santulu episcopu çimterimulu, si Sebastíanu cu Cvadratu-lu dusera in casele Irinei, unei dómne fruntasie crestine, care locuíá intr'o parte mai indosita a palatiului, fiindu barbatulu ei diregutoriu la curte.

In alta dî demanétia se duse Sebastíanu la Pancratiu. „Iubite baiate,“ díse catra elu, „tu trebuie se parasesci indata Rom'a si se mergi in Campani'a. Caii stau gat'a pentru tine si pentru Cvadratu, nu e de a perde tempulu.“

alesu din scriptele santului Ciprianu, cumca cei ce in persecutiune se aretara debili si cautara se se canonésca in publicu, adeseori au capetatu scurtare de tempulu penitentiei loru, adeca indulgentia, déca s'au rogatu pentru dinsii marturisitorii seau atari, cari pentru credintia erau in prinsóre.

1) Asie ne spunu actele martiriului lui Sebastíanu.

„Pentru ce, Sebastíane?“ întrebà tenerulu superatu si cu ochii plini de lacrimi. „Dóra am facutu ceva reu; ori te indoiesci de statornicia mea?“

„Potu dîce, cà neci un'a din dáu'e; despre acést'a te incredintiezu. Inse tu mi-ai promisú, cà cu totulú te vei concrede conducerei mele, si eu n'am tienutu niciodata mai de lipsa se me asculti, cá acum.“

„Bune Sebastíane, te rogu, spune-mi pentru ce?“

„Acést'a trebue se remana pentru acum in secretu.“

„Cum, eara unu secretu?“

„Acest'a e unulu si acel'asi secretu cu celu de mai nainte, si deodata cu acel'a ti-lu voiú descoperí. Inse-ti potú spune, ce ai se faci; si acést'a credu, cà te va indestulí. Corvinu a capetatu mandatu, se prinda pre Cromatiu si pre cei ce-su cu dinsulu; acestíá sunt inca inceputori in credintia, precum ne-a aratatu esemplulu nefericitulu Torcvatu. Mai incolo, ce e si mai reu, Corvinu e insarcinatu, cá in Fundi se ucida pre betranulu seu invetiatoriu pre Casíanu. Tu acum grabesce, se-i întreci tramisii lui (póte se va duce elu insusi), si le da de scire celorú amenintiati.“

Pancratiu eara capetà voia, vedíendu cà Sebastíanu arc incredere in dinsulu. „Dorirea ta e destulu temeiú pentru mine,“ dîse surídiendu; „dar pentru mantuirea bunulu meu invetiatoriu Casíanu, seau a vreunui frate crestínu, asi estí din lume afara.“

Curundu a fostu gat'a de pornitu, si luandusi cu fragedíme sanetate buna dela mama-sa, inca inainte de ce s'ar fi tredítu Rom'a cum se cade din somnu, mergea deja inpreuna cu Cvadratu pre cai buni si cu traist'a de siea impluta bine prin Campani'a romana, pre drumulu latinu, mai neamblatu dar mai securu.

Fíiñdu cà Corvinu espeditiunea in Campania, cá o insarcinare de onore inavutítoria si placuta, o luase asupra-si, aceeaasi se amanà cateva dile, odata pentru ranele lui depre umeri, apoi si pentru pregatirile de lipsa. Spre acést'a-si

conduse unu caru si-si alese unu despartimentu de alergatori din Numid'ă, cari se p^ota tiené pasi cu mersulu rapede alu carutiei. Inse asie Pancratiu cu Cvadratu l'au intrecutu cu cale de dóue dile, de si elu firesce s'a luatú pre drumulu Apiu, celu mai scurtu si mai amblatu.

Candu ajunse Pancratiu la vil'a statueloru, află soçietatea adunata acolo in orecare misiccare; cãce faim'a despre publicarea edictului strabatuse acum si acolo. Toti l'au primitu cu bucuria, si se citi epistol'a lui Sebastianu cu reverintia. Dupa prelegerea acelei se rogara lui Domnedieu, si apoi svatuinduse se decisera multe de tote. Marcu si Marcelianu, cu parintele lorú Tarcvilinu, s'au fostu dusu deja la Rom'a la chirotonia. Acum le urmara Nicostratu Zoe si altii. Cromatiu, carui nu i-a fostu destinata cunun'a martiriei, — macaru cã baseric'a (apusului) i-serbéza amintirea lui inpreuna cu a fiului' seu Tiburtiu in 11. Augustu, — află deocamdata scutin-tia in vil'a Fabiolei, fiendu cã doriá se mai remana inca cat'va tempu in tienutulu acest'a. Indrumarile de lipsa se castigara dela Fabiol'a fora cá ea se scia caus'a, cã pentru ce voiesce Cromatiu a siedé in vil'a ei. In vil'a dela statue se lasara numai orecati sclavi fideli, in cari se potea omulu increde deplinu.

Dupa ce cei doi drumari si caii lorú au resuflatu destulu, plecara pre aceeasi cale, pre care a fostu mersu mai nainte Torcvatu la Fundi, si acolo intrara intr'o ospetar'ă mai mica afara de cetate langa drumulu Romei. Pancratiu află indata pre betranulu seu invetiatoriu, care-lu inbraçiosia cu iubire. Elu i-spuse caus'a tramisiunei sale, si-lu rogã se fuga seau baremu se se ascunda.

„Nu,“ dise bunulu omu, „acést'a nu o facu. Eu acum sum betranu, si m'am uritu cu ocupatiunea mea cea fora de folosu. In t^ota cetatea numai eusi sierbulu meu suntemu crestini. Dereptu cã cele mai bune familie si-au tramisu prunciu in sc^ola mea, cãce sciu, cã atatu de strictu padiescu moralitatea, pre catu numai me iérta paganismulu; dara chiar pen-

tru strictéti'a mea nu me iubesc neci unulu din invetiaceii miei. Prelanga aceea le lipsesc inca si cultur'a naturala a paganiloru romani; ei au cum se cade grobianitatea locuitoriloru de provincie, credu, ca se afla cativa intre parinti, cari aru fi gat'a a-mi rapí viéti'a, de aru poté face acést'a fora de pedépsa."

"Vedi bine cà astfelu duci o viéti'a trista, Casiane. Dar n'ai facutu neci o impresiune in dinsii?"

"Puçina, seau dóra neci unu picu, iubite Pancratie. Dar cum asi fi si potutu face, candu fui constrinsu a citi cu dinsii aste produse periculóse ale literaturii romane si grece, in cari atate fabule mintiunóse, nemorali, si totusi atragatorie si seducutorie se afla? Nu, io fórte puçinu potui face cu cuventele mele; dóra va face mai multa impresiune in dinsii mórtea mea."

Pancratiu cunoscù, cumca tóta nesuinti'a de a-lu induplecá ar fi indarnu. Mai cà erá plecatu a insoçi pre Casianu in propusulu lui de a morí; inse i-promisese lui Sebastianu, cà va avé grigia pre cale de véti'ia sa. Totusi se determinà a remanè in apropiarea cetatei, pana ce va vedé capetulu lucrului.

Corvinu ajunse cu suit'a sa dinaintea vilei lui Cromatiu, si in diori de diua nevali pre neasceptate prin porti si in casa. Acést'a erá góla. Tóte le cercà, dar nu aflà pre nimene, ba neci carte seau vreunu semnu crestinescu. Elu erá fórte surprinsu si maniosu. Cautandu mai incolo, a datu in gradina de unu sclavu lucrandu. Pre acést'a-lu intre-bà, cà unde e domnulu seu.

"Domnulu nu se indatina a spune sclavului, cà unde merge," response acel'asi pre latinia rea.

"Tu-ti bati jocu de mine. Pre care cale s'a luat cu soçii seji?"

"Pe port'a aceea."

"Si apoi?"

"Uita-te colo," response sclavulu; "tu vedi pórt'a aceea,

asiedar? mai incolo inse nemica. Eu lucru aicea, si vedu port'a; dar nemicu mai incolo.“

„Candu s'au dusu? Acést'a numai ce vei scí-o?“

„Dupa ce au venitu cei doi din Rom'a.“

„Ce doi? Se vedu a fí totu doi.“

„Unu teneru bunu, fórte frumosu; canta fórte svavu. Celu alaltu e fórte mare, forte tare, dá fórte. Vedi acelu arbore teneru smulsu? Ast'a asie de usioru a facutu-o, cá cum mi-tragu eu sap'a din pamentu.“

„Sunt totu acei doi!“ strigà Corvinu turbatu. „Ticalo-sulu de copilu ear mi-a stricatu planurile, si mi-a nemicitu sperarea. Dar ast'a nu-lu va trece.“

Dupa ce ar fi pausatu puçinelu, si-continuà calea si-si propuse, a-si versá tóta mani'a asupr'a invetiatoriului seu betranu: decumva nu l'a prevenitu si acolo acel'a, pre care-lu tienea de geniulu seu celu reu. Pre cale faurì totu planuri de resbunare in contr'a invetiatoriului si a conscolariloru sei, si ajungundu in Fundi, spre marea sa bucuria audí, cumca celu puçinu acel'a e acolo. Si-aratà capeteniei comunei inpoterirea de a prinde si a pedepsí pre Casíanu cá pre unu crestinu fórte periculosu. Dar diregtoriulu, unu omu de omenia, fece aceea observare, cumca façia cu o atare plenipotintia incéta juredictiunea sa ordinaria, Corvinu-si implinésca insusi insarcinarea sa; elu din partea sa i-oferì numai ajutoriulu calaului si ce ar mai fí de lipsa. Corvinu nu primí acést'a; elu-si adusese in calaretii sei destula potere si crudíme. Totusi a luat langa sine unu diregtoriu.

Dupa aceea se duse la scóla, candu erau de façia si invetiaceii inchise usi'a, si pre Casíanu, care-lu intempinase cu amicétia dandu-i man'a, lu-injurà cá pre unu tradatoriu de patria si crestinu viclénu. Tenerii incepura a sberá catu potea; din sberatulu si din façi'a loru cunoscù Corvinu, cà intre ei sunt multi asemine sîc, — ursi teneri, cu anime de hiene betrane.

„Copii!” strigà elu; „iubiti voi pre invetiatoriulu vostru pre Casianu? Elu mi-a fostu mai înainte si mie invetiatoriu, si eu inca i-sum detoriu pentru multe lovituri.”

Ear se audì o larma selbateca.

„Asiedar v'am adusu buna scire. Aici am o scrisóre dela imperatulu Macsimianu, care ve iërta se faceti cu din-sulu, ce ve place.”

O plóia de carti, table de scrisu, si alte lucruri sborara in capulu invetiatoriului, care cu manile impletite stá nemisícatu inaintea persecutoriului seu. Dupa aceea se aruncara asupr'a lui din tóte partile cu gesturi amenintátorie.

„Mai linu, mai linu!” strigà Corvinu. „Se ne apucamu de lucru mai cu buna tréba.”

Elu se repuse cu cugetulu in acele tempuri, candu inca si elu erá scolariu; in tempulu, a carui aducere aminte sternesce altcum in anemele celoru mai multi sentimente mai blande, decatu cum póte sterní considerarea presentului. Elu si-aduse aminte de pruncia, care altoru le intinde numai o icóna de óre voiose si ferici, si cugetà despre aceea, óre ce i-ar fi potutu face lui atunci mai mare bucuria, cá apoi acést'a bucuria se o pregatésca teneriloru plini de sperare, cari-l'impregiurau. Inse nu-i venì in minte altu cev'a, ce i-ar fi fostu spre asie mare bucuria, decatu a reintórce invetiatoriului seu tóta lovitur'a, care a fostu capetat'o elu cá pedépsa meritata, si de a-i scrie pre spate cu litere totu cuventulu probodítoriu, de care avù parte. Si bucuri'a acést'a o potea gustá acum!

Inse n'avemu de scopu a vatemá sentiulu bunului cititoriu cu descrierea maltratariloru crude si sangeróse, cari le-au suferitu stramosii nostri crestini din partea persecutoriiloru pagani. N'au fostu multe martirie mai infioratorie si prelanga aceea mai adeverate, cá alui Casianu ¹⁾.

¹⁾ La Ruinartu se póte cití poes' a lui Prudentiu despre martiriulu lui Casianu. Casianu inse, dupa cum se atinge in prevorbire, nu a moritu in Fundi, ci in Imol 'a. Amintirea-i se serbéza in 30. Augustu.

Legatu tiépenu, standu in midiuloculu acestoru tigri teneri si selbateci, devenì mereu victim'a lasiei loru crudìmi. Unii, dupa cum ne spune crestinulu poetu Prudentiu, si scriau ocupatiunile sale pre elu cu stilurile de otielu, cari se intrebuintiau spre a scrie pre tablele cerate; altii i-torturara si maltratara trupulu spintecatu in totu modrulu potintiosu, si asie se aratara de tempuriu intr'adeveru inventiosi in brutalitati. Pre urma invinsu de perderea de sange si de doreri cumplite a picatu diosu fora de a se mai poté redicá. Dup'aceea resunà unu urletu de bucuria, si urmara maltratari noue; pana ce in capetu grup'a de draculeti se inprascià, cá se spuna pre acasa bravurele facute. — A face o mormentare cuviintiosa unui crestinu, necicandu nu si-au adusu aminte persecutorii pagani, si Corvinu, care si-a fostu pascutu ochii pre scen'a acést'a si a fostu atítiatu pre teneri la acést'a crudìme, lasà pre Casianu tragundu de mórte, fora cá se-si sfarme mai multu capulu cu dinsulu. Sierbulu seu fidelu lu redicà si-lu puse in patu, insciintiandu si pre Pancratiu, dupa cum s'au fostu vorbitu. Acest'a indata fù pre locu, panace soçulu seu facù pregatirile de cale. Tenerulu fetioru se infiorà de cele vediute si audite despre maltratarea betranului seu invetiatoriu, dar elu luà esemplu bunu din descrierea rabdarei lui. Nu a disu neci unu cuventu de imputare, si numai rogatiunea i-ocupá anim'a si limb'a.

Casianu cunoscù pre iubitolu seu invetiaceclu, i-surise stringundulu de mana; dar mai multu nu potù vorbí. In alta demanétia a moritu. Ceremoniele indatinate la mormentarea unui crestinu se implinira in cas'a lui propria in tota tace-rea, si Pancratiu parasì Fundi cu anima dorerósa si nu cu puçina otierire catra acelu selbatecu fora de sufletu, care casiunase o scena atatu de spaimentatória si a fostu de façia la dins'a, fora de a semtì mustrari de consciintia, precum credea Pancratiu.

Inse intru acést'a s'a insielatu. Càci Corvinu abie-si multiumise poff'a de resbunare, candu si semtì, ce lucru ne-

rusînatu si de urgisitu a facutu. Se temea, cà va audî de templarile aceste tata-seu, care pre Casîanu totudeun'a l'a pre-tiuitu; se temea si de mani'a parintiloru, ai caroru fii intr'atat'a i-a demoralizatu, indemnandui la o atare crima, care nu erá cu multu mai mica, decâtu uciderea de parinte. Elu demandá se prinda caii; dar i-se spuse, cumca aceia au lipsa de repausu de cateva óre. Acést'a i fece si mai rea voia; mustarile consciintiei lu-torturau; pentr'aceea se puse la beutu, cá se tamande tempulu si se se reinviosieze. In urma pornî; pre cale standu numai odata cateva óre, calatori mai incolo, inca si noptea. Calea, care erá de ploiele cele tienutorie fórte rea, mergea pintre dóue sîre de arbori, dealungulu canalului celui mare, pre care se scurge ap'a morastineloru Pontiniene.

Corvinu beuse earasi pre cale, si erá cu totulu infocatu de vinu, de megnire si de mania pre sine insusi. Pasii cei lini ai cailoru sei obositi lu-desgustara si mai tare, si pentru aceea i-batea cá turbatu. Intre ce erau acestia manati astfelui, audîra tropotulu unoru cai, ce veneau rapede din deretulu loru, si-lu rapira. Soçii lui in scurtu tempu remasera departe de caru; caii spariati au datu preste sîrulu de arbori, pre cararea cea strinta de langa canalu, si fugindu in galopu aruncau caruti'a dintru o lature intr'alt'a. Candu au audîtu calaretii, ce veniau din deretu, foraitulu cailoru, diuraitur'a carului si sberatulu osteniloru, au datu pintenu cailoru sei si grabira inainte. Ei au fostu intrecutu binesioru pre alergatori, candu deodata audîra o piraitura si dupa aceea unu zuzetu in apa. O róta se acatiase intr'unu arbore, si carulu s'a fostu inburdatu, si Corvinu beutu de diumetate cadiuse preste capu in apa. Pancratiu sarindu diosu depre calu, intr'o clipita a fostu cu soçiiu seu la tiermurile canalului.

La lumin'a debila a lunei resarinde si depre versu cunosçù tenerulu pre Corvinu, carele se nesuiá se ésa din ap'a molósa. Ap'a nu erá afunda de laturea acést'a; dar inaltulu si malosulu tiermure erá umedu si lunecosu, si candu se nesuiá

se se urce pre dinsulu, totudeun'a lunecá inderetu si ca-dea in midiuloculu apei. In urm'a scaldei acesteia de iérna incepuse acum a intiepení si a-si perde poterile.

„Dupa dereptú s'ar cuvení, se-lu lasé omulu acole”, díse asprulu centurione.

„Taci Cvadrate! Cum poti vorbí asie? Intinde-mi man'a. Asie!” díse tenerulu; intre ce plecandu-se pre tiermure, apucá pre dusímanulu seu de braçie chiaru in acelu momentu, candu acest'a lasandu tufuti'a, de care s'a fostu acatiatu, cadea amorfítu inderetu in canalu, — de buna séma mai pre urma.

Tragundulu afara, l'au pusu in cale. Erá in atare façia, catu si neamiculu seu celu mai mare l'ar fi compattimitu. I-au incaldítu templele si manile, si Corvinu incepù a-si vení in ori, pre candu ajunsera acólea si soçii lui. Ei lu-lasara in grigi'a acestor'a, si le dederá acelu si pung'a lui, care i-a fostu cadiutu din curea, candu lu-trasera din canalu. Pancratiu si-retienù cutítulu seu propriu, càre asemenea a fostu picatu, si pre care-lu portá cu sine Corvinu, cá se-lu póta acusá de crim'a spintecarei edictului. Sierbii, dupa ce s'a tredítu Corvinu, i spusera, cumca ei l'au trasu d'in canalu, dar cà pugilariulu de buna séma va fi cadiutu si va fi inca in canalu. Dupa aceea l'au dusu intr'o coliba din apropiare, pana se va tocmí caruti'a, si pana ce elu dormiá, acestíá beura pre banii lui.

Asie si-au resbunatu dara amendoí intr'aceeasi dí, — paganulu si crestinulu.

CAPU XX.

Lucrurile publice.

Déca termelc lui Díocletianu inca inainte de edictu s'au edificatu prin prinsoneri creştini, nu va fi batutoriu la ochi a vedé cu crescerea persecutiúnei marinduse si numerulu si suferintiele acestor'a. Se acceptá si imperatulu Díocle-

tianu însusi la inaugurarea edificiului seu favoritu, pentru aceea se duplecà numerulu lucratoriloru, cá se-lu gate mai iute. In tóte dílele veniau cete de asie numiti criminali din portulu Lunei, din Sardini'a, si chiaru si din Crimi'a seuu Chersonesu, unde lucrau in baiele de pétra seuu de metalu; toti fure aplicati la lucrurile mai grele ale edificarei. Straportarea materialeloru, gatirea muruiturei, si redicarea parietiloru, erau lucrurile condamnatiloru pentru relegiune, intre cari multi nu erau dedati cu incordari asie aspre. Cá respłata nu capetau alta, decatu ce capetau boii si mulii, cari erau intrebuintiati impreuna cu dinsi la edificare. Unu locu, pentru manere, care puçinu seuu necidecum nu erá mai bunu decatu o poiata; mancare numai atat'a, cata erá chiaru de lipsa pentru de a-i sustiené in poteri; vestmente numai atate, cate poftía anutempulu mai aspru, — aceste erau tóte, ce poteau asceptá. Dorerile le mariaiu inca si legaturele si catenele depre petióre, destinate spre a-i impede cá de a fugí; si veghiatorii, cari cu atat'a erau mai placuti magistrateloru cu catu erau mai fóra indurare, le padiau toti pasii, cu sbiciulu seuu cu baçiulu in mana, neincetatu gat'a de a adauge catra incordare inca si maltratari, spre a-si deprinde crudímca asupr'a neaperatiloru, seuu a se face placuti domniloru sei inca si mai crudi.

Inse crestinií din Rom'a se ingrigiau cu serguintia de acesti marturisitori, pre cari destinsu i-onorau. Diaconii loru — castigandu prin bani pre veghiatori — i-visitau; si tinerii cutediau a se apropiá de dinsi, impartíndu-le mancari mai nutritórie seuu vestmente mai calduróse, seuu dandu-le bani, cu cari se-si póta cumpará traptare mai blanda dela supra-veghiatori. Prelanga aceste se comendau inca si in rogatiunile acestoru santi marturisitori, sarutandu-le ranele si venetiturele de loviture, si catenele, ce le portau pentru Christosu.

Dar strinsur'a acést'a de omenii condamnati, pentru cá au remasu credintiosi Invetiatoriului seuu domnedieescu, avù

se se urce pre dinsulu, totudeun'a lunecá inderetu si ca-dea in midiuloculu apei. In urm'a scaldei acesteia de iérna incepuse acum a intiepení si a-si perde poterile.

„Dupa dereptú s'ar cuvení, se-lu lase omulu acole”, díse asprulu centurione.

„Taci Cvadrate! Cum poti vorbí asie? Intinde-mi man'a. Asie!” díse tenerulu; intre ce plecandu-se pre tiermure, apucà pre dusímanulu seu de braçie chiaru in acelu momentu, candu acest'a lasandu tufuti'a, de care s'a fostu acatiatu, cadea amor-títu inderetu in canalu, — de buna séma mai pre urma.

Tragundulu afara, l'au pusu in cale. Erá in atare façia, catu si neamiculu seu celu mai mare l'ar fi compa-timitu. I-au incaldítu templele si manile, si Corvinu incepù a-si vení in ori, pre candu ajunsera acólea si soçii lui. Ei lu-lasara in grigi'a acestor'a, si le dederu acelu si pung'a lui, care i-a fostu cadíutu din curea, candu lu-trasera din canalu. Pancratiu si-retienù cutítulu seu propriu, càre ase-menea a fostu picatu, si pre care-lu portá cu sine Corvinu, cá se-lu póta acúsá de crim'a spintecarei edictului. Sierbii, dupa ce s'a tredítu Corvinu, i spusera, cumca ei l'au trasu d'in canalu, dar cà pugilariulu de buna séma va fi cadíutu si va fi inca in canalu. Dupa aceea l'au dusu intr'o coliba din apropiare, pana se va tocmí caruti'a, si pana ce elu dormiá, acestí beura pre banii lui.

Asie si-au resbunatu dara amendoí intr'aceeasi dí, — paganulu si crestinulu.

CAPU XX.

Lucrurile publice.

Déca termelc lui Díocletianu inca inainte de edictu s'au edificatu prin prinsoneri cretini, nu va fi batutoriu la ochi a vedé cu crescerea persecutiúnei marinduse si nume-rulu si suferintiele acestor'a. Se acceptá si imperatulu Díocle-

tianu însusi la inaugurarea edificiului seu favorit, pentru aceea se duplecà numerulu lucratoriloru, cá se-lu gate mai iute. In tóte dílele veniau cete de asie numiti criminali din portulu Lunei, din Sardini'a, si chiaru si din Crimi'a seu Chersonesu, unde lucrau in baiele de pétra seu de metalu; toti fure aplicati la lucrurile mai grele ale edificarei. Straportarea materialeloru, gatirea muriturei, si redicarea parietiloru, erau lucrurile condamnatiloru pentru relegiune, intre cari multi nu erau dedati cu incordari asie aspre. Cá respata nu capetau alta, decatu ce capetau boii si mulii, cari erau intrebuintiati impreuna cu dinsi la edificare. Unu locu, pentru manere, care puçinu seu necidecum nu erá mai bunu decatu o poiata; mancare numai atat'a, cata erá chiaru de lipsa pentru de a-i sustiené in poteri; vestmente numai atate, cate poftía anutempulu mai aspru, — aceste erau tóte, ce poteau asceptá. Dorerile le mariaiu inca si legaturele si catenele depre petióre, destinate spre a-i impede cá de a fugí; si veghiatorii, cari cu atat'a erau mai placuti magistrateloru cu catu erau mai fóra indurare, le padiau toti pasii, cu sbiciulu seu cu baçiulu in mana, neincetatu gat'a de a adauge catra incordare inca si maltratari, spre a-si deprinde crudínea asupr'a neaperatiloru, seu a se face placuti domniloru sei inca si mai crudi.

Inse crestinii din Rom'a se ingrigiau cu serguintia de acesti marturisoru, pre cari destinsu i-onorau. Díaconii loru — castigandu prin bani pre veghiatori — i-visitau; si tinerii cutediau a se apropiá de dinsi, impartíndu-le mancari mai nutritórie seu vestmente mai calduróse, seu dandu-le bani, cu cari se-si póta cumpará traptare mai blanda dela supra-veghiatori. Prelanga aceste se comendau inca si in rogatiunile acestoru santi marturisoru, sarutandu-le ranele si venetiturele de loviture, si catenele, ce le portau pentru Christosu.

Dar strinsur'a acést'a de omenii condamnatu, pentru cá au remasu credintiosi Invetiatoriului seu domnedieescu, avú

inca si unu altu avantagiu desclinitu. Sburdatulu Luculu tienea totudeun'a intr'unu lacu piscari ingrasiati pentru ospetiele sale; in colivie erau paseri rare, si in cirede vite grase pentru jerfe seau solenitati in onorea imperatiloru; in pescerele din apropierea Amfiteatrului se nutriau animale selbatece pentru jocuri publice: chiaru asie sierbiau si crestinii, ocupati la lucrurile publice, de unu materialu gat'a spre ecatombe sangerose si spre indestulirea voiei poporului, de a vedé atari scene infioratorie la ocazioni serbatoresci; in dinsii aveau totudeun'a unu nutretiu gat'a pentru ferele selbatece, de cate ori numai voiá poporulu romanu a urmá selbateci'a acestora.

Atare ocaziune se dede acum. Persecutiunea inca pan'acum nu fuse infocata: inca n'au potutu prinde neci pre unulu din crestinii mai de frunte. Planurile dilei antáie fure nemicite, si plag'a acést'a inca prin nemica n'a fostu cumpenita; pentru aceea dar se asceptá ceva lucru mai mare. Poporulu oftá mai multa petrecere, si diu'a nascerei imperatului, ce se apropiá, indreptatiá dorirea lui. Animalele selbatece, pre cari le audira Sebastianu si Pancratiu, inca regniau dupa préd'a, ce le competiá. De strigá poporulu: „Christianos ad leones!” (crestinii la lei!) acestá se vedeau a-si esplicá astfeliu strigarea, cá cum ar insemná, cá crestinii cu totu dereptulu sunt ai loru.

Catra capetulu lui Decembre, intr'o dupamédiadi se duse Corvinu in scaldele lui Dfocletianu, urmatu de Catulu, care avea ochi buni de a alege luptaci cuviintiosi pre sém'a Amfiteatrului, cá unu macelariu deprinsu in tergu in alegerea viteloru bune de taiatu. Elu chiamá pre Rabiriu, supraveghiatoriulu prinsoneriloru, si i-dise:

„Rabirie eu vinu in urmarea mandatului imperatescu, se cautu órecati din crestinii tei cei foradelege, cari voru fi norocosi cu ocaziunea serbatórei fiitórie a se luptá in Amfiteatru.”

„Dar io intr'adeveru nu me potu lipsí de neci unulu”, response supraveghiatoriulu. „Trebue se gatu lucrurile in-

tr'unu tempu detiermuru, si acést'a e cu nepotintia, déca se va inimici numerulu lucratoriloru."

„N'am ce face. Tu vei capetá altii in loculu acelor'a, cari tí-se iau. Condu-ne pre mine si pre Catulu inpregiuru, cá se alegemu pre cei ce aru fí mai buni pentru noi."

Rabiriu murmurà la acést'a presteniune neintielépta, inse se supuse, si i-conduse intr'o odaia, care erá de curendu inboltita. La acést'a trecea omulu prin o tinda rotunda, care se luminá pre deasupr'a, cá Panteonulu. Acést'a ducea intr'unulu din braçiele mai scurte ale unei sale mari in form'a crucei, in care se deschidea o multíme de chilie mai mici, inse totusi inca binisioru de largi. In fiacare anghiu alu salei, unde braçiele se curmau, erá se se puna cate o columna tare de granitu taiata dintr'o bucata. Dóue erau acuma redicate, alt'a erá infasiurata cu funi, cari treceau pre langa nesce scriptiuri, cá intr'alta dí se se redice. O multíme de lucratori se ocupau se faca cele mai de pre urma pregatiri la aceea. Catulu fece lui Corvinu semnu cu degetulu si aratá pre doi juni, cari cá sclavi erau goli pana in brâu, asie catu statur'a loru poterósa atletica se vedea chiaru.

„Acesti doi cauta se fia ai miei, Rabirie", díse zelosulu liferantu de fere selbatece; „sunt desclinitu buni pentru noi. Eu sum convinsu, cà-su crestini; asie voiosi lucra."

„Inse acum e cu nepotintia se me lipsescu de ei. Acest'a mi placu cá celu puçinu alti siese lucratori, seau catu doi cai. Ascépta pana voru finí lucrurile cele mai grele, apoi te poti sierbí cu ei."

„Cum i-chiama? voiescu se-mi insemnu numele loru. Si nu uitá a-i tiené bine."

„Se chiama Largu si Smaragdu; nesce teneri din o familia de frunte; inse lucra cá nesce plebei, si chiaru nu se voru retrage a merge cu tine."

„Fia dupa voi'a loru", dîse Corvinu rîdiendu. — Asie se si intemplà mai tardîu ¹⁾).

Mersera mai departe si alesera si mai multi prinsi; la multi se opunea Rabiriu, inse de comunu totu indesiertu. In urma venira la un'a din odaiele, ce erà asiediate in laturea de catra resaritu a braçului celui mai lungu a salei. Acolo vediura o multîme de criminali, — déca i-potemu numí asie, — cari pausau dupa implinirea lucrului. In midîloculu grupei stá unu omu betranu, de o cautatura veneranda, cu barba alba, ce i se lasá pre peptu in diosu, in façia cu o espresiune blanda, si plinu de o vioitiune serina in tóta vorbirea si portarea sa. Erá marturisoriuulu Saturninu, care acum in alu optudiecile anu alu vietiei, erá totusi îngreunatu cu doue catene grele. De ambe laturile lui se vedeau doi prinsi mai teneri, Ciriacu si Sisiniu, despre cari se spunc, cà pre langa lucrurile loru proprie, portau si lantiurile betranului; ba se vorbesce despre ei, cumca-si aflau o desclînita placere, déca implinindu-si lucrulu seu propriu, poteau ajutá si fratiloru sei mai debili si a impliní lucrulu loru ²⁾). Inse or'a loru nu sosise inca, pentru cà ambii, inainte de a fi luat cunun'a de martiru, se santîra sub urmatoriuulu pontefice de dfaconi. — Mai multi alti prinsoneri jaceau diosu inaintea betranului, care siedeá pre unu trunchiu de marmure, si-lu ascultau cu luare a minte, cum le vorbiá cu o seriositate amicala. Se pareau a-si uitá prin aceea de dore-rile sale. Óre ce le vorbiá? Dóra remunerá elu pre Ciriacu, pentrú nespus'a si faptic'a sa iubire façia cu confratii sei, cu

¹⁾ Largu si Smaragdu se torturara dimpreuna cu Ciriacu si cu alti 20, despre cari va fi vorb'a mai la vale. Trupurile loru fura inmormentate de unu preotu Ioanu langa calea Salarica; inse, in 8. Aug. fure straportate de Ponteficele Marcelu si de pi'a Lucina la mosi'a acestei depre urma, langa calea ce duce la Osti'a. Vedi breviariulu rom. in 8. Augustu.

²⁾ Vedi Piazza despre baseric'a Santa Maria degli Angeli, in opulu seu despre statiunile din Rom'a.

aceea, cã-i spunea, cumca o parte a acestui edificiu cumplitu, la care lucrau dinsi, sub numele lui se va consantî lui Domnedieu si va deveni o baserica, si cã unu nume faimosu va incheiã sîrulu Cardinaliloru acestui titlu¹⁾. Seau vorbiã elu despre o alta vedenia si mai marëtia: cum in locul acestui oratoriu mai micu se va redicã mai tardiu intru onórea regi-nei angeriloru o templa pompósa, care sub conducerea celui mai potinte geniu de arte, ce a vediutu vreodata lumea, va euprinde in atriulu seu intrég'a acést'a sala marëtia dimpreuna cu tind'a sa²⁾? Ce ar fi potutu fi mai mangaitoriu pentru bietii acesti prinsoneri truditi, decatu acelu cugetu, cã ei nu intru atat'a redica calde pre sém'a unui poporu paganu si sburdatu, seau pentru unu imperatu fora de lege si predatoriu, catu mai vertosu un'a din cele mai pompóse baserice, in care va fi adóratu Domne dieulu celu adeveratu, si va fi marita cu pietate preacurat'a vergura, mam'a fiului lui Domnd dieu, care s'a facutu omu?

Corvinu priviã cét'a din departare; se oprì, si intrebã pre paditoriu despre numele fiacarui. Acest'a i-numì cu promptëtia deplina, si adause: „Pre betranu-lu poti duce, déca voiesci; ce se tiene de lucrulu lui, nu merita neci panea.”

„Multiamu frumosu!” response Corvinu. „Acest'a ar face o figura minunata in Amfiteatru. Poporulu nu se in destulesce cu nesce creature betrane si sfarmate de etate, pre cari ursulu seau tigrulu i-omóra cu o singura lovitura a brancei sale. Elu ascépta se véda curgundu sange teneru si luptandu-se fetjori poterosi in contr'a raneloru si a lovitureloru, inainte de ce mórtea ar decide lupt'a. Inse aici vedu unulu, alu

1) O parte a scaldeloru lui Dîocletianu se prefacu in titlulu stului Ciriacu. Acestu titlu mai tardiu se sterse; celu din urma cardinalu dela s. Ciriacu a fostu renumitul Bembo.

2) Michaele Angelo straformã sal'a descrisa dimpreuna cu tind'a rotunda in baseric'a cea frumósa numita santa Maria degli Angeli. Pamentulu fù mai tardfu redicatu, si prin aceea columnele s'au scurtatu cu mai multe urme si naltîmea edificiuului a scadiutu.

cui nume nu mi-l'ai spusu; elu si-a intorsu fața de catra noi; neci nu pórta vestmentu de prinsoneriu, si e fora catene. Cine e acel'a?"

„Numele nu i-lu sciu” response Rabiriu.” Acest'a e unu teneru frumosu, care adeseori petrece intre criminali, i-mangaia, si uneori chiaru le si ajuta la lucru. Firesce ne respaltesce bine pentru cà-i concedemu acést'a; si de aceea nu-su in stare de a mai intrebá dupa elu.”

„Dara eu sum in stare”, response Corvinu cu focu, si plecà dereptu spre strainu. Acest'a audîndu-i cuventele se intorse.

Corvinu sarì la elu cá unu selbatecu, lu-apucà, si strigà cu bucuria: „Legati-lu numaidecatu! Celu puçinu de astadata nu-mi vei scapá, Pancratie!”

CAPU XXI.

I n c h i s ó r e a.

Déca in dílele de astadi vreunu crestinu voiesce se cunósca cu adeveratu, ce au patimitu stramosii sei pentru credintia in decursulu persecutiunei aloru trei secle, nu e de ajunsu se cerceteze numai catacumbele, — unde am incercatu si noi alu conduce, — cá asie se véda, ce feliu de viétia au dusu ei; ci-i mai svatuimu, cá documentele acelea neperitórie, „faptele martiriloru”, se le recitésca, cá asie se véda, cu ce mórte trebuiau ei se móra. Noi nu cunoscemu nece o carte mai cu doiosime, mai cu inriurare, mai mangaitória si mai acomodata sprè a ne intarí credinti'a si sperarea, decatu — dupa cuventelu insuflatu de Domnedieu — acestea documente venerande. Si déca bunulu lectoriu n'ar avé tempu, se citésca multu despre obieptulu acest'a, citésca celu puçinu unele din aceste documente: faptele gènuine ale s. Perpetue si Fericitate. Ce e dereptu unu invetiatu le póte cití cu

cea mai mare placere in limb'a loru latina simpla, africana; inse speramu, cà in scurtu vomu avé o traducere buna a acestor'a, si a catorva asemenea documente vechi crestine. Numitele fapte sunt totu aceleasi, pre cari le amintesce si s. Augustinu ¹⁾, si pre cari nimene nu le póte cití, fora de a fi misicatu. Déca lectoriulu ar asemená semtítiunea aceea betegiósa si atítiarea aceea preaincordata, ce ne infaçisiéza unu scrietoriu mai nou francesu in diuariulu unui judecatu la mórte pana in or'a uciderei, cu patosulu nemaiestritu si cu adeveratatea atragutória, ce domnesce in corespondiatoriulu reportu despre Vivi'a Perpetua, o femeia delicata de douadeci si unulu de ani, — fora indoicéla ar marturisi, cumca simplele reporturi crestine sunt cu multu mai naturali, mai atragátorie si mai insufletítorie, decatu cele mai cutediate scorniture ale romantielóru. — Si déca sufletulu nostru e intristatu, seau miclele necasuri din dílele nóstre facu anemele cele debile aplecate spre murmarare, atunci n'amu poté face ceva mai bunu, decatu a cití aceea legenda intru adeveru de auru, pentru cà adeverata, seau istori'a nobililoru martiri din Vien'a si Lionu ²⁾, seau multe alte asemenea reporturi, ce ni s'au pástratu, spre a ne insufletí din nou prin recugetaréa acelor'a, ce au patimitu pentru Christosu copí si femei, catecumeni si sclavi, fora de a murmurá.

Inse noi amblamu departe de naratiunea nóstra. Pancratiu fú pusu in catene, si legatu la olalta cu alti douedeci, fù tereitu pre strate in prinsóre. Precandu ei asie fora de

1) Augustinu le amintesce de repetíte ori p. e. de anima l. 1, c. 10. si l. 4, c. 18. Dela dinsulu avemu inca trei vorbiri pre serbatorea s. Perpetue si Fericitate (sermo 280—282), care se serbeza in 7 Martiu la latini. Trad.

2) Sub M. Aureliu in anulu 177 morira cá martiri s. Fotinu episcopulu Lionului in etate de 90 de ani, si multi crestini din Lionu si Vien'a. Despre martiriulu loru avemu o epistóla a basericeloru din Lionu si Vien'a catra fratii din „Así'a si Frigi'a“ la Eusebiu (ist ecl. 5, 1.) si la Ruinart I., 145. urm. Trad.

necce unu ajutoriu, schiopatandu si impedecanduse, abie se trageau, paditorii, cari-i duceau, i-maltratau fora indurare. Toti cati treceau prelanga dinsii si-i poteau ajunge, i impungeau si-i bateau: cei din departare aruncau cu petre si cu tina dupa dinsii, si-i numiau cu cele mai nerusinate cuvente de batjocura ¹⁾. Pre urma au ajunsu la inchisorile Mamertine; acolo i-au impinsu in laintru, unde aflara inca mai multi prinsi de ambe secsele, cari asceptau mórtea. Pancratiu avù tempu, panacandu-i legara manile, cá se-si dé pung'a unui din osteni, rogandu-lu, cá cele intemperate se le faca cunoscuta mumei sale si lui Sebastfanu.

Inchisorile Romei vechi nu erau nesce locuri, la cari, precum se intempla astadi, se traga unii seraci, sperandu, cá acolo voru capetá locuintia si viptu mai bunu, cá a casa. Doue seau trei din aceste inchisori inca mai sustau, si o scurta descriere a susu numitei inchisori va dá cititoriului unu conceptu despre aceea, ce avea de suferitu unu marturisoriu, de si nu ar fi patimitu martiriu ²⁾.

Inchisórea mamertina cuprindea in sine doue odaie partrate subpamentene, asediate un'a asupr'a altei'a. Numai prin o singura gaura rotunda la midiloculu coperisiului potea strabate lumin'a si aerulu, si a se portá in laintru mancarea, cele de lipsa, si insisi prensii. Déca camér'a cea de asupr'a se implea, usioru se póte intielege, catu aeru si lumina potea strabate in cea de desubtu. In parietii statatori din bucati mari de pétra solida, erau seau mai bine sunt nesce verige de feru, spre a legá de ele pre prinsoneri; pre multi inse din tr'insii-i intindeau pre pamentu, stringundu-le petiórele, catu se póte mai tare cracite, in butuci. Tirani'a inventiósa a persecutoriloru mariá adeseori incomoditatea pamentului umedu si

¹⁾ Vedi reportulu despre martiriulu s. Fotinu la Ruinartu I., 145. (Eus. hist. eccl. 5, 1.)

²⁾ Marturisoriu se numiau aceia, cari marturisuindu-se de crestini, pentru acést'a aveau de a suferi pedepse, fora de a-si pierde viéti'a. Prin mórtea pentru credintia se facea marturisoriuulu martiru.

petrosu adescori prin aceea, că acestu singuru patu, ce-lu aveau membrele trunchiate si spatele frante ale crestiniloru torturati, lu-presarau cu herburu. Pentru aceea se dice despre o soçietate de martiri din Afric'a, de care se tienea si s. Saturninu si Dativu, cumca toti au moritu in urm'a tortureloru suferite in prinsóre. Asemenea faptele martiriloru din Lionu spunu, cumca multi dintre prinsii de nou sositi au moritu in inchisórea cea infioratória, inainte de a fi suferitu vreo tortura, precandu de alta parte unii torturati pana intru atat'a, incatu numai erá sperare de viet'i'a loru, redusi in prinsóre, fora de neci o medicina seau altu ajutoriu s'au insa netosiatu ¹⁾. — Ba inca crestinii-si cumparau libertatea, de a poté intrá in aceste locuri de dorere, nu inse de jelia; cu atari ocasiuni ei nu uitau a duce cu sine, ori ce ar fi potutu se aline suferintiele acestoru prea iubiti si prea onorati frati ai loru, seau ce le ar fí potutu aduce vre o mangaiare trupésca ori sufletésca.

Dereptatea romana poftía, cá celu puçinu formele din afara ale procedurii judecatoresci se se observe. Pentru aceea pre crestinii prinsi ducundu-i din inchisóre inaintea judecatoriului, i ascultau. Cele mai pretióse esemple ale astorfeliu de ascultari se afla in faptele proconsularie ale martiriloru, din cuventu in cuventu asie, cum le au insemnatu in protocolu secretariulu seau registratoriulu judecatoriei ²⁾.

Fotinu episcopulu Lionului, betranu de nouedieci de ani, intrebatu fiindu: „Care e Domnedieulu crestiniloru?” respunse cu demnitate: „De vei fi demnu, lu-vei cunósce” ³⁾. Uneori judecatoriulu se lasá in discussiune cu celu acusat, care firesce nu se finíá cu onóre pentru dinsulu, cu tóte că cei acusati raru se lasau mai departe, decatu a-si repetî

¹⁾ Faptele martiriloru din Lionu §: 8. la Ruinart I., 145. (conf. despre inchisorile romane pre Nevman „Callist'a”, tradusa de Schündelen in limb'a germ. p. 302).

²⁾ Nevman „Callista” p. 300.

³⁾ Si dignus fueris, cognosces. La Ruinart l. c. o t. 1. p. 145.

simplicu marturisirea credintiei sale crestine. De multe ori inse, precum la Ptolemeu, despre care atatu de frumosu ne scrie s. Justinu, si la s. Perpetu'a, judecatoriulu se marginiá la simpl'a intrebare: „Crestinu esti?” si d'ca i-respunde afirmandu, numai decatu i rostia sentinti'a de mórte.

Pancratiu cu consoçii sei stete inaintea judecatoriului; numai trei d'ile mai erau pana la Munus seau jocurile de lupta, in cari aveau de a se luptá cu animalele eele selbatece.

„Cine esti tu?” intrebà pre unulu din ei.

Responsulu fù: „Din indurarea lui Domnedieu sum crestinu.”

„Si tu cine esti?” d'ise lui Rusticu prefectulu.

„Eu cu buna séma sum unu sclavu alu imperatului”, respunde prinsoneriulu; „inse dupa ce m'am facutu crestinu, insusi Christosu me fece liberu, si din darulu si indurarea lui sum partasiu la aceeasi sperare, cá si cei alalti, cari vedi inaintea ta.”

Dupa aceea judecatoriulu se intorse catra preotulu Lucianu, unu barbatu onoratu pentru etatea si pentru virtutile sale, dicundu-i: „Vina, supune-te dieiloru si edicteloru imperatesci.”

„Nimenea”, respunde betranulu, „se póte infruntá seau condemná, care asculta de mandatele Mantuitoriului nostru Isusu Christosu.”

„Cu ce sciintia te cuprindi?”

„Eu m'am nisuitu, cá se-mi castigu totu feliulu de sciintie, si cu multe feliuri de studie m'am ocupatu; eara in urma m'am intorsu la invetiaturele crestinismului, cu tóte cà aceste nu le placu celoru, ce urméza parerile cele false.”

„Misielule! in aceste invetiature affi tu bucuria?”

„Cea mai mare; pentru cà impreuna cu crestinii urmezu invetiatur'a cea adevrata.”

„Si ce feliu de invetiatura e acést'a?”

„Invetiatur'a cea adevărată, de care ne ținem noi creștinii, e această: credem într'unu Domnedieu, făcătoriuu toturor lucrurilor vedute și nevedute; marturisim pre Isusu Christosu fiulu lui Domnedieu, care demult a fostu predisu prin profeti, care va veni se judece omeni, care e predicatoriu și invetiatoriu mantuirei pentru cei, ce voiescu se invetie dela elu. Eu de altminte, că simplu omu, sum cu multu mai debilu și mai neînsemnatu, decatu se potu dice ceva mare despre nemărginit'a lui Domnedieire; această numai profetii o potu face" ¹⁾.

„Tu, precum mi se pare, esti unu invetiatoriu alu eroarei acele pentru alții și meriti o pedepsă mai aspră decât ceilalți. Pune-ti pre Lucianu în butucă și-i crăciți petițiile până la a cincă gaură ²⁾. — Și voi ambe femeiloru eine sunteți?”

„Eu sum o creștină, și nu am altu mire decatu pre Christosu, me numescu Secund'a", răspuse un'a.

„Și io-su o vedua, numele-mi e Rufina, me țină de aceeași credință mantuitoare", continuă cea alaltă.

Asemenea întrebări îndereptă prefectulu către toți cei alalți, înse dela toți capată asemenea răspunsuri; numai unu ficalosu se clatină spre dorerea celor alalți, și se arătă gât'a de a jefi idoliloru. În urma se întorse prefectulu la Pancrațiu grăindu: „Și tu, copile temerariu, care ai cutediata a sfortică edictulu dieșiloru imperati, încă și pre ține te voi agratiă, decât vei sacrifică domnedieiloru. Arata acum, că esti ascultatoriu și cu minte; și așa esti înca numai copilul.”

Pancrație făcându-și cruce răspuse liniștitu: „Eu sum sîrbulu lui Christosu. Pre elu-lu marturisescu cu gur'a, de elu me țină cu anim'a mea, lui me închinău neîncetatu. De și

¹⁾ Acestu răspuns l'a datu s. Justinu judeului. Vedi actele lui §. 1., la Ruinart L., 129.

²⁾ Această se dice a fi fostu cea mai mare crăcire ce se potea.

sum in ochii tei unu copilu, inse am intieleptiunea betrane-tieloru, candu adoru unu singuru Domnedieu. Earu domne-dieii tei inpreuna cu adoratorii loru sunt meniti spre peri-rea eterna" ¹⁾).

„Palmiti-lu preste gura pentru blastemarea lui si ba-teti-lu cu verge”, strigà judecatoriulu maniosu.

„Ti-multiuemescu”, respunse cu blandetie nobilulu june, „cà me inpartasiesci astfeliu din aceeași pedépsa, care a su-ferit'o si mantuitoriulu mieu" ²⁾).

Apoi rostí prefectulu sentinti'a in form'a indatinata: „Lucianu, Pancratiu, Rusticu si altii, femeiele Secund'a si Rufin'a, cari toti au marturisitu, cà sunt crestini si nu voie-scu a se supune santului imperatu si a adorá dieii Romei, se se arunce fereloru selbatece in amfiteatrulu Flavianu.”

Poporulu urlà de bucuria si de turbare, si petrecù pre marturisoru cu acestu vuetu selbaticu inderetu in prinsore; dara portarea loru cea plina de demnitate, si liniscea ce stra-luciá pre façiele loru, fece pre incetu inpresiune asupr'a turbatiloru. Unii intariau, cà prinsii s'aru fí parfumatu, fiendu cà inpregiurulu loru se parea a se respandí unu mirosu placutu ³⁾).

CAPU XXII.

Cin'a cea de pre urma.

Cu furi'a si cu larm'a din afara formá unu contrastu mare scen'a, ce se petrecea in inchisore. Aici domniá pace, linisce, bucuria si desfatere. Parietii cei duri si boltitur'a resunau de canteculu psalmiloru, pre care-lu intonà Pan-

¹⁾ Asie respunse Alesandru, unu fiu alu s. Fericitate. Vedi actele s. Perpetue §. 3. la Ruinart I., 56.

²⁾ Vedi actele s. Perpetue §. 18. la Ruinart I. 220.

³⁾ Acést'a se memoréza in actele martiriloru din Lionu §. 10. si in actele s. Perpetue §. 13. Ruinart I. 146. si 219.

cratiu, incatu, precum dice Psalmistulu (ps. 41, 8.): „aduncu pre aduncu chiamá.” Pentru cà cei din inchisorea de desuptu respundeau la viersurile celoru de asupr'a, si asie schimbanduse cantara psalmii, cari conveniau unei atari inpregiurari.

Cu o di mai nainte de a se luptá cu animalele salbatice, va se dica, de a fi sfasiati de ele, li-se dá prinsiloru totudeun'a o libertate mai mare. Amicii i-poteau cercetá, si crestinii se folosira bucurosi si pre intrecute de acést'a libertate. Venira numerosi la prinsore, si se comendara intru rogatiunea marturisoriloru lui Christosu. Decatra séra scotien-duse prinsonerii afara din inchisore, se prevediura cu unu ospetiu bunu, ba chiaru grasu, pre specele statului, cu asienumit'a cina libera. Més'a erá incungiuurata de pagani, cari erau curiosi se védia, in ce fačia-su si cum se pórtá luptatorii dílei urmatórie. Inse in acesti crestini nu se observá neci acea portare laudarósa si dura, neci acea desperare si tristétia, care altcum de comunu se vedea in alti condamnati. Pentru crestini acestu ospetiu erá o adeverala Agapa, o comendare de iubire; càci ei mancau cu o voiosia liniscita intre discursuri placute. Dar Pancratiu infruntá odata seau de dóue ori plebea pentru curiositatea ei cea fora resemtiu si pentru observatiunile ei cele dure, dícundu: „Diu'a de mane nici nu ve-e destula; voi ve aflatí desfatare intru a vedé pre acei'a, cari sunt obieptulu urei vostre. Astadi ne sunteti amici, mane neamici. Ci ve insemnati bine trasurele façieloru nostre, cá in diu'a judecatiei earasi se ne cunoscreti.” Dupa acést'a infruntare multi dintre privitori se departara, si nu puçini se misícara la intorcere ¹⁾.

Precandu persecatorii se ingrigira astfelíu de trupurile victimeloru sale, mam'a loru baseric'a pregatí unu ospetiu cu multu mai maretíu pentru sufletele fiiloru sei. Díaconii i-visitau regulatu, anume Reparatu, care bucurosú li-ar ff impedecatu

¹⁾ Vedi actele s. Perpetue §. 17. la Ruinart I., 219.

sum in ochii tei unu copilu, inse am intieleptiunea betrane-tieloru, candu adoru unu singuru Domnedieu. Earu domne-dieii tei inpreuna cu adoratorii loru sunt meniti spre peri-rea eterna" ¹⁾).

„Palmiti-lu preste gura pentru blastemarea lui si ba-teti-lu cu verge”, strigà judecatoriulu maniosu.

„Ti-multiumescu”, respunse cu blandetie nobilulu june, „cà me inpartasiesci astfeliu din aceeași pedépsa, care a su-ferit'o si mantuitoriulu mieu" ²⁾).

Apoi rostí prefectulu sentinti'a in form'a indatinata: „Lucianu, Pancratiu, Rusticu si altii, femeiele Secund'a si Rufin'a, cari toti au marturisu, cà sunt crestini si nu voie-scu a se supune santului imperatu si a adorá dieii Romei, se se arunce fereloru selbatece in amfiteatrulu Flavianu.”

Poporulu urlà de bucuria si de turbare, si petrecù pre marturisoru cu acestu vuetu selbaticu' inderetu in prinsore; dara portarea loru cea plina de demnitate, si liniscea ce stra-luciá pre façiele loru, fece pre incetu inpresiune asupr'a turbatiloru. Unii intariau, cà prinsii s'aru fí parfumatu, fiendu cà inpregiurulu loru se parea a se respandí unu mirosu placutu ³⁾).

CAPU XXII.

Cin'a cea de pre urma.

Cu furi'a si cu larm'a din afara formá unu contrastu mare scen'a, ce se petrecea in inchisore. Aici domniá pace, liniscea, bucuria si desfatara. Parietii cei duri si boltitur'a resunau de canteculu psalmiloru, pre care-lu intonà Pan-

¹⁾ Asie respunse Alesandru, unu fiu alu s. Fericitate. Vedi actele s. Perpetue §. 3. la Ruinart I., 56.

²⁾ Vedi actele s. Perpetue §. 18. la Ruinart I. 220.

³⁾ Acést'a se memoréza in actele martiriloru din Lionu §. 10. si in actele s. Perpetue §. 13. Ruinart I. 146. si 219.

cratiu, incatu, precum dice Psalmistulu (ps. 41, 8): „aduncu pre aduncu chiamá.” Pentru cà cei din inchisorea de desuptu respundeau la viersurile celoru de asupr'a, si asie schimbanduse cantara psalmii, cari conveniau unei atari inpregiurari.

Cu o di mai nainte de a se luptá cu animalele salbatice, va se dica, de a fi sfasiati de ele, li-se dá prinsiloru totudeun'a o libertate mai mare. Amicii i-poteau cercetá, si crestinii se folosira bucurosi si pre intrecute de acést'a libertate. Venira numerosi la prinsore, si se comendara intru rogatiunea marturisoriloru lui Christosu. Decatra séra scotien-duse prinsonerii afara din inchisore, se prevediura cu unu ospetiu bunu, ba chiaru grasu, pre spelele statului, cu asienumit'a cina libera. Més'a erá incungiurata de pagani, cari erau curiosi se védia, in ce fačia-su si cum se pórtá luptatorii dílei urmatórie. Inse in acesti crestini nu se observá neci acea portare laudarósa si dura, neci acea desperare si tristétia, care altcum de comunu se vedea in alti condamnati. Pentru crestini acestu ospetiu erá o adeverala Agapa, o comendare de iubire; càci ei mancau cu o voiosia liniscita intre discursuri placute. Dar Pancratiu infruntá odata seau de dóue ori plebea pentru curiositatea ei cea fora resemtiu si pentru observatiunile ei cele dure, dícundu: „Diu'a de mane nici nu ve-e destula; voi ve aflatu desfatate intru a vedé pre acei'a, cari sunt obieptulu urei vostre. Astadi ne sunteti amici, mane neamici. Ci ve insemnati bine trasurele façieloru nostre, cá in diu'a judecatiei earasi se ne cunoscreti.” Dupa acést'a infruntare multi dintre privitori se departara, si nu puçini se misicara la intorcere ¹⁾).

Precandu persecatorii se ingrigira astfelu de trupurile victimeloru sale, mam'a loru baseric'a pregatí unu ospetiu cu multu mai maretu pentru sufetele fiiloru sei. Díaconii i-visitau regulatu, anume Reparatu, care bucurosu li-ar ff fostu soçiu, decumva pentru astadata nu l'ar ff impedecatu

¹⁾ Vedi actele s. Perpetue §. 17. la Ruinart I., 219.

detorinția sa. Dinsulu după ce s'ar fi îngrijit cătu se po-
tea mai bine de lipsele lor trupesci, se svatui cu cuviosulu
preotu Dfionisiu, care locuia încă totu în casa Agnetei, că
de catra s'era se le tramita pana vietiei, pentru că în rever-
satulu dilei urmatóric, în demănéti'a luptei, se cuminece pre
luptatorii lui Christosu. Cu tóte că diaconii se îndatinfau a
duce elementele santite din baseric'a principala în cele alalte
baserice, unde se inpartiau decatra preotulu titulariu, totusi
se întrebuintiau și ministri basericesci mai de diosu spre
aceea, că se duca s. euminecatura martiriloru din prinsori și
si altor'a, cari erau pre patulu mortici. În diu'a acést'a, can-
du patimele inemice ale Romei pagane erau preste mesura
atitiate prin urmatoriulu macelu alu atatoru victime crestine,
erá lucru forte periculosu a implini acestu oficiu santu. Căce
din marturisirea lui Torcvatu se scia, că Fulviu-si însemnase
bine pre toti sierbii santuariulu, și dedese spioniloru sei
celoru numerosi si activi o descriere acurata a acelor'a.
Pentru aceea diu'a numai stravestiti poteau esi din casa.

Pana cea ceresca erá acum pregatita, si preotulu dela
altariu se uitá în giuru, cine ar poté-o duce mai cu sigure-
tate. Mai nainte de ce ar fi potutu pasi careva înainte, tene-
rulu acolitu Tarcisiu ingenuchiá la petiórele lui. Si-intinse
manile, gat'a de a luá la sine gagiulu santu, cu o fačia nevi-
novata frumoasa, că a unui angeru; elu se vedea a se rogá
pentru aceea, ba chiaru a pretinde, că se se preferésca ce-
loru alalti.

„Tu esti prea teneru, fetulu meu”, duse preotulu cu
amicia si misicatu de privirea baiatului.

„Tenereti'a mea, sante parinte, mi-va fi celu mai bunu
scutu. O, nu-mi dengá acést'a onore mare!” Ochii copilulu
se implura de lacrimi si faci'a lui se aprinse de o misicare
pia, candu grai aceste cuvente. Cerendu si-intinse manile, si
rogarea lui crá atatu de staruitoria si indresnetia, incatu
preotulu nu potú se resiste. Luá santele sacramente, cari
erau cu mare grigia infasiurate într'o marama de inu, si pre-

ste aceea învelite cu o alta pandiatura, si ponendui-le in mana i-graí:

„Cugeta bine, Tarcisíe, ce tesauru se incredintiéza debilei tale padie! Incungiura pre drumu locurile publice, si adu-ti aminte, cumca santele nu-su de a se aruncá la cani, neci margaritarietele la porci (Mat. 7, 6.). Voiesci se pazesci cu fidelitate darurile sante ale lui Domnedieu?”

„Mai bine voiú se moriu, decatu se le tradau”, respunse copilulu, ascunse tesaurulu cerescu in sinulu seu sub tunica, si plecà cu o reverintia plina de bucuria. Pre faci'a lui se tipariá o seriositate, ce nu conveniá cu etatea lui, candu grabia cu pasi usiori prin cetate, incungiurandu cu aceeași grigia stratele cele mai indesuite cá si cele prea ascunse.

Candu se apropiá de port'a unci case mari, lu-vediù dómna aceleia, o dama avuta fora copíi; frumseti'a lui si espresiunea cea placuta a faciiei lui, candu trecea pre dinaintea ei cu manile crucisiate pre pieptu, i-batù la ochi. „Ascépta unu minutu, iubite copile”, diise ea standu-i in calc, „spune-mi cum te chiama, si unde-ti locuescu parintii?”

„Eu sum Tarcisíu, unu orfanu”, respunse baiatulul, cautandu la ea cu surisu; „si nu am neci o locuintia, decatu un'a, despre care tu póte nu bucurósa ai audí.”

„Asie vina in cas'a mea si mai resuffa; am ceva de vorbitu cu tine. O, déca asi avé si eu unu copilu cá tine!”

„Acum nu, generósa dómna, acum nu! Am o insarcinare momentósa si santa, si neci unu minutu nu potu in-tardiá.”

„Asiedara promite-mi, cà mane vei vení; acést'a e cas'a mea.”

„De voiú mai traí, cu buna sém'a voiú vení”, respunse copilulu cu o cautatura amicala. Ei i se para cá tramisu dintru o sfera mai inalta. Se uità multu dupa dinsulu, si dupa puçina socotintia se otari a-lu urmá. Inse indata dupa aceea audí o larma mare, si unu tîpetu infioratoriu; ea stete pana candu acel'a a amutíu, si apoi plecà mai departe.

Intre aceea Tarcisú trecù înainte, ocupatu in cuge-tele sale cu ceva mai bunu, decatu moscenirea dómnei avute. Elu ajunse pre unu locu liberu, unde copîi, cari chiaru esisera din scóla, si-incepeau jocurile sale.

„Chiaru unulu mai lipsece, unde-lu vomu aflá?” dise unulu dintre ei.

„Tare bine” strigà altulu; „eaca aici vine Tarcisú, pre care nu l'am vediutu de unu seculu. Mai nainte erá unu so-çiú bunu la tóte jocurile. — Vina, Tarcisú”, adause elu, apucandu-lu de mana, „unde asie rapede? Iá parte la jocurile nóstre; si tu esti bravu.”

„Acum nu potu, Petilie: dieu acum nu potu. Am se implinescu o insarcinare fórté insemnata.”

„Trebue se te joci!” strigà celu alaltu, care vorbì mai nainte, unu copilu vertosu si plecatu spre cérta; si-lu apucà tiépenu. „Eu nu suferu nece o cerbicia, candu voiescu ceva; vina dara numai decatu, si te jóca cu noi.”

„Rogu-te,” dise ingrigiatu bietulu copilul, „da-mi pace!”

„Ba nu”, respunse celu alaltu. „Ce ascundi cu ata'a grigia in sinu? Cu buna séma vreo epistola? Aceea nu se va stricá, pentru cà va fi o diumetate de óra afara de cui-bulu ei. Adu-o incóce, o voiu pune bine, pana ce ne vomu jocá.” Cu aceea se intinse dupa Sacramentu.

„Nu, nu!” respunse copilulu cautandu la ceru.

„Io vreuse vedu”, dise celu alaltu aspru; „vreu se sciú, ce secretu minunatu e acel'a.” Si incepù intr'unu modu grobianu a smanci copilulu incóce si incolo. O multíme de omeni se adunà in giurulu loru, si intrebau toti cu curiositate, cà ce se intempla? Vedeau unu copilul, care, cu manile incrucisiate resistandu la tóte opintirile unui altu copilul cu multu mai mare si mai tare, cá si candu ar fi armatu cu o putere supranaturala, nu lasá se-i rapésca aceea, ce ducea. Impinsature, loviture, smanciture, — tóte se vedeau a fí indarnu; elu suferiá tóte fora murmurare si fora de a cercá vreodata, cá se lovésca pre contrariulu seu; inse nu se dá.

„Ce e? ce pôte se fia?“ intrebau unii de altii, precandu Fulviu, din intemplare trecundu pre acolo, se apropià. Elu cunoscù indata pre Tarcisú, pre care-lu vediu se la chirotonia; si fiendu si elu, cá unu omu mai bine imbracatu, intrebatu, ce pôte se fia acést'a, intorcunduse respunse cu unu tonu despretiutoriu: „Ce se fia? nemicu alt'a, decatu unu asinu de crestinu, care pórtá misteriele" ¹⁾).

Atatu a fostu destulu. Fulviu despretiù o préda atatu de neinsemnata, inse sciá, cà ce urmare voru avé vorbele sale. Curiositatea paganiloru de a vedé misteriele crestiniiloru, si poft'a de a-le poté batjocuri érá sternita, si din tóte partile sberau asupr'a lui Tarcisú, se arate, ce duce. „Nece odata, pana voiu traí", fù singurulu lui respunsu. O lovitura puternica de pumnu dela unu fauru lu-ametì, si incepù a-i curge sangele. Loviturele urmara un'a dupa alt'a, pana ce in urma acoperitu de rane, inse inca totu strîngundu-si manile catra peptu, cadìu la pamentu. Plebea se indesá spre elu, si chiaru voiá a-i rapí santulu gagi, candu misieii se semtira pre neaseptate sverliti de o potere giganta intr'o parte si intr'alt'a. Unii se retrasera impletcindu-se pana la celu alaltu capetu alu locului; altii neci nu sciau, cum fure tavaliti la pamentu; cei alalti o tulira la fuga. Unu oficiariu mare, atleticu casiunase confusiunea. Indata ce a curatitu astfeliu loculu, ingenunchià, si cu ochii plini de lacrimi redicà copilulu struncinatu si ámetitu, cu atat'a blandétia, cum numai o mama ar fi potutu face; apoi-lu intrebà cu unu viersu fórte amicalu: „Esti tare ranitu, Tarcisú?"

„Nu face nemicu, Cvadrate", respunse baiatulu, dupa ce si-a deschisu ochii zimbindu; „inse am la mine domnediescile misterie, du-le in locu securu."

Osténulu luà acum baiatulu in braçiele sale cu o reverintia indiecita, — de ora ce nu ducea numai o viptima tenera, remasítiele unui martiru, ci pre insusi imperatulu si dom-

¹⁾ *Asinus portans mysteria*, — unu proverbu latinu.

nulu martiriloru si domnediesc'a jerfa a mantuirii eterne. Baiatul si-plecà capulu cu incredere pre peptulu poterosului osténu; inse cu manile tienea tiápenu tesaurulu siesi incredintiatiu, si greutatea indoitu santa erá usióra portatoriu-lui. Nimene nu-i stete in cale, pana candu conveni cu o dómna, care se uità la elu cu mirare. Ea pasi mai aprópe, si se uità cu grigia, ce duce. »E cu potintia?» strigà infiorata. »E acest'a Tarcisú, pre care numai mai ante l'am vediutu asie frumosu si placutu? Cine a facutu acést'a?»

»Generósa dómna,» respunse Cvadratu, »l' au omoritu, pentru cà a fostu crestinu.»

Domn'a se uità la copilu in faèia. Elu deschidiendu-si ochii, o privi cu surisu, si mori. Prin acést'a privire i veni lumin'a credintiei, si preste puèinu se facù si ea crestina.

Venerandulu Díonisú abie se potea uitá de lacrime, candu a redicatu manile copilului, si a scosu din sinulu lui Sacramentulu nevatematu; i-se pareá, cá si candu prunculú acum, candu dormiá somnulu martirului, inca mai tare ar semená unui angeru, decatu abie cu o óra mai nainte, candu inca traiá. Insusi Cvadratu-lu straportà in çimterimulu lui Calistu, unde s'a depusu intre mirarea uimita a credintiosiloru mai betrani; mai tardtu ponteficele Damasu i-a com-pusu unu epitafiu, pre care citindu-lu, fiacine póte cunoóce, cà si pre atunci aceeași credintia erá in biserica despre pre-sinți'a adevérata a trupului Domnului nostru in s. Eucharistia, cá si astadi:

Tarcisium sanctum Christi sacramenta gerentem
Cum male sana manus peteret vulgare profanis,
Ipsè animam potius voluit dimittere caesus,
Prodere quam canibus rabidis coelestia membra ¹⁾.

¹⁾ Candu cercà poporulu celu reu prin rapire, a profaná Ale lui Christu sacramente, pre cari santulu le portá, Tarcisu mai vol cu mórté viéti'a a si-o schimbá, Decatu cerescile membre la cani turbati ale dá. Vedi si insemnarile lui Baróniu la Martirologiu. Numindu-se aici

Martirologiulu romanu amintesce pre s. Tarcisu in 15. Augustu, in care di s'a serbatu inmormentarea lui in çinterimulu lui Calistu. De aici, precum amintesce o inscrip-tiune vechia, remasitiele lui s'au strapusu mai tardu in ba-seric'a s. Silvestru in Campu.

Prinsii numai dupa eina audira despre acést'a intem-plare, si fric'a, cà voru fi lipsiti de acelu nutreментu sufle-tescu, dela care ei aseptau intarire, crá dóra singuru, ce le mai turburá linsceea sufletului. In acestu minutu intrá Seba-stfanu; elu observá indata, cà a trebuitu se sosésca vreo fai-ma neplacuta, si chiaru asie de curundu si gaci, ce se fia aceea; fiindu ca Cvadratu-lu insciintiase acum despre tóte. Elu i-a mangaiatu pre marturisoru incredintiandu-i, cà to-tusi nu voru fi lipsiti de nutreментulu doritu; apoi siopti cateva cuvente diaconului Reparatu, care, precum se vedea din faci'a lui voiósa, indata l'a si intielesu, si esí cu graba.

Sebastfanu fiindu eunoscutu veghiatoriloru, venise in tóte dilele fóra impedecare in prinsóre, ingrigindu-se nein-cetatu de prinsoneri. Acum inse de aceea vení, cá lui Pan-cratiu, celui mai scumpu amicu alu seu, care-lu asceptá cu dorire, se-i dica celu mai depre urma remasu bunu. Ei se trasera la o parte si tenerulu incepù: „Aduci-ti inca a minte, Sebastfanc, de ser'a aceea, candu depre feréstr'a ta audiamu fierele selbatece urlandu si priviamu boltiturele cele nume-róse si largi ale Amfiteatrului, cá si candu s'aru deschide spre intrarea triumfala a crestiniloru?“

„Asie c, iubite baiate; fórté bine-mi aducu a minte de aceea séra, si mi se parca, cá si cum anim'a ta ar fi presem-titu atunci scenele, cari te ascépta mane.“

„Intru adeveru asie a fostu; eram convinsu in anim'a mea, cà va se fiu unulu dintre cei de antái, cari aveau se im-blanciésca furi'a animaleloru urlatóric. Acum inse candu a

e. Cuminecatura „membrele ceresei ale lui Christosu“, ni-se intinde unu testimoniu, din intemplare, inse nedisputabilu, cumca in s. Eu-charistia Isusu Christosu cu adeveratu este de faciá.

sositu tempulu, abie me tienu demnu de o onóre asie marc. Ce am facutu eu, Sebastíane, — nu cá se fiu meritatu acést'a onóre, dara cá se fiu alesu spre atatu de mare gratia?"

„Tu scii, Pancratie, cà nu celu ce voiesce, neci celu ce alérge, ci induratulu Domnedieu e, care alege (Rom. 9, 16). Inse spune-mi, iubite, cum te semti, déca cugeti la gloriós'a di de mane?"

„Spunendu dereptu, menirea mea mi se pare atatu de stralucita, atatu de coversítória de totu, ce poteam sperá, incatu cateodata tóte mi se infaçisiéza mai multu cá unu visu, decatu cá realitate. Au nu tí-se pare si tfe a fi mai cu nepotintia, cá eu, care acést'a séra o petrecu intr'o inchisóre rece, intunecósa si misiea, inainte de a apune inca odata sórele, se audu sunetele arpeloru angeresci, se intru in vestmente albe in cét'a santiloru, se imbeu odorulu tameiei ceresci, si se-mi stingu setea in apele cristaline ale riului vietiei? Au nu suna acést'a asie, cá si ceva, ce citimu si audîmu despre altu cineva, despre ce inse abie cutezamu a cugetá, cumca aceea preste puçine óre noi insîne o vomu esperiá?"

„Si nu e aici inca mai multu, decatu ce descriesi tu, Pancratie?"

„O ba cu multu mai multu, cu multu mai multu, decatu omulu se póta cutezá a spune: cá eu unu copilu, care abie am esítu din scóla, care inca nemica n'am facutu pentru Christosu, se potu díce: mane-lu voiu vedé façia la façia, si-lu voiu adorá, si voiu primí dela elu unu ramu de finicu si o cununa, asie, si elu me va imbraçisiá cu iubire. — Totulu mi se pare cá o sperare frumósa, si abie mi-potu cugetá, cà acést'a in scurtu nu va mai fi numai o sperare desiérta. Si totusi, Sebastíane," continuà elu insuffetítu, si apucandu ambe manile amicului seu „si totusi asie e; asie e!"

„Si inca mai multu, Pancratie."

„Asie Sebastíane, inca mai multu. Eu am se-mi inchidu ochii din naintea façiei omeniloru, si earasi se-i deschidu, cá se vedu façi'a lu Domne dieu; am se-i inchidu inain-

tea aloru diece mii de fație, cari pline de ura, de despretiu si mania voru cautá la mine depre tóte treptele amfiteatrului, si earasi se-i deschidu, cá se vedu pre unulu acelu spiretu mai maiestosu decatu sórele, a carui stralucire ne-ar orbí, ne-ar nemicí, déca radiele lui nu ne-arú impresorá, nu ne-arú imbraçisiá, nu ne-arú intempiná; deodata va se privescu in flacar'a ardietória a animei domnedieesci, seau mai bine, voiú se me cufundu in oceanulu ardietoriu alu gratiei si iubirei sale, fora a me teme de nemicire; — intru adeveru, Sebastíane, se pare cá o pretindere, candu dícu, cumca mane — ba nu, asculta! veghiatoriulu din Capitoliu anuncia mediulu noptii, -- cumca astadi, astadi le voiú gustá tóte acestea!“

„Ferice de tine, Pancratie,“ strigà osténulu; „tu gustí inainte desfatara, care te ascépta preste cateva óre.“

„Si scii tu, iubite Sebastíane,“ continuà tenerulu, cá si cum nu ar fi observatu intrerumperea, „mi-se pare cá unu semnu alu bunatatei si gratiei lui Domnedieu, cà am se moriu astfeliu. Cu catu mai bucurosu trebuie cineva in etatea mea se infrunte mórtea, candu ea pune capetu la totu, ce e uritosu pre pamentu, — privirei animaleloru infiorátorie si a omeniloru rei, cari nu mai puçinu sunt infioratori, si audírei urletului neplacatu alu amenduror'a! Cu multu mai greu mi-ar cadé, déca mórtea ar inchide ochii miei inaintea celoru din urma cautaturi frãgede ale unei mame, precum e a mea, si urechiele mele la rabdurfele vaiete ale viersului ei celui dulce! La tota intemplarea astadi inainte de lupta o voiú mai vedé si audí inca odata, precum ne-am intielesu, inse sciu, cà nu mi va frange curagiulu.“

O lacrima luci in ochii copilului, precare inse innecandu-o díse cu tonu voiosu: „Dara promisiunea, ta Sebastíane, — promisiunea ta dupla inca nu mi-ai implinit'o. Mi-ai promisú, cà-mi vei spune secretele, cari mai nainte nu voisi a mi le descoperí. Acum ai ocaziunea cea mai depre urma; deci spune-mi-le tote.“

„Aduci-ti inca a minte, ce secrete erau acelea?“

„Cu buna sém'a, fórte bine; pentru că le am frementatu multu in cugetulu mieu. Mai antâiu in sér'a, candu s'a tienutu adunarea in cas'a ta, mi-ai disu, că e ceva destulu de poternicu, că se-ti stempere dorulu teu infocatu, de a mori pentru Christosu; si nu de multu n'ai voitu se-mi spuni, pentru ce m'ai tramisu asie in pripa in Campâni'a. Tu ai adusu acestu secretu in legatura cu celu de mai nainte; cum? acést'a nu o potu precepe.“

„Si totusi amendoue secretele forméza numai unulu. Pancratie, ti-am fostu promis, că voiu veghiá asupr'a binelui teu celui adeveratu; erá o detorintia de amicétia si de iubire, ea am fostu luat'o asupra-mi. Am vediutu dorulu teu de martiriu; am eunoscutu nisuinti'a apriga a animei tale celei june, si me temeam, că nu cumva prin vreo fapta, cutezata se pérda curatiani'a dorului teu ceva din stralucirea sa, fire-ar acést'a si numai atatu de puçinu, catu perde unu oçielu luciú prin o singura suflare din lucirea sa, — me temeam de o fapta, care si numai prin trécatu se-ti vescuédiesca vreo frundia dín finiculu teu de invingere. Pentru aceea m'am otaritu, se-mi molcomescu propriulu mieu doru ardietoriu, pana ce te-voiu vedé afara de periclu. Bine am facutu?“

„O, cata bunetate din parte-ti, iubite Sebastiane; aceea fú o fapta generósa si buna dela tine. Inse in ce legatura sta acést'a cu caletori'a mea?“

„De nu te-asi fi departatu eu din Rom'a, cu buna sém'a ai fi fostu prinsu, pentru că ai ruptu edictulu, seau pentru că ai infruntatu pre jude in judecatoriá. De buna séma ai fi fostu judecatu, si ai fi patimitu pentru Christosu; inse judecat'a ta altmintrea ar fi sunatu: ai fi fostu judecatu la mórte pentru o crima in contr'a statului, pentru o rebeliune in contr'a imperatului; — si prelanga aceea, iubite baiate, ai fi fostu singuru ucisu. Insi paganii te-arú fi laudatu că pre unu teneru orbisú eutediatoriu, si ai fi fostu póte in insusi martiriulu teu ispítitu de sumetia, si la tóta intemplantia ai fi incungiuratu rusínea, care face unu desclínitu meritu

si o desclînîta marire a acelor'a, cari numai pentru acaca trebuie se m^ora, pentru c^à-su crestini.“

„Aicu totulu dereptu, Sebastiane,“ dîse Pancratiu rosîndu.

„Inse candu vediui,“ continu^à ost^ênulu, „c^à te-au prinsu pentru o fapta maritim^os^a a iubirei catra marturisorii lui Christosu; candu vediul, cum te tereescu pre strate incatusiatu langa unu sclavu de galera, c^à pre unu criminalistu comunu, candu vediul, cum te perseca intre sberature turbate si aruncaturi de petre asemenea celoru alalti credintiosi; candu audi^ì, c^à te-au condemnatu c^à pre cei alalti, numai pentru c^à esti crestinu, si nu din alta causa, — atunci cuno-sc^ul, c^à mi-am implinitu lucrulu, si n'am vrutu neci degetulu se-lu redicu, c^à se te mantuescu.“

„Catu s^emena iubirea ta fa^çia cu mine cu iubirea domnedie^esca, — asie e de intiel^epta, asie de mar^etia, asie de nemesurata!“ oft^à Pancratiu, lasandu-se pre peptulu ost^ênului; apoi continu^à: „Promite-mi inca un'a; remani astadi pana in capetu langa mine, si inmanu^eza mamei mele creditatea mea cea de pre urma.“

„Voiu face-o, si de mi-ar cost^à vietⁱ'a. Despartⁱrea n^ostra nu va tien^e multu, Pancratie.“

D^faconulu insciintⁱa acum, c^à t^ote-su gat'a, c^à sant'a jerfa se se faca in insasi prins^ore. Ambii juni cautara impregiuru, si Pancratiu se surprinse. Cuviosulu preotu Lucianu jacea pre pamentu, medulariele lui erau intr'unu modu neomenescu intinse in catasta seau butuci, asie catu nu se potea redic^à. Pre peptulu lui asternuse Reparatu cele trei fa^çie de altariu de inu; pre acestea erau asiediate pana si potirulu cu vinu si apa, care-lu tienea d^faconulu cu man'a. I-redicara capulu betranului preotu, si elu citⁱ rogatiunile indatinate, si implinⁱ ceremoniele prescrise la Aducere si la Prefacere, — **dupa** aceea apropiandu-se cate unulu, primira din santⁱtele-i manuri intre lacrimi de bucuria nutrementulu misticu ¹⁾.

¹⁾ O asemenea serbare a misterieloru domnedieesci prin preotulu Lucianu in Antiochi'a se amintesce in faptele aceluasi.

Catu de minunatu si frumosa se scie acomodá baseric'a lui Domnedieu in tóte cercustarile! De si legile ei sunt atatu de detiermurite, totusi iubirea ei inventiósá afla midilóce, de a iertá si esceptiuni, inse chiaru prin acestea esceptiuni-si arata totu odata principiéle legiloru sale, — ba se intempla adeseori, cà esceptiunea nu e, decatu o aplicare mai nobila a legi. Aici avemu unu sierbu a lui Domnedieu, unu amistratoriu alu misterieloru lui, care astadata e invrednicitu mai multu, cá alti preoti, a fire in acelasi tempu preotu si altariu, asemenea celui, a carui'a vicariu erá. Baseric'a prescrie, cá sant'a jerfa se se aduca numai pre remasitiile martiriloru; aici fù unu martiru intr'ò atare desclinita pusetiune, de a o aduce pre insusi trupulu seu. Inca vietuindu „jacea sub petiórele lui Domnedieu“ ¹⁾. Peptulu inca se naltíá, si anim'a inca batea sub domnedieescile misterie; inse acést'a fù numai o parte din fapt'a jertoforului: insusi eu-lu seu erá deja mortu, si jert'a vietiei sale proprie se implinise intr'insulu, de si inca nu se finise cu totul. In santuariulu acestui peptu si afara de elu erá numai viéti'a lui Christosu ²⁾. Gaitu-s'a óre vreodata intr'unu modu mai demnu cuminecatu'r'a pentru martiri?

CAPU XXIII.

L u p t' a.

Demanéti'a se aratá serina si rece; sórele stralucindu preste ornamentele aurite ale templeloru, si ale altoru edificie publice, se pareá a le imbracá intr'ò stralucire serbatoréscá. Curendu si poporulu se aratá pre strate in cele mai serbatoréscu vestmente, cu o pompa straordinaria. Deosebitele cete

¹⁾ Vedi ma susu pag. 186. not'a.

²⁾ Eará de acum nu eu viezu, ci intru mine viéza Christosu. Gal. 2, 20.

de omeni se indereptau tóte catra Amfiteatrulu Flavianu, acum mai cunoscutu sub numele Coliseu. Fiacare-si indereptá pasii catra arculu, ce i-lu aretá numerulu biletului seu, si asie grandíosulu edificiu primesce pre incetu in sine o multíme mare de ómeni, cari acusi insufletiescu sírele ovale de scaune, ce se inaltiau tóptatu, pana candu intregu interiorulu seu pareu giuru impregiuru acoperitu de faéie omenesci, si pana parietii lui pareau cà se clatina sub mistcarea masei viue. Dupa ce multímea acést'a se va fi saturatu de sange si se va fi atítiatu spre mania, eara se va desface, si in botieie dese va grabí afara pre usiele, pre cari au intratu. Pre dereptu se numescu acestea intrari Vomitoria; pentru cà neciodata nu s'a stracuratu unu riu asie spurcatu de lapedatur'a si cium'a omenimei prin canalele urite dintru unu locu necuratu, cá plebea Romana, candu imbetata de sangele martiriloru navaliá afara pre usiele Amfiteatrului pomposu. Imperatulu vení la jocuri incungiuratu de suit'a sa in tóta pomp'a si gal'a, ce se cuvineau la o serbatória imperatésca; elu erá chiaru asie de curiosu, cá si oricare dintre supusii sei, cá se privésca jocurile infiorátórie si se-sí pasca ochii pre macelulu celu sangerosu. Tronulu lui erá asiediatu in partea resaríténa a Amfiteatrului, unde unu spatiu largu, asie numitulu pulvinariu, ornatu cu stralucire, erá reservátu pentru curtea imperatésca.

Deosebite jocuri urmara unulu dupa altulu, si aren'a alba erá acum vapsita de sangele multoru gládíatori ucisi seau raniti; atunci incepè poporulu setosu de scene mai infricosiate a strigá si a regní dupa crestini si dupa fiere selbatece. Asiedara e tempulu, cá se cugetamu la prinsonerii nostri.

Mai nainte de ce si-aru fi lasatu cetatianii casele sale, crestinii se escortara intr'o incapere bine intarita numita spoliariu, unde li se luara diosu catenele si ferele. Se incercara a-i imbracá serbatoresce cá pre preotii si preotesele pagane, inse ei s'au opusu, provocandu-se la aceea, cà de
Fabiol'a.

óra ce s'au lasatu fora opunere a se aduce la locul de lupta, ar fi necuveniintiosu a-i astringe, se ésa in vestmente, cari ei le urescu ¹⁾ In órele cele de antáie ale dílei remasera asie la olalta, imbarbatandu-se unulu pre altulu, si cantandu laude lui Domnedieu, neluandu in sém'a vuetulu, care din candu in candu coversiá tonurile loru.

In aceste óre intrà Corvinu si-lu agrai pre Pancratiu cu o cautatura triumfatória si batjocuritória: „Multiumita dieiloru! A sositu diu'a, dupa care atatu de multu am oftatu, Noi ne-amu luptatu indelungu, si tare multu tempu a fostu la indoiéla, care va fi pre deasupr'a: acum am invinsu.“

„Cum intielegi acést'a, Corvine? Candu si cum m'am luptatu eu cu tine?“

„Totudeun'a, pretotinde. Tu m'ai persecvatu in visurile mele, te-ai leganatu inaintea mea cá unu meteoru, si indesiertu me osteniam se te prindu. Tu ai fostu spiritulu meu torturatoriu, geniulu meu celu reu. Te-am uritu si te-am destinatu dieiloru din tartaru, te-am blastematu si te-am afurisitu; acum mi-a sositu diu'a resbunarei.“

„Mie mi se pare,“ respunse Pancratiu zimbindu, „cà ast'a nu sémena a lupta. Celu puçinu lupt'a a fostu numai de o parte, pentru cà eu nemicu de acestea n'am facutu in contr'a ta.“

„Nu? Se-ti credu acést'a tie, care cá o vipera totudeun'a mi-ai fostu in cale, cá se me musci de calcâiu si se-mi stricil!“

„Unde? te mai intrebu odata.“

„In totu locul, tí-mai dícu odata. In scóla, in cas'a Agnetei, in foru, in çimterimu, inaintea tribunalului parintelui meu, la vil'a lui Cromatiu, — asie in totu locul.“

„Si aiurca nu, afara de locurile numite de tine? Candu te-au rapitu caii cu coci'a pre calea Apia, n'ai auditu

¹⁾ Cf. Faptele santei Perpetue §. 18 Ruinart I, 219;

inderetulu teu calareti, cari se incercau, cá se te ajunga?”

„Misielule!“ strigà infuriatu fiulu prefectului. „Asiedara blastemat'a ta martioga a fostu aceea, pre care tu indinsu o impintenasi, de-mi sparià caili, si pre mine me aruncà pre marginea perirei?”

„Nu, Corvine! liniscesce-te si me asculta. Cea de pre urma óra vorbimu la olalta. Eu me intornám in pace cu unu soçiú la Rom'a, dupa ce invetiatoriului nostru Casánu i-facuì cea mai depre urma onóre“ (Corvinu pasì inderetu, fiindu cà despre acést'a inca nu sciá), „candu am auditu zuraitulu unei cocie rapite; atunci cu buna sém'a am datu pintenu calului mieu, si multiamesce, cà am facutu asie!“

„Cum asie?”

„Pentru cà am sositu inca destulu de tempuriu. Potearea-ti erá mai stórsa, si sangele teu mai inghiaçiátu prin repetit'a scufundare in canalu; braçiulu teu tiepenitu scapá acum ultim'a sa stavila, si tu te afundai mai pre urma in apa. Te-am vediutu si te-am cunoscutu; candu te-am apucatu, — tu nu mai sciai de tine, — eu am apucatu pre ucigatoriulu unui prea iubitu omu alu mieu. Dereptatea domnedieésca se vedea a-lu fi ajunsu; numai voi'a mea stetea inca intre elu si perirea lui. Acést'a a fostu diu'a mea de resbunare si eu mi-am resbunatu.“

„Hah, — si cum?”

„Asie cà te-am trasu afara, te-am culcatu pre tiermure, te-am incaldítu, pana candu pulsu-ti incepù earasi a bate, si apoi scapatu dela morte, te-am datu sierbiloru tei.“

„Minti“ strigà Corvinu „sierbii miei mi-au spusu, cà ei m'au trasu afara.“

„Datu-ti-au ei si cutitulu mieu, afara de pung'a ta cea de piele de leopardu? Amendoue le-am aflatu diosu pre pamentu dupace te-am fostu scosu afara.“

„Ba nu, ei au dísu, cà pung'a a peritu in canalu. Dar intru adeveru a fostu de piele de leopardu; o femeia farmecatória africana m'i-o daruise. Ce vorbesci de cutitu?”

„Eaca-lu; vedi inca si acum e ruginitu de apa. Pung'a ti-o am datu sclaviloru tei, cutítulu mieu propriu mi l'am retienutu. Cauta numai. Credi-mi acum? Fost'am eu totude-un'a o vipera in calea ta?“

Corvinu posiedea prea puçinu semtiu nobilu, catu se recunósca, cumca in lupt'a dintre ei amendoi e invinsu; elu se vedea infruntatu si rusínatu numai inaintea conscolariului seu de odineora. I-se pareá, cá cum Pancratiu l'ar sfarmá între degete cá pre unu grundiu de nesipu. I-veniá se rosiesca pana'n intrulu animei. Erá pre ací se ametiésca, se clatiná, si plecandu-si capulu se cará pre furisiu. Blastemá Amfiteatrulu, pre imperatulu, poporulu aclamatoriu, férele selbatice, ce urlau, caii sei, cocí'a sa, sclavii sei, pre parintele seu, si pre sine insusi, — tote, si pre toti, numai pre unulu nu — pentru capulu seu n'ar fi potutu se blasteme pre Pancratiu.

Candu ajunse la usia, tenerulu lu-strigà inapoi. Elu se intorse si-i aruncà o cautatura plina de stima, bà mai plina de iubire. Pancratiu punendu-si man'a pre umerulu neamicului seu, díse: „Corvine, eu bucurosu te-am iertatu. Inse acolo susu este Unulu, care nu póte altmintrea iertá, decatu aceluia, cui i pare reu. Róga-lu, cá se te ierte. De nu vei face acést'a, tí-spunu inainte, cà intr'o dí vei morí intr'u acelasi modu, cum am se moriu eu acum.“

Corvinu se sterse, si in diu'a aceea nu s'a mai aratatu. Elu nu s'a bucuratu de aceea privire, la care fantasf'a lui cea de diosu petrecuse acum díle întregi, si dupa care luni întregi a oftatu. Dupa ce a trecut serbatoarea, lu-aflà tateseu cá lemnulu de beatu; acest'a a fostu singurulu modru, prin care a sciutu se-si adórma conscienti'a.

Candu lasà Corvinu pre prinsoneri, intrà in odaia lanist'a, maestrulu de lupta alu gládatoriloru, si-i chiamà la lupta. Cu fug'a se imbraçisiara unulu pre altulu si-si luara remasu bunu. Ei au pasítu pre arena, loculu de lupta alu Amfiteatrului, preseratu cu nesipu, façia cu tronulu imperatu-

lui, si aveau de a trece pintre doue sîre de venatori, cari erau paditorii animaleloru selbatece. Fiacare dintre acestîia erá armatu cu unu sbiciu mare, cu care tragea cate un'a fiacarui prinsu, candu trecea. Prinsonerii se duceau unulu cate unulu seuu in cete pre arena, precum pofîia poporulu, seuu precum se parea mai bine conducatoriloru de jocu. Uneori se punea cate unu prinsoneru pre o terasa inalta, cá se-lu védia mai bine; uneori se legá cate unulu de vr'unu stelpu, cá se fia cu atatu mai nepotintiosu. O crudîme fórte placuta erá, de a invelfí o femeia seuu fetióra in nesce retie, si asie a lasá se o tereiésca seuu se o impunga taurii seuu vacile selbatece. Cateodata martirulu erá omoritu de cea de antáiu féra selbateca; uneori lasau cate trei patru dupa olalta asupr'a lui, fora cá se fia ranitu de mórte. In atare casu seuu lu duceau indereptu in prinsore, cá dupa aceea se-lu mai tortureze, seuu in spoliariu, unde gladíatorii incepatori-si aflau bucuria intru a-lu ucide ¹⁾).

Inse totusi cauta se ne restringemu numai la aceea, cá se urmarimu pre tenerulu nostru Pancratiu in calea sa cea mai depre urma. Candu mergea prin foisiorulu, ce ducea la Amfiteatru, vediù pre Sebastíanu standu de o parte, si langa elu o dómna invelita intru unu mantelu, si coperita la fačia. Elu o cunoscù indata, stete dinaintea ei, ingenunchiá, si prindiendu-i man'a o sarutá cu fragedîme: „Binecuventa-me, iubita mama,” díse elu, „in acést'a óra dorita.”

„Cauta spre ceru, fiulu meu”, respunse ea, „privesce acolo, unde Christosu cu angerii sei te ascépta. Lupta-te lupta buna pentru sufletulu teu, si te arata credintiosu si constantu in iubirea catra Mantuitoriulu teu ²⁾”. Adu-ti a

¹⁾ Vedi faptele martiriloru dela Lionu §. 14, unde se descrie si martirulu lui Ponticu celui de 15 ani, si faptele s. Perpetue si Fericitate §. 2. Ruinart I. 55.

²⁾ Alatura faptele s. Fericitate si aloru siepte fi ai ei §. 2. Ruinart I. 55.

„minte si de acel'a, ale carui remasitii pretioase le porti la grumadii tei.”

„Nu voru trece multe ore, dulce mama, si acele-ti voru fi indoitu pretioase.”

„Inainte! inainte! lasati nebuniile!” strigà lanist'a lovindu odata cu baçiu lu pre Pancratiu.

Lucin'a se trase inderetu. Sebastïanu, stringundu man'a fiului ei, i siopti in urechia: „Curagiu, scumpe amice! Domnedieu se te binecuvente! Eu voi stá aprópe la spatele imperatului, arunca-mi acolo o cautatura din urma si me binecuventa.”

„Ha! ha! ha!” strigà cineva cu unu tonu reutatosu chiaru din deretulu lui. — Fost'a acel'a risulu unui díavolu? Elu se întórse inapoi, inse nu vediù decatu vestmentulu fluturatoriulu alu unui omu, care trecuse pre dupa o columnà. Cine a fostu acest'a? Sebastïanu nu potù gací. Acest'a a fostu Fulviu, pentru care cuventele, cari le audise mai nainte, erau cea din urma veriga in caten'a unei adevierintie, la care demultu fauriá, — acelei adevierintie, cumca Sebastïanu intru adeveru e crestinu.

Prete puçinu Pancratiu stetea pre arena. Consoçii lui acum toti au fostu sangeratu; pre elu l'a lasatu mai pre urma, sperandu cà, privirea celoru alalti i va frange constanti'a. Sperarea inse nu s'a implinitu. Voiosu se puse in loculu, unde fù condusu, si figur'a lui cea frageda facea unu contrastu desclinitu cu membrele cele dure si palite ale calailoru, ce-lu incungiurau. Acuma-lu lasara singuru, si noi nu-lu potemu descrie mai bine, decatu Eusebiu, care cá martoru ochiulatu descrie pre unu teneru, abie cu cativa ani mai betranu: „Se vediù unu teneru delicatu, care inca nu ajunsese anulu alu douediecile: elu stá liberu, fora de catusi; manile sale incrucisiate si-le-a fostu redicatu rogandu se lui Domnedieu cu pietate, cu anim'a neinfricosiatu sifora téma. Nu se mistcà din loculu, unde stá, precandu ursii si leopardii, respirandu furia si mórte, alergau se-lu sfasie

in bucati. Inse gutlegiurile loru se vediura, nu sciu cum, prin o potere domnedieésca si misterioása inchise, si tóte se trasera inderetu" ¹⁾).

Chiaru asie se intemplà si cu tenerulu nostru erou. Poporulu se infurià vediendu, cum fugiau turbatele fére selbatece un'a dupa alt'a impregiurulu lui, si urlandu cum si-plesniau cóstele cu cod'a, precandu elu se pareá a stá intr'unu cercu farmecatu, de care neci un'a nu se potea apropiá. Unu tauru selbatecu, pre care-lu lasara asupr'a lui, cu capulu in peptu nevalí turbatu inainte, inse deodata se oprí, cá si candu ar fi datu cu capulu in vreunu muru; cu unu regnetu infricosiatu sgariá pamentulu, incatu pulverea se involburá cá de nesce ventóse ²⁾).

„Interita-lu lasiule!” strigà si mai tare imperatulu.

Pancratiu trasari cá dintr'unu estasu, si alergà spre contrariulu seu, vegaindu cu manile ³⁾). Inse taurulu se întórse inapoi spaimentatu, cá cum ar vedé unu leu venindu asupr'a sa; fugí spre intrare, unde aflandu pre padítoriuulu seu, lu-aruncà susu in aeru. Toti erau megniti, afara de curagiosulu june, care-si ocupà earasi pusetiunea sa rogatória. Atunci strigà unulu din poporu: „Elu e farmecatoriu, are la gutu unu amuletu.” Tóta multîmea se insoçi la ast'a strigare, panacandu imperatulu mandandu tacere, grai lui Pancratiu: „Iá-ti amuletu delá gutu si-lu arunca, seau se va luá delá tine intr'unu modu neplacutu.”

„Dómnne,” respunse tenerulu cu o vóce sunóra, ce, fiindu cà toti taceau, se audí in totu Amfiteatrulu, „nu portu neci unu amuletu, decatu o suvenire delá tata-mieu, care chiaru in loculu acest'a facù cu gloria aceeași marturisire,

¹⁾ Eusebiu ist. ecl. 8, 7.

²⁾ Euseb. l. c.

³⁾ Alătura epistol'a s. Ignatiu catra Romani §. 5. (si in faptele lui la Ruinat I., 40.) „Io voiú magulí férele selbatece, cá se me mance numai decatu, si sé nu se téma a me atinge, cá pre unii; si déca nu voru voi, le voiú constringe.”

care o facu eu acum cu umilintia. Sum crestinu si bucurosu mi dau viéti'a pentru iubirea lui Isusu Christosu, Domnedieu-lui-omu. Nu-mi luá acést'a singura ereditate, care eu, mai avuta decum am capatat'o, am testat'o altuia. Mai cérca odata! O pantera i dede parintelui meu coron'a, o pantera mi o va dá póte si mie."

O tacere de mórte domni unu minutu; poporulu se vedea dumeritu si misícatu. Statur'a cea eleganta a junelui curagiosu, cautatur'a-i cerésca insufletíta, viersulu lui svavu si sunoru, vorbirea lui neinspaimentata, si alipirea lui marinimósa de credinti'a sa impusera acestei multími lasie. Acést'a o observà Pancratiu, si anim'a sa tremurá mai multu de crutiarea decatu de furi'a ei. Elu a fostu speratu, cà inca astadi va se meruiesca cerulu; se nu i-se implinésca sperarea? Ochii i-se implura de lacrime, candu earasi intindien-du-si manile in form'a crucei, strigà cu unu tonu, ce eara strabatù animele toturor'a.

"Astadi, asie astadi e, prea indurate Dómne, diu'a, in care voisi se vini. Nu intardíá mai multu! Ti-ai aratatu destulu puterea prin mine celor'a, ce nu credu in tine; arata acum grati'a ta celui, ce credu in tine."

"Panter'a!" strigà unu viersu; "panter'a!" repetira douedieci; "panter'a!" urlara o sute de mii intr'unu choru, asemenea unei lavine tunatórie ¹⁾. Din midiloculu arenei se redicà, cá prin unu farmecu, o colivia, si indata ce s'a ivitu din pamentu, laturele coliviei desfacundu-se, prinsoner'a desiertului stá libera ²⁾. Panter'a frumósa-si aratà libertatea sa cu o saritura istétia, si de si prin intunecime, prin prinsóre si prin fóme se facuse furiósa, totusi mai numai jocandu-se si glumindu, fora scomotu, sariá incóce si incolo pre arena. In urma-si diari préd'a. Acum se pare a-si recapatá

¹⁾ Amfiteatrulu cuprindea in sine la 150,000 omeni.

²⁾ Acést'a erá o surprindere comuna. Machinele subpamentene spre acestu scopu leau aflatu in Coliseu.

tóta reutatea si crudîmea naturei sale de mitia, si începù a-si indereptá misîcarile tradatórie si pline de viclenia a membrorloru sale imbracate cá in purpura. Amfiteatrulu intregu erá atatu de tacutu, cà cum ar fi fostu unu eremitagiu; toti ochii erau indereptati spre pantera, cum se apropiá dins'a pre furisiu de victim'a sa. Pancratiu stetea inca in acelasi locu, façia cu imperatulu; se parecia inse intru atat'a cufundatu in cugete mai nalte, catu nu obserbá misîcarile contrariului seu. Panter'a se tupiliá impregiurulu lui, cá si cum ar despretiuf a-lu atacá de alta parte, decatu in façia. Tercindu-se pre fóle, se trase pre incetu aprópe de elu numai de o saritura, si aici acceptá cateva clipite, sub cari fiacare-si retienea suflarea. Inca unu urletu aduncu si miraitoriu, o saritura elastica prin aeru, — si bél'a se vediù incatiarata, cá o lipitóre, cu petiórele din deretu pre peptulu, si cu dintii si petiórele dinainte pre grumadii martirului.

Elu stete inca unu minutu nemisîcatu, si-duse man'a derépta la gura, privì cu zimbire catra Sebastiánu, si, trami-tiendu-i cu o delicata misîcare a manei cea din urma salutare, — cadiù diosu. Arteriele grumadiloru erau sfasiate, si somnulu martiriului descinse pre genele lui. Sangele lui moià si rosì buretele, care i-lu acatiase Lucin'a de gutu, si se amestecà nedespartîbilu cu sangele parintelui seu. Jerf'a mamei fù primita ¹⁾.

CAPU XXIV.

Ostónulu crestinu.

Trupulu tenerului martiru s'a depusu in pace in çimterimulu de langa calea Aureliana, care puçinu dupa aceea

¹⁾ Martirulu Saturu, care fù sfasiatu de unu leopardu, morindu admonià pre ostónulu Pudente, care inca nu erá crestinu; apoi cec-rendu-i anelulu si incingundu-lu in sangele seu, i-lu lasà de ereditate, si sangele seu intru aducere a minte.“ Vedi faptele s. Perpetue si Fericitate, §. 21. la Ruinat I. 223.

capetà numele lui. Mai tardiu si pórt'a vecina, precum amin-tiramu, se numí dupa dinsulu. In tempulu pazei se edificà o baserica pre mormentulu lui, care si acum sta cá unu monu-mentu in onórea lui.

Persecutiunea se facù din ce in ce mai inversiunata, si numerulu victimeloru din dî in dî se mariá. Multi dintre aceia, cari i-amu amintitu in decursulu vorbirei nostre, morira curendu dupa aceea cá martiri, si anume multi din so-cietatea, ce erá adunata la vil'a lui Cromatiu. Mai antâiu Zoe, carei Sebastíanu i-dede inderetu graiulu. Ea fù surprinsa prin o multíme de pagani, candu se rogá la mormentulu s. Petru; procesulu i-se facù pre scurtu, si spendiurandu-se cu capulu de asupr'a unui focu, ce fumegá, morí. Barbatulu ei Nicostratu si alti trei fii din soçietate fure prinsi, tor-turati de repetíte ori si descapaçinati. Trancvilinu, tat'a lui Marcu si Marcelianu, písuiu coron'a Zoei, se rogà in pu-blicu la mormentulu santulu Paulu, si prindienduse se omorí cu petre. Amendoi fii lui suferira asemenea o mórte infio-ratória. Tradarea lui Torcvatu, care a fostu aratatu pre soçii sei de mai nainte — anumitu si pre curagiosulu Tiburtiu, care acum se descapaçinà, — usiorà forte lucrulu persecato-riiloru.

Sebastíanu in midiloculu acestui macelu nu se mistcà cá acelu architectu, ce-si vede lucrulu seu ruinatu prin vreo furtuna, nici cá acelu pastoriu, ce-si vede turm'a manata de furi; elu semená mai vertosu cu unu comandante pre cam-pulu luptei, care numai invingerea o are inaintea ochiloru si e superbu pre fiacare, care-si da viéti'a pentru castigarea ei, fiendu chiaru asie de gat'a a-si jerfí si viéti'a propria, déca prin aceea s'ar poté storce invingerea. Cu caderea fiacarui amicu se desfacea o legatura, care-lu legá de pamentu, si se incheiá unu legamentu nou, care-lu tragea catrá ceriu: — cu o grigia mai puçinu aici pre pamentu, cu unu amicu mai multu colo susu in ceriu. Adese ori siedea singuru seuu stá in tacere in locurile, unde a fostu conversatu cu Pancratiu,

si-si aducea aminte de serinetatea cea placuta, de cugetele cele frumoase si de virtutile cele modeste ale junelui dragalasiu. Ci elu nu se semiá mai indepartatu de dinsulu, cá atunci, candu-lu tramisese in Campani'a. Detorinti'a sa catra dinsulu si-a implinitu-o; acusi erá se vina sírulu si pre elu. Ast'a o sciá bine, si semiá, cum-i imple peptulu grati'a martiriului, si asceptá cu incredintiare liniscita or'a aceluia. Pregatirea lui spre dinsulu fù simpla: totu ce avea pretiosu, impartí între seraci si prin vindere se ingrigì, se nu i-se confisce averea.

Fulviu a fostu capetatu o parte insemnata din bunurile confiscate ale crestiniloru ucisi, ci preste totu nu-si aflà multumite asceptarile sale. Dereptu cá nu s'a vediutu strintoratu a cere ajutoriu dela imperatulu, a carui presintia o incungiurá: ci nici n'a castigatu nemicu si nu s'a facutu mai avutu; ba inca i-a cautatu se faca detorie, cá se pota platí pre complicitii sei. In tota séra trebuiá se dé séma lui Eurot'a de castigulu dílei si se audia dela elu nu puçine imputari si vorbe batjocuritorie. Acum inse, dise domnului seu celui aspru, — càci acést'a se fece Eurot'a, — va se veneze o selbaticime mai nobile: pre favoritulu oficiariu alu imperatului, care in sierbitiulu seu trebue se-si fia adunatu o avere insemnata.

N' avù multu se ascepte dupa ocaziune. In 9. Ianuariu fù primire mare in palatiu, unde firesce toti se infaçisiera, cati aveau de a castigá vreo gratia seau se temeau de mani'a imperatului. Fulviu inca n'a lipsitu, si s'a primitu cu recéla cá de comunu. Dupa ce a ascultatu tacundu injuraturele, cari tiranulu le murmurà in sine, pasi cu indresnéla inainte. si-plecà genunchii, si-lu avorbì in estu modu:

„Domne, dieitatea ta de multe ori mi-a aruncatu, cà eu am facutu puçinu prin descoperirile mele in asemenare cu grati'a si cu ajutorirea ta cea liberala: ci acum am descoperitu complotulu celu mai necrusinatu si nemultumirea cea

capetà numele lui. Mai târziu și pór'ta vecina, precum amintiram, se numi după dinsulu. În timpul păcii se edificà o biserică pre mormentulu lui, care și acum stă cã unu monumentu în onórea lui.

Persecutiunea se făcù din ce în ce mai inversiunată, și numărulu victimeloru din dî în dî se măriá. Multi dintre aceia, cari i-amu amintitu în decursulu vorbirei noastre, morira curendu după aceea cã martiri, și anume multi din soçietatea, ce erá adunată la vil'a lui Cromatiu. Mai antâiu Zoe, carei Sebastíanu i-dede inderetu graiulu. Ea fù surprinsă prin o multíme de pagani, candu se rogá la mormentulu s. Petru; procesulu i-se făcù pre scurtu, și spendiurandu-se cu capulu de asup'r'a unui focu, ce fumegá, mori. Barbatulu ei Nicostratu și alti trei fii din soçietate fure prinși, torturati de repetite ori și descapaçinati. Trancvilinu, tat'a lui Marcu și Marcelianu, písmuindu coron'a Zoei, se rogá în publicu la mormentulu santulu Paulu, și prindienduse se omori cu petre. Amendoi fii lui suferira asemenea o mórte infioratória. Tradarea lui Torcvatu, care a fostu aratatu pre soçii sei de mai înainte — anumitu și pre curagiosulu Tiburtiu, care acum se descapaçină, — usiorá forte lucrulu persecutoriloru.

Sebastíanu în mijloculu acestui macelu nu se mistică cã acelu architectu, ce-si vede lucrulu seu ruinatu prin vreo furtuna, nici cã acelu pastoriu, ce-si vede turm'a manată de furi; elu semená mai vertosu cu unu comandante pre campulu luptei, care numai invingerea o are înainte ochiloru și e superbu pre fiacare, care-si dá viéti'a pentru castigarea ei, fiendu chiaru asie de gat'a a-si jerfí și viéti'a propria, déca prin aceea s'ar poté storce invingerea. Cu caderea fiacarui amicu se desfacea o legatură, care-lu legá de pamentu, și se încheiá unu legamentu nou, care-lu tragea catrá ceriu: — cu o grigie mai puçinu aici pre pamentu, cu unu amicu mai multu colo susu în ceriu. Adese ori siedeá singuru seau stá în tacere în locurile, unde a fostu conversatu cu Pancratiu,

si-si aducea aminte de serinetatea cea placuta, de cugetele cele frumoase si de virtutile cele modeste ale junelui dragalasiu. Ci elu nu se semtiá mai indepartatu de dinsulu, cá atunci, candu-lu tramisese in Campani'a. Detorinti'a sa catra dinsulu si-a implinitu-o; acusi erá se vina sirulu si pre elu. Ast'a o sciá bine, si semtiá, cum-i imple peptulu grati'a martiriului, si asceptá cu incredintiare liniscita or'a aceluia. Pregatirea lui spre dinsulu fù simpla: totu ce avea pretiosu, impartí între seraci si prin vindere se ingrigí, se nu i-se confisce averea.

Fulviu a fostu capetatu o parte insemnata din bunurile confiscate ale crestiniloru ucisi, ci preste totu nu-si aflá multumite asceptarile sale. Dereptu cá nu s'a vediutu strintoratu a cere ajutoriu dela imperatulu, a carui presintia o incungiurá: ci nici n'a castigatu nemicu si nu s'a facutu mai avutu; ba inca i-a cautatu se faca detorie, cá se pota platí pre complicitii sei. In tota séra trebuiá se dé séma lui Eurot'a de castigulu dílei si se audia dela elu nu puçine imputari si vorbe batjocurítorie. Acum inse, díse domnului seu celui aspru, — cáci acést'a se fece Eurot'a, — va se veneze o selbaticime mai nobile: pre favoritulu oficiariu alu imperatului, care in sierbitiulu seu trebuie se-si fia adunatu o avere insemnata.

N' avù multu se ascepte dupa ocaziune. In 9. Ianuariu fù primire mare in palatiu, unde firesce toti se infaçisiera, cati aveau de a castigá vreo gratia seau se temeau de mani'a imperatului. Fulviu inca n'a lipsitu, si s'a primitu cu recéla cá de comunu. Dupa ce a ascultatu tacundu injuraturele, cari tiranulu le murmurá in sine, pasi cu indresnéla inainte. si-plecá genunchii, si-lu avorbì in estu modu:

„Domne, dieitatea ta de multe ori mi-a aruncatu, cá eu am facutu puçinu prin descoperirile mele in asemenare cu grati'a si cu ajutorirea ta cea liberala: ci acum am descoperitu complotulu celu mai ncrusinat si nemultumirea cea

mai blastemata, si inca in apropiarea persoanei tale celei dieesci.”

„Ce vrei se dîci cu acestea, blastemate?” intrebà tiranul cu nerabdare. „Spune indata, seau demandu se-ti traga cu unu carligu de fieru cuventele dia gutu.”

Fulviu se scolà, si intindiendusi man'a dîse cu unu tonu amaritu si liniscitu: „Sebastíanu e crestinu.”

Imperatul sarì furiosu de pre tronu: „Minti strengariule! Adeveresce-ti cuventele, seau vei se mori cu bucatié-u'a, cum n'a moritu inca nice unu cane de crestinu.”

„Eu am insemnatu aici destule adeverintie”, respunse Fulviu, scotiendu o sucitura de pergamentu si danduo din genunchi imperatului.

Imperatul chiaru voiá se-i dé unu respunsu maniosu, candu spre marea lui uimire Sebastíanu pasì inainte-i cu o cautatura serina si o portare nobile, dîcundu-i in celu mai liniscitu tonu: „Principele mieu, voiú a-ti crutiá ostenél'a cercetarei. Eu sum crestinu si me falescu cu acést'a.”

Macsimianu, unu oteanu duru, de si bravu, fora nici o cultura, de abie se potea esprimá reu latinesce, candu erá liniscitu; candu erá inse atítiatu, limb'a lui stá din nesce dîceri rupte, mestecate cu cate potintiósse expresiuni de diosu si grobiane. In ast'a stare erá elu acum si incarcà pre Sebastíanu cu o multime de cuvente defaimatorie, cu cari i-aruncà tote foradelegile si-i dede tote cate nume de batjocura, pentru cà dictionariulu lui erá forte avutu in de acestea. Dar ambele crime, cari i-le imputá mai cu larma si restire, erau nemultumirea si tradarea: elu a nutritu, dîse, o vipera in sinulu seu, o scorpia, unu demonu reu, si se mira numai, cà mai traesce.

Oficiariulu crestinu stete façia cu acést'a plóia de cuvente batjocuritorie chiaru asie nemisicat, precum a statu totudeun'a façia cu ataculu inamicului pre campulu bataliei.

„Asculta-me, domnulu meu imperatescu,” dîse, „póte mai pre urma. Am dîsu, cà-su crestinu; in acést'a aveai tu celu mai bunu gagiu pentru securitatea ta.”

„Cum intielegi acést'a, nemultiumitoriule?”

„Asie, nobile imperate: cà de voiesci se te incungiuri cu o garda pretoriana de barbati, cari-su gat'a a-si versá pentru tine si cele mai din urma picature de sange, mergi la prinsore si elibera crestinii din butucii de pre pamentu si din catenele din muri; tramete la tribunale si lasa se aduca pre marturisorii ciungariti prin torture si gratariu; tramete mandare la anfiteatre, cá diumatatile cele trunchiate si inca vie ale crestiniloru se se scotia din ghiarele tigriloru; da-le ear atat'a forma omenésca, cata e cu potintia; da-le apoi arme in mani si pune-i in giuru de tine: — acést'a céta ciungarita si maltractata va posedé mai multa credintia, mai multa lealitate si zelu de a te aperá, decatu tóte legiunile tale dacice si panonice. Tu le-ai luatu sangele de diumatate; ei-si voru dá voiosi cea alalta diumetate pentru tine.”

„Nebunia si neghiobia!” respunse selbaticulu cu batjocura. „Mai bucurosu m'asi incungiurá cu lupi, decatu cu crestini. Tradarea ta me invétia destulu.”

„Si ce m'ar fí potutu impedecá, se lucru in totu tempulu cá tradatoriu, déca asi fi fostu tradatoriu? N'am avutu eu intrare la person'a ta imperatésca diu'a noptea, si cá tradatoriu m'am aratatu? Nu, imperate, niceodata ti-a fostu cineva mai fidelu, decatu mine. Ci eu mai am inca unu altu domnu mai mare, carui trebue se-i sierbescu, unu domnu, care pre ambi ne va judecá, si de demandarile lui mi-cauta se ascultu mai multu, decatu de ale tale.”

„Si pentru ce ti-ai ascunsu religiunea, cá unu lasiu? Cu buna séma pentru cá se scapi de mortea cea amara, ce ai meritat'o?”

„Nu, domne. Eu chiaru asie de puçinu-su lasiu, cá tradatoriu. Nimene nu scie mai bine, decatu tine, cumca eu nu-su nice un'a nice alt'a. Panacandú poteam folosí fratiloru

miei, n'am recusatu a mai traí între macelulu loru si in superarea mea. Ci in urma mi se stinse sperarea, si eu multiu-mescu din anima lui Fulviu, cà prin acusarea sa mi-a crutiatu deciderea cea grea, cà óre se-mi cautu mortea seau se mai suferiu viéti'a?"

„Eu voiú a decide acést'a pentru tine. ‚Mórte!‘ suna judecat'a ta, si inca o mórte pre incetulu. Inse”, adause mai catinelu, cá candu ar vorbí cu sine, „acést'a se nu se audia; tote trebue se se faca in tacere între noi, altcum s'ar poté latí tradarea mai departe. En, Cvadrate, iá pre tribunulu teu crestinu sub padia. — Audi, tantaleule? Pentru ce nu te mistici?"

„Pentru cà si eu sum crestinu.”

O adóu'a erumpere a furiei, o alta vijelía de cuvente de injurari triviali, care se finí cu demandarea, cá pre centurionu numai decatu se-lu duca la perdiare. Cu Sebastíanu altmintrea va ff de lucratu.

„Chiamati pre Iface!” regní tiranulu. Preste cateva minute vení in laintru unu Numidu mare, golu de diumatate. Unu arcu cumplitu de lungu, o tulba forte deschisu colorita, plina de sageti si o sabia scurta erau deodata ornamentele si armele capitanului arcasiloru Africani. Elu stá dereptu inaintea imperatului, cá o statua frumoasa de brontiu cu ochi stralucitori smaltati.

„Iface, eu am o trebsiora cu tine. Mane trebue se se implinésca, dar bine”, díse imperatulu.

„Bine, Domne”, respunse capitanulu cu o ringire, ce facea se i-se védia dintii, albi cá osulu de elefantu.

„Vedi pre tribunulu Sebastíanu?” Negrulu fece cu capulu. „Am datu de elu, cà-i crestinu.”

De ar fi fostu Iface in patri'a sa si ar ff calcatu dintr'o-data pre o vipera ascunsa seau intr' unu cuibu de scorpie, nu s'ar fi spariatu mai tare, decatu la faim'a, cà elu sta atatu de aprópe de unu crestinu, — elu, care adorá idolii cei mai

uriti, credea tote nebuniile, facea tote blastematiele si tote crudimile.

Macsimianu continuà si Iface petrecea fiacare sentintia cu o inchinatiune si unu risu, — seau ce tienea dinsulu de unu risu; ci abie de erá risu omenescu:

„Vei luá pre Sebastíanu cu tine la cortelulu vostru, si mane pana in diua, — nu in ésta séra, audi? pentru cà sciu, cà pre tempulu acest'a toti sunteti béti, — asiedar mane desu de demanétia, candu manile ve sunt secure, legati-lu de unu arbore in lunc'a lui Adone, si-lu impusicati pre incetu pana va morí; pre incetu, intielegi? nece un'a din frumósele vostre impuscature se nu mérga oblu in anima seau in creri, ci o multime de sageti, pana ce va morí storsu de dorere si de perderea sangelui. M'ai preceptu? Acum du-lu!. Inse vei tacé, insémna-ti bine, altcum —!”

CAPU XXV.

M a n t u i r e a.

Prelanga tóte ostenelele, de a tiené lucrulu secretu, faim'a se latí curundu intre toti cei ce stáu in legatura cu curtea, cumca s'a descoperitu, cà Sebastíanu e crestinu, si demanétia se va impusicá. Faim'a acést'a in nime n'a facútu asie mare impresiune, cá in Fabiol'a.

Sebastíanu crestinu! dîse ea in sine; celu mai nobile, celu mai curatu, celu mai intieleptu intre Romanii cei de frunte unu membru alu acestei secte comune si neghióbe! E cu nepotintia! Si totusi se pare a fi adevératu. Seau dóra m'am insielatu? N'a fostu elu aceea, ce se parea cà este? Fost'a elu unu insielatoriu comunu, care se aratá virtuosu, si intru ascunsu erá unu omu foradelege? Si ast'a e cu nepotintia! — É, acést'a e in adevéru cu nepotintia. Despre ast'a.avea dins'a argumente invederate. Elu a sciutu, cà potea se capete,

de voiá, man'a si averea ei; si totusi s'a portatu fația cu din-s'a cu totulu marinimosu si delicatu. Elu erá aceea, ce se parea, despre acést'a erá convinsa, — nu auritu, ci auru. — Dara cum potea se se lamurésca fapt'a ast'a batutoria la ochi, cá unu crestinu se fia bunu, virtuosu si amabilu in gradulu celu mai inaltu?

De deslegarea acestei greutati nici nu-si aducea aminte Fabiol'a, — cà elu adeca chiaru pentru aceea e asie, pentru cà e crestinu. Ea vedea problem'a numai in o alta forma: cum pote se fia elu astfelu, cu tóte cà e crestinu.

Indarnu-si sfarmà capulu. In urma cugetà, cà bunulu betranu Cromatiu avù totusi dreptu; póte crestinismulu totusi nu e aceea, de ce l'am tienutu eu, si ar fi trebuitu se me ocupu mai multu cu dinsulu. Sum convinsa, cà Sebastíanu n'a facutu neceodata lucrurile acele infioratorie, cu cari se invinovatiescu crestinii. Si totusi tota lumea li-le imputa!

Póte se afla o forma mai fina a acestei relegiuni, si alt'a mai comuna, chiaru asie, precum avea sect'a filosofica, de care se tienea dins'a, adeca Epicureismulu, doue dereptiuni, un'a dura, materiala, carnala, si alt'a rafinata, sceptica, cugetatória? Sebastíanu s'ar tiené atunci de clas'a mai inalta; elu urgisi si despretiul de siguru superstitiunea si reutatile crestiniloru comuni. O asemenea ipotesa nu i-se parea cu totulu neverasemenea; ci totusi nu pricepea, cum unu omu, cá osténulu acest'a nobilu, se se póta tiené órcum de acelu soiu urgisitu. Si totusi elu erá gat'a a mori pentru credinti'a crestiniloru! De Zoe si de altii ea inca nu audise nemica, fiindu cà numai cu o dí mai nainte s'a fostu reĩntorsu din o caletoría, ce o fece in Campani'a spre ordinarea trebiloru tatane-seu.

Ce dauna, cugetà in sine, cà nu am vorbitu cu Sebastíanu mai multu despre atari lucruri! Acum inse e prea tardtu; mane are se móra. — Acestu cugetu din urma i casionà o dorere, cá o sageta implantata in anim'a sa. I-erá, cá candu ar accepta-o o perdere personala, cá candu sór-

tea lui Sebastíanu ar nemerí pre unulu, care ar fi strinsu legatu cu ea prin o legatura misteriósa.

Cugetele ei se fecera totu mai intunecate si mai triste, candu siedea in murgitulul serei cugetandu. Din acestea se tredí deodata la intrarea unei sclave, ce aducea o lumina. Erá Afr'a slav'a cea négra, ce vení se aduca cin'a, la care despuitori'a sa voiá se fia singura. Afr'a ocupata fiindu cu aceea, i díse: „N'ai audítu noutatea, despuitoria?”

„Ce noutate.”

„Cumca Sebastíanu mane se va impusică cu sageti. Dauna! erá unu teneru frumosu.”

„Taci, Afra, déca nu scii se-mi spuni ceva desclinitu despre lucru.”

„O, firesce, despuitori'a mea: si eu sciu ceva cu totul de uimitu. Scii, cá s'a aflatu, cumca elu se tiene de neru-sínatii crestini?”

„Taci, rogu-te, si nu fleuri despre lucruri, cari nu le precepi.”

„Cu buna sém'a nu, déca demandi. Eu inca cugetu, despuitoria, cá pre tine nu te atinge de locu sórtea lui. Mie celu puçinu nemicu nu-mi pasa de dinsulu. Elu nu va fi antâiulu oficiariu, pre care l'au impusícatu compatriotii mici. Multi au impusícatu ei, si pre unii i-au mantuitu. Ci acést'a firesce a fostu numai din templare.”

Tonulu celu desclinitu, cu care rostí dins'a cuventele acestea curióse, nu scapà din mintea si urechi'a cea agera a Fabiolei. Acum antâia data cautà in susu si-si indereptà ochii cá ispitindu la façi'a cea négra a sclavei. Dar nu observà in dins'a nice o expresiune deosebita; Afr'a puse unu vasu cu vinu pre mésa, cá candu n'ar fi dísu nemica. In urma întrebà Fabiol'a: „Afra, ce voiái se-mi spuni?”

„O, nemica, despuitoria. Ce póte scí o biéta sclava? Cu atatu mai puçinu, ce póte ea se faca?”

„Vina, vina; tu ai întielesu ceva cu cuventele tale, ce cauta se sciu.”

Fabiola.

Sclav'a veni pre dupa mésa pana dinaintea patului, pre care siedea Fabiol'a, se uità inderetu si in giurulu seu, si dupa aceea i-siopti: „Poftesci se vedi pre Sebastiánu mantuitu?”

Fabiol'a mai cà n'a saritu susu, precandu respunse: „De siguru!”

Sclav'a-si puse degetulu pre buse spre semnu, cá se vorbésca incetu, si dîse: „Va costá multu.”

„Spune pretiulu.”

„O suta de sestertie (preste 5000 taleri) si libertatea mea.”

„Me invoescu la conditiune; dar tu ce sigurantia mi-dai?”

„Promisiunea-ti numai atunci se te oblege, déca elu va mai traf inca 24 de óre dupa perdiare.”

„Bine; si ce sigurantia poftesci tu?”

„Cuventulu teu, despuitória.”

„Du-te Afra; nu intardiá nice o clipa.”

„Nu e asie de graba”, respunse Afr'a liniscita, si-si finì incetu pregatirile la cina. Dupa aceea merse indata la palatiu catra cortelulu Mauritaniloru, si cautà pre capitanu.

„Ce cauti Iubala”, intrebà elu, „pre tempulu acest'a? Nu e neci o serbatória in ast'a séra.”

„Sciu Iface; ci am de a-ti spune unu lucru momentosu.”

„Ce rogu-te?”

„Acel'a se tiene de tine, de mine, si de celu prinsu.”

„Cauta, aici e”, dîse barbarulu, aratandu spre curtea, in care ducea usi'a lui; „neci n'ai crede, cà se va impusicá mane. Uita-te, catu de liniscitu dórme! N'ar poté avé unu somnu mai dulce, nici candu ar trebuí mane se-si serbeze nunt'a.”

„Cá tine si cá mine, Iface, serbandu-ne poimane nunt'a.”

„Incetú, incetú; sunt inca mai antâiu de a se impliní anumite conditiuni.”

„Bine; dar cari?“

„Antâiu trebuie se fii libera; pentru că eu sclava nu potu luá.“

„De aceea este grigia.“

„Adou'a trebuie se aibi zestre, o zestre buna, precepi? pentru că n'am avutu neciodata mai mare lipsa de bani, cá acum.“

„Si de aceea este grigia. Catu asceptiu?“

„Celu puçinu doue mii de taleri“¹⁾

„Eu aducu patru mii.“

„Minunatu! Unde ai capetatu atatia bani? Dela cine i-ai furatu; pre cine ai inveninatu, preotés'a mea frumósa? Pentru ce se asceptamu pana poimane? Se ne cununamu mane seau in ast'a séra.“

„Taci Iface! Banii i-am castigatu intr'unu modu onestu; ci si aici sunt conditiuni de implinitu. Ti-am spusu, cá am venitu se vorbescu cu tine si pentru prinsoneriu.“

„E bine; dar ce are elu de a face cu nunt'a nóstra?“

„Fórte multu.“

„Ce?“

„Nu-i e iertatu se móra.“

Capitanulu se uità la ea cu o mestecatura de furia si mirare hebeuca. Se pareá, cá are voia se o prindia in mana; ci ea stá inaintea lui fora téma si nemisicata; se pareá, cá ochii ei aveau asupr'a lui o potere farmecatória, cam cá unu sierpe d'in patri'a ei asupr'a unui uliu.

„Esti nebuna?“ strigà elu in urma. „Chiaru asie de bine ai poté pretinde capulu mieu. De ai fi vediutu tu faci'a imperatului, candu mi-a datu mandatulu, ai fi preceputu, cá cu acest'a nu glumesce.“

„Ei, ei, omule! Firesce, prinsulu trebuie se se para mor-

1) Auctorulu pentru intielegerea mai usióra in loculu baniloru romani pune bani anglesesci de asemenea pretiu; trad. germ. si noi din aceeași cauza punemu taleri.

tu, si se va reportá, cà e mortu; ei douedieci si patru de óre dupa perdiare trebue inca se traiésca.“

„Si déca carasi se va insanetosí?“

„Cei alalti crestini se voru ingrigí despre aceea, cá se se tiená ascunsu.“

„Douedieci si patru de óre dîci? Asi vré, se fia doue-spredeice.“

„Ci eu sciu, tu poti se computi bine acést'a. In or'a a douedieci si cincea nu-mi pasa móra.“

„E cu nepotintia, Iubala, de totulu cu nepotintia; elu e o persona prea insemnata.“

„Bine; asiedara din togmél'a nóstra nu va fi nemica. Banií numai sub conditiunea ast'a se dau. Tu arunci de o parte patru mii de taleri.“ Ea se întórse, cá si candu ar voi se mérga.

„Stài, stài!“ díse Iface pasiunatu; — draculu averitiei a invinsu. „Se vedemu! Dar diumatate banií voru merge spre a corumpe si ospetá pre omenii miei.“

„Spre aceea am inca o miie de taleri gat'a.“

„In adeveru? Principés'a mea, incantatóri'a mea, dî-volutiulu mieu celu farmecatoriu! Dar acést'a e prea multu pentru strengarii aceia. Le vomu dá lorú numai diumatate, si cea alalta diumatate o vomu adauge la zestre; ce dîci?“

„Cum voiesci; numai se se faca tóte, cum ti-am spusu.“

„Fia! Elu va traí dóuedieci si patru de óre, si dupa aceea vomu serbá o nunta voiósa.“

Sebastíanu nici nu visá despre aceste invoiele frumose pentru mantuirea lui. Asemenea lui Petru dormiá liniscitu langa murulu curtei intre doi padîtori. Ostenitu de lucrulu dílei, astadi s'a fostu datu de tempuríu spre repausu, ceea ce de altmintrea arare ori i-erá cu potintia; pardosél'a de marmure erá destulu de bunu patu pentru unu oșteanu. Dupa ce a dormitu cateva óre se tredî recreatu, si fiendu cà acum in pregiurulu seu tote erau in linisce, se scolá si se rogá cu manile intinse.

Rogatiunea martirului nu e pregătire spre morte; pentru o atare morte nu e de lipsa nece o pregătire. Osteinulu, care dintr'odata dechiaranduse, că e creștinu, și-pléca capulu si-si mesteca sangele seu cu acel'a alu marturisitorului, pre care avea se-lu pérdia; seau amiculú, care salutandu pre martirulu dusu la morte, se prinde si móre voiosu cu amiculú seu ¹⁾, chiaru asie e de bine pregatitu spre martiría, cá acel'a, care a petrecutu lune intregi roganduse in prinsore. Rogatiunea martirului dara nu e o rogare pentru iertarea pecatelorú vietiei sale; pentru că elu are cuscienti'a acelei iubiri depline, ce eschide temerea, o siguretate interna a acelei gratie prea inalte, care nu se unesce cu peccatulu.

Sebastianu nu se rogà nice pentru curagiu si tarfa; căci dinsulu nu cunoscea de locu fric'a si nepotinti'a. Fora frica a datu peptu cu mortea pre campulu de batalia in lupta pentru domnulu seu celu pamentescu; de aceea nespusu mai bucurosú se ducea spre morte pentru Domnulu seu celu cerescu.

Rogatiunea lui pana de cu diua a fostu unu imnu voiosu de laud'a regelui regilorú; elu intonà viersulu de lauda, care-lu canta Domnului totudeun'a Serafimii cu ochi stralucitori si cu aripe neceodata pausatorie. Aruncandusi privirea sa la stelele depre ceriulu serinu, le provocà cá pre nece veghie fidele, asemenea sîesi, se resune parol'a laudei lui Domnedieu; si candu ventulu de nopte suflá printre arborii fora frundie ai vecinei lunge alui Adone, lu-provocà, se-si aline vuetulu celu furiosu si se dé pre córdele ramurilorú elatinanti viersuri mai line spre marirea lui Domnedieu; — cum nu, de ora ce aceste erau unicele cantece maritorie,

1) Candu Felice fù dusu la morte, lu-întimpinà unu creștinu, care cunoskundulu strigà in gur'a mare: că si elu e creștinu, si sarutà pre Felice. Elu inca fù ucisu dinpreuna cu Felice; si fiendu că creștinii nu i-sciáu numele, lu-numira Adactu, „Adausu”, — quod sancto martyri Felici adactus sit ad coronam. Brev. r. 30. Aug.

ce le putea aduce pamentulu in atari nopti de iérna lui Domnedieu.

Mai departe cugetà cu bucuria la apropiarea demanetiei. Acum cantase cocosiulu; nu preste multu avea se audia ramurile acele vijeindu pre deasupra sa dinpreuna cu siuerulu ascutitu de sageti sboratórie; ce nu smintescu tien-t'a. Elu se oferì bucurosu limbeloru agere ale acestoru sageti, cari asemenea sierpiloru siuerau si ardeau de doru, se-i bea sangele. Se oferì cá o victima intru onorea lui Domnedieu si spre liniscirea maniei lui. Se jerfì mai cu séma si pentru baseric'a cea apasata, si se rogà, cá prin mórtea sa se i-se aline suferintiele.

Dupa aceea i-se redicara cugetele dela baseric'a pamentésca la cea cerésca, asemenea vulturelui, care din culmea cea mai inalta a muntelui sbóra in susu spre sóre. Nuorii s'au imprasciatu, velulu asuru borditu alu demanetiei s'a ruptu, asemenea perdelei Santei Santeloru, si elu privesce departe in laintru in spatiile ei cele desvelite; privesce preste cete de santi si legiuni de angeri maiestatea cea mai din laintru si mai stralucita, ce o vediuise Stefanu. Si acum amutì canteculu lui de lauda; armonie ceresci strabatura la dinsulu, asie de placute si asie de maretie, catu unu viersu pamentescu făcia cu dinsele ar fi fostu unu tonu falsu; ele resunau pana la dinsulu, si nu pretindeau nece unu respunsu; pentrucà ele aduceau ceriulu in sufletulu lui: si ce ar fi avutu elu se dé pentru acest'a? O funte de incantarea cea mai curata, mai multu asemenea unei lumine curgatórie decatu apei, isvoriá la petiorele mnelului¹⁾ si curgea in anim'a sa, ce nu putea face altu ceva, decatu a o primí. Ci cum curgea riulu acestu linu spre elu, vedea in undele lui cele limpede tipulu acum alu unui, acum alu altui din fericitii sei amici, ce-i premersera; i-se pareá, cá si candu dinsii aru bé din aceste ape vie, s'aru scaldá intr'insele, s'aru jocá si cufundá, si orestcum s'aru contopí in ele.

¹⁾ Cf. pag. 80. not'a 1.

Façi'a lui stralucia cá de relucirea acestei vederi, si aurora, ce chiaru se ivia, — ah! ce aurora palida e ast'a! — aparea in façi'a lui, candu se scolà si se întorse spre resaritu cu manile crucisiate. Candu deschise Iface usi'a lui silu vediù, mai cà nu s'a tereitu prin curte, si mai cà n'a ca-diutu pre façiã -si dinaintea lui.

Sebastianu se desceptà cá din o convulsiune. Lui Iface i-strabatù in urechie sunetulu de sestertie si-si aduse aminte, cà elu inca are de a le meritá. Alese asie dara din sut'a sa de omeni cincii arcasi, cari puteau despica o sageta sboratoria cu un'a inca mai rapeda, i chiamà in cas'a sa, si le spusse, ce respata si-aru poté castiga, — despre partea sa propria din respata firesce nu disese nemic'a, — si se intielese cu ei, cum ar fi de lucratu cu Sebastianu. Pentru cadavru i-au fostu si ambiatu acum crestinii in ascunsu cu o suma insemnata; doi sclavi aveau se ascepte afara dupa dinsulu. Despre tacerea consoçiloru sei potea fi incredintiatu.

Sebastianu fù dusu in curtea invecinata a palatiului, ce despartia cortelele acestoru arcasi Africani de propri'a lui locuintia. Acea era plantata cu sire de arbori, si consantita lui Adone. Elu mergea desceptu in midloculu calailoru sei; multimea intréga i urma. Numai arcasiloru li se ierta a fire privitori, si ei tieneau lucrulu cá o deprindere indatinata de puscatu. Sebastianu fù desbracatu si legatu de unu arbore, precandu cei cincii arcasi alesi se pusera cu sange rece si linisciti façiã cu dinsulu. — La tota templarea era o morțe fora mangaiare; nece unu amicu, nece o anima compatimitoria in apropiare, nece unu crestinu, care ar fi dusu credintiosiloru celu din urma remasu bunu alu lui, seau ar fi potutu audì vorbele lui cele din urma, si ar fi potutu fi marturia despre statornici'a lui. A stá in midloculu Amfiteatrului implutu cu omeni, intre o suta de mii de marturie ale statorniciei crestine, a vedé cautaturele incuragiatorie ale multora, si a audí incetele binecuventari ale unoru amici iubiti: in acést'a era ceva insufletitoriu, mai cà ceva prerapitoriu; celu puçinu

catra ajutoriulu celu potinte alu gratiei se mai adauge aici si ajutoriulu zelu debilu alu inaltiarei naturale. Chiaru si chiotulu celu batjocuritoriu alu plebei mariá curagiulu firescu, precum intaresce strigatulu venatoriului selbatecimea persecutata. Dar scen'a acést'a erá mórta si muta: la reversatulu dilei fù legatu in curtea inchisa a unei case cu nepasarea cea mai lipsita de sentiri, cá o legatura de fenu, seau cá o figura impluta, cá dupa mandatulu tiranului se sierbesca de tíenta; erá singuru in midiloculu unei órde de selbateci negrí, a caroru insasi limb'a erá nesuferitu de grosolana si neintielésa, cari inse fora indoieia si-faceu siagele sale necioplite si rideau, precum se indatinéza a ride omenii de unu jocu seau gluma: — aceste tóte se uniau mai multu cu unu omoru crudu facutu de banditi in o padure, decatu cu o marturisire pública si gloriósa a numelui lui Christosu; mai multu cu unu asasinatu, decatu cu unu martiriu.

Ci Sebastíanu nu bagà sém'a la aceea. Angeri priviau preste muri la elu, si sórele resaritoriu, care-i intunecá ochii lui, eara sagetatoriloru le usiorá tientirea, nu-lu acoperiá mai tare cu radie decum lu-acoperiá faci'a Domnului, — care vedea, cate suferé martirulu pentru elu, — a singurului martoru, a carui presintia o pretiuíá dinsulu.

Maurulu celu de antâiu si-intinse arculu, si-o sagéta strabatù in carnea lui Sebastíanu. Unu arcasiu urmà dupa altulu, si fiacare fù remuneratu cu unu strigatu de placere, fiendu cà tóte sagetile asie de indemanatecu au tientitu, catu in intielesulu mandatului imperatescu nece odata nu nemeriau vreo parte, unde ar fi fostu ran'a de morte, prelanga aceea inse se apropiau cu totulu de partile aceste. Asie se continuà joculu infioratoriu; toti rideáu, strigau, glumiau si se desfatau, si nime nu aratá vreo schintea de compatimire in privinti'a martirului, ale carui membre erau colorate cu sange. ¹⁾ Toti considerau lucrulu cá o gluma; pentru

1) „Membraque picta cruore novo.“ Prud. Peristeph. 3, 29.

dinsulu inse erá o seriositate amara: doreęca cea junghia-tória din fiacare rana nou'a, storcerea poteriloru, obo-sél'a, legaturele cele aspre si pusetiunea cea fortiata. Dar seriosu luà elu lucru si cu statornicia animei, cu tari'a spiri-tului, cu credinti'a neclatita; cu pacienti'a neinvinsa, cu iubi-rea cea nesatiósa de a suferi pentru Domnulu seu. Seriósa-i erá rogatiunea, seriósa cautarea spre ceriu, seriósa dorirea cá se vina portarii ceriului si se-i deschida port'a.

In adev eru acést'a a fostu o mórte infioratória; ast'a inse nu erá lucrulu celu mai reu. Mortea nu veni; portile aurfe remasera inchise. Martiruľu — pentru cá acést'a a fos-tu elu in anima — avea se se conserbe pentru o marire mai mare si aici pre pamentu, si pentru aceea nu se aflà trecutu deodata din mórte la victia, ci cadiu fora semtiri in braęiele angeriloru. Torturatorii lui vediendu, cá au mersu acum de-stulu de departe, taiara funile, cu cari a fostu legatu, si din-sulu cadiu lesínatu si dupa tóte semnele mortu pre covorulu petatu cu sange, pre care-lu asternuse insusi sub petiórele sale pre pamentu. Ací jacea acum, cá unu luptaciu nobile, — chiaru asie, precum i-jace acum tipulu de marmure sub altariu in baseric'a inchinata lui ear nóue atatu de pretiuta. Celu puçinu noi nu ni-lu potemu intipuí mai frumosu.

O capela vechia sta sub ruinele muntelui Palatinu in loculu, unde a cadiutu dinsulu ¹⁾).

CAPU XXVI.

Reinvierea.

Erá noptea tardiu, candu s'a intorsu Afr'a acasa, dupa ce-si finise togmelele cu Iface spre deplin'a sa indestulire. Erá o nópte rece de iérna; pentru aceea de si bine imbra-

¹⁾ Capel'a acést'a sta între arculu de triumfu alui Titu si acel'a alui Costantinu pre muntele Palatinu. Famili'a Barberini nu demultu a reparat'o.

cata, nu prea avea voia se intărdie pre drumu. Ci noptea erá totusi frumósa, si lun'a se pareá cã adía cu o mana argintia vestmentulu celu móle alu Metei asudatórie¹⁾). Afr'a se oprí la acést'a si dupa ce a statu acolo cateva minute cugetandu, erupse in unu risu cu hohotu, cá si candu frumós'a funtana saritória ar fi sternitu in ea aducerea aminte de unu lucru de risu. Candu se intórse, se mérga mai de parte, o prinse cineva poternicu de braçiu.

„De nu ai fi risu,“ dîse cu amaritiune omulu, care o prinsese, „nu te-asi fi cunoscutu. Ci risulu teu de hiena te vinde. Audi? animalele cele selbatece, verii tei africani ti-respundu la acél'a din Amfiteatru. De cine ai risu?“

„De tine.“

„Cum asie?“

„Cugetám la intalnirea nóstra din urma in loculu acést'a si-mi vení in minte, ce nebu nu ai fostu tu atunci.“

„Esti prea buna, Afr'a, cã tu cugetai la mine; mai alesu cã eu chiaru nu cugetám la tine, ci la patriotii tei colo in coliviele acele.“

„Lasa-te cu nerusínarea ta, si numesce pre omeni dupa numele loru celu adevérati. Eu nu-su mai multu sclav'a Afr'a, celu puçinu preste cateva óre nu voi fi mai multu, — ci Iubal'a, muierea lui Iface, a capitanului arcasiloru mauritani.“

„Fora indoiéla unu omu fórté onoratu, numai de ar scí vorbí o alta limba, decatu golomotiulu seu. Inse aceste cateva óre-su de ajunsu spre a ne impliní lucrulu nostru. Mi-se pare, cã tu chiaru ai ratecitu; nu e asie, cã tu ai fostu, care m'ai tienutu de nebu la intalnirea nóstra cea din urma? Ce s'a alesu din promisiunile tale cele frumóse, cari mi le-ai facutu atunci, si din aurulu inca si mai frumosu, ce ti-lu dedi eu? Aurulu meu a fostu curatu, promisiunile tale, me temu, cã s'au facutu pulbere.“

„Fora indoiéla; pentru cã unu proverbu in limb'a mea materna dice: ,pulberea pre tivitur'a intieptului e mai bu-

¹⁾ Vedi pag. 57. not'a 1,

na, decatu aurulu in sierpariulu nebunului.' Ci cá se vorbim despre lucru, — crediut'ai tu vre odata in puterea midilocaloru mele farmecátorie si a filtruriloru mele?"

"Vedi bine cá am crediutu; dar tóte au fostu'insieltiune?"

"Nu chiaru tóte; vedi Fabiu e delaturatu, si fii'a sa e in posesiunea averei. Acést'a erá o mesura introductória neaperatu de lipsa."

"Cum! dar farmecile tale l'au delaturatu pre tata?" intrebà Corvinu pasindu inderetu uimitu.

Afrei i-a venit in minte numai din intemplan, se vorbésca asie; dar acum se folosì de rezultatulu cuventeloru sale si dîse: "De siguru, ce altu ceva? E usioru a delatará pre fiacare, ce sta prea tare in cale."

"Nópte buna, nópte buna!" respunse elu fórté ingrigiatu.

"Dar ascépta unu minutu!" dîse ea mai cu amicétia. "Corvine, eu-ti dedi in sér'a aceea dóue svaturi, cari ajungeau mai multu, decatu totu aurulu teu. Unuia i-ai lucratu in contra, celu alaltu nu l'ai urmatu."

"Cum asie?"

"Nu ti-am spusu, se nu dai góna dupa crestini, ci se-i aduni in retiele tale? Fulviu a facutu acést'a d'in urma si a meruitu ceva; tu ai facutu cea de antâiu, si ce ti-a adusu?"

"Nemicu, decatu superare, rusîne si bataie."

"Asiedar antâiulu svatu, ce ti-l'am datu, a fostu bunu; acum urméza pre alu doile."

"Cum?"

"Déca te vei inavutî destulu din préd'a crestina, cere pre Fabiol'a. Ea a respinsu cu recéla pana acum orice petîre; ci un'a totusi am bagatu bine de séma: cá nece unu petîtoriu nu erá avutu. Fiacare resipitoriu, ne mai avendu nemica, se batea dupa averea ei; inse crede-me, premiulu nu se póte castigá decatu dupa principiulu: "doi cu doi-su patru. Precepi-me?"

„Prea bine; dar de unde voru veni doi-i miei?“

„Asculta-me Corvine; cã acum ne intalnimu mai pre urma, si mie totusi mi-place de tine, pentru cã poti urî asie din temeiu, fora consciintia, fora indurare si semtîri.“

Ea-lu trase mai aprópe de sine, si-i sioptî: „Am intielesu dela Eurot'a, din care tóte le potu scóte, cã Fulviu tientesce asupr'a unoru crestini si crestine avute, anume asupr'a uneia. Vina aici la umbra, si-ti voiu spune, cum se poti pune ghiarele mai siguru pre tesaurulu lui. Lasa se comita elu omorulu, care va fi de lipsa; — pentru cã acést'a face póte ostenéla si superare; — ci atunci pasiesce intre elu si intre préda. Elu chiaru asie ar face cu tine in tóta diu'a.“

Afr'a vorbi cu dinsulu cateva minute incetu si cu focu; in urma strigà Corvinu tare: „Minunatu!“ — Ce cuventu in o atãre gura!

Ea-lu coti se taca, si aratandu spre edificiulu, ce stá façia cu ei, díse: „Taci! Uita-te colo!“

Cum s'au schimbatu tóte in scurtu tempu! Candu stete-sera ambii acesti omeni rei mai pre urma in acelasi locu, cugetandu cum se strice pre altii, de asupr'a loru in feréstra stá doi teneri virtuosi, caror'a cá unoru spirite bune le jacea la anima, cá se strice rețiile reutatei loru si se nemicésca planurile loru cele fora de lege. Ei nu-su acum acolo; unulu dorme somnulu martirului, celu alaltu dorme mai pre urma inainte de perdiarea sa. Mortea trebue se ni-se para o potere santa, candu vedemu, cu catu mai bucurosu iá dins'a la sine pre cei buni decatu pre cei rei. Ea rapesce florile; buruene-loru le lasa viéti'a loru cea veninósa, pana ce mai tardîu de sine se vescediescu. — Ci candu cautara acum ambii in susu, steteau alti doi barbati in feréstra.

„Celu ce chiaru acum veni la feréstra, e Falviu,“ díse Corvinu.

„Si celu alaltu e Eurot'a, demonulu lui celu reu,“ adau-se sclav'a. Ambii luara sém'a la dinsii si-i pandira din anghiulu loru celu intunecosu.

Fulviu chiaru venì earasi la feréstra cu o spada in mana, si cercà cu luare aminte tec'a acelei la lumin'a lunei luci-tórie. In urma o sverli de pamentu si strigà injurandu: „E totusi numai arama!“

Eurot'a venì cu nesce cùrele de sábia, ce se pareau in tota privinti'a pretiósse, si le cercà cu deamenuntulu. „Totu pietre false! In adeveru tota strenti'a nu platesce o suta de taleri. Aici eara ti-a mersu reu tréb'a, Fulvie!“

„Porurea me omori cu imputarile tale, Eurot'a. Si to-tusi acestu castigu ticalosu m'a costatu viéti'a unuia dintre oficiarii cei mai de frunte ai imperatului.“

„Si pre semne tie inca nu ti-a adusu nici o multumire dela domnulu seu.“ — Eurot'a avù dereptu.

In cea alalta demanétia, candu sclavii duceau trupulu lui Sebastíanu, spre uimirea loru audíra o figura négra mu-ierésca, care trecù pre dinaintea loru, sioptindu: „Elu tra-esce inca.“ Asiedara in locu de a-lu duce la çimterimu, lu-du-sera in cas'a Irenei. Fiindu cà erá inca fórte de demanetia si imperatulu in sér'a trecuta se mutase in palatiulu seu favo-ritu in Lateranu, asie ei potura face acést'a fora de a fi observati. Díonisíu fù chiamatu indata, si le spuse, cà nece o rana nu e de mórte; ci cà perderea sangelui a fostu atatu de mare, incatu voru trece septemani, pana ce se va poté Se-bastíanu scolá eara.

In urmtóriele douedieci si patru de óre venì Afr'a mai in tóta ór'a, cá se intrebe despre starea lui Sebastíanu. Tre-cundu tempulu anumitu, conduse pre Fabiol'a in cas'a Irenei, cá se se convinga insasi, cà elu inca resufla, de si numai de totu debilu. Documentulu liberarei sale se scrise, sum'a de bani i-se platì, si totu muntele Palatinu dimpreuna cu fo-rulu resunà de betiele neróde si de ceremoniele cele uritiósse, cu cari s'a serbatu casatori'a ei cu Iface.

Fabiol'a intrebá despre Sebastíanu cu o ingrigire asie de frageda, catu Iren'a o tienea de crestina. Antáia data se indestulì cu atat'a, se intrebe la usia si se inmanueze Ire-

nei o suma insemnata spre portarea speselor pentru nutrirea lui Sebastíanu; ci cu doue dñle mai tardíu, candu elu se aflá acum mai bine, fù rogata cu curtenire, cá se intre in Iaintru, si in catu sciá ea, acum se aflá antáia data in viéti'a sa in sinulu unei familie crestine.

Iren'a erá vedu'a lui Castulu, a unuia dintre acei intorsi, cari fusesera la Cromatiu. Barbatulu ei nu demultu fù ucisu; ci ea cu tóte aceste remase inca in palatiu, in casele locuite de elu. Doue fete siedeau la ea, si Fabiol'a cunoscundu-se cu dinsele mai de aprópe, observà o deosebire batutória la ochi in portarea loru. Un'a cautá la Sebastíanu apriatu cá la unu veneticu nechiamatu, si arare ori seau nece odata nu veniá in apropiarea lui; catra mama-sa se portá intr'unu modu nepoleitu si sumetiu; erá cu totulu de lume, egoista, nesocotita si spulberata. Cea alalta, cea mai tenera, erá chiaru din contra: blanda, ascultatória, amicala, curtenétia catra altii, iubitória de mama-sa, si ingrigita pentru sermanulu morbosu. Iren'a insasi erá tipulu unei adeverate matróna crestine din clas'a midilocfa. Fabiolei nu i-se parù dins'a prea plina de spiretu, invétiata, siagósa, seau cu cultura fina, inse porurea liniscita, activa, cu minte si sincera; prelanga aceea avea invederatu o anima calda, amorósa, unu sentiementu nobilu si o pacientia de miratu. Dómn'a pagana nu vediuse neceodata o atare economia: tote erau asie de simple, cumpetate, si ordinate. Nimicu nu conturbá fericirea familiei, decatu caracterulu sororei celei mai betrane. Dupa cateva dñle rescuira, cà Fabiol'a nu e crestina; ci pentru aceea totu nu se portara altmintrea catra dins'a. Si acum si ea facù o descoperire, care inse pentru dins'a erá fórte umilitória: fét'a cea mai mare erá inca pagana.

Totu, ce vediù Fabiol'a, facù o impresiune favoritória intr'ins'a si contribuì la aceea, cá se inmóia scórti'a cea tare a prejudeciului, ce-i incungiurá anim'a. Dar pentru asta data atentiunea ei erá cu totulu atientita pre Sebastíanu, care se restaurá incetu. Ea se intielese cu Iren'a, cá elu se se

aduca la vil'a sa in Campani'a; acolo sperá dins'a, cà va poté vorbf cu dinsulu despre religiune. Ci planulu acest'a dede de o pedeca neinvinsa.

Nu voimu se cercamu a descrie cititoriului, ce cugetá si semiá Sebastíanu. A fi arsu de dorulu martiriului, a se fí ro-gatu pentru elu, a-i fi suferitu tote dorerile lui; precatu sciau omenii, a fi moritu cá martiru; a-si fi luatú remasu bunu dela lumea acést'a si a se tredî eara, nu cá martiru, ci cá unu pe-regrinu comunu, care eara-si póte perde prin nesocotintia mantuirea: acést'a erá in adeveru o sórte mai aspra, decatu insusi martiriulu. Elu semená cu unu omu, care într'o nópte viforósa cérca se plutésca preste unu torinte mugitoriu, seau preste unu sinu de mare neliniscitu, cá se scape de unu inimicu fora indurare, si care, dupa ce s'a ostenitu óre intre-gi, si dupa ce barca sa fù aruncata incóce si in colo si mai resturnata prin unde, se vede totusi acum respinsu eara la acel'asi tiermure, dela care a fostu pornitu. Seau semená cu santulu Paulu, care fù retransmisu pre pamentu, si datu earasi préda pumnitureloru Satanei, dupa ce a fostu auditu cuven-tele cele misterióse, cari numai unu spiritu le póte rostf (2. Cor. 12, 3—7). Ci nece unu murmuru, nece o tanguire nu vení pre busele lui Sebastíanu. Elu adorà in tacere voi'a domnediesca, de a-i dá lui meritulu unui martiriu duplu. Dupa coron'a acést'a a dou'a se batea cu atat'a dorire, catu respinse tóte propusurile, de a fugf si a se ascunde. „Eu mi-am castigatu“ díse cu marinimitate „privilegiulu unui martiru, — de a poté vorbf cu cutediare persecatoriloru miei. Acestu dreptu lu-voiu intrebuintiá, indata ce voiu fi in stare a parasf patulu. Ingrigiti-ve dar bine de mine, cá se potu face acést'a catu mai curundu.“

CAPU XXVII.

A d o u ' a c o r o n a .

Planulu, care-lu descoperí slav'a cea négra lui Cor-vinu, e acelasi, despre care noi scimu acum ceva din discursu-

lu lui Fulviu cu Eurot'a. Fulviu s'a incredintiatiu din martirisirile cele sincere ale martirei órbe, cà Agnet'a e crestina, si acum, dupa cum credea, avea doue corde la arculu seu: seau o potea misicá prin amenintiari, se se marite dupa dinsulu, seau o potea aratá cá crestina, si atunci se capete o parte insemnata din averea ei cea confiscata. Propusulu, de a apucá in casu delipsa alternativ'a adou'a, s'a intaritu prin batjocurile si indemnurile lui Eurot'a. Nepotendu sperá, de a mai vorbínca odata in persona cu Agnet'a, i-scrise o epistola plina de stima, dar urginte, in care-i depinse aplecare sa neinteresata, si o rogá, se nu-i despretiuesca petírea; in urma cu luare aminte i-a datu se intieléga, cà detori'a sa póte l'ar constringe a apucá o alta cale, in casu, candu rogarea sa prea umilita n'ar aflá nece o respectare. Elu capetá unu respunsu liniscitu si curtenetiú, dar fórté determinatu: petírea lui s'a raieptatu otaritu si pentru totudeun'a. Prelanga aceea se respicá Agnet'a in epistol'a sa apriatu, cà acum e logodita cu mnelulu celu nepetatu, si nu póte se asculte dela nice unu moritoriu spresiuni de aplecare personala. Respunsulu acest'a i oçielí anim'a in contr'a compatimirei; se determinà totusi, a-se apucá intielepiesce de lucru.

Intre aceea Fabiol'a s'a fostu convinsu, cà Sebastiánu si-a propusu, se nu fuga, si acum vení la acelu cugetu romanticu, cá se-lu mantuesca preste voi'a lui, cerendu-i agratiare dela imperatulu. Ea nu cunoscea adunculu reutatei, de care e capace o anima omenésca. Cugetá, cumca ce e dereptu tiranulu se póte infuriá pentru o clipita, dara nu va judecá la mórte de doue ori pre unu omu. Ceva blandétia si compatimire, cugetá ea, totusi trebue se se afle in peptulu lui; sperá, cà rogarile staruitórie si lacrimile ei voru poté aduce la lumina aceste semtiri, precum atrage caldur'a sorelui si din lemnulu celu mai tare balsamulu ascunsu. Asiedara a datu o rogame la imperatulu, spre a capetá audientia, si cunoscondu-i poff'a de avere, si-luà totu odata indresnéla, dupa cum dicea, de a-i dá unu semnu micutiú despre supunerea loiala

a sa si a tatane-seu celui mortu. Acest'a erá unu anelu cu petre scumpe de o frumsétia rara si de unu pretiu mare. Darulu se primí; inse afara de aceea nu capetá altu respunsu, decatu, cà se se afe pre 20 a lunei dimpreuna cu alti suplicanti dinaintea palatiului, si rogamentea sa se o intinda imperatului, candu se va scoborí pre treptele cele mari mergundu la jerfa.

Cu tóte cà resolutiunea acést'a erá puçinu incuragiátoria, totusi se determiná a cutezá tóte, si a face ce-i stá in pótintia.

Diu'a pusa vení, si Fabiol'a se presentá in vestmente de doIU, ce le portá atatu cá suplicanta, catu si pentru mórtea tatane-seu, in unu síru de persóne cu multu mai nenorocite, de mame, prunci si sorori, cari voiau se dé petituni de agratiare pentru consangeniiloru cei mai iubiti, ce se aflau in prinsóre ori in baie. Puçin'a sperare, ce o mai avea, disparù la vederea acestoru nenorociti, de cari erau mai multi, decatu se fia potutu asceptá cu totii unu respunsu favoritoriu. Ultim'a schintea de sperare la fiace pasiu, ce-lu facea tiranulu pre treptele de marmure, se facea mai debila, de si vedea pretiosulu seu anelu lucindu pre man'a lui cea grosolana. Pentru cà pre fiacare trépta luandu elu suplic'a dela cate unu nefericitu, se uitá cu disgustu in ea si o sforticá, seau o aruncá de pamentu; numai candu si candu intindea cate un'a secretariului seu, unui omu, care nu aparea mai puçinu domnosu, de catu insusi imperátulu.

Síru lu erá acum indata pre Fabiol'a, imperatulu stá inca numai cu doue trepte mai susu; anim'a ei se batea, nu de frica dinaintea imperatului, ci de ingrijiare pentru sórtea lui Sebastíanu. Ea s'ar fi rogatu, de ar fi sciutu, cum seau cui. Macsimianu-si tinse man'a, spre a luá o fóia sie intinsa; dar deodata-si trase man'a inderetu si se intorse inapoi, fiindu cà audí strigandu-i-se numele tare si nu prea cu reverintia. Fabiol'a inca cautá in susu, pentru cà cunoscea viersulu.

Façia cu sine, susu in murulu albu de marmure ob-

Fabiol'a.

servase ea o feréstra deschisa cuprinsa in marmure galbina, ce luminá ambitulu, care ducea la locuinti'a Irinei. Acum audiendu viersulu se uitá in susu, si vediù in feréstra unu tipu frumosu, dar de compatimitu. Erá Sebastíanu, palidu si uscatu, cu trasurele façiei mai cà eterice, liniscitu si seriosu, cá si candu nu ar mai fi capace de vreo pasiune seau atítiare mai mare; peptulu celu sfasiatu si braçiele lui se vedeau pintre cretielele vestmentului largu, ce l'a fostu luatú pre sine. Elu audise sunetele trambitieloru lui bine cunoscute, cari anunciau apropiarea imperatului, si scolandu-se s'a dusu la feréstra, spre a-lu salutá ¹⁾).

„Macsimiane!“ strigà elu cu unu viersu surdu, dar de intielesu.

„Cine esti tu, omu de nimica, care strigi numele imperatului teu cu asie nereverintia?“ intrebà tiranulu uitandu-se la elu.

„Am venitu, cá din morti, cá se te admoniezu; pentru cà se apropia, diu'a maniei si a resbunarei! Tu ai petatu pamentulu acestei cetati cu sangele santiloru lui Domnedieu; tu ai aruncatu santele loru trupuri in riu seau pre gramadile de stercu dinaintea portiloru; tu ai stricatu templele lui Domnedieu, i-ai profanatu altarele, si ai rapitu ereditatea meseriloru lui. Pentru aceste si alte foradelegi si uritiuni ale tale, pentru nedereptatírile si apasarile tale, pentru averiti'a si superbi'a ta te-a judecatu Domnedieu, si mani'a lui te va ajunge preste puçinu; vei morí mórtea unui apesatoriu, si Domnedieu va dá basericeii sale unu altu imperatu dupa anim'a sa. Si amintirea ta va fi blastemata in tóta lumea pana la capetulu tempuriloru. Intórce-te panacandu inca ai tempu, omu fora de lege, si te róga lui Domnedieu de iertare in numele celui crucefptu, pre care tu l'ai persecatu pana acum!“

O tacere adunca domnì, pre candu graì elu cuventele aceste. Chiaru si imperatulu se parea cá ologitu de reverintia

¹⁾ Asémene faptele santului Sebastíanu.

si de spaima; elu cunoscù indata pre Sebastíanu, si i-se neluciá, cá si cum ar stá fația cu unu mortu. Dar se reculese curundu din spaim'a sa si strigà maniosu: „Hei! numai decatu se mérga unulu din voi in susu, si se-lu aduca incóce“ (numele nu voi se-lu respice). „Iface, vino incóce! Unde e Iface? Chiaru acum l'am vediutu.“ Ci maurulu s'a fostu grabitu cãtra cortelulu seu, indata ce cunoscù pre Sebastíanu. „Hah! vediu, cã a luat'o pre petioru. Du-te acolo, mei meteleule, cum te chiama?“ — Agrai pre Corvinu, care stá langa tata seu. — „Mergi la curtea numidica, si di, se vina Iface pre locu incóce.“

Corvinu pornì cu anim'a amarita. Iface spusese omeniloru sei cele de lipsa, si s'a fostu pusu cu ei in stare de apearare. Numai o singura usia la capetulu curtei erá lasata deschisa, si candu venì solulu la acést'a, nu cutezà a intrá. Cincidieci de fetiori steteau de fiacare lature, si Iface si Iubal'a in fația. Ei steteau in tacere si nemisicati, cu peptulu celu negru si braçiele góle, cu arcurile intinse, cu sagetile tóte indereptate spre usia, — asemenea unui síru de statue de basaltu dinaintea unei temple egiptene.

„Iface,“ dise Corvinu cu viersu tremuratori, „te chiama imperatulu.“

„Spune-i prea umilitu maiestatei sale in numele mieu,“ respunse africanulu, „cã omenii miei s'au juratu, cumca nime nu vá pasì pre prágulu acel'a spre a esì seau intrá, fora de a i-se gauri spatele seau peptulu de o suta de sageti, — pana candu imperatulu nu ne va tramite unu semnu, cumca tóte le-a iertatu.“

Corvinu grabì inderetu cu acelu respunsu. Imperatulu lu-ascultà ridiendu. Africanii erau nesce omeni, cu cari nu voiá a se desbiná. Elu se incredea in dinsii, cãce in o lupta seau la o rescola aru poté nemerí pre conducutori. „Stren-garii astuti!“ strigà elu. „Eaca, du anelulu acest'a muierei celei negre alui Iface.“ Elu-i dede pretiosulu anelu alu Fabiolei. Corvinu grabì inderetu, aduse insciintiarea, si aruncà anelulu in curte. Intr' o clipita tote arcurile au fo-

stu plecate si tóte cordele s'au discordatu. Iubal'a sarì plina de bucuria la anelu si-lu redicà. Unu pumnu indesatu alu barbatului seu o aruncà de pamentu, si se remunerà cu unu aplausu sunoru. Selbaticulu luà anelulu; muierea se scolà si incepù a se teme, cá nu cumva se-si fia schimbatu sclavi'a cu un'a inca si mai rea.

Iface se desculpà inaintea imperatului, provocandu la mandarea capetata. „De ne-ai fi concesu se-i damu o sagéta prin capu seau prin anima, tóte s'aru fi implinitu cum se cade. Inse in aceste cercustari nu suntemu pentru nemicu respundietori.“

„La tota templarea voiescu acum insu-mi se vedu, cà tóte se plinescu,“ dîse Macsimianu. „Se vina doi fetiori cu maciuce.“

Doi din suit'a sa pasira inainte; Sebastíanu, de abie mai potendu stá, erá acum acolo, blandu si fora frica. „Acum fetiori“ dîse barbarulu, „nu mi-ar placé se vediu treptele acestea petate cu sange; pentru aceea dati-i in capu cu cio-magele vóstre, si gatati cu dinsulu. — Nobila dómna, care e cererea ta?“ intrebà pre Fabiol'a, intindiendosi man'a. Ea se implù de frica si gródia si mai cadìu lesínata la privirea, ce i-se presentà. „Dómne, me temu cà e prea tardìu,“ dîse ea.

„Pentru ce prea tardìu?“ dîse dinsulu uitanduse in fóia. Ochii lui schinteiau, candu continuà: „Cum! tu ai sciutu, cà Sebastíanu acel'a inca traiesce? Esti tu crestina?“

„Nu, Domne,“ respunse. — Pentru ce i-fù ei asie de greu de a respicá acestu nu? Ea n'ar fi dîsu pentru lumea ast'a cà e alta ceva. — Fabiola, diu'a ta nu e departe!

„Ci precum chiaru ai dîsu,“ continuà imperatulu mai voiosu, dandu-i suplic'a inderetu, „me temu, cà e prea tardìu: lovitur'a acést'a va fi fostu pre semne ictulu gratiosu.“ ¹⁾.

¹⁾ Lovitur'a de gratia (coup de grâce) e lovitur'a, prin care se punea capetu doreriloru osinditiloru. Sfarmarea oseloru celoru crucepfti erá inca ictus gratiosus.

„Mi-e reu, Dómnne,“ dise dins'a cu sfiela; „potu-me departá?”

„De siguru. Dar prelanga aceea mai am se-ti multiu-mescu pentru anelulu celu frumosu, ce mi l'ai tramesu, si pre care l'am daruitu muierei lui Iface“ (sclavei ei de mai nainte!) „Pre o mana négra vá sclipí inca mai frumosu, decatu pre a mea. Fi sanetósa!“ Si i-sarutá man'a cu unu surisu reutatosu, cá si candu n'ar fi fostu in apropiare sangele unui martiru, spre a marturísí in contr'a lui.

Elu avù dereptu; o lovitura tare in capu fù de morte, si Sebastíanu erá acum acolo, unde se dorise. Elu a dusu cu sine unu finicu duplu si a capetatu o cununa dupla. Dara inaintea lunei capetulu lui a fostu plinu de rusíne: fiendu lovitu in capu cu nepasare, pre candu imperatulu fleuriá. Catu martiriu jace in rusínea martiriului! Vai nóue, de scimu, cà patimele nostre ne castiga onore!

Vediendu tiranulu, cà lucrulu seu s'a inplinitu, demandà, cácelu puçinu Sebastíanu se nu se arunce nice in Tibru nici pre vreo gramada de stercu. „Acatiati ponduri grele de cadavrulu lui,“ adause, „si-lu aruncati in cloaca, cá se putredíesca acolo si se fia mancare vermiloru; celu puçinu se nulu aiba crestinii.“ — Acést'a se facù; ci faptele santului naréza, cà elu s'a aratatu nóptea santei matrónne Lucin'a, si cà a facutu cunoscutu loculu, unde aru fi se se afle santele sale remasítie. Dins'a ascultà de mandarea lui, si corpulu martirului fù inmormentatu cu onore, unde se afla acum baseric'a lui. ¹⁾

CAPU XXVIII.

Diu'a otaritória; partea ei antái'a.

Sunt nescari díle otaritórie atatu in viéti'a omului catu si in viéti'a omenimei. Nu sunt numai díle, cá cele dela Ma-

¹⁾ Diu'a lui se serbéza in baseric'a resarit. in 18. Dec. intr'a apusului in 20. Ian. Trad.

ratonu dela Cane seau dela Lepantu, in cari unu altu resultat ar fi fostu de mare influintia asupr'a templariloru sociali seau politice ale omenimei. Ver'asemenea Columbu inca-si aducea aminte nu numai de diu'a, ci chiaru si de ór'a, a carei otarire asigurà lumei tóte, cate a invetiatu si a castigatu ea prin dinsulu, ear lui loculu celu emininte, care-lu cuprinde intre barbatii ei cei renumiti. Ba fiacare din noi, fire-ar catu de micu si neinsemnatu, si-a avutu diu'a otaritória, diu'a alegerei, care a otaritu sortea vietiei sale, diu'a prevedintiei, care a schimbatu pusetiunea seau relatiunea sa catra altii, diu'a gratiei, intru care cele spirituali au invinsu pre cele pamentesci. Oricum se fia fostu, dar totu sufletulu si-a avutu, cá Ierusalimulu, ¹⁾ diu'a sa.

Asie si Fabiol'a. Au n'a colucratu tóte, spre a aduce o otarire? Imperatulu si sclav'a, tata si óspe, bine si reu, crestinu si paganu, avutu si seracu, viétia si morte, bucuria si dorere, eruditiune si simpletate, tacere si petrecere, — nu au influintiatu asupr'a ei tóte aceste in unu modu opusu, dar totusi tóte ducundu sufletulu ei celu nobile si marinimosu, de si sumetiu si pliru de patime, in aceeași dereptiune, precum ventulu si remulu se lupta unulu incontr'a altui'a spre a maná dinpreuna nai'a in aceeași dereptiune? Dar prin ce va se se decida cfeptulu finale alu acestoru poteri luptatórie intre sine? Aceea nu o póte determiná nice unu omu; numai intieptiunea, car nu filosofi'a pote decide asupr'a acelei.

Evenementele, cu cari ne amu ocupatu mai in urma, cadu in 20 Ianuariu. Cititoriulu se aiba bunetate se caute in calendariulu seu ²⁾ si se védia, ce se serbéza in diu'a urmatória, si elu ne va concede, cà acést'a trebue se fia o dí insemnata in naratiunea nostra.

Fabiol'a dupa audíenti'a sa la imperatulu merse in locuinti'a Irinci, unde nu aflà nemicu, decatu intristare si do-

¹⁾ »O de ai cunósce in acést'a dí a ta⁴ s. c. a. Luc. 14, 42.

²⁾ Gregorianu, intreuintiatu in baser. latina. Trad.

rere. Si ea semiá jeli'a, ce o vedea in giurulu seu; dar ea vedea si semiá, cà jeli'a sa e de altu feliu, decatu ceea a crestiniloru. Crestinii erau cá inspirati: prin jeli'a loru strabatea ceva bucuria, nuorii loru cate odate seluminau si straluciau de sóre. Eará intristarea Fabiolei erá mórtá si intunecata, o dorera innesusíta si grea, cá si candu ar fi suferitu o perdere fora sperare. Cercarea sa dupa cretinismu, cá temeiu a tóta intieptiunea si gratiositatea, i-se parea a-si fi ajunsu capetulu; acel'a, pre care si-lu poftise ea de invetiatoriu seau conducutoriu, s'a mutatu din viétia. — Candu plebea s'a imprasciatu dinaintea palatiului, si-luá si ea diua buna dela vedu'a si fetele ei; dar earasi semtí, cà pre sor'a ceea pagana nu o póte iubi' asie, cà pre ceea crestina.

Acasa siedindu singura, se incercà a cití; luà o carte dupa alt'a in mana, — scrierile cele mai placute despre mórté, despre amicétia, decpre vertute; dar tóte-i veniau sárbede, nederepte si góle. Melancoli'a ei devení totu mai adunca. Asie siediu pana sér'a, candu fù conturbata prin sclav'a ceea gréca, ce-i aduse o epistola. Grai'a merse la celu alaltu capetu alu cascii spariata si uimita de aceea, ce vediù. De abie adeca se uitase despuitóri'a ei in epistola, si sarí selbatega depre scaunulu seu, si-incalciá perulu cu manile, pre cari le apesá cu convulsiune pre frunte, stete asie unu momentu cu o cautatura nefiresce incremenita, dupa aceea cadiù inderetu pre scaunulu seu cu unu suspínu greu. Asie siediu cateva minute; tienendu epistol'a cu ambe manile, si lasandu-si bráciele spendiurate in diosu, se parea fora semtíre.

„Cine a adusu epistol'a ast'a?“ intrebà ea dupa aceea cu totulu liniscita.

„Unu osténu, despuitoria,“ response sclav'a.

„Dí-i, se vina in laintru.“

Panacandu Grai'a s'a dusu afara, Fabiol'a se reculese eara, si-si ordinà perulu. Indata ce intrà osténulu, lu-intrebà:

„Deunde vini?“

„Eu-su din custodí'a de dinaintea prinsórei Tuliane.“

„Cine ti-a datu epistol'a?“

„Chiaru domn'a Agnet'a.“

„Pentru ce o-au pusu pre serman'a copila in prinsóre?“

„Unu omu, cu numele Fulviu, a acusat'o, cà e crestina.“

„Alt'a nemicu?“

„Nu, cu altu ceva nu o acusa.“

„Asie voiu togmí curundu lucrulu. Eu potu marturisi, cà ea nu e crestina. Spune-i, cà indata voiu veni, si primesce acést'a pentru ostenél'a ta.“

Osténulu se departà si Fabiol'a remase singura. De erá se faca ceva, spiritulu ei erá indata tare si resolutu, de si sentiulu muierescu se aratá póte dupa aceea cu atatu mai dorerosu. Invelita intr'unu vestmentu merse singura la prinsóre, si indata fû dusa in chili'a deosebita, care i-au dat'o Agnetei cu privire la starea ei cea de frunte si la darurile avute ale parintiloru ei.

„Ce insémna ast'a, Agnet'a?“ intrebà Fabiol'a cu graba, dupa ce a inbraçisiatu cu fragedîme pre véra sa.

„M'au prinsu înainte cu cateva órc, si m'au adusu aici.“

„E dar Fulviu in adeveru destulu de nebu nu si blaste-matu, a redicá in contr'a ta o aculare, care in cincii minute se póte reinfrange? Eu insami me ducu la Tertulu, si voiu demintí numai decatu acést'a inculpare necalita.“

„Ce inculpare, dulcea mea?“

„Dar cumca tu esti crestina.“

„Acea sum, multiamita lui Domnedieu!“ respunse Agnet'a facundu-si cruce.

Aceste cuvente nu fure pentru Fabiol'a cá unu fulgeru; ea nu trasari, nu cadíu in ametiéla, ba neci nu s'a miratu. De-la mortea lui Sebastiánu altcum priviá ea crestinismulu. Ea aflase credintí'a crestina in acel'a, pre care l'a privitu cá unu esemplariu alu tuturoru vertutiloru barbatesci; si acum nu se surprinse, a afá aceeași credintia la aceea, pre care dins'a o iubiá cá pre modelulu tuturoru perfectiu-

niloru muieresci. Simpl'a marime de vertute a copilei acesteia, nevinovat'a ei nepetata, bunetatea animei ei porurea asemenea i-au insuflatu Fabiolei o reverintia mai relegiósá. Indoielele ei se miciorara, problem'a ei se aduse mai aprópe de deslegare, aflandu, cà doue fintie asie de neasemenabile nu steteau fora de neci o legatura, ci se trageau din acelasi stratu. Ea-si plecà capulu cu unu feliu de respectu, si intreba pre Agnet'a: „De candu esti acum crestina?“

„Eu totudeun'a am fostu aceea, iubita Fabiola; am suputu, dupa cum dicemu noi, credinti'a deodata cu laptele mamescu.“

„Si pentru ce mi-ai tainuitu tu acést'a?“

„Pentru cà vedeam, catu de tare erai cuprinsa de prejudeçe in contr'a nóstra, cum ne urgisai cá pre nesce dedati superstitiunci celei mai ridicule si foradelegiloru celoru mai infioratórie. Vedeam, cum ne despretiuiai cá pre nesce neculti, nefilosofi si fora minte. Tu nu voiai se audi nemicu despre noi, si singurul obieptu de ura pentru anim'a-ti nobila erá numele crestinu.“

„E adeveratu, scumpa Agneta; ci eu credu, cà de asi fi sciutu, cà tu — seau Sebastíanu marturisiti crestinismulu, nu l'asi fi uritu. Tóte le-asi fi potutu iubi in tine.“

„Asie cugeti acum, Fabiola; dara tu nu cunosci poterea prejudeçieloru in comunu latíte, pondulu mintiuniloru repetite in tóte dilele. Cate suflete nobile, capete luminate si anime iubitórie fure seduse prin ruinatóri'a loru influintia, cá se ne tiena de aceea, ce nu suntemu, si se créda despre noi mai rele lucruri, decum sunt si cele mai rele in alti!“

„Vedi bine, Agneta, nu se cuvine, cá in pusetiunea ta de acum se me disputu cu tine. — Dara tu firesce vei pre-tinde dela Fulviu, se adeverésca, cà esti crestina.“

„O nu, iubita Fabiola; acést'a am marturisu'to acum, si am de cugetu si mane a o marturisi in publicu.“

„Mane? Cum! Mane?“ intreba Fabiol'a, infiorata de aceea, cà deciderea lucrului ar fi asie de aprópe.

„Asie, mane. Spre a preveni gur'a lunei si tóta atitia-rea (de si credu, cà nime nu-si va sfarmá capulu dupa mine), voi fi ascultata de demanétia si lucrulu se va terminá de totu pre scurtu. Nu e ast'a o scire imbucuratória, scump'a mea?“ intrebà Agnet'a cu vioiciune, prindiendu mana Fabiolei. Dupa aceea strigà cu cautatur'a sa cea chiarificata: „Eaca, acum vedu, ceea ce am doritu demultu; acum posiedu, ceea ce am speratu; singuru cu elu sum unita in ceruri, pre care aici pre pamentu asie de intimu l'am iubit¹⁾. O, nu este elu frumosu, Fabiola, cu multu mai gratiosu, decatu angerii, cari-lu incungiura? Catu de dulce-i e surisulu, catu de blandi sunt ochii lui; catu de lina e spresiunea faéiei lui! Si acea fetiora dulce si plina de daru, care porurea-lu insoéiesce, regin'a si despuitóri'a nostra, care pre elu singuru lu-iubesce, catu de amicalu-mi face semnu, se me impreunu cu suit'a sa! Eu vinu, vinu! — Ei au trecutu dinaintea nóstra, Fabiola; dara voru veni mane demanetia, — preste puéinu, si atunci nu ne mai despartímu.“

Fabiol'a semtí, cum i-se inflà si redicà anim'a, cá si candu ar fi strabatutu unu elementu nou intr'ins'a. Ea nu sciea ce ar fi aceea; dar i-se parù a fi ceva mai bunu, decatu o misícare omenésca. Ea inca nu audise de numele „gratia.“ Dara Agnet'a vediù mutarea cea imbucuratória in sufletulu ei si multiamì lui Domnedieu pentru dins'a. Ea rogà pre véra-sa, se vina earasi inainte de crepatulu dílei, spre a-si luá remasu bunu.

Chiaru in acelasi tempu se tienù in cas'a prefectului o convorbire intre acestu demnu deregotoriu si intre mai demnulu seu fiu. Cititoriulu aiba bunetate a-i ascultá, cá se scia, despre ce se tractá.

1) Ecce, quod concupivi, jam video; quod speravi, jam teneo; ipsi sum juncta in coelis, quem in terris posita tota devotione dilexi. Oficiulu s. Agnete.

„Vedi bine,“ dîse prefectulu, „déca betran'a strigóia a avutu dereptu in unu punctu, si in celu alaltu cauta se aiba dereptu. Eu sciu din speriintia, catu de multu pôte contribuí averea, spre a invinge orice resistintia.”

„Si tu inca vei concede,“ adause Corvinu, „cà între petîtorii Fabiolei, acum numerati, nu se afla neci unulu, despre care nu s'ar poté dîce, cà i-e mai tare de averea ei, decatu de dins'a.”

„Ne luandu-te neci pre tine afara, iubitulu mieu Corvinu.”

„Firesce; dara lucrulu va fi altcum, déca pre langa man'a mea i-voiu poté oferí si bunurile cele mari ale Agnetei.”

„Mai alesu déca acésta s'ar intemplá in unu modu, care, dupa ceea ce audu dêspre sentimentulu ei marinimosu si nobilu, se vede tare acomodatu spre a o castigá. Déca-i dai tu averea ast'a fora nici o conditiune, apoi o ambíi cu man'a ta: astfeliu o indetoresci, seau a se maritá dupa tine, seau a nu primí averea dela tine.”

„Minunatu, tata. La a dou'a neci nu am luatú sém'a. Nu ai scí órecare alta cale spre a ajunge la averea ei, decatu prin ea?”

„Nu. Fulviu firesce va pretinde partea sa, si imperatulu pre semne va dechiará, cà voiesce a le tiené tóte pentru sine; pentru cà elu uresce pre Fulviu. Dara déca voiu propune io planulu celu popularu si ratiunalu, de a dá averea Agnetei la cumnata-sa cea mai de aprópe, care onoréza dieii, — asie e, cà Fabiol'a e credintiósá dieiloru?”

„Fora indoiéla, tata.”

„Ei bine, atunci credu, cà imperatulu se va invoí cu propunerea acésta. Din contra sum convinsu, cà nu e neci decatu de speratu, cá imperatulu se-mi daruéscá mie averea. Elu aru turbá, déca i-ar propune unu judecatoriu asie ceva.”

„Cum cugeti dara, cà vei face, tata?”

„Voiu demandá inca in ast'a nópte se se concépa unu rescriptu imperatescu. Apoi indata dupa decolare me voiu

duce la palatium, voiú descrie cu spresiuni marite mani'a poporului, care de siguru o voru sterní measurele aceste, pre Fulviu singuru lu-voiú face respundietoriu despre aceea, si voiú propune imperatului, cà-si va castigá popularitate si onóre, déca averea decolotei o va lasá celei mai de aprópe cumnate a aceleia. Elu e chiaru asie de vanu, precatu de cruðu si averitosu; si aici se pote duce in lupta unu pecatu in contr'a celui alaltu.“

„De totu minunatu, iubitulu meu tata! Acum potu dormí fora neci o grigia. Mane e diu'a otaritória a vietiei mele. Totu venitoriulu meu aterna de acolo, déca Fabiol'a va dice ,é' seau ,ba'.“

„Mie mi-ar placé totusi,“ adause Tertulu scolandu-se, „a vedé mai antáiu odata pre acést'a dómna neasemenabila, si a-i cercá odata aduncimile filosofiei sale, inainte de ce ti-ai incheia afacerile cu ea.“

„Nu te ingrigí, tata; cà cu buna séma e démna, se-ti fia nuora.—Asie, mane in adeveru e punctulu verticalu alu vietiei mele!“

Inca si unu Corvinu si-póte avé diu'a sa otaritória, — pentru ce nu si Fabiol'a?

Deodata cu acést'a scena familiara se templà o confertintia intre Fulviu si amabilulu lui unchiu. Precandu vení cestu din urma sér'a tardíu acasa, aflà pre nepotu-seu pusu pre cugete, si siedindu singuru in locuinti'a sa. „Asiedara, Fulvie,“ lu-intrebà elu, „dins'a e in sigurantia?“

„Asie, unchiule, déca e sigura intre inchiuatóre si muri; dara spiritulu ei e asie de liberu si independentu, cá odinóra.“

„Nu face nemicu; oçielulu ascutitu gata pre scurtu cu spiritulu. Dara sigura-i e sórtea — si óre sigure-su urmările ei?“

„Déca intr'aceea nu se va templá ceva, sórtea ei e decisa; urmarile depindu dela capriciurile imperatesci. Dara marturisescu, cà semtiu dorere si parere de reu la acelu cu-

getu, cà am sacrificatu o viétia asie de tenera, pentru unu resultatu atatu de nesiguru.“

„Fulvic“ dîse betranulu cu asprime, si prelanga aceeaarendu-se atatu de rece, cá o stanca mucedu in negur'a demanetiei, „speru, cà nu vei fi molatecu. Scii tu, ce dî e cea de mane?“

„É, a douespradiecea inainte de calendele lui Fauru“ (21. Ianuariu).

„Aceea totudeun'a ti-a fostu diu'a otaritoria. Spre a castigá averea unei alte persóne facusi tu in diu'a acést'a —“

„Taci, taci!“ lu-intrerupse Fulviu in angórea cea mai infricosiata. „Pentru ce-mi aduci aminte porurea chiaru acelea, ce eu fórté bucurosu le-asi uitá?“

„Pentru aceea, fiendu cà tu voiesci a uitá de tine si fiendu cà acést'a nu ti-e iertatu se faci; eu trebuui se-ti iéu orice pretestu, sub care ai poté se te lasi a ff condusu de conscientia, virtute, seau macaru si numai de onóre. E o nebunía se arate cineva compatimire catra o persóna, care i sta in calea fericirei sale, dupa ce a facutu, ce i-ai facutu tu dinsei.“

Fulviu in mut'a sa mania si-muscà busele, si-si plecà ochii in pamentu; faci'a lui erá rosia cá foculu. Eurot'a continuà: „Mane asiedara earasi va fi o dî decisiva pentru tine, si probabilu cà cea din urma. Mane dara vei merge la imperatulu, si vei cere partea, ce dupa dreptu-ti compete din averile confiscate. Se punemu, cà o vei capetá?“

„O voiu vinde catu se va poté mai iute, mi-voiu plati detoriele, si me voiu retrage in o provincia, unde inca nu s'a auditu de numele meu neciodata.“

„Si punendu, cumca pretensiunea ta se va denegá?“

„Nu se póte, nu se póte!“ strigà Fulviu, torturatu si numai de cugetulu la aceea. „Aceea e a mea, si eu cu amaru am meritatu-o. Nu mi-se póte negá.“

„Fi liniscitu; tenerulu meu amicu! se vorbimu despre lucru de totu cu sange rece. Cugeta la proverbiulu nostru:

„Pre calea depre scarisióra pana pre siea multi au caliatu.‘
Se supunemu, ca dreptulu teu ti s'ar denegá?“

„Atunci sum ruinatu. Nu mai am altu prospectu de a
recapeté aici earasi averea mea. Si atunci inca cauta se me
departezu de aici.“

„Bine, si catu ai de a platí la bolt'a lui Ianu?“ ¹⁾

„Celu puçinu doue sute de sestertie ²⁾ cá capitalu, si
censulu censului dupa cincidieci de procente sum detoriu lui
Efraimu judeului fora conscientia.“

„Ce ipoteka i-ai datu?“

„Prospectele mele cele sigure pre averile acestei
dómnne.“

„Si déca acceptarile te voru insielá, credi, cà te va lasá
se fugi?“

„E de sciutu cà nu, déca me va poté impedecá in aceea.
Dara noi cauta se ne pregatimu pentru orice templare, si
inca e de lipsa, se ne facemu numai decatu cu totulu in ase-
censu preparativele nóstre.“

„Acést'a lasa-o pre mine, Fulvie. Tu vedi catu de ota-
ritória e pentru tine diu'a de mane, seau mai bine cea de a-
stadi: fiindu cà demanéti'a nu mai e departe. Ea póte aduce
viétia seau mórte; ast'a e diu'a cea mai insemnata a vietiei
tale. Curagiu seau mai bine o resolutiune neinduplecata se
te intarésca, spre a-ti otarí ursit'a.“

CAPU XXIX.

Acceasi dí; partea ei a dóu'a.

Inca nu se crépa de diua, si totusi noi vorbimu acum
despre partea ei a dou'a; cum se póte acést'a? Amate citito-

¹⁾ In seau aprópe de foru eráu mai multe boltiture inchinat'e lui Ianu si
numite dupa dinsulu; in apropierea loru se aflau localitatile usurari-
loru si ale creditoriloru.

²⁾ Cà la 10,000 de taleri.

riule, au nu amu inceputu noi cu celu de antâiu inseratu alu dîlei, care se tiene atatu de diu'a de astadi catu si de cea de mane, atatu de Agnet'a catu si de Sebastîanu? Au nu cantara acestîa amendoi impreuna inseratulu fora gelosîa si in concordîa fratiésca: elu din ceru, in care intrase de demanétia, ea din prinsóre, in care fû dusa de cu séra? Gloriosa baserica alui Christosu, mare esti tu in unitatea ta, care te intindî din ceru pana sub pamentu, pre totu loculu, unde e inchisórea unui dreptu!

Fulviu si-parasi locuinti'a, si esî afara in aerulu celu rece si aspru de nóptea, spre a-si recorî ardietóri'a frunte si spre a-si linisčí sangele cerculatoriu cá a friguri. Amblà in susu si in diosu fora o tienta anumita; dara pre nesemtîte vení totu mai aprópe de inchisorile Tuliane. Fiindu cà inse in adevèru nu cunoscea nece o amóre, óre ce l'a trasu intr'acolo? Erá unu semtumentu desclinitu, compusu din ingredîntie asie de amare, cá acele, ce voru fi implutu vre odata pocalulu unui inveninatoriu. Acele erau musícari, ce-i rodeau consciinti'a, erá superbi'a torturatória, rusínea umilitória, semtumentulu ingrigiatu, cà e aprópe momentulu, in care trebuea se puna capacu blastematíeloru sale. Elu erá refusatu, batjocuritu si umilitu de o copila, a carei avere i erá de lipsa, spre a scapá de seracia si de mórte, — asie cugetá elu; dara totusi i-ar mai fi placutu man'a, decatu capulu ei. Uciderea Agnetei i se parea o misielia revoltatória, — candu s'ar poté incungiuirá. Se determinà dara, a mai face o cercare, de a o mantuí.

Elu ajunsese acum la pórt'a inchisoriloru. Sciindu parol'a, o spuse si fû lasatu in laintru. La dorirea lui lu-condusera in chili'a victimei sale. Agnet'a nu se sparià si nu fugì in anghiu, cá o pasere, in a carei colivia a intratu unu uliu; ea stete liniscita si fora frica inaintea lui.

„Crutia-me celu puçinu aici, Fulvie!“ disè cu blandétia; „puçine óre mai am inca se traescu; lasa-me se le petrecu in pace.“

„Generósa dómna,“ respunse elu, „eu am venit, cá déca vei vof, órele aceste se le lungescu in ani, si in locu de pace se-ti aducu fericire.“

„Déca te precepu bine, cauta se respundu, cá acum chiaru a trecutu tempulu acestoru desiertatiuni triste. Déca tu, care m'ai predatu morței, mi-vorbesci asie, acést'a in casulu celu mai bunu e o batjocura.“

„Necidecum, frumósa dómna. Sórtea-ti jace in manile tale; numai inderetnici'a ta te-ar predá mórței. Eu am venit, cá se-ti oferezu inca odata man'a mea si cu ea viéti'a ta. Si acést'a mai pre urma.“

„Nu ti-am spusu acum, cá sum crestina, si mai voiescu a morí de o suta de ori, decatu se-mi lapedu credinti'a mea.“

„Ast'a din urma nu o mai pretindu. Portile inchisórei tale-mi stau inca deschise. Se fugimu impreuna, si in butulu decreteloru imperatesci vei remané crestina si totusi in viétiá.“

„Au nu ti-am spusu mai departe apriatu, cá acum sum logodita cu Domnulu si Mantuitoriulu mieu Isusu Christosu, si cá lui singuru voiu se remanu in eternu credintiósa?“

„Nebunia si hebeucia! Remani cerbicósa, si te ascépta aceea, de ce tu mai tare te temi, decatu de morte, si care-ti va scóte din capu pentru totudeun'a acestí greurusi.“

„Pentru Christosu nu me țețmu de nemicu. Pentru-cá se scii, cá am unu angeru, care porurea me padiesce, si care nu va lasá, cá sierbitórei Domnului seu se i-se temple ceva reu ¹⁾. Dar lasa-te acum cu nedémn'a-ti virire, și-mi concede celu din urma privilegiu alu condemnatiloru, — singuritatea.“

Fulviu si-perduse pre incetu pacienti'a, si nu potea se-si mai retiena mani'a. Earasi respinsu, inca odata rusínatu

¹⁾ „Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini.“ Ofic. s. Agnete.

de o copila, careia inca-i aterná acum si sabi'a de asupr'a capului! O flacara neinnedusibila erupse din spudi'a cea licurítoria a animei sale, si ingredfentiele veninóse, pre cari le-am descriu cá amestecate in anim'a lui, in o clipa se contopira in o singura picatura négra — in ura. Cu cautatura invapaiata si cu maniera amenintiatória i strigà: „Ticalósa femeia, ti-mai dau acum inca odata ocaziune, de a te mantuf; ce voesci, viétia cu mine seau mórte?”

„Si eu insami alegu mai bucurosu mortea pentru dinsa, decatu viéti'a cu unu monstru, precum esti tu”, strigà unu viersu dela usia.

„Fia!” respunse elu, redicandu-si pumnulu si aruncandu o cautatura turbata asupr'a personei, ce vorbì mai in urma. „Si tu inca vei se peri, déca vei mai cutezá odata, a aruncá umbr'a-ti afurisita pre cararea mea!”

Fabiol'a mai pre urma fù singura cu Agnet'a. Dins'a se uitase cate-va minute nevediuta la lupt'a intre Agnet'a si Fulviu: — déca ar fí fostu crestina, i-s'ar fí parutu cá o lupta intre angerulu luminei si spiritulu intunerecului; si in adeveru cà Agnet'a semená cu unu angeru alu luminei, déca preste totu o fientia omenésca póte semená cu unu atare. Spre pregatire la serbatórea unirei sale depline cu mantuatoriulu seu, candu legatur'a iubirei eterne avea se o sigileze dins'a cu sangele propriu, precum si elu o sigilase cu alu seu, — preste hainele sale negre de doliu imbracase unu vestmentu de nunta albu si nepetatu. In midfloculu inchisórei intunecóse, in care numai o singura lampa ardea, stá intr'o lumina stralucítoria si mai orbitória, precandu ispititoriulu, invelitu in mant'a sa intunecata si plecandu-se, spre a fugí pre usiele cele scunde ale inchisórei, semená cu unu demonu negru si invinsu, care se scufunda intr'unu abisu.

Fabiol'a se uità in façi'a ei, si i-se parea, cà neciodata nu a fostu nice pre diumatate asie de placuta cá acum. Nu se vedea pre dins'a neci urma de mania, de frica, de spaima seau interitare; nici o ingalbenire, nici o roştre, nici o

Fabiol'a.

„Generósa dómna,“ respunse elu, „eu am venitu, cá déca vei voi, órele aceste se le lungescu in ani, si in locu do pace se-ti aducu fericire.“

„Déca te precepu bine, cauta se respundu, cá acum chiaru a trecutu tempulu acestoru desiertatiuni triste. Déca tu, care m'ai predatu mortei, mi-vorbesci asie, acést'a in casulu celu mai bunu e o batjocura.“

„Necidecum, frumósa dómna. Sórtea-ti jace in manile tale; numai inderetnici'a ta te-ar predá mórtei. Eu am venitu, cá se-ti oferezu inca odata man'a mea si cu ea viéti'a ta. Si acést'a mai pre urma.“

„Nu ti-am spusu acum, cá sum crestina, si mai voiescu a morí de o suta de ori, decatu se-mi lapedu credinti'a mea.“

„Ast'a din urma nu o mai pretindu. Portile inchisórei tale-mi stau inca deschise. Se fugimu impreuna, si in butulu decreteloru imperatesci vei remané crestina si totusi in viéti.a.“

„Au nu ti-am spusu mai departe apriatu, cá acum sum logodita cu Domnulu si Mantuitoriulu mieu Isusu Christosu, si cá lui singuru voiu se remanu in eternu credintiósa?“

„Nebunia si hebeucia! Remani cerbicósa, si te ascépta aceea, de ce tu mai tare te temi, decatu de morte, si care-ti va scóte din capu pentru totudeun'a acestí greurusi.“

„Pentru Christosu nu me tēmu de nemicu. Pentru-cá se scii, cá am unu angeru, care porurea me padiesce, si care nu va lasá, cá sierbitórei Domnului seu se i-se temple ceva reu ¹⁾. Dar lasa-te acum cu nedémn'a-ti virire, și-mi concede celu din urma privilegiu alu condemnatiloru, — singuretatea.“

Fulviu si-perduse pre incetu pacienti'a, si nu potea se-si mai retiena mani'a. Earasi respinsu, inca odata rusínatu

¹⁾ „Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini.“ Ofic. s. Agnete.

de o copila, careia inca-i aterná acum si sabi'a de asupr'a capului! O flacara neinnedusibila erupse din spudi'a cea licuritória a animei sale, si ingredfentiele veninóse, pre cari le-am descrisu cá amestecate in anim'a lui, in o clipa se contopira in o singura picatura négra — in ura. Cu cautatura invapaiata si cu maniera amenintatória i strigá: „Ticalósa femeia, ti-mai dau acum inca odata oca siune, de a te mantuf; ce voesci, viétia cu mine seau móрте?”

„Si eu insami alegu mai bucurosu mortea pentru din-s'a, decatú viéti'a cu unu monstú, precum esti tu”, strigá unu viersu dela usia.

„Fia!” respunse elu, redicandu-si pumnulu si aruncandu o cautatura turbata asupr'a persoanei, ce vorbì mai in urma. „Si tu inca vei se peri, déca vei mai cutezá odata, a aruncá umbr'a-ti afurisita pre cararea mea!”

Fabiol'a mai pre urma fù singura cu Agnet'a. Dins'a se uitase cate-va minute nevediuata la lupt'a intre Agnet'a si Fulviu: — déca ar fí fostu crestina, i-s'ar fí parutu cá o lupta intre angerulu luminei si spiritulu intunerecului; si in ade-veru cá Agnet'a semená cu unu angeru alu luminei, déca pre-ste totu o fientia omenésca póte semená cu unu atare. Spre pregatire la serbatórea unirei sale depline cu mantuitoriulu seu, candu legatur'a iubirei eterne avea se o sigileze dins'a cu sangele propriu, precum si elu o sigilase cu alu seu, — preste hainele sale negre de doliu imbracase unu vestmentu de nunta albu si nepetatu. In midíloculu inchisórei intunecóse, in care numai o singura lampa ardea, stá intr'o lumina stralucitória si mai orbitória, precandu ispititoriulu, invelitu in mant'a sa intunecata si plecandu-se, spre a fugí pre usiele cele scunde ale inchisórei, semená cu unu demonu negru si invinsu, care se scufunda intr'unu abisu.

Fabiol'a se uitá in faci'a ei, si i-se parea, cá neciodata nu a fostu nice pre diumatate asie de placuta cá acum. Nu se vedea pre dins'a neci urma de mania, de frica, de spaima seau interitare; nici o ingalbenire, nici o rosíre, nici o

Fabiol'a.

„Generósa dómna,“ respunse elu, „eu am venit, cá déca vei voi, órele aceste se le lungescu in ani, si in locu de pace se-ti aducu fericire.“

„Déca te precepu bine, cauta se respundu, cá acum chiaru a trecutu tempulu acestoru desiertatiuni triste. Déca tu, care m'ai predatu mortei, mi-vorbesci asie, acést'a in casulu celu mai bunu e o batjocura.“

„Necidecum, frumósa dómna. Sórtea-ti jace in manile tale; numai inderetnici'a ta te-ar predá mórtei. Eu am venit, cá se-ti oferezu inca odata man'a mea si cu ea viéti'a ta. Si acést'a mai pre urma.“

„Nu ti-am spusu acum, cá sum crestina, si mai voiescu a morí de o suta de ori, decatu se-mi lapedu credinti'a mea.“

„Ast'a din urma nu o mai pretindu. Portile inchisórei tale-mi stau inca deschise. Se fugimu impreuna, si in butulu decreteloru imperatesci vei remané crestina si totusi in viétia.“

„Au nu ti-am spusu mai departe apriatu, cá acum sum logodita cu Domnulu si Mantuitoriulu mieu Isusu Christosu, si cá lui singuru voi se remanu in eternu credintiósa?“

„Nebunia si hebeucia! Remani cerbicósa, si te ascépta aceea, de ce tu mai tare te temi, decatu de morte, si care-ti va scóte din capu pentru totudeun'a acestí greurusi.“

„Pentru Christosu nu me teǵnu de nemicu. Pentru-cá se scii, cá am unu angeru, care porurea me padiesce, si care nu va lasá, cá sierbitórei Domnului seu se i-se temple ceva reu ¹⁾. Dar lasa-te acum cu nedémn'a-ti virire, și-mi concede celu din urma privilegiu alu condamnatiloru, — singuritatea.“

Fulviu si-perduse pre incetu pacienti'a, si nu potea se-si mai retiena mani'a. Earasi respinsu, inca odata rusínatu

¹⁾ „Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini.“ Ofic. s. Agnete.

de o copila, careia inca-i aterná acum si sabi'a de asupr'a capului! O flacara neinnedusibila erupse din spudi'a cea licuritória a animei sale, si ingredfentiele veninóse, pre cari le-am descriu cá amestecate in anim'a lui, in o clipa se contopira in o singura picatura négra — in ura. Cu cautatura invapaiata si cu maniera amenintiatória i strigá: „Ticalósa femeia, ti-mai dau acum inca odata ocaziune, de a te mantuí; ce voesci, viétia cu mine seau mórte?”

„Si eu insami alegu mai bucurosu mortea pentru dins'a, decatú viéti'a cu unu monstú, precum esti tu”, strigá unu viersu dela usia.

„Fia!” respunse elu, redicandu-si pumnulu si aruncandu o cautatura turbata asupr'a persoanei, ce vorbí mai in urma. „Si tu inca vei se peri, déca vei mai cutezá odata, a aruncá umbr'a-ti afurisita pre cararea meal”

Fabiol'a mai pre urma fù singura cu Agnet'a. Dins'a se uitase cate-va minute nevediuata la lupt'a intre Agnet'a si Fulviu: — déca ar fí fostu crestina, i-s'ar fí parutu cá o lupta intre angerulu luminei si spiritulu intunerecului; si in adeveru cá Agnet'a semená cu unu angeru alu luminei, déca preste totu o fientia omenésca póte semená cu unu atare. Spre pregatire la serbatórea unirei sale depline cu mantuatoriulu seu, candu legatur'a iubirei eterne avea se o sigileze dins'a cu sangele propriu, precum si elu o sigilase cu alu seu, — preste hainele sale negre de doliu imbracase unu vestmentu de nunta albu si nepetatu. In midíloculu inchisórei intunecóse, in care numai o singura lampa ardea, stá intr'o lumina stralucitória si mai orbitória, precandu ispititoriulu, involuitu in mant'a sa intunecata si plecandu-se, spre a fugí pre usiele cele scunde ale inchisórei, semená cu unu demonu negru si invinsu, care se scufunda intr'unu abisu.

Fabiol'a se uitá in façi'a ei, si i-se parea, cá neciodata nu a fostu nice pre diumatate asie de placuta cá acum. Nu se vedea pre dins'a neci urma de mania, de frica, de spaima seau interitare; nici o ingalbenire, nici o rostre, nici o

Fabiol'a.

„Generósa dómna,“ respunse elu, „eu am venitu, cá déca vei voi, órele aceste se le lungescu in ani, si in locu de pace se-ti aducu fericire.“

„Déca te precepu bine, cauta se respundu, cá acum chiaru a trecutu tempulu acestoru desiertatiuni triste. Déca tu, care m'ai predatu mortei, mi-vorbesci asie, acést'a in casulu celu mai bunu e o batjocura.“

„Necidecum, frumósa dómna. Sórtea-ti jace in manile tale; numai inderetnici'a ta te-ar predá mórtei. Eu am venitu, cá se-ti oferezu inca odata man'a mea si cu ea viéti'a ta. Si acést'a mai pre urma.“

„Nu ti-am spusu acum, cá sum crestina, si mai voiescu a morí de o suta de ori, decatu se-mi lapedu credinti'a mea.“

„Ast'a din urma nu o mai pretindu. Portile inchisórei tale-mi stau inca deschise. Se fugimu impreuna, si in butulu decreteloru imperatesci vei remané crestina si totusi in viétiá.“

„Au nu ti-am spusu mai departe apriatu, cá acum sum logodita cu Domnulu si Mantuitoriulu mieu Isusu Christosu, si cá lui singuru voiu se remanu in eternu credintiósa?“

„Nebunia si hebeucia! Remani cerbicósa, si te ascépta aceea, de ce tu mai tare te temi, decatu de morte, si care-ti va scóte din capu pentru totudeun'a acestí greurusi.“

„Pentru Christosu nu me tǎmu de nemicu. Pentru-cá se scii, cá am unu angeru, care porurea me padiesce, si care nu va lasá, cá sierbitórei Domnului seu se i-se temple ceva reu ¹⁾. Dar lasa-te acum cu nedémn'a-ti virire, si-mi concede celu din urma privilegiu alu condemnatiloru, — singuritatea.“

Fulviu si-perduse pre incetu pacienti'a, si nu potea se-si mai retiena mani'a. Earasi respinsu, inca odata rusínatu

¹⁾ „Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini.“ Ofic. s. Agnete.

de o copila, careia inca-i aterná acum si sabi'a de asupr'a capului! O flacara neinnedusibila erupse din spudi'a cea licuritoria a animei sale, si ingredfentiele veninose, pre cari le-am descriu cá amestecate in anim'a lui, in o clipa se contopira in o singura picatura négra — in ura. Cu cautatura invapaiata si cu maniera amenintiatória i strigá: „Ticalósa femeia, ti-mai dau acum inca odata ocaziune, de a te mantuí; ce voesci, viétia cu mine seau mórte?”

„Si eu insami alegu mai bucurosu mortea pentru dinsa, decatú viéti'a cu unu monstú, precum esti tu”, strigá unu viersu dela usia.

„Fia!” respunse elu, redicandu-si pumnulu si aruncandu o cautatura turbata asupr'a persoanei, ce vorbí mai in urma. „Si tu inca vei se peri, déca vei mai cutezá odata, a aruncá umbr'a-ti afurisita pre cararea mea!”

Fabiol'a mai pre urma fù singura cu Agnet'a. Dins'a se uitase cate-va minute nevediuata la lupt'a intre Agnet'a si Fulviu: — déca ar fí fostu crestina, i-s'ar fí parutu cá o lupta intre angerulu luminei si spiritulu intunerecului; si in adeveru cá Agnet'a semená cu unu angeru alu luminei, déca preste totu o fientia omenésca póte semená cu unu atare. Spre pregatire la serbatórea unirei sale depline cu mantuatoriulu seu, candu legatur'a iubirei eterne avea se o sigileze dins'a cu sangele propriu, precum si elu o sigilase cu alu seu, — preste hainele sale negre de doliu imbracase unu vestmentu de nunta albu si nepetatu. In midilocolu inchisórei intunecóse, in care numai o singura lampa ardea, stá intr'o lumina stralucitoria si mai orbitória, precandu ispititoriulu, invelitu in mant'a sa intunecata si plecandu-se, spre a fugí pre usiele cele scunde ale inchisórei, semená cu unu demonu negru si invinsu, care se scufunda intr'unu abisu.

Fabiol'a se uitá in faci'a ei, si i-se parea, cá neciodata nu a fostu nice pre diumatate asie de placuta cá acum. Nu se vedea pre dins'a neci urma de mania, de frica, de spaima seau interitare; nici o ingalbenire, nici o rostre, nici o

Fabiol'a.

„Generósa dómna,“ respunse elu, „eu am venitu, cá déca vei voi, órele aceste se le lungescu in ani, si in locu de pace se-ti aducu fericire.“

„Déca te precepu bine, cauta se respundu, cá acum chiaru a trecutu tempulu acestoru desiertatiuni triste. Déca tu, care m'ai predatu mortei, mi-vorbesci asie, acést'a in casulu celu mai bunu e o batjocura.“

„Necidecum, frumósa dómna. Sórtea-ti jace in manile tale; numai inderetnici'a ta te-ar predá mórtei. Eu am venitu, cá se-ti oferezu inca odata man'a mea si cu ea viéti'a ta. Si acést'a mai pre urma.“

„Nu ti-am spusu acum, cá sum crestina, si mai voiescu a morí de o suta de ori, decatu se-mi lapedu credinti'a mea.“

„Ast'a din urma nu o mai pretindu. Portile inchisórei tale-mi stau inca deschise. Se fugimu impreuna, si in butulu decreteloru imperatesci vei remané crestina si totusi in viéti.a.“

„Au nu ti-am spusu mai departe apriatu, cá acum sum logodita cu Domnulu si Mantuitoriulu mieu Isusu Christosu, si cá lui singuru voiu se remanu in eternu credintiósa?“

„Nebunia si hebeucia! Remani cerbicósa, si te ascépta aceea, de ce tu mai tare te temi, decatu de morte, si care-ti va scóte din capu pentru totudeun'a acestí greurusi.“

„Pentru Christosu nu me tēmu de nemicu. Pentru-cá se scii, cá am unu angeru, care porurea me padiesce, si care nu va lasá, cá sierbitórei Domnului seu se i-se temple ceva reu ¹⁾. Dar lasa-te acum cu nedém'n'a-ti virire, si-mi concede celu din urma privilegiu alu condemnatiloru, — singurateata.“

Fulviu si-perduse pre incetu pacienti'a, si nu potea se-si mai retiena mani'a. Earasi respinsu, inca odata rusínatu

¹⁾ „Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini.“ Ofic. s. Agnete.

de o copila, careia inca-i aterná acum si sabi'a de asupr'a capului! O flacara neinnedusibila erupse din spudi'a cea licuritoria a animei sale, si ingredfentiele veninose, pre cari le-am descriu cá amestecate in anim'a lui, in o clipa se contopira in o singura picatura négra — in ura. Cu cautatura invapaiata si cu maniera amenintatoria i strigá: „Ticalosa femeia, ti-mai dau acum inca odata oca siune, de a te mantuf; ce voesci, viétia cu mine seau mórte?”

„Si eu insami alegu mai bucurosu mortea pentru dins'a, decatú viéti'a cu unu monstú, precum esti tu”, strigá unu viersu dela usia.

„Fia!” respunse elu, redicandu-si pumnulu si aruncandu o cautatura turbata asupr'a personei, ce vorbi mai in urma. „Si tu inca vei se peri, déca vei mai cutezá odata, a aruncá umbr'a-ti afurisita pre cararea mea!”

Fabiol'a mai pre urma fú singura cu Agnet'a. Dins'a se uitase cate-va minute nevediuta la lupt'a intre Agnet'a si Fulviu: — déca ar fi fostu crestina, i-s'ar fi parutu cá o lupta intre angerulu luminei si spiritulu intunerecului; si in adeveru cá Agnet'a semená cu unu angeru alu luminei, déca preste totu o fientia omenésca póte semená cu unu atare. Spre pregatire la serbatorea unirei sale depline cu mantuatoriulu seu, candu legatur'a iubirei eterne avea se o sigileze dins'a cu sangele propriu, precum si elu o sigilase cu alu seu, — preste hainele sale negre de doliu imbracase unu vestmentu de nunta albu si nepetatu. In midiloculu inchisoréi intunecóse, in care numai o singura lampa ardea, stá intr'o lumina stralucitoria si mai orbitoria, precandu ispititoriulu, involuitu in mant'a sa intunecata si plecandu-se, spre a fugi pre usiele cele scunde ale inchisoréi, semená cu unu demonu negru si invinsu, care se scufunda intr'unu abisu.

Fabiol'a se uitá in faci'a ei, si i-se parea, cá neciodata nu a fostu nice pre diumatate asie de placuta cá acum. Nu se vedea pre dins'a neci urma de mania, de frica, de spaima seau interitare; nici o ingalbenire, nici o rosire, nici o

Fabiol'a.

schimbare de interitativitate epticósă și de descurajare palidă. Ochii ei străluciau și mai cu blândetă, că de alta dată; surisul ei era atârnat de blând și vioiu, că totdeauna, cându-și petrecuseră la olaltă. Mai încolo în fientă ei o atare nobilitate și marire observă Fabiol'a, încatu și-aduse aminte de arătarea respectuoasă și de atmosferă de ambrosia, din cari, după miturile poetilor, se cunosc pre pământu fientele regiunilor mai înalte ¹⁾. Ast'a nu putea se o numesca entuziasmu, pentru că nu se arată într'ins'a nemicu pasiunatu; ci era o spresiune și o aparintă, ce numai la atari ómeni o tie-neă cu potintă, în ale caroru suflete virtutea și spiritulu s'au unitu în gradulu celu mai înaltu. Pentru aceea într'ins'a în loculu amórei pasă unu altu sentimentu, care se apropiă mai tare de respectulu religiosu.

Agneta a prins amendouă manile Fabiolei, le strinse la liniscitulu seu peptu și se uită în ochii ei cu cea mai internă iubire. Apoi i-dise: „Fabiole, înainte de mórte-mi mai am o rogare catra tine. Tu neciodată nu mi-ai refuzatu vreo rogare; tu mi vei plini-o și ast'a”.

„Nu vorbă astfelu, scumpa Agneta; n'ai de lipsa se te rogă, tu poti acum a-mi demandă.”

„Promite-mi dara, că îndată te vei nesuă, a cunósce inventiaturele crestinismulu. Sciu, că le vei primi, și atunci nu-mi vei mai paré, că acum.”

„Dara cumu-ti pară eu acum?”

„Intunecată, intunecată, scumpa Fabiole. Déca te privescu, vedu în tine unu sufletu nobilu, unu sentimentu marinosu, o anima plină de iubire, o minte cultivată, unu sentiu moralu finu și o viétă virtuosă. Ce poti poftă mai multu într'o femeia? Și totuși înaintea ochiloru miei se lé-gana deasupra tuturoru astoru daruri maretie unu nuoru, care-si arunca preste ele intunecós'a umbră, umbr'a mortii! Alunga-o, și tóte voru fi curate și chiare.”

¹⁾ Incessu patuit Dea. Virgiliu.

„O semtiu aceea, iubita Agneta, o semtiu. Candu stau inaintea ta, mi-paru cá unu petecu negru in asemenare cu stralucirea cea chiara, care te incungiura. Dara cum voiú poté fi curata, cá si tine, déca me voiú face crestina?”

„Vei avé se treci prin riulu, care ne desparte.“ Fabiol'a se uimí; ea-si aduse aminte de visulu seu. „O apa revenitória va curge pre trupulu teu, si cu oleiulu bucuriei se voru unge medularile tale: atunci-ti va ff sufletulu curatu, cá néu'a de curundu caduuta, si anim'a móle, cá a unui copilu. Din scald'a acest'a vei esí cá o creatura noua, renascuta spre o viétia nóua si nemoritória.”

„Si atunci perde-voiú io tóte acele, ce tu chiaru acum le laudasi in mine?” intrebà Fabiol'a incat'va descurgiata.

„Precum gradinariulu”, respunse martir'a, „alege o tulpina puternica, dar selbatica, si in aceea altuesce unu ramurelu din unu pomu fructuosu si dulce, si precum se tienu dupa aceea florile si fructele cestui din urma de celu de antâiu, fora cá acel'a se pérda ceva din frumséti'a, pomp'a si si poterea, care o avuse mai nainte, — asie si viétia cea nóua, care o vei primí, va nobilitá pretiosele daruri ale naturei si ale crescerei, ce le posiedi acum, le-va inaltia si santí, — intielesulu estui cuventu anevoia-lu vei precepe. Ah! ce fiéntia marétia va face din tine crestinismulu, Fabiola!”

„In ce lume noua me introduci tu pre mine, iubita Agneta! Ah, de nu mai parasí chiaru la pragulu aceleia!”

„Asculta!” strigà Agnet'a cu o rapire voiósa. „Ei. vinu, ei vinu! Audi pasii cei regulati ai ostasiloru in ambitu. Sunt paranimfii, cari vinu, cá se me duca. Dar eu vedu acolo de asupr'a paranimfele imbracate in albu plútindu incóce pre nuorii cei luminosi de demanétia si facundu-mi semnu. Asie, lamp'a mea e pregatita, si me ducu spre intimpinarea mirelui. Remasu bunu, Fabiola! Nu plange dupa mine! O, de ai semtí cu mine, catu e de dulce a morf pentru Christosu! Si acum ti-voiú díce unu cuventu, cu care mai nainte neceodata nu te-am avorbitu: — Domnedieu se te

binecuvinte!" Ea făcù semnul crucei pe fruntea Fabiolei. Fabiol'a o imbraçisîa cu convulsione, Agnet'a reîntôrse imbraçisiera cu linisce si fragedîme, — acêst'a-i fû imbraçisiera cea din urma pre pamentu. Fabiol'a se grabi catra casa însufletîta de unu propusu nou si marinimosu; Agnet'a se predece in man'a padîtoriloru rusînati.

Se aruncamû unu velu preste partea antîia a martiriului Agnetei, de si parintii vechi si baseric'a in oficiulu seu o armintescu cá duplicarea coronei ei ¹⁾. E destulu a spune, cà angerulu ei o operà ²⁾, si cà presinti'a lui cea curata stramutà casa rusînei in unu santuariu placutu ³⁾. Erá inca tare de demanétia, candu ea neschimbata si nespaimentata, fora vre c rostire in façi'a-i zimbitória si fora vre o dorere in anim'a sa inocenta, stá eara inaintea tribunalului prefectului ir Foru. Numai perulu ei celu lungu, simbolulu verguriei, erî despletitu, si cadea in valuri aurîe pre vestmentulu seu celu albu cá néu'a ⁴⁾.

Erá o demanétia pompósa. Multi si-voru aduce aminte cá erá o di frumósa, candu la serbatórea annuala a martiriului ei au esîtu de pre pórtá Nomentana (acum Porta Pia) ca-

1) „Duplex corona est praestita martyri, — Martir'a capetá o corona dupla.” Prudentiu. — Habetis igitur in una hostia duplex mátyrium, pudoris et religionis. Et virgo permansit et martyrium obtinuit. Ambrosiu (in oficiulu santei Agnete).

2) „Ingressa Agnes turpitudinis locum, angelum Domini praeparatum invenit.” Oficiulu santei Agnete.

3) Baseric'a Stei Agnete in piatiulu Navona, un'a dintre cele frumóse in Rom'a.

„Cui posse soli Cunctipotens dedit

Castum vel ipsum reddere fornicem

.....

Nil non pudicum est, quod pia visere

Dignaris almo vel pede tangere.”

Prudentiu.

4) „Non intorto crine caput comptum, — capulu ei n'a fostu incun giuratu cu peru ineretitu.” Santulu Ambrosiu (de Virg. l. 1, c. 2ª Conf. descrierea santei Eulali'e la Prudentiu (Peristeph. 3, 81.).

ra beseric'a, care pórtá numele vergurei nóstre martire, spre a vedé, cum se binecuenta la altariulu ei amendo mneii, din a caroru lana se facu paliele, ce le tramite pap'a arhiepiscopiloru. Migdalii-su acum albi, nu de bruma, ci de flori; pamentulu se sapa prelanga viti'a de viia, si primavér'a pare a fi ascunsa in mugurii imflati, cari ascépta unu semnu alu ventului caldutiú de austru, spre a se despíca si a se desvoltá ¹⁾). Cerulu e fora nuori, si atmosfer'a are chiaru temperatur'a, ce ne place, fiendu cà sórele celu puternicu nu inferbinta aerulu cam gerosu, ci-lu face stemperatu. Asie amu apucatu noi acést'a adeseori in diu'a santei Agnete, candu cu mii de peregrini voiosi ne grabiamu catra santuariulu ei.

Judele siedeá in Forulu deschisu, si o multíme cam mare de poporu stá in semicercu impregiurulu locului, pre care afara de crestini nu bucurosu pasiá cineva. Intre pivitori erau doi, cari trageau asupr'a-si atentiunea comuna; ei steteau fačia in fačia la amendoue capetele semicercului, ce lu-formá multímea. Erá unu omu teneru, invelitu in tog'a sa, cu o pelaria trasa tare pre ochi, asie catu trasurele façiei sale nu se poteau cunósce, — si o domna de rangu de frunte, care stá in o pusetura derépta, o figura, de care altmintrea nu e datina a se vedé in unu atare locu. Ea portá o manta, care o invelió dela capu pana la petióre, cá frumós'a statua vechia, cunoscuta maestriloru sub numele de „Pudicitia — Castitate.“ Mant'a erá lucru de Indi'a, tiesutu din fire pretióse de carmesinu, purpura si auru, unu imbracamentu adeveratu imperatescu, pre care a-lu vedé in acestu locu de crudíme si sange, se potea asceptá mai puçinu, decatu pre insasi domn'a. Langa ea stá o sierbitória chiaru asie de cu grigia invelita cá si despuitorí'a ei. Spiritulu domnei se pareá a petrece la unu singuru obieptu, precandu radímandu-si braçulu pre dung'a unui stelpu de marmure, stá nemisícata.

¹⁾ „Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.“ Oratiú.

Agneta fù dusa de paditorii sei in locul deschis, si stete nespaimentata inaintea tribunalului. Cugetele ei se pareau a petrece cu totul altundeva; ea nu observà nece pre acei doi, cari pana la venirea ei, au fostu trasu asupra-si privirea tuturor.

„Pentruce nu e pusa in fiere?“ intreba prefectulu ma, niosu.

„Nu a fostu de lipsa; ea merge de totu bucurosu“, respunse Catulu, „si e asie de tenera.“

„Dara e asie de cerbicosà, cá cea mai betrana femeia; numai de catu-i pune sgarde.“

Calaulu cercà unu numeru de aceste ornamente, — in ochii crestiniloru erau in adeveru aceea —; in urma alese cele mai usiore si mai mici, ce le potù affà, si le puse pre langa cheiaturele ei. Agnet'a si-scuturà manile voiòsa si zimbindu, si fierele cadiura zuraindu la petiorele ei, asemenea viperei santului Paulu ¹⁾.

„Aceste-su cele mai mici, cari le avemu, Domnule“—dise calaulu cu versu mai blandu, „o copila asie de tenera ar fi se pórtè altfeliu de braçiarie.“

„Taci, omule!“ demandà judele maniosu. Apoi se întorse catra prinsonera si-i dise mai blandu: „Agneta, eu te compatimescu pentru teneréti'a ta, pentru starea ta si creşterea cea rea, care o-ai capetatu; asi voí bucurosu se te mantuescu. Desamagesce-te pana mai este inca tempu. Lapedate de principiele cele stricatióse si false ale crestinismului, asculta de edictele imperatesci, si sacrifica dieiloru.“

„E indesiertu“, respunse ea, „a me ispití mai multu. Otarierea mi e neschimbata. Eu despretiuescu dieitatile tale cele false si numai unu Domnedieu viu potu se iubescu si selu adoru. — Eterne despuitoriule, deschide largu portile

¹⁾ Nunc ferratis colla manusque ambas inserere nexibus. Sed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere. Ambrosiu (in oficiulu santei Agnete).

cerului, cari mai nainte erau inchise moritorilor! Christóse, chiama la tine sufletulu, care oftéza dupa tine, care demultu tí-santítu cá jerfa prin votulu verguriei, si care acum se va jerrí parintelui teu prin martiriu!“ ¹⁾

„Vedu, cá numai perdu tempulu“, dise prefectulu cu nerabdare; observandu, cá in multímea poporului se aratau descoperiri de compatimire. „Scriitoriule, scrie judecat'a. Noi condemnamu pre Agnet'a pentru despretiuirea edicte-loru imperatesci, se se descapaçineze prin sabia.“

„In care strata si la care pétra miliara se se esecuteze judecat'a?“ ²⁾ intrebà calàulu.

„Se póte indata aici pre locu esecutá“, fù respunsulu.

Agnet'a redicà unu momentu manile si ochii sei catra ceru; dupa aceea ingenunchià liniscita. Trase cu manile sale proprie perulu seu cá de metasa preste capu, si-si oferì grumadiulu loviturei sabiei ³⁾. Urmà o pausa; pentru cá calàulu tremurá de doiosía, si nu potù se redice palosiulu ⁴⁾. Candu ingenunchià copil'a singura in imbracamentulu seu albu, incrucisîndu-si rusînosã manile preste sinu, cu capulu plecatu, incatu vuclele-i ambrasine aternau mai pana in pamentu, invelindu-i faci'a, — s'ar fi potutu fórte bine asemená cu o planta rara, a carei tulpina frageda, alba ca lilielã, se pléca sub abundanti'a buiaca a floriloru sale aurie.

1) „Aeterne Rector, divide januas
Coeli obserratas terrigenis prius,
Ac te sequentem, Christe, animam voca
Cum virginalẽm, tum patris hostiam.“

Prudent. Peristeph. 14.

2) Decularea se templá de comunu inaintea portiloru, la a dou'a, a tre'ia, seau a patr'a pétra miliara; inse din Prudentiu si din alti scriitori se vede a se fi ucisu s. Agneta in același locu, unde i-a fostu si judecata, precum s'a templatu acést'a si in alte cateva casuri.

3) Prudentiu.

4) Cernerẽs trepidare carnificem, quasi ipse addictus fuisset, tremere percussoris dexteram. Ambrosiu (in oficiulu s. Agnete).

Judele infruntà maniosu traganarea calàului si-i mandà, a-si face detori'a fora amanare. Omulu si-atinse cu dosulu scortiosei sale mani stange ochii, si redică sabi'a. Acést'a se vediù unu momentu vibrandu in aeru, si in momentulu celu mai de aprópe tulpin'a si florea jaceau pre pamentu abie despartite de olalta. Ai fi cugetatu, cà s'a plecatu spre rogatiune, déca imbracamentea ei cea alba nu ar fi luatu indata colóre purpuria, — spalata in sangele mnelului ¹⁾).

Barbatulu din derépt'a judelui se uitase cu ochi atientiti, cum a datu calàulu lovitur'a, si pre busele lui jocá unu surisu triumfatoriu. Domna in cea alalta parte si-a fostu intorsu faci'a, pana candu zuzetulu, care se sternesce, candu o multíme de poporu a fostu atenta unu tempu indelungatu si fora resuflare, i spuse, cà tóte au trecutu. Acum pasí inainte indresnétia, luà pomposulu mantelu brocatu depre umerii sei si-lu intinse cá unu lincioru preste trupulu decolatei. Unu aplausu infocatu urmà acestui frumosu actu alu sentiului femeescu ²⁾). Domn'a stetea acum in vestmente de doliu inaintea tribunalului.

„Domnule“, díse ea cu unu versu chiaru si de intiesu, inse misícatu, „asculta-mi o rogare. Nu lasá mai de parte, cá manile cele dure alu sierbiloru tei se atinga si se profaneze remasítele sante ale acestei vergure, pre care am iubit-o mai tare, decatu orice pre pamentu; iérta-mi a o duce in mormentulu parintiloru sei; pentru cà ea a fostu nobila, catu si buna.“

Tertulu response invederatu aprinsu: „Ori cine ai fi, nobila domna, cererea ta nu ti-se póte implínf. Catule, ingrigesce, cá cadavrulu dupa datina se se arunce in riu seu se se arda.“

„Te rogu, domnule“, repetî dóm'n'a staruindu, „pre

¹⁾ Apoc. 22, 14.

²⁾ Prudentiu amintesce, cumca trupulu Stei Eulalie, ce jacea in Foru, lu acoperí dintr'odata néu'a, ce cadíù.

respectulu, ee-lu ai catra virtutea femeesca, pre lacremele, cari o mama le-a versatu pentru tine, pre cuventele amicale, cari sororile le-a vorbitu vreodata catra tine, fiindu tu morbosu seau intristatu, pre sierbitiurile, cari ti-le-a facutu ele cu o mana plapanda, te juru, implinesce-mi mic'a rogare. Candu de cu séra te vei întórce acasa, atunci póte-ti voru esí ficele inainte la usia si-ti voru sarutá man'a; ea e maculata cu sangele unei copile virtuóse — poti ff sumetiu, déca ficele tale sunt, precum erá acést'a: dara fa celu puçinu, cá se le poti díce, cumca nu ai negatu fragedului semtiu femeescu, care-lu pretiuescu si dinsele, acést'a mica consideratiune”.

La acést'a se aratà o compatimire atatu de generala, catu Tertulu, spre a o apesá, intrebà de domna cu asprime: „Ce dóra si tu esti crestina?”

Ea tacù unu momentu, dupa aceea respunse: „Nu, domnule, eu nu sum crestina; dar marturisescu, déca e ceva in stare, se me faca crestina, cu buna séma e ceea ce am vediatu astadi.”

„Ce vei se díci cu acést'a?”

„Cà spre sustienerea relegiunei imperiului cauta se móra atari fientie, cá aceea, pre care ai omorit'o tu“ — lacrimile o intrerupsera unu minutu —, „precandu monstri, cari dau de rusíne form'a si numele omenescu, traescu si-su fericitu. O Domnule, tu nu scii, ce ai sterpitu astadi depre pamentu! Ea erá fienti'a cea mai curata, cea mai dulce, cea mai santa, care am cunoscut'o vreodata pre pamentu, flórea secsului femeescu, de si inca numai copila. Ea ar mai poté se traésca, déca nu ar fi respinsu man'a unui aventurariu frivolu, care cu ambierile lui cele uritióse o persecutà in singuretatea locuintiei sale dela tíera, in santuariulu casei sale, si chiaru si in prinsórea sa. Pentru aceea a trebuitu ea se móra, pentru cà nu a voituu se inavutiésca cu averea sa si se nobiliteze prin man'a sa — pre celu spionu asiaticu!”

Ea aratà pre Fulviu cu o urgisire liniscita. Acest'a sarì inainte si strigà furiosu: „Acést'a e o mintiuna nerusi-

nata, o clevetire, domnule! Agnet'a a marturisu in publicu, cá e crestina."

"Asculta-me, domnule," continuà dóm'n'a cu o demnitate nobila, "cá se-lu convingu, si citesce in faci'a lui adevèrint'i'a celoru, ce voiu d'ce. Fulvie, nu ai cercatu tu adi demanétia pana in diua copil'a nevinovata in inchisórea ei? Nu i-ai d'isu tu, — eu am auditu, cu tóte, cà tu nu m'ai vediu tu — cà déca va voi se-ti primésca man'a, nu numai va poté se-si scape viét'i'a, dara ar poté se remana crestina in butulu edicteloru imperatesci?"

Fulviu ingalbenì cá mórtea; elu stá acolea, precum mai sta unu minutu acel'a, care e impuscatu prin anima, seau e lovitu de fulgeru. Erá cá unu omu, asupr'a carui se rostise judecat'a, — nu judecat'a de mórte, ci judecat'a de a stá porurea in loculu de rusíne, precandu judecatoriulu-lu agrai astfelu:

"Fulvie, faci'a ta intaresce acést'a acusare grea. Asi poté mandá indata, cá se te aresteze. Dara urméza svatului mieu, si te departa pentru totudeun'a de aici. Fugi, si te ascunde dupa o atare blastematia de urgisirea toturoru omeniloru derepti, si de resbunarea dieiloru. Nu te mai aratá in Foru, seau in altu locu publicu din Rom'a. Déca dóm'n'a acést'a poftesce, numai decatu primescu acusarea incontr'a ta. — Potere-asi avé onóre, generósa dómna, de a-ti sci numele?" intrebà cu unu tonu de totu respectuosu.

"Fabiol'a" respunse ea.

Judele se facù insasi gratiositatea, — cum nu, de ora ce vedea inaintea sa pre fiitórea sa nuora. "Am auditu adese ori despre tine, nobila dómna," dise elu, "despre cultur'a ta cea inalta si despre eminentele tale virtuti. Tu esti prelanga aceea de aprópe cumnatita cu acést'a victima a tradarei, si ai dereptu de ai pretinde cadavrulu. Tu poti dispune cu din-sulu." Cuventele cele de antâiu fure intrerupte prin siueraturi si flueraturi sgomotóse, cari-lu insoçira pre Fulviu, candu se departà palidu de rusíne, de spaima si de furia.

Fabiol'a multumindu prefectului, facù semnu Sirei, care venise cu ea. Slav'a dede semnu altuia, si indata pasira inainte patru sclavi cu o lectica. Fabiol'a nu concese, cá afara de dinsa si de Sir'a se atinga cineva trupulu; ele-lu redicara depre pamentu, lu-asediara in lectica, si-lu acoperira cu pomposulu lincioru. „Duceti acestu tesauru in cas'a parintiésca,” dîse ea, si petrecù cu slav'a sa pre mórta cá jelitórie. O fetitia mica, care se topiá versandu lacrimi, in-trebà cu sícla, putere-ar merge si ea cu dinsele. „Cine esti tu?” o intreba Fabiol'a. — „Eu sum serman'a Emerentiana, sor'a ei de títia,” respunse copil'a, si Fabiol'a o prinse amicalu de mana si o luá cu sine.

Indata ce a fostu cadavrulu departatu, se indesà o multime de crestini, barbati, femei si copíi, spre a immoiá sponghie si marama de inu in sange. Indesiertu nevalira asupra-le paditorii cu sbiciuri, bâte, ba chiaru cu arme mai ascútite, asie catu multi si-mestecara sangele propriu cu alu martirei. Candu unu principe la coronarea sa, seau la cea de antâiu intrare in capital'a sa arunca dupa datin'a vechia cu pumnii banii de auru si de argintu intre multime, nu se indésa mai cu focu dupa aceste odóre respite, decatu cum se indesau vechii crestini dupa aceea, ce pretiuiiau mai pre susu decatu aurulu si petrele scumpe, dupa picaturele de rubinu, cari c urgeau din anim'a unui martiru, ce a moritu pentru Domnulu seu. Dara toti facura locu unuia, si recunoscuro antâietatea lui, — acest'a erá dfaconulu Reparatu, care venise cu pericolu vietiei, se impla o carafa mica din sangele Agnetei, cá aceea in tipu de sigilu spre adeverirea martiriului ei, se i-se puna pre mormentu.

Japu XXX.

Acceasi di; partea ei a trei'a.

Tertulu se grabì indata catra palatiu, spre fericirea seau nefericirea acestoru candidati ai martiriului. Acolo intalni pre Corvinu cu rescriptulu gat'a, care erá scrisu elegantu cu litere mari unciale. Avendu dereptu de a intrá indata la imperatulu, i facù reportu oficiosu despre decolarea Agnetei, descri-se cu spresiuni marite desgustulu, ce ar poté sterní aceea in poporu, si tóte le imputà tractarei celei neghióbe alui Fulviu, a carui cea mai rea lucrare o tacù, temendu-se, se nu fia constrinsu a incepe procesu in contra-i, prin care i s'aru poté descoperí planurile sale. In urma-lu asigurà, cà bunurile Agnetei nu multu platescu, cà ar fi unu insemnatu actu de gratia, care a buna séma ar contribuí multu spre alina-rea nemultumirei, déca imperatulu le-ar daruí consangenei ei, care e cea mai de aprópe moscenitória. Descrise pre Fabiol'a cá pre o dómna tenera de unu spiritu straordinariu si invetiata de minune, care sierbesce cu totu devotamentulu dieiloru, si in tóta diu'a aduce ardere geniului imperatului.

„O cunoscú,” dîse Macsimianu ridiendu, cá candu i-ar fi trecutu prin minte ceva fórte siodu. „Biét'a nebuna! Ea mi-a tramisu unu anelu pretiosu si ieri s'a rogatu pentru viét'a ticalosului Sebastíanu, chiaru precandu l'au fostu ucisu;“ si rise despre acést'a din anima, apoi continuà: „Asie, asie, fora indoiéla; o moscenire mica de siguru o va mangaiá pentru perderea flacàului aceluia. Fà, de compuneti unu rescriptu, si eu-lu voiu subscrie.”

Tertulu sóse rescriptulu si dîse, cá a dispusu de s'a compusu, avendu deplina incredintiare despre marinimós'a bunavointia a imperatului. Barbarulu imperatescu facú o subscriere, care i-ar fi fostu spre rusine si unui scolariu. Prefectulu predede indata documentulu fiului seu.

De abie parasise palatiulu, candu Fulviu si intrà. Elu fuse acasa, spre a se imbracă in vestmente de curte, si spre a-si departá din fația prin apa si profumerie urmele intaritaturei de adi demanétia. O presentire-lu tormentá, cá va fi insielatu in asceptarile sale. Recél'a, cu care vorbise a séra despre acést'a Eurot'a, l'a fostu pregatitu la aceea; nereusirea tuturor planuriloru sale si neplacerile cele multe din diu'a trecuta i-au fostu maritu temerea. O femeia se parea in fapta a fi nascuta, spre a-i stá in cale, si spre a-i nemicí planurile, ori in catrau s'ar întórce. „Dara multiamita dieiloru,” cugetà elu, „aici nu-mi póte tiené calea. Ea mi-a stricatu adi demanetia renumele pentru totudeun'a; dar asupr'a dereptei mele remunerari nu póte face nece o pretinsiune. Ea m'a facutu unu esilatu, inse nu-i stà in putere, a me face unu cersitoriu.” Acést'a se parea a-i fi singur'a sperare. Dar desperatiunea-lu manà inainte, si se otari a-si aperá din tóte poterile pretinsiunile asupr'a averei confiscate a Agnetei in contr'a unicului rivalu, de care se temea, in contr'a insusi imperatului pofitoriu de avere. Erá gat'a a-si pune pentru acést'a viét'i'a in periclu; de se némicesce sperarea sa, atunci si elu e riunatu. Dupa ce asceptà órecat'va tempu, merse in sal'a de audíentia, si pasí cu surisulu celu mai supusu pre buse inaintea imperatului.

„Ce cauti aici?” fù salutarea lui.

„Domne,” respunse elu, „am venitu spre a rogá prea umilitu dereptatea ta imperatesca, cá catu mai curundu se demandi, se mi se predé partea din averea dómnei Agneta. Dupa acusarea mea s'a condemnatu ea cá crestina, si a ajuns'o derept'a pedépsa a acelora, cari nu asculta de edicetele imperatesci.”

„Tote-su bune; inse noi amu audítu, cu cata hebeucía ai manipulatu dupa datina-ti totu lucrulu, si cum ai sternitu prin aceea in poporu murmurare si nemultumire in contr'a nóstra. Pentru aceea, cu catu mai iute te vei departá dinaintea nóstra si vei parasí palatiulu si cetatea, cu atat'a va

Japu XXX.

Iccesi di; partea ei a trei'a.

Tertulu se grabì indata catra palatiu, spre fericirea seu nefericirea acestoru candidati ai martiriului. Acolo intalnì pre Corvinu cu rescriptulu gat'a, care erá scrisu elegantu cu litere mari unciale. Avendu dreptu de a intrá indata la imperatulu, i facù reportu oficiosu despre decolarea Agnetei, descri-se cu spresiuni marite desgustulu, ce ar poté sterní aceea in poporu, si tóte le imputà tractarei celei neghióbe alui Fulviu, a carui cea mai rea lucrare o tacù, temendu-se, se nu fia constrinsu a incepe procesu in contra-i, prin care i s'aru poté descoperí planurile sale. In urma-lu asigurà, cà bunurile Agnetei nu multu platescu, cà ar fi unu insemnatu actu de gratia, care a buna séma ar contribuí multu spre alina-rea nemultumirei, déca imperatulu le-ar daruí consangenei ei, care e cea mai de aprópe moscenitória. Describe pre Fabiol'a cá pre o dómna tenera de unu spiritu straordinariu si invetiata de minune, care sierbesce cu totu devotamentulu dieiloru, si in tóta diu'a aduce ardere geniului imperatului.

„O cunoscu,” dîse Macsimianu ridiendu, cá candu i-ar fi trecutu prin minte ceva fórte siodu. „Biét'a nebuna! Ea mi-a tramisu unu anelu pretiosu si ieri s'a rogatu pentru viéti'a ticalosului Sebastíanu, chiaru precandu l'au fostu ucisu;“ si rise despre acést'a din anima, apoi continuà: „Asie, asie, fora indoiéla; o moscenire mica de siguru o va mangaiá pentru perderea flacàului aceluia. F'à, de compu-neti unu rescriptu, si eu-lu voiu subscrie.”

Tertulu scóse rescriptulu si dîse, cá a dispusu de s'a compusu, avendu deplina incredintiare despre maritimós'a bunavointia a imperatului. Barbarulu imperatescu facú o subscriere, care i-ar fi fostu spre rusine si unui scolariu. Prefectulu predede indata documentulu fiului seu.

De abie parasise palatiulu, candu Fulviu si intrà. Elu fuse acasa, spre a se imbracă in vestimente de curte, si spre a-si departá din fația prin apa si profumerie urmele intaritatei de adi demanétia. O presentire-lu tormentá, cá va fi insielatu in acceptarile sale. Recél'a, cu care vorbise a séra despre acést'a Eurot'a, l'a fostu pregatitu la aceea; nereusírea tuturoru planuriloru sale si neplacerile cele multe din diu'a trecuta i-au fostu maritu temerea. O femeia se pareá in fapta a fi nascuta, spre a-i stá in cale, si spre a-i nemicí planurile, ori in catrau s'ar întórce. „Dara multiamita dieiloru,” cugetà elu, „aici nu-mi póte tiené calea. Ea mi-a stricatú adí demanetia renumele pentru totudeun'a; dar asupr'a dereptei mele remunerari nu póte face nece o pretinsiune. Ea m'a facutu unu esilatu, inse nu-i stà in putere, a me face unu cersitoriu.” Acést'a se pareá a-i fi singur'a sperare. Dar desperatiunea-lu manà inainte, si se otari a-si aperá din tóte puterile pretinsiunile asupr'a averei confiscate a Agnetei in contr'a unicului rivalu, de care se temea, in contr'a insusi imperatului pofitoriu de avere. Erá gat'a a-si pune pentru acést'a viét'i'a in periclu; de se nēmicesce sperarea sa, atunci si elu e riunatu. Dupa ce acceptà órecat'va tempu, merse in sal'a de audfentia, si pasí cu surisulu celu mai supusu pre buse inaintea imperatului.

„Ce cauti aici?” fù salutarea lui.

„Domne,” respunse elu, „am venitu spre a rogá prea umilitu dereptatea ta imperatesca, cá catu mai curundu se demandi, se mi se predé partea din averea dómnei Agneta. Dupa acusarea mea s'a condemnatu ea cá crestina, si a ajuns'o derept'a pedépsa a acelora, cari nu asculta de edictele imperatesci.”

„Tote-su bune; inse noi amu audítu, cu cata hebeucía ai manipulatu dupa datina-ti totu lucrulu, si cum ai sternitu prin aceea in poporu murmurare si nemultumire in contr'a nóstra. Pentru aceea, cu catu mai iute te vei departá dinaintea nóstra si vei parasí palatiulu si cetatea, cu atat'a va

fi mai bine de tine. Intielegi? Noi nu ne-amu indatinatu a dá unu atare svatu de doueori.“

„Vreu se me supunu numai decatu inaltei tale voie, — dara sum mai de totu lipsitu; demanda, cá se mi se dé ceea ce e dupa dreptu alu meu, si voiu plecá fora intardiare.“

„Nece unu cuventu mai multu,“ respunse tiranulu, „fora te cara de locu! Ce se atinge de averea, care tu o ceri cu atat'a cerbicosia, nu poti se o capeti. Noi amu asemnat'o aceea, cu tóte dinpreuna, prin unu rescriptu nerevocabilu unei persóne destinse si pline de merite, domnei Fabiol'e.“

Fulviu nu vorbì nemicu mai multu, ci sarutà man'a imperatului, si se departà incetu. Semená cu unu omu ruinatu si infrantu. Candu esì pre pórtá, numai atata-lu audíra dîcundu: „Asiedara totusi me facù sí cersîtoriu.“

Candu venì acasa, Eurot'a, care citì respunsulu in ochii nepotului seu, se uimì de liniscea lui. „Vedu,“ observà pre scurtu, „cà tóte-su perdute.“

„É. Ai facutu pregatirile, Eurota?“

„Cam p'acì. Am vendùtu juvaerele, mobilele din casa si sclavii cu oresicare dauna; dar cu neinsemnat'a suma, ce-o mai aveam inca in mani, cu buna séma vomu poté ajunge in Así'a. Am tienutu pre Stabione, pentru cà elu e celu mai credintiosu intre sierbii nostri. Elu va luá micutiulu nostru pacu pre calulu seu. Doi alti cai se voru tiené gat'a pentru tine si pentru mine. Numai un'a-mi lipsesce, si atunci sum gat'a de plecatu.“

„Ce?“

„Veninulu. L'am ordinaru a séra; inse numai pre amé-di va fi gat'a.“

„Si ce-ti e bunu?“ intrebà Fulviu cam spariatu.

„Aceea o scii tu,“ respunse celu alalt nemisicatu. „Voescu a mai face in altu locu o cercare; dar aceea stà: cà famili'a tatalui meu nu póte se móra in méseria; ea trebue se se stinga cu onóre.“

Fulviu musîcându-si busele dîse: „Bine, fia precum voesci. Mi-am uritu viéti'a. Parascesce cas'a catu vei poté mai curundu, cá se nu te mai afle Efraimu, si te ingrisesce, cá indata dupa murgitu se te afli cu caii pre calea latina la a trei'a pétra miliara. Acolo ne vomu intalni; pentru cà si eu am inainte de a plecá o tréba insemnata de implinitu.“

„Ce feliu?“ întrebà Eurot'a fórte curiosu.

„Aceea nu o potu spune nimenui, nece chiaru tîe. Dar déca n̄u voiui fi la tine cu doue ore inainte de apusulu sorelui, asie nu me mai asceptá, si te mantuesce pre tine fora mine.“

Eurot'a-lu privi ageru cu ochii sei reci si negri, cu o cautatura, cu care totudeun'a-lu petrundea pre Fulviu; elu cercà se cunósca, nu cumva acelasi cugeta, se fuga de dînsulu. Dar Fulviu se vedea liniscitu, si neindatiñatu deschisu. Sub acestu discursu depusese Fulviu vestmentele cele de curte, si se imbracase in vestmente de caletoriu. Elu se gatî se pornésca, fora se mai aiba, de a se întórce earasi acasa; pentru aceea luà cu sine si armele sale; afara de sabia inca o arma fórte periculósá, unulu din acele pumnarie strimbe finu ascútite, cari numai in orientu erau cunoscute. Acestu pumnariu lu-bagà in brâulu seu, dar asie, catu erá ascunsu sub vestmentu.

Eurot'a se duse de locu la cvartirulu numidicu in palatiu, si întrebà de Iubal'a. Ea i aduse doue butelce de marime deosebita, si chiaru voiá a-i dá nesce desluciri, candu venî acolo barbatulu ei de diumatate beatu, de diumatate turbatu. Eurot'a avù inca atat'a tempu, cá se ascunda la sine butelcele si se puna in man'a Iubalei o bucata de moneta, inainte de a se apropiá Iface de elu. Muerea sa i-a fostu spusu de ambierile, ce i-a facutu ei Eurot'a inainte de casatoria, si a fostu sternitu prin acést'a o zelotipia in ferbintele lui sange africanu, care apoi se inaltîa pana la ura. Selbaticulu si-impinse muierea afara din casa, si ar fi inceputu la cérta cu Sirianulu, déca acest'a, ajungundu-si scopulu, nu s'ar fi aratatu mai lasatoriu, asigurandu

fi mai bine de tine. Intielegi? Noi nu ne-amu indatinatu a dá unu atare svatu de doueori.“

„Vreu se me supunu numai decatu inaltei tale voie, — dara sum mai de totu lipsitu; demanda, cá se mi se dé ceea ce e dupa dreptu alu meu, si voiu plecă fora intardiare.“

„Nece unu cuventu mai multu,“ respunse tiranulu, „fora te cara de locu! Ce se atinge de averea, care tu o ceri cu atat'a cerbicosfa, nu poti se o capeti. Noi amu asemnat'o aceea, cu tóte dinpreuna, prin unu rescriptu nerevocabilu unei persóne destinse si pline de merite, domnei Fabiol'e.“

Fulviu nu vorbì nemicu mai multu, ci sarutà man'a imperatului, si se departà incetu. Semená cu unu omu ruinatu si infrantu. Candu esì pre pórtu, numai atata-lu audíra dîcundu: „Asiedara totusi me facù sí cersîtoriu.“

Candu venì acasa, Eurot'a, care citì respunsulu in ochii nepotului seu, se uimì de liniscea lui. „Vedu,“ observà pre scurtu, „cà tóte-su perdute.“

„É. Ai facutu pregatirile, Eurota?“

„Cam p'ací. Am vendútu juvaerele, mobilele din casa si sclavii cu oresicare dauna; dar cu neinseminat'a suma, ce-o mai aveam inca in mani, cu buna séma vomu poté ajunge in Asf'a. Am tienutu pre Stabione, pentru cà elu e celu mai credintiosu intre sierbii nostri. Elu va luá micutiulu nostru pacu pre calulu seu. Doi alti cai se voru tiené gat'a pentru tine si pentru mine. Numai un'a-mi lipsesce, si atunci sum gat'a de plecatu.“

„Ce?“

„Veninulu. L'am ordinaru a séra; inse numai pre amé-di va fi gat'a.“

„Si ce-ti e bunu?“ intrebà Fulviu cam spariatu.

„Aceea o scii tu,“ respunse celu alalt nemiscatu. „Voescu a mai face in altu locu o cercare; dar aceea stà: cà famili'a tatalui meu nu póte se móra in méseria; ea trebue se se stinga cu onóre.“

Fulviu musicandu-si busele dîse: „Bine, fia precum voesci. Mi-am uritu viéti'a. Parasescce cas'a catu vei poté mai curundu, cá se nu te mai afle Efraimu, si te ingrigesce, cá indata dupa murgitu se te afli cu caii pre calea latina la a trei'a pétra miliara. Acolo ne vomu intalní; pentru cà si eu am inainte de a plecá o tréba insemnata de implinitu.“

„Ce feliu?“ intrebà Eurot'a fôrte curiosu.

„Aceeá nu o potu spune nimenui, nece chiaru tîe. Dar déca ñu voiú fi la tine cu doue ore inainte de apusulu sorelui, asie nu me mai asceptá, si te mantuesce pre tine fora mine.“

Eurot'a-lu priví ageru cu ochii sei reci si negri, cu o cautatura, cu care totudeun'a-lu petrundea pre Fulviu; elu cercà se cunósca, nu cumva acelasi cugeta, se fuga de dinsulu. Dar Fulviu se vedea liniscitu, si neindatinatu deschisu. Sub acestu discursu depusese Fulviu vestmentele cele de curte, si se imbracase in vestmente de caletoriu. Elu se gatí se pornésca, fora se mai aiba, de a se întórce earasi acasa; pentru aceea luà cu sine si armele sale; afara de sabia inca o arma fôrte periculósá, unulu din acele pumnarie strimbe finu ascutite, cari numai in orientu erau cunoscute. Acestu pumnariu lu-bagà in brâulu seu, dar asie, catu erá ascunsu sub vestmentu.

Eurot'a se duse de locu la cvartirulu numidicu in palatiu, si intrebà de Iubal'a. Ea i aduse doue butelce de marime deosebita, si chiaru voiá a-i dá nesce desluciri, candu vení acolo barbatulu ei de diumatate beatu, de diumatate turbatu. Eurot'a avù inca atat'a tempu, cá se ascunda la sine butelcele si se puna in man'a Iubalei o bucata de moneta, inainte de a se apropiá Iface de elu. Muerea sa i-a fostu spusu de ambierile, ce i-a facutu ei Eurot'a inainte de casatoria, si a fostu sternitu prin acést'a o zelotipia in ferbintele lui sange africanu, care apoi se inaltia pana la ura. Selbaticulu si-impinse muierea afara din casa, si ar fi inceputu la cértá cu Sirianulu, déca acest'a, ajungundu-si scopulu, nu s'ar fi aratatu mai lasatoriu, asigurandu

pre capitanulu arcasiloru, cumca neceodata nu va mai merge acolo.

Dara e tempulu, cá se ne intorcemu la Fabiol'a. Citi-toriulu nu ar fi póte prea surprinsu, déca i-am díce, cà ea s'a intorsu acasa cá crestina. Inse nu a fostu asie. Ce si sciaá dins'a inca acum din crestinatate, pentru cá se se póta numí crestina? In Sebástianu si Agnet'a admirase vertutea loru desinteresata, marinimósa si mai multa decatu pamenténa, si acum erá gat'a a recunósce credinti'a crestina cá radecin'a acelei. Vedeá, cà credinti'a acést'a da motive, principie, spiritu maretiu, curagiu conscientiosu si vointia virtuósa resoluta, precum nu da nice unu sistemu religiosu. Si-aducea deja aminte si de aceea, cumca impartasítrile cele nobili ale Sirei despre o sfera nevediuta a virtutii si despre unu domnitoriu alu lumii atótevediatoriu se tragu din acel'asi isvoru. Dara tóte aceste i-se pareau totusi numai cá unu sistemu maretiu de invetiature morale si adevaturi parte practice, parte speculative, cá si alte sisteme filosofice. De aici erá inca multu pana la crestinismu. Ea nu audise inca nemicu de adeveratele si esentialile lui invetiature, despre misteriele lui nestrabatute, spiritului in parte petrundibile, despre structur'a credintiei respectuosa, fórté intinsa si inalta cá cerulu, pre care si sufletulu celu mai simplu o póte cuprinde, cum cuprinde ochiulu unui copilu tipulu deplinitu alu unui munte, cu tote cà nici unu gigante nu l'ar poté suf. Inca nu audise neceodata despre Domnedieu, care e unulu in treime, despre Fiiulu de o fientia cu Tatalu, care pentru ómeni s'a intrupatu. Inca nu intielesese nemica despre admirabil'a istoria a mantuirei prin patim'a si mórtea fiului lui Domnedieu. Nu cunoscea inca Nazaretulu, Vitleimulu si muntele Calvariei. Cum s'ar fí potutu dar se se numésca seau se fia crestina, necunoscundu tote aceste?

Catu de multe nume trebuiaá inca se cunosca si se sti-meze, cari acum seau i-eráu inca necunoscute seau i-sunáu cá barbare — Mari'a, Josifu, Petru, Paulu, Joanu, ne amin-

tindu numele celu mai dulce dintre tóte, acelu nume, care e balsamu pentru anim'a ranita si dulce, cá mierea, care curge din fagurulu celu incarcatu! Si cate avea inca se invetie despre midflocele de a castigá mantuirea pre pamentu in base-rica: despre gratia, sacramente, rogatiune, iubirea lui Domnedieu si a deaprópelui! Cate campuri mari inca necercate jaceau inca de cea alalta parte a spatiului celui micu, pre care-lu cunoscea acum!

Nu; precandu Fabiol'a, obosita de templarile dñlei si ale nóptei si de scenele triste ale demanetiei, se intorse a casa si se retrase in chili'a sa, atunci póte cà nu erá mai multu filosofa, dara inca nice crestina nu. Ea demandà toturoru sierbiloru sei, se parasésca curtea, unde era chili'a sa, cá se nu fia turburata prin vreunu fremetu, si se nu lase pre nime la dins'a. Astfeliu siediu mai multe ore singura si tacundu, fiendu cu multu mai interitata, decatu se pota atípí. Planse multu dupa Agnet'a, cá o mama dupa copilulu seu rapitu de o morte neasceptata. Inse au nu erá nuorulu, care o adumbriá, cu multu mai luminos decatu atunci, candu acel'a s'a leganatu preste copersieulu tatene-seu? Au nu-i para ea cá o batjocura a mintei, cá o dediosire a firei omenesci, a cugetá, cumca ea s'a nemicitu, — cumca ea in imbracamentea sa cea stralucita, cu vultulu seu celu zimbitoriu, cu anim'a sa cea simpla si deschisa ar fí trecutu — in nemic'a; cumca ea ar fí fostu insielata prin conscientiositate, dereptate, curatienia si adeveru totu mai departe si mai departe, pana candu tindiendusi manile inainte, cá se le prinda, a ajunsu la unu abisu, din care-si cascà nemicirea gur'a catra ea? Nu, Agnet'a (despre acést'a erá dins'a convinsa) órecum si óreunde va e ferice, seau dereptatea e unu cuventu fora intielesu.

„Ce lucru desclinitu,“ cugetà dins'a mai departe, „cà toti, pre cari am apucatu a-i cunósce cá straordinari virtuosii, cà barbati, cà Sebastíanu, si fetióre, cà Agnet'a, se tienura

Fabiol'a.

de despretiuit'a secta a crestiniloru! Numai un'a mai e indere-
retru, si mane demanétia voiu se o intrebú.

Candu-si abatù cugetele dela acestia si se nità inpre-
giuru in lumea pagana, candu-si representà pre Fulviu, pre
Tertulu, pre imperatulu si pre Calpurniu, — se infiorà, can-
du preste voia i-venì in minte si parintele seu, — atunci
semti cu dorere contrastulu între trivialitate si nobilitatea
morale, între pecatu si vertute, puçinatate si intieptiune,
sentiualitate dediosita si marime spirituale. Asie devenì ani-
m'a ei o forma, pentru care erá de lipsa o figura perfecta, cá
se o impla, — altcum cautá se crepe form'a; sufletulu ei erá
seteosu, cá unu pamentu uscatu, cui e de lipsa se-i tramita
cerulu ap'a sa revenitória, cá se nu se prefaca in unu desier-
tu eternu.

Agnét'a moritá cu buna séma glori'a de a ff intorsu
prin a sa morte pre cumnata-sa; inse au nu avea o alta fien-
tia evlaviósa, mai umilita, unu dereptu mai vechiu la acést'a,
— o fetiora, care se lapedà de libertatea sa si-si oferì vié-
ti'a, pentru cá se meruéscá premiulu acest'a? Si au nu a
fostu rogatu acum Sir'a odata pre Agnet'a, cá se nu se puna
intre dins'a si între acésta respata a sa?

Precandu Fabiol'a siedeá singura si trista, se turburà
dintr'odata prin intrarea unui strainu, care fù introdusu sub
ominosulu titulu „unu tramisu alu imperatului.“ Portariulu
mai antâiu i-oprise intrarea; dar asigurandu-lu strainulu, cá
vine cu o insarcinare momentósa dela imperatulu, asie porta-
riulu intrebà pre economulu casei, si acest'a cugetà, cá unui
atare tramisu nu i-se póte negá intrarea.

Fabiol'a-si redicà ochii mirandu-se, si superarea i-se
micsiorà incatva, candu vediù pre o persona atatu de insem-
nata presentanduse in o parada ridicula. Corvinu pasf mai
aprópe cu gratiele unui pepelea, tienù o vorbire in florita,
care invederatu a fostu tare cu grigia compusa ci reu inve-
tiata de rostu, si puse la petiórele ei unu rescriptu impera-
tescu si iubirea sa cea sincera, averea dómnei Agnete si pro-

pri'a sa mana butucósa. Fabiol'a nu întielese nicedecum legatur'a dintre aceste dóue presente si nu-si aduse aminte, cà prin unulu ar fí se se efeptuésca primirea si a celui alaltu. Ea-lu rogà dara, cá se spuna imperatului multiumirea sa cea mai supusa pentru favorea lui, si adause: „Spune-i, cà adi sum prea morbósa, cá se-i potu multumí in persona.“

„Posesiunile aceste, precum scii, fure confiscate,“ dîse Corvinu de totu confusu, „si tata-mieu le-a castigatu pentru tine.“

„Acea n'a fostu de lipsa,“ dîse Fabiol'a, „pentru cà demultu-mi erau testate, si devenira in proprietatea mea in momentulu“ — ea se acatià, si dupa ce se reculese cu oresicarc incordare, continuà — „in momentulu, intru care incetara de a fí proprietatea altuia; dereptu aceea ele necidecatu nu au picatu sub confiscare.“

Corvinu amutí, pentru cà nu precepea conchiderea acést'a. In urma balbaí cateva cuvente, cari erau se fia o rogare umilita, cá Fabiol'a se-lu recunosca de petitoriu, cari inse Fabiol'a le întielese de o rogare pentru o resplata a midílocirei si a aducerei unui documentu asie de insemnatu. Ea-lu asigurà, cumca tóte pretinsiunile derepte, ce-i le-ar poté elu face, voru fi considerate dupa cuviintia la tempulu seu; fiindu inse fórte obosita si morbósa, asie e constrinsa a-lu rogá, cá se o parasésca acum. Elu luà acést'a de unu respunsu favorabilu la cererea sa, si se departà cu totului multiamitu si sumetiu.

Dupa departarea lui, abie de a aruncatu o cautatura pre pergamentulu, ce elu l'a fostu pusu pre o mésa mica langa patulu ei de repausu, si se cufundà earasi in cugetari asupr'a scenelor triste, cari le vedituse, pana cam cu o óra inainte de apusulu sórelui. Cugetele ei petreceau acum la acest'a acum la celu alaltu punctu alu intemplariloru mai din urma; in fine cugetà la intalnirea sa cu Fulviu in Foru. Intrég'a scena i-se leganá fórte viu inaintea ochiloru, si intippureia aceleia o strapuse pre incetu in o interitare dorerósa,

de despretiuit'a secta a crestiniloru! Numai un'a mai e inde-retru, si mane demanétia voiu se o intrebu.»

Candu-si abatù cugetele dela acestia si se uità inpre-giuru in lumea pagana, candu-si representà pre Fulviu, pre Tertulu, pre imperatulu si pre Calpurniu, — se infiorà, candu preste voia i-venì in minte si parintele seu, — atunci semtì cu dorere contrastulu intre trivialitate si nobilitatea morale, intre pecatu si virtute, puçinatate si intieleptiune, sentiualitate dediosita si marime spirituale. Asie devenì anim'a ei o forma, pentru care erà de lipsa o figura perfecta, cá se o impla, — altcum cautá se crepe form'a; sufletulu ei erà seteosu, cá unu pamentu uscatu, cui e de lipsa se-i tramita cerulu ap'a sa revenitória, cá se nu se prefaca in unu desier-tu eternu.

Aagnet'a meritá cu buna séma glori'a de a fí intorsu prin a sa morte pre cumnata-sa; inse au nu avea o alta fi-en-tia evlaviósa, mai umilita, unu dereptu mai vechiu la acést'a, — o fetiora, care se lapedà de libertatea sa si-si oferì vié-ti'a, pentru cá se meruéscá premiulu acest'a? Si au nu a fostu rogatu acum Sir'a odata pre Aagnet'a, cá se nu se puna intre dins'a si intre acésta respata a sa?

Precandu Fabiol'a siedeá singura si trista, se turburà dintr'odata prin intrarea unui strainu, care fù introdusu sub ominosulu titulu „unu tramisu alu imperatului.“ Portariulu mai antâiu i-oprise intrarea; dar asigurandu-lu strainulu, cà vine cu o insarcinare momentósa dela imperatulu, asie portariulu intrebà pre economulu casei, si acest'a cugetà, cà unui atare tramisu nu i-se póte negá intrarea.

Fabiol'a-si redicà ochii mirandu-se, si superarea i-se miciorà incatva, candu vediù pre o persona atatu de insem-nata presentanduse in o parada ridicula. Corvinu pasí mai aprópe cu gratiele unui pepelea, tienù o vorbire in florita, care invederatu a fostu tare cu grigia compusa ci reu inve-tiata de rostu, si puse la petiórele ei unu rescriptu impera-tescu si iubirea sa cea sincera, averea dómnei Agete si pro-

pri'a sa mana butucósa. Fabiol'a nu întielese nicedecum legatur'a dintre aceste dóue presente si nu-si aduse aminte, cá prin unulu ar fí se se efeptuésca primirea si a celui alaltu. Ea-lu rogà dara, cá se spuna imperatului multumirea sa cea mai supusa pentru favorea lui, si adause: „Spune-i, cá adi sum prea morbósa, cá se-i potu multumí in persona.“

„Posesiunile aceste, precum scii, fure confiscate,“ dîse Corvinu de totu confusu, „si tata-mieu le-a castigatu pentru tine.“

„Acea n'a fostu de lipsa,“ dîse Fabiol'a, „pentru cá demultu-mi erau testate, si devenira in proprietatea mea in momentulu“ — ea se acatià, si dupa ce se reculese cu oresicare incordare, continuà — „in momentulu, intru care incetara de a fí proprietatea altuia; dereptu aceea ele necidecatu nu au picatu sub confiscare.“

Corvinu amutí, pentru cá nu precepea conchiderea acést'a. In urma balbaí cateva cuvente, cari erau se fia o rogare umilita, cá Fabiol'a se-lu recunosca de petítoriu, cari inse Fabiol'a le întielese de o rogare pentru o respata a midîlocirei si a aducerei unui documentu asie de insemnatu. Ea-lu asigurà, cumca tóte pretinsiunile derepte, ce-i le-ar poté elu face, voru fi considerate dupa cuviintia la tempulu seu; fiiendu inse fórte obosita si morbósa, asie e constrinsa a-lu rogá, cá se o parasésca acum. Elu luà acést'a de unu respunsu favorabilu la cererea sa, si se departà cu totului multiamitu si sumetiu.

Dupa departarea lui, abie de a aruncatu o cautatura pre pergamentulu, ce elu l'a fostu pusu pre o mésa mica langa patulu ei de repausu, si se cufundà earasi in cugetari asupr'a scenelor triste, cari le vediuse, pana cam cu o óra inainte de apusulu sórelui. Cugetele ei petreceau acum la acest'a acum la celu alaltu punctu alu intempariloru mai din urma; in fine cugetà la intalnirea sa cu Fulviu in Foru. Intrég'a scena i-se leganá fórte viu inaintea ochiloru, si inti-puirea aceleia o strapuse pre incetu in o interitare dorerósa,

care dins'a mai in urma o alinà prin aceea, cà dîse tarte: „Multiumita cerului, acum celu puçinu nu voiu mai vedé faci'a acelui omu de nemica!“

Abie a fostu respicatu cuventele aceste tienendu-si man'a pre ochi, se redicà in susu pre patulu seu de repausu si se uità catra usia. Ore numai fantas'ă sa cea prea interitata o insiēla, seau cà ochii ei tredi vedeau intru adeveru ceva aievea? Urechî'a o puse afara de indoiēla, fiendu cà audî vorbele aceste: „Iērta-me se te intrebū, — cine e acelu barbatu, pre care-lu onorezi cu aceste vorbe gratiōse?“

„Tu, Fulvie!“ dîse ea, sculandu-se cu demnitate. „Asiedara inca unu irumpatoriu! Nu numai in casa, in vila si in inchisori te viresci, ci chiar si in chiliele cele mai ascunse ale locuintiei unei femeie, si ce e mai ticalosu, in cas'a plina de superare a aceleia, pre care tu aistrapus'o in doliu! Numai-decatu se te departezi, seau vei fi alungatu afara cu batjocura si rusīne.“

„Siedi si te liniscesce, frumōsa dōmna;“ respunse elu. „Acēs'ta mi-e cea din urma visita la tine; noi inse mai avemu se ne facemu la olalta o socotēla de oresīcare insemnate. Ce se atinge de strigare 'si chiamare de ajutoriu, nu te osteni; tu ai demandatu sierbitoriloru se se departeze, si mandarile tale s'au implinitu. Nimene e atatu de aprōpe, seti pōta audi strigarea.“

Acest'a eră adeveratu. Fulviu află, cumca Corvinu i facū cale, fora se scia; candu veni dinsulu la pōrtă, portariulu, care de doue ori-lu vediuse prandiendu la casa, i-spuse mandatulu, ce i l'a datu Fabiol'a, si-i dechiară, cumca nu pōte fi lasatu in laintru, decumva nu vine dela imperatulu; astfeliu sūnt indrumarile sale. Fulviu i-responduse, cumca vine chiaru dela imperatulu, si portariulu lu-lasă in laintru, cu tote cà se miră, cum de vinu atatia tramisī imperatesci intr'o dî. Fulviu rogă totodata pre portariu, că pentru unu casu, candu la intōrcerea sa nu ar fi de indemana, se lase usi'a deschisa; pentru cà i-ar fi fōrte de graba, si nu ar voi bucurosu in cercustari asie

de triste a causá nelinisce in casa. Mai adause, cà nu are lipsa de conducatoriu, fiindu cà cunosce calea in chili'a Fabiolei.

Fulviu se puse in faci'a dómnei, si continuà: „Nu tre-bue se te superi, càci am venitu asie pre neasceptate la tine, si am ascultat amabilulu monologu despre mine; acést'a o-am invetiatu dela tine in prinsorile Tuliane. Dara cauta se incepu incatva mai de departe. Candu fui de demnulu teu parinte antâia data chiamatu la mésa, intalnîi acolo o fintia, a carei cautatura si cuvente castigara indata iubirea mea, — nu am de lipsa se-i pronunciu numele — si a carei anima respundea semtîrilor mele cu o simpatía instinctuala.“

„Nerusînatule!“ strigà Fabiol'a. „Cum poti tu atinge aici unu atare obieptu?! Minti, déca vorbesci de iubirea ta catra ea, seau de a ei catra tine.“

„Ce se atinge de dómn'a Agneta,“ continuà Fulviu, „aceea o sciu eu din isvorulu celu mai bunu, dela insusi repausatulu teu parinte, care mai multu decatu odata m'a incuragiatu, se-mi continuu petîrea mea, asecurandu-me, cà insusi nepot'a sa i-a marturisitu lui amórea sa catra mine.“

Fabiol'a fù dorerosu misîcata; pentru cà-si aduse acum aminte, cà a cést'a e prea a deveratu; — cum nu, de óra ce Fabiu si dinsei i-a fostu cuminecatu ast'a credintia a sa purcésa din o naiva neintielegere. „Sciu bine,“ dîse ea, „cumca iubitulu meu tata in privinti'a ast'a a fostu in amagire; inse eu, dinaintea carei scump'a copila nemica n'a ascunsu —

„Afara de religiunea sa,“ o intrerupse Fulviu cu ironia amara.

„Taci!“ continuà Fabiol'a, „acestu cuventu pre busele tale suna cá unu blastemu asupr'a lui Domnedieu; — eu sciu, cà tu ai fostu pentru ea numai unu obieptu de disgustu si de uritiune!“

„Asie, dupa ce m'ai facutu tu aceea. Din or'a antâiei nóstre intalniri mi-ai fostu inimica amara si neimpacata, conjurata cu acelu tradatoriu de oficiariu, care si-a primitu acum resplat'a si caruia i-ai fostu menitu tu loculu, dupa care me

care dins'a mai in urma o alină prin aceea, că dîse tarte: „Multiumita cerului, acum celu puçinu nu voiu mai vedé faci'a acelu omu de nemica!“

Abie a fostu respicatu cuventele aceste tienendu-si man'a pre ochi, se redică in susu pre patulu seu de repausu si se uită catra usia. Ore numai fantas'ă sa cea prea interitata o insiēla, seau că ochii ei tredi vedeau intru adeveru ceva aievea? Urech'i'a o puse afara de indoiēla, fiendu că audî vorbele aceste: „Iérta-me se te intrebu, — cine e acelu barbatu, pre care-lu onorezi cu aceste vorbe gratiōse?“

„Tu, Fulvie!“ dîse ea, sculandu-se cu demnitate. „Asiedara inca unu irumpatoriu! Nu numai in casa, in vila si in inchisori te viresci, ci chiar si in chiliele cele mai ascunse ale locuintiei unei femeie, si ce e mai ticalosu, in cas'a plina de superare a aceleia, pre care tu astrapus'o in doliu! Numai-decatu se te departezi, seau vei fi alungatu afara cu batjocura si rusine.“

„Siedi si te liniscesce, frumōsa dōmna;“ response elu. „Acēs'ta mi-e cea din urma visita la tine; noi inse mai avemu se ne facemu la olalta o socotēla de oresicare insemnatare. Ce se atinge de strigare 'si chiamare de ajutoriu, nu te osteni; tu ai demandatu sierbitoriloru se se departeze, si mandarile tale s'au inplinitu. Nimene e atatu de aprōpe, se ti pōta audî strigarea.“

Acest'a eră adevratu. Fulviu află, cumca Corvinu i facū cale, fora se scia; candu veni dinsulu la pōrtă, portariulu, care de doue ori-lu vediuise prandiendu la casa, i-spuse mandatulu, ce i l'a datu Fabiol'a, si-i dechiară, cumca nu pōte fi lasatu in laintru, decumva nu vine dela imperatulu; astfeliu sunt indrumarile sale. Fulviu i-response, cumca vine chiaru dela imperatulu, si portariulu lu-lasă in laintru, cu tote că se miră, cum de vinu atatia tramiși imperatesci intr'o dî. Fulviu rogă totodata pre portariu, că pentru unu casu, candu la in-tōrcerea sa nu ar fi de indemana, se lase usi'a deschisa; pentru că i-ar fi fōrte de graba, si nu ar vof bucurosu in cercustari asie

de triste a causá nelinisce in casa. Mai adause, cà nu are lipsa de conducatoriu, fiindu cà cunosce calea in chili'a Fabiolei.

Fulviu se puse in façi'a dómnei, si continuà: „Nu trebue se te superi, càci am venitu asie pre neasceptate la tine, si am ascultat amabilulu monologu despre mine; acést'a o-am invetiatu dela tine in prinsorile Tuliane. Dara cauta se incepu incatva mai de departe. Candu fui de demnulu teu parinte antâia data chiamatu la mésa, intalnii acolo o fiantia, a carei cautatura si cuvente castigara indata iubirea mea, — nu am de lipsa se-i pronunciu numele — si a carei anima respundea semtîrilor mele cu o simpatía instinctuala.“

„Nerusînatule!“ strigà Fabiol'a. „Cum poti tu atinge aici unu atare obieptu?! Minti, déca vorbesci de iubirea ta catra ea, seau de a ei catra tine.“

„Ce se atinge de dómn'a Agneta,“ continuà Fulviu, „aceea o sciu eu din isvorulu celu mai bunu, dela insusi repausatulu teu parinte, care mai multu decatu odata m'a incuragiatu, se-mi continuu petîrea mea, asecurandu-me, cà insusi nepot'a sa i-a marturisitu lui amórea sa catra mine.“

Fabiol'a fû dorerosu misicata; pentru cà-si aduse acum aminte, cà a cést'a e prea a deveratu; — cum nu, de óra ce Fabiu si dinsei i-a fostu cuminecatu ast'a credintia a sa purcésa din o naiva neintielegere. „Sciu bine,“ dîse ea, „cumca iubitulu meu tata in privinti'a ast'a a fostu in amagire; inse eu, dinaintea carei scump'a copila nemica n'a ascunsu —

„Afara de religiunea sa,“ o intrerupse Fulviu cu ironia amara.

„Taci!“ continuà Fabiol'a, „acestu cuventu pre busele tale suna cá unu blastemu asupr'a lui Domnedieu; — eu sciu, cà tu ai fostu pentru ea numai unu obieptu de disgustu si de uritiune!“

„Asie, dupa ce m'ai facutu tu aceea. Din or'a antâiei nóstre intalniri mi-ai fostu inimica amara si neimpacata, conjurata cu acclu tradatoriu de oficiariu, care si-a primitu acum resplat'a si caruia i-ai fostu menitu tu loculu, dupa care me

care dins'a mai in urma o alină prin aceea, că dîse tarte: „Multiumita cerului, acum celu puçinu nu voiu mai vedé faci'a acelu omu de nemical“

Abie a fostu respicatu cuventele aceste tienendu-si man'a pre ochi, se redică in susu pre patulu seu de repausu si se uită catra usia. Ore numai fantas'ă sa cea prea interitata o insiēla, seau că ochii ei tredi vedeau intru adeveru ceva aievea? Urechî'a o puse afara de indoiēla, fiendu că audî vorbele aceste: „Iērta-me se te intrebū, — cine e acelu barbatu, pre care-lū onorezi cu aceste vorbe gratiōse?“

„Tu, Fulvie!“ dîse ea, sculandu-se cu demnitate. „Asiedara inca unu irumpatoriu! Nu numai in casa, in vila si in inchisori te viresci, ci chiar si in chiliele cele mai ascunse ale locuintei unei femeie, si ce e mai ticalosu, in cas'a plina de superare a aceleia, pre care tu aistrapus'o in doliu! Numai-decatu se te departezi, seau vei fi alungatu afara cu batjocura si rusīne.“

„Siedi si te liniscesce, frumōsa dōmna;“ respunse elu. „Acēs't'a mi-e cea din urma visita la tine; noi inse mai avemu se ne facemu la olalta o socotēla de oresicare insemnătate. Ce se atinge de strigare 'si chiamare de ajutoriu, nu te osteni; tu ai demandatu sierbitoriloru se se departeze, si mandarile tale s'au implinitu. Nimene e atatu de aprōpe, seti pōta audî strigarea.“

Acest'a eră adeveratu. Fulviu află, cumca Corvinu i facū cale, fora se scia; candu venî dinsulu la pōrta, portariulu, care de doue ori-lū vediu se prandiendu la casa, i-spuse mandatulu, ce i l'a datu Fabiol'a, si-i dechiară, cumca nu pōte fi lasatu in laintru, decumva nu vine dela imperatulu; astfeliu sūnt indrumarile sale. Fulviu i-respunse, cumca vine chiaru dela imperatulu, si portariulu lu-lasă in laintru, cu tote că se miră, cum de vinu atatia tramisi imperatesci intr'o dî. Fulviu rogă totodata pre portariu, că pentru unu casu, candu la intōrcerea sa nu ar fi de indemana, se lase usi'a deschisa; pentru că i-ar fi fōrte de graba, si nu ar voi bucurosu in cercustari asie

de triste a causá nelinisce in casa. Mai adause, cà nu are lipsa de conducatoriu, fiendu cà cunosce calea in chili'a Fabiolei.

Fulviu se puse in façi'a dómnei, si continuà: „Nu trebue se te superi, càci am venitu asie pre neasceptate la tine, si am ascultatu amabilulu monologu despre mine; acést'a o-am invetiatu dela tine in prinsorile Tuliane. Dara cauta se incepu incatva mai de departe. Candu fui de demnulu teu parinte antâia data chiamatu la mésa, intalnii acolo o fintia, a carei cautatura si cuvente castigara indata iubirea mea, — nu am de lipsa se-i pronunciu numele — si a carei anima respundeá semtîrilor mele cu o simpatía instinctuala.“

„Nerusínatule!“ strigà Fabiol'a. „Cum poti tu atinge aici unu atare obieptu?! Minti, déca vorbesci de iubirea ta catra ea, seau de a ei catra tine.“

„Ce se atinge de dómn'a Agneta,“ continuà Fulviu, „aceea o sciu eu din isvorulu celu mai bunu, dela insusi repausatulu teu parinte, care mai multu decatu odata m'a incuragiatu, se-mi continuu petîrea mea, asecurandu-me, cà insusi nepot'a sa i-a marturisu lui amórea sa catra mine.“

Fabiol'a fù dorerosu misicata; pentru cà-si aduse acum aminte, cà a cést'a e pre a a deveratu; — cum nu, de óra ce Fabiu si dinsei i-a fostu cuminecatu ast'a credintia a sa purcésa din o naiva neintielegere. „Sciu bine,“ dîse ea, „cumca iubitulu meu tata in privinti'a ast'a a fostu in amagire; inse eu, dinaintea carei scump'a copila nemica n'a ascunsu —

„Afaa de religiunea sa,“ o intrerupse Fulviu cu ironia amara.

„Taci!“ continuà Fabiol'a, „acestu cuventu pre busele tale suna cá unu blastemu asupr'a lui Domnedieu; — eu sciu, cà tu ai fostu pentru ea numai unu obieptu de disgustu si de uritiune!“

„Asie, dupa ce m'ai facutu tu aceea. Din or'a antâiei nóstre intalniri mi-ai fostu inimica amara si neimpacata, conjurata cu acelu tradatoriu de oficiariu, care si-a primitu acum resplat'a si caruia i-ai fostu menitu tu loculu, dupa care me

bateam eu. Retiene-ti mani'a, frumoasa dómna, pentru cà voiu a fi ascultatú pana in capetu! — Tu mi-ruinasi numele celu bunu, inveninasi semtírile ei, si-mi mutasi amóreá in o inimi-eétia necesaria.“

„Amóreata!“ lu-intrerupse Fabiol'a necasita. „Si de nu aru fi tóte acelea, ce ai dísu, o mintiuna nerusínata, — ce amóre poteai tu nutrí catra dins'a? Cum poteai tu se pretiuesci simplicitatea ei cea nemaestríta, sinceritatea ei adeverata, talentulu ei celu raru, si inocinti'a ei cea nepatata? Chiaru asie de bine ar poté lupulu se stimeze pacientia mnelului, uliulu blandéti'a porumbului. Nu, averea, starea cea inalta si nobilimea ei au fostu aceea, ce te-a atrasu pre tine, si alt'a nemicu. Eu am cititu aceea in ochii tei inflacarati, candu ti-i-ai atientitu antaiasdata asupr'a ei, cá nesce ochi de basiliscu.“

„Aceea nu e adeveratu!“ contínuà elu. „De mi-asi fí ajunsu scopulu, si de mi-asi fi aflatu o consórte demna, asi fi facutu onóre starii mele; asi fi fostu chivernisitoriu, indestulitu si plinu de iubire, asie de demnu de a o posiede, precum —“

„Precum póte fi cineva,“ lu-intrerupse Fabiol'a, „care in momentulu, candu i-tinde man'a, chiaru asie de gat'a se dechiara, a se cununa cu dins'a preste trei óre seau a o uicide. Ea preferesce cea din urma si elu se tiene de cuventu. Cara-te; tu inveninezi aerulu, in care resuffi.“

„Te voiu parasí, déca voiú fí gat'a, si tu nu vei fi prea voiósa, déca me voiú duce. Asiedara tu mi-ai crucisiatu in adinsu si fora causa tóte prospectele mele onorabile, mi-ai nemicitu singur'a-mi sperare, mi-ai rapitu pusetiunea in societate, bunastarea si fericirea domestica. Acést'a inca nu ti-a fostu de ajunsu. Tu ai jocatú chiaru aceea rola, pre care mi-o ai imputatu inaintea judecatoriului, rol'a unui spionu; tu mi-ai panditu conversatiunea mea, tu ai uitatu tóte regulele cuviintiei femeesci, si adi demanétiá ai pasítu in foru, spre a impliní in publicu, ce ai fostu inceputu in ascunsu; tu ai atítiatu pre judecatoriu in contra-mi si prin elu si pre

imperatulu; tu m'ai espusu batjocurirei si resbunarei popo-
rului, si déca nu m'ar fi adusu acum aici unu semtumentu,
care e mai tare decatu fric'a, asi fi constrinsu se me ascundu,
cá unu lupu duditu, pana m'asi furisiá pre port'a cea mai
de aprópe.“

„Si eu-ti dícu, Fulvie,“ lu-intrerumpse Fabiol'a, „in
clipit'a, candu vei esî pre pórt'a, cetatea ast'a depravata va
ascunde in sine o mesura mai mica de reutate, cá acuma. Inca
odata-ti demandu, paraseste celu puçinu cas'a mea, seau me
departu eu de aici.“

„Noi inca nu ne despartîmu, nobila dómna,“ dise Ful-
viu. Façi'a lui se facea pre totu minutulu mai infocata, si bu-
sela lui mai palide. O prinse tare de braçiu si o apesà diosu
pre sof'a ei. „Nu mai cutezá a încercá,“ adause elu, „se fugi
seau se strigi dupa ajutoriu; cea de antâiu strigare-ti va fi
cea din urma, de m'ar costá ori si ce! — Tu ai midilocitu
asiedara, cá nu numai din soçietatea mai de frunte, ci si din
cetate se fiu alungatu, — unu espatriatu, unu caletoriu fora
casa si mésa pre unu pamentu neamicalu. Nu a fostu acést'a
destulu spre a-ti saturá poff'a de resbunare? Nu, tre-
buisi se-mi rapesci inca si banii miei, averea mea pre dereptu
de si cu amaru castigata. Pacea mea, numele meu celu bunu
castigulu meu, tóte mi-le ai furatu, mie, unui june strainu.“

„Omu infamu si nerusînatu!“ strigà acum roman'a in-
teritata, nepasandu-i de neci o urmare, ce ar poté se aiba
pentru ea portarea sa. — „Ti-vei plange amaru cutediarea! In
cas'a mea propria indresnesci tu a me numí fura?“

„Indresnescu, si-ti dícu, cà acést'a e diu'a darei de só-
ma pentru tine, si nu pentru mine. Eu am — si fia chiaru prin
o crima, aceea nu se tiene de tine, — eu am meritatu partea
mea din averea confiscata a verei tale. Eu am meritat'o ama-
ru, între doreri si tormente de anima si sufletu, prin nopti
fora somnu pline de lupte cu spirite rele, cari acum au in-
vinsu, — asie, si cu unu díavolu in casa, care e mai cruðu
decatu ele, — prin cercare cu díle întregi si neincetata du-

bateam eu. Retiene-ti mani'a, frumoasa dómna, pentru cà voi u a fi ascultat u pana in capetu! — Tu mi-ruinasi numele celu bunu, inveninasi semtîrile ei, si-mi mutasi amórea in o inimi-eétia necesaria.“

„Amóreata!“ lu-intre-rupse Fabiol'a necesita. „Si de nu aru fi tóte acelea, ce ai dîsu, o mintiuna nerusínata, — ce amóre poteai tu nutrí catra dîns'a? Cum poteai tu se pretiuesci simplicitatea ei cea nemaestrita, sinceritatea ei adeverata, talentulu ei celu raru, si inocinti'a ei cea nepatata? Chiaru asie de bine ar poté lupulu se stimeze pacientia mnelului, uliulu blandéti'a porumbului. Nu, averea, starea cea inalta si nobilimea ei au fostu aceea, ce te-a atrasu pre tine, si alt'a nemicu. Eu am cititu aceea in ochii tei inflacarati, candu ti-i-ai atientitu antaiasiddata asupr'a ei, cá nesce ochi de basiliscu.“

„Aceea nu e adeveratu!“ contínuà elu. „De mi-asi fi ajunsu scopulu, si de mi-asi fi aflu o consóрте demna, asi fi facutu onóre starii mele; asi fi fostu chivernisitoriu, indestulitu si plinu de iubire, asie de demnu de a o posiede, precum —“

„Precum póte fi cineva,“ lu-intre-rupse Fabiol'a, „care in momentulu, candu i-tinde man'a, chiaru asie de gat'a se dechiara, a se cununa cu dîns'a preste trei óre seau a o u-cide. Ea preferesce cea din urma si elu se tiene de cuventu. Cara-te; tu inveninezi aerulu, in care resufi.“

„Te voi u parasí, déca voi u fi gat'a, si tu nu vei fi prea voiósa, déca me voi u duce. Asiedara tu mi-ai crucisiatu in adinsu si fora causa tóte prospectele mele onorabile, mi-ai nemicitu singur'a-mi sperare, mi-ai rapitu pusetiunea in so-cietate, bunastarea si fericirea domestica. Acést'a inca nu ti-a fostu de ajunsu. Tu ai jocatu chiaru aceea rola, pre care mi-o ai imputatu inaintea judecatoriuului, rol'a unui spionu; tu mi-ai panditu conversatiunea mea, tu ai uitatu tóte regu- lele cuviintiei femeesci, si adi demanétia ai pasítu in foru, spre a implíní in publicu, ce ai fostu inceputu in ascunsu; tu ai atítiatu pre judecatoriu in contra-mi si prin elu si pre

imperatulu; tu m'ai espusu batjocurirei si resbunarei poporului, si déca nu m'ar fi adusu acum aici unu semtiumentu, care e mai tare decatu fric'a, asi fi constrinsu se me ascundu, cá unu lupu duditu, pana m'asi furisiá pre port'a cea mai de aprópe.“

„Si eu-ti dícu, Fulvie,“ lu-intrerumpse Fabiol'a, „in clipit'a, candu vei esí pre pórt'a, cetatea ast'a depravata va ascunde in sine o mesura mai mica de reutate, cá acuma. Inca odata-ti demandu, parasesce celu puçinu cas'a mea, seau me departu eu de aici.“

„Noi inca nu ne despartímu, nobila dómna,“ dise Fulviu. Façi'a lui se facea pre totu minutulu mai infocata, si bu-selc lui mai palide. O prinse tare de braçiu si o apesà diosu pre sof'a ei. „Nu mai cutezá a incercá,“ adause elu, „se fugi seau se strigi dupa ajutoriu; cea de antâiu strigare-ti va ff cea din urma, de m'ar costá ori si ce! — Tu ai midilocitu asiedara, cá nu numai din soçietatea mai de frunte, ci si din cetate se fiu alungatu, — unu espatriatu, unu caletoriu fora casa si mésa pre unu pamentu neamicalu. Nu a fostu acést'a destulu spre a-ti saturá poft'a de resbunare? Nu, trebuisi se-mi rapesci inca si banii miei, averea mea pre dreptu de si cu amaru castigata. Pacea mea, numele meu celu bunu castigulu meu, tóte mi-le ai furatu, mie, unui june strainu.“

„Omu infamu si nerusínatu!“ strigà acum roman'a in-teritata, nepasandu-i de neci o urmare, ce ar poté se aiba pentru ea portarea sa. — „Ti-vei plange amaru cutediarea! In cas'a mea propria indresnesci tu a me numí fura?“

„Indresnescu, si-ti dícu, cà acést'a e diu'a darei de sé-ma pentru tine, si nu pentru mine. Eu am — si fia chiaru prin o crima, aceea nu se tiene de tine, — eu am meritatu partea mea din averea confiscata a verei tale. Eu am meritat'o amaru, intre doreri si tormente de anima si sufletu, prin nopti fora somnu pline de lupte cu spirite rele, cari acum au in-vinsu, — asie, si cu unu díavolu in casa, care e mai cruðu decatu ele, — prin cercare cu díle intregi si neincetata du-

pa documente, in midfloculu desiertului unui spiritu superbu, dara afundu cadiutu. Ore nu am dereptu, se-mi gustu remunerarea mea? — Numesce-o cum vei vré; numesce-o si bani de sange: cu catu e aceea mai rusînósa, cu atata e mai ticalosu lucru dela tine, a mi-o rapí. Acést'a e, cá si candu unu omu avutu smulge din dintii canelui selbateciunea, dupa care acest'a a alergatu cu petiórele sangerate, cá se o veneze.“

„Eu nu voi se cautu mai departe alte epitete, cu cari se te numescu; tu esti insielatu prin órecare intipuire fora temeiu,“ dîse Fabiol'a seriósa si nu fora grigia. Ea semtî, cà are inainte-si unu smintitu, unu omu, in care patim'a infocata, atitiata de o fantasía neinfrenata si interitata, s'a redicatu la unu gradu de furia reutatiósa, care e o stare de aiurire morala, — o stare, in care ucidiatoriulu insusi se tiene de unu resbunatoriu alu virtutei. „Fulvie!“ continuà ea cu o lînisce maestrita, uitandu-se cu curagiu in ochii lui, „te rogu, du-te acum. De-ti trebuescu bani, ti-dau; dar pentru Domnedieu du-te, inainte de ce-ti vei perde mintea prin mani'a ta.“

„Ce feliu de intipuire fora temeiu intielegi tu?“ intrébà Fulviu.

„Cà tu presupuni, cumca eu asi fi cugetatu in o atare dî la averea Agnetei, si crud'a ei morte mi-asi fi potut'o in-tórce spre folosu.“

„Si totusi e asie; eu o sciu din insusi gur'a imperatului, cà elu ti-a asemnatu averea tîe. Seau dóra voesci a me face se credu, cà acestu principe marinimosu si liberalu ar fí datu vreodata unu denariu, fora cá se fia misícatu spre aceea prin rogari si daruri.“

„Despre ast'a eu nu sciu nemicu. Sciu inse, cumca mai bucurosa asi fi moritu de fóme, decatu se fiu cerutu si numai unu fileriu din atari bani.“

„Asiedara tu vrei se me convingi, cà in acést'a cetate ar fi orechine destulu de desinteresatu, incatu, nefiindu provocatu, se-i castige pentru tine? Nu, nu, Fabiola, aceea nu se póte crede. — Dar ce e ast'a?“ Elu apucà rapede rescriptulu

imperateseu, care jacea inca, unde-lu pusese Corvinu. Impresiunea, ce o fece acel'a in dinsulu erá asemenea aceleia, ce o semtí Ene'a, candu vediu se brâulu Paladei pre trupulu lui Turnu. Furi'a lui mai mulcomita incat'va prin incercarile sale cele rafinate, spre a convinge pre Fabiol'a despre gresiél'a ei, se inflacarà de nou vedindu acestu documentu nefericitu. Elu privi la dinsulu unu minutu, apoi criscandu cu dintii de turbatu, di se:

„Acum te convingu, Fabiola, despre misielf'a, averiti'a, si crudímea ta cea nefrêasca, intr'unu gradu cu multu mai inaltu, decum ai cutezatu tu a-mi imputá mie acést'a crima. Uita-te la acestu rescriptu, scrisu frumosu cu litere de auru si cu sugraviturele sale pre margini, si acum mai cutéza a intari, cà s'a scrisu intr'acea un'a óra, care a decursu intre mórtea verei tale si intre clipit'a, in care mi-di se imperatulu, cà l'a subscrisu? Si tu nu-mi vei scf numí neci pre acelu amicu marinimosu, care se fia midílocitu acestu daru pentru tine. Hah! mai pre urma, candu Agnet'a erá in prinsóre, candu tu plangeai si suspinau pentru dins'a, candu me mustrai pentru crudímea si tradarea mea façia cu dins'a, pre mine, unu strainu, ce nu stám in nici unu legamentu cu ea, — atunci tu, dómn'a cea blanda, filosofés'a cea virtuósa, cumnat'a cea iubitoria cu fragedíme, atunci tu, care-mi tieneai predice mustratórie atatu de aspre, cu sange rece te ocupai cu planulu, de a intórce spre folosulu teu crim'a mea, castigandu pre sém'a ta averile ei; atunci tu-ti alegeai acestu scriitoriu ghibaciu, cá se inaurésca poftá ta de argintu cu penelulu seu, si se se depinga tradarea ta incontr'a trupulu si sangelui teu propriu cu miniulu seu celu rosíu.“

„Incéta, turbatule, incéta,“ strigà Fabiol'a, incercandu-se indesiertu a intempiná privirea lui cea inflacarata. Elu continuà mai departe inca si mai selbatecu:

„Si acum, dupa ce asie de infamu mai despoiatu, me ambii cu bani! Tu-mi nemicisi cu norocire staruintiele mele, si acum me compatimesci. Tu ai facutu din mine cersitoriu,

pa documente, in midfloculu desiertului unui spiritu superbu, dara afundu cadiutu. Ore nu am dereptu, se-mi gustu remunerarea mea? — Numesce-o cum vei vré; numesce-o si bani de sange: cu catu e aceea mai rusînósa, cu atata e mai ticalosu lucru dela tine, a mi-o rapí. Acést'a e, cá si candu unu omu avutu smulge din dintii canelui selbateciunea, dupa care acest'a a alergatu cu petiórele sangerate, cá se o veneze.“

„Eu nu voiu se cautu mai departe alte epitete, cu cari se te numescu; tu esti insielatu prin órecare intipuire fora temeiu,“ díse Fabiol'a seriósa si nu fora grigia. Ea semtí, cà are inainte-si unu smintitu, unu omu, in care patim'a infocata, atitiata de o fantasía neinfrenata si interitata, s'a redicatu la unu gradu de furia reutatiósa, care e o stare de aiurire morala, — o stare, in care ucidiatoriulu insusi se tiene de unu resbunatoriu alu virtutei. „Fulvie!“ continuà ea cu o línise maestríta, uitandu-se cu curagiu in ochii lui, „te rogu, du-te acum. De-ti trebuescu bani, ti-dau; dar pentru Domnedieu du-te, inainte de ce-ti vei perde mintea prin mani'a ta.“

„Ce feliu de intipuire fora temeiu intielegi tu?“ intrébà Fulviu.

„Cà tu presupuni, cumca eu asi fi cugetatu in o atare dí la averea Agnetei, si crud'a ei morte mi-asi fi potut'o in-tórce spre folosu.“

„Si totusi e asie; eu o sciu din insusi gur'a imperatului, cà elu ti-a asemnatu averea tîe. Seau dóra voesci a me face se credu, cà acestu principe marinimosu si liberalu ar fí datu vreodata unu denariu, fora cá se fia misícatu spre aceea prin rogari si daruri.“

„Despre ast'a eu nu sciu nemicu. Sciu inse, cumca mai bucurosa asi fi moritu de fóme, decatu se fiu cerutu si numai unu fileriu din atari bani.“

„Asiedara tu vrei se me convingi, cà in acést'a cetate ar fi ore cine destulu de desinteresatu, incatu, nefindu provocatu, se-i castige pentru tine? Nu, nu, Fabiola, aceea nu se póte crede. — Dar ce e ast'a?“ Elu apucà rapede rescriptulu

imperateseu, care jacea inca, unde-lu pusese Corvinu. Impresiunea, ce o fece acel'a in dinsulu erá asemenea aceleia, ce o semtí Ene'a, candu vediu se brâulu Paladei pre trupulu lui Turnu. Furi'a lui mai mulcomita incat'va prin incercarile sale cele rafinate, spre a convinge pre Fabiol'a despre gre-siél'a ei, se inflacarà de nou vedindu acestu documentu nefericitu. Elu privi la dinsulu unu minutu, apoi criscandu cu dintii de turbatu, díse:

„Acum te convingu, Fabiola, despre misielf'a, averiti'a, si crudímea ta cea nefirésca, intr'unu gradu cu multu mai inaltu, decum ai cutezatu tu a-mi imputá mie acést'a crima. Uita-te la acestu rescriptu, scrisu frumosu cu litere de auru si cu sugraviturele sale pre margini, si acum mai cutéza a intarí, cà s'a scrisu intr'acea un'a óra, care a decursu intre mórtea verei tale si intre clipit'a, in care mi-díse imperatulu, cà l'a subscrisu? Si tu nu-mi vei scí numí neci pre acelu amicu marinimosu, care se fia midílocitu acestu daru pentru tine. Hah! mai pre urma, candu Agnet'a erá in prinsóre, candu tu plangeai si suspinau pentru dins'a, candu me mustrai pentru crudímea si tradarea mea façia cu dins'a, pre mine, unu strainu, ce nu stám in nici unu legamentu cu ea, — atunci tu, dómn'a cea blanda, filosofés'a cea virtuósa, cumnat'a cea iubitória cu fragedíme, atunci tu, care-mi tieneai predice mustratórie atatu de aspre, cu sange rece te ocupai cu planulu, de a intórce spre folosulu teu crim'a mea, castigandu pre sém'a ta averile ei; atunci tu-ti alegeai acestu scriitoriu ghibaciu, cá se inaurésca poftá ta de argintu cu penelulu seu, si se se depinga tradarea ta incontr'a trupulu si sangelui teu propriu cu miniulu seu celu rosíu.“

„Incéta, turbatule, incéta,“ strigà Fabiol'a, incercandu-se indesiertu a intempiná privirea lui cea inflacarata. Elu continuà mai departe inca si mai selbatecu:

„Si acum, dupa ce asie de infamu mai despoiatu, me ambii cu bani! Tu-mi nemicisi cu norocire staruintiele mele, si acum me compatimesci. Tu ai facutu din mine cersitoriu,

si acum mi-dai elemosina, — elemosina din castigulu meu propriu, din meritulu, care chiaru si iadulu lu-concede victimeloru sale nefericite, pana ce sunt pre pamentu!“

Fabiol'a eara se scolà; ci elu o apucà cá si unu smin-titu de fire si nu o lasà. Apoi continuà mai departe: „Acum iea a minte bine la cele din urma cuvente, care voiu se le graescu; altmintrea aceste-su cele din urma, cari tu le vei mai audî vreodata. Da-mi inderetu averea, care ti-o insusisi pre nedereptu: nu e cuveniintiosu, cá pecatulu se fia alu meu, eara resplat'a lui se fia a ta. Cede-mi averea prin subscrierea ta cá si unu daru de buna voia, si atunci me ducu. Déca nu, atunci ti-ai scrisu tu insasi judecat'a de mórte!“ O cautatura selbateca amenintatória insoçi aceste cuvente.

Anim'a cea de romanu sumétia si neinduplecata a Fabiolei se revoltà in contra unei atari propuneri. Inca pericolulu o fece neinfricata. Dupa ce-si trase vestmentulu seu la sine cu o demnitate de matróna, i respunse: „Fulvie, acum asculta cuventele mele, chiaru de aru fi ele cele mai din urma, cari le vorbescu; de siguru aste sunt cele din urma, cari vei se le mai audi dela mine. Io se-ti dau tîe acést'a avere? Mai bucurosu o dau celui de antâiu leprosu, care-lu intalnescu pre strata, — dar tîe neciodata. Necicandu nu vei se te atingi de ceva, ce a fostu a acelei fete sante, de neci o pétra pretiósá, de neci unu firu de paiu. O atare atingere ar fi petare. Iea din aurulu meu, déca voesci; dar ce a fostu órecand'va a ei, aceea nu o dau pentru neci unu pretiu. Si un'a, ce-mi lasà dins'a mie de moscenire, o pretiuescu mai pre susu de tóte averile ei. Tu-mi lasasi acum aceeaasi alegere, care o lasasi in noptea din urma ei: se me plecu tîe, seau se moriu. Agnet'a me invetià, ce se alegu. Inca odata ti-dícu, departa-te!“

„Si eu se lasu in posesiunea ta aceea, ce este alu meu? Se te lasu, cá se triumfezi asupra-mi, cá si asupr'a unuia, pre care l'ai invinsu, — cá tu se fii pretiuita, eara eu defaimatu, — tu avuta, eu seracu, — tu fericita si eu misielu? Ba nu,

neceodata! Eu nu me potu mai multu scôte din nenorocirea, in care m'ai impinsu; dar te potu impedecá pre tine, de a remané aceea, la ce ai ajunsu prin daun'a mea. Pentru aceea am venitu incóce; acést'a e diu'a mea de Nemese, — pentru aceea mori!“

Precandu vorbiá asie, o impinse incetu cu man'a stanga pre patulu de repausu, depre care dins'a se scolase, si totudeodata tremurandu cautà ceva cu derept'a in incretiturele sinului seu. La celu din urma cuventu o trentì cu'o impinsetura tare pre patulu de repausu, si o apucà de peru. Ea n'a resistatu de locu, neci n'a strigatu; parte pentru cà o cuprinsese unu semtiu de lesínare si de ingrigire, parte pentru cà o oprì nobil'a ei sumetîa, cá se nu arate frica lasia façia cu unu inamicu turbatu. Chiaru candu si-inchise dins'a ochii, vedìu de asupra-si ceva, cá unu fulgeru, — nu sciá, fost'a aceea ochiulu lui celu inflacaratu, seau oçielulu stralucitoriu.

Unu minutu dupa aceea se semtì apasata si nedusîta, cá si cum ar ff caditu unu pindu greu pre dins'a, si unu riu ferbinte-i curgea preste sinu.

Unu viersu blandu, rogatoriu resunà in urechi'a ei: „Stài, Orontie; eu sum sor'a ta Miriam'a!“

Fulviu respunse cu unu versu ineditu de furia: „Ast'a nu e adeveratu. Lasa-mi préd'a!“

Se mai rostira inca incetu cateva cuvente intr'o limba, care Fabiol'a nu-o precepù. Atunci se semtì lasata de peru, si audì, cum fù aruncatu pumnariulu de pamentu si cum fugì Fulviu din chilia afara, strigandu amaru: „O Christóse, ast'a e Nemesea ta!“

Fabiol'a-si venì in ori; semtì inse, cà pondulu, ce jacea pre dins'a, se fece mai greu. Ea se scóse cu catava incordare de sub elu: in loculu seu jacea unu altu trupu sangeratu si dupa tóte semnele mortu.

Erá credintios'a Sira, care se aruncase intre viéti'a de spuitóriei sale si intre pumnariulu fratîne-seu.

si acum mi-dai elemosina, — elemosina din castigulu meu propriu, din meritulu, care chiaru si iadulu lu-concede victime-loru sale nefericite, pana ce sunt pre pamentu!“

Fabiol'a eara se scolà; ci elu o apucà cá si unu smin-titu de fire si nu o lasà. Apoi continuà mai departe: „Acum iea a minte bine la cele din urma cuvente, care voiu se le graescu; altmintrea aceste-su cele din urma, cari tu le vei mai audî vreodata. Da-mi inderetu averea, care ti-o insusisi pre nedereptu: nu e cuveniintiosu, cá pecatulu se fia alu meu, eara resplat'a lui se fia a ta. Cede-mi averea prin subscrierea ta cá si unu daru de buna voia, si atunci me ducu. Déca nu, atunci ti-ai subscrisu tu insasi judecat'a de mórte!“ O cautatura selbateca amenintatória insoçi aceste cuvente.

Anim'a cea de romanu sumétia si neinduplecata a Fabiolei se revoltà in contra unei atari propunerii. Inca pericolulu o fece neinfricata. Dupa ce-si trase vestmentulu seu la sine cu o demnitate de matróna, i respunse: „Fulvie, acum asculta cuventele mele, chiaru de aru fi ele cele mai din urma, cari le vorbescu; de siguru aste sunt cele din urma, cari vei se le mai audi dela mine. Io se-ti dau tîe acést'a avere? Mai bucurosu o dau celui de antâiu leprosu, care-lu intalnescu pre strata, — dar tîe neciodata. Necicandu nu vei se te atingi de ceva, ce a fostu a acelei fete sante, de neci o pétra pretiósá, de neci unu firu de paiu. O atare atingere ar fi pe-tare. Iea din aurulu meu, déca voesci; dar ce a fostu órecand'va a ei, aceea nu o dau pentru neci unu pretiu. Si un'a, ce-mi lasà dins'a mie de moscenire, o pretiuescu mai pre susu de tóte averile ei. Tu-mi lasasi acum aceeaasi alegere, care o lasasi in noptea din urma ei: se me plecu tîe, seau se moriu. Agnet'a me invetià, ce se alegu. Inca odata ti-dícu, de-parta-te!“

„Si eu se lasu in posesiunea ta aceea, ce este alu meu? Se te lasu, cá se triumfezi asupra-mi, cá si asupr'a unuia, pre care l'ai invinsu, — cá tu se fii pretiuita, eara eu defaimatu, — tu avuta, eu seracu, — tu fericita si eu misielu? Ba nu,

neceodata! Eu nu me potu mai multu scôte din nenorocirea, in care m'ai impinsu; dar te potu impedeacă pre tine, de a remané aceea, la ce ai ajunsu prin daun'a mea. Pentru aceea am venitu încóce; acést'a e diu'a mea de Nemese, — pentru aceea mori!“

Precandu vorbiá asie, o impinse incetu cu man'a stanga pre patulu de repausu, depre care dins'a se scolase, si totudeodata tremurandu cautà ceva cu derept'a in incretiturele sinului seu. La celu din urma cuventu o trentì cu'o impinsetura tare pre patulu de repausu, si o apucà de peru. Ea n'a resistatu de locu, neci n'a strigatu; parte pentru cà o cuprinsese unu semtiu de lesnare si de ingrigire, parte pentru cà o oprì nobil'a ei sumetîa, cá se nu arate frica lasia façia cu unu inamicu turbatu. Chiaru candu si-inchise dins'a ochii, vedìu de asupra-si ceva, cá unu fulgeru, — nu sciá, fost'a aceea ochiulu lui celu inflacaratu, seau oçielulu stralucitoriu.

Unu minutu dupa aceea se semtì apasata si nedusîta, cá si cum ar fì cadiutu unu pondu greu pre dins'a, si unu riu ferbinte-i curgea preste sinu.

Unu viersu blandu, rogatoriu resunà in urechi'a ei: „Stài, Orontie; eu sum sor'a ta Miriam'a!“

Fulviu respunse cu unu versu ineditu de furia: „Ast'a nu e adeveratu. Lasa-mi préd'a!“

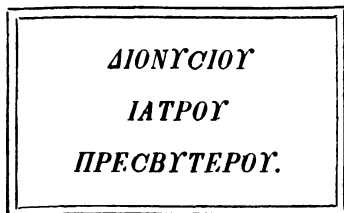
Se mai rostira inca incetu cateva cuvente intr'o limba, care Fabiol'a nu-o precepù. Atunci se semtì lasata de peru, si audì, cum fù aruncatu pumnariulu de pamentu si cum fugì Fulviu din chilia afara, strigandu amaru: „O Christóse, ast'a e Nemesea ta!“

Fabiol'a-si venì in ori; semtì inse, cà pondulu, ce jacea pre dins'a, se fece mai greu. Ea se scóse cu catava incordare de sub elu: in loculu seu jacea unu altu trupu sangeratu si dupa tóte semnele mortu.

Erá credintios'a Sira, care se aruncase intre viéti'a de-spuitóriei sale si intre pumnariulu fratîne-seu.

CAPU XXXI.

Preotu si medicu

1)

Cugetele, cari acést'a intemplare trebuì firesce se le sternésca in nobil'a anima o Fabiolei, fure pre cat'va tempu impedeate prin cerintiele momentului. Grigi'a sa cea de antâia fù, se aline, cu ceea ce i-venì mai de indemana, sangele, ce curgea. Precandu se ocupá dins'a cu acést'a, sierbitorii venira cu fug'a in casa. Pre netareulu de portariu lucuprinsese grigi'a, cà Fulviu (cititoriulu a audítu acum numele lui celu adevveratu) siede atata in laintru. Acum lu-vedidù cá pre unu nebulu alergandu pre usia; lui i-se para, cà ar fí observatu si pete de sange pre vestmentele lui. Numai decatu incepù a alarmá.

Fabiol'a demandà prin unu semnu sierbitoriloru, cá se sté la usia, si lasà numai pre Eufrosin'a si pre Grai'a in laintru. Cést'a din urma, decandu se departase sclav'a cea négra din casa, se alipì mai cu de adinsulú de Sir'a (cum trebuie se o mai numimu inca), si ascultá cu mare zelu invetiaturile ei morale. — Numai decatu fù tramisu unu sclavu la mediculu, care cercetase pre Sir'a mai nainte, de cate ori erá morbósa, — la Díonisú, care precum audíramu mai susu, locuiá in cas'a Agnetei.

1) „(Mormentulu) lui Díonisú, preotu (si) medicu.” Inscriptiunea ast'a nu demultu s'a aflatu la intrat'a criptei santului Corneliu in cimterimulu lui Calistu.

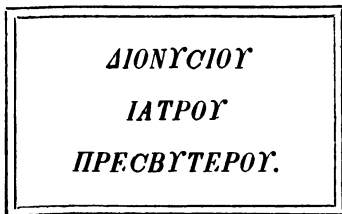
Intr'aceea Fabiol'a se bucurà fórte, observandu, cà sangele se oprì asie de curundu, si inca mai tare, vediendu, cà sclav'a deschise ochii, si o privì, de si numai pre unu minutu. Ea n'ar fi schimbatu cu neci unu odoru dulcea zim-bire, ce insoçise privirea acést'a.

Dupa cateva minute sosì amicabilulu medicu. Elu cer-cetà ran'a cu grigia, si dechiarà, cà acum nu e pericolósa. Lovitur'a, dupa cum fusese tientita, ar fi avutu se nimerésca dereptu in anim'a Fabiolei. Inse credintiós'a Sira, prelanga tóta oprirea, petrecù diu'a intréga pre ascunsu in apropiarea despuitórei sale; ea n'a voitu se fia prea peste mana, dar s'ar fi folositu totusi bucurosu de ori si ce ocaziune, spre a inaintá bunele intipariri ale darului, cari scenele demanetiei trebuia se le produca nesmintitu. Dins'a erá in o odaia de aprópe, candu audì cuvente infocate, rostite intr' unu viersu ei prea cunoscutu; se grabì fora scomotu intr' acolo, si se puse dinaintea perdelei, ce spendiurá la usi'a ei. Aici stete in intunerecu in acelu locu, unde o mangaiase Agnet'a cu cateva luni mai nainte.

Nu multu dupa sosirea ei aici se incepù lupt'a din urma. Precandu trentì Fulviu pre despuitórea ei, ea se puse aprópe din deretulu lui, si candu-si redicà elu braçiulu, dins'a pasì inainte si se aruncà preste victim'a lui. Lovitur'a fù abatuta din dreptiunea sa prin aceea, cà dins'a i-atinse braçiulu lui, si asie o nimerì in grumadi, facundu-i o rana adunca; impunsetur'a se infranse totusi prin aceea, cà nimerì in osulu claviculariu. Nu e lipsa se spunemu, ce o-a costátu pre dins'a a aduce acést'a jerfa. Fric'a de dorere seau de morte neci unu minutu nu a retienut' o; inse fric'a, se nu infére o péta cá si a lui Cainu pre fruntea fratelui seu, facundu-lu fratru-cidu indoitu, o turburà infricosiatu. Dara ea-si consantíse viéti'a sa lui Domnedieu pentru despuitorea sa. A se luptá cu ucigatoriulu, ar ff fostu indesiertu, sciindu-i tari'a si ghi-baci'a; a face larma, inainte de ce lovitur'a de mórte ar ff nimeritu pre despuitori'a sa erá cu nepotintia; si asie nu-i

CAPU XXXI.

Preotu si medicu.

1)

Cugetele, cari acést'a intemplare trebuì firesce se le sternésca in nobil'a anima o Fabiolei, fure pre cat'va tempu impedeate prin cerintiele momentului. Grigi'a sa cea de antâia fù, se aline, cu ceea ce i-venì mai de indemana, sangele, ce curgea. Precandu se ocupá dins'a cu acést'a, sierbitorii venira cu fug'a in casa. Pre netareulu de portariu lucuprinsese grigi'a, cà Fulviu (cititoriulu a audítu acum numele lui celu adevveratu) siede atata in laintru. Acum lu-vedidù cá pre unu nebulu alergandu pre usia; lui i-se parca, cà ar fí observatu si pete de sange pre vestmentele lui. Numai decatu incepù a alarmá.

Fabiol'a demandà prin unu semnu sierbitoriloru, cá se sté la usia, si lasà numai pre Eufrosin'a si pre Grai'a in laintru. Cést'a din urma, decandu se departase sclav'a cea négra din casa, se alipl mai cu de adinsul de Sir'a (cum trebuie se o mai numimu inca), si ascultá cu mare zelu invetiaturile ei morale. — Numai decatu fù tramisu unu sclavu la mediculu, care cercetase pre Sir'a mai nainte, de cate ori erá morbósa, — la Díonisú, care precum audíramu mai susu, locuiá in cas'a Agnetei.

1) „(Mormentulu) lui Díonisú, preotu (si) medicu.” Inscriptiunea ast'a nu demultu s'a aflatu la intrat'a criptei santului Corneliu in cimterimulu lui Calistu.

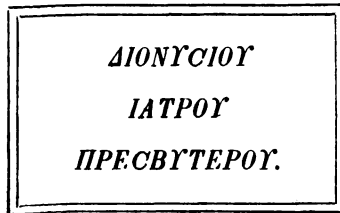
Intr'aceea Fabiol'a se bucurà fórte, observandu, cà sangele se oprì asie de curundu, si inca mai tare, vediendu, cà sclav'a deschise ochii, si o privì, de si numai pre unu minutu. Ea n'ar fi schimbatu cu neci unu odoru dulcea zimbire, ce insoçise privirea acést'a.

Dupa cateva minute sosi amicabilulu medicu. Elu ceretà ran'a cu grigia, si dechiarà, cà acum nu e pericolósa. Lovitur'a, dupa cum fusese tientita, ar fi avutu se nimerésca dereptu in anim'a Fabiolei. Inse credintiós'a Sira, prelanga tóta oprirea, petrecù diu'a intréga pre ascunsu in apropiarea despuitoréi sale; ea n'a voitu se fia prea peste mana, dar s'ar fi folositu totusi bucurosu de ori si ce ocaziune, spre a inaintá bunele intipariri ale darului, cari scenele demanetiei trebuia se le produca nesmintitu. Dins'a erá in o odaia de aprópe, candu audí cuvente infocate, rostite intr' unu viersu ei prea cunoscutu; se grabì fora scomotu intr' acolo, si se puse dinaintea perdelei, ce spendiurá la usi'a ei. Aici stete in intunerecu in acelu locu, unde o mangaiase Agnet'a cu cateva luni mai nainte.

Nu multu dupa sosirea ei aici se incepù lupt'a din urma. Precandu trentì Fulviu pre despuitoréa ei, ea se puse aprópe din deretulu lui, si candu-si redicà elu braçiulu, dins'a pasì inainte si se aruncà preste victim'a lui. Lovitur'a fù abatuta din direptiunea sa prin aceea, cà dins'a i-atinse braçiulu lui, si asie o nimerì in grumadi, facundu-i o rana adunca; impunsetur'a se infranse totusi prin aceea, cà nimerì in osulu claviculariu. Nu e lipsa se spunemu, ce o-a costátu pre dins'a a aduce acést'a jerfa. Fric'a de dorere seau de morte neci unu minutu nu a retienut' o; inse fric'a, se nu infére o péta cá si a lui Cainu pre fruntea fratelui seu, facundu-lu fratricidu indoitu, o turburà infricosiatu. Dara ea-si consantise viéti'a sa lui Domnedieu pentru despuitoréa sa. A se luptá cu ucigatoriulu, ar ff fostu indesiertu, sciindu-i tari'a si ghi-baci'a; a face larma, inainte de ce lovitur'a de mórte ar ff nimeritu pre despuitori'a sa erá cu nepotintia; si asie nu-

CAPU XXXI.

Preotu si medicu.

1)

Cugetele, cari acést'a intemplare trebuì firesce se le sternésca in nobil'a anima o Fabiolei, fure pre cat'va tempu impedeate prin cerintiele momentului. Grigi'a sa cea de antâia fù, se aline, cu ceea ce i-venì mai de indemana, sangele, ce curgea. Precandu se ocupá dins'a cu acést'a, sierbitorii venira cu fug'a in casa. Pre netareulu de portariu lue cuprinsese grigi'a, cà Fulviu (cititoriulu a audítu acum numele lui celu adeveratu) sie de atata in laintru. Acum lu-vedidù cá pre unu nebulu alergandu pre usia; lui i-se parca, cà ar fí observatu si pete de sange pre vestmentele lui. Numai decatu incepù a alarmá.

Fabiol'a demandà prin unu semnu sierbitoriloru, cá se sté la usia, si lasà numai pre Eufrosin'a si pre Grai'a in laintru. Cést'a din urma, decandu se departase sclav'a cea négra din casa, se alipì mai cu de adinsulú de Sir'a (cum trebuie se o mai numimu inca), si ascultá cu mare zelu invetiaturele ei morale. — Numai decatu fù tramisu unu sclavu la mediculu, care cercetase pre Sir'a mai nainte, de cate ori erá morbósa, — la Dónisú, care precum audíramu mai susu, locuía in cas'a Agnetei.

1) »(Mormentulu) lui Dónisú, preotu (si) medicu.» Inscriptiunea ast'a nu demultu s'a aflatu la intrat'a criptei santului Corneliu in cimterimulu lui Calistu.

Intr'aceea Fabiol'a se bucurà fórtce, observandu, cà sangele se oprì asie de curundu, si inca mai tare, vediendu, cà sclav'a deschise ochii, si o privì, de si numai pre unu minutu. Ea n'ar fi schimbatu cu neci unu odoru dulcea zim-bire, ce insoçise privirea acést'a.

Dupa cateva minute sosì amicabilulu medicu. Elu cer-cetà ran'a cu grigia, si dechiarà, cà acum nu e pericolósa. Lovitur'a, dupa cum fusese tientita, ar fi avutu se nimerésca dereptu in anim'a Fabiolei. Inse credintiós'a Sira, prelanga tóta oprirea, petrecù diu'a intréga pre ascunsu in apropiarea despuitórci sale; ca n'a voitu se fia prea peste mana, dar s'ar fi folositu totusi bucurosu de ori si ce ocaziune, spre a inaintá bunele intipariri ale darului, cari scenele demanetiei trebuia se le produca nesmintitu. Dins'a erá in o odaia de aprópe, candu audí cuvente infocate, rostite intr' unu viersu ei prea cunoscutu; se grabì fora scomotu intr' acolo, si se puse dinaintea perdelei, ce spendiurá la usi'a ei. Aici stete in intunerecu in acelu locu, unde o mangaiase Agnet'a cu ca-teva luni mai nainte.

Nu multu dupa sosirea ei aici se incepù lupt'a din urma. Precandu trentì Fulviu pre despuitórea ei, ea se puse aprópe din deretulu lui, si candu-si redicà elu braçiulu, dins'a pasì inainte si se aruncà preste victim'a lui. Lovitur'a fù abatuta din direptiunea sa prin aceea, cà dins'a i-atinse braçiulu lui, si asie o nimerì in grumadi, facundu-i o rana adunca; im-punsetur'a se infranse totusi prin aceea, cà nimerì in osulu claviculariu. Nu e lipsa se spunemu, ce o-a costátu pre din-s'a a aduce acést'a jerfa. Fric'a de dorere seau de morte neci unu minutu nu a retienut' o; inse fric'a, se nu infére o péta cá si a lui Cainu pre fruntea fratelui seu, facundu-lu fratrucidu indoitu, o turburà infricosiatu. Dara ea-si consantíse viéti'a sa lui Domnedieu pentru despuitórea sa. A se luptá cu ucigatoriulu, ar ff fostu indesiertu, sciindu-i tari'a si ghi-baci'a; a face larma, inainte de ce lovitur'a de mórte ar ff nimeritu pre despuitóri'a sa erá cu nepotintia; si asie nu-i

remase alt'a, decatu se-si implinésca consantírea sa prin aceea, cà pasí in loculu victimei fratíne-seu. Intr' aceea dorindu totusi a-lu crutiá dela esecutarea crimei sale, descoperí astfelu Fabiolei cumnatí'a si adevératulu loru nume. In furí'a sa elu nu voiá se-o credia; dar ea-i dîse in limb'a sa mameasca: „Cugeta la maram'a mea, care o-ai dusu cu tine de aici!“ Prin acést'a i-aduse aminte unu evenimentu din familia atatu de infricosiatu, incatu, déca in minutulu acest'a s'ar fi deschisu la petiórele lui unu abisu, s'ar fí aruncatu intr' insulu, cá se-si inmortente rusínea si mustrarea consciintiei. E lucru insemnatu, cumca elu neciodata n'a lasatu, cá acést'a remasítia familiara se ajunga in manile lui Eurot'a; de candu devenise eara in posesiunea lui, o pastrà neintreruptu cá pre unu lucru santu. Candu-si pachetara tote, maram'a o impaturase si o bagase in sinu, eara acum, cautandu-si pumnariulu, o trase dinpreuna cu acel'a afara; amendoue se gasira diosu.

Díonisú legà ran'a si prin medicine acomodate aduse pre Sir'a eara la conscientí'a de sine. Dupa aceea recomandà, cá se o lase cu totulu in linisce si precatu se pote de puçine persone se intre la dins'a, cá se se incungiure oríce interitare; apoi cu intrebuintiarea leacuriloru prescrise se continue pana la mediulu noptiei. „Mane voiú vení eara desu de demanétia,” dîse, „si atunci trebue se vedu pre patient'a mea singura.“ Elu i-sioptí cateva cuvente in urechia, cari se pareau a-i ajutá mai multu decatu tote medicinele; càci façi'a ei straluciá de unu surisu angerescu.

Fabiol'a fece cá se o aduca in patulu seu propriu, amenduroróu sierbitórieloróu sale le-demandà se siédia in chili'a vecina, pastrandu-si síe dereptulu, — asie o socotíea ea acést'a, — de a grigí de sclav'a, catra care inainte cu vre o cateva lune abie semtise recunoscientia, precandu aceea a fostu grigitu-o in morbulu seu. Ea spuse celoru alalte, cum a capetatu Sir'a ran'a, dar despre cumnatí'a ucidiutoriulu cu mantuitóri'a sa n'a spusu nemicu.

Macaru cà si insasi erá forte obosita si mai cuprinsa de friguri, totusi nu vrù se paresésca patulu pacientei. Dupa ce trecù mediulu noptii si astfeliu nu mai erá lipsa de mai multa grigia, se lasà pre o canapea diosorata langa patu, cá se dórma. Ore ce feliu de cugete au fostu acele, caroru in lumin'a murgía a morbitóriei si-deschise anim'a si sufletulu? Au fostu simple si intime. Ea vediù acum deodata realitatea si adeverulu a totu ce i-a spusu vreodata sclav'a sa. La cea din urma conversatiune cu dins'a, principiele, pre cari le audî rostinduse cu entusiasmu, i-venira cá unele, ce nicidecum nu se potu impliní, cá teorie frumóse, cari nicicandu nu se potu infientiá. Candu Miriam'a a vorbitu despre o virtute, care n'are de a acceptá neci o lauda si neci o resplata dela ómeni, si pre care numai ochiulu lui Domnedieu o vede, dins'a admirase ide'a acést'a, care fece in generós'a ei anima o impresiune adunca; inse nu se potù invoí de a o primí cá o regula de portare a vietiei sale. Si totusi, déca lovitur'a depumnariu ar fi fostu pentru Miriam'a o lovitura de morte, — ce lesne ar fi potutu se se temple, — ce resplata ar fi aflu ea pentru fapt'a sa? Ce alt'a dara a potutu se o indemne la fapt'a acést'a, decatu chiaru acést'a teoria despre o putere nevediuata, atotevedietória si resplatitória?

Candu Miriam'a a fostu vorbitu despre aceea, cumca virtutea totudeun'a are se se nesuéscá spre eroismu, catu de chimericu i-se paruse ei acestu principiu! Si totusi aici, — fora pregatire si socotéla, fora atítiare si speme de gloria, ba inca cu staruintia apriata de a remané nesciuata, — a implinitu o sclava o fapta de jefire de sine, ce in tóta privinti'a a fostu eroica. Cum erá acést'a cu potintia, déca nu posedea ea o virtute porurea eroica, care in tota ór'a e gat'a spre aceea, ce numele unui luptatoriu lu-face in eternu gloriosu? Asiedara Sir'a nu a fostu o fantasta si nu avea numai teorie, ci luá lucrulu seriosu si impliniá in fapta tóte, cate invetiá pre altii. Potea fi ast'a filosofia? Ba nu, aceea a trebuitu se fia religiune, religiunea Agnetei si a lui Sebastiánu, caroru pre

remase alt'a, decatu se-si implinésca consantírea sa prin aceea, cà pasí in loculu victimei fratíne-seu. Intr' aceea dorindu totusi a-lu crutiá dela esecutarea crimei sale, descoperí astfeliu Fabiolei cumnat'á si adeveratulu loru nume. In furí'a sa elu nu voiá se-o credia; dar ea-i díse in limb'a sa mameasca: „Cugeta la maram'a mea, care o-ai dusu cu tine de aici!“ Prin acést'a i-aduse aminte unu evenimentu din familia atatu de infricosiatu, incatu, déca in minutulu acest'a s'ar fi deschisu la petiórele lui unu abisu, s'ar fí aruncatu intr' insulu, cá se-si inmormente rusínea si musturarea consciintiei. E lucru insemnatu, cumca elu neciodata n'a lasatu, cá acést'a remasítia familiara se ajunga in manile lui Eurot'a; de candu devenise eara in posesiunea lui, o pastrà neintreruptu cá pre unu lucru santu. Candu-si pachetara tote, maram'a o impaturase si o bagase in sinu, eara acum, cautandu-si pumnariulu, o trase dinpreuna cu acel'a afara; amendoue se gasira diosu.

Díonisú legà ran'a si prin medicine acomodate aduse pre Sir'a eara la conscienti'a de sine. Dupa aceea recomandà, cá se o lase cu totulu in linisce si precatu se pote de puçine persone se intre la dins'a, cá se se incungiure oríce interitare; apoi cu intrebuintiarea leacuriloru prescrise se continue pana la mediulu noptiei. „Mane voi vení eara desu de demanétia,” díse, „si atunci trebuie se vedu pre patient'a mea singura.“ Elu i-sioptí cateva cuvente in urechia, cari se pareau a-i ajutá mai multu decatu tote medicinele; càci faci'a ei straluciá de unu surisu angerescu.

Fabiol'a fece cá se o aduca in patulu seu propriu, amendurororú sierbitórielorú sale le-demandà se siédia in chili'a vecina, pastrandu-si síe dreptulu, — asie o socotía ea acést'a, — de a grigí de sclav'a, catra care inainte cu vre o cateva lune abie semtíse recunoscientia, precandu aceea a fostu grigitu-o in morbulu seu. Ea spuse celoru alalte, cum a capetatu Sir'a ran'a, dar despre cumnat'á ucidiutoriulu cu mantuitóri'a sa n'a spusu nemicu.

Macaru cà si insasi erá forte obosita si mai cuprinosa de friguri, totusi nu vrù se paresésca patulu pacientei. Dupa ce trecù mediulu noptii si astfeliu nu mai erá lipsa de mai multa grigia, se lasà pre o canapea diosorata langa patu, cá se dórma. Ore ce feliu de cugete au fostu acele, caroru in lumin'a murgía a morbitóriei si-deschise anim'a si sufletulu? Au fostu simple si intime. Ea vediù acum deodata realitatea si adeverulu a totu ce i-a spusu vreodata sclav'a sa. La cea din urma conversatiune cu dins'a, principiele, pre cari le audî rostinduse cu entusiasmu, i-venira cá unele, ce nicidecum nu se potu impliní, cá teorie frumóse, cari nicicandu nu se potu infientíá. Candu Miriam'a a vorbitu despre o virtute, care n'are de a acceptá neci o lauda si neci o resplata dela ómeni, si pre care numai ochiulu lui Domnedieu o vede, dins'a admirase ide'a acést'a, care fece in generós'a ei anima o impresiune adunca; inse nu se potù invoí de a o primí cá o regula de portare a vietiei sale. Si totusi, déca lovitur'a depumnariu ar fí fostu pentru Miriam'a o lovitura de morte, — ce lesne ar fí potutu se se temple, — ce resplata ar fí aflu ea pentru fapt'a sa? Ce alt'a dara a potutu se o indemne la fapt'a acést'a, decatu chiaru acést'a teoria despre o putere nevediuata, atotevedietória si resplatitória?

Candu Miriam'a a fostu vorbitu despre aceea, cumca virtutea totudeun'a are se se nesuéscá spre eroismu, catu de chimericu i-se paruse ei acestu principiu! Si totusi aici, — fora pregatire si socotéla, fora atítiare si speme de gloria, ba inca cu staruintia apriata de a remané nesciuata, — a implinitu o sclava o fapta de jefire de sine, ce in tóta privinti'a a fostu eroica. Cum erá acést'a cu potintia, déca nu posiedea ea o virtute porurea eroica, care in tota ór'a e gat'a spre aceea, ce numele unui luptatoriu lu-face in eternu gloriosu? Asiedara Sir'a nu a fostu o fantasta si nu avea numai teorie, ci luá lucrulu seriosu si impliniá in fapta tóte, cate invetiá pre altii. Potea fí ast'a filosofia? Ba nu, aceea a trebuitu se fia religiune, religiunea Agnetei si a lui Sebastíanu, caroru pre

Miriam'a intru tote o tinea a fi asemenea. Catu de cu doru poftía ea de a vorbí eara cu dins'a!

Mediculu venì pana in diua, precum promise, si aflà pre patient'a sa cu multu mai bine. Se rogà, cá se-lu lase numai singuru cu dins'a; apoi intindiendu o marama de inu pre mésa, puse cateva lumine aprinse pre ea, si scotiendu din sinu o marama chindisita, desfacù dintr'ins'a unu vasu de auru, alu carui cuprinsu santu morbós'a-lu cunoscea bine. Ducundu-se la dins'a dîse:

„Fetu-mieu, dupa cum ti-am promis, eu-ti adusi acum nu numai medicin'a cea mai buna pentru tote bótele trupului si ale sufletului, ci pre mediculu insusi, care prin singuru cuventulu seu tote le renoesce, ¹⁾ a carui atingere deschide ochii orbiloru si urechiele surdiloru, a carui voia curatie pre cei leprosi, alu carui vestmentu isvoresce o potere, ce pre toti i-vindeca. Gat'a esti, de a-lu primí?”

Sir'a, punendu-si manile crucisiu, respunse: „Dorescu din tóta anim'a se posedu pre acel'a, pre care singuru l'am iubitu, in care am creditu, carui i-am datu anim'a mea.”

„Nu tieni in anim'a ta mania seu superare pre acel'a, care te-a ranitu? Nu se inaltia in anim'a ta sumetía ori desiertatiune cugetandu la fapt'a ta? Seau nu-ti aduci a minte de vreo alta gresiéla, care se aiba lipsa de marturisire umilita si de deslegare, inainte de ce ai primí in anim'a ta santele daruri?”

„Sciu, onorate parinte, cà sum plina de neperfectiuni si de gresiele; inse nu am se me acusu cu nice unu pecatu sciutu. N'am trebuintia se iertu celui, pre care l'ai amintitu; eu-lu iubescu pentru aceea cu multu mai tare si bucurosu mi-asi dá viéti'a, cá se-lu mantuescu. Si pentru ce asi poté fi eu sumetía, o sermana sierbitoria, care numai aceea am facutu, ce-mi demanda Domnulu mieu?”

¹⁾ „Qui verbo suo instaurat universa.” Brev.

„Invita dara, fetulu micu, pre acestu Domnu in locasiulu teu, cá se vina se te vindece si se te impla cu darulu seu.”

Apoi se duse la mésa, luà o particica din sant'a cuminecatura sub speci'a paniei, care o umedi cu apa si i-o puse pre limba ¹⁾. Ea inchise gur'a si petrecu catva tempu in o meditatiune tacuta.

Asie eserciá s. Dfonisú oficiulu seu duplu cá medicu si cá preotu, ceca ce amintesce epitafiulu lui.

CAPU XXXII.

J e r f ' a s e p r i m e s c e e .

Morbós'a se parù preste tóta diu'a ocupata cu cugete adunci, dara suave. Fabiol'a, care o parasía totudeun'a numai pre cateva minute, cá se imparta ordinele de lipsa, priviá la trasurile ei cu o pietate órecare amestecata cu bucuria. Se parea, cá si cum sufletulu sclavei sale s'ar ff defacutu de obieptele, ce o incungiurau, si ar petrece in o regiune cu totul alt'a. Acusi luciá unu surisu, cá lumin'a soarelui, in trasurile ei; acusi i-tremurá o lacrema in ochi seau i-curgea pre fačia; acusi si-indereptá ochii mai multu tempu in susu, si o fericire neturburata se tipariá pre vultulu ei; acusi se intorcea cu o cautatura nespusu de delicata catra despuitórea sa, intindiendu-i man'a. Asie potù Fabiol'a siedé óre intregi dinaintea ei fora de a graí unu cuventu, ce mediculu i-opri inca. Ea si-tienea onore si i-cadea bine, a ff in apropiarea unei fiintie de o virtute atatu de rara.

Pre urma in decursulu dílei, impartindu morbosei nescari midýloce restauratóric, díse suridiendu: „Mi se pare,

¹⁾ Dfonisú dela Ales. (Eus. istor. ecl. 6. 44.) in relatiunea sa despre Serapione face amintire, cumca in acestu modu se impartia cuminecatur'a morbosiloru, fora de potiru, adeca numai sub o specia.

Miriam'a intru tote o ticnea a ff asemenea. Catu de cu doru poftia ea de a vorbf eara cu dins'a!

Mediculu veni pana in diua, precum promise, si aflã pre patient'a sa cu multu mai bine. Se rogã, cá se-lu lase numai singuru cu dins'a; apoi intindiendu o marama de inu pre mésa, puse cateva lumine aprinse pre ea, si scotiendu din sinu o marama chindisita, defacù dintr'ins'a unu vasu de auru, alu carui cuprinsu santu morbós'a-lu cunoscea bine. Ducundu-se la dins'a dişe:

„Fetu-mieu, dupa cum ti-am promis, eu-ti adusi acum nu numai medicin'a cea mai buna pentru tote bólele trupului si ale sufletului, ci pre mediculu insusi, care prin singuru cuventulu seu tote le renoesce, ¹⁾ a carui atingere deschide ochii orbiloru si urechiele surdiloru, a carui voia curatie pre cei leprosi, alu carui vestmentu isvoresce o potere, ce pre toti i-vindeca. Gat'a esti, de a-lu primí?”

Sir'a, punendu-si manile crucisui, respunse: „Dorescu din tóta anim'a se posiedu pre acel'a, pre care singuru l'am iubit, in care am crediutu, carui i-am datu anim'a mea.”

„Nu tieni in anim'a ta mania seu superare pre acel'a, care te-a ranitu? Nu se inaltia in anim'a ta sumetia ori desiertatiune cugetandu la fapt'a ta? Seau nu-ti aduci a minte de vreo alta gresiéla, care se aiba lipsa de marturisire umilita si de deslegare, inainte de ce ai primí in anim'a ta santele daruri?”

„Sciu, onorate parinte, cá sum plina de neperfectiuni si de gresiele; inse nu am se me acusu cu nice unu pecatu sciutu. N'am trebuintia se iertu celui, pre care l'ai amintitu; eu-lu iubescu pentru aceea cu multu mai tare si bucurosu mi-asi dá viétia, cá se-lu mantuescu. Si pentru ce asi poté fi eu sumetia, o sermana sierbitoria, care numai aceea am facutu, ce-mi demanda Domnulu mieu?”

1) „Qui verbo suo instaurat universa.” Brev.

„Invita dăra, fetulu micu, pre acestu Domnu in locasiulu teu, că se vină se te vindece si se te impla cu darulu seu.”

Apoi se duse la mēsa, luà o particica din sant'a cuminecatura sub speci'a paniei, care o umedi cu apa si i-o puse pre limba ¹⁾. Ea inchise gur'a si petrecu catva tempu in o meditatiune tacuta.

Asie eserciá s. Dfonisú oficiulu seu duplu cá medicu si cá preotu, ceca ce amintesce epitafulu lui.

CAPU XXXII.

J e r f ' a s e p r i m e s c e e .

Morbós'a se parú preste tóta diu'a ocupata cu cugete adunci, dăra suave. Fabiol'a, care o parasía totudeun'a numai pre cateva minute, cá se imparta ordinele de lipsa, priviá la trasurile ei cu o pietate órecare amestecata cu bucuria. Se parea, cá si cum sufletulu sclavei sale s'ar ff desfacutu de obieptele, ce o incungiurau, si ar petrece in o regiune cu totul alt'a. Acusi luciá unu surisu, cá lumin'a soarelui, in trasurile ei; acusi i-tremurá o lacrema in ochi scau i-curgea pre fačia; acusi si-indereptá ochii mai multu tempu in susu, si o fericire neturburata se tipariá pre vultulu ei; acusi se intorcea cu o cautatura nespusu de delicata catra despuitoréa sa, intindiendu-i man'a. Asie potú Fabiol'a siedé óre intregi dinaintea ei fora de a graí unu cuventu, ce mediculu i-opri inca. Ea si-tienea onore si i-cadea bine, a ff in apropiarea unei fiintie de o virtute atatu de rara.

Pre urma in decursulu dílei, impartindu morbosei nescari midýloce restauratóric, díse suridiendu: „Mi se pare,

¹⁾ Dfonisú dela Ales. (Eus. istor. ecl. 6. 44.) in relatiunea sa despre Serapione face amintire, cumca in acestu modu se impartia cuminecatur'a morbosiloru, fora de potiru, adeca numai sub o specia.

Miriam'a intru tote o ticnea a fí asemenea. Catu de cu doru poftía ea de a vorbí eara cu dins'a!

Mediculu venì pana in diua, precum promise, si aflà pre patient'a sa cu multu mai bine. Se rogà, cá se-lu lase numai singuru cu dins'a; apoi intindiendu o marama de inu pre mésa, puse cateva lumine aprinse pre ea, si scotiendu din sinu o marama chindisita, defacù dintr'ins'a unu vasu de auru, alu carui cuprinsu santu morbós'a-lu cunoscea bine. Ducundu-se la dins'a dîse:

„Fetu-mieu, dupa cum ti-am promis, eu-ti adusi acum nu numai medicin'a cea mai buna pentru tote bólele trupului si ale sufletului, ci pre mediculu insusi, care prin singuru cuventulu seu tote le renoesce, ¹⁾ a carui atingere deschide ochii orbiloru si urechile surdiloru, a carui voia curatie pre cei leprosi, alu carui vestmentu isvoresce o potere, ce pre toti i-vindeca. Gat'a esti, de a-lu primí?”

Sir'a, punendu-si manile crucisiu, respunse: „Dorescu din tóta anim'a se posedu pre acel'a, pre care singuru l'am iubit, in care am crediutu, carui i-am datu anim'a mea.”

„Nu tieni in anim'a ta mania seu superare pre acel'a, care te-a ranitu? Nu se inaltia in anim'a ta sumetia ori desiertatiune cugetandu la fapt'a ta? Seau nu-ti aduci a minte de vreo alta gresiéla, care se aiba lipsa de marturisire umilita si de deslegare, inainte de ce ai primí in anim'a ta san-tele daruri?”

„Sciu, onorate parinte, cà sum plina de neperfectiuni si de gresiele; inse nu am se me acusu cu nice unu pecatu sciutu. N'am trebuintia se iertu celui, pre care l'ai amintitu; eu-lu iubescu pentru aceea cu multu mai tare si bucurosu mi-asi dá viéti'a, cá se-lu mantuescu. Si pentru ce asi poté fi eu sumetia, o sermana sierbitoria, care numai aceea am facutu, ce-mi demanda Domnulu mieu?”

¹⁾ „Qui verbo suo instaurat universa.” Brev.

„Invita dara, fetulu meu, pre acestu Domnu in locasiulu teu, cá se viná se te vindece si se te impla cu darulu seu.”

Apoi se duse la mésa, luá o particica din sant'a cuminecatura sub speci'a paniei, care o umedi cu apa si i-o puse pre limba ¹⁾. Ea inchise gur'a si petrecu catva tempu in o meditatiune tacuta.

Asie eserciá s. Dfonisú oficiulu seu duplu cá medicu si cá preotu, ceca ce amintesce epitafulu lui.

CAPU XXXII.

J e r f ' a s e p r i m e s c e .

Morbós'a se parú preste tóta diu'a ocupata cu cugete adunci, dara suave. Fabiol'a, care o parasía totudeun'a numai pre cateva minute, cá se imparta ordinele de lipsa, priviá la trasurile ei cu o pietate órecare amestecata cu bucuria. Se parea, cá si cum sufletulu sclavei sale s'ar fí desfacutu de obieptele, ce o incungiurau, si ar petrece in o regiune cu totul alt'a. Acusi luciá unu surisu, cá lumin'a soarelui, in trasurile ei; acusi i-tremurá o lacrema in ochi seau i-curgea pre fačia; acusi si-indereptá ochii mai multu tempu in susu, si o fericire neturburata se tipariá pre vultulu ei; acusi se intorcea cu o cautatura nespusu de delicata catra despuitórea sa, intindiendu-i man'a. Asie potú Fabiol'a siedé óre intregi dinaintea ei fora de a graí unu cuventu, ce mediculu i-opri inca. Ea si-tienea onore si i-cadea bine, a ff in apropiarea unei fiintie de o virtute atatu de rara.

Pre urma in decursulu dílei, impartindu morbosei nescari midýloce restauratórie, díse suridiendu: „Mi se pare,

¹⁾ Dfonisú dela Ales. (Eus. istor. ecl. 6. 44.) in relatiunea sa despre Serapione face amintire, cumca in acestu modu se impartia cuminecatur'a morbosiloru, fora de potiru, adeca numai sub o specia.

Miriama, cã acum te senti cu multu mai bine. Mediculu teu trebue se-ti fia datu o medicina de minune.“

„Cu buna sãma aceea, iubit'a mea desputõre.“

Fabiol'a fù vederatu misicata dorerosu; se plecã preste patienta si dïse cu dulcore: „Te rogu, nu me mai numi desputõria; — s'ar mai cuveni, cã eu se te numescu pre tine asie. Dar numele acest'a nice nu se lovesce mai multu, pentru cã ceea ce aveam demultu de scopu, acum s'a implinitu; eu am demandatu, cã se gatãsca documentulu eliberarei tale, si inca tu vei fì dechiarata de libera nu cã libertina, ci ca ingenua, — de òra ce sciu, cã astfelu esti“ ¹⁾.

Miriam'a i-multumì prin o privire amicala, cã se nu o supere; si amendõue tacura eara, si erau fericite.

De catra sãra se reintorse Dïonisíu si aflã pre patient'a cu totulu mai bine. I-prescrise mancarì mai nutritõrie si i-iertã a conversã puçinelu si in linisce.

„Eu am acum,“ dïse Fabiol'a, catu-ce remasera singure, „de a implinì cea de antãia detoria, spre a carei implinire me indãmna anim'a, detori'a de a-ti multumì — asi dorì, se sciu unu cuventu mai poterosu — nu pentru vieti'a, care mi-o mantuisi, ci pentru marinimosulu sacrificiu, care-lu adusesi pentru dins'a, si — iërta-me se mai dïcu un'a — pentru esemplulu neimitabilu alu virtutei eroice, care singura te-a induplecatu spre aceea.“

„Dar ce-am facutu eu alt'a, decatu simpl'a mea detoria? Tu ai avutu dereptu, de a-mi cere vieti'a chiaru si pentru unu ce mai neinsemnatu, decatu mantuirea vietiei tale,“ respunse Miriam'a.

„Fora indoiãla,“ respunse Fabiol'a, „acãst'a e parerea ta, fiindu tu dedata a urmã invetiaturei acele, care mie-mi ve-

1) Personele lasate din sclavia se numiau de aici inainte libertii si libertele acelui, ai carui sclavi fusesera mai nainte; p. e. libertulu lui Augustu. Dãca inse mai nainte s'au tienutu de clas'a celoru liberi, atunci prin emancipare se repuneau in statulu de mai nainte cã liberi din nascere (ingenui, ingenuae).

niá asie de extraordinaria, invetiaturei, cumca si faptele eroice sunt de a se privi cá implinire de detorintie comune.”

„Si cumca prin urmare ele încéta,” adause Miriam'a, „de a meritá numele, cu care tu le-numesci.”

„Nu, nu,” strigà cu insufletire Fabiol'a; „nu cercá a me face de rondu si urgisita in ochii miei proprii, inve-tiandu-me se pretiuescu mai puçinu aceea, ce in sa-mi nu potu decatu se o laudu, cá o fapta neasemenatu de virtuósa. Decandu fui martora a acelei, am mediatu dî si nopte despre aceea, si anim'a mea a doritu, cá se vorbescu cu tine despre dins'a, si chiaru si acum abie cutezu, cá nu cumva prin tari'a sentiuriloru mele in debilitatea ta de façia se-ti stricu. Fapt'a ta a fostu nobila, ea a fostu mare, ea a fostu mai pre susu de tota laud'a; vedi bine, eu sciu, cà tu nu potesci lauda. Nu precepu, cum s'ar ff mai potutu inaltá sublimitatea faptei, seau cum ar poté virtutea omenésca ajunge unu gradu si mai inaltu.”

Miriam'a, care acum siedea redicata in patulu seu, prinse man'a Fabiolei cu amendóue manile sale, cautà la dins'a si cu unu versu blandu si linu, dar seriosu i-dîse: „Buna si amicala dómna, asculta-me unu minutu. Eu nu vreu a micsiorá aceea, ce tu esti atatu de buna de stimezi; càci ast'a nu bucurosu o audi. Dar cá se-ti aratu, çatu de departe suntemu noi de aceea, ce amu fi potutu face, ti voiu aduce inainté o scena, care cu a nóstra e paralela, in care inse tóte sunt intorse. Intipuesce-ti, cà nu o domna cu semtiumente nobili, ci cà unu sclavu ar ff in periclu de morte — iérta, iubita Fabiola; io-ti citescu de pre façia, cumca vorb'a acést'a te supera, dara acum voiu se vorbescu mai pre urma despre aceea, — asiedar unu sclavu, care s'a portatu duru, nemul-tumitoriu si inderetnicu catra domnulu celu mai bunu si mai marinimosu. Intipuesce-ti mai departe, cà lovitur'a de morte i-amenintia nu dela unu asasinu, ci dela sierbulu de-reptatiei. Cum ai numí tu fapt'a, cum ai caracterisá virtutea domnului, déca acel'a din iubire curata si cá se mantuésca

Miriama, că acum te simți cu multu mai bine. Mediculu teu trebuie se-ti fia datu o medicina de minune.“

„Cu buna séma aceea, iubit'a mea despuitóre.“

Fabiol'a fû vederatu misícata dorerosu; se plecà preste patienta si dîse cu dulcore: „Te rogu, nu me mai numí despuitória; — s'ar mai cuvení, cá eu se te numescu pre tine asie. Dar numele acest'a nice nu se lovesce mai multu, pentru că ceca ce aveam demultu de scopu, acum s'a implinitu; eu am demandatu, cá se gatésca documentulu eliberarei tale, si inca tu vei fí dechiarata de libera nu cá libertina, ci ca ingenua, — de óra ce sciu, că astfeliu esti“ ¹⁾.

Miriam'a i-multiumí prin o privire amicala, cá se nu o supere; si amendóue tacura eara, si erau fericite.

De catra séra se reintorse Dónisiu si aflà pre patient'a cu totulu mai bine. I-prescrise mancare mai nutritórie si i-iertà a conversá puçinelu si in linisce.

„Eu am acum,“ dîse Fabiol'a, catu-ce remasera singure, „de a impliní cea de antâia detoria, spre a carei implinire me indémna anim'a, detori'a de a-ti multiumí — asi dorí, se sciu unu cuventu mai poterosu — nu pentru viéti'a, care mi-o mantuisi, ci pentru marinimosulu sacrificiu, care-lu adúsesi pentru dins'a, si — iérta-me se mai dîcu un'a — pentru esemplulu neimitabilu alu virtutei eroice, care singura te-a induplecatu spre aceea.“

„Dar ce-am facutu eu alt'a, decatu simpl'a mea detoría? Tu ai avutu dereptu, de a-mi cere viéti'a chiaru si pentru unu ce mai neinsemnatu, decatu mantuirea vietiei tale,“ respunse Miriam'a.

„Fora indoiéla,“ respunse Fabiol'a, „acést'a e parerea ta, fiindu tu dedata a urmá invetiaturei acele, care mie-mi ve-

¹⁾ Personele lasate din sclavia se numiau de aici inainte libertii si libertele acelui, ai carui sclavi fusesera mai nainte; p. e. libertulu lui Augustu. Déca inse mai nainte s'au tienutu de clas'a celoru liberi, atunci prin emancipare se repuneau in statulu de mai nainte cá liberi din nascere (ingenui, ingenuae).

niá asie de extraordinaria, invetiaturei, cumca si faptele eroice sunt de a se privi cá implinire de detorintie comune.”

„Si cumca prin urmare ele incéta,” adause Miriam'a, „de a meritá numele, cu care tu le-numesci.”

„Nu, nu,” strigà cu insufletîre Fabiol'a; „nu cercá a me face de rondu si urgisita in ochii miei proprii, inve-tiandu-me se pretiuescu mai puçinu aceea, ce in sa-mi nu potu decatu se o laudu, cá o fapta neasemenatu de virtuósa. Decandu fui martora a acelei, am meditatú dî si nopte despre aceea, si anim'a mea a doritu, cá se vorbescu cu tine despre dins'a, si chiaru si acum abie cutezu, cá nu cumva prin tari'a sentiuriloru mele in debilitatea ta de façia se-ti stricu. Fapt'a ta a fostu nobila, ea a fostu mare, ea a fostu mai pre susu de tota laud'a; vedi bine, eu sciu, cà tu nu potesci lauda. Nu precepu, cum s'ar ff mai potutu inaltia sublimitatea faptei, seau cum ar poté virtutea omenésca ajunge unu gradu si mai inaltu.“

Miriam'a, care acum siedea redicata in patulu seu, prinse man'a Fabiolei cu amendóue manile sale, cautà la dins'a si cu unu versu blandu si linu, dar seriosu i-dîse: „Buna si amicala dómna, asculta-me unu minutu. Eu nu vreu a micsiorá aceea, ce tu esti atatu de buna de stimezi; càci ast'a nu bucurosu o audi. Dar cá se-ti aratu, catu de departe suntemu noi de aceea, ce amu fi potutu face, ti voi aduce inainté o scena, care cu a nóstra e paralela, in care inse tóte sunt intorse. Intipuesce-ti, cà nu o domna cu sentimente nobili, ci cà unu sclavu ar ff in periclu de morte — iérta, iubita Fabiola; io-ti citescu de pre façia, cumca vorb'a acést'a te supera, dara acum voi se vorbescu mai pre urma despre aceea, — asiedar unu sclavu, care s'a portatu duru, nemultumitoriu si inderetnicu catra domnulu celu mai bunu si mai marinosu. Intipuesce-ti mai departe, cà lovitur'a de morte i-amenintia nu dela unu asasinu, ci dela sierbulu de-reptatiei. Cum ai numí tu fapt'a, cum ai caracterisá virtutea domnului, déca acel'a din iubire curata si cá se mantuésca

pre acelu misielu, si-ar pune capulu seu propriu pre butucu, ba inca mai nainte ar suferí si biciuire rusinatória si ar lasá dupa sine unu testamentu, in care ar pune de eredele titluliloru si alu averei sale pre acelu sclavu, poftindu, cá acel'a se fia consideratu cá frate alu seu?"

„O Miriama Miriama! tu ai delineatu o icóna, care e cu multu mai pre susu, decatu se se póta crede despre vreunu omu. Fapt'a ta prin acést'a nu se intuneca, càci eu am vorbitu despre virtute omenésca. La o fapta, cum o descriesi tu acum, de ar fi aceea cu potintia, se cere virtutea unui Domnedieu.”

Miriam'a si-puse manile inclesitate pre peptu, si cautandu la Fabiol'a cu o privire plina de insufletire cerésca, dîse linu si serbatoresce: „Si Isusu Christosu, care tote aceste le-a facutu pentru omu, a fostu Domnedieu adevratu.”

Fabiol'a acoperindu-si faci'a cu amendoue manile, tacu lungu tempu. Miriam'a se rogá ferbinte in anim'a sa cea liniscita.

„Miriama, ti-multiumescu din tóta anim'a,” dîse in urma Fabiol'a; „tu-ti implinisi promisiunea, de a me conduce acolo, unde anim'a mea se afle repausu. Numai catu eu me temui multu tempu, cumca tu nu ai fí crestina; inse ast'a firesce nu erá cu potintia. — Spune-mi acum, sunt cuventele aceste sublime, inse dulci, cari adinéuri le rostisi, si cari atatu de aduncu, atatu de domolu, atatu de nerevocabilu petrunsera in anim'a mea, cá o bucata de auru, ce cade pre suprafaci'a marei agitate, si se cufunda pana in aduncimile ei cele mai pacínice, — aceste cuvente, sunt ele numai o parte a sistemii crestine, ori principiulu esentialu alu acelei?”

„Stimata dómna, ager'a ta minte din o simpla alegoria aflá indata chei'a intregii nóstre invetiature, si cuprinse in unu cugetu cele mai esentiali si mai insemnate incheiature ale credintei crestine. Cumca omulu, faptur'a si sierbulu lui Domnedieu, s'a rescolatu incontr'a Domnului seu; cumca

dereptatea cea neinvinsa l'a condamnatu si persecutatu; cumca totu acel'asi Domnu „luandu tipu de sierbu, in cele dinafara s'a aflatu asemene unui omu” (Fil. 2, 7.); cumca sub acestu tipu a suferitu loviture de sbiciu, bataie cu palm'a, batjocure si mórte rusínosa, — fù crucefíptu, cum se numesce aici; si cumca elu prin acést'a a mantuitu pre omu din stricatiune si l'a facutu partasiu bunetatoru si imperatiei sale: tóte aceste sunt cuprinse in cuventele, ce le dísi. Si tu ai conchisu fórte bine, cà numai Domnedieu póte impliní unu lucru asie de dieescu si a aduce unu sacrificiu de impacare atatu de sublimu.”

Fabiol'a eara tacù meditandu cat'va tempu; apoi intrebà cu sfiéla: „Ast'a ai intieles'o tu, candu dísesi in Campani'a, cumca numai Domnedieu póte fi unu sacrificiu vrednicu de Domnedieu?”

„Asie e; inse afara de aceea am intielesu si continua-rea acestei jerfe, care si in dílele nóstre se aduce in puterea dispusetiunei admirabile a unei iubire atotpoternice. Inse despre acést'a acum inca nu mi-e iertatu se vorbescu.”

Fabiol'a continuà: „Eu precepu din ce in ce mai bine, in ce legatura frumósa stau tóte, cate-mi spusesi tu órecandu, si se vijescu la olalta, asemenea partiloru unei plante, cari tóte purcedu una dintr'alt'a. Eu cugetám, cumca plant'a acést'a are numai florile placute ale unei teorie frumóse; ci tu-mi aratasi prin fapt'a ta, cumca florile aceste se potu preface in frúpte dulci si nutritórie. Mie-mi vine, cá si cum in invetiatur'a, care adinéuri mi-o esplicasi, asi aflá nobil'a tulpina, din care resaru tote cele alalte, pana la acest'asi fruptu. Pentru cà cine se se retraga de a face pentru altulu aceea, ce e cu multu mai neinsemnatu, decatu ce fece Domnedieu pentru dinsulu? Dar, Miriama, trebue se fia o radecina afunda si nevediuta, din care resaru tote aceste, care dora asie e de intunecata, incatu nu se póte vedé, asie e de afunda, incatu nu se póte ajunge, asie de incurcata, incatu putere omenésca nu o póte descurcá, — ci care póte pentru o anima

pre acelu misielu, si-ar pune capulu seu propriu pre butucu, ba inca mai nainte ar suferi si biciuire rusinatória si ar lasá dupa sine unu testamentu, in care ar pune de credele titluliloru si alu averei sale pre acelu sclavu, pofindu, cá acel'a se fia consideratu cá frate alu seu?"

„O Miriama Miriama! tu ai delineatu o icóna, care e cu multu mai pre susu, decatu se se póta crede despre vreunu omu. Fapt'a ta prin acést'a nu se intuneca, càci eu am vorbitu despre virtute omenésca. La o fapta, cum o descriesi tu acum, de ar fi aceea cu potintia, se cere virtutea unui Domnedieu.”

Miriam'a si-puse manile incesitate pre peptu, si cautandu la Fabiol'a cu o privire plina de insufletire cerésca, dîse linu si serbatoresce: „Si Isusu Christosu, care tote aceste le-a facutu pentru omu, a fostu Domnedieu adeveratu.”

Fabiol'a acoperindu-si façi'a cu amendóue manile, tacù lungu tempu. Miriam'a se rogá ferbinte in anim'a sa cea liniscita.

„Miriama, ti-multiumescu din tóta anim'a,” dîse in urma Fabiol'a; „tu-ti implinisi promisiunea, de a me conduce acolo, unde anim'a mea se afle repausu. Numai catu eu me temui multu tempu, cumca tu nu ai fi crestina; inse ast'a firesce nu erá cu potintia. — Spune-mi acum, sunt cuventele aceste sublime, inse dulci, cari adinéuri le rostisi, si cari atatu de aduncu, atatu de domolu, atatu de nerevocabilu petrunsera in anim'a mea, cá o bucata de auru, ce cade pre suprafaci'a marei agitate, si se cufunda pana in aduncimile ei cele mai pacínice, — aceste cuvente, sunt ele numai o parte a sistemii crestine, ori principiulu esentialu alu acelei?”

„Stimata dómna, ager'a ta minte din o simpla alegoria affá indata chei'a intregii nóstre invetiature, si cuprinse in unu cugetu cele mai esentiali si mai insemnate incheiature ale credintiei crestine. Cumca omulu, faptur'a si sierbulu lui Domnedieu, s'a rescolatu incontr'a Domnului seu; cumca

dereptatea cea neinvinsa l'a condamnatu si persecutatu; cumca totu acel'asi Domnu „luandu tipu de sierbu, in cele dinafara s'a aflatu asemene unui omu” (Fil. 2, 7.); cumca sub acestu tipu a suferitu loviture de sbiciu, bataie cu palm'a, batjocure si mórte rusínosa, — fù crucefiptu, cum se numesce aici; si cumca elu prin acést'a a mantuitu pre omu din stricatiune si l'a facutu partasiu bunetatoru si imperatíei sale: tóte aceste sunt cuprinse in cuventele, ce le dísi. Si tu ai conchisu fórte bine, cà numai Domnedieu póte impliní unu lucru asie de dieescu si a aduce unu sacrificiu de impacare atatu de sublimu.”

Fabiol'a eara tacù meditandu cat'va tempu; apoi intrebà cu sfiéla: „Ast'a ai intieles'o tu, candu dísesi in Campani'a, cumca numai Domnedieu póte fi unu sacrificiu vrednicu de Domnedieu?”

„Asie e; inse afara de aceea am intielesu si continua-rea acestei jerfe, care si in dílele nóstre se aduce in poterea dispusetiunei admirabile a unei iubire atotpoternice. Inse despre acést'a acum inca nu mi-e iertatu se vorbescu.”

Fabiol'a continuà: „Eu precepu din ce in ce mai bine, in ce legatura frumósa stau tóte, cate-mi spusesi tu órecandu, si se vijescu la olalta, asemenea partiloru unei plante, cari tóte purcedu una dintr'alt'a. Eu cugetám, cumca plant'a acést'a are numai florile placute ale unei teorie frumóse; ci tu-mi aratasi prin fapt'a ta, cumca florile aceste se potu preface in frúpte dulci si nutritórie. Mie-mi vine, cá si cum in invetiatur'a, care adinéuri mi-o esplicasi, asi aflá nobil'a tulpina, din care resaru tote cele alalte, pana la acest'asi fruptu. Pentru cà cine se se retraga de a face pentru altulu aceea, ce e cu multu mai neinsemnatu, decatu ce fece Domnedieu pentru dinsulu? Dar, Miriama, trebue se fia o radecina afunda si nevediuta, din care resaru tote aceste, care dora asie e de intunecata, incatu nu se póte vedé, asie e de afunda, incatu nu se póte ajunge, asie de incurcata, incatu potere omenésca nu o póte descurcá, — ci care póte pentru o anima

umilita credințioasă e simplă. Ea ar trebui — deca cumva mi-e iertatu a vorbi despre dins'a in nescientia mea de fația, -- ea ar trebui se fia mare de ajunsu, spre a cuprinde tota natur'a, destulu de avuta, spre a implé creatiunea cu totu ce e bunu si perfectu, destulu de tare, spre a face se creșca acelu arbore alesu, pana candu virfulu lui ajunge dincolo de stele si ramurile lui umbrescu marginile pamentului; intielegu ide'a acelui Domnedieu, de care m'ai invetiati a me teme, candu mi-ai graitu mie cá filosofésa despre dinsulu si mi-lai descriu cá pre unu cercetatoriu si judecatoriu pretotinde-nea de fația, — pre care inse de siguru me vei invetiá a-lu si iubí, deca tu cá crestina mi-lu represinti cá radecin'a si inceputulu unui daru si alu unei iubiri atatu de nemesurate. Fora órecare misteriu profundu in esinția Lui, mie inca necunoscutu, nu potu intielege deplinu aceea invetiatura minunata despre rescumperarea omului.“

„Fabiola,“ respunse Miriam'a, „pre o dómna asie de agera la minte si atatu de ingenioasă alti invetiatori mai buni, decatu mine, se iée asupra-si a o instruí. Inse crede-mi-vei mie, deca voiu incercá a-ti dá nescari desluciri?“

„Miriam,“ respunse Fabiol'a cu o intonare poterósa, „celu ce e ga'ta a morí pentru altulu, de siguru cá acelu nu-lu va insielá.“

„Acum,“ dișe patient'a zimbindu, „eara ai cuprinsu unu principiu momentosu, acelu alu credinției. Dereptu aceea ti-voiu enumerá numai simplu cele, ce ne-a invetiati Isusu Christosu, care in adeveru a moritu pentru noi. Cuventeloru mele crede numai atata, catu la ale unei marturie demne de credinția; cuventulu lui inse se-lu primesci cá pre alu unui Domnedieu, ce nu se póte insielá.“

Fabiol'a si-plecà capulu si ascultà cu evlavia pre aceea, pre care acum demultu o stimá cá pre invetiatori'a unei intieptiuni, ce-si luà inceputulu din o scola órecare necunoscuta, pre care inse acum o onorá mai cá pre unu angeru, ce

i-ar poté deschide stavilele oceanului eternu, a carui apa e intieptiunea cea nescrutabila, ce inunda pamentul.

Miriam'a desfasiurà in espresiunile cele simple ale dogmeloru catolice inalt'a invetiatura a treimeii, apoi, dupa ce vorbì despre caderea omului, esplicà misteriuu intruparei; dins'a enarà cu vorbele santului Ioanu istori'a Cuventului eternu, panacandu a luat trupul si a locuitu intre ómeni. Invetiacéu'a sa o intrerupse adescori cu espresiuni de admirare au de consentire, necicandu inse cu aceea, cà s'ar indof ori ar fì nesecura despre ceva. Filosofi'a ferì dinaintea religiunei, poft'a de indoiéla dinaintea docilitatèii, necredint'ia dinaintea credintèii.

Acum se parea a se fì viritu unu sentiu tristu in anim'a Fabiolei; Miriam'a-lu citì in ochii ei si o intrebà de causs'a acelui.

„Abie cutezu se spunu,“ respunse Fabiol'a; „inse tote, cate ai disu, sunt atatu de frumóse, atatu de domnedieesci, incatu mi se pare, cá cum aici inca nu aru poté avé capetu. Cuventulu (ce nume sublimu!), va se dica, espresiunea iubirei lui Domnedieu, stralucirea intieptiunei lui, portatoriulu poterei lui, ba respiratiunea vietèii lui celei datátorie de viétia, care e elu insusi, se face omu. Cine se dé lui Domnedieu natur'a omenésca? Se iée dinsulu acoperementulu celu depusu alu unei omenimi peatose, seau se se creeze o natura omenésca nóua numai pentru elu? Se iée dinsulu in sine unu isvoru indoitu de stricatiune din tata si din mama? Si fí-va cineva pre pamentu asie de cutezatoriu si maretiu, incatu se se numésca pre sine tat'a lui?“

„Nicidecatu,“ i-sioptì incetu Miriam'a; „inse se cuvinea se fia un'a destulu de santa si destulu de umilita, pentru cà se fia démna de a se numí mum'a lui. Mai cu 800 de ani inainte de venirea fiiului lui Domnedieu in lume vorbì unu profetu, si cuventele sale insemnandu-le dede cartea sa in manile Judeiloru, inimiciloru celoru mai aprigi ai lui Christosu; ear cuventele lui au fostu urmatóriele: „Eata vergur'a va luá in

pantece si va nasce fiu, si numele lui se va chiamá Emanuil, (Is. 7. 14), ceea ce evreesce însémna ,cu noi este Domnedieu, va se dica, cu ómenii. Profeti'a acést'a s'a implinitu in conceperea si in nascerea fiului lui Domnedieu pre pamentu.“

„Si cine fù aceea?“ intrebà Fabiol'a cu pietate.

„Numele ei e binecuventatu de toti, cari iubescu cu adeveratu pre fiulu ei; Mari'a e numele, sub care o vei invetiá a o cunósce; Miriam'a, cum se numesce in limba sa, e numele, sub care o onorezu eu. Ti-poti intipuí, precumca ea pentru o misiune atatu de inalta a fostu bine pregatita prin santienia si virtute, nu cá curatita, ci cá totudeun'a curata, nu cá mantuita de pecatu, dar cá scutita de pecatu. Inundarea stricatiunei, despre care vorbisi, aflà dinaintea ei stavil'a unei otariri eterne, ce nu potea lasá, cá santitatea lui Domnedieu se vina in atingere cu aceea, pentru care numai asie potea face destulu, déca remanea departe de dins'a. Curatu, cá sangele lui Adamu, candu suflarea lui Domnedieu lu-fece se curga prin vinele lui, — curatu, cá trupulu Evei, candu man'a atotpotintelui lu-luà si-lu formà din cóst'a barbatului, ce dormiá: asie de curatu a fostu sangele si trupulu, care spiritulu lui Domnedieu lu-prefacù in omenimea cea gloriósa, care Mari'a o dede lui Isusu. — Si dupa ce acést'a eminintia marétia s'a impartsitu genului nostru, n'ai ce te mirá, cumca multe, cá si suav'a Agneta, si-alesera de modelu alu vietiei sale pre acést'a fetiora neasemenata, si intr'ins'a, pre care Domnedieu asie a ales'o, si-aflara must'r'a toturoru virtutiloru, si, decatu se se lase a fí lantiuite, chiaru si prin cele mai fragede legamente, de rótele lumei aceste, — mai bine au cercatu a sborá in susu pre arépele unei iubiri neinpartíte, cá a dinsei.“

Dupa ce Miriam'a a pausatu si a luat puçine recorture, continuà mai departe, spunendu istori'a nascerei Mantuitoriului, junéti'a lui cea umilita, viétia lui publica, activa si plina de ostenele si apoi patim'a lui cea plina de rusíne.

Vorbirea adesea fù intrerupta prin lacrimile si suspinulu invetiacelei sale celei atente si doritorie de a invetiá.

In urma sosì tempulu, cá Miriam'a se pauzeze. Fabiol'a o intrebà témeda: „Nu esti prea ostenita, se-mi respondi inca la o intrebare?“

„Nu,“ fù respunsulu voiosu.

„Ce sperare,“ intrebà Fabiol'a, „póte se aiba aceea, care nu póte díce, cumca a fostu nesciutória, de óra ce se tienea, cà tote le scie; — cu atatu mai puçinu pote díce, cumca a negritu invetiatur'a, de óra ce se laudá cu o pofta mare pentru totu soiulu de cunoscantie; — care póte numai marturísí, cumca ea a despretiuitu intieleptiunea cea adeverata si a blastematu pre datatoriulu acelei, — ce póte sperá aceea, care si-a batutu jocu chiaru si de patimele si de mórtea, ce a fostu unu documentu de iubire si sacrificiulu rescumparatoriu alu acelui, pre care dins'a in batjocura l'a numitu crucefiptu?“ Unu riu de lacreme i-facù cu nepotintia, de a vorbí mai incolo.

Miriam'a asceptà, pana candu torintele de lacreme se prefacù in mai suav'a roua, care inblandiesce anim'a; apoi graì cu unu versu dulce simangaiatoriu: „In dílele Mantuitoriulu nostru traiá o femeia, care portá acelasi nume, cá si maic'a lui cea nemaculata. Inse ea a pecatuitu in publicu si s'a petatu cu foradelegi, de cari tu, Fabiola, te-ai ingretiosíá. Dins'a, nu scimu, cum se fece cunoscuta cu mantuitoriulu seu; in fundulu animei aduncita cugetà ea la amiceti'a lui cea gratiosa si umilita façia cu pecatosii, si la mirabil'a lui indurare façia cu cei caduuti. Acést'a precugetare o implù de iubire interna. Ea iubiá si iubiá totu mai cu ardóre; ea uità de sine si cugetá numai la aceea, cum si-ar poté vedí iubirea sa, cá prin aceea Rescumparatoriulu se fia, catu de puçinu, onoratu ear ea, catu de aduncu rusínata. Ea se duse in cas'a unui omu avutu, unde Domnulu siedea la mésa si unde façia cu dieesculu ospe negrigira implinirea comuneloru datine de urbanitate si ospetaritate, — in cas'a uuui omu superbu, ca-

re în truși'a animei sale contemnă pre peccatós'a publica; dins'a împlini curtenirile întrelasate Aceluia, pre care-lu iubiá, si fû, precum acceptase, cá o nechiamata infruntata si batjocurita.“

„Dara ce a facutu, Miriama?“

„Ea ingenunchià la petiórele Lui, candu elu siédea la mésa; i-le scaldà în lacrimile sale, le sterse cu perulu seu celu imbelsiugatu, le sarutà cu ardóre, si le unse cu oleiu pretiosu.“

„Si ce a urmatu de aici?“

„Isusu o aperà în contr'a cuventeloru celoru fora iubire ale ospetariului, dîcundu-i, cá si a datu iertare pentru iubirea sa; apoi o dimise cu cele mai mangaiatórie cuvente.“

„Si ce s'a facutu cu ea?“

„Candu fû Elu pironitu în muntele Capaçineloru, doue muieri fusera norocóse a stá aprópe de Elu: Mari'a cea fora de peccatu si Mari'a penitenta, spre semnu, cá iubirea cea fora macula si iubirea penitenta potu merge mana în mana pre langa Dinsulu, care a disu, cá nu a venitu se chiamo pre cei derepti, ci pre cei peccatosi la întórcere.“

În sér'a acést'a n'au vorbitu nemicu mai departe. Miriam'a ostenita de astringere, se cufundà într'unu somnu liniscitu. Fabiol'a se puse langa ea, si anim'a ei erá preste mesura plina de mirabil'anaratiune, ce a audit'o. Ea medità despre aceea, si cunoscù totu mai bine, în ce legatura frumósa stau tóte partile acestei invetiaturi minunate. Déca Miriam'a a fostu gat'a, dupa esemplulu rescumparatoriului seu, a mori pentru ea, atunci si mai nainte a fostu chiaru asie de gat'a, a-i iertá, candu fû vatemata decatra dins'a. Fabiol'a precepù cá fiacare crestinu, trebuie se fia o icona, unu tipu alu Invetiatiului seu; inse crestin'a, care dormitá atatu de liniscita langa ea, erá de buna séma o intipuire atatu de perfecta a acelei mustre, incatu Fabiol'a potù cunosce bine în dins'a pre insusi Domnulu, cá într'o icóna.

Miriam'a se desceptà dupa cat'va tempu; atunci vedîu pre desputóri'sa (pentru cá documentulu eliberarei sale în-

ca nu erà subsemnatu) ingenunchiata la petierele sale, unde adormise între lacrimi și suspinuri. Ea întieșe îndată deplin'a însemnatate și meritulu acestei umiliri de sine; nu tređi pre Fabiol'a, ci multumí lui Domnedieu din anima, că jerf'a sa se primí.

Fabiol'a deșceptandu-se, se trase la loculul seu înderețu, — precum cugetá dins'a, neobservata. A costat'o o lupta mare, a impliní acestu actu de umilire de sine; inse și supuse dintemeiu sumetí'a animei sale, și acum semtí antâia data, că anim'a sa e creștina.

CAPU XXXIII.

Istori'a Miriamei.

Venindu Dónisú in alta đí demanétia, aflà pre morbós'a și pre grigitóri'a ei intr'unu aeru atatu de serinu și indestulatu, catu le poftí norocire la repausulu celu bunu de nópte, ce au trebuitu se-lu aiba. Ambe risera de acést'a, dara-lu asigurara, că aceea a fostu cea mai fericita nópte in viétí'a loru. Dónisú se mirà, pana ce Miriam'a, apucandu man'a Fabiolei, dișe: „Venerabile preotu alu Domnului, io incredintiezu ingrigirei tale parintiesci pre acést'a catecumena, care poftesce a invetiá cu deplinetate misteriele sanței nóștre credintie, și a se renasce prin ap'a mantuirei eterne.“

„Cum!“ întrebà Fabiol'a mirandu-se; „esti mai multu decatu unu medicu?“

„Asie, fiic'a mea,“ respunșe betranulu; „de și nedemnu, portu și oficiulu mai inaltu de preotu in baseric'a lui Domnedieu.“

Fabiol'a ingenunchià îndată inaintea lui, și-i sarutà man'a. Preotulu punendu-și derépt'a pre capulu ei, dișe: „Fii mangaiata, fiic'a mea; tu nu esti cea de antâiu din cas'a

ta, pre care o intruce Domnedieu in sant'a sa baserica. Cu multi ani mai nainte, o sclava, care nu mai traiesce, me chiamà totu aici, la vedere cá pre medicu, in fapta inse, cá se botezu pre femeia lui Fabiu cu cateva óre inainte de mórtea ei."

"Mam'a mea!" Strigà Fabiol'a. "Ea morì indata dupa nascerea mea. — Asiedara ea a moritu cá crestina?"

"Asie, si eu nu me indoiescu, cumca sufletulu ei alaturea cu angerulu teu padìtoriu te-a umbritu in tóta viéti'a ta, si neveduitu te-a condusu la acést'a óra fericita. Si inaintea tronului lui Domnedieu s'a rogatu neincetatu pentru tine."

O bucuria indiecita implù anemele ambeloru amice. Dupa ce s'au intielesu cu Díonisíu despre cele de lipsa pentru institutiunea Fabiolei si pregatirea ei pentru primirea botezului, merse dins'a la Miriam'a, si apucandu-o de mana, i díse cu viersu móle si blandu: "Miriam, potu se te numescu de aici inainte sora?" O stringere de mana fù singurulu respunsu, ce l'a potutu dá Miriam'a.

Betran'a crescatória Eufrosin'a si sclav'a cea gréca inca luara parte cu desputórea loru la instructiune, pentru cá in sambat'a mare se priméscá botezulu. Inca pre un'a nu e iertatu se-o uitamu, care erá acum si primita in numerulu catecumeneloru, — pre Emerentian'a, sor'a. de çitia a Agnetei, pre care Fabiol'a o luase la sine si o tienea in cas'a sa; erá o bucuria mare pentru ea, de a poté ff sprinten'a curiera intre chili'a morbósei si cele alalte parti ale casei.

Miriam'a in tempulu morbului seu, mai inpoterindu-se eara, inpartasí Fabiolei multe amenunte despre viéti'a sa de mai nainte. Fiendu cà acelea potu reversá ceva lumina preste cele enarate de noi, asie vomu insírá aici in logatura istori'a ei.

Cu catíva ani inainte de inceputulu naratiunei nóstre traia in Antiochi'a unu omu, care dereptu cà nu sé tragea din vreo famili'a vechia, inse erá avutu si se invertia prin cercurile cele mai de frunte ale acestei cetati incalate. Elu

ducea unu lucsu mare, si nefiendu in administratiunea ave-rei sale prea bagatoriu de séma, pre incetu cadîu in detorie. Erá casatoritu cu o dómna fórte virtuósa, care in ascunsu se fece crestina, si, mai tardîu si cu scirea si invoirea barbatului seu nu bucurosu data, remase aceeasi. Pana atunci ea a fostu condusu crescerea ambiloru sei prunci, a unui fetioru, si unei fete. Baiatulu, Orontiu — asie numitu dela riulu frumosu, langa care jace cetatea, — erá de cincîspradiece ani, candu tata seu descoperî antáia data religiunea muierii sale. Elu a fostu invetiatu multe dela mama sa din invetiaturele crestinismului, si a amblatu cu ea dinpreuna la cultulu domnediescu crestinu, — acést'a cunoscentia a crestinismului o folosî dinsulu mai tardîu intr' unu modu atatu de stricatosu. Ci elu nu avea nici cea mai mica plecare de a fí crestinu si nu voiá se audia nemicu de pregatirea spre botezu. Orontiu erá cerbicosu si viclenu; uriá oríce margi-nire a patimeloru sale si tote prescriptiunile strinse morali, si doriá onori lumesci si neimpedecat'a gustare a placeriloru sentiuali. Capetá o crescere fina; afara de limb'a gréca, care pre atunci in Antíochi'a o vorbiau preste totu, mai vorbiá, precum vediúmu, fluinte si usioru latinesce, de si cu o intonare cevasi straina, — precandu acasa cu sclavii, si adesea in cerculu familiei, conversarea mergea in limb'a tierei. Orontiu primî cu bucuria, candu tata seu-lu scose de sub veghiarea mamei sale si stete pre aceea, cá elu se remana pre langa relegiunea domnitória, si favorita a statului.

Pentru féta, care erá cu trei ani mai tenera, nu-si batú atata capulu parintele. Elu tienea de o nebunia si copilaría a se ingrigí tare pentru religiune; a-si schimbá legea seau a parasí relegiunea statului, o priviá cá unu semnu de debilitate; femeiloru inse, cugetá, cari stau mai multu sub influin-ti'a fantasiei si a sentiului, li-se potu iertá atari tóne. Pentru aceea ficei sale Miriam'a — nume siricu, fiendu cà mama-sa se tragea din o familia avuta din Edes'a — i-concese deprin-derea libera a relegiunei sale celei nóue. Ea se facú, pre

ta, pre care o intrduce Domnedieu in sant'a sa baserica. Cu multi ani mai nainte, o sclava, care nu mai traiesce, me chiamà totu aici, la vedere cá pre medicu, in fapta inse, cá se botezu pre femeia lui Fabiu cu cateva óre inainte de mórtea ei."

"Mam'a mea!" Strigà Fabiol'a. "Ea morì indata dupa nascerea mea. — Asiedara ea a moritu cá crestina?"

"Asie, si eu nu me indoiescu, cumca sufletulu ei alaturea cu angerulu teu paditoriu te-a umbritu in tóta vieți'a ta, si neveduitu te-a condusu la acést'a óra fericita. Si inaintea tronului lui Domnedieu s'a rogatu neincetatu pentru tine."

O bucuria indiecita implù anemele ambeloru amice. Dupa ce s'au intielesu cu Dfónisú despre cele de lipsa pentru institutiunea Fabiolei si pregatirea ei pentru primirea botezului, merse dins'a la Miriam'a, si apucandu-o de mana, i díse cu viersu móle si blandu: "Miriam'a, potu se te numescu de aici inainte sora?" O stringere de mana fù singurulu respunsu, ce l'a potutu dá Miriam'a.

Betran'a crescatória Eufrosin'a si sclav'a cea gréca inca luara parte cu despuítórea loru la instructiune, pentru cá in sambat'a mare se priméscá botezulu. Inca pre un'a nu e iertatu se-o uitamu, care erá acum si primita in numerulu catecumeneloru, — pre Emerentian'a, sor'a. de çitia a Agnetei, pre care Fabiol'a o luase la sine si o tienea in cas'a sa; erá o bucuría mare pentru ea, de a poté fí sprinten'a curiera intre chili'a morbósei si cele alalte parti ale casei.

Miriam'a in tempulu morbului seu, mai inpoterindu-se eara, inpartasí Fabiolei multe amenunte despre vieți'a sa de mai nainte. Fiendu cà acelea potu reversá ceva lumina preste cele enarate de noi, asie vomu insírá aici in legatura istori'a ei.

Cu catíva ani inainte de inceputulu naratiunei nóstre traia in Antiochi'a unu omu, care dereptu cà nu sé tragea din vreo famili'a vechia, inse erá avutu si se invertía prin cercurile cele mai de frunte ale acestei cetati incalate. Elu

ducea unu lucsu mare, si nefiendu in administratiunea ave-rei sale prea bagatoriu de séma, pre incetu cadîu in detorie. Erá casatoritu cu o dómna fórte virtuósa, care in ascunsu se fece crestina, si, mai tardîu si cu scirea si invoirea barbatului seu nu bucurosu data, remase aceeaasi. Pana atunci ea a fostu condusu crescerea ambiloru sei prunci, a unui fetioru, si unei fete. Baiatulu, Orontiu — asie numitu dela riulu frumosu, langa care jace cetatea, — erá de cincîspradiece ani, candu tata seu descoperî antáia data religiunea muierii sale. Elu a fostu invetiatu multe dela mama sa din invetiaturele crestinismului, si a amblatu cu ea dinpreuna la cultulu domnediescu crestinu, — acést'a cunoscientia a crestinismului o folosî dinsulu mai tardîu intr' unu modu atatu de stricatosu. Ci elu nu avea nici cea mai mica plecure de a fí crestinu si nu voiá se audia nemicu de pregatirea spre botezu. Orontiu erá cerbicosu si viclénu; uriá oríce margi-nire a patimeloru sale si tote prescriptiunile strinse morali, si doriá onori lumesci si neimpedecat'a gustare a placeriloru sentiuali. Capetá o crescere fina; afara de limb'a gréca, care pre atunci in Antíochi'a o vorbiau preste totu, mai vorbiá, precum vediúmu, fluinte si usioru latinesce, de si cu o intonare cevasi straina, — precandu acasa cu sclavii, si adesea in cerculu familiei, conversarea mergea in limb'a tierii. Orontiu primí cu bucuria, candu tata seu-lu scose de sub veghiarea mamei sale si stete pre aceea, cá elu se remana pre langa relegiunea domnitória, si favorita a statului.

Pentru féta, care erá cu trei ani mai tenera, nu-si batú atata capulu parintele. Elu tienea de o nebunia si copilaría a se ingrigí tare pentru religiune; a-sí schimbá legea seau a parasí relegiunea statului, o priviá cá unu semnu de debilitate; femeiloru inse, cugetá, cari stau mai multu sub influinti'a fantasiei si a sentiului, li-se potu iertá atari tóne. Pentru aceea ficei sale Miriam'a — nume siricu, fiendu cà mama-sa se tragea din o familia avuta din Edes'a — i-concese deprinderea libera a relegiunei sale celei nóue. Ea se facú, pre

langa crescerea sa cea inalta spirituala. modelu de virtute, remase inse totudeun'a simpla si fora pretinsiuni. Acést'a a fostu pre tempulu, candu cetatea Antiochiei erá faimosa pentru eruditiunea filosofiloru sei, dintre cari órecati au fostu crestini eminenti.

Cu cativa ani mai tardiu, candu acum baiatanulu se smulsese si caracterulu lui celu de diosu se aratase destulu de vederatu, mam'a mori. Inainte de mortea sa audi de relatiunile cele rele ale averei barbatului seu, si cá féta sa, prin chivernisirea lui cea rea, seau prin egoismulu reutatosu si ambitiunea fiului seu, se nu ajunga la lipsa, despuse despre insemnat'a sa avere in favorea Miriamei astfelu, incatu dins'a erá asecurata in contr'a averitiei amenduroru. In butulu tuturoru indemnariloru svatuitorie si alu intrigeloru nicidecum n'a fostu de a se induplecá, cà se despuna altminterlea despre avere, si pre patulu mortiei, intre alte dojene mamesci, indetori pre fiica sa, cá mai tardiu, devenindu maiorena, se nu se invoiesca la neci o schimbare a despuse-tiuniloru facute de mam'a sa.

Relatiunile mergeau totu mai spre reu; detorisii strintoriau; une posesiuni acum se si vendusera cu nesocotintia: atunci aparù in familia o persóna misteriosa, cu numele Eurot'a. Nimene nu se vedea a-lu cunosce, afara de tata; si acest'a-lu priviá apriatu cá pre unu atare, care ar fí in ace-lasi tempu binecuventare si blastemu, mantuitoriu si ruinatoriu pentru familia.

Cititoriulu cunosce descoperirile proprie ale lui Eurot'a; de aceea e destulu, déca vomu mai adauge urmatóriele. Elu a fostu fratele celu mai betranu; inse bine vediendu, cá pentru caracterulu seu celu duru, inchisu si respingutoriu nu ar fí in stare cá capu alu familiei a-i administrá averea in pace, si inpinsu de ambitios'a sa sumet'a, de a-si face famili'a inca mai avuta si mai potinte, luandu-si numai o suma cumpetata de bani, disparù. In Asf'a interiora facù intreprinderi comerciali indresnetie, strabatù pana in Indí'a si

Chin'a, si acum dupa o absentare de mai multi ani se intorse cu o avere insemnata si cu o colectiune de cele mai rare petre scumpe, cari i-prinsera bine nepotului seu in carier'a lui cea scurta din lume, in Rom'a inse-lu aruncara in periclu.

Eurot'a sperase, cà acasa va aflá o familia avuta, si cà prin averile sale i-va póte inaltá marirea; in locu de acést'a -si gasi cas'a in cele mai strintorite inpregiurari in privinti'a averei. Totusi superbi'a sa familiara nu-lu parasi; dupa mai multe imputari si certe amare cu fratele seu, despre cari incolea nime nu intielese nemicu, platí cu banii sei proprii detoriile aceluia, si asie dinsulu se facù proprietariulu adeveratu a totu, ce mai remase din averea fratelui seu si a familiei intregi.

Dupa vreo cativa ani tristi parintele cadiù la patu si mori. Pre patulu mortii sale di-se catra Orontiu, cà nemicu nu-i póte lasá; totu ce posiede, chiaru si cas'a, in care locuiese, e proprietatea amicului seu Eurot'a — cumca acést'a ar fi fratele seu, nu i-a spusu, — si de aici inainte avendu se aterne dela Eurot'a, trebuie se se lase a fí condusu de elu. Asie se aflá junele barbatu cu sumeti'a, ambitiunea si plecarea sa spre placeri de totulu in manile unui omu fora anima, fora conscientia si nu mai puçinu ambitiosu, care de temeiu relatiuniloru sale intre sine acusi i-prescrise, cà Orontiu trebuie se asculte de elu neconditiunatu, precandu la parere elu insusi va se fia supusulu lui; pre langa aceea statorí de principiu: cumca, spre a restaurá averea si marirea casei sale, nemicu nu-i e iertatu se tiena de prea mare seau prea neinsemnatu, prea bunu seau prea reu.

Cu o stare atatu de ruinata erá cu nepotintia a remané in Antiochi'a; inse cu unu capitalu frumosu in altu locu totu se potea inca scóte ceva la cale. Dara chiaru se se fia vendutu totu, ce a mai remasu, ast'a abie ar fí ajunsu spre acoperirea detoriiloru, ce s'au gasitu dupa mortea parintelui. Acum mai erá inca averea sororei, si ambii se invoirà intru aceea, cumca trebuie s'o capete. Cercara tóte maiestriele de

a o induplecá; inse Miriam'a cu linisce si constantia se in-protivì, parte din ascultare catra mandatulu mamei sale morinde, parte pentru cà-si propuse, se fundeze o casa pentru fetiòre evlaviòse si acolo se-si petréca dñele. Acum erá chiaru destulu de inaintata in etate, cá dupa legi se póta despune despre avarea sa. Ea oferì amenduroru totu potintiosulu ajutoriu si propuse, cà pre unu tempu se siéda cu totii la olalta pre spesele sale. Acést'a inse nu le-erá destulu; si candu tote cele alalte midiloce lovira in ventu, Eurot'a prin aieptari dete a intielege, cà o persóna, care intr'ata'a le-sta in cale, trebue se se delature cu orice pretiu.

Orontiu se inspaimentà, candu audì mai antâiu astfelu de vorbe; dara Eurot'a-lu fece pre incetu totu mai familiaru cu ide'a aceea. De o ucidere firesce cà inca totu se mai infiorá; dar totusi pana acolo ajunse, catu-si socotía mai cá meritu, déca ar propune unu midilocu mai blandu — intogm'a cá fratii lui Josifu, candu proieptara o cale mai lunga si mai puçinu sangerósa, pre care se delature pre unu frate ce-lu uriau. Violenia si fortia secréta, pre cari legea nu le póte pedepsí si pre cari nime nu va cutezá se le scótia la lumina, í-se parura lui a fí mai cu scopu.

Precum amintiramu, in seculii cei de antâiu adese ori se iertá crestíniloru, cá sant'a Eucharistía se o pastreze acasa si acolo se se cuminece. Amu descriu, cum o puneau intr' unu orariu seau pandiatura de inu, care adesu se inveliá eara in o marama pretiósá. Astfelu se indatinau a pastrá sant'a cuminecatura intr'o lacrutia (arca) cu inchiuetori, dupa cum ne inscientiéza s. Ciprianu ¹⁾. Orontiu sciá acést'a, si sciá si aceea, cà cuprinsulu unui atare scrinisoru se pretiuiá mai pre susu, decatu aurulu si argintulu. Dupa cum

¹⁾ „Cum quaedam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere.” O femeia cercandu se deschida cu mani nedemne lacruti'a, in care erá santulu Domnului, o infricà foculu, ce s'a redicatu din ea, incatu nu cutezá se se atinga. (Cipr. de lapsis. c. 26.)

marturisescu parintii, se priviá cá o crima, déca cineva din negrigintia lasá se cada diosu vreo farmatura din pana san-tita ¹⁾, precum si numele »margaritariu,» care se dá si celei mai mici particule din aceea ²⁾, arata, cá in ochii crestinilor intru atat'a erá de pretiuita, incatu aru fi datu totu ce aveau, numai s'o scutéscá de profanare sacrilega. Maram'a cea cu prisosintia chindisita, care de repetíte ori vine inainte in istori'a nóstra, o folosía mam'a Miriamei spre a invelf' intr' ins'a acestu tesauru, si ficei sale i-erá aceeaasi pretiosa, atatu cá suveniru dela mama sa, catu si, pentru cá si ea o folosíá spre acél'asi scopu.

Intru o di desu de demanétia ingenuchiá dinaintea lacrutiei sale, si dupa ce s'a pregatitu prin o rogatiune ferbinte, o deschise. Catu de mare fù spaim'a ei, candu aflá, cá sarulu e ruptu si tesaurulu ei nu mai e acolo! Cá Mari'a Magdalin'a la mormentu, plangea cu amaru, cáci au luat pre Domnulu seu, si cáci nu sciá, unde l'au pusu pre dinsulu (Ioan. 20, 13.). Asemenea acelei »planse si dins'a, se plecá si earasi se uitá» in lacrutia; si aflá acolo o fóia, care in prim'a sa confusiune n'a fostu observatu-o.

Fóia acést'a i-facù de scire: cumca ceea ce cauta, se afla bine pastratu in manile fratelui seu si se póte rescum-pará. Numai decatu alergá la elu, si-lu gasì la omulu celu posomoritu, in acarui presintia ea totudeun'a tremurá; se aruncá in genunchi inaintea lui Orontiu, si-lu rogá plan-gundu, cá se-i dé inderetu aceea, ce dins'a pretiuieste mai pre susu, decatu tote bunurile sale pamentesci. Elu erá in punctulu de a cede rogariloru si lacremeloru, candu Eurot'a cu o privire aspra-lu infrená si apoi dtse Miriamei: »Miria-ma, noi te prindemu din vorbele tale. Noi vomu se-ti probamu

¹⁾ Martene de antiquis Ecclesiae ritibus.

²⁾ Asie in liturgiile orientali. Fortunatu numesce ș. Eucharistia: »Corporis Agni margaritum ingens» — margaritariulu celu mare alu trupulu mnelului. L. 8. carm. 25.

a o induplecá; inse Miriam'a cu linisce si constantia se in-protivì, parte din ascultare catra mandatulu mamei sale morinde, parte pentru cà-si propuse, se fundeze o casa pentru fetiòre evlaviòse si acolo se-si petréca dîlele. Acum erá chiaru destulu de inaintata in etate, cá dupa legi se póta despune despre avarea sa. Ea oferì amenduroru totu potintiosulu ajutoriu si propuse, cà pre unu tempu se siéda cu totii la olalta pre spesele sale. Acést'a inse nu le-erá destulu; si candu tote cele alalte midiloce lovira in ventu, Eurot'a prin aieptari dete a intielege, cà o persóna, care intr'ata'a le-sta in cale, trebue se se delature cu orice pretiu.

Orontiu se inspaimentà, candu audì mai antâiu astfelu de vorbe; dara Eurot'a-lu fece pre incetu totu mai familiaru cu ide'a aceea. De o ucidere firesce cà inca totu se mai infiorá; dar totusi pana acolo ajunse, catu-si socotía mai cá meritu, déca ar propune unu midilocu mai blandu — intogm'a cá fratii lui Josifu, candu proieptara o cale mai lunga si mai puçinu sangerósa, pre care se delature pre unu frate ce-lu uriau. Viçlenia si fortia secréta, pre cari legea nu le póte pedepsí si pre cari nime nu va cutezá se le scótia la lumina, í-se parura lui a fí mai cu scopu.

Precum amintiramu, in seculii cei de antâiu adese ori se iertá crestíniloru, cá sant'a Eucharistía se o pastreze acasa si acolo se se cuminece. Amu descriu, cum o puneau intr' unu orariu seau pandiatura de inu, care adesu se inveliá eara in o marama pretiósá. Astfelu se indatinau a pastrá sant'a cuminecatura intr'o lacrutia (arca) cu inchiuetori, dupa cum ne inscientiéza s. Ciprianu ¹⁾. Orontiu sciá acést'a, si sciá si aceea, cà cuprinsulu unui atare scrinisoru se pretiuiá mai pre susu, decatu aurulu si argintulu. Dupa cum

¹⁾ »Cum quaedam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere.» O femeia cercandu se deschida cu mani nedemne lacruti'a, in care erá santulu Domnului, o infricà foculu, ce e'a redicatu din ea, incatu nu cutezá se se atinga. (Cipr. de lapsis. c. 26.)

marturisescu parintii, se priviá cá o crima, déca cineva din negrigintia lasá se cada diosu vreo farmatura din pana san-títa ¹⁾, precum si numele »margaritariu,» care se dá si celei mai mici particule din aceea ²⁾, arata, cá in ochii crestineloru intru atat'a erá de pretiuita, incatu aru fi datu totu ce aveau, numai s'o scutéscá de profanare sacrilega. Maram'a cea cu prisosintia chindisita, care de repetíte ori vine inainte in istori'a nóstra, o folosía mam'a Miriamei spre a invelf intr' ins'a acestu tesauru, si fiicei sale i-erá aceeaasi pretiosa, atatu cá suveniru dela mama sa, catu si, pentru cá si ea o folosiá spre acel'asi scopu.

Intru o di desu de demanétia ingenuchiá dinaintea lacrutiei sale, si dupa ce s'a pregatitu prin o rogatiune ferbinte, o deschise. Catu de mare fù spaim'a ei, candu aflá, cá sarulu e ruptu si tesaurulu ei nu mai e acolo! Cá Mari'a Magdalin'a la momentu, plangea cu amaru, cáci au luat pre Domnulu seu, si cáci nu sciá, unde l'au pusu pre dinsulu (Ioan. 20, 13.). Asemenea acelei »planse si dins'a, se plecá si earasi se uitá» in lacrutia; si aflá acolo o fóia, care in prim'a sa confusiune n'a fostu observatu-o.

Fóia acést'a i-facù de scire: cumca ceea ce cauta, se afla bine pastratu in manile fratelui seu si se póte rescum-pará. Numai decatu alergà la elu, si-lu gasì la omulu celu posomoritu, in acarui presintia ea totudeun'a tremurá; se aruncà in genunchi inaintea lui Orontiu, si-lu rogà plan-gundu, cá se-i dé inderetu aceea, ce dins'a pretiuieste mai pre susu, decatu tote bunurile sale pamentesci. Elu erá in punctulu de a cede rogariloru si lacremeloru, candu Eurot'a cu o privire aspra-lu infrenà si apoi dtse Miriamei: »Miria-ma, noi te prindemu din vorbele tale. Noi vomu se-ti probamu

¹⁾ Martene de antiquis Ecclesiae ritibus.

²⁾ Asie in liturgiile orientali. Fortunatu numesce s. Eucharistia: »Corporis Agni margaritum ingens» — margaritariulu celu mare alu trupulu mnelului. L. 8. carm. 25.

sinceritatea si tari'a credintei tale. Nu glumesci tu cu ambiarea ta?"

„Voiu se dau bucurosa totu ce am, cá se padiescu sant'a cuminecatura de profanare.”

„Atunci dara subscrie foi'a acést'a”, dise Eurot'a cu ironia.

Ea luà pén'a in mana, citi foi'a pre fuga si o subscrie. Erá unu documentu, prin care dins'a tota averea sa o ceda lui Eurot'a. Orontiu nu sciá ce se se faca de mania, vedindu, cà e insielatu de acell'a, carui elu insusi i-propusese acestu midilocu, de a constringe pre soru-sa. Inse erá prea tardiu; acum dinsulu erá numai cu atatu mai strinsu in sierbitiulu lui celu aspru. Mai tardiu Miriam'a trebui cu observarea toturoru formalitatiloru prescrise de legile romane a-si renof dechiaratiunea despre cederea derepturiloru sale.

Unu tempu scurtu o tractara amicesce; dupa aceea incepura a-i dá se intieléga, cà i-va cautá se parasésca Antiochi'a, fiendu cà Orontiu si amiculu lui au de scopu, se se traga in Nicomedí'a, resiedinti'a imperatului. Ea pofiti, se o duca la Ierusalimu, unde sperá, cà va fi primita in vreo societate de femei pie. O dusera dara pre o naie. Capitanulu acelej nu stá in nume bunu, si Orontiu sciá, cumca acell'a afara de puçinii bani de transportu, a primitu dela Eurot'a intr' ascunsu o suma insemnata sub nescari conditiuni, dupa alu caroru cuprinsu inse nu avu indresnéla se intrebe. De si seraca, portá Miriam'a la gutulu seu aceea, ce stimá mai pre susu decatu tota avutí'a, precum a demustratu prin fapta. Pentru cà crestinii, dupa cum naréza s. Ambrosíu despre frate-seu Satiru, candu plecau pre mare, portau cu sine la grumadi sant'a cuminecatura. (Ambr. de excessu Satyri. 1, 43.)

Dupa ce a lasatu corabi'a portulu, capitanulu, in locu de a vislá dealungulu tiermurelui catra Iope seau altu portu in direptiunea Ierusalimului, est la largulu marei, cá si cum ar voi se ventreleze in vreo tíera departata. Ce avea elu de cugetu, erá greu de gacitu; inse puçinii caletori, ce erau pre

corabia, incepura a se ingrigiá seriosu, si lucrulu veni la o cërta infocata. Acést'a fù intrerupta prin o furtuna, ce se redicà pre neasceptate; corabi'a fù aruncata de valuri vreo cateva dîle incóce si incolo, si apoi se franse de o stanca in apropiarea Ciprului. Asemenea lui Satiru, ascrise Miriam'a pretiosului tesauru, ce-lu portá cu sine, cà a ajunsu norocósa la limanu. Ea cugetà, cumca numai singura a remasu in viétia, pentru cà nu vediù pre nimene, care se fia scapatu. Inse s'au fostu mai mantuitu inca si alti cativa; si acestia intorcundu-se la Antiochi'a spusera, cà Miriam'a a peritu dinpreuna cu cei alalti caletori si marinari.

Nesce omeni, ce traiau din préd'a nailoru frante, o aflara pre rip'a marei. Mésera si fora amici, se predede unui negotiatoriu de sclavi; si fiendu dusa la Tarsu pre uscatu, acolo fù venduta unui omu de frunte, care o tractà umanu. In scurtu dupa aceea Fabiu incredintià pre unu agentu alu seu in Asi'a, se-i castige pentru sierbitiulu fetei sale o sclava culta, si catu s'ar poté virtuósa: si asie veni Miriam'a sub numele Sir'a in cas'a Fabiolei, cá acestei se-i aduca mantuirea.

CAPU XXXIV.

O m ó r t e f r u m ó s a .

Cateva dîle dupa templarile, cari le-amu enaratu in capulu penultimu, se inscientià Fabiol'a, cumca unu omu be-tranu, care e, seau se vede a fí in mare angustietate, ar dorí se vorbésca cu ea. Fabiol'a se scobori in diosu, si intrebandu-lu despre numele si poft'a lui, acést'a-i respunse: „Me chiama Efraimu, nobila dómna, si am o pretinsiune insemnata, pentru care mi-se asecurà cá ipotoca averea repausatei domne Agnete. Fiendu cà averea acést'a, precum audu, acum a trecutu in posesiunea ta, vinu, cá se-mi platesci; càci altmintrea sum ruinatu.”

„Cum e ast'a cu potintia?” întrebà Fabiol'a mirandu-se. „Eu nu credu se fia facutu véra-mea vreodata in viéti'a sa detoria.”

„Nu, ea nu“, response`usurariulu incatva strintoratu, „dara unu domnu, cu numele Fulviu, in partea carui erá se cada averea prin confiscare; lui i-am impromutatu pre contulu acelei sume insemnate.”

Cugetulu celu de antâiu alu Fabiolei erá, cà se duduia pre acestu omu afara din casa; inse i-venì in minte sor'a lui Fulviu, si dîse catra dinsulu cu politétia: „Detoriele lui Fulviu le voiú platí, inse numai cu usur'a legiuita si fora privire la órecari contracte usurarie.”

„Inse cugeta, nobila domna, catu de riscanta a fostu impromutarea! Eu intr' adevéru am facutu forte cuviintiose pretinsiuni.”

„Mergi la administratoriulu meu“, response` Fabiol'a, „elu va aduce lucrulu la cale. Acum celu puçinu nu ai nemicu de riscatu“.

In întielesulu acest'a demandà libertinului, care portá castigulu lucruriloru sale, cá se-i platésca sum'a sub condițiunile numite, prin ce acést'a scadiù la diumetatea celei pre-tinse. Dar acusi dupa aceea incredintià economului unu lucru mai ostenitoriu: elu trebuì se revéda tote socótele repausatului seu parinte, cá se véda, nu cumva s'ar aflá cineva, care se fia fostu trasu, si se aiba dreptu de a pretinde desdaunare. Mai incolo fiendu cà aflá, cumca Corvinu a avea prin tata seu a esoperatu rescriptulu imperatescu, prin care posesiunea ei legitima fù scutita de confiscare; de si a refusatotu otaritu, de a-lu admite vreodata inaintea sa, i-asemná totusi o suma insemnata, cu care i-se asecurá o subsistintia conveniintiosa.

Dupa asiediarea astoru lucruri lumesci, tóta luarea aminte si-o consantí Fabiol'a numai ingrigirei pentru morbós'a Miriama si pregatirei spre primirea botezului. Cá se inainteze insanetosiarea Miriamei, se mutá cu dins'a si cu o parte

mica din sierbitorime la unu locu, care loru amenduroru le -erá atatu de pretiuitu, la vil'a Nomentana. Primavér'a so-sise, si patulu Miriamei-lu poteau asiediá la feréstra, seau in órele cele mai caldurose ale dílei a-lu straportá chiaru si in gradina dinaintea casei. Acolo Fabiol'a se punea de o parte si Emerentian'a de alt'a, pre candu bietulu Molosu, care-si perduse tota sprinteni'a sa, se culcá la petiórele lorú. Apoi vorbiau adesu despre amicii perduti, si mai anumitu despre aceea, pre care li-o aducea aminte totu, ce vedeau inpre-giuru. Indata ce rostíau numele Agnetei, si-ascutiá urechile betranulu si credintiosulu ei padítoriu, vigaiá cu cod'a si se uitá in giurulu seu. Adesea vorbiau si despre obiepte de ale legei crestine, si Miriam'a esplicá umilita si fora pretensiuni, inse cu aceea caldura, care pre Fabiol'a antái'a data o farmecase, invetiaturele, cari li-le dedese cuviosulu preotu Díonisu.

Candu pentru esemplu dinsulu le vorbise despre poterea si intielesulu semnului crucei, cu care in botezu „se insémna fruntea credintiosiloru, seau se santiesce ap'a, prin care dinsii se renascu, seau oleiulu, cu care precum si cu miru se ungu, seau sant'a jerfa, cu care se nutrescu“ ¹⁾: atunci Miriam'a le esplicá catecumenelorú, cum se intrebuintiéza semnulu crucei in viéti'a de tote dílele, si le indemná, cá se se deprinda cu diligintia in aceea, ce toti crestinii cei buni facu, cruce facundusi in decursulu seau la inceputulu fiacarui lucru, candu esu seau intra, candu se inbraca ori-si léga sandalele, candu se spéla, candu se punu la mésa, sí-aprindu lamp'a, se culca ori siedu pre unu scaunu, si in orice petrecere s'aru aflá ²⁾.

¹⁾ S. Aug. in Joh. tract. 118, 5: Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate ungentur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.

²⁾ Astfeliu graesce Tertulianu, care a traitu inainte de anulu 200 si e celu mai vechiu scriitoriu basericescu latinu, in cartea de corona mil. c. 3.

„Cum e ast'a cu potintia?” intrebà Fabiol'a mirandu-se. „Eu nu credu șe fia facutu véra-mea vreodata in viéti'a sa detoria.”

„Nu, ea nu“, response „usurariulu incatva strintoratu, „dara unu domnu, cu numele Fulviu, in partea carui erá se cada averea prin confiscare; lui i-am impromutatu pre contulu acelei sume insemnate.”

Cugetulu celu de antâiu alu Fabiolei erá, cà se duduia pre acestu omu afara din casa; inse i-venì in minte sor'a lui Fulviu, si dîse catra dinsulu cu politétia: „Detoriele lui Fulviu le voiui platí, inse numai cu usur'a legiuita si fora privire la órecari contracte usurarie.”

„Inse cugeta, nobila domna, catu de riscanta a fostu impromutarea! Eu intr' adevéru am facutu forte cuviintiose pretinsiuni.”

„Mergi la administratoriulu meu“, response Fabiol'a, „elu va aduce lucrulu la cale. Acum celu puçinu nu ai nemicu de riscatu“.

In intielesulu acest'a demandà libertinului, care portá castigulu lucrurilor sale, cá se-i platésca sum'a sub condițiunile numite, prin ce acést'a scadiù la diumetatea celei pretinse. Dar acusi dupa aceea incredintià economului unu lucru mai ostenitoriu: elu trebuì se revéda tote socótele repausatului seu parinte, cá se véda, nu cumva s'ar aflá cineva, care se fia fostu trasu, si se aiba dereptu de a pretinde desdaunare. Mai incolo fiendu cà aflá, cumca Corvinu a avea prin tata seu a esoperatu rescriptulu imperatescu, prin care posesiunea ei legitima fù scutita de confiscare; de si a refusatotu otaritu, de a-lu admite vreodata inaintea sa, i-asemnà totusi o suma insemnata, cu care i-se asecurà o subsistintia cuveniintiosa.

Dupa asiediarea astoru lucruri lumesci, tóta luarea aminte si-o consantí Fabiol'a numai ingrigirei pentru morbós'a Miriama si pregatirei spre primirea botezului. Cá se inainteze insanetosiarea Miriamei, se mutà cu dins'a si cu o parte

mica din sierbitorime la unu locu, care loru amenduroru le -erá atatu de pretiuitu, la vil'a Nomentana. Primávér'a so-sise, si patulu Miriamei-lu poteau asiediá la feréstra, seau in órele cele mai caldurose ale dílei a-lu straportá chiaru si in gradina dinaintea casei. Acolo Fabiol'a se punea de o parte si Emerentian'a de alt'a, pre candu bietulu Molosu, care-si perduse tota sprinteni'a sa, se culcá la petiórele lorú. Apoi vorbiau adesu despre amicii perduti, si mai anumitu despre aceea, pre care li-o aducea aminte totu, ce vedeau inpre-giuru. Indata ce rostíau numele Agnetei, si-ascutiá urechiele betranulu si credintiosulu ei padítoriu, vigaiá cu cod'a si se uitá in giurulu seu. Adesea vorbiau si despre obiepte de ale legei crestine, si Miriam'a esplicá umilita si fora pretensiuni, inse cu aceea caldura, care pre Fabiol'a antái'a data o farmecase, invetiaturele, cari li-le dedese cuviosulu preotu Díonisu.

Candu pentru esemplu dinsulu le vorbise despre poterea si intielesulu semnului crucei, cu care in botezu „se însămnna fruntea credintiosiloru, seau se santiesce ap'a, prin care dinsi se renascu, seau oleiulu, cu care precum si cu miru se ungu, seau sant'a jerfa, cu care se nutrescu“ ¹⁾: atunci Miriam'a le esplicá catecumenelorú, cum se intrebuintéza semnul crucei in viéti'a de tote dílele, si le indemná, cá se se deprinda cu diligintia in aceea, ce toti crestinii cei buni facu, cruce facundusi in decursulu seau la inceputulu fiacarui lucru, candu esu seau intra, candu se inbraca ori-si léga sandalele, candu se spéla, candu se punu la mésa, si-aprindu lamp'a, se culca ori siedu pre unu scaunu, si in orice petrecere s'aru aflá ²⁾.

¹⁾ S. Aug. in Joh. tract. 118, 5: Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate ununtur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.

²⁾ Astfeliu graesce Tertulianu, care a traitu inainte de anulu 200 si e celu mai vechiu scriitoriu basericescu latinu, in cartea de corona mil. c. 3.

„Cum e ast'a cu potintia?” intrebà Fabiol'a mirandu-se.
 „Eu nu credu sę fia facutu véra-mea vreodata in viéti'a sa detoria.”

„Nu, ea nu“, response usurariulu incatva strintoratu,
 „dara unu domnu, cu numele Fulviu, in partea carui erá se cada averea prin confiscare; lui i-am impromutatu pre contulu acelei sume insemnate.”

Cugetulu celu de antâiu alu Fabiolei erá, cà se duduia pre acestu omu afara din casa; inse i-venì in minte sor'a lui Fulviu, si dñse catra dinsulu cu politétia: „Detoriele lui Fulviu le voiu platí, inse numai cu usur'a legiuita si fora privire la órecari contracte usurarie.”

„Inse cugeta, nobila domna, catu de riscanta a fostu inpromutarea! Eu intr' adevéru am facutu forte cuviintiose pretinsiuni.”

„Mergi la administratoriulu meu“, response Fabiol'a,
 „elu va aduce lucrulu la cale. Acum celu puçinu nu ai nicu de riscatu.”

In intielesulu acest'a demandà libertinului, care portá castigulu lucrurilor sale, cá se-i platésca sum'a sub condițiunile numite, prin ce acést'a scadiù la diumetatea celei pretinse. Dar acusi dupa aceea incredintià economului unu lucru mai ostenitoriu: elu trebuì se revéda tote socótele repausatului seu parinte, cá se véda, nu cumva s'ar aflá cineva, care se fia fostu trasu, si se aiba dereptu de a pretinde desdaunare. Mai incolo fiendu cà aflá, cumca Corvinu aveau prin tata seu a esoperatu rescriptulu imperatescu, prin care posesiunea ei legitima fù scutita de confiscare; de si a refusat otaritu, de a-lu admite vreodata inaintea sa, i-asemná totusi o suma insemnata, cu care i-se asecurá o subsistintia cuveniintiosa.

Dupa asiediarea astoru lucruri lumesci, tóta luarea aminte si-o consanti Fabiol'a numai in grigirei pentru morbós'a Miriama si pregatirei spre primirea botezului. Cá se inainteze insanetosiarea Miriamei, se mutà cu dins'a si cu o parte

mica din sierbitorime la unu locu, care loru amenduroru le -erá atatu de pretiuitu, la vil'a Nomentana. Primavér'a so-sise, si patulu Miriamei-lu poteau asiediá la feréstra, seau in órele cele mai caldurose ale dílei a-lu straportá chiaru si in gradina dinaintea casei. Acolo Fabiol'a se puneu de o parte si Emerentian'a de alt'a, pre candu bietulu Molosu, care-si perduse tota sprinteni'a sa, se culcá la petiórele lorú. Apoi vorbiau adesu despre amicii perduti, si mai anumitu despre aceea, pre care li-o aducea aminte totu, ce vedeau inpre-giuru. Indata ce rostíau numele Agnetei, si-ascutiá urechiale betranulu si credintiosulu ei padítoriu, vigaiá cu cod'a si se uitá in giurulu seu. Adesea vorbiau si despre obiepte de ale legei crestine, si Miriam'a esplicá umilita si fora pretensiuni, inse cu aceea caldura, care pre Fabiol'a antái'a data o farmecase, invetiaturele, cari li-le dedese cuviosulu preotu Díonisú.

Candu pentru esemflu dinsulu le vorbise despre pote-rea si intielesulu semnului crucei, cu care in botezu „se in-sémna fruntea credintiosiloru, seau se santiesce ap'a, prin care dinsii se ronascu, seau oleiulu, cu care precum si cu miru se ungu, seau sant'a jerfa, cu care se nutrescu“ ¹⁾: atunci Miriam'a le esplicá catecumenelorú, cum se intrebuintiéza semnu crucei in viéti'a de tote dílele, si le indemná, cá se se deprinda cu diligintia in aceea, ce toti crestinii cei buni facu, cruce facundusi in decursulu seau la inceputulu fiacarui lucru, candu esu seau intra, candu se inbraca ori-si léga sandalele, candu se spéla, candu se punu la mésa, sí-aprindu lamp'a, se culca ori siedu pre unu scaunu, si in oríce petrecere s'aru affá ²⁾.

¹⁾ S. Aug. in Joh. tract. 118, 5: Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate ununtur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.

²⁾ Astfeliu graesce Tertulianu, care a traitu inainte de anulu 200 si e celu mai vechiu scriitoriu basericescu latinu, in cartea de corona mil. c. 3.

Ran'a Miriamci se vindecase; totusi poterile nu i-cre-seau. Acést'a toti o observara spre superarea loru cea mai mare; numai Fabiol'a nu o observà. Au nu e adese ori mum'a seau sor'a aceea, care mai in urma vede, ce cursu stricatiou apuca morbulu fiului seu seau alu sororei sale? Intr' atat'a e iubirea de órba si plina de sperantia! In faci'a Miriamci se aratà o rosiétia de oftica, erá macra si debila, si din tempu in tempu o audiai tusindu usioru. Ea jacea indelungu trédia, si se rogà se i-asiedie patulu asie, catu dela primulu reversatu alu dilei se póta priví la unu locu, care in ochii tuturoru erá mai frumosu, decatu celu mai pomposu stratu de flori.

Demultu erá in vil'a acést'a o intrare la çimterimulu, ce jacea langa drumulu acest'a. Acelasi inca de pre acum se numí çimterimulu Agnetei; pentru cà in apropiarica intratei lui fú depusa acést'a santa martira. Trupulu ei pausá intr'unu cubiculu seau caméra a çimterimului sub o pétra mormentale pre deasupr'a cu o boltitura. Chiaru deasupr'a intratei acestui cubiculu, in midiloculu gradinei, erá o gaura, prin care spatiulu subteranu capatá lumina si aeru. Apertur'a ast'a erá deasupr'a incunguirata cu unu muru micutelu si acoperita de tufe. La acestu punctu priviá Miriam'a mai cu placere; cum nu, de óra ce acest'a erá uniculu modu, intru care se potea in morbulu seu apropiá de mormentulu acelei, pre care ea intru atat'a o-a onoratu si iubit.

Intr'o demanétia frumósa si liniscita pana in diu'a — numai cu cateva septemane inainte de Pasci — priví earasi in aceea direptiune. Observà catíva juni, cari voindu se mérga la vecinulu riu Aniu, cá se pescuésca cu unghiti'a, si-luara calea prin gradina. Unulu dintr'insii se uità inlaintu, si-i chiamà si pre cei alalti acolo.

„Acést'a e un'a din ascundictóriele subpamentene ale crestinilor.“

„Un'a din gaurele, cari ducu la vidiuniile loru.“

„Se mergemu in laintu“, propuse unulu.

„E bine, si apoi cum se esîmu earasi afara?“ intrebà unu alu doilea.

Discursulu acest'a nu-lu potù audî Miriam'a: inse vediù, ce a urmatu dupa aceea. Unulu, care tienendosi man'a deasupr'a ochiloru, se uitase in laintru mai cu grigia, ochi celoru alalti, se faca asemenea, ci totu odata prin schimele sale le demandà, se taca mulcomi. Indata dupa aceea luara petre mari din murulu unei fontane saritòrie din apropiare si le aruncara diosu in gaura. Apoi se dusera mai incolo ridiendu tare, si Miriam'a cugetà, cà póte au vediutu vreunu sierpe seau unu altu animalu, si cu aceea-si petrecu, cá se-lu sverla cu petre.

Candu au venitu cele alalte, Miriam'a le spuse, ce s'a intemplat, pentru cá se scóta petrele afara. Fabiol'a insasi se scoborì cu catîva sierbitori; pentru cà erá jalusa intru padîrea mormentului Agnetei. Catu de mare fù dorerea ei, candu aflà pre biét'a Emerentiana, care descinsese, cá se se róge la mormentulu sororei sale de çitia, jacundu mórta in sangele seu! — Ea trecuse, precum se aflà mai tardîu, in sér'a precedente pre langa riu, unde togma se serbau Orgiele pagane. Si fiendu cà ea, invitata cá se iée parte la acelea, nu numai a refusatu acést'a, fora a si mustratu foradelegea paganiloru si tirani'a loru façia cu crestinii, fù persecata de aceiasi cu petre si ranita, scapà inse dinaintea loru in vila. Ea se sentiá debila si ranele o doreau; dereptu-ce se trase pre nesciute la mormentulu Agnetei, cá acolo se se roge. Acolo de cu demanétia o descoperira catîva din persecatorii ei de mai nainte, candu inca nu erá in stare se se misce. Astfeliu prevenira, precum amu enaratu, acestí pagani selvatici botezulu basericeii, si-i impartasîra botezulu de sange. Ea fù depusa langa Agnet'a; si baseric'a serbéza in totu anulu memori'a modestei fete de tieranu intre şantii sei (in 23. Ian.).

Fabiol'a si soçiele ei se pregatira la s. botezu in modulu indatinatu, de si tempulu de pregatire cu privire la

persecutiune s'a scurtatu. Fiendu cà locuiau la intrat'a unui çimterimu, in care erau baserice mari, asie potura inpliní cele trei graduri ale catecumeniloru. Mai antâiu fure ,ascultatórie', ¹⁾ caror'a le-erá iertatu se fia de façia la citirea scripturei; apoi ,ingenunchiatórie', ²⁾ cari si la une rogatiuni liturgice erau de façia; in urma ,alese' seu ,competitórie', ³⁾ cari cereau botezulu si erau destinate, cá catu mai curundu se-lu primésca.

Dupa ce se primira in clas'a acést'a mai de pre urma, trebuira se mérga desu la baserica, anume in trei mercuri, dupa dominec'a antâia, a patr'a si cea din urma a ajunului, pentru cari dile liturgi'a romana inca si acum contine o adóu'a ectenia si citire privitória la acést'a datina. Déca cautamu la rogatiunile si ceremoniele, cari se intrebuintiéza astadi in baseric'a catolica la botezu, si anume la botezulu celoru crescuti, potemu vedé, cumca in ritulu de adi alu botezului aceea e cuprinsu la olalta, ce in tempurile cele vechi erá impartítu pre dile deosebite. Intru o dí se facea lapedarea de satan'a, care se repetiá nemidilocitu inainte de botezu; intr' alt'a atingerea urechieloru si a nasului, seu cum se numiá ,Efeta'. Mai incolo urmau esorcismi repetiti si ingenunchiari, insemnarea fruntei si a corpului intregu cu semnulu crucei, ⁴⁾ suffari preste celu botezandu si alte ceremonie pline de insemnetate. Si mai solemnă erá ungerea, si inca se ungea nu numai capulu, ci totu trupulu. Simbolulu credintiei se esplicá si invetiá de rostu cu diligentia. Dara invetiatur'a despre sant'a cuminecatura se impartasiá numai dupa botezu.

Intre aceste pregatiri diverse trecù iute si serbatoresce tempulu de penitintia alu parésimeloru, pana ce veni in urma sambat'a mare.

¹⁾ Audientes. — ²⁾ Genuflectentes. — ³⁾ Electi si Competentes.

⁴⁾ La acést'a, si anume la botezulu celoru crescuti, se repetieace Tatalu nostru (in rit. lat.)

Nu e aici locul a descrie ceremoniele basericesci la impartirea sacramentelor. Sistem'a liturgica si-capetà dezvoltarea sa mai cu sèma dupa ce au venituri tempuri mai paciute pentru baserica, si multe, cari se tienu de form'a si solemnitatea esterna, nu erau nicecum practicavere in unu tempu, candu baseric'a avea se suferi o persecutiune atatu de amara. Nòue ne-e destulu a ff aratatu, cumca nu numai invetiaturele si lucrurile sànte cele mai esentiali, ci si ceremoniele subordonate ale basericeii au fostu totu acele in cei de antàiu trei seculi, cá acum. De va aflá esemplulu nostru imitare, atunci va avé cineva a descrie in o alta fascióra unu periodu mai stralucitu, decatu acest'a, ce l'amu alesu noi.

Botezulu Fabiolei si alu sierbitórieloru ei se intemplà cu totulu in linisce si fora pompa esterna, in contrastu tristu cu despusetiunea cea voiosa si serbatorésca a animei sale. Basericele titularie ale cetatiei tote erau inchise, chiaru si titlulu santului Pastoriu cu baptisteriulu lui papalu. Desu de demanétia in fericit'a aceea di se trase Fabiol'a cu ale sale prelunga muri catra partea opusa a cetatiei, merse catra Via Portuense — strat'a, ce ducea la gur'a Tibrului, — intrara in o viia aprópe de gradinele lui Cesare, si se scoborira in cemeteriulu lui Pontianu, care erá renumitu cá locul de repausu alu martiriloru Persiani Abdon si Senen.

Demaneti'a se petrecù intru rogatiuni si pregatiri. Catra séra se incepura solemnitatile basericesci cari tienura tóta noptea. Sosì tempulu, candu erá se se intreprinda actulu botezului — erá o solemnitate mai cà nu infioratória. — Afundu in laintrulu pamentului se aduná ap'a unui isvoru subpamenteanu in o aduncime patrata seuu cisterna, ce erá patru pana in cincì urme de afunda. Ap'a erá curata inse rece si galfeda, — decumva potemu intrebuintiá espresiunea acést'a, — in baptisteriulu supamenténu, care erá taiatu in Tufu seuu pétra vulcanica. Unu síru lungu de trepte ducea catra acel'a in diosu; unu pedestalu micu a fostu destulu pentru preotu si botezanda, care fù cufundata de trei ori in apa.

Totu aparatulu esista inca si astadi chiaru asie cá atunci; numai catu acum se afla de asupr'a baptisteriului unu tablou, ce representa botezulu lui Christosu prin Ioanu, adausu ver-
asemenea cu unu seculu seau doi mai tardiu.

Nemidilocitu dupa botezu urmà miruirea, si apoi ne-
ofitii, seau denou nascutii fii ai bisericeii dupa invetiatur'a
trebuintiósã se lasara pentru antãia óra la mès'a Domnului,
cã se se nutrésca cu panea angeriloru ¹⁾).

Numai tardiu in diu'a de Pasci venì Fabiol'a inderetu
la vil'a sa; ea salutà pre Miriam'a cu o imbraçisiare lunga
si tacuta. Ambele erau atatu de ferici, atatu de bine remun-
nerate pentru tóte, cate facuse un'a pentru alt'a in lunele din
urma, câtu nu-si aflau cuvente, se si esprima sentiementele
sale. Cugetulu de capetenia a Fabiolei, ba chiaru sumeti'a
ei in diu'a acést'a fù, cà ea s'a facutu acum asemenea sclavei
sale de mai nainte, firese nu in virtute, in frumseti'a
caracterului, in marimea spiritului, in intieptiunea cerésca,
in meritele inaintea lui Domnedieu — o nu, intru tóte ace-
ste se sentiã cu multu mai puçina; ci din contra cá fii'a lui
Domnedieu, cá moscéna imperatiei ceresci, cá unu membru
viu alu trupului lui Christosu, cá partasia din tóte darurile
si din pretiulu rescumpararei sale, cá o creatura noua in
Elu, se sentiã asemenea Miriamei, si acést'a i-o spunea ei
cu unu surisu voiosu.

Neceodata nu a fostu ea asie de falósa cu vestimente
pompóse, cá acum cu vestmentulu celu albu, in care fù im-
bracata dupa botezu, si care trebuia se-lu pórtè optu díle.

Parintele indurariloru scie impreunã la olalta bucuriele
si dorerile nóstre, si pre aceste din urma ni-le tramite,
candu ne-a pregatitu mai bine spre ele. La aceea imbraçi-
siare voiósã, ce am amintit'o, observà Fabiol'a antãia óra re-
sufflarea cea scurta si grea a iubitei sale sorori. Ea nu voiã
se cugete la aceea, dar lasà se róge pre Díonisufu, cá se vina

¹⁾ Cf. Northcote, Catacumbel rom. Ed. 3. pag. 157.

in cea alalta di demanétia la dins'a. Sér'a tienura toti la olalta cin'a Pasciloru. Fabiol'a siediu langa Miriam'a, si cu ea siedura la mésa si propriele sale sclave si sclavi botezati, si ceia ai Agnetei, pre cari Fabiol'a i-tienura toti la sine. Ea nu-si aducea aminte, se fia luat parte vreodata la o cina atatu de placuta.

In alta di demanétia strigà Miriam'a pre Fabiol'a la sine, si-i dîse mai delicatu decatu vreodata: „Iubit'a mea sora, ce vei face tu, déca te voiu lasá?“

Biét'a Fabiola fù invinsa de dorere: „Dar voiesci a me lasá? Eu sperám, cà noi vomu vietiuí pentru totu-deun'a cá sorori la olalta. Ci déca voiesci tu se lasi Rom'a, nu potu eu se to insoçiescu, cá se portu grigia de tine, si se-ti sierbescu?“

Miriam'a surise; inse i-venì o lacrima in ochi, candu apucandu man'a sororei sale, aratà catra ceriu. Fabiol'a o precepù, si dîse: „O nu, iubita sora! Róga pre Domnedieu, care nu-ti va denegá nemica, cá se nu-te perdu. Eu sciu, cà acest'a e egoismu dela mine, dar ce potu face io fara tine? Si acum, candu am invetiatu, catu potu face aceia, cari domnescu cu Christosu, prin rogatiunea loru pentru noi, voiu se me rogu si io la Agnet'a ¹⁾ si Sebastíanu, cá se se roge pentru mine, si se delunge dela mine o nefericire atatu de mare. — Fi cu voia buna! Starea ta de securu nu e critica; tempulu celu caldurosu si clim'a cea blanda din Campani'a in scurtu eara te voru restaurá. Atunci vomu siedé cá mai nainte la isvoru, si vomu vorbí de lucruri mai bune decâtu despre filosofia.“

Miriam'a clatinà din capu, nu trista, ci viala, si respunse: „Nu te insielá, scump'a mea! Domnedieu m'a laşatu se viezu, cá se vedu acést'a di fericita. Inse acum si-pune man'a sa pre mine spre mórte, cá pana aici spre viétia, si eu o salutu cu bucuria. Sciu prea bine, cà dilele mele-su numerate.“

1) Angnae sepulchrum est Romulea in domo,
Fortis puellae, martyris inclytæ..

„O, tu nu me vei lasá asie curundu!“ suspinà Fabiol'a.

„Nu, pana ce vei mai portá vestmentulu celu albu, iubita sora,“ respunse Miriam'a. „Sciu, cà tu vei invesce bucurósa doliu pentru mine; inse nu asi voi se-ti rapescu nece o óra din tempulu, in care ai de a portá vestmentulu acestu albu, plinu de insemnatate.“

Díonisíu vení, si affá patient'a sa, pre care de unu tempu incóce nu o mai cercase, fórte schimbata. De ce s'a temutu elu, cà va fí cu potintia, s'a templatu: verfulu pumnariului a fostu vatematu peliti'a depre cóste, si urmarea acesteia fù oftic'a. Elu intarí temerile cele mai serióse ale Miriamei.

Fabiol'a merse la mormentulu Agnetei si se rogà de supunere la voi'a lui Domnedieu. Ea se rogà multu tempu si din anima, intre multe lacreme, si apoi se reintórse.

„Sora,“ dîse ea resoluta, „fia voi'a lui Domnedieu; eu sum gat'a a te sacrificá si pre tine lui. Te rogu inse, spune-mi, ce voiesci, se facu, dupa ce vei fí luata dela mine.“

Miriam'a cautà spre ceriu si respunse: „Pune trupulu mieu la petiorele Agnetei; apoi remani aici si ne preveghiéza; roga-te ei, si pentru mine, pana va vení unu strainu din resaritu, unu aducatoriu de o scire imbucuratória.“

In dominec'a urmatória, numita dominec'a vestmenteloru albe, celebrà Díonisíu cu concessiune speciale santele misterie in chili'a Miriamei si-i dede sant'a cuminecatura cá

Conspectu in ipso condita turrium,
 Servat salutem virgo Quiritum,
 Nec non et ipsos protegit advenas
 Puro ac fideli pectore supplices.

In cas'a lui Romulu poti vedé mormentulu Agnetei, a copilei eroice si martirei gloriose. Ingropata in faci'a turnuriloru cetatei vergur'a acést'a e padítóri'a salutei Romaniloru; dara deodata e si aperatóri'a strainiloru, cari se roga de dins'a cu anima curata si credintiosa.

Prudentius.

merinde. (In cei de antâiu seculi nu arare ori se citîa sant'a liturgia in case private, cum vedemu din scrierile santului Augustinu si ale altor'a ¹⁾). Dupa aceea o unse cu oleiu si se rogà preste ea, — sacramentulu celu din urma, ce-lu impartasiesce baseric'a.

Fabiol'a si ai sei, cari asistara roganduse si plangundu la acestu actu serbatorescu, descinsera acum in cripta si se intorsera dupa sierbitiulu domnedieescu in vestmentele loru indatinate la Miriam'a inderetu.

„Or'a a sositu,“ dise ea, apucandu man'a Fabiolei. „Iérta-me, decumva am neglesu ceva din detorintiele mele catra tine, seau nu ti-am datu unu esemplu asie de bunu, cum asi ff trebuitu se facu.“

Acest'a fù prea multu pentru Fabiol'a si ea erupse in lacreme; Miriam'a o mangaià dîcundu: „Insémna-mi busele cu semnulu rescumperarei, candu nu voiui mai poté graf; ear tu, bune Dónisfe, adu-ti aminte de mine la altariulu lui Domnedieu, dupa ce voiui ff moritu.“

Elu se rogà inainte si ea respunse pana candu i-amutí viersulu; busele-i se mai misîcau inca si ea surutà sant'a cruce, care i-se tienea dinainte. Façi'a ei erá serina si voiósa; in urma-si redicà man'a si-si facù cruce pre frunte; dupa aceea cercà a-si face si pre peptu semnulu crucei, dara in acelu momentu i-cadiù man'a diosu fora vietia. Unu surisu trecù preste vultulu ei si — ea morì, cum morira de atunci miù dintre fiii lui Christosu.

Fabiol'a se intristà fórte pentru dins'a; dara astadata se intristà, cá cei ce au sperantia.

¹⁾ S. Ambrosú cití mis'a in cas'a unei domne dincolo de Tibru, precum serie Paulinu in biografi'a lui. S. Augustinu memoréza, cà unu preotu cití liturgi'a intr'o casa, despre care se credea, cumca ambla intri'ns'a spirite neourate. de Civ. Dei l. 22, c. 8

PARTEA A TREI'A
INVINGEREA.

CAPU I.

Strainulu din resaritu.

Nóue ni-se pare acum, cá candu amu amblá prin unu desiertu. Mai toti acei'a, ale caroru cuvente si ale caroru fapte, ba ale caroru chiaru si cugetele ne-au insoçitu pana aci si inbucuratu, s'au despartitu de noi unulu dupa altulu, si in giurulu nostru in fapta totulu se vede fórte desiertu. Inse potea fi acést'a altcum? Noi nu amu descriu unu tempu comunu de pace si de viétia de tote dilele, ci unu tempu alu resbelului, alu certei si alu luptei. E óre ceva nenaturalu, cà cei mai bravi si mai eroici inpregiulu nostru, au cadiutu? Noi amu graitu despre persecutiunea cea mai infricosiata, care a suferit'o vreodata baseric'a, despre acelu tempu, candu amblau intru aceea, cá se inaltie o columna cu inscriptiunea, cà numele de crestinu e sterpitu. E dara batutoriu la ochi, cà cei mai santi si mai curati au fostu cei de antâi, cari s'au incoronatu?

Inse baseric'a lui Christosu a avutu inca multi ani de a suferi o persecutiune si mai severa, decatu aceea, ce am descriu'o. Unu síru de tirani si asupritori a continuatu inca douedieci de ani resboiulu spaimentatoriu incontr'a ei, fara intrerumpere, in un'a seau cea alalta parte a lumei, chiaru si dupa ce Constantinu a contenitu persecutiunea, pana unde i-a ajunsu poterea. Díocletianu, Galeriu, Macsiminu si Liciniu in resaritu, Macsimianu si Macsentiu in apusu nu lasara repausu crestiniiloru in tierile loru. Asemenea

unei dintru acele furtune infricosiate, ce trecu urlandu preste diumetate lumea si cerceteza diverse tienuturi dupa olalta cu puterea lor derapenatória, precandu intunecatii loru pre-nuncii seau nuorii cei negri deodata acoperu tóte cu umbra, — si-versà persecutiunea acést'a furi'a sa derimatoria de totu, ce e crestinescu, mai antâiu asupr'a unei dupa aceea asupr'a altei tieri, asupr'a Italici si Africeii, asupr'a Asfei superioare cá si asupr'a Palestinci si a Egiptului, si apoi earasi asupr'a Armeniei, nedandu nici unui locu pace adeverata, ci mai vertosu asemenea unui nuoru de furtuna leginanduse deasupr'a intregu imperiului.

Si totusi prosperà si infori baseric'a; ea afruntà acést'a lume plina de pecate. Unu pontefice dupa altulu se suia pre tronulu papalu si pre siafotu; se tieneau sinode prin salele cele intunecóse ale catacumbeloru; episcopii veniau la Rom'a cu periclulu vietiei, spre a intrebá pre urmatoriulu santului Petru; se schimbau epistole intre biserice departate si intre pastoriulu supremu alu crestinetatiei si intre diverse biserice, epistole pline de simpatía, de incredere si iubire; unu episcopu urmá dupa altulu in scaunulu seu si santiá preoti si alti popi, cá se pasiésca in loculu celoru caduti si pre bastionele cetatei se se espuna bombeloru inimiciloru: — opulu imperatiei netractorie alui Christosu s'a continuatu fora intrerumpere si frica de nemicire.

Ba chiaru in midiloculu toturoru acestoru nelinisciri si lupte se intemeia o institutiune potinte, care in tempii mai tardii a vea se efaptuésca lucruri asie de mirare. Persecutiunea alungà pre multi din cetati in desiertulu Egiptului, unde se nascu calugarismulu, care a facutu, „de desiertulu s'a desfata-tu si inforitu cá crinulu, de a resaritu, inforitu si s'a desfata-tu bucuranduse si laudandu.“ (Isai. 35, 1,2.)

Pentru, aceea dupa ce Diocletianu desbracandu purpur'a, mori cá unu betranu bosumflatu si amaritu; dupa ce Galeriu, mancatu de viu de viermi si imflature, recunoscù prin unu edictu publicu nefolosulu nesuintieloru sale; dupa ce

Macsimianu Erculeu s'a sugrumatu insusi pre sine; dupa ce Macsentiu s'a inecat in Tibru; dupa ce Macsiminu a moritu intre torturele, ce le tramise asupr'a lui de dereptatea domnedieésca, intre torture chiaru asie de infricosiate, precun' au suferitu crestinii dela elu, asie catu si ochii i-esira din orbitele loru; dupa ce in fine Liciniu fû ucisu la mandatulu lui Constantinu: atunci mirés'a lui Christosu, spre a carei nemicire se conjurasera ei toti, stá tenera si inflorindu, cá totudeun'a, si gat'a de a porni pre calea sa cea mare, spre a se latí pretotindeneasia-si estinde domni'a sa preste tóte tierele.

In anulu 313, dupa invingerea asupr'a lui Macsentiu, dede Constantinu bisericeii libertate deplina. Si de nu aru ff descriu scriitorii cei vechi, totusi ne-amu poté usioru inchipuí, cu cata bucuria si multiamire au salutat crestinii acé'st'a schimbare mare. Erá, cá si candu intru o cetate, in care adomnitu infricosiatu cium'a, locuitorii, cari mai traescu dupa ce s'a publicatu stingerea morbului, vinu inainte si plangundu, inse cu bucuria se saluta unulu pre altulu. Diece ani au vietuitu crestinii, cari mai erau inca in viétia, respanditi si ascunsi; familiiele abie au potutu conveni in çimterimele, ce erau mai aproape; multi acum nice nu sciau, cari dintre amicii si cumnatii loru au devenitu victima persecutiunei, si cari au ramasu in viétia. Mai antâiu esira cu frica, apoi mai cu indresnéla; locurile de adunare, cari natii din esti diece ani din urma nu-le vediusera, se curatira seau se pusera earasi in stare buna, se infrumsetiara si se santira de nou, — si eara incepura, si inca acum fora frica, a celebrá acolo santele misterie.

Constantinu demandá si aceea, cá se se dé crestineloru inderetu proprietatea loru confiscata, fia aceea in posesiunca statului ori in manile privatiloru; adause inse aceea detiermure intielépta, cà posiesorii de acum se se desdauneze ¹⁾ din tesaurulu imperatescu. Baseric'a indata se ocupá cu diligen-

¹⁾ Eus. ist. bas. 10, 5.

tia cu aceea, cá ceremoniele si institutiunile sale se-le arate in stralucirea lor cea mai frumoasa. Basericele, ce mai existau, se intogmira pentru de a se folosi spre cultulu divin, si se edificara altele nóue in acele locuri din Rom'a, cari erau mai scumpe crestiniloru.

Se nu se téma lectoriulu, cá dora noi amu voi a incepe inca o istorisire lunga; ast'a o lasamu altuia, care va fi mai capace de a descrie splendorea si sublimitatea basericeii dupa ce se fece libera si scapà din catusi. Noi avem numai depre dealu in diosu a aratá pamentulu promisiunei, ce jace la petiorele nóstre cá unu paradisu invitatoriu, dara noi nu suntemu Iosue, care are se duca pre altii acolo. Ceea ce mai avem noi de dísu in acést'a scurta a trei'a parte a modestei nostre carti, nu e mai multu, decatu e de lipsa spre indeplinirea ei.

Se ne strapunemu dara in anulu 318, cu cincispradiece ani dupa templarea mortiei din urma, ce am descris'o. Templulu si legile au asecuratu relegea crestina, baseric'a se organizéza mai perfectu si mai tare. Multi, cari la reintorcerea pazei si-plecara tristí capulu, pentru cá in tempulu persecutiunii si-au mantuitu viet'i'a prin o lasitate debila, si-au fostu spelatu acum prin canonire caderea; ici colea cate unu be-tranu se salutá cu reverintia de catra trecutori, déca vedeau cá ochiulu lui celu dereptu i-e arsu, seau man'a-i e taiata, seau déca mersulu lui celu schiopatandu aratá, cumca in tempulu persecutiunii pentru Christosu i-fure taiate venele genunchiloru. ¹⁾

Déca amicabilulu lectoriu va binevoí in tempulu acést'a se mérga cu noi din port'a Nomentana catra valea, ce o cunosce acum, va vedé, cá între frumosi arbori si straturi de flori din vil'a Fabiolei s'a facutu o devastare trista. Unde

¹⁾ Catra capetulu persecutiunii unii procunsuli din resaritu, ostenit de omoru, detiermurira aceste pedepse asupr'a crestiniloru, dupa cum ne spune Eusebiu.

stetera cei de antâi, stau acum stelagiuri, si pre cele din urma jăcu tegle, bucati si colonne de marmure. Constanti'a, fii'a lui Constantin, inca pana nu eră crestina, se rogă la mormentulu Agnetei, că se se mantue de o buba dorerósa; ea fù mangaiata prin o aratare, apoi se tamedul deplinu. Dupa ce s'a botezatu edificà acum spre multumire o baserica frumoasa preste mormentu. Intru aceea pentru credintiosi eră inca deschisa cript'a, in care repausá Agnet'a, si eră mare numerulu peregriniloru, cari veniau acolo din tote partile lumei.

Intr'o di dupa amédi se intorse Fabiol'a din cetate inapoi la vil'a sa; ea petrecuse diu'a la cei morbosi in spitalulu intemeiatu de dins'a in cas'a sa. Mormentatoriulu, care avea inspectiunea preste çimterimu, i-esi inainte cu misicare voiósa, dîcundu: „Eu credu desecuru, că a sositu strainulu din resaritu, pre care-lu ascepti asie de multu.

Fabiol'a, care a pastratu cuventele morindei Miriame porurea in anim'a sa, intrebà iute: „Unde e?“

„S'a dusu eara,“ fù respunsulu.

„Deunde scii tu“, intrebà ea, turburata in bucuri'a sa, „că a fostu elu?“

„In decursulu demanetiei,“ respunse fosoriulu, „am observatu intre rogatori unu omu, care inca nu e de cinci-dieci de ani de betranu, inse de superare si mortificare tempurfa, perulu si barb'a lui cea lunga eră mai sura. Imbracamentea-i eră orientala; portá unu vestmentú, cum pórta de comunu monacii din tierele acele. Candu veni inaintea mormentulu Agnetei, se aruncà diosu pre pamentu si planse; elu oftá si suspiná asie de tare, catu toti dinpregiuru fure misicati spre compatimire. Multi se dusera la elu graindu: „Frate, tu esti in necasu mare; nu plange asie, sant'a e fórte induratória.“ Altii dîceau: „Noi toti ne vomu rogá pentru tine, fi cu voia buna“¹⁾. Inse elu se parea, că nu va nicedecum se se mangaie.“ Am cugetatu intru mine, in presinti'a unei

¹⁾ Acésta naratiune are de base o fapta istorica.

sante atatu de bune si atatu de induratórie nime nu póte fí asie fora mangaiare si fora sperantia, decatu numai unu omu.“

„Continua, continua!“ dîse Fabiol'a. „Ce a facutu mai incolo?“

„Dupa unu tempu indelungatu,“ continuà mormentatoriulu, „se scolà, scóse unu anelu frumosu, sclipitoriu din sinu si-lu puse pre mormentu. Mie mi-se pare, cà am mai vediutu anelulu acel'a odata inainte cu multi ani.“

„Si apoi?“

„Intornanduse me vediù, si me cunoscù pre vestmente, cà sum unu fosoriu. Atunci veni la mine, si eu poteam semtî, cum tremurá, candu, fora a mi-se uitá in façia, intrebà fricosu: ‚Frate, nu scii, nu jace aici óreunde inmormentata o vergura din Siri'a cu numele Miriam'a?‘ Eu-i aratai tacundu mormentulu. Dupa o pausa pentru elu invederatu fôrte dorerósa intrebà earasi, aduncu petrunku si cu viersulu tremurandu: ‚Scii tu, frate, de ce a moritu?‘ ‚De oftica,‘ respunsei. ‚Multiamita lui Domnedieu!‘ strigà elu cu unu suspinu, cá si candu s'ar fí liberatu de o agustietate mare. Dupa aceea se aruncà pre pamentu si suspinà si planse si aici preste o óra; apoi se apropià de mormentu, sarutà din anima pétr'a dela capu si se departà.“

„Elu e, Torcvate, elu e!“ strigà cu bucuria Fabiol'a. „Pentru ce nu l'ai opritu?“

„Nu am cutezatu, Fabiola; dupa ce i-am vediutu odata façi'a, nu am avutu curagiu de a me uitá in ochii lui. Ci elu cu buna séma va vení earasi; dinsulu a mersu in cetate.“

„Cauta se-lu aflamu,“ incheià Fabiol'a. „Scumpa Miriam, tu ai prevediutu dara morindu acést'a intemplanre mangaitória!“

CAPU II.

Strainulu in Rom'a.

In cea alalta di demanétia trecù strainulu preste forù. Elu vediù o multîme de poporu adunata impregiurulu unui omu, pre care-lu interitau si-lu torturau in publicu. Intr'unu locu liberu nici n'ar fi bagatu înséma o atare scena, de nu ar fi audîtu striganduse unu nume, ce-i erá cunoscutu; dereptu ce pasî mai aprópe. Omulu, care stá in midîlocu, erá mai teneru, cá strainulu; inse déca se pareá acest'a mai betranu, decum erá in fapta, avendu o figura asie de palida si flamedîta, atunci pre celu alaltu din causa contraria trebue se-lu tienemu inca si mai betranu. Plesiugu si bugedu, façi'a lui erá inflata si rosia, plina de versatu si bube. In cautatur'a lui jacea espresiunea unei sîretîe beate; inca si portarea si viersulu lui lu-faceau, se-se cunosca de unu betfu. Vestmentele-i intinate si totu exteriorulu lui erá negrigitu.

„Ha, ha, Corvine,“ dícea unu omu teneru catra elu; „acum tí-vei capetá resplat'a. Audît'ai acum? Constantinu vine in estu anu la Rom'a; atunci-si voru resbună crestini; nu cugeti?“

„Ei nu!“ respunse dinsulu. „Ei nu au midlocele spre aceea. Si pre noi ne-a fostu implutu grigi'a firesce, candu a datu Constantinu dupa mórtea lui Macsentiu celu de antáiu edictu alu seu in favorea crestiniloru; dara cu unu anu dupa aceea ne-a liniscitu, dechiarandu tóte relegiunile intr'o forma iertate.“ (Euseb. l. c.)

„Acést'a preste totu e dereptu,“ continuà altulu, spre a-lu necasî mai incolo; „inse óre nu e probabilu, cumca pre accia, cari in persecutiune fure desclinitu activi, i-va tractá dupa legea tali onei ¹⁾? Atunci apoi va ff: lovire pentru lovire, arsura pentru arsura, fiera selbateca pentru fiera selbateca.

¹⁾ Lex talionis, dupa care si in legea mosaica e: „Ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte“ scl.

„Cine dice acést'a?“ întrebà Corvinu îngalbinindu.

„Nó, dar celu puçinu ar fí lucru fórte naturulu,“ dise unulu.

„Si fórte dereptu,“ adause altulu.

„O, nu face nemieu,“ dise Corvinu; „omulu totu póte scapá, facundu-se crestinu. Si eu mai bucurosu me voi face, ori ce voru voi, decatu se stau —”

„Unde a statu Pancratiu,“ lu-întrerupse alu treilea dracosu.

„Tiene-ti gur'a,“ strigà betûlu turbatu. „Se nu mai cu-tezi inca odata a-mi numí numele acest'a!“ Si stringundu-si pumnulu cautá cu furia la vorbitoriu.

„Ha, ha, elu ti-a spusu, cum vei se mori,“ strigà tene-rulu si fugì. „Hei, hei! o pantera încóce pentru Corvinu!“

Toti fugira dinaintea turbatului, mai iute, decatu di-naintea unei fiere selbatece. Elu-i injurá si aruncá cu petre dupa ei.

Peregrinulu privi din o mica departare scen'a si apoi se duse mai incolo. Corvinu merse mai incetisiuru pre ace-easi cale;erá strat'a, ce ducea la baseric'a laterana, care acum erá catedral'a Romei. Deodata se audí unu urlatu mare si in acel'asi tempu o strigare strabatatória. Ei trecusera prelanga Coliseu, pre dinaintea colivieloru animaleloru selbatice, cari aveau se se lupte la olalta la serbarea cercetarei impera-tului. Curiositatea nesanetósa, ce se afla adeseori la astfeliu de persóne, cari se tienu determinate a devení sacrificiulu unei fatalitati neincungiurate, inpinse pre Corvinu neresisti-veru la colivi'a, in care erá inchisa o pantera frumoasa. Elu pasí cu totul aprópe de gratí'a de feru, interitá animalulu prin semne si prin cuvente dicundu: „Asie, asie, tu inca asie figura ai, cá cum asi avé se moriu prin tine! Tu esti bine in-chisa in colivi'a ta.“ In aceeasi clipita sari fier'a furiosa la dinsulu, i-prinse prin gratí'a cea rara grumadii cu labelle si-i fece cu dintii o rana infricosiata.

Ticaitulu fù redicatu si adusu la locuinti'a lui, care nu

erá tare departe. Strainulu i-urmà. Locuinti'a erá rea, necurata si necomoda in gradulu celu mai inaltu; spre sierbire n'avea numai unu sclavu betranu, trecutu, care dupa semne inca prin beutura se stórse, cá si domnulu seu. Strainulu tramese pre sclavu dupa unu chirurgu. Acest'a intardià multu; intru aceea se incercà strainulu se oprésca sangele.

Precandu erá elu ocupatu cu acést'a, Corvinu-si tientii ochii asupr'a lui, cá unu smintitu de fire.

„Cunosci-me?“ intrebà strainulu.

„Cunoscute?“ Nu — é. Se vedu! Hah — vulpea! Vulpea mea! Mai tieni minte, cum faceamu noi venatória asupr'a crestiniloru acestoru nerusinati? Unde ai fostu sub totu tempulu acest'a? Cati ai venatu?“ La acést'a rise in-fricosiatu.

„Taci, taci, Corvine!“ respunse celu alaltu. „Trebue se fii de totu liniscitu, càci altmintrea esti pierdutu fora scapare. Prelanga aceea nu audu bucurosu vorbinduse despre acele tempuri; càci acum si eu insumi sum crestinu.“

„Tu crestinu?“ strigà Corvinu necasînduse. „Tu, care ai versatu mai multu din celu mai bunu sange alu loru, decatu oricare altulu? Iertatu-tiau ei tóte aceste? Seau potut'ai tu dormi liniscitu prelanga aceste? Nu te-au flagelatu Furiele noptea? nu te-a spariatu nice o neluca? n'a rosu nice o vipera la anim'a ta? Spune-mi, cum le-ai spariatu, cá se-le spariu si eu? Dar decumva la tine inca nu au venitu, veni-voru inca; voru veni de siguru. Resbunare si Furie! pentru ce se nu te fia torturatu pre tine chiaru asie, cá pre mine?“

„Taci, Corvine! Eu am patimitu cá si tine. Inse eu am aflatu midilocolu de tameduire, si ti-lu voi spune si tie, indata ce te-a vediutu mediculu, pre care-lu audu venindu.“

Mediculu veni, legà ran'a, inse o dechiarà de fórte periculosa, mai alesu la unu morbosu, alu carui sange in urma necumpetului e stricatu cu totulu.

Strainulu se puse eara langa elu si i-vorbì despre indurarea lui Domnedieu si despre promptéti'a lui de a iertá si

„Cine dăce acést'a?“ întrebà Corvinu ingalbinindu.

„Nó, dar celu puçinu ar fí lucrú fôrte naturulu,“ dăse unulu.

„Si fôrte dereptu,“ adause altulu.

„O, nu face nemiecu,“ dăse Corvinu; „omulu totu pôte scapá, facundu-se crestinu. Si eu mai bucurosu me voi face, ori ce voru voi, decatu se stau —”

„Unde a statu Pancratiu,“ lu-întrerupse alu treilea dracosu.

„Tiene-ti gur'a,“ strigà betîulu turbatu. „Se nu mai cu-tezi inca odata a-mi numí numele acest'a!“ Si stringundu-si pumnulu cautá cu furia la vorbitoriu.

„Ha, ha, elu ti-a spusu, cum vei se mori,“ strigà tene-rulu si fugí. „Hei, hei! o pantera încéce pentru Corvinu!“

Toti fugira dinaintea turbatului, mai iute, decatu dă-naintea unei fiere selbatece. Elu-i injurà si aruncà cu petre dupa ei.

Peregrinulu priví din o mica departare scen'a si apoi se duse mai incolo. Corvinu merse mai incetisoru pre ace-easi cale; erá strat'a, ce ducea la baseric'a laterana, care acum erá catedral'a Romei. Deodata se audí unu urletu mare si in acel'asi tempu o strigare strabatatória. Ei trecusera prelanga Coliseu, pre dinaintea colivieloru animaleloru selbatice, cari aveau se se lupte la odalta la serbarea cercetarei imperatului. Curiositatea nesametósá, ce se afla adeseori la astfeliu de persóne, cari se tienu determinate a devení sacrificiulu unei fatalitati neincungiurate, inpinse pre Corvinu neresistiveru la colivi'a, in care erá inchisa o pantera frumosa. Elu pasí cu totulú aprópe de grat'á de feru, interitá animalulu prin semne si prin cuvente dăcundu: „Asie, asie, tu inca asie figura ai, cá cum asi avé se moriu prin tine! Tu esti bine inchisa in colivi'a ta.“ In aceeași clipita sarí fiér'a furiosa la dinsulu, i-prinse prin grat'á cea rara grumadii cu labele si-i fece cu dintii o rana infricosiata.

Ticaitulu fú redicatu si adusu la locuinti'a lui, care nu

erá tare departe. Strainulu i-urmà. Locuinti'a erá rea, necurata si necomoda in gradulu celu mai inaltu; spre sierbire n'avea numai unu sclavu betranu, trecutù, care dupa semne inca prin beutura se stórse, cá si domnulu seu. Strainulu tramese pre sclavu dupa unu chirurgu. Acest'a intardià multu; intru aceea se incercà strainulu se oprésca sangele.

Precandu erá elu ocupatu cu acést'a, Corvinu-si tientì ochii asupr'a lui, cá unu smintitu de fire.

„Cunosci-me?“ intrebà strainulu.

„Cunoscù-te?“ Nu — é. Se vedu! Hah — vulpea! Vulpea mea! Mai tieni minte, cum faceamu noi venatória asupr'a crestiniloru acestoru nerusinati? Unde ai fostu sub totu tempulu acest'a? Cati ai venatu?“ La acést'a rise in-
fricosiatu.

„Taci, taci, Corvine!“ respunse celu alaltu. „Trebbe se fii de totu liniscitu, càci altmintrea esti pierdutu fora scapare. Prelanga aceea nu audu bucurosu vorbinduse despre acele tempuri; càci acum si eu insumi sum crestinu.“

„Tu crestinu?“ strigà Corvinu necasînduse. „Tu, care ai versatu mai multu din celu mai bunu sange alu loru, decatu oricare altulu? Iertatu-tiau ei tóte aceste? Seau potut'ai tu dormi liniscitu prelanga aceste? Nu te-au flagelatu Furiele noptea? nu te-a spariatu nice o neluca? n'a rosu nice o vipera la anim'a ta? Spune-mi, cum le-ai spariatu, cá se-le spariu si eu? Dar decumva la tine inca nu au venitu, veni voru inca; voru veni de siguru. Resbunare si Furie! pentru ce se nu te fia torturatu pre tine chiaru asie, cá pre mine?“

„Taci, Corvine! Eu am patimitu cá si tine. Inse eu am afflatu midifloculu de tameduire, si ti-lu voiu spune si tie, indata ce te-a vediutu mediculu, pre care-lu audu venindu.“

Mediculu venì, legà ran'a, inse o dechiarà de fórte periculosa, mai alesu la unu morbosu, alu carui sange in urma necumpetului e stricatu cu totulu.

Strainulu se puse eara langa elu si i-vorbì despre indurarea lui Domnedieu si despre promptéti'a lui de a iertá si

pre celu mai mare peccatosu, cum arata si esemplulu seu propriu. Nefericitulu Corvinu se pareá cã jace in unu feliu de ametire, si cã cele dîse abie de le aude, cumca inse de securu nu le precepe. Strainulu i-desfasiurã cele mai momentóse invetiature ale crestinismului; elu firesce nu sciea, óre asculta-lu morbosulu, inse nu bucurosu si-ar ff pierdutu sperarea. Dupa aceea continuã: „Si acum me vei intrebã, Corvine, cum póte capetã iertare acel'a, care le-crede tóte aceste? Prin botezu, prin renascerea din apa si spiritulu santu.“

„Cum?“ strigã Corvinu cu necastu.

„Prin aceea, déca se va botezá cu apa?“

Elu fũ intreřuptu prin unu gémetu convulsivu seau mai bine prin unu urletu. „Apa? Apa? Mie nu-mi trebuie apa! Carati-ve cu dins'a!“ Unu atacu viorinte de unu spasmu se pareá a stringe gutulu morbosului.

Strainulu se spariã, se incercã inse a-lu liniscí. „Se nu cugeti“, dîse, „cumca vei ff cufundatu in apa in acést'a stare de ferbintieli“ — morbosulu se infiorã si suspinã earasi; — „la botezulu morbosiloru nu sunt de lipsa numai cativa picuri, ¹⁾ — nu mai multa, decatu e in sticl'a acést'a.“ Intr' aceea i-aratã ap'a intr'unu vasu micu. La privirea acelei faci'a morbosului se schimosì, gur'a-i spumã si totu corpulu i fũ curreturatu de convulsiuni viorinti. Vócea, ce o dá, mai curundu semenã cu urletulu unui animalu selbaticu, decatu cu sunetele, ce esu dintre buse omenesci.

Acum vediũ peregrinulu, cumca turbarea, in urmarea musicarei panterei turbate, cu tóte simptomele sale infricosiate s'a ivitu in morbosu. Cate intr' unu restempu numai cu mare valu lu-poteau elu si sclavulu a-lu apesã diosu. De repetite ori erumpea in cele mai infricosiate injurari in con-

1) Jacatorii in patu se botezau prin udarea capului cu apa, acest'a se numiã botezulu clinicu. Vedi Bingham Origines t. II. c. 11. (Krüll Archeologia crestina I. p. 139.

tr'a lui Domnedieu si a omeniloru; apoi dupa ce s'a mai lini-seitu, dise gemendu cu amaru: „Apa vreu ei se-mi dé? Apa? Apa? Dintru aceea nu va fí nemicu! Focu e; focu am eu, si acest'a e partea mea! Eu ardu deja, inlaintru si dinafara. Vedeti cum se apropia, giuru inpregiurulu meu; in totu momentulu vine mai aproape!“ Si departá cu manile flacarile inchipuite de ambe laturile patului, si se straduiá a le suflá din giurulu capului seu. Dupa aceea se intorse catra amendoí, cari stáu plini de intristare langa dinsulu si dise: „Pentru ce nu le stingeti? Vedeti, cá me ardu!“

Asie trecù diu'a infricosiata si vení o nopte si mai infricosiata. Langórea se fece mai potinte, cu ea deliriulu si atacurile turbei, de si trupulu devení totu mai debilu. In urma se redicà nefericitulu in patu, si privindu inaintea sa cu ochii infipti strigà cu unu viersu innedusitu de turbare: „Du-te, Pancratie! Departa-te! Tu m'ai privitu destulu. Tiene-ti tare panter'a! tiene-o, dîcu, tare: ea vre se me apuce! Eaca vine! Of!“ — Cu o apucatura convulsiva, cá cum ar voi se arunce fér'a de pre grumadi-si, rupse legatur'a de pre rana. Unu torinte de sange erupse, si elu cadíu mortu pre patu inderetu.

Amiculu lui vediù, cum moru persecutorii nepenitinti ai crestiniloru.

CAPU III.

I n e h e i a r e.

In cea alalta demanétia se duse peregrinulu se-si caute de tréb'a, dela care l'a fostu impededatu intemplarea enarata in capulu precedinte. Se vediù mai antâiu in foru aproape de chipurile lui Ianu intrebandu dupa cineva. In urma aflà omulu, pre care-lu cercá, si ambii mersera catra unu localu micu necuratu sub Capitoliu, pre cost'a, ce se chiamá Cli-

pre celu mai mare peccatosu, cum arata si esemplulu seu propriu. Nefericitulu Corvinu se pareá cã jace in unu feliu de ametîre, si cã cele dîse abie de le aude, cumca inse de securu nu le precepe. Strainulu i-desfasiurã cele mai momentóse invetiature ale crestinismului; elu firesce nu sciea, óre asculta-lu morbosulu, inse nu bucurosu si-ar ff pierdutu sperarea. Dupa aceea continuà: „Si acum me vei întrebá, Corvine, cum póte capetá iertare acel'a, care le-crede tóte aceste? Prin botezu, prin renascerea din apa si spiritulu santu.“

„Cum?“ strigà Corvinu cu necastu.

„Prin aceea, dóca se va botezá cu apa?“

Elu fù întreruptu prin unu gémetu convulsivu seau mai bine prin unu urletu. „Apa? Apa? Mie nu-mi trebuie apa! Carati-ve cu dins'a!“ Unu atacu viorinte de unu spasmu se pareá a stringe gutulu morbosului.

Strainulu se spariã, se încercã inse a-lu liniscí. „Se nu cugeti“, dîse, „cumca vei ff cufundatu in apa in acést'a stare de ferbintieli“ — morbosulu se infiorã si suspinã earasi; — „la botezulu morbosiloru nu sunt de lipsa numai catíva picuri, ¹⁾ — nu mai multa, decatu e in sticl'a acést'a.“ Intr' aceea i-aratã ap'a intr'unu vasu micu. La privirea acelei faci'a morbosului se schimosi, gur'a-i spumã si totu corpulu i fù cutremuratu de convulsiuni viorinti. Vócea, ce o dá, mai curundu semená cu urletulu unui animalu selbaticu, decatu cu sunetele, ce esu dintre buse omenesci.

Acum vediù peregrinulu, cumca turbarea, in urmarea musícarei panterei turbate, cu tóte simptomele sale infricosiate s'a ivitu in morbosu. Cate intr' unu restempu numai cu mare valu lu-potcau elu si sclavulu a-lu apesá diosu. De repetîte ori erumpea in cele mai infricosiate injurari in con-

¹⁾ Jacutorii in patu se botezau prin udarea capului cu apa, acést'a se numiã botezulu clinicu. Vedi Bingham Origines t. II. c. 11. (Krüll Archeologia crestina I. p. 139.

tr'a lui Domnedicu si a omeniloru; apoi dupa ce s'a mai lini-scitu, dise gemendu cu amaru: „Apa vreu ei se-mi dé? Apa? Apa? Dintru aceea nu va fí nemicu! Focu e; focu am eu, si acest'a e partea mea! Eu ardu deja, inlaintru si dinafara. Vedeti cum se apropia, giuru inpregiurulu mieu; in totu momentulu vine mai aproape!“ Si departá cu manile flacarile inchipuite de ambe laturile patului, si se straduiá a le suflá din giurulu capului seu. Dupa aceea se intorse catra amendoí, cari stáu plini de intristare langa dinsulu si dise: „Pentru ce nu le stingeti? Vedeti, cà me ardu!“

Asie trecù diu'a infricosiata si vení o nopte si mai infricosiata. Langórea se fece mai potinte, cu ea deliriulu si atacurile turbei, de si trupulu devení totu mai debilu. In urma se redicà nefericitulu in patu, si privindu inaintea sa cu ochii infipti strigà cu unu viersu innedusitu de turbare: „Du-te, Pancratie! Departa-te! Tu m'ai privitu destulu. Tiene-ti tare panter'a! tiene-o, dîcu, tare: ea vre se me apuce! Eaca vine! Of!“ — Cu o apucatura convulsiva, cá cum ar voi se arunce fôr'a de pre grumadi-si, rupse legatur'a de pre rana. Unu torinte de sange erupse, si elu cadîù mortu pre patu inderetu.

Amiculu lui vediù, cum moru persecutorii nepenitinti ai crestiniloru.

CAPU III.

I n c h e i a r e.

In cea alalta demanétia se duse peregrinulu se-si caute de tréb'a, dela carc l'a fostu impedecatu intemplantu enarata in capulu precedinte. Se vediù mai antâiu in foru aproape de chipurile lui Ianu intrebandu dupa cineva. In urma aflà omulu, pre care-lu cercá, si ambii mersera catra unu localu micu necuratu sub Capitoliu, pre cost'a, ce se chiamá Cli-

pre celu mai mare peccatosu, cum arata si esemplulu scu propriu. Nefericitulu Corvinu se parea cà jace in unu feliu de ametîre, si cà cele dîse abie de le aude, cumca inse de securu nu le precepe. Strainulu i-desfasiurà cele mai momentóse invetiature ale crestinismului; elu firesce nu sciea, óre asculta-lu morbosulu, inse nu bucurosu si-ar fí pierdutu sperarea. Dupa aceea continuà: „Si acum me vei intrebá, Corvine, cum póte capetá iertare acell'a, care le-crede tóte aceste? Prin botezu, prin renascerea din apa si spiritulu santu.“

„Cum?“ strigà Corvinu cu necasu.

„Prin aceea, déca se va botezá cu apa?“

Elu fù intreřuptu prin unu gémetu convulsivu seau mai bine prin unu urletu. „Apa? Apa? Mie nu-mi trebuie apa! Carati-ve cu dîns'a!“ Unu atacu viorinte de unu spasmu se parea a stringe gutulu morbosului.

Strainulu se sparià, se incercà inse a-lu liniscí. „Se nu cugeti“, dîse, „cumca vei fí cufundatu in apa in acést'a stare de ferbintielu“ — morbosulu se infiorà si suspînà earasi; — „la botezulu morbosiloru nu sunt de lipsa numai catřva picuri, ¹⁾ — nu mai multa, decatu e in sticl'a acést'a.“ Intr' aceea i-aratà ap'a intr'unu vasu micu. La privirea acelei faci'a morbosului se schimosi, gur'a-i spumá si totu corpulu i fù cutremuratu de convulsiuni viorinti. Vócea, ce o dá, mai curundu semená cu urletulu unui animalu selvaticu, decatu cu sunetele, ce esu dintre buse omenesci.

Acum vediù peregrinulu, cumca turbarea, in urmarea musicarei panterei turbate, cu tóte simptomele sale infricosiate s'a ivitu in morbosu. Cate intr' unu restempu numai cu mare valu lu-poteau elu si selavulu a-lu apesá diosu. De repetíte ori erumpea in cele mai infricosiate injurari in con-

¹⁾ Jacutorii in patu se botezau prin udarea capului cu apa, acest'a se numiá botezulu clinicu. Vedi Bingham Origines t. II. c. 11. (Krüll Archeologia crestina I. p. 139.

tr'a lui Domnedicu si a omeniloru; apoi dupa ce s'a mai lini-scitu, disc gemendu cu amaru: „Apa vreu ei se-mi dé? Apa? Apa? Dintru aceea nu va fi nemicu! Focu e; focu am eu, si acest'a e partea mea! Eu ardu deja, inlaintru si dinafara. Vedeti cum se apropia, giuru inpregiurulu meu; in totu momentulu vine mai aproape!“ Si departá cu manile flacarile inchipuite de ambe laturile patului, si se straduiá a le suflá din giurulu capului seu. Dupa aceea se intorse catra amendoí, cari stáu plini de intristare langa dinsulu si díse: „Pentru ce nu le stingeti? Vedeti, cà me ardu!“

Asie trecù diu'a infricosiata si vení o nopte si mai infricosiata. Langórea se fece mai potinte, cu ea deliriulu si atacurile turbei, de si trupulu devení totu mai debilu. In urma se redicà nefericitulu in patu, si privindu inaintea sa cu ochii infipti strigà cu unu viersu innedusitu de turbare: „Du-te, Pancratie! Departa-te! Tum'ai privitu destulu. Tiene-ti tare panter'a! tiene-o, dîcu, tare: ea vre se me apuce! Eaca vine! Of!“ — Cu o apucatura convulsiva, cá cum ar voí se arunce fér'a de pre grumadi-si, rupse legatur'a de pre rana. Unu torinte de sange erupse, si elu cadiù mortu pre patu inderetu.

Amiculu lui vediù, cum moru persecutorii nepenitinti ai crestiniloru.

CAPU III.

I n c h e i a r e .

In cea alalta demanétia se duse peregrinulu se-si caute de tréb'a, dela care l'a fostu impedecatu intemplantu enarata in capulu precedinte. Se vediù mai antâiu in foru aproape de chipurile lui Ianu intrebându dupa cineva. In urma aflà omulu, pre care-lu cercá, si ambii mersera catra unu localu micu necuratu sub Capitoliu, pre cost'a, ce se chiamá Cli-

pre celu mai mare pecatósu, cum arata si esemplulu seu propriu. Nefericitulu Corvinu se parea cà jace in unu feliu de ametire, si cà cele dise abie de le aude, cumca inse de securu nu le precepe. Strainulu i-desfasiurà cele mai momentóse invetiature ale crestinismului; elu firesee nu sciea, óre asculta-lu morbosulu, inse nu bucurosu si-ar fí pierdutu sperarea. Dupa aceea continuà: „Si acum me vei intrebá, Corvine, cum póte capetá iertare acel'a, care le-crede tóte aceste? Prin botezu, prin renascerea din apa si spiritulu santu.“

„Cum?“ strigà Corvinu cu necasu.

„Prin aceea, déca se va botezá cu apa?“

Elu fù intreruptu prin unu gémetu convulsivu seau mai bine prin unu urletu. „Apa? Apa? Mie nu-mi trebuie apa! Carati-ve cu dins'a!“ Unu atacu viorinte de unu spasmu se parea a stringe gutulu morbosului.

Strainulu se sparià, se incercà inse a-lu liniscí. „Se nu cugeti“, dise, „cumca vei fí cufundatu in apa in acést'a stare de ferbintieli“ — morbosulu se infiorà si suspinà earasi; — „la botezulu morbosiloru nu sunt de lipsa numai catíva picuri, ¹⁾ — nu mai multa, decatu e in stiel'a acést'a.“ Intr' aceea i-aratà ap'a intr'unu vasu micu. La privirea acelei faci'a morbosului se schimosi, gur'a-i spumá si totu corpulu i fù cutremuratu de convulsiuni viorinti. Vócea, ce o dá, mai curundu semená cu urletulu unui animalu selbaticu, decatu cu sunetele, ce esu dintre buse omenesci.

Acum vediù peregrinulu, cumca turbarea, in urmarea musicarei pantereii turbate, cu tóte simptomele sale infricosiate s'a ivitu in morbosu. Cate intr' unu restempu numai cu mare valu lu-poteau elu si sclavulu a-lu apesá diosu. De repetíte ori erumpea in cele mai infricosiate injurari in con-

¹⁾ Jacutorii in patu se botezau prin udarea capului cu apa, acest'a se numiá botezulu clinicu. Vedi Bingham Origines t. II. c. 11. (Krüll Archeologia crestina I. p. 139.

tr'a lui Domnedieu si a omeniloru; apoi dupa ce s'a mai lini-
scitu, dise gemendu cu amaru: „Apa vreu ei se-mi dé? Apa?
Apa? Dintru aceea nu va fi nemicu! Focu e; focu am eu, si
acest'a e partea mea! Eu ardu deja, inlaintru si dinafara.
Vedeti cum se apropia, giuru inpregiurulu mieu; in totu
momentulu vine mai aproape!“ Si departá cu manile fla-
carile inchipuite de ambe laturile patului, si se stradiuá a le
suffá din giurulu capului seu. Dupa aceea se intorse catra
amendoi, cari stáu plini de intristare langa dinsulu si dise:
„Pentru ce nu le stingeti? Vedeti, cà me ardu!“

Asie trecù diu'a infricosiata si veni o nopte si mai in-
fricosiata. Langórea se fece mai potinte, cu ea deliriulu si
atacurile turbei, de si trupulu deveni totu mai debilu. In
urma se redicà nefericitulu in patu, si privindu inaintea sa
cu ochii infipti strigà cu unu viersu innesusitu de turbare:
„Du-te, Pancratie! Departa-te! Tu m'ai privitu destulu. Tiene-ti
tare panter'a! tiene-o, dicu, tare: ea vre se me apuce! Eaca
vine! Of!“ — Cu o apucatura convulsiva, cá cum ar voi se
arunce fér'a de pre grumadi-si, rupse legatur'a de pre rana.
Unu torinte de sange erupse, si elu cadìu mortu pre patu
inderetu.

Amiculu lui vediù, cum moru persecutorii nepenitinti
ai crestiniloru.

CAPU III.

I n e h e i a r e.

In eca alalta demanétia se duse peregrinulu se-si caute
de tréb'a, dela care l'a fostu impedecatu intemplanca enarata
in capulu precedinte. Se vediù mai antâiu in foru aproape de
chipurile lui Ianu intrebandu dupa cineva. In urma aflà
omulu, pre care-lu cercá, si ambii mersera catra unu localu
micu necuratu sub Capitoliu, pre cost'a, ce se chiamá Cli-

vus Asyli. Acolo scosera nesce carti vechi pulberose, si le cautara din pagina in pagina pana venira la datulu „consuliloru Dîocletianu Augustu a opt'a óra si Macsimianu Ericuleu Augustu a sieptea óra.“¹⁾ Acolo se aflara nescari notitie, cari indereptau la anumite documente. Se aduse inainte o sucitura de pergamente ingalbinite, cari erau infsemnate cu acel'asi datu: numerii citati in carte se luara afara si se cercara. Resultatulu cercetarei se parù a multiamí ambe partile.

„E antái'a ora in viéti'a mea“, díse omulu, care pastrase pergamentele, „cá cineva, dupa ce a scapatu norocosu, preste cincispradiece ani se vina inderetu si se intrebe de detoriile sale. Tu esti de buna séma crestinu, domnule?“

„Asie e, din indurarea lui Domnedieu.“

„Am cugetatu indata. Buna demanéti'a, domnule. Voiu fí gat'a in totu tempulu a-ti impromutá bani sub' conditiuni ohiaru asie de cuvenientiöse, cá tatalu meu Efraimu, care acum e la Avraamu.“ — „Unu nebu nu mare, aceea trebuie se dícu!“ adause, dupa ce s'a departatu strainulu.

Cu pasi rapedi si cu o cautatura mai voioasa, decatu s'a observatu la elu pana acum, merse strainulu dereptu la vil'a dinaintea pórti Nomentane. Dupá ce-si implini evlavi'a in cripta, — inse cu anim'a mai usiora cá antái, — se intorse catra mormentatoriu si díse, cá candu nu ar fí fostu despartiti niciodata: „Torevate, potu vorbí cu dom'n'a Fabiol'a?“

„De buna séma,“ respunse acest'a; „vina incóce.“

Mergundu prelanga olalta nice unulu dintre amendoi nu a vorbitu despre tempurile vechi seau despre aceea, ce au patitu de atunci incóce. Cá prin stremuru se pareau ambii a fí uniti intru aceea, cà tóte cele trecute trebuie se fia uitate de ómeni, cum sperau ei, cà-su sterse dinaintea ochiloru lui Domnedieu. Fabiol'a remasese acasa in diu'a acést'a si in cea premérsa, in sperare, cà va se vina earasi strainulu.

¹⁾ 303 dupa Christosu.

Ea siedea in gradina la o funtana saritória; Torcvatu o arată strainului si se departă.

Fabiol'a se scolă candu vediù venindu pre cercetatoriulu demultu asceptatu. Ea erá desclinitu suprinsa, candu a pasítu dinsul inaintea ei.

„Nobila dómna,“ dîse elu umilitu si simplu, „eu nu asi ff cutezatu niciodata, a vení earasi inaintea ochiloru tei, de nu m'ar ff astrinsu la aceea o detoria a dereptatiei si o detoria indiecita a multumirei.“

„Orontie,“ respunse Fabiol'a, — „acést'a e numele, cu care am se te agraescu?“ — elu se plecà intarindu — „tu nu ai alte detorie catra mine, decatu acelea, cari ni-le prescrie marele nostru Apostolu: cá se ne iubimu unulu pre altulu.“

„Sciu, cà tu asie cugeti. Pentru aceea in cunoscienti'a nedemnității mele nece nu asi ff indresnitu a-me apropiá de tine, de nu ar ff o detoria strinsa pentru mine. Eu sciu, cu ce multumita tí-su detoriu pentru bunetatea si iubirea, ce ai aratat'o catra ea, care acum mi-e mai pretiuita, decum ar poté ff o sora pre pamentu; eu sciu, cum ai implinitu catra dins'a detorintiele iubirei, cari eu le-am fostu negrigitu.“

„Chiaru prin acést'a ai casiunatu tu,“ lu-interrupse Fabiol'a, „de dins'a vení la mine si se fece angerulu vietiei mele. Cugeta, Orontie, cà Josifu a fostu vendutu de fratii sei, ca se devina liberatoriulu gintei sale.“

„Tu intr' adevèru esti prea buna catra mine nevredniculu“, continuà peregrinulu; „inse eu nu voiu a-ti multiamí pentru iubirea, ce ai aratat'o alteia, care ti-a respplatitu atatu de cu prisosu. Numai in demanéti'a acést'a am audítu, catu de buna ai fostu tu catra orechine, care de buna séma n'a avutu nece unu dereptu la bunetatea ta.“

„Nu te precepu,“ dîse Fabiol'a.

„Asiedara trebue se me respicu mai chiaru,“ continuà Orontiu. „Eu am fostu acum mai multi ani in Palestin'a unu medulariu acelei soçietati de barbati, cari departati de lume locuescu prin desiérturi, si cari-si impartiescu diu'a ba

chiaru si noptea intre cantari sante, meditatiuni si lucru. Canonire aspra pentru peccatele nostre de mai nainte, ajunu, jelire si rogatiuni sunt detorintiele de capetenia ale statului nostru. Audít'ai tu pre aici despre astfelu de ómeni?"

„Laud'a santului Paulu si a santului Antoniu chiaru asie e de mare in apusu, cá in oriente,“ respunse domn'a.

„Eu am vietuitu in soçietatea celui mai mare invetia-celu alu santului Antoniu. Esemplulu lui celu atragatoriu si mangaiarca, ce mi-a dat'o, m'au sustienutu. Inse unu cugetu me torturá si nu me lasá nece dupa penitintia de ani de lunga se fiu liniscitu de totu. Inainte de a parasí eu Rom'a, facusem detorie mari; sum'a, cugetám, va fí crescutu la o marime nespusa; si totusi pentru mine erá o detorintia neincungjurata, se o platescu. Eu eram unu sermanu de cenobitu¹⁾ si traiam din aceea, ce castigám inpletindu rogosíne din frundie de finicu, si din acele puçine erburi, ce cresceau in nesipu. Cum mi-poteam eu dara impliní obligatiunea? Numai unu midilocu-mi remase inderetu. Poteam se me facu de buna voia sclavulu credetoriului meu, cá se lucru pentru elu si se rabdu cu pacientia bataiele si imputarile lui cele amare, seau se fiu vendutu decatra diñsulu; càci eu sum inca tare si potu lucrá. In ambele casuri, cugetai, me va mangaiá si intarí esemplulu Mantuitoriului; ci la tóta templarea atunci asi fi datu totu, ce aveam, — pre mine insumi. Adi demanétia me dusei in foru si aflai pre fetiorulu credetoriului meu, cautai chartícele sale si gasí, cà tu ai platitu deplinu tota detori'a mea. Acum dara nu-su sclavulu evreului, ci sum sclavulu teu, generósa Fabiola.“ La aceste cuvente ingenunchiá cu supunere inaintea ei.

„Scóla-te, scóla-te!“ díse Fabiol'a ca lacreme in ochi.
„Tu nu-mi esti selayu, ci unu frate iubit, in Domnulu nostru comunu.“

¹⁾ Asle se numiau monacii, ce duceau o vietia comuna.

Dupa aceea se puse se siéda cu dinsulu impreuna, «dicundu: „Am o rogare la tine, Orontie! Spune-mi, cum fusi condusu la victi'a aceea, careia atatu de marinimosu te-ai consacratu?“

„Déca demandi, voiu se-ti referescu incatu e cu potintia pre scurtu. Cum scii, eu am fugitu din Rom'a intr'o nópte trista, insoçitu de unu omu —“ viersu-i tremurá.

„Sciu, sciu, pre cine cugeti, — pre Eurot'a;“ lu-intre-rupse Fabiol'a.

„Elu a fostu blastemulu casei nóstre, urdítoriulu a tota nefericirea mea si a patimeloru iubitei mele sorori. Noi amu inchiriatu in Brundusú cu unu pretiu mare o nae si amu plutitu catra Cipru. Incercat'amu intreprinderi de negotia-toria si alte speculatiuni; inse tóte reesira reu. Ori de ce ne apucámu, pre tóte se ingreună unu blastemu. Averea nostra se contopl: si noi fúmu nevoiti se cercamu alta tíera. Ámu plutitu catra Palestin'a si ne opriramu cat'va tempu in Gaz'a. In scurtu seraciramu cu totulu. Toti ómenii ne incungiurau: noi nu scieamu, de ce? Inse conscienti'a-mi spunea, cà eu portu pre frunte-mi inferarea lui Cainu.“

Aici se oprì pre unu tempu, si planse; apoi continuà: „În urma, dupa ce ni-se storsera tóte midílocele, si acum nu mai aveamu nemica, decatu nescari scule, cari ce e dereptu erau fórté pretióse, pre cari inse Eurot'a, nu sciu pentru ce, nu voiá se-le venda nicecandu, dinsulu me astringea, se denunciu pre crestini; càci acolo se incepuse o persecutiune sangerósa. Antai'a óra in viéti'a mea me opusei mandateloru lui. Intr'o dî me chiamà se esu cu elu din cetate afara; ne dusemu de-parte, pana candu ajunseramu la unu locu frumosu in midí-loculu desiertului. Erá o vale angusta, coperita cu verdétia frumosa, umbrita de arbori de finicu si taiata de unu pereu limpede, care isvoriá din o stanca in capetutu valei. In stan-c'a acést'a vediumu gauri si pescere; loculu inse se parea a ff nelocuitu: nu-se audiá altu strépetu, decatu caditur'a apei.“

„Ne puseramu diosu, cá se resuflamu; si Eurot'a se in-

chiaru si noptea între cantari sante, meditatiuni si lucru. Canonire aspra pentru pecatele nostre de mai nainte, ajunu, jelire si rogatiuni sunt detorintiele de capetenia ale statului nostru. Audî't'ai tu pre aici despre astfelu de ómeni?«

„Laud'a santului Paulu si a santului Antoniu chiaru asie c de mare in apusu, cá in oriente,“ respunse domn'a.

„Eu am victiuitu in soçietatea celui mai mare invetia-celu alu santului Antoniu. Esemplulu lui celu atragutoriu si mangaiarca, ce mi-a dat'o, m'au sustienutu. Inse unu cugetu me torturá si nu me lasá nece dupa penitintia de ani de lunga se fiu liniscitu de totu. Inainte de a parasí eu Rom'a, facusem detorie mari; sum'a, cugetám, va fí crescutu la o marime nespusa; si totusi pentru mine crá o detorintia neincungiurata, se o platescu. Eu eram unu sermanu de cenobitu ¹⁾ si traiam din aceea, ce castigám inpletindu rogosíne din frundie de finicu, si din acele puçine erburi, ce cresceau in nesipu. Cum mi-poteam eu dara impliní obligatiunea? Numai unu midílocu-mi remase inderetu. Poteam se me facu de buna voia sclavulu credetoriului meu, cá se lucru pentru elu si se rabdu cu pacientia bataiele si imputarile lui cele amare, seau se fiu vendutu decatra diñsulu; càci eu sum inca tare si potu lucrá. In ambele casuri, cugetai, me va mangaiá si intarí esemplulu Mantuitoriului; ci la tóta templarea atunci asi fi datu totu, ce aveam, — pre mine insumi. Adi demanétia me dusei in foru si affai pre fetiorulu credetoriului meu, cautai chartífele sale si gasí, cà tu ai platitu deplinu tota detori'a mea. Acum dara nu-su sclavulu evreului, ci sum sclavulu teu, generósa Fabiola.“ La aceste cuvente ingenunchiá cu supunere inaintea ei.

„Scóla-te, scóla-te!“ díse Fabiol'a ca lacreme in ochi.
„Tu nu-mi esti selayu, ci unu frate iubitu, in Domnulu nostru comunu.“

¹⁾ Aste se numiau monacii, ce duceru o vietia comuna.

Dupa aceea se puse se síeda cu dinsulu impreuna, «dicundu: „Am o rogare la tine, Orontie! Spune-mi, cum fusi condusu la victi'a aceea, careia atatu de marimosu te-ai consacratu?“

„Déca demandi, voiú se-ti referescu incatu e cu potintia pre scurtu. Cum scii, eu am fugitu din Rom'a intr'o nópte trista, insoçitu de unu omu —“ viersu-i tremurá.

„Sciu, sciu, pre cine cugeti, — pre Eurot'a;“ lu-intre-rupse Fabiol'a.

„Elu a fostu blastemulu casei nóstre, urdñtoriuulu a tota nefericirea mea si a patimeloru iubitei mele sorori. Noi amu inchiriatu in Brundusú cu unu pretiu mare o nae si amu plutitu catra Cipru. Incercat'amu intreprinderi de negotia-toria si alte speculatiuni; inse tóte reesira reu. Ori de ce ne apucámu, pre tóte se ingreuná unu blastemu. Averka nostra se contopì: si noi fñmu nevoiti se cercamu alta tíera. Ámu plutitu catra Palestin'a si ne opriramu cat'va tempu in Gaz'a. In scurtu seraciramu cu totulu. Toti ómenii ne incungiurau: noi nu scieamu, de ce? Inse conscienti'a-mi spunea, cà eu portu pre frunte-mi inferarea lui Cainu.“

Aici se oprì pre unu tempu, si planse; apoi continuà: „In urma, dupa ce ni-se storsera tóte midñlocele, si acum nu mai aveamu nemica, decatu nescari scule, cari ce e dereptu erau fórté pretióse, pre cari inse Eurot'a, nu sciu pentru ce, nu voiá se-le venda nicecandu, dinsulu me astringea, se denunciu pre crestini; càci acolo se incepuse o persecutiune sangerósa. Antai'a óra in viéti'a mea me opusei mandateloru lui. Intr'o dí me chiamà se esu cu elu din cetate afara; ne dusemu de-parte, pana candu ajunseramu la unu locu frumosu in midñ-loculu desiertulu. Erá o vale angusta, coperita cu verdétia frumosa, umbrita de arbori de finicu si taiata de unu perezu limpede, care isvoriá din o stanca in capetutu valei. In stan-c'a acést'a vediumu gauri si pescere; loculu inse se parea a fñ nelocuitu: nu-se audiá altu strépetu, decatu cadiutur'a apeí.“

„Ne puseramu diosu, cá se resuflamu; si Eurot'a se in-

chiaru si noptea intre cantari sante, meditatiuni si lucru. Canonire aspra pentru pecatele noastre de mai nainte, ajunu, jelire si rogatiuni sunt detorintiele de capetenia ale statului nostru. Audit'ai tu pre aici despre astfelu de ómeni?*

„Laud'a santului Paulu si a santului Antoniu chiaru asie e de mare in apusu, cá in oriente,“ respuse domn'a.

„Eu am victiuitu in soçietatea celui mai mare invetia-celu alu santului Antoniu. Esemplulu lui celu atragutoriu si mangaiarea, ce mi-a dat'o, m'au sustienutu. Inse unu cugetu me torturá si nu me lasá nece dupa penitintia de ani de lunga se fiu liniscitu de totu. Inainte de a parasí eu Rom'a, facusem detorie mari; sum'a, cugetám, va fí crescutu la o marime nespusa; si totusi pentru mine erá o detorintia neincungiurata, se o platescu. Eu eram unu sermanu de cenobitu¹⁾ si traiam din aceea, ce castigám inpletindu rogosine din frundie de finicu, si din acele puçine erburi, ce cresceau in nesipu. Cum mi-poteam eu dara impliní obligatiunea? Numai unu midilocu-mi remase inderetu. Poteam se me facu de buna voia sclavulu credetoriului meu, cá se lucru pentru elu si se rabdu cu pacientia bataiele si imputarile lui cele amare, seau se fiu vendutu decatra diñsulu; càci eu sum inca tare si potu lucrá. In ambele casuri, cugetai, me va mangaiá si intarí esemplulu Mantuitoriului; ci la tóta templarea atunci asi fi datu totu, ce aveam, — pre mine insumi. Adi demanétia me dusei in foru si affai pre fetiorulu credetoriului meu, cautai chartfele sale si gasí, cà tu ai platitu deplinu tota detori'a mea. Acum dara nu-su sclavulu evreului, ci sum sclavulu teu, generósa Fabiola.“ La aceste cuvente ingenunchiá cu supunere inaintea ei.

„Scóla-te, scóla-te!“ dişe Fabiol'a ca lacreme in ochi.
„Tu nu-mi esti selayu, ci unu frate iubit, in Domnulu nostru comunu.“

1) Aste se numiau monacii, ce duceau o vietia comuna.

Dupa aceea se puse se sída cu dinsulu impreuna, «dicundu: »Am o rogare la tine, Orontie! Spune-mi, cum fusi condusu la victi'a aceea, careia atatu de marinosu te-ai consacratu?»

»Déca demandi, voiu se-ti referescu incatu e cu potintia pre scurtu. Cum scii, eu am fugitu din Rom'a intr'o nópte trista, insoçitu de unu omu — « viersu-i tremurá.

»Sciu, sciu, pre cinc cugeti, — pre Eurot'a;« lu-intre-rupse Fabiol'a.

»Elu a fostu blastemulu casei nóstre, urditoriulu a tota nefericirea mea si a patimeloru iubitei mele sorori. Noi amu inchiriatu in Brundusú cu unu pretiu mare o nae si amu plutitu catra Cipru. Incercat'amu intreprinderi de negotiatura si alte speculatiuni; inse tóte reesíra reu. Ori de ce ne apucámu, pre tóte se ingreună unu blastemu. Averece nostra se contopl: si noi fúmu nevoiti se cercamu alta tíera. Ámu plutitu catra Palestin'a si ne opriramu cat'va tempu in Gaz'a. In scurtu seraciramu cu totulu. Toti ómenii ne incungiúrau: noi nu scicamu, de ce? Inse conscienti'a-mi spunea, cà eu portu pre frunte-mi inferarea lui Cainu.«

Aici se oprì pre unu tempu, si planse; apoi continuà: »In urma, dupa ce ni-se storsera tóte midilocene, si acum nu mai aveamu nemica, decatu nescari scule, cari ce e dereptu erau fórte pretióse, pre cari inse Eurot'a, nu sciu pentru ce, nu voiá se-le venda nicecandu, dinsulu me astringea, se denunciu pre crestini; càci acolo se incepuse o persecutiune sangerósa. Antai'a óra in viéti'a mea me opusei mandateloru lui. Intr'o dí me chiamà se esu cu elu din cetate afara; ne dusemu de parte, pana candu ajunseramu la unu locu frumosu in midiloculu desiertului. Erá o vale angusta, coperita cu verdétia frumosa, umbrita de arbori de finicu si taiata de unu pereu limpede, care isvoriá din o stanca in capetutu valei. In stanc'a acést'a vediumu gauri si pescere; loculu inse se para a ff nelocuitu: nu-se audiá altu strépetu, decatu caditur'a apeí.«

»Ne puseramu diosu, cà se resuflamu; si Eurot'a se in-

deceptă catra mine cu cuvente inspaimentatorie. „A sositu tempulu,‘ dîse, „candu noi ambii trebue se ducemu in capetu propusulu infioratoriu conceputu de dinsulu: noi nu potemu se ajungemu ruin'a familiei nostre; aici trebue se morimu amendoi. Férele selbatice voru mancă cadavrele nostre, si nime nu va mai scí capetulu celoru din urma devenitori ai casei nóstre.‘ La aceste cuvente scose dóue sticlutie de o marime neasemenea; me ambià cu cea mai mare, si elu goll cea mai mica. Eu refusał de a o primf, si inca i-am aruncatu, căce a impartítu asie de neegalu veninulu. Respunsulu i-a fostu: că dinsulu e betranu ear eu teneru, si că dosea fiacaruia e mesurata cu privire la taria-i. Eu inca totu me retra-geam, fiendu că me temeam de mórte; dara elu cuprinsu de unu feliu de furia díavólésca me apucà cu o potere gigantica, me tavalì pre verdétia, si cu cuventele: „Noi la olalta cauta se morimu,‘ mi-tornà in gura cu poterea totu cuprinsulu sticlutiei pana la celu din urma picuru.“

„Eu-mi perdui indata semtîrile. Candu m'am descetatu, me aflám intr'o pescera. Cu unu viersu debilu am cerutu apa. Unu betranu venerandu cu barba alba-mi tienù unu vasu de lemnu cu apa la gura. „Unde e Eurot'a?‘ intrebai. — „Pre soçiulu teu cugeti?‘ intrebà betranulu calugaru. — „É,‘ dîsei. — „Elu e mortu!‘ fù respunsulu. Cum s'a intemplatu acést'a, de elu a moritu ear eu ba, nu sciu; inse multiumescu lui Domnedieu din anima, că m'a mai tienutu.“

„Omulu acelu betranu erá Ilarionu din Gaz'a, care a petrecutu multi ani la santulu Antoniu in Egiptu, si nu demultu ¹⁾ s'a fostu intornatu inderetu, cá se introducea si in patri'a sa viét'i'a cenobitiloru si a eremitiloru. Elu avea acum mai multi invetiacei, cari locuiau in pescerele din apropiare, si se indatinau a-si mancă bucatele cele mésere sub umbr'a finiciloru si setea a si-o aliná din valcea. Portarea loru cea plina de iubire catra mine, pietatea loru vióia si viét'i'a loru

¹⁾ In a. 303. dupa Christosu.

cea santa castigara anim'a mea, dupa ce m'am insanetosiatu. Relegiunca, ce am persecutat'o, o vediu' intr'o forma maré-tia; mi-adusei aminte de instructiunile iubitei mele mame si de esemplulu sororei mele celei sante: si invinsu de charu, mi-plansei peccatele la petiorele sierbului lui Domnedicu, ¹⁾ si in diu'a inainte de pasci am primitu santulu botezu.“

„Astfeliu noi suntemu frati intr'unu modu duplu,“ dise Fabiol'a; „asie, nati gemeni ai bisericeii: pentru că si eu in aceeasi di m'am renascutu spre viéti'a eterna. Inse ce vei face acum?“

„Eu vreau inca in ésta séra se plecu earasi. Scopulu indoitu'alu caletoriei mele mi-l'am ajunsu. Eu am voitu antâiu a-mi platí detoriele, si a dóu'a a pune unu daru pre mormentulu Agnetei. Ti-vei aduce aminte,“ urmà mai incolo suri-diendu, „cà bunulu teu parinte intr'unu modu inocentu me aduse la acelu cugetu, cá cum Agnetei i-ar fí placutu petrele mele cele scumpe. Eu am fostu unu nebunu. Dara dupa întórcerea mea am determinatu, cá se fia a ei cea mai pretiosa pétra din juvaeclele pastrate de Euro'ta: si aceea i-am adusu-o.“

„Dara ai bani de caletoría?“ lu-intrebà domn'a cu sfiéla.

„Mai multi, decatu destuli,“ respunse Orontiu. „De acést'a se ingrigesce iubirea credintiosiloru. Am o scrisóre dela episcopulu din Gaz'a, care-mi procuréza pretotindenea mancare si beutura si patu preste nópte; inse voiu se prime-scu dela tine unu stropu de apa si o falí'a de pane, in numele unui invetiacelu.“ (Mat. 10, 42.)

Ei se scolara si pornira catra casa, candu o muiere, cu cea mai mare iutiéla fugindu pintre tufari, vení si cadíu la petiorele ei cu strigare: „Scapa-me, scumpa desputória, scapa-me! Elu me urmaresce si vre se me omóra!“

¹⁾ Botezului premergea adeseori marturisirea secréta a peccatorulu. Bingham, Origines t. 11. c. 8. §. 14.

Fabiol'a-si cunoscu sclav'a de mai nainte, Iubal'a. Perulu ei era caruntu si incalcitu; totu esteriorulu ei arata ticalosia mare. Fabiol'a o intrebà, ca pre cine intielege?

„Pre barbatulu meu,“ raspunse, „care acum demultu e duru si crudu in privinti'a mea; inse astadi e mai brutalu decat de alta data. O, scapa-me de el!“

„Aici n'ai ce te teme de nemica,“ raspunse domn'a. Dara precum vediu, Iubala, nu esti nemicu mai puçinu, decat fericita cu dinsulu. Demultu, tare demultu nu te-am vediutu.“

„Nu, stimata despuitoria. Dar pentru ce se fiu si venita spre a me plange de necasurile mele? O, pentru ce te-am sciutu parasit eu pre tine si cas'a ta, unde asi fi potutu se fiu asie de ferice? Eu asi fi potutu invetiã dela tine si Grai'a si dela bun'a betrana Efrosin'a, care acum e morta, se fiu si eu buna: si acum eu inca asi potẽ fi crestina.“

„Cum? ai cugetatu tu intr'adeveru la aceea, Iubala?“

„Demultu, nobila domna, in suferintiele mele si in parerea mea de reu. Vediui, catu-su de fericiti crestinii, chiaru si acei'a, cari au fostu asie de rei ca mine. Si fiendu ca adi demanetia am spusu acest'a barbatului meu, de aceea m'a batutu, si m'a amenintiatu, ca me va ucide. Inse in invetiaturele crestinesci, lauda lui Domnedieu, sum instruata prin o amica.“

„De candu te tiranesce astfelu barbartulu teu, Iubala?“ intrebà Orontiu, care audise despre aceea prin unchiulu seu.

„Totudeun'a,“ raspunse, „decandu i-am spusu indata dupa casatori'a nostra, cumca mai nainte m'a petitu unu strainu cu numele Eurot'a. O, acel'a a fostu inca unu omu reu, unu omu cu pasiuni negre si unu blastematu fora conscientia. Cu numele lui e impreunatu celu mai dorerosu suveniru alu meu.“

„Cum asie?“ intrebà Orontiu cu incordare.

„Candu a voitu se parasésca Rom'a, m'a rogatu se-i pregatescu dóue beuturc narcotice: un'a fiendu pentru unu inimicu, se fia de siguru omoritória; cea alalta se ametiésca numai pentru cateva óre; acést'a póte va avé se o folosésca vreodata elu insusi. Candu a venitu se le duca, chiaru voiam se-i esplicu, cà sticluti'a cea mai mica contine veninulu celu omoritoriu, ear nu, precum s'ar paré, cea mai mare: ci in momentulu acel'a veni barbatu-mieu inlaintu, si cuprinsu de o zelotipia me alungà afara din casa. Acum me temu, se nu fiu datu prin aceea ocaziune la ceva reu si se fiu causatu mórtea orecuiva.“

Fabiol'a si Orontiu se uitara unulu la altulu tacundu si admirara derépt'a dispunere a provedintiei. Atunci muiera dintr'odata típoti poternicu. Spre uimirea loru vediura cum se sflederì o sagéta in sinulu Iubalei. Fabiol'a o prinse in braçiele sale; Orontiu se uità impregiuru si vediù o façia négra, care ringindu-se uritu se uitá prin ingraditur'a gradinei. In momentulu urmatoriu vediura unu Numidu fugindu pre calulu seu, cu arculu intinsu preste umeru, dupa modrulu Partiloru, spre a se aperá in contr'a a orice persecutoriu. Sagét'a sborase neobservata printre Orontiu si Fabiol'a, si nimerì de mórte pre Iubal'a.

„Iubala,“ intrebà Fabiol'a, „doresti tu a mori cá crestina?“

„Ardu de dorulu acel'a,“ respunse ea.

„Credi tu intr'unu Domnedicu in trei persone?“

„Credu tare tóte, ce invétia baseric'a crestina.“

„Si in Isusu Christosu, care s'a nascutu si a moritu pentru pecatele nostre?“

„É; eu credu totu, ce credi tu,“ respunse Iubal'a cu viersu mai debilu.

„Iute, iute, Orontie!“ strigà Fabiol'a, aratandu funtan'a saritória.

Elu alergà la basenu, si-implù pumnii cu apa, veni iute inderetu si-o versà pre capulu sermanci Africane, rostindu

deodata si formul'a botezului. Ea morì, si ap'a renascerei se mestecà cu sangele ei de reimpaciuire.

Dupa acést'a scena inforatòria si totusi si mangaitòria intrara in casa, si dederà lui Torcvatu indrumari pentru in-mormentarea de nou intorsei indoitu botezate.

Orontiu se uimì de simpl'a mobilare a casei, ce facea unu contrastu mare cu lucsul celu resfaçiatu din locasiulu de mai nainte alu Fabiolei. Dintr'odata inse trase intru o chilia mica unu scrinisoru pomposu atentiunea lui asupra-si, care erà cuprinsu in juvaere, inse acoperitu cu o perdea bordita, asie catu numai marginea i-se potea vedé. Elu pasì mai apròpe si citì inscriptiunea:

„Sangele fericitei Miriame, versatu de mani crudele.“

Elu ingalbinì cá mortu; dupa aceea rosì cá foculu, si mai nu cadìu diosu.

Fabiol'a vediù acést'a, si pasìndu amicabilu langa din-sulu sî-puse man'a pre braçiulu lui si dîse linu: „Orontie, la privirea acelei, ce e acolo, amendoi avemu destulu cuventu de a rosì; inse pentru aceea nu trebuie se perdemu curagiulu.“

La vorbele aceste trase inderetu cortin'a si Orontiu vediù intr' unu vasu de cristalu maram'a cea chindisita, care a jocatu o rola atatu de insemnata in istori'a sa propria si in istori'a sororei sale. Pre aceea jaceau dóue arme ascutîte, ale caroru verfuri erau ruginite de sange. In un'a-si cunoscù pumnariulu seu propriu; cea alalta i-se parea lui a fi unulu din acele instrumente ale poftei de resbunare muie-résca, cu cari, precum i-erá cunoscutu, domnele pagane si -pedepsiau sclavii.

„Noi amendoi“, dîse Fabiol'a, „amu ranit'o, amendoi amu versatu sangele aceleia, pre care acum o onoramù cá pre o sorà in ceriu. Inse ce se atinge de mine, eu datezu re-versatulu gratiei preste sufletulu meu din aceea dì, candu

am facutu aceea si i-am datu ocasiune se-si arate virtutea sa. Ce dici tu, Orontie?“

„Eu inca in acelu momentu, in care am maltratat'o, si in care a demustratu dins'a unu eroismu crestinescu atatu de stralucitu, am inceputu a semtî man'a lui Domnedieu preste mine, care m'a dusu la parere de reu pentru pecate si la iertare.“

* „Asie e aceea. totudecun'a“, incheià Fabiol'a. „Esemplulu Mantuitoriului nostru a produsu martirii, si esemplulu martiriloru ne duce pre noi in susu la dinsulu. Sangele loru móia animele nostre; alu lui singuru curatiesce sufletele nostre. Alu loru cere pentru noi grati'a, alu lui ni-o da. — Macaru de nu ar uitá baseric'a in dilele pacei si ale invingerei niciodata, ce are se multumésca tempului martiriloru sei! Ce se tiene de noi ambii, loru avemu noi se-le multiamimu viéti'a nostra spirituala. Baremu de s'ar impartasî multi, cari voru cití despre tempulu acest'a, din aceea si indurare si acel'asi charu!“

Ei ingenuchiara diosu si se rogara lungu tempu in tacere dinaintea sicriului. Apoi se despartîra: spre a nu se vedé mai multu pre acestu pamentu.

Dupa catîva ani, cari Orontiu i-a petrecutu in canoniri aspre, unu dumbutiú verde de sub arborii de finicu ai valei dela Gaz'a insemná loculu, unde dormiá dinsulu somnulu celoru derepti. Si dupa multi ani, avuta in fapte de virtute si de binefacere, se despartî si Fabiol'a de acestu pamentu, spre a repausá in pace langa Agnet'a si Miriam'a.

Cuprinsulu.

Partea întâia.

P a c e a.

	Pagin'a		Pagin'a
I. Cas'a creștina	3	XI. Auctoriulu catra lectoriu	81
II. Fiiulu martirului	7	XII. Lupulu si vulpea	88
III. Consantîrea	13	XIII. Binefacere	93
IV. Cas'a pagana	19	XIV. Estremele se atingu	97
V. Visit'a	29	XV. Impartîrea de elemo-	
VI. Prandiulu	34	sina	105
VII. Méseru si avutu	42	XVI. Lun'a lui Octobree	108
VIII. Incheierea dilei de antâiu	51	XVII. Soçietatea creștina	123
IX. Intalniri	56	XVIII. Ispit'a	135
X. Alte intalniri	69	XIX. Caderea	140

Partea a două.

L u p t' a.

	Pagin'a		Pagin'a
I. Diógene	155	IX. Fratele falsu	215
II. Çimerimele	166	X. Chirotonirea din De-	
III. Ce n'a potutu spune Dió-		cembre	218
gene despre Catacumbe	177	XI. Vergurele	226
IV. Ce a naratu Diógene de-		XII. Vil'a Nomentana	233
spre Catacumbe	185	XIII. Edictulu	239
V. Pre pamentu	194	XIV. Descóperirea	247
VI. Svatuiri	197	XV. Desluciri	251
VII. O mórte intunecata	205	XVI. Lupulu in turma	256
VIII. Mai intunecatu	210	XVII. Florea cea de antâiu	368

Cuprinsulu.

Partea întâia.

Pacea.

	Pagin'a		Pagin'a
I. Cas'a creștina	3	XI. Auctoriulu ca tra lectoriu	81
II. Fiiulu martirului . . .	7	XII. Lupulu si vulpea . . .	88
III. Consantîrea	13	XIII. Binefacere	93
IV. Cas'a pagana	19	XIV. Estremele se atingu .	97
V. Visit'a	29	XV. Impartîrea de elemo-	
VI. Prandiulu	34	sira	105
VII. Méseru si avutu	42	XVI. Lun'a lui Octobré .	108
VIII. Incheierea dilei de antâiu	51	XVII. Soçietatea creștina .	123
IX. Intalniri	56	XVIII. Ispit'a	135
X. Alte intalniri	69	XIX. Caderca	140

Partea a douăa.

Lup t'a.

	Pagin'a		Pagin'a
I. Diógene	155	IX. Fratele falsu	215
II. Çimterimele	166	X. Chirotonirea din De-	
III. Ce n'a potutu spune Dio-		cembre	218
gene despre Catacumbe	177	XI. Vergurele	226
IV. Ce a naratu Diógene de-		XII. Vil'a Nomentana . . .	233
spre Catacumbe	185	XIII. Edictulu	239
V. Pre pamentu	194	XIV. Descoperirea	247
VI. Svatuiri	197	XV. Desluciri	251
VII. O mórte intunecata . . .	205	XVI. Lupulu în turma . . .	256
VIII. Mai intunecatu	210	XVII. Florea cea de antâiu .	368

	Pagin'a		Pagin'a
XVIII. Resplatirea . . .	277	XXVIII. Diu'a otaritória; par-	
XIX. Resbunare indoita .	288	tea ei antâia . . .	357
XX. Lucrurile publice .	296	XXIX. Aceeasi dî; partea	
XXI. Inchisorea . . .	302	ei a dáu'a . . .	366
XXII. Cin'a cea de preurma	308	XXX. Aceeasi dî; partea	
XXIII. Lupt'a . . .	320	ei a trei'a . . .	380
XXIV. Osténulu crestinu .	329	XXXI. Preotu si medicu .	396
XXV. Mantuirea . . .	335	XXXII. Jer'a se primesce .	401
XXVI. Reinvierea . . .	345	XXXIII. Istori'a Miriamei .	411
XXVII. Adou'a corona . .	351	XXXIV. O mórte frumósa .	419

Partea a trei'a.

Invingerea.

	Pagin'a
I. Strainulu din resaritu	433
II. Strainulu in Rom'a	439
III. Incheiare	443

